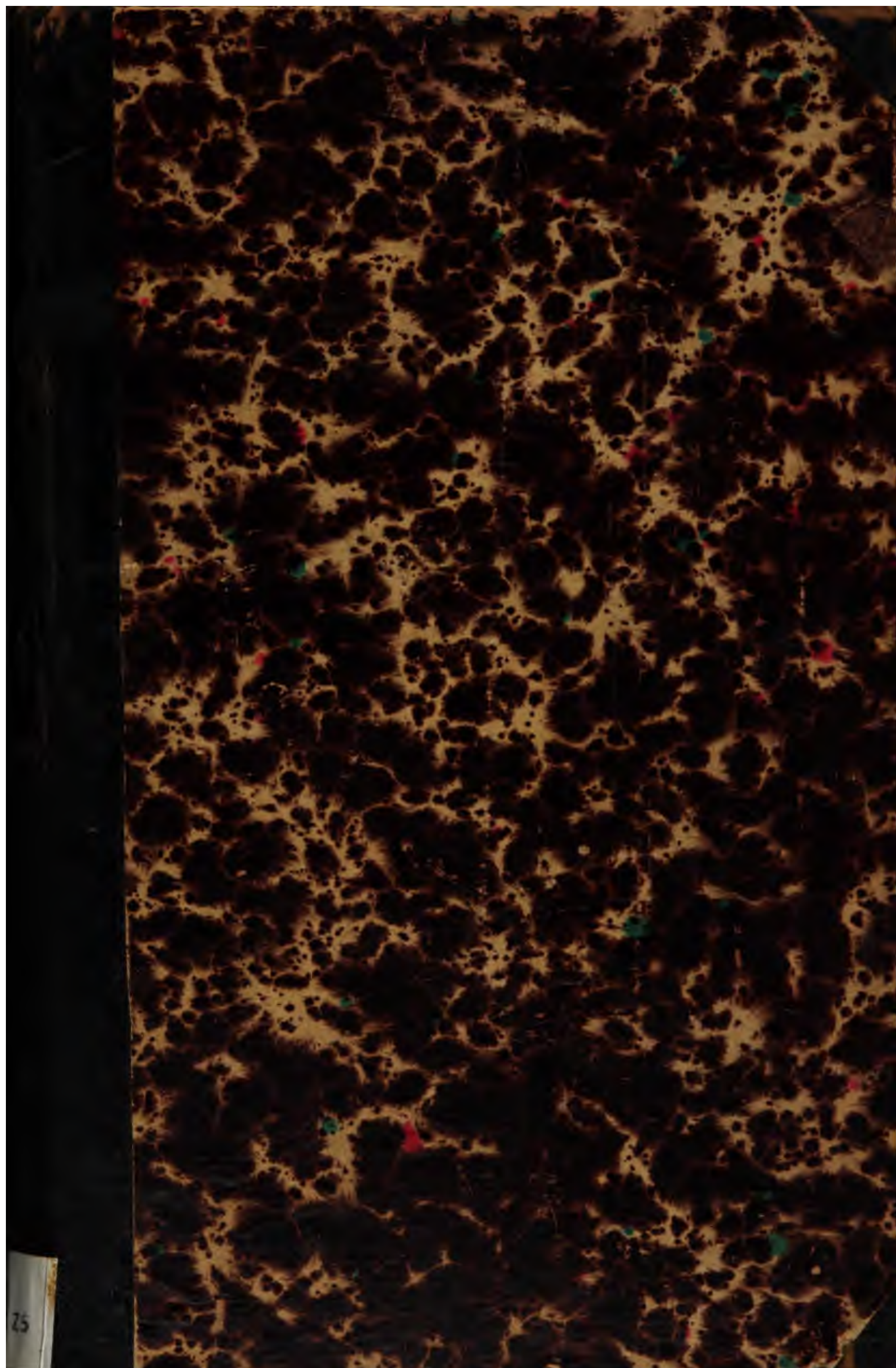

ŽIVOT STARÉHO KANTORA.

EPILOG K AUTOBIOGRAFICKÉ LÍCNI

† JANA EV. KOSINY,

JEJŽ NAPSAL

ARNOŠT VÁVRA.

Y OLOMOUCI 1901.

NÁKLADEM R. PROMBERGRA V OLOMOUCI. – TISKEM DRUŽSTVA KNIHTISKÁRNY V HRANICÍCH.

Jan Ev. Kosina

Život starého kantora.

I.

U malé kolébky Sudička stála,
na dítě spící se tichounce smála,
s dobrotou v stařičké moudré své líci
tajemně žehnala dušince spící.

Eliška Krásnohorská.

„Život starého kantora!“ nosy ohrnujíce si pomyslí ze sta devádesáte devět lidí, kterým z míry ochotný knihkupec tyto listy k nahlédnutí na stůl vpašuje. „Život starého kantora!“ Aj, toť rozkošná bude četba! Narodil se, chodil do školy, pojměl někde na těch studiích svých trochu hladu, a nevěda na konec kudy kam, dal se na to milé učitelování. A jak zasedl na svém stolci učitelském, tak si na něm poseděl do těch čtyřicíti let služebných, a jako zpíval před lety dětské písničky své těm drobným ptáčatům-žáčkům svým, tak by je snad po dnešní den zpíval, kdyby slavní úřadové školští shledavše, že málo dechu má v dudech, ho byli jako starou herku vojanskou nevybrakovali a nehodili tam, kam dávno patřil, totiž mezi staré železo. Co v životě takovém bude moci nalezeno býti chytrého? Zdaliž jím záhada jaká člověčenstva dojíti může rozřešení třeba jen i papírového? — Nepodobno! Ano, kdyby to vykládal běhy života svého kantor takového rázu, jak nám jej, škoda že jen episodicky, v nejhlavnějších rysech nakreslil geniální Machar náš v nesmrtelné Magdaleně své! Z takového kantora by se aspoň udělati dala hodná hromada psychologické šarpie na vyléčenou duší raněných zlým romantismem, jenž bohužel vždy ještě pokoutné rejdy své provází mezi čtenářstvem českým. — A ten roztomilý autor! Jak se skromňounce kuklí praedikatem starého kantora! Až posud jsme jej pouze znali z pověsti málo chvalné o zbrklých kotrmelcích jeho brusicko-filologických a jakýchsi blouznivých třesků-plesků předpotopně paedagicko-aestheticko-filosoficko-konfusních: a na stará kolena ta duše zcvrklá, když lidé rozumní pomýšlejíce na poslední čtyři věci člověka otupělá péra svá odkládají na věčný odpočinek, se popíná na belletrii! Směšno! Netuším já četbě této. Nechám já jí tak. —

Čiň, jak ti libo, sudílku milý. Uhodl jsi: ne obraz života bohatého velkými skutky, života osudovými vzmítaného bouřemi,

života plynoucího po srázech rozuzdaných vášní a do nekonečna se nesoucích tužeb před očima tvýma rozvinu, nýbrž obrázek člověka malého, ve skromninkých poměrech vyrostlého, ale i těch nevysokých cílů, jež si byl vztyčil, ne bez trudu leckterého se doplíživšího a leckterých nesnází. A překonávání těch nesnází nemyslím, že by tak zhola zajímavosti prázdno bylo — alespoň pro lidi malé. A jen pro ty sám malým jsa píši tyto řádky. Krom toho pak zdá se mi, že napiti se ze studánky skrovné lépe někdy může k duhu jíti člověku českému nežli chlemtati z veletoku Dunajského... Ni v tom, sudílku milý, se nemýlíš, že obrázek svůj nedovedu elegantně nakresliti a vyšperkovati pestrými barvami. Komu není s hůry dáno, v apatyce nekoupí. Ale v tom za pravdu ti dáti nemohu, že bych kantorem se byl nazval jen tak z pouhé skromnosti jakési. Trochu zlatinštělému sluchu mému název ten lahodí nevyslovitelným kouzlem. Pokládám jej za titulaturu na učitele pravého velepřípadnou, případnější alespoň nežli titul professora, jejž mnohdy sobě osobuje i kejklíř a to milé obecenstvo ochotně i kejklíři ledajakému štědře uděluje. Učitel pravý zajisté, učitel z milosti Boží, ve všem, co koná, onoho vniterního ladu se domáhá, jehož nejdokonalejším vtělením smyslovým jest hudba. Vychovávaje mládež upravovatelem se stává vezdejšího bytu v pravdě lidského. Ten pak, aby podobným se stával skvělé skladbě, ve které úklidu konečného docházejí všecky zdánlivé dissonance a k místu se přivodí dokonalá harmonie, vznešeným jest úkolem člověčenstva. Nuž a všecko myšlení a konání své upravovati tak, aby nerušilo ladu světa mravního, a vzdělávati mladistvé duše lidské tak, aby vyspějíce někdy harmonicky se družily k velikému koncertu onomu, jímž býti má i býti může život národní a státní, toť, myslím, přeloženo jsouc z ethiky v hudbu zpěvem by bylo právě andělským, a ten, kdo zpěvem takovým by hlaholil, titulem kantora snad pohrdne nejméně.

Hle, vlastenče milý, neslibuji ti nic. Dosti nesnadno mi tedy bude sklamati v čem očekávání tvé. A teď, libo-li, rozhledni se se mnou po dosavadní pouti života mého.

Ne leda noc to byla, ve které jsem se narodil. Nezapálil sice slavomamem posedlý švec té noci nějakého velechrámu, ani mnou se nenarodil nějaký světoborce, — ti se dávno v Čechách nerodí, — ale na nebesích právě doburácela veliká bitva. Jeseň roku osmnáctistého dvacátého sedmého dávno již ohrožována byvši ve svém panství smělým manévrem sluníčka, jež náhle zabočilo do znamení kozorožce, celou a dokonalou vzala porážku a zima v celé síle a slávě své se ujala vlády. I byla kruta její vláda. Sníh hustými kotouči sypal se s oblak, severák bouřil do zamrzlých oken a žalostně chvíli po chvíli meluzina zaskučela v komí-

nech jízdecké kasárny Josefovské pevnosti. Mně, jakož jsem později zvěděl z vypravování milé matičky, nehrubě se chtělo do bídného světa tohoto. Ne, abych byl už věděl, že na něm těch radostí po málu, ale že jsem už tehdá nad slušnosť inklinoval k ostýchavosti a liknavosti, kterýchžto nepěkných vlastností po všechen čas života zhostiti jsem se nedovedl. Hodnou tedy chvíli prý trvalo, nežli jsem si dal říci, abych očka otevřel a do moll strojenou písní onou, jež pláčem slove, slušně oznámil, že jsem vstoupil v řady těch, kteří na tomto bídném světě mají nějaké pohledávky. Za to však, jakmile první debut k obecné spokojenosti paní báby a milých rodičů dopadl, nezván jsa tolikráte jsem prý a hláskem vždy mohutnějším píseň svou bral od repetice, že konečně bylo třeba pomýšleti na to, aby se jí stal nějak slušný konec. Jakými fortelnými způsoby si toho paní bába na mně dokázala nevím; – bez rhebarbary a manny se sotva asi obešlo; – že jsem však i na to se dal navesti, abych se pohroužil ve spravedlivý a trvalý spánek, dostatkem jest konstatováno. Dával jsem prý hned po narození moc na rozumné slovo.

Doby prvního tvrdého spánku mého, ačkoliv půlnoc dávno byla minula, a tu a tam opět a opět bdělí kohoutové hlásali příchod prvního jitra zimního, od rozradostněných rodičů použito k pilné poradě, jak by o příchodu mém na tento svět zpravili rodiče matčiny. Na otcových už rostla travička. Nyní při podobných událostech je hej. Tatík dokázav slavný čin, že zplodil prvního syna, chvatným krokem vzběhne na telegrafní úřad a nežli domů se navrátí, úslužný drát třeba na sto mil donese radostnou zvěsť o příchodu na svět nového světoobčánka. Před sedmdesáti lety bylo jinak. Pošta z Josefova do Pardubic nebo sic do světa při císařských silnicích ležícího dvakráte do téhodne se brala, v pondělí a ve čtvrtek. Psáti bylo pozdě, neboť se byl právě narodil pátek. Posla tedy vypraviti. Ale koho? – „Ať jde Józa“, pravil konečně otec náležitě věc rozváživ, „a to hned“. – Ani skoro nečekaje, dojde-li schválení návrh jeho na místě na ten čas nejkompetentnějším, hbitě otevřel dvéře vedoucí do kuchyně z jediné světnice obydlené rodinou právě synem požehnanou a Józu bezstarostně si hovějícího v komoře za kuchyní skryté vyburcoval z poranního spánku.

„Vstávej, Józo!“ velel otec, „oblec se a přijdi do světnice.“

Za některou chvíli Józa stál před otcem do běla umyt, čistě učesán, s usmívavou tváří. Byl to švarný chlapík, ztepilý jako jedle, silný jako dub, lící kvetoucích jako panenka. Pamatuji se naň z pozdějších let. Jako bych jej viděl před sebou. Byltě první a poslední mou chůvou, později tak trochu mým dozorcem nebo, chcete-li, hofmistrem.

„Půjdeš, Józo, do Bohdanče; ale hned," dí k němu tatíček po německu. Józa přisvědčil. Vzkazujeme pantátovi a pajmámě pozdravení, a že se jim dnes po půlnoci narodil vnouček." —

Józa rozpačitě hleděl před sebe a divně jaksi se usmíval.

„Prosím tě, muži," ujala se poněkud nevrle matka má slova, „řekni mu po česku, co mu chceš říci, sic kdo ví, co tam vyřídí."

„Tolik by moh' už uměti, aby mi rozuměl," nabíraje čelo, v odvět dal otec. „Ale máš pravdu." — I opětoval vzkázání své po česku. Józovi se zajiskřily oči.

„Kde pak je ten vysoce urozený pán?" otázal se hlasem radostí se chvějícím.

„Jaký vysoce urozený pán?" hněvivě se naň obořil otec.

„Inu ten synáček," nedada se másti Józa svou vedl dále, „ale to je takhle. Jeden vysoce urozený jsem já, — neboť jsem se narodil na Kunětické Hoře, když tam maminka má před patnácti léty byla na pouti. A druhý vysoce urozený to je," — i přistoupil ke kolébce a poněkud ostýchavě odhrnul záclonu, kterou jsem byl zastřen, — „to je tuhle to robátko, neboť se narodilo na nejvyšším patře nejvyššího domu festuňku Josefovského."

„Jdi, tatrmane! usmál se otec.

„A jak se ti, Józo, líbí to děťátko?" usmívajíc se a úsudek ovšem očekávajíc pochvalný za některou chvilku matička se otázala.

„I hezounký chlapeček," prostomyslně pochvaloval Józa." „Tlustý jako náš pan starý, červený jako měsíček na úplňku."

Rozumí se samo sebou, že si Józa odpovědí svou u maminky neublížil.

„Ale teď", pobízel otec, „měj se na cestu. Komisárek, co leží venku na polici, si vezmi s sebou. Mrzne, až to praští. Půjčím ti svůj modrý plášť. Hodně se do něho zabalíš. Tuhle máš dvacetník. Ale cestou se moc nestavuj. V Bohdanči ti bez toho dají jěst a pit, co hrdlo ráčí. Přijedeš asi s nimi."

A tak asi o páté hodině ranní, sotva že otevřena brána pevnostní, o desáté hodině večerní pečlivě zavřená a zamčená, Józa šel zvěstovat do Bohdanče, co se bylo událo v Josefově.

Zatím co Józa zaobalen do modrého pláště o dvacíti dvou límcích na mladých nohou rázným krokem se béře do Bohdanče, já tebe milý, čtenáři, seznámím se svýma rodičema.

Otec můj narodil se na Zářečí, selském to předměstí královského někdy a komorního města Dašic v první den posledního roku století osmnáctého. Ačkoli pocházel ze statku, přece za mládí svého málo zvěděl o dostatku. Nejstarší bratr jeho, bratr to z prvního lože, velmi záhy, aby nebyl vzat na vojnu, statek ujal, ale statek valně zadlužený a dosti ztenčený. Vázl na něm veliký výměnek, byly z něho vybyty dvě starší sestry, z nichž jedna

matkou byla Józovou, a za mým otcem byla ještě hodná trocha dětí drobnějších. Od sedmého roku svého chodil otec — ovšem jen v zimě — do školy a jak tak se naučil čísti a psáti. V létě vykonával biblický krásný úřad pastýřský a živ byl pouze svým ovcím a kravám a zábavě skýtané obklopující jej přírodou. Byly to prý doby radostné, doby volnosti zlaté, ba i bujaré skotačivosti. Ale když nad hlavou tatíčkovou se překlonil rok dvanáctý, náhle konec učiněn životu idyllickému a nastala doba mozolné práce. Děd výměnkář jednou z rána přehodiv na záda nedělní halenu svou a vstaviv na hlavu mohutnou beranici vedl milého Jeníka, jenž se právě těšil na otvírající se saisonu jarní, na rynk Dašický a přímo s ním zamířil k mistru kováři. Mistr Kropil dlouho se nevzpěčoval a statného Jeníka bez okolků vzal — rok za rok — do učení. Nastaly doby krušné. Ať slunce jasem planulo na blankytě, ať déšť se valil potokem na zem, ať jarní vánky budily touhu po lukách a borech, nebo burácející vichřice lidi honila pod krovy, Jeník od božího rána do tmy tmoucí stál u výhně a nekonečně jednotvárným tempem tahal měchy. — „Věčná škoda", myslíval si nejednou, „že mistr nemá dětí. Toť učedníkovi přece chvilku po chvilce trochu veseleji, když mistrová mu chovati dá některé to fakaně." — Mimo nadání však otci mému i té blaženosti se dostalo, aby si trochu pohráti mohl s dítětem. Právě když rok měchošlapský se nachýlil ke konci a páže jeho tou měrou bylo zmohutnělo, že přitloukal čas ob čas perlíkem, zjevila se na kovárně droboulinká holčinka, dcerka to Bohdaneckého pana učitele, aby některý čásek pobyla u nevlastní sestry své, paní kovařové Kropilové. Malého diblíka, nebylo-li při kovadlině na pilno, často bývalo plno celou kovárnu. Nejraději dováděla ovšem s Jeníkem. Tomuto někdy také se dostalo zvláštního štěstí, že malou Kačenku, když nedlážděné náměstí Dašické po dešti pro nekonečné bláto se stalo neschůdným, nebo když zimní dobou vichřice na zemi metala husté kotouče sněhové, na zádech směl donášeti do školy nebo ze školy domů. Arci, čím usilovněji Jeník s léty rozumu nabývaje se chytal řemesla a malá dívčinka čím více vyrůstala v stydlivou panenku, tím řidšími se stávaly takové přenášky, ale důvěrná ona náklonnost statného Jeníka k hezounké Kačence tím nepozbývala vroucnosti a síly.

Jeníkovi řemeslo kovářské den po dni se líbilo víc a více. Mistr Kropil zase měl radost z toho, že má učedníka tak chápavého. Ale mistr Kropil netoliko kul a koval, nýbrž ovšem po způsobu skoro všech kovářů starší doby též udatně felčařil. Zuby trhal tak šikovně, že na míle neměl sobě rovného. Žeť pak i na té němé tváři leckteré operace mnohdy dosti odvážlivé vykonával, rozumí se skoro samo sebou. I po této stránce v otci mém učně shledával vtipného. Ba nejednou se zálibou pokyvuje hlavou

zabručel: „Škoda tebe, chlapíku, že neumíš německy; takhle do Vídně s tebou na pár let; mohlo by z tebe něco býti.“

Minul rok jeden a druhý, minul i třetí a čtvrtý, a otec dostal za vyučenou. Tajemná touha jeho shlédnouti kus světa došla ukojení. Šel, říkajíc, kam jej oči nesly. Zchodiv některá města na českém severu, ocítil se, sám nevěda jak, mezi Němci, na půdě někdy naší — v Pruské nyní Nise. Německy arci neuměl, leda co tak na kratších potulkách v poněmčilých městech onde a onde byl pochytil. Ale náhoda se o něj lépe postarala, nežli sám se nadál.

Mistr, který tatíčka do díla vzal, rodem byl z dopuštění božího a mokrého deště Čech, a jakkoli mu čeština již valně z hlavy byla vyvětrala, přece jí měl ještě dosti na skladě, aby se švarným tovaryšem náležitě se dorozumíval. Té milé češtiny ostatně den po dni třeba bylo míň a méně, a nežli rok se s rokem sešel, tatíček můj tak hbitě a plynně o všem uměl rozprávěti po německu, jako by v Nise se byl narodil. Neblahá to přednosť plemene českého, že tak chápavo je cizoty. A mistr Mates, — tak tatínkův principál se jmenoval, — švarného tovaryše svého den po dni víc a více si obliboval, naučil jej i čísti a psáti po německu a vůbec ve všem všudy, jak mohl, jej fedroval. Ba i ve chrám posvátné vědy zvěrolékařské ponahlédati Jeníkovi popříval, a když po některém ročku ovdověl, o nedělích a svátcích i v malý kroužek rodinky své jej pozýval. Rodinka ta všeho všudy se skládala ze dvou dcer. Starší z obou, dívčice dobrá, tichá, ale ne velmi hezká, a na všecko neštěstí i hrbatá, zádumčivě vždy sedala v koutku, mladší a sličnější, však nedospělá ještě, pro zrzavé vlasy a rozpustilou hubu švarnému tovaryši, ačkoli mu skoro na záda lezla, málo se zamlouvala. Často tovaryš Jeník o tom přemýšlel, proč mistr Mates si jej tak v lásku vzal, až když pátý rok tovaryšení jeho se schyloval ke konci a mistr Mates nepokrytěji a nepokrytěji mu dával na srozuměnou, že by si ho přál míti za syna, Jeníkovi se rozbřesklo. I začal veliký boj vniterní mezi prospěchářem a aesthetikem. Zvítězil aesthetik. Jeník po šestileté potulce cizinou, vracel se do rodného hnízda svého.

Měl ve vaku svém nastřádáno dvě stě tolarů, — směl pomýšleti o živnůstku samostatnou. Ale člověk míní, Pánbůh mění. O svých po všechen ten čas, co prodléval v cizině, věsti neměl sebe skrovnější. Čím více se blížil k domovu, tím teskněji mu bylo v mysli. Proskakovaly zlé pověsti, že berou napořád na vojnu, kde co mladého. A brali. Neboť zle se to kvasilo ve slunné Italii, hýbali se po celých Vlaších karbonáři a jiná chasa rebelantská, a jako někdy za krále Vladislava prvního a Jana Lucemburského k českým mečům českých potřebí bylo paží, aby

pořádek byl ve Vlaších, tak při počátku třetího desítiletí odumírajícího nyní století devatenáctého k bodákům nečeským českých obzvláště Vašků třeba bylo, aby řád europský na kongressu vídeňském tak pracně uladěný, nebral porušení. Pečlivě se vyhýbaje městům a zámkům a více za soumraku a v noci, nežli za bílého dne putuje, dobrý mládenec po několikadenních útrapách a leckterých svízelích se ocítil v rodném kraji svém. Jako slavné paměti Odysseus dvacet let širým světem bloudiv v noci k rodné přistál Ithace, tak tatínek můj skoro šest let v Němcích pobyv, za tmy tmoucí teprve se odvážil stoupiti na záhumní rodné chýše nevěda, bezpečno-li ukázati se svým. Čekal dlouho popocházeje sem tam, spatří-li koho ze statku, ale čekal marně. Všude vše ticho, ba nezaštěkal ani domácí pes. Tu když už v kupě otavy opodál na louce stojící hledati chtěl útulku, z lucerny světélko kmitne a ženská postava se snuje po záhrobni do chléva. Totě tatínkova matka. Poznal ji, toť ona. Otelila se starostlivé výminkářce pod večer kravice. Šla tedy v pozdní ještě chvíli večerní podívat se na čtvernohou omladnici, co dělá. Odtušiv si tatíček hbitě za matičkou. Jaké to shledání! Ve stáji — před němou tváří! Z úst matčiných ubohý Jeník zvěděl, že tu ze zámku skoro denně poptávka, je-li doma, jako že ho míti chtějí na vojnu. A nedostaví-li se brzy, vezmou prý Václava, mladšího to bratra. V tom tu na záhrobni zakašlání a kroky. Nebylo času nazbyt. Rychle na seno! — Měkké to a líbezné poležení na seně, — ale čtrnácte dní pořáde pryč za sebou jdoucích, užívati té rozkoše a nemíti čáky, že by rozkoše té tak hned bylo konec, totě přece moc. Nic člověka prý tak nepíchá jako dobré bydlo. A divná muzika, již často dobrému mládci slýchati bylo z úst samého otce nahodil-li se právě do chléva: „Ať si hledají Honzu, Vaška nedám,“ ztrpčovala mu pobyt na senných výsostech ovšem nemálo.

Jsou lidé, kteří ze samého strachu před smrtí si k hrdlu sáhnou. Podobně se dálo mému otci s vojančinou. Nemoha déle snášeti muk bezděčného vězení svého, konečně patnáctého dne na samém úsvitě sestoupil s výsosti své, u studně na dvoře se umyl, kartáče z tlumoku svého dobyv se vyleštil, a pobloudiv ještě chvíli na záhumní, přímo zamířil na rynk ke kovárně mistra Kropila.

„Kde se tu, probůh, béřeš hochu?“ více poděšen nežli potěšen tento jej oslovil, když otvíraje právě kovárnu spatřil švarného chasníka. „Víš-li pak,“ jedním proudem mluvil dále, „že tě chytají na vojnu?“

„Ba vím, pantatínku, vím,“ smutná sic, ale přece odhodlaná zněla odpověď. „Není pomoci. Na vojnu musím. Dám se tedy

sám. Ale k infanterii bych nerad. Bez koní by se mi stýskalo. Poraďte, jak to zaonačiti, abych ke kavalerii.“

Mistr Kropil se zamyslil. „Pojď na chvilku do domu, abychom se moc neblýskali před lidmi. Rozmyslíme si věc. — Tuhle Vám vedu hostě,“ oslovil mistrovou. „Snad ho ještě poznáte?“

„Vítám tě, Jeníku,“ přívětivě pozdravovala mistrová. „Teď snad zůstaneš zas u nás v díle? Nu,“ žertovně se obrátila řečí ku vstupující patnáctileté již Kačence, jež náhodou zase návštěvou byla u sestry, „škoda, že nechodíš už do školy. Za dobré slovo Jeník by tě tam snad přece ještě donesl na zádech.“

Kačenka se zapýřila jako pivoňka a nesměle jaksi pozdravila statného mladého muže. Po chvíli začala se všecka rodina raditi o tu vojančinu. Ale ničeho se nedoradili. Náhoda se příznivější býti ukázala tatíčkovi mému, nežli lidské dorady a rozumy.

Asi k osmé hodině mistr Kropil pohlédnuv oknem na rynk viděl, ani krásného koně jízdného vedou na kovárnu. „Pojď sem, Jeníku,“ volal otce. „Podívej se na toho koně. Nožky jako strunky, tělo jako jelen — a kulže, chudák, až z toho člověka srdce bolí. Vzácný kůň,“ pochvaloval dále. „Kníže by za to co dal, aby mu jej Peterka zhojil. Ale ten to béře z hluboka. Nevím, nevím, jak to dopadne.“

„Jaký kníže?“ ostýchavě se otázal otec.

„Inu, podplukovník náš husarský, kníže Reusz,“ vysvětloval mistr.

„A kdo je Peterka?“

„Plukovní kovář z Pardubic. Dojíždí sem skorem ob den.“

Otec se zamyslil a vyšed s mistrem Kropilem ven, bedlivě se díval na vzácného koně.

„Peterka jej léčí na vysychání plece,“ podotknul mistr Kropil.

Jeník přistoupil ke koni, změřil si jej od kopyta do hlavy, pohmatal ho na pleci, opět očima utkvěl na kopytě a usmáv se, „mistře,“ zabručel, „chtěl bych koníka toho, by mi jen bylo dovoleno, zhojiti za hodinu.“

„Co to povídá ten holobrádek?“ otázal se Němec, štolba knížecí, jenž před chvilenkou byl přišel podívat se za pacientem. A dodav si mysli Jeník nahlas opakoval po německu, čím před tím se byl svěřil svému mistrovi.

„Kýho-li čerta?“ podivil se štolba. „No, troufáš-li si, zkus to. Já si to u knížete pána zodpovím.“

Štěstí tatíčkovi přálo. Strhnuv koni podkovu shledal, že vzácný kůň byl zahvožděn. Jakmile zlý hřeb z kopyta byl vyňat, koník směle došlapoval a vesele zařehtal.

„Teď jen dílo dokonati třeba a koně rozumně okovati," radil Jeník hrdě pohlížeje i na udiveného mistra Kropila i na německého štolbu, jenž na nebohého Peterku právě se tu na tenkých nožkách s tlustým bříškem valícího láteřil, až se hory zelenaly. Když se štolba byl naláteřil do vůle, koně kázal okovati mému tatíčkovi Peterka se ho nesměl už ani dotknouti. Za půl hodiny kůň klusem ubíhal od kovárny, jako by mu jak živo nic nebylo chybělo.

Asi za hodinu po té kaprál husarský se dostavil do kovárny mistra Kropila s poručením, aby Jeník v tu chvíli se dostavil k panu podplukovníkovi. Jeník ovšem poslechl. Civilistou odešel z mistrovy kovárny, vojákem se do ní vrátil. Ale to štěstí! Kníže do jedné ze dvou škadron sobě podřízených jej přijal za kováře. Čeho jiní se dožadovali vyhledáváním protekcí, toho se otci mému dostalo říkajíc samo sebou. Teď už směle si vykračoval po náměstí a s hlavou vztýčenou, plnou smělých plánů do budoucna bral se na Zářečí, kde stála chýše otcovská. Teď teprv oficielně oznámil svůj návrat z vandru a udiveným bratřím a sestrám vypravoval, jak po dvě neděle sedal a léhal na seně dada se krmiti matičkou jako pískle vlašťovčí od švitořivé roditelky své. Teď i smír byl učiněn mezi ním a ubohým bratrem Vaškem, k němuž ovšem, že milejším byl otci nežli Honza, bezděky byl pojal jakousi kyselost.

Otec se stal hotovým pánem. Peněz měl jako želez. Už za několik dní se blýskal po Dašicích v černém fráčku vojanském vroubeném černým prýmkem sametovým; nohy upjaté v černých, přiléhajících nohavicích tkvěly ve vysokých lesklých holeních, na jejichž opatcích se bělalo dvé mohutných ostruh, a na hlavě pokyvoval ze špičaté čepice modré, jejíž cíp ohnut byl do předu, černožlutý střapec harasový. A když asi po témdni opásán jsa lesklou šavlí a vstaviv si na hlavu veliký třírohý klobouk s černožlutým prýmkem na pravé straně poděkovat se šel panu podplukovníkovi, půl Dašic za ním hledělo, a hleděla ovšem ze zákoutí též sličná Kačenka Bohdanecká. Neboť uniforma statnému muži slušela výborně. Nebyl to sice pestrý kroj husarský, nýbrž pouze po švábsku vzdělané fračisko tak zvaných primoplanistů, — tak totiž jmenována všecka ta řemeslnická chasa při vojště, jako kováři, sedláři, řemenáři, krejčíři a p. — ale proti hazuce civilní přece jen všeliké úcty hodné.

Za několik neděl otcova škadrona přišla ku přeložení do Hradce Králové. Tam arci tatíček menším byl pánem nežli v Dašicích, ale za to tam díla více měl a ovšem i příjmů více. Z Hradce Králové do Dašic jen něco málo více jesti dvou mil, neb abych mluvil moderněji, asi tak dvacíti kilometrů. Nicméně tatínek můj nedověděl se dříve nežli až za koliksi neděl, a to

pouhou náhodou, že mu tam na Zářečí několik měsíců po odchodu jeho z Dašic umřela matička jeho. Ku přílišné sentimentálnosti tatíček nikdy nebyl až tak náchylen, a tím se stalo, že ani smrť matičky své si příliš nepřipouštěl k srdci. Všetečnější byla fáma, když osmdesátiletý výměnkář asi za půl léta po smrti druhé manželky své po třetí žádostivým se stal sedmé svátosti. Ale tatíček fámě, výminkou hlásající čirou pravdu, nepřikládal víry. Ba i když po některém čase mu kýmsi z Dašic oznamováno, že starému výminkáři po dvoudenním manželství žena utekla a navrátiti se k němu nechtěla, ani když po několika měsících vdovcování po živé na starouška si zakývla ta bledá s kosou, víry všem těm pověstem přiložiti nechtěl, až když dědoušek byl zahrabán a z úřadu tatíček byl vyzván, aby se dohlašoval o své dědictví. Vše, co zdědil, byl modrý plášť o dvacíti dvou límcích. Byl si ho pořídil starý výminkář, když po třetí vstupoval do stavu svatého manželství. Rád vzpomínám humoristických líční nebožky matičky své, ana po letech bloudíc po nivách minulosti vykládávala, kterak dědoušek osmdesáti a několikaletý kouře z krátinké dymečky, již levicí tiskl k bezzubým čelistem, v novém plášti svém hrdě si vykračoval po cestě do kostela a pohrdavým okem si měřil zástupy zvědavců přede dveřmi kostelními shluklé, by popásly zraků svých na třesohlavém ženichu a daleko ještě nedobabce nevěstě asi o půl století mladší svého ženicha.

Ale vraťme se do Hradce k tatíčkovi. Nebylo tam pobytu jeho na dlouze. Příznivec jeho kníže Reusz, když se po třech letech stal velitelem šestého pluku husarského, jenž tehdá měl jméno krále Würtemberského, tatíčka ihned poslal na útraty plukovní do Vídně na dvouletý kurs zvěrolékařský, a tím vyplnil dávnou jeho touhu. Dobyv si tam svého diplomu, přidělen byl tatíček ke škadroně ležící posádkou v pevnosti Josefovské.

Nastalo živobytí nové. Vykázána mu prostranná kovárna erární, na pomoc dáni tři stateční husaři. Díla dosti, peněz dosti, veselé mysli, ač po celý Boží rok o hospodu nezavadil a po roce zase ne, tolikéž dosti: čeho mladý muž od jakživa na mále přestávati naučený si mohl ještě žádati více? A přece žádal. Když vykonav tuhou práci denní podvečer usedl ve svém obydlíčku, popíjeje si piva ke svému komisárku, zdávalo mu se, že by prostranná ta světnice na třetím patře jízdecké kasárny s vedlejší kuchyňkou, na jejíž krbu arci po všechen Boží rok nezapraskotalo plaménka, dobře hostiti mohla ještě někoho. Zalétával myšlénkami do kovárny mistra Kropila; vzpomínával, kterak malá čtveračivá Kačenka, již tolikráte na zádech nosil do školy a ze školy, ve sličnou vyspěla panenku, jíž by čepeček asi slušel roztomile. — „Ale darmo si hlavu truditi,“ končíval svá vzpomínání a rozjímání.

„Chodí za ní synek měšťana pravovárečníka, synek jedináček, dědic domu a osmdesáti korců polí! A jaký chlapík mimo to! Byl na latinských školách v Hradci; umí prý i písničky dělati! A ty? Ty jsi vojanský kovařík, tady dnes, zítra kdes. Bohdejť by chtěla s tebou se cikanovati po světě. Inu, darmo si truditi hlavu.“ Než jakkoli skoro denně takto k sobě mluvíval s heroickou resignací, přece dopisy dosti častými z mistra Kropila vyzvídal, je-li Kačenka na ten čas doma u rodičů čili u sestry. A byla-li u této, neopomíjel vyčíhati vhodnou příležitost a z čista jasna se zjevoval v Dašicích. Ale s jakou přijížděl, s takovou odjížděl. Kačenka se k němu sice měla jako ke každému přívětivě, že by však nějak na švarného kovaříka brala, toho ni tento ni kdo jiný dozkoumati se nemohli stopy ni nejmenší. Jen mistrová Kropilová ostrovtipem ženám ve věcech podobných vrozeným, co všech ostávalo tajno, uhodla a znenáhla Kačenku brala na exámeny.

„Děvče“, oslovila ji jednou, když samy dvě za chmurného večera podzimního seděly ve světnici, slavíce šerou hodinku, „dlouho-li pak ještě chudáka Jaroslava voditi budeš za nos? Že z toho nemáš svědomí! Myslíš-li, že pro tebe přijede někdo ve čtyřech? Sto jiných děvčat bralo by všemi desíti, a ty děláš drahotu. Táhne ti, milá brachu, za dvacítkou už dvojka. Nebude ti dál a dále té krásy přibývati. Umudři se, holka, a udělej té historii jednou konec.“

Dlouho Kačenka neodpovídala. Konečně hlasem přitlumeným, sotva srozumitelným prohodila: „Buď jak buď, letos už věnečků nepovijeme, — a na přesrok myslím také ne.“

„Já,“ zase slova se ujala Kropilová, „kdyby mě byl chtíval člověk, který tak pěkně umí dělati písničky, jako Langrů Jaroslav, ani den bych se byla nerozmýšlela.“

„Ano, kdyby alespoň o deset let starší byl a z polou tak hezký,“ podřekla se Kačenka, „jako jsou jeho písničky, také bych neváhala.“

„Tak tedy!“ na rozdurděnou si zahrávala Kropilová, „panenka tedy béře na šviháky? Takhle něco od dvojího sukna snad? Což abych ti namluvila bývalého Jeníka našeho? Nosíval tě na zádech, snad tě bude nositi na rukou.“

„Však abys věděla“, dodala si mysli Kačenka, „že chtěl-li by mě Jeník, neřekla bych ne.“

Několik dní po této rozmluvě loudavá pošta tehdejší otci z Dašic přivezla list. Nemohl se ho nabažiti. Četl jej nejméně dvacetkráte; uměl jej už z paměti, ale přece četl opět a opět.

„Člověče,“ pravil toho dne léhaje na panické lože své daleko později než-li jindy sám k sobě, „tyť jsi se narodil v košilce.“

Od té chvíle, kdy jen mohl, tu do Dašic, tu do Bohdanče dojížděl, umlouvaje a jednaje, až pak jednoho dne zas opásán šavlí, všecek vypulérován a vyleštěn a veliký klobouk třírohý s prýmkem černožlutým po pravé straně na hlavě maje stanul po vojansku vzpřímen před plukovníkem a příznivcem svým, knížetem Reuszem, prose ho za dovolení k ženění. Kníže sám obstárlým jsa panicem porušení coelibátu vojenského těžce nesl při svých podřízencích. I zvídal velmi zevrubně, co nevěsta otcova je zač. Teprve když otec asi ke dvacíti rozličným otázkám dostatečnou dal odpověď, zamysliv se na chvilku a zkrabiv čelo kníže dal své svolení.

„Ale ať mi je do tří neděl po svatbě!“ velel. „Zamilovaní lidé nejsou nikde k ničemu a u vojska teprve ne.“

Toť ovšem byla voda na otcův mlýn. I nastala doba, kdy mládenecká světnice na třetím patře jízdecké kasárny upravena byla ve příbytek vážného ženáče. Na to však tenkráte nebylo až tak mnoho třeba. Pořízena velká almara, dvojí dubové lože, jasanový stůl s pěkným trnožem, šest židlic, tolikéž jasanových, a nábytek byl všecek. Na stěnu koupeni o jarmarce svatý Jan Nepomucký a svatá Kateřina, doprostřed mezi oba krucifix, a byt byl upraven.

Přísně po rozkazu páně plukovníkovu třetí neděli po vymoženém dovolení, — bylo to jedenáctého dne měsíce února léta Páně osmnáctistého dvacátého sedmého, — tatíček mladou ženušku svou si vedl od oltáře garnisonského kostela Josefovského.

Za nynějších časů mladí manželé jen poněkud zámožní toho neopomíjejí, aby hned po svatbě se odebrali k vyhlášenému fotografu nějakému a tam blažeností zářící tváře své malovati dali Božímu sluněčku. Před sedmdesáti léty bylo jinak. Nefušovaliť tehdy páni optikové do řemesla umělcům malířům. I tatíček můj tedy s milou matičkou v dobách líbánek kolik a kolikráte jako přicvokovaní seděli kterémusi malíři Josefovskému, malíři sice ne rozhlášenému a nesmrtelnému, ale věru ne nedovednému, jenž milé ty tváře květem mladosti ještě zdobené mi zachoval dvěma poprsíma olejovými barvami provedenýma po tu chvíli, co ruka stářím zchromená píše tyto řádky. Ano, dívají se na mne ty dvě a dvě oči modré z pod bělostných čel vroubených rusými kadeřemi, usmívají se na mne ty ruměné rty, jakoby jen jen pootevříti se měly na žehnací slova, vylévají na mne, starce vetchého, záři svou mladistvá líce, jakoby odčarovati chtělá vrásky kuříma nohama vroubící víka očí mých. Ano, ano, dívaje se na vás, milí rodičové moji, mládnu, ba oživuje ve mně dávno zhaslá víra v nesmrtelnosť....

Ale čas už, abychom se zase trochu poohlédli po Józovi. Ten zatím pořídil kus řádného díla. Právě když v Bohdanči zvonili na poledne, vyřizoval své poselství. Půlpáté míle byl ušel za sedm hodin. A když s věže kostela Josefovského odbíjela hodina pátá, z mohutných saní na nádvoří jízdecké kasárny ze spousty peřin vylézal polehounku nebožtík můj dědeček, vězící v ohromné vlčuře, vylézala nebožka babička několikerým omotaná vlněným šátkem a vyskočila hbitě jako laňka matčina mladší sestra. Klopotně se brali Jozou provázeni do podkrovní světnice na třetím patře nám již známé. Výkřiky radostné, slzy, objímání, jinak dávněji nebývalo. Za našich dnův arci by si netroufala ni rodná matka přicházejíc ze zimy třeskuté beze všeho všudy přistoupiti k loži omladnice. Tenkráte bylo jinak. Civilisace a medicina nebyly tou měrou pokročily; bylo tedy rýmy a kašlů méně.

Když do vůle ženské se byly nachovaly nového světoobčánka, konečně na dědečka došlo, že přistoupil k dítěti na stole rozbalenému a právě zas ústa strojícímu na novou variaci staré písně z hladu. Pokývav hlavou, prokvétající tu a tam šedinou, prorocky zašeptal: „No, hlavu máš hodnou; do té snad se něco vejde.“

Zatím i otec z kovárny se dostavil. Ne nepodoben „Kováři Lešetínskému“ našeho Svatopluka Čecha

...... stojí tu jak nechal díla:
V předu tělo mužně ztepilé,
z kůže zástěra mu obstírá;
pod rukávem režné košile
vykasaným vzhůru mocné svaly
jeví rámě, stmělé žárem, čmoudem;
obličej pak divě počernalý
pod těch rusých vlasů volným proudem
na hosti pne jiskrnatý zor.

Když pak vážný děd na tu mohutnou postavu podávající mu počernalou pravici pohlédl, poslední zbytek kyselosti, — byl by zajisté dceru svou raději viděl ženou Jaroslavovou, — vymizel z duše jeho i potřásl pravicí zeťovou co nejsrdečněji.

„Dej Bůh, abyste se na tom dítěti dočkali všeliké radosti,“ promluvil a v oku mu se zatřpytěla bohatá slza . . . .

„Láskou spjatým srdcím dvěma v skrovné chýži místa dost,“ praví kdesi kýsi básník německý. Ano, ale když do té chýže nebo-li světnice z ničeho nic přibude ještě tré srdcí třeba milovaných, co zbývá, nežli pomýšleti, jak by se stalo slušné uprázdnění. Tatíček bystrým zrakem záhy vypátral, že by nejlepší bylo, aby s dědečkem útulku si vyhlédli na některé hospodě a v obydlíčku ženské nechali hospodařiti samy. I stalo se. Teta si upravila lože z peřin vzatých ze saní a záhy spala snem bezstarostného mládí.

Babička, nežli se odebrala na lože jindy otcovo, hejčkajíc na kolenou první vnouče ještě seděla vedle matky tu o tom hovoříc, tu o onom.

„Maminko!“ z ničeho nic, když jistoty nabyla o tvrdém spánku sestřině omladnice zašeptala, „na jaké se narodil planetě?“ A z pod polštáře oslovené podávala kalendář.

Usmívavá tvář babiččina pojednou zvážněla. Neodpovídajíc v tu chvíli dobyla z kapsáře svůj „zlatý nebeklíč,“ vyňala z něho své brejle, vstavila na nos a otevřevši kalendář, jala se vyptávati: „Tak kdy se narodil?“

„Byla hodina s půlnoci,“ zněla odpověď.

„Tou dobou zrovna nastala zima,“ rozumovala babička. „Ale se zimou přibývá dne. Znamení, že se sice dlouho po tmách bude potáceti, ale že se bera rozum přece ze tmy vymotá. Ač popřeje-li mu Pánbůh věku,“ doložila ještě vážněji nežli dříve. „Neboť byl už pátek, když se narodil. A co se rodí v pátky, rádo chodí zpátky. Ale narodil se na rybách. To bývá znamení zdravoty. A dobře, že se narodil po půlnoci. Včera bylo Tomáše apoštola. Byl by nevěřícím býval. Dnes je Zéna,“ – babička, jak viděti, se jmény řeckými nedělala velikých okolkův a skloňovala Zeno zrovna tak jako seno, – „to byl vyznavač Páně. To znamená, že sic nebude tak velkým horlitelem pro Pána, aby pro něj krev vyliti hotov byl, ale že ho přece bude vyznávati před světem. – No, dejž Pánbůh!“ končila snímajíc své brejle s nosu. Ale vidouc, že matka z planety rozenci svému vyčtené nevalně potěšena jsouc nabírá moldánky, rychle obrátila a doložila: „No, nechme toho. Co Pánbůh dá, to bude.“

Zatím co matka má v duchu zalétala do budoucnosti neprohlednou rouškou zastřené, otec v hospodě u Veselého, krále všech tlusťochů, – vážiltě prý deset centův a nejširšími dveřmi provleci prý se nedovedl leda bokem, – s dědečkem pojídal a popíjel prose ho úsilovně za svaté kmotrovství. Ale v tom děd mu nehodlal vyhověti.

„Jste vojákem,“ pravil. „Syn váš podle všeho co jiného bude nežli zase vojákem? Tak tedy, aby to bylo jedno pásmo, pozvěte si za kmotry zase vojáky. A chcete křest míti v neděli. Já zítra chtěj nechtěj musím býti doma. V neděli figurální, v pondělí a v úterý figurální. Urbánků Franta mi to ještě trochu kope. Nemám pro prim housle místo něho nikoho. Musím to s ním ještě několikrát přehráti.“

Otec vida nezbytí přivolil vyžádav si, aby alespoň švagrová směla pobyti do těch šesti neděl. Stalo mu se po vůli. A tak v sobotu ráno dědeček s babičkou zpět se odebrali do Bohdanče, a v neděli za kmotrovské assistence domovníka jízdecké kasárny

Jana Kleina a husarského kaprála Pavla Csonky v garnisonském kostele Josefovském mě pokřestili na jméno Jana Evangelisty, Štěpána a Josefa.

II.

Kde domov můj? Kde vlast je má?
J. K. Tyl.

O době prvního mládí svého, jakož samo sebou se rozumí, nemnoho skutků hrdinských umím vypravovati.

Když po šesti nedělích teta nazpět se byla odebrala k rodičům svým do Bohdanče, na úřad chůvy povýšen Józa. Byl, jakož jsem se o tom zmínil, s otcem mým spříbuzněn a měl mě upřímně rád. Však i měl proč. Nový úřad zajisté mu zjednával znamenitou úlevu v tuhé práci kovářské. Že by Józa byl znal výrok Aristotelův, že ἄνθρωπος ζῶον πολιτικόν (člověk tvorem společenským), slušně lze pochybovati. Potvrzoval však pravdivosť výroku toho skutkem a chovaje mě, kdy a kde jen mohl, vyhledával společnosť. A tak záhy jsem zvykal neohroženě se dívati na osmáhle, vousaté tváře husarů, z nichž ne jeden mě leckdy pocmýrával koncem navoskovaných knírů na tváři, a naslouchati hromovou řeč synův Arpádových. Leckdy Józa se mnou i do kovárny zabloudil, a jakkoli jsem vida poprvé led sršeti jiskry z řežavého železa se zalekl, až se ve mně dech zatajil, přece za nedlouho i tomu divadlu jsem zvykl a dunění perlíku se zvoněním kladiva dál a dále mi prý působilo i kratochvíli. Za některý měsíc na tatíčka netoliko v neděli, když bílou pletí čistě vyholeného líce pěkný mu ruměnec prokmital, jsem usmívati se naučil, anobrž cásal jsem i ve všední den, když tváře čmoudem měl počernalé, udatně knírem a vlasy. Působivosť analogie tím u mne se osvědčovala, že jsem, maje věku šest měsícův, už ani kominíků se nebál, anobrž jim srdnatě hleděl do očí. Vida koně u kovárny, dychtivě jsem se po nich třepal a rád pohrával jejich hřivami. Častým se zvířaty těmi obcováním i vkus jakýsi při mně se vyvíjel, což tím se osvědčovalo, že z koní několika vždy po nejpěknějším jsem ručky vztahoval a pomlaskávaje jazykem na jevo dával svou zálibu. —

Vychovávali mně zcela prostince, ba poněkud po spartánsku. Stravě jsem zvykal, výborným od přírody jsa dařen ústrojím zažívacím, už po několika málo nedělích starořímské — kaši totiž, a zapíjel nápojem nynější medicinou v diétetice dětské zkacerovaným — pivem. V noci po řádu starosvětském, kdykoli spánek odstupoval očí mých, maminka mě kolébala nic se neobávajíc, že by mi mohla skloktati mozek. I tmy se báti brzy mne odnaučili. Vojenská

kázeň otcova nedovolovala tomu, aby po noci se blikalo svěcí nebo nějakým kahancem. A tak neznaje nemoci o kaši a pivě jsem rostl jako z vody.

Když byl roček minul, učili mě na vlastních nohou státi. Těžký to uvalili úkol na človíčka těla přihrublého a bříška anticipujícího onu ideji blahobytnou, jež se zrodila v národě našem o půl století později. Konečně však i to usilovné snaze se podařilo, a ve čtrnácti měsících jsem běhal, nebo lépe řečeno se koulel tak obratně, jako by se ze mne státi měl svým časem mistr taneční. Touž dobou mi se začal i jakyk rozvazovati. Ale nastojte! Byla to babylonská směsice, co jsem sežvatlal. A jak by jinak? Matka, kdykoli se mnou byla sama jedna, jdouc za pudem srdce a milého zvyku nic jinak nemluvila nežli česky; otec pevné o tom chovaje přesvědčení, že by bez němčiny nikdy se byl ničím nestal nežli sprostým pěšákem, v neobmezené měl úctě němčinu; husaři pak, s nimiž jsem obcoval nemálo, a zvláště můj pan kmotr Pavel Csonka, nehovořili jinak nežli maďarsky. I nebylo by věru divu bývalo, kdyby z té směsice jazykové mi se byl mozek skloktal na všechen čas mého života. Že se tak nestalo, děkuji šťastné náhodě, jež nejprve na čas — ovšem jen kratinký — z kolbiště vytlačila hromovou maďarštinu.

Dávný příznivec otce mého plukovník kníže Reusz povolal jej, ačkoli ze všech kovářů při škadronách byl nejmladším, za kováře plukovního do Pardubic. Radost byla z toho veliká. Obývání v kasárnách, z nejedné příčiny matce dosti protivné, a tím i stálé obcování mé s husary nehrubě hlazenými pojednou mělo konec. V Pardubicích vykázáno nám obydlí o dvou pokojích prostranných v hezounkém domě na Zeleném předměstí. Čeládka v domě zámožného měšťana ovšem byla všecka česká. Teď jen už tatínek, když na některou chvíli příběhnouti mu se událo ze vzdálené kovárny domů, a Józa naučený již s tolik samospasitelce, by jak tak úřad germanisatorský vykonával při jiných, ke mně promlouval jazykem kulturním. Však i to postačovalo, bych nemluvil česky — nýbrž rovnoprávně.

Jednou v létě matka si se mnou na některý den sjela k rodičům svým do Bohdanče, od Pardubic jenom tak hodnou míli vzdáleného. Bylo v neděli odpoledne, když ve hřbitovním kostelíku svatému Jiří zasvěceném se konalo požehnání. Lidí v kostelíku plno; v lavici literáků nebožtík děd. Kněz právě říkal litanii ke všem svatým, když matka vedouc mě za ruku překročila práh. Oko mé padlo se zalíbením na obraz oltářní, představující svatého rytíře, an sedě na statném běloni mohutným kopím bodá do svíjejícího se pod ním draka. Žeť pak komoň daleko mi byl sympathičtější nežli jezdec, po způsobu děckém jsem se rozekřikl:

„Schau, maminko, tos is pěkný pferdla.“ Výtržnost z toho nemalá. Mladší chasa skoro hlasitě se zachechtala, starší lidé nevrle oči obraceli ke dveřím, zablesklo i z lavice literáků hněvivě oko dědovo a matka rychle mnou škubnouc obrátila zase kroky své na hřbitov. Nebožtík děd, muž na tehdejší čas neobyčejně osvícený, těžce nesl, že tak — řekněme divně — mě vychovávají a domlouval o to důtklivě matce, jež jsouc bez viny konečně nabírala i moldánky. To já vida novou jsem se vytasil průbou své rovnoprávné hatmatilky. „Dejte mi fedl (Feder); já budu slajbn (schreiben) tatínkovi, že klosfátl (Grossvater) šidí maminku.“ Z toho veselá teta a dobrá babička veliký měly smích, ale vážný děd zachmuřiv čelo a vzdychnuv opustil světnici.

Za několik měsíců — v listopadu to roku spásy po osmnácti stech dvacátého devátého, když svatý Martin na bělostném komoni zavítal do českých krajů, narodila se mi sestřička. Přestal jsem býti maminčiným mazánkem. Ukládány mi všeliké úkony neposednému klučinovi mnohdy dosti mrzuté. Nejmrzutější ze všech snad bylo kolébání. Bylať ovšem za to někdy nějaká ta remunerace — cukrlátko. Ale to moc nevážilo. Měl jsem sobě uloženo tak dlouho kolébati, až by sestra usnula, čehož známkou alespoň já jsem pokládal, že přestala plakati. Neboť ona, chudák, bdíc plakala skoro ustavičně. Jednou remunerace byla něco hojnější než jindy. Cítě pak v útrobách svých jakési hnutí bratrské jal jsem se děliti mezi sebe a sestřičku po zvyku svém na plné hrdélko plačící sladkosti své. Ale dělil jsem se o ně, jako se dělívají zpupní kolonisté a hejčkaní přivandrovalci s ujařmenými praobyvateli o práva: sobě jsem nechal cukrlátka, sestřičce do ústeček jsem cpal papírky. Štěstí, že matka neumějíc si vyložiti náhlé umlknutí dítěte z kuchyně přiběhla a nebezpečného dárku mého ubohý tvor malý sprostila. Tenkráte, tuším, na masitá zádečka má se snesl první spasitelný pardousek. Zasloužil-li jsem si ho čili nic, na soudě zůstavuji moudrých paedagogův. O pardousku druhém, jehož jsem si za některý čásek po prvním utržil, směle si troufám tvrditi, že jsem ho dostal nevinně. Za prvního věku svého člověk všeho, co vidí, co slyší je napodobitelem. Když sestřička má křtiny měla, bedlivě jsem otvíral oči, co a jak se děje. Nemohl jsem si nepovšímnouti, že nejhlavnější část obřadu svatého záležela v polévání vodou. Proto jsa jednou kommandován, abych pozor měl na sestřičku, ana rozbalena ležela na stole, by nespadla, uchopil jsem nádobku se studenou vodou na stole stojící a křest na ní vykonával po druhé. Dítě se rozekřiklo, matka rychle přiběhla a vidouc, co se děje, štóly mi vysázela nepočítaných. A tak, tuším, leckterý jsem si utržil pomazanec za první paedagogické působení své. Ale vše to pokryto zůstalo tmou zapomenutí na veliké štěstí tvé — rozmilý čtenáři.

Veselého živobytí v Pardubicích bylo na krátce. Sotva že se otevřelo jaro roku osmnáctistého třicátého, pluk náš dostal rozkaz táhnouti do Uher, a to do Uher nejuhrovatějších, do samého to Debrecína. Daleká cesta, ba pro způsob, jakým tehdáž vojsko se pohybovalo s místa na místo, téměř nekonečná. Tři dni za sebou vykonáváno po stanici dvou nebo nejvýše půl třetí míle a po namáhavých těch třech dnech statečně celý den čtvrtý odpočíváno na místě. Otec nejsa způsobů těch nepovědom, přichystal se na ten i všeliký marš příští důkladně jako praotec Noe na potopu světa. Dal si vzdělati po vzoru koles vozatajských důkladnou archu, v níž by netoliko všelikteré zboží movité dostatečné mělo místo, nýbrž i malá rodina, a požehnal-li by jí Pánbůh časem svým, i rodina dosti četná. Vůz opatřený důkladnou střechou i od deště poskytoval ochrany i od úpalu slunečního. Vstupovati naň bylo poněkud s nesnází. Jediná dvířka po levé straně zajisté byla zvýší sotva půldruha lokte.

Marš tedy kdysi v dubnu měsíci bez obzvláštních překážek šel před se. Třetího dne šťastně jsme dorazili z Pardubic na Vysoké Mýto a tam hned měli den odpočinku. Nám po heslu „svůj k svému“ přišlo bytem býti u nejpřednějšího kováře městského. Přijati jsme byli vlídně, pohostěni štědře. Otec v kováři, matka v paní kovářové věkem sobě vespolek rovni jsouce milé shledávali společníky. Než i o mou osobičku pan osud vlídně se postaral. Oba páně kovářovi synkové, z nichž jeden, Josífek, mne byl o dvě léta starší, druhý, Hermínek, jen o několik rendlíků kaše, ujali se mne co nejkollegiálněji, honili se se mnou po dvoře, těkali po zahradě, zahráli si se mnou před domem o boby a večer před spaním zadováděli na starobylé pecince.

„Nač to, člověče, vykládáš?“ leckterý čtenář maje mě po ruce by vytýkal. „Podobné idylly odehrávaly se od nepaměti, odehrávají se nyní a odehrávati se nepřestanou, pokud svět světem zůstane a kluci kluky.“ — Inu, máš pravdu, odpověděl bych plísniteli; ale kdyby tobě, milý brachu, se bylo událo před šedesáti a sedmi léty o boby hráti a na pecince dováděti s ministry a dvorními radami, snad bys také poněkud popustil uzdu marnivosti lidské a dobrodružstvem svým se před světem pochlubil. Neboť věř nevěř, onino moji přátelé Vysokomýtští byli bratří Jirečkové, z nichž ten ministr už je na pravdě Boží, ten rada pak v Praze nyní kmetská léta tráví na odpočinku.

Kudy pluk náš za Vysokým Mýtem se motal, nadobro mi vymizelo z paměti. Toliko na dvě věci z dlouhé cesty naší se trochu pamatuji. V jakémsi podtatranském městysi slovenském matka má se shledala s ujcem, jenž před některým rokem u dědečka v Bohdanči byl mládencoval. Do let čtyřicátých vůbec

mnoho českých učitelův odcházelo na Slovensko, nalézajíce tam mnohdy bydla lepšího nežli v Čechách postonávajících od nepaměti hyperprodukcí intelligence. Ujec měl hezounkou dcerušku asi šestiletou. Tu matka má přemlouvala, — ovšem snad jen žertem, — aby opustíc rodiče s ní šla do Debrecína. Ale děvčátko statečně odporovalo vždy jednu hudouc: „Veru, veru, nepudem já od svojej maměnky.“ Jakož nešla. My konečně po dlouhém už plahočení vnikli jsme na území čiročistě maďarské. Na matku mou, jež nevyzpytatelnou od jakživa nechuť chovala k maďarštině, padala hrůza, když pojednou neumějíc dvacet slov maďarských s nikým se nemohla smluviti. Otci bylo hej. Ten mluvil maďarsky, jako by se v Maďarii byl narodil a choval maďarštinu skoro ve stejné vážnosti jako němčinu. Matka často sama sedíc v naší árše si zaplakala. Jen jednou viděl jsem tvář její jaksi rozradostněnou. Archa naše kdysi ve druhé polovici měsíce máje kodrcala se blízko Tokaje po širé pláni. Vycházející slunce jasným svitem ozařovalo pahorky a stráně, jež se po levém boku aršinu vypínaly a rozkládaly do nedohledné dálky kupíce se jedny nad druhé, až se ztrácely ve mhlách.

„Hle, Janušku!“ pojednou zvolala na mne podřimujícího matička popadajíc mne za obě raménka a otáčejíc tílko mé v tu stranu, odkud spatřovati bylo překrásné to divadlo. „To jsou vinohrady Tokajské. Tam roste nejlepší víno na celém světě. Ale toho popíjejí jenom císařové a knížata.“

Zadíval jsem se na ty vinohrady, aniž dříve s nich oči strhnul, pokud archa stáčejíc se náhle k jihu zadní stěnou svou mi jich nezastřela docela. Ne nedůležitý kus statistiky mocnářství Rakousko-Uhersko- . . . no, Rakousko-Uherského pečlivě jsem uložil a zachoval ve své paměti.

V Debrecíně nový se počal život. Veliký sic, ale nehrubě úhledný dům s kovárnou pohodlnou, prostranným dvorem a bujnou zahradou vykázán nám za obydlí. Husarů zase plno, maďarštiny plno. Ani matka nemohla déle proti proudu plouti a řeč Arpádova se stala v domě řečí obcovací. Toliko Józa zůstal odsouzen, aby pořizoval, co mu pořizovati bylo, jazykem samospasitelným, poněvadž otcova snaha k tomu se nesla, by mu časem svým učinil možnou kariéru podobnou své vlastní. A na to tenkráte přece ještě maďarština nestačovala. Já, čím více jsem prospíval v maďarštině, tím více jsem zapomínal němčinu. Z ubohé češtiny skoro jen zbýval otčenášek se zdrávaskem, jejž jsem odříkával ráno a večer a tu a tam některá trocha slov, jimiž maminka ke mně promlouvala, když tatíčka nebylo doma.

Z nezbedností mnou vyvedených za dob pobytu v Debrecíně toliko jedna mi utkvěla v živé paměti, jež i skvělým

honorována byla pardouskem. — Za palčivého odpoledníčka nedělního, když všude vše se choulilo do chládku a libému podřímnutí se oddávalo, jako domovníček po domě šukaje na neštěstí své jsem uznamenal, že od velikánského kufru, jenž obsahoval mimo prádlo a lepší šatstvo též některé sto nastřádaných tolarův otcových, (záložen tehdy nebylo, státními papíry drobní lidé se netrudili, směnek neznali; ležely tedy tolárky mrtvy, hrobové ticho kolem nich však dosti často přerušováno cinknutím nového tolaru-nebožtíka), — že tedy od onoho velikánského kufru zapomněli odtáhnouti klíč. Rozumí se samo sebou, že klíč velevítanou mi byl hračkou. Popošel jsem s ním na dvůr, pohvizdoval na jeho dutinku, otáčel jím okolo dřívka a věci podobné kutil, až mě, jakož bývá se všemi hračkami, klíč omrzel a já jej vzepjav ruku nad ohlubeň studny na dvoře stojící hodil do vody, nemalé maje potěšení ze žblunknutí. Za některou hodinu náramný po klíči shon; kde koho v domě se tázáno po něm, jenom mne ne. Já němý jako ryba. Počul jsem pojednou pečeného králíka. Konečně připadli jsou i na mne.

„Janušku, nevíš-li kde je klíč?“

„V studni,“ lakonická odpověď.

„Jak se dostal do studně?“

„Hodil jsem jej tam.“

Rákoska, jež z ničeho nic tančiti počala po zádech mých, velikou ve mně že spáchaného skutku vzbudila lítost. Za to však podívaná na husara, jenž se byl do studny spustil klíče hledat, když vyloviv jej šťastně všecek ublácen — (majíť studny Debrecínské všecky do jedné dna blátivá), — a pravému ďasu se podobaje začal vůkol stříkati na shluklé ženštiny, nemalou mi způsobila kratochvíli.

Za pobytu mého v Maďarii valně se rozšířil obor mých vědomostí přírodopisných. Pobíhaloť zajisté po dvoře našem několik tučných bagounků, bečelo ve stáji několik ovcí, bučely dlouhorohé dvě kravice bílé. Ale ještě více nežli tito čtvernožci mysl mou zajímali krocani a slepice, perličky a kačeny, jimiž dvůr se až hemžil. Sypal jsem jim přes tu milou chvíli a nemálo se těšil z potyček a bojů jejich o nějaký ten zob, netuše, že by tu přede mnou se odehrávalo allegorické divadlo, vystavující na oči boje lidí proti lidem, národů proti národům. Nad míru sympathickým pro mne zjevem byli čápi mající na domě i na chlévě hnízda, a často po celé hodiny jsem upjatě na ně hledíval radosť maje z toho, jak mláďata krmili, nebo na jedné noze stojíce zobany v týl přehnutými klapavé provozovali koncerty. I vlašťovky pod krovy stájí našich bytující velice mě bavily, obzvláště když vyvedše mláďata svá je cvičily v létání.

Ze zvířat cizopásmých mimoděk jsem se seznámil s opicí. Když se přiblížila jeseň a čapí hnízda osiřela, konány delší procházky za město. Na jedné z nich četná společnost vesměs od vojska v samotě jakési statečně si popíjela vína. Já jako všudybyl tu k jednomu z hostí přiběhnuv, tu ke druhému, u každého jsem si zunknul, až najednou závrať mi pojala mozek a já pad, z bojiště jsem byl donesen domů na veliké hoře matčino. Přivolaný felčar konstatoval při mně zánět plic. Hoře ještě větší. Vzkázáno na chvat pro lékaře plukovního, pána starého a mrzutého. Přišed za chvilku rozpoznání učinil zprávnější a potěšitelnější: „Kluk je opilý jako špalek. Ať se vyspí.“ — Bouchl dveřmi a byl ten tam. Ale bylo, jak pravil.

Zatím co já jsem v Debrecíně bezstarostně trávil léto a radosti požehnané jeseně požíval, na europské pány diplomaty zlé přikvačily časy. Od Francouz těžká mračna se valila na mírumilovnou Europu starou. Revolucí červencovou, čehož já ovšem až po letech jsem se dověděl, legitimní rod Burbonský vypuzén a po několikahodinném snu republikánském povýšen na trůn svatého Ludvíka rod Orleanský. Dáti-li padnouti principu legitimity, tolikerými boji před patnácti lety uhájenému, či dávati se pro něj v nové těžké boje, toť byla otázka vzmítající mozky všech oněch lidí, jimž prý dána řeč, aby jí myšlénky své, mají-li jaké, zakrývali. Ať by tak, ať jinak kostky padly, starému Metternichovi záhodno se zdálo raději vojsko míti na hranicích západních, nežli na dalekém východě. Pročež i náš pluk, sotva že cesty z jara roku třicátého prvního poněkud se staly schůdnými, komandován jest, ani ne celý rok pobyv v Debrecíně, do Rakous.

Na marši z Uher do Svatého Hippolyta mi se přihodilo malé dobrodružstvíčko. V Rábě totiž pluk náš, nevím za jakou příčinou, ne jeden, ale několik dní měl odpočinku. Nám dostalo se ubytovánu býti u šlechtického měšťana jakéhosi, člověka bohatého a štědrého, ale bezdětka. Sotva, že jsme se všichni z archy své vyvalili, vlídně nás uvedl do domu, a kde co měl snášel a hostil. Obzvláštní přízně jsem si dobyl já. Z maďarštiny, jíž jsem švitořil, měl radosť náramnou. Onit Maďaři jsou divní pavouci a přepodivné mají chuti. Když pak vodě mě po stájích a ukazuje mi vzácného koně jakéhosi z úst mých uslyšel radostné zvolání „énye baszam a teremtete, mijen szép ló az“, — (poslední čtyři slova znamenají: jaký to pěkný kůň; abych ti, milý čtenáři, překládal i slova předchozí, toho po mně nežádej), — byl do mne všecek blázen. Zavedl si mě do města, skupoval kde jaký pamlsek, šmejdil po krámech a řemeslnících, a vůbec za celý den už mne ani z ruky nepustil. Za některý den o polednách csizsmadió (švec) přinesl pěkně vyleštěné botky přehýbané s malýma ostru-

hama stříbrnýma, přinesl szabó (krejčí) husarský dolmánek a kalhotky zlatými prýmky pošívané, přinesl kožešník úhledný kalpak s volavčím pérem a oficírskou čepici husarskou krásně premovanou se zlatým střapečkem, a za několik minut ze mne byl šviháčký Maďárek od hlavy do paty. Že pana hospodáře tato metamorfosa má nemálo grošů stála, kdo ví, jak klopotně a draze snad po tu chvíli v požehnané Maďarii se pořizují výrobky industriální i ve městech dosti značných, snadno uvěří. Starý Maďar vida, jak si pyšně vykračuji ve skvostném munduře, hrdě podpíral boky, usmíval se, do dlaní potleskoval, kníry zakrucoval, a bylo patrno, že by rád něco pověděl, jen že nevěděl hned kudy do toho. Konečně si dodal mysli a spustil. Vylíčiv napřed, jak mu Pánbůh požehnal pozemskými statky, trpce toužil na osud svůj, že mu nebe nepopřálo potomstva. Dá-li mu otec mne, počítati se prý bude za člověka nejšťastnějšího. Všechen statek svůj v tu hodinu prý soudně zapíše mně. Vychování mi prý dá, jakým by nejzámožnějšímu šlechtici by se nebylo hanbiti. — Bylo to lákadlo veliké. Otec byl na vahách. Ale nepromluvila ještě strana ve věci té nejkompetentnější. Sotva však matka zvěděla, oč mužové byli rokovali, rozhodně hned ohlásila *veto*. Darmo Maďar chlácholil a sliboval, darmo se durdil a zlobil, matčino *ne* zůstalo v platnosti.

„To je trest Boží“, vyčítala si matka, když pozdě v noci hospodář Maďar s nepořízenou se byl odebral do svých pokojů. „Proč jsem přemlouvala Mařenku Kropilovic, aby opustila matku a šla se mnou do Debrecína. Dítě zůstaň rodičům“.

Záhy zrána, když do naší archy již byli koně zapřaženi, hospodář Maďar opětoval včerejší svou žádosť, ale ovšem opět marně. I hodil do vozu veliký kornout naplněný všelikým cukrovím mně zrovna na klín a sluha pod kozlík urovnával několik láhví vína dobře upečetěných.

„Dítě je dítě“, pravil na konec zcela usmířen matce podávaje ruku. „Také bych ho nedal, kdyly mým bylo, ani za celý svět. Jeďte s Bohem! —

Ve Svatém Hippolytě, kde pluk náš po dlouhém a lopotném marši stanul, nevalně mi se dařilo. Bylo tam živobytí nudné, jednotvárné. Ani dvoru s drůbeží, ani čapích hnízd na domě, ani teremtetujících husarů, — neboť kovárna tatínkova od našeho bytu byla kdes, — co tedy člověk měl dělati? — Chytil jsem se jako někdy slavné paměti král Assyrský Sardanapalos společnosti ženské. Hospodář náš, — jmenoval se Haslinger, — měl dcer jen o něco málo méně nežli slavné paměti král Trojský Priamos; a to skoro všecky odrostlé. Bavily nebo snad i živily se šitím. Za dlouhytánským stolem sedíce, krejčovaly o všecko pryč. Já byl u nich ustavičným

hostem. Smály se s počátku mé němčině, později moudrým výkladům mým. Ze všech nejradší jsem měl veselou Lenorku, o níž se povídalo, že se brzy vdá za nejhezčího pána v husarském pluku našem. To mě arci pramálo zajímalo. Za to však bedlivé maje oko na krejčovské úkony děvčat i z řemesla jejich ledaco jsem hleděl pochytiti. Ale zlá nehoda tomu chtěla, že jsem si jednou vykrejčoval spasitelný pardousek. Sedě mezi milými děvčaty z ničeho nic jsem popadl nůžky a na koleně svých kalhotek, na neštěstí zánovních, — byly to moldonky zelenožluté barvy, vypadal jsem v nich jako nověvylíhlé housátko, — vystříhl jsem kus zvící starého dvoukrejcaráku šajnového, načež jsem jal díru tak uměle vykrouženou zaplátovati odřízkem bílého plátna. Děvčata kořice se logice dovršeného skutku, abych mluvil po Napoleonsku, nabídla mi sice u maminky přátelskou intervenci, — zvláště panna Lenorka se o ni brala velmi horlivě, — ale neodvratný osud, co mi byl ustanovil, přese všecku intervenci přátelskou na mne dopustil.

Za kratinký roček přebývání ve Sv. Hippolytě vláda maďarštiny v domácnosti naší na velikou radost matčinu pominula docela. Nastolena opět němčina v celé slávě a velebnosti. *Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim,* což na jazyk vlastenecký přeloženo zní asi jakoby úslovím řekl „z deště pod odkap“ nebo „z bláta do louže“.

Na europském obzoře se vyjasnilo. Nový král francouzský Ludvík Filip dobře trefovati uměl do noty mírumilovnému kontinentu a tím na mnoho let uhájil svého trůnu. Mně z toho vzešel ten trochu pochybné ceny prospěch, že jsem sotva do pátého roku jda již účastným se stal blaženosti, po které mnohé Češátko po čas života touží nadarmo, aby totiž oddychovalo vzduchem Vídeňským. Jsou lidé, na které plnýma rukama shrnuj dobrodiní zářící kultury a s tou spojených rozkoší a radostí, a u nich po vděčnosti nějaké ni potuchy. Ve človíčka takového, zdá se, vyrůstal jsem i já. Ale není divu. Jaké to tam v té Vídni bylo živobytí? Nudné, neskonale nudné. —

Bydleli jsme na Josefově ve přízemku ohromné kasárny jízdecké. Za dlouhé zamrklé zimy málo kdy na chvilenku matka se mnou mohla povyběhnouti do některé ulice sousední. Dosti často však bývala se mnou návštěvou u rodiny starého nadporučíka Sajbla, obývajícího na prvním patře tétéž jízdecké kasárny Josefovské. Milo mi tam bylo pobývati z kolikeré příčiny. Z nadporučíka na mne sice, když jsem ho poprvé uzřel, až hrůza jakási šla. Tak ohromných knírů jako při něm ani kdy před tím jsem neuviděl ani kdy po tom. Samy kníry někdejšího praesidenta poslanecké sněmovny cislajtánské doktora Františka Smolky zdají mi se proti knírům nebožtíka nadporučíka Sajbla jaksi minuaturními,

no, a to, tuším, znamená něco. I jinak mračivá tvář nadporučíkova dětem na první pohled nemohla býti příliš sympathickou. A přece ten nadporučík byl dobráčkem nad dobráčky dobračtějším a děti miloval až bláznovsky. Nejednou netoliko synka svého Josífka, chlapce mého věku ba i mé pleti a vzezřením mé velice podobného, ale i mne, cizího, ne nepodoben jsa v tom slavné paměti králi francouzskému Jindřichovi čtvrtému, na zádech nosil neb po čtyřech leza po jizdecku nám se dával obkročovati. Rodem byl Němec odkudsi z říše, ale Němec praoriginální, jakého by nyní, na samém sklonku století devatenáctého darmo člověk hledal svítě sobě i lucernou Diogenovou, — Němec to, jenž netoliko mezi husary rakouskými maďarsky se naučil hovořiti a s plukem svým po Italii se toulaje vlašsky a roku osmnáctistého čtrnáctého se spojenými Rusy a Prusy Paříž shlednuv jazyk francouzský si osvojil, — (vše to i před ním i po něm dokázali i jiní Němci), — ale byl to Němec, jenž posádkou leže v rozličných městech a místech té milé koruny Svatováclavské se naučil i česky. Zločinu posléze jmenovaného dopustil se ne sice z návodu, ale ovšem z přičinění své manželky. Nevím jak a kdy mračivý vousáč, když se po službě asi pětileté dopjal důstojenství strážmistrovského, se švarnou a zámožnou Slovačkou moravskou se seznámil a pojal ji za ženu. Ale ta žena, pěkná jak obrázek, dobrá jak ovečka, skromná jak fialka, mimo řeč svou slovácko-moravskou jiné řeči neznala a jiné jakživa se nenaučila, buď že naučiti se nemohla nebo naučiti se nechtěla. A jako spravedlivý Němec vousáč náš, když už něčemu se začal učiti, učil se, pokud možná bylo, gruntovně. Tím pak se i stal zázrak, že když vousáč náš roku osmnáctistého třicátého devátého se rozžehnal s tímto slzavým údolím, mezi dosti četnými knihami rakouského důstojníka husarského nalezeny jsou na nemalý smích pravých důstojníků husarských i přerozličné grammatiky přerozličných jazyků a mezi nimi mimo grammatiku jazyka maďarského, nevím od koho sepsanou, i grammatika česká Jana Nejedlého z roku osmnáctistého devatenáctého.

Po dvacítileté službě vojanské milý strážmistr vousatý se stal poručíkem. Stal se jim z dopuštění Božího. Místa důstojnická při kavalerii za onoho času vyhrazena byla skoro napořád jen kavalírům. Ti pěkně uměli proháněti kobyly a valachy, výborně uměli v karty hráli, konati pravé divy v oboru galanterie, — ale takto jinak, kde třeba bylo trochu nějakého vzdělání vědeckého neb alespoň odbornického cviku, byli trochu — jak to říci? — pohodlni-li, či slabi, či jak? — Pohlíželiť už i na důstojnictvo při plucích pěších jaksi s půdy, ač důstojnictvo to co do ctností kavalírských, stačoval-li jen měšec, nemnoho si odevzdávalo s důstojnictvem kavaleristickým. A na důstojnictvo dělostřelecké teprve

páni od kavalerie pohlíželi s půdy: Poctívanoť od nich potupným jmenem *Pulverjuden*. A tak se stalo, že když pro zprávu plukovní pokladny třeba bylo člověka a mezi pány kavalíry žádného nebylo, nezbývalo, nežli rozpomenouti se na člověka plebejského, našeho to vousáče Sajbla. Ten oficírem se stav a zprávcem pokladny plukovní způsobů plebejských zříci se ani nechtěl, ani neuměl a mnohem důvěrněji nežli s pány důstojníky-kavalíry obcovával s těmi řemeslníky plukovními a trubači a podobnou cháskou plebejskou nežli s pyšnými urozenci zlatem premovanými. Požehnal-li kdy Pánbůh kterého toho člověka pouze oharasovaného potomečkem, milý poručík náš rád mu posloužil svatým kmotrovstvím. A tak se stalo, že i sestřička má, anať už v Pardubicích „při štábu" se byla narodila, kmotry měla trochu onačejší, nežli jsem měl já, totiž pana lajtnanta Sajbla a jeho paní manželku, z čehož matička má slušně sobě právo brala s paní lajtnantkou, i když tato se byla stala paní obrlajtnantkou, si kmocháčkovati.

Ale za pobytu našeho ve Vídni dobrá paní nadporučíková zlou nemocí jakousi poražena pádem ležela už na druhý rok a málo s ní bylo zábavy. Materské místo při synku jejím Josífkovi zaujímala služka Marjána, originál to nad originály. Tvářností nemálo se podobala cigance. Tmavé pleti líce červena byla, jako by je natírala cinobrem; ze rtů do temna červených vyzírala řada bělostných zubů; černé oči svítící jako žhavý uhel vroubeny byly dlouhými brvami a hustým obočím černým a na hlavě se vlnily nedlouhé vlasy havraní do kučer se stáčející. Přílišná červenosť Marjániných tváří, čímž i baňulatý nosík nebezpečnou dělal konkurenci, všelikých doznávala výkladů zlomyslných, mezi nimiž nejzlomyslnějším asi, ale s vírou se potkávajícím největší byl ten, že Marjána prý si ráda ať ráno, ať o polednách, ať pod večer pozazunkávala pálené. Toho však, ať by na krásně tak bylo bývalo, nadporučík málo si všímal, neboť ošetřovatelkou Pepíčka Marjána byla vzornou, a též jinak oddaností k panstvu svému a spořádanou zprávou domácnosti vší měrou starému vousačovi vyhovovala. Dlužno ještě doložiti, že Marjána nenepodobna v tom své paní samojediné po česku hovořiti uměla, čímž sobě u civilisovaných Čecháčků plukovních zjednala příjmí bláznivé Marjány Přelucké, — bylať zajisté rodem z Přelouče, — ale i div divoucí dokázala, že domácnosť husarského důstojníka, rodilého Němce, v samé Vídni domácností byla českou, a malý Josífek, kdykoli přicházel návštěvou ke mně, na radosť nevelikou tatíčka mého švarně se mnou i sestřičkou mou si pobrebencoval po česku.

Mimo všeliké hry provozované s Josífkem málo v té jízdecké kasárně bylo radostí dětských. Skoro jediná zábava mi se skýtala tím, že málo který den minul, aby mimo naše okna pěší vojsko

netáhlo s tureckou muzikou. Hudba vojanská na mne působila čarovně. Naslouchal jsem pokaždé s utajeným dechem. A Pánbůh hříchy odpusť, hudba vojanská po tu chvíli, jakkoliv i jinou hudbou, není-li jí více nežli na dessertní talířek, rád se bavím, zůstala mi hudbou nejmilejší. Obzvláštní pro mne zajímavosti dodával té hudbě vojanské sáhodlouhý a děsně bradatý regimentstambour kráčející kapele v čele a lesklou berlou svou velice půvabně ve vzduchu klátící, jakož i mouřenínové dva, tehdáž při každé kapele vojanské figury stereotypné, z nichž jeden tloukl do ohromného bubnu tureckého; druhý pak virtuosně přibřinkoval mosaznými talíři.

Smutná zima ještě mi se stala smutnější tím, že i mne i milou sestřičku, jedinou společnici mého vězení, zlá potkala nemoc — spála, kterou jsme oba strádali skoro do samého jara.

Když pak konečně Boží slunečko zase s blankytného nebe usmívati se počalo, jednou nebo dvakráte do téhodne nějaká ta vycházečka něco rozmanitostí uvodila v jednotvárnosť mladého živobytíčka mého. Na dvě z těch vycházek se pamatuji velmi živě. První byla do tak zvaného Augartenu. Davy procházejících se tu a posedávajících šviháckých pánův a modních dam arci pramálo mě zajímaly. Ale když mě matka zavedla do chrámu Théseova a já tu pojednou stanul před ledově krásnou sochou héróa ubíjejícího Minotaura, posvátná jakási mě obešla hrůza. Stál jsem tu sám jako zkamenělý oči maje upjaty na skvostné dílo mistra Canovy, jemuž jsem arci porozuměl až po mnoha letech, ač sochu samu za živobytí jsem byl spatřil jedinkráte. Dlouho matka mne od velebné sochy nemohla odtrhnouti. Až když svatosvatě mi slíbila, že se mnou zase co neviděti navštíví milého Thésea, dal jsem si říci. Ale slib byl slibem vídeňským, — Thésea jsem víckráte nespatřil.

Vycházka druhá, kdyby mě příroda byla nepodařila dobrou pamětí, snadno mi se státi mohla osudnou. Tak alespoň tvrdívala milá matička má. — Pokud okolo vniterního města Vídeňského strměly bašty, širá prostora mezi nimi a předměstími, tak zvané *glacis*, oblíbeným bylo shromaždištěm drobné chásky Vídeňské neodrostlé ještě dozoru pečlivých matiček nebo chův. Tam za jednoho krásného odpoledníčka nedělního matka si vyvedla i mne i sestru. Když jsme některou chvíli jíž byli seděli na zeleném pažitě, po jednou já tu zahlédnu bělostnou ovečku a nad to ovečku s červenou na krku páskou a líbezně cinkající rolničkou! Ovečka! Všecky blažené chvilky Debrecínské, kde mi přáno bylo do vůle se baviti s tou milou tváří němou, pojednou ve mně oživly. I neměl jsem touhy vroucnější nežli na blízko se dostati bělostné ovečce. Matka snažné prosbě vyhověla a já opustiv ji a

sestru jsem se bral za milou ovečkou, tu sem tu tam od matky vždy dál a dále. Slunce se ponachýlilo k západu, rodina, které ovečka náležela, se ubírala domů, já pak přese všecko hledání v chomáči lidí matky své jsem nenalézal a nenalézal, což ovšem tím se dálo, že matka hledajíc zase mne se sestrou místo, na němž byla seděla, tolikéž už byla opustila. — Vida nezbytí bral jsem se na cestu k domovu. Byl jsem si zapamatoval krám cukrářský, v jehož výkladní skříni byli tři cukroví králíci, a krám krejčovský, obydlí našeho již nedaleký, v jehož výkladní skříni elegantní klouček voskový s elegantní panenkou voskovou byli na sebe obrátili pozornosť mou. Šťastně jsem se dostal domů, ale zastal jsem jenom sestru. Matka chudák tou dobou hlásila na policejním ředitelství, že se jí ztratil její miláček, a slibovala hory doly tomu, kdo jí ho přivede zpět. Pozdě v noci, když mne byl už přemohl líbý spánek, teprve se domů vrátila.

Ačkoli babička má v den mého narození ani slovem o tom se nezmínila, že někdy pro přílišnou lásku ku přírodě nevinně budu bit bývati, přece, nevím jaké neblahé hvězdy působením tak se stalo ve Vídni. Jednou, když se bylo už léto nad Vídní rozpařilo, za krásného odpoledníčka těkal jsem po jednom ze dvou velikánských nádvoří Josefovské kasárny. Tu mým očím nevídané posud se jevilo divadlo. Husaři rozbíjeli pryčny své a z každé lati rozbitých postelí sypalo se na sta červených broučků jakýchsi. Já z něžných zvířátek nikdy před tím nevídaných nesmírnou jsem měl radosť. Konečně nabrav jich do hrsti úprkem domů jsem cválal ukázat jich mamince. Ale nastojte! Jaké to bylo zděšení! Něžní broučkové nemilosrdně pohozeni na zem a pošlapáváni. Mne svlekli do naha; prohledán kde jaký záhyb v košilce, kde jaký úkryt v punčošce a chvilku ob chvilku pleskně padla hněvivá dlaň matčina na masitá zádečka má, až jsem z nadělení toho pojednou zčervenal jako vařený rak. Teprv o několik let později jsem zvěděl, že onino broučkové nevinní byly — stinky. Ale pardousek ostal neodčiněným. Snad kdyby maminka má byla znala historii velkého krále-kolonisátora Přemysla Otakara Druhého, byla by pomyslila, že chyba vládne člověkem, a byla by se mnou naložila milosrdněji.

III.

> . . . . V ten mžik, jako náhle se řítí
> včelky na chodce valem, směle k úli když se přiblíží,
> tak do duše z těch zdí mně snesla se houšť upomínek.
>
> *Sv. Čech.*

Nebylo pro mne na světě a nebude tuším do nejdelší smrti místečka milejšího nad Bohdaneč. Vezmeš-li, čtenáři milý, do rukou

mapu severovýchodních Čech, tam v tom koutě, kde Labe opouštějíc tok svůj jižní náhle se obrací k západu, poznamenáno shledáš vedle několika menších čtvero rybníků velikých, jejichž voda pokrývala několik tisíc jiter půdy zemské. A na jihovýchodním konci té spousty vodní městečko — sic od času krále Vladislava druhého, jakož toho každý dočísti se může v majestátě pečlivě chovaném na radnici — Bohdaneč město, jehož čtyři ulice do čtyř úhlů světových od velikánského náměstí se rozbíhající čtvero protíná silnic dobře ražených. Pokud ony rybníky netoliko na mapách existovaly, nýbrž i ve skutečnosti, krajina vůkol, širošírá to rovina několika nepatrnými pahorky prostoupená, podobala se pravému úkrojku ráje. Rozkošnými bory a doubravami vroubena byla luka plodící vzácné seno, místa vyvýšenější jako malována byla lány onde obilnými, onde zase konopnými a lněnými, mezi nimiž tu i tam na dovršenou rozmanitosti prokmitovaly úzké pruhy pestrého maku. Na pevných hrázích podezděných tvrdým basaltem kunětickým mohutná urůstala dubiska a v nich všude vše plno ptačího šveholu. Ale i na vodách všude živo. Tu za hustým rákosím podél břehu se vinoucím tuční kapři pohazovali otylými těly, tam potápka nebo lyska se vynořila nad zčeřenou hladinu a zase pod ní zmizela, onde hejna divokých kachen vyplašena byvše z úkrytu káchajíce se přemykaly přes tlo vodní, onde zase krouže vysoko ve vzduchu racek elegicky zakvíkal nebo zrakům ukrytý bukač v sítí se ozýval. Na šíré mýtině pásala se lesklá stáda skotu, any krávy z lepších domův — odpusť mi, čtenáři milý, který tak často slýcháš a snad i mluvíš o dětech z lepších domů, bezděčné podřeknutí toto — voděny pasačkami zvláště sobě zřízenými se popásaly po příkopech a mezích na trávě vzácnější.

Ve blažené krajině té — tak alespoň mi se zdávalo za chlapeckých let — tváří smutných skoro ani nebylo viděti. Lid zámožný v něžných a čistotných domech obýval a chalupách, a jakkoli domař pravovárečník trochu s půdy pohlédal na chalupníka a chalupník hodně s půdy pohlédal na podruha, přece prý, jak jsem později se dovídal, mezi obyvatelstvem nebylo hrubě žádných třenic. Ba i nádenníci tenkráte blahobytněji se měli pojídajíce více chleba a jahelníků nežli brambor a zavdávajíce si častěji piva nežli smrduté kořaliny. Žid zajisté v celém městě byl jediný, jednooký to Eliáš Troller, a toho, že chodil ustavičně po světě s rancem, ve městě málo bylo viděti.

Kdykoli nám matka zvláště za dlouhých večerů zimních vykládala o Bohdanči, o dědově škole a babiččiných kravicích, tu já i sestra tajíce dechy v prsou jsme naslouchali tak dychtivě, jako asi synové Israelští v Egyptě zvěstem o zaslíbené zemi. Ký

div tedy, že jsme oba radostně zatleskali do dlaní, když jednou — bylo to kdysi v srpnu měsíci — otec přišed od rapportu zvěstoval, že maminka s náma pojede do Bohdanče k babičce. Cesta! cesta z Vídně pryč, cesta k babičce, k té milé, milé babičce, o níž se nám maminka tolik navypravovala, a k tetě milé, jež mne tak ráda měla, že ani vlastní matka nemohla ráda míti víc. Nemohl jsem se dočekati toho dne, kdy archa naše se vyvalí z kůlny, kdy se jí zase střecha záplatovati a kola mazati budou. Nemyslil jsem podle dosavádních zkušeností svých, nežli že se do Bohdanče postěhujeme všecka rodina i všechen pluk husarský. Ale archa jak se neměla tak se neměla z kůlny ven. Za to však jednou s večera se u nás ocítil muž velikán ve formanské kazajce s čepicí špičatou na hlavě a pasem obepjatý tak širokým, že od polou prsou pomalu mu sahal do polou břicha. Byl to vozka Pelikán, jenž ve Vídni byl právě složil jakýsi náklad přivezený z Čech. Vyrozuměl jsem z rozmluvy, již zapředl s rodiči, on že nás poveze do Bohdanče a to už nejblíže příštího jitra.

Samou rozčilenosti nemohl jsem usnouti. Chvíli ob chvíli vystrkuje hlavu ze své postélky viděl jsem, an otec z onoho kufru velikána, od něhož jsem v Debrecíně svévolně zahodil klíč, dobyl koženého vaku ztloušti hodného kocoura a na stůl sázeti počal tolar vedle tolaru do desíti v jedné řadě, načež shrnuv dvě a dvě řady na jednu hromádku rázně na ni fuknul prstem, hlásaje dvacet. Kolikráte po dvacíti tolarech otec vysázel, nevím; býval jsem od jakživa mathematikem trochu nejapným; ale byla těch hromádek řada ctihodná. Když se rodičové hodnou chvíli byli pokochali pohledem na lesklé bělouše, zakleli je opět do kocoura, jehož hrdlo tatíček pevně omotal provázkem a mohutným zadrhnul uzlem.

Později nežli jindy ráno jsem promnul oči. Na div můj divoucí však mimo kufřík vytažený z jednoho kouta skoro doprostřed světnice naší nábytkem nikde ani nehnuto. Zavrtěl jsem hlavou. Jindy na marš všude vše v obydlí zpřevráceno bývalo vzhůru nohama. Po hodné chvíli se zase zjevil vozka Pelikán. Kufřík a nevelikě dva tlumoky naloženy na velebný jeho řebřinovec valně naplněný všelikým zbožím, a my děti jsme obskakovaly vůz těšíce se na rozkošnou cestu. S podivenou nám bylo, když matka nás povybídla, abychom tatínkovi dali s Pánembohem. Učinili jsme automaticky dle rozkazu a vylezli pak hbitě na vůz. Matka, ačkoli ne na dlouho se loučila s tatíčkem, přece pláčem se rozplakala usedavým a my děti matce k vůli jsme se rozplakaly také. Konečně otec, když i jemu oči drobánko zavlhaly, neutěšené scéně učinil konec, pomohl matce do vozu, a hromotluk řebřinovec hluče a rachotě volně se ubíral ze vrat jízdecké kasárny Josefovské.

Polehounku jsme se kodrcali dál a dále po Jihlavské silnici a šestého nebo sedmého dne šťastně jsme stanuli před Bohdaneckou školou.

Hoj ta Bohdanecká škola! tisíceré vzpomínky se k ní táhnou. Již ti, čtenáři milý, nebude pomoci – musím ti starobylou tu budovu, jak až do roku šedesátého šestého se pyšnila na prostranném náměstí Bohdaneckém zevrubně vymalovati, abych ulevil tísni sestárlé duše své. Ozbroj se trpělivostí svatou – nebo přeskoč několik stránek tohoto vypravování mého....

Bylať škola Bohdanecká domem zasmušilým o jednom patře, kterěžto spočívajíc na mohutných třech pilířích dvojdělnou klenbou pokrývalo prostranné podloubí. Z řady ostatních domův a domků rozsáhlého ale nepravidelného náměstí pošinut byl o několik sáhů do předu, tak že mezi nimi vypadal asi jako desátník vyvolaný důstojníkem před četu svou. Za to však podloubí jeho půdu mělo o více nežli o dvě stopy nižší nežli domy sousední, i sestupovalo se na ně po dvou stupních se strany pravé i levé. Se strany průčelné děti, zvláště pak chlapci, do podloubíčka, jež se jim ku hrám všelijakým výborně hodilo, raději skákaly, než by oklikami se byly braly ku postranním schodkům. Jako podloubí dvoudělnou klenbou, tak průčelí domu toho dvojí lomenicí zděnou se vyznačovalo a na každé znamenati bylo zubří hlavu ze tvrdého kamene vytesanou, jež zvěstovaly všemu světu, že domu původcem byl některý z mocných pánů z Perštýna, kteří nepatrnou dříve vesnici Bohdaneč povýšili na město. Mezi oběma těma lomenicema velmi primitivné vyčnívalo koryto, jež za náhlého deště vodu stékající se dvojdělné střechy na náměstí chlýstalo velikánským obloukem. Sestoupíme-li se strany levé po dvou stupních do podloubí, kromě okénka pečlivě zamřežovaného, kudy nahlédnouti jest do prostranné komory napěchované peřinami, lnem pěkně zčesaným a v klouby spleteným, truhlicemi o víkách pestře malovaných, ženskými šaty bedlivě rozvěšenými po rohatinách, vedle nichž i velikánskou vlčuru spatřovati jest, a kromě velikých dubových dveří, železem dobře pobitých, žádného neuznamenáme patrnějšího do zdi otvoru. Otevrouce pak dvéře ocítíme se ve prostranné síni klenuté a přivrouce je za sebou za slabého kmitu světla průlomem nade dveřmi do ní vnikajícího asi na pět kroků před sebou ublikáme schody dosti příkré a ne velmi široké, jejichžto zděné zábradlí deskou pokryto jest tak hladinkou, že každý světla paprsek od sebe odráží, jako zrcadlo. Ne rukou truhlářovou však deska nabyla světlé hladkosti té, nýbrž průběhem času je tak vyleštěna kozlovicemi hochů, kdykoliv oko páně učitelovo nad nimi nebdí, vezoucích se po ní do síně. Porozhlédnouce se poněkud v šeru ode schodů v levo uznamenáme

dvéře do sklepu, něco dále pak těsnou chodbičku vedoucí, jakož bezpečně tvrditi můžeme po vůni, do kravína a dále na dvůr, jejž vrata černě obarvená dělí od samého náměstí.

Ale my se dejme po schodech nahoru. Slezouce jich se dvacet a obrátíce se pak v levo staneme přede dveřmi, nad nimiž římská jednuška velikánskými rozměry na lepence vymalovaná nám hlásá, že za těmi dveřmi třída první. Otevřeme-li, oko za tapání po schodech odvyklé světlu nás až zabolí z hojného lesku, jejž po prostranné světnici, ovšem též klenuté, předpolední slunce rozlévá čtyřmi okny. U samých dveří v levo strmí ohromná kamna kachlová vroubená se dvou stran lavičkami, v koutě protějším vypíná se na stupánku školská tabule, pod níž se choulí učitelův stolek, dveřím naproti dlouhá řada lavic nizounkých zpředu dále vzad pak jako vyrůstajících, avšak orthopaedickou konstrukcí vesměs málo se honosících. Po stěnách tu i tam nějaké housle, nějaký klarinet, i ctihodný lesní roh a mocný posoun; jinak kromě dvou tabulic zobrazujících abecedu rozměřenou na velikou stopu ni pohádky o nějakém učivu. V nejzazším koutě síně však bylo místo zšíří a zdélí asi půldruha sáhu, místo tajemné, neboť záclony kartounové bránily všetečnému oku nahlédnouti, co by tam se skrývalo. Nicméně konečně i to tajemstvo vyšlo na jevo; spával tam zimní dobou, když na seně již se nezdálo, pan mládenec. Tak se říkalo tenkráte podučitelům.

Kdo by však mina dvéře vedoucí do třídy první přímo za nosem se ubíral, do kuchyně by vstoupil velmi prostranné, vydlážděné čistými cihlami tmavočervenými. Tam i když přivřeny byly dvéře z kuchyně přímo na pavlač vedoucí, za světla vnikajícího komínem otevřeným znamenati bylo velikánské ohniště a na něm mohutné dva kozlíky železné. Pod ohništěm klenula se chlebová pec, k jejížto čelesnu sestupovati bylo po třech stupéncích. Stěny kuchyně vroubeny byly policemi, na nichžto pořadím opravdu vkusným poklopeny byly všeho druhu hrnéčky a hrnce, misky a mísy, a přikloněny byly talíře sloužící ku potřebě všední. Na hřebích a kolících pod policí zavěšeny byly všeho druhu pekáče hliněné i měděné, vše čistě udrhnuty a uleštěny, a štoudev naplněná vždy vodou stojící v koutě všemu nářadí tomu takořka vévodila. Pohlédnouce pootevřenými dveřmi na pavlač, po způsobě domů starobylých ovšem úzkou, ne bez zalíbení popásli bychom oči na sněhobílých dojačkách a jiném nádobí dřevěném, jež bylo zavěšeno na dlouhé žerdi k osušení.

S kuchyní sousedila klenutá komnata, jejížto jediné okno skleněnými šestihrany vyloženo bylo, zapuštěnými v malé rámečky olověné, jakož dosti často jich vídati posud v oknech kostelů venkovských. U samých dveří s jedné strany kropenka se svě-

cenou vodou, se strany druhé mohutná ocílka do zdi zaražená, pod níž miska se křemenem a troudem. Dveřím zrovna naproti viděti bylo krucifix, vedle něho se strany jedné obraz svatého Josefa, se strany druhé svaté Doroty v rámcích vykládaných sklem zrcadlovým. Před krucifixem dřevéné klekátko prosté vší ozdoby. Všecka úprava komnaty té byla prostinká, vyznačovala se však čistotou vzornou. Tři postele rozestavené v jednotlivých koutech byly z dubového dřeva; stůl uprostřed stojící z dubového dřeva; čtyři sedadla o lehounkých nožkách, na lenoších však ozdobená vykrojenými srdéčky, z dubového dřeva. Jediný kus nábytku svědčící o jakési nádheře byl prádelník dosti skrovných rozměrů, jehož mosazné skoby se leskly jako zlato. Na něm postavena byla skříně o dvou zasklených dveřejích, za nimiž ve čtveré příhradě spatřovati bylo talíře a konvice z lesklého cínu, něco stříbrných lžic a lžiček, koflíky a sklenice a láhve z broušeného skla. Nad jiné věci však oko k sobě vábil mohutný džbán hliněný polovypuklými figurami skvostně zdobený a velikým víkem cínovým se pyšnící, na němž arabesky se stkvěly práce velejemné. Vedle džbánu toho jako vnoučata vedle děda stály dva džbánečky díla neméně mistrného. Byl věru pohled na tu skříni rozmilý. Ale více nežli všecky ty skvosty skleněné a hliněné a cínové mně se zalíbila malá skřínečka tolikéž skleněná na prádelníku stojící, v níž voskové Jezulátko na červené podušce hedvábné hajající milostně modrá očka otvíralo, otočil-li kdo skobečkou upravenou na zadní skleněné skřínečky té stěně. V komnatě té bytovala milá babička má, jíž vůbec říkali jen paní Dorota, s milou dcerou svou a tetou mou, lepovlasou Josefkou. — Rozhled z okna, — použijmež ho i my majíce k tomu příležitost — byl utěšený.

Po dvoře čistotně umeteném krákoralo množství kuřat a kur veskrze sněhobílých, — neboť černých, plavých, kropenatých nebo strakatých babička netrpěla; — opodál ve příkopě dělícím dvůr od zahrady batolilo se hejno kachen tolikéž bělounkých a štípalo trávu několik husí bělounkým peřím závodících s labuťmi. Hnojnice zarovnána jsouc mohutnou hranicí dříví oko nevšetečného neurážela. Zahrada za nádvořím se rozprostírající týž ráz dvojdělnosti do sebe měla jako dům, k němuž náležela. V levo na záhonech pečlivě vzdělaných bujela všeho druhu zelenina, neboť studnice živena struhou měkké vody, v níž si dědoušek skoro po celý boží rok choval i pro kratochvíli i pro potřebu postní lesklé kapry, hojnosť vláhy skýtala na zalévání. V pravo štěpnice se pyšnila stromy ovocnými, na mnoze velmi vzácnými, neboť byl dědeček můj i štěpařem na slovo braným široko daleko.

Ale vraťme se do budovy a dadouce se z kuchyně v pravo po schodech ještě mnohem užších a příkřejších, než byly schody

vedoucí ku třídě první, ocítíme se na chodbě jasné ale sotva širší dvou sáhů, kdež římská dvojka nade dveřmi po pravé ruce přibitá nám ohlašuje síň učebnou dítek postoupivších po pravém slova rozumu ze třídy nižší do třídy vyšší, a popojdouce dva kroky dále spatřujeme v levo zase dvéře, jež otevřeme, abychom vstoupili do komnaty páně učitelovy.

Pěkná světlá to komnata o dvou oknech, důkladnou opatřená klenbou. Podlaha sněhobílá, nábytek poněkud elegantnější nežli v pokojíku paní učitelové. U samých dveří mohutné tělo své umístilo piano rozměrů sice daleko skrovnějších, nežli jsou piana dnešní, neměloť zajisté více pěti oktáv, nepyšnilo se pedály ani nohami podobnými sloupům; i klavesy byly jaksi subtilnější a černy, kde na dnešních jsou bílé a bíly, kde na dnešních černé, – ale proti jinému nářadí zdálo se přece jen býti kusem ohromným. Dále za pianem byl pult o několika příhradách, a ty napěchovány byly notami jako stodola po bohatých žních obilím. V šerém výklenku proti oknům stála dědečkova postel, jejíž peřiny tkvěly v cíchách nejkrásnějšího kanafasu. Vedle postele vypínalo se mohutné křeslo potažené černou koží a žlutými hřebíky vykládané, z jehož opěradla na způsob ztuhlých podušek vyčnívala dvě ucha pozývajíce mdlou hlavu ku sladkému odpočinku nebo libému dumání. Při stěně proti dveřím stála skříně, za jejíž zasklenými dveřeji viděti bylo veliké dva folianty a hodnou hromádku drobnějších knih o kožených hřbetech s červenými štítky. Zmíním-li se ještě o pohovce a čtyřech politýrovaných sedadlech vesměs černou koží povlečených a mosaznými hřebíčky vroubených a konečně o velikém psacím stole, jenž asi desíti příhradami a zásuvkami a umělým příklopem se pyšnil, vyjmenoval jsem tuším vše, co v komnatě dědečkově znamenitého bylo až na olejový obraz, patrně to podobiznu osoby, na které si dědeček, jak se zdálo, nemálo zakládal.

Ale čas už svrchovaný, abychom i po obyvatelích divného domu se poohlédli. Uvedu laskavému čtenáři nejdříve milého dědečka svého, pana učitele. – Krásný to býval asi muž za let mladých. Vysoký a štíhlý jako sosna, jen že hlava již poněkud nachýlena ku předu; líce podlouhlé a pečlivě vyholené posud jemným zbarveno je ruměncem, jen že nejednou již rozoráno vráskou; vlasem posud hustým pokryto témě, jen že temným tlem jeho mnohý prokmitá již pramének šedivý. Tenkými rty téměř ustavičně pohrává lehounký úsměv, a nevyrušuje-li pana učitele nikdo z dumání, přitlumené z nich vanou zvuky ne nepodobné bzukotu poletující včelky. Neboť tam za tím vysokým hladkým čelem, jež se klene nad tenkým rovným nosem, bujará mysl ustavičně vytváří nové a nové melodie. Nejraději procházívá se,

když myšlénka nějaká v něm pracuje ku porodu, ruce maje na zádech založeny po svém pokoji. Tu rychleji popochází, tu povolněji, tu dokonce se zastaví a na chvilku oněmí až i ten včelí bzukot jeho: pojednou zase rozkročí se, ruce vzad založené se pustí, pravice zašermuje několikráte do taktu, – patrno, že myšlénka vyzrála ve. zvukový plod. Hbitě .zasedne ke svému piánu a sotva že dosedl, již libými akkordy po síni se rozléhá, co ještě před okamžikem nevidomou bylo vidinou. A kdo by v takové chvíli se díval na ty oči jeho tmavomodré, byl by přisvědčil, že v nich ono kouzlo přebývá, jež neodolatelně přízní vábí člověka ku člověku. Ale nepostrádaly ni jindy kouzla toho tmavomodré oči páně učitelovy: srdcejemná dobrota z nich zářila skoro vždycky. Kde kdo v Bohdanči pana učitele miloval a kde co po libosti mu učiniti mohl, učiniti neopomenul. Řemeslník odrostlý školy jeho, byť sebe více byl díla míval, když bylo nějakou mši novou nacvičiti neb i starou ku příští neděli zkoušeti, dílnu svou opustiti a dostaviti se v určitý čas na škole neváhal; domař pravovárečník, ač jinak trochu s vysoka pohlížel na chalupníka, přece s ním ochotně na kruchtě buď houdl, nebo troubil, nebo zpíval: neboť nikdo by pana učitele úmyslně byl nezarmoutil ani za nevím co. A zarmoutil-li přece, déle toho litoval, nežli pan učitel pamatoval. O té dobrotě jeho nejenom sousedé Bohdanečtí kroniky si vypravovali, nýbrž i široko daleko lidé zvídali. Kdykoli přišlo – a to dosti často se přiházívalo – do Bohdanče divadlo loutkové, neb, abych mluvil po způsobu ještě i před padesáti léty tam obecném, pimprlácká komedie, první cesta pana principála byla k panu učiteli, aby ho požádal za řádnou hudbu. Neboť jinak v Bohdanči kromě té drobné havědi, jež se vkupovala do divadla šajnovým krejcarem, sotva by byla živá duše tam páchla. A věru, to dobrotisko učitel nejen že ochotně přislíbil a muzikanty poslal, ale sám osobně říditi svůj sextet nekladl sebe za nehodno. Aby kdy mzdu jakou byl brával od takového, jak říkával, chudáka, ani pohádky; ovšem pak to si vymiňoval, aby vše, co bývalo v těch Faustech a podobných kusech oplzlých vtipův a žertů, bylo vymýceno. Ale i hněvem, arciť jen okamžitým, zaplápolati uměly ty tmavomodré oči páně učitelovy, to když nedočkavý houslista nedodržel bílé noty, nebo když muzikant u kotlův unésti se dada nadšeností přílišným nákladem sil tloukl na oslí kůži a za příhod podobných. Tu páně učitelova postava se náhle vztýčila, jako by jiskra elektrická jím byla projela, smyčec vysoko zakmitl nad hlavou a bleskem zasrčelo oko v tu stranu, odkud uchu se byla donesla chybička. Za to však, – kdo neviděl, neuvěří, – jak milý byl pohled naň, když stoje nad diškantistou, který poprve „měl sólo“, přikyvoval hlavou a jemně taktuje čas ob čas se dotýkal

jeho plecí! Pozorněji lodivoda nepohlédá na kormu korábu, jemuž na sta životů je svěřeno, nežli pohlédal pan učitel na svého žáčka. A když dozpíval malý solista, jak vítězoslavně ku sboru se obracel pan učitel rozpřaženýma rukama pozývaje ku hlučné hudbě sborové! —

Na třicátý rok už milý dědeček můj, když mě mu matka přivezla, seděl na škole Bohdanecké. Za dlouhá ta léta přetvořil všecko téměř obyvatelstvo na muzikanty. Když v neděli nebo ve svátek bývalo po velké a lidé se vyhrnuli z kostela, po náměstí znamenati bylo skupeniny měšťanův, ani hovory mají o vynikajících místech provozované mše: ten toho, onen onoho zpěváka chválil, ten houslistovi se podivoval, onen varhaníkovi a všichni pevně měli za to, větší rozkoše na světě že nemůže býti nad tu hudbu v tom Božím kostele Bohdaneckém. Bylo dosti sousedů, kteří chodili i na ranní i na velkou. „O ranní se modlíme," pravívali, „o velké není možná odříkati ani pět otčenášků; to člověk jen poslouchá a poslouchá a pro samu rozkoš zapomene na všecko, i na milého Pána Boha." — A což páni ze zámku? Ti měli v Pardubicích samých chrám děkanský a přece za nic si počítali míli cesty do Bohdanče ať za třeskuté zimy, ať za palčivého vedra, jen aby se pokochali chrámovou hudbou Bohdaneckou, zvláště rozhlásila-li se pověst, že Steinmann provozovati bude mši novou skládání vlastního.

Ale i jinak obyvatelstvo Bohdanecké působením páně učitelovým velice vynikalo nad městečka a města sousední. Nebyloť široko daleko mestečka, aby tolik synků dávalo na studie, jako Bohdaneč. Což to bývalo veselosti a radovánek, když se vrátilo studentstvo do hnízda rodného! Přijíždívali jak kdy na dvou na třech vozech všichni pospolu, velcí malí vezouce obyčejně několik studentů cizích s sebou. Byltě Bohdaneč tehdy pověsten svou pohostinností. Kufry, peřiny a co jiného zboží bylo studentského, pyramidálně narovnáno na voze zvláštním, ctihodném to řebřinovci, za studentskou chasou přijíždívalo až pozdě večer. Den po příjezdě všecka ta chasa studentská zástupem se brala na faru, z fary přímo na školu. Pan učitel latinsky s nimi porozprávěv zvěděl, jak prospěli na studiích, po vysvědčeních, jež se tenkrát vydávala jen na zvláštní požádanou, ovšem ani se netázaje. Potom však ihned osnovány programy na divadla a koncerty, a nežli týden s týdnem se sešel, po celé prostranné předsíni radnické od let proměněné v divadélko vkusné ozývaly se písně, hlaholila hudba, rozezvučely se ztělesněvše typy žertovné musy Klicperovy.

Rodina dědečkova byla dosti četna. Byl si vzal ještě pomocníkem jsa v Dašicích vdovu se třemi dětmi a v manželstvu mu jich přibylo tré. Ale kromě nejmladší dcery Josífky, té milé

zlatovlasé tety mé, všechny zaopatřeny jsouce byly mimo dům. Paní učitelová, ač by jí to nikdo byl nehádal, manžela svého byla starší asi o šest let. Že bývala někdy ženou krásy neobyčejné, o tom svědčí netoliko jemná pleť její tváří růžově nadchnutá, bystře pohlížející modré oko ovšem už od kolika let valně dalekozraké a tudíž na čtení okulárů potřebné, řada běloskvoucích zubů posud dokonale zdravých, bohatý kaštanový vlas žádnou ještě neprokvétající šedinou, ale i ztepilý zrůst, zpřímená postava a čilé pohyby. Rádo na krásné stařeně oko dlelo, zvláště když majíc sobě po boku nejmladší dcerušku svou v neděli se ubírala na ranní do kostela. Na hlavě se pyšnil zlatý nebo stříbrný čepec, okolo krku sněhem se bělalo ztuha naškrobené okruží, tělo v zeleném upjato živůtku dykytovém, se předu pěkně vyšívaném, v zadu nabíraném ve varhanky; sukně červená nebo modrá pěknými řasami od boku spadala po kotníky, nezakrývajíc úplně nožky vězící ve sněhobílých punčochách a plytkých střevících o vysokých špalících. Vkusně vázaný ctihodný „Nebe klíč“ v rukou majíc zasedla v některé z nejzazších lavic kostelních a kdo by ji byl viděl na modlitbách, nemohl nebyti přesvědčen o vroucí nábožnosti její. Hospodářství na škole vedla vzorně. Všude sama dohlížela, o všem všudy v domě zvěděla. Návštěv mívala hojnost; sama však ani krokem nikam nechodila leda o svaté Terezii s gratulací k paní kupcové Koutníkové a některým příbuzným provdaných dcer a ženatého syna z prvního lože.

Po nebožtíkovi svém byla ujala kovárnu uprostřed náměstí Dašického. Pěkný to dům, k němuž i některá měřice dobrého pole náležela, nemalá louka a kus lesíka. Hodná to živnost. Ale zrovna v ty časy, když paní Dorota ovdověla, zle bylo mezi lidem. Francouzská válka na kolikátý rok už zuřící upírem ssála tuk lidu; o groš nesnadno bylo zavaditi, leda bylo-li nějaké řádné řemeslo. Nebohá vdova hospodařila s kopy na groš nevědouc si rady ni pomoci. Za takových poměrů co si měla počíti krásná vdova mladá? Pomýšlela ovšem na to, aby domu se ujala silná ruka mužská! I bylo dosti těch, kterým i pěkná kovárna i švarná vdovička byla po chuti, ale ty děti, ty děti! Mnohý si tak myslil a nechal námluv tak; jediný také tak myslil a o ženitbu se pokusil přece. Byl to Valenta, městský synek, řemesla svého kovář, muž zámožný, že i z vojny se mohl vykoupiti. Bral na vdovu již dávno; píchala ho do očí kovárna na takové ráně. Napřemítav se dlouho, co a jak, po kmotru Vamberovi dal u vdovy se pozeptati. A když mu se v odpověď dostalo, že paní Dorota, je-li v tom vůle Boží, se nevzpěčuje opětného manželství, kovárnu mněl už býti svou. Bylo jen na tom strojiti svatbu. Vambera jednal svatební smlouvu a pomocník ze školy, mladý Steinmann psal. Snadno se o vše dohodli.

„Tedy podpíšeme, podpíšeme,“ naléhal Vambera Valentovi tiskna péro do ruky.

„A což ty děti?“ poněkud nesmělým hlasem prohodil ženich.

Paní Dorota zbledla. „Ty děti,“ zvolala chvějícími se rty a plamenem oči jí zableskly, „ty děti jsou děti mé!“

„Vím“, odpověděl ostýchavě Valenta, „vím to. Ale vždyť máte příbuzné....“

„A?“ sotva dechu popadajíc tázala se paní Dorota. Vstala se sedadla a křečovitě popadla pravou rukou lenoch.

„Já myslím“, zajíkal se ženich, „kde taková přízeň, o zaopatření dvou nebo tří dětí že by nebylo zle“.

„I po matce vám tedy osiřeti nebohá robátka a za matčina živobytí?“ zvolala vdova a potůčkem jí kanuly slzy po tvářích. „A to, vy necito, si troufáte mi říci do očí pod krovem těch sirotečků? Jděte, jděte mi s očí. Kdo dětem mým nechce být otcem, tomu já nikdy nebudu ženou“.

Za řeči této zbledlá dříve tvář vdovina se zbarvila ruměncem. Chvatně sáhla po papíře na stole ležícím a na kusy jej roztrhavši hodila do kouta. Darmo Vambera chlácholil, darmo domlouvali druzí dva sousedé, kteří přišli se ženichem, aby se podepsali za svědky, darmo Valenta ujišťoval, že nepomýšlel tak zle: vdova nepromluvila na ně již ani slovem. Mladý pomocník učitelský klidným okem na bouřlivou tu scénu se díval. Krásná žena dvojnásob krásnou mu se zdála hájíc práv dětí svých. Odešel s rozmrzelým námluvčím i s přechytralým ženichem a jeho svědky, ale divné věci od té doby dály se v jeho mladistvém srdci.

Zdálo se mu, že krásnou vdovu miluje. A miloval opravdu. Ne sice onou láskou blouznivou, která buď na básníka posvěcuje jinocha nebo v potřeštěnce proměňuje, ale onou láskou klidnou, dovoleno-li tak říci, rozumnou, která poměry skutečné uvažujíc, třeba-li jest, i zapírati dovede sebe samu, i když rozum dovoluje, průchod sjednávati umí vroucímu citu. Že o lásce jeho nezvěděla živá duše, skoro samo sebou se rozumí; byltě povahy tiché a mlčelivé, samotářem od samého pacholetstva. Že pomocník školský mnohem více hraje na housle i na piano, nežli hrával jindy, toho nevšímnul si nikdo.

Tak míjel den po dni, týden po témdni. Již i měsíců několik uplynulo od té doby, co u vdovy Doroty psal svatební smlouvu, a vdova pořád ještě vdovovala a náš pomocník ovšem panicoval. Konečně v nitru jeho dozrál úmysl. Jednou v neděli odpoledne po požehnání vstoupil krátce ale silně na dvéře zaťukav do světnice paní Doroty. Venku se již valně šeřilo; byloť o adventě.

„Pochválen buď pan Ježíš Kristus“, pozdravoval vstupuje.

„Na věky věkův“, odpověděla mladá vdova, jež seděla mezi dětmi svými na lavičce u kamen. Po nejistém hlase bylo znamenati, že příchozího nepoznává.

„Což, pajmámo“, vece tento, „abyste rozkřesala a na mne si posvítila. „Přicházím k vám promluvit o věci důležité, důležité alespoň pro mne“.

Vdova nepromlouvajíc ni slova přistoupila ke křesadlu vezděnému po levé straně dveří, zakřesala, rozdmychala troud, přiložila dřívko tenounké ale dlouhé, napuštěné sirou, a za chvilku lojovice stála zapuštěna v dutý svícen plechový na stole ozařujíc mdlým světlem žlutavým prostrannou světnici. Vojtíšek, ze tří dítek paní Dorotiných nejstarší, klučík šestiletý buclatých tváří a kadeřavých vlásků, poznav pana učitele svého přiskočil a uctivě mu políbil ruku. Dvě děvčátka, čtyřletá Andulka a dvouletá Liduška, přibatolila se a učinila podobněž. Paní Dorota všecka jsouc udivena z návštěvy pomocníkovy stanula jemu naproti a nenabízela mu ani sedadla.

„Neporosteme, tuším, už ani vy ani já“, ujal se slova pomocník. „Dobře uděláme, sedneme-li si.“

Vdova se poněkud zapýřila a sedla pomocníkovi naproti za stůl nepromlouvajíc ani slova.

„Je tomu půl roku“, mluvil po chvilce Steinmann dále, „co jsem posléze seděl na místě, na němž sedím nyní. Psal jsem tehdáž svatební smlouvu.“ -- Odmlčel se na chvilenku a vdova posud nemohouc se probrati z udivení svého jak mlčela tak mlčela.

„Pravila jste tenkráte: kdo mým dětem nechce otcem býti, tomu já nikdy nebudu ženou.“ – Opět se odmlčel a vdova čím dále tím udivenější seděla proti němu jako němá.

„Což“, vece jinoch pevným hlasem, „chtěl-li bych otcem býti dětem vašim já, odhodlala-li byste se podati mi ruku svou?“ – Vdova naň vytřeštila oči, pak oběma dlaněma sáhla si po čele, jako by přesvědčiti se chtěla, že vše to, co tu slyšela, nebylo pouhým snem.

„Víte nyní, proč jsem přišel“, klidně mluvil pomocník dále. „Ale nežádám, abyste mi hned pověděla, jak rozhodnete o žádosti mé. Nehodlal jsem vás ukvapiti. Uvažte, co jsem vám nyní řekl, na mysli, zpytujte sebe sama, mohla-li byste náklonnosť jakou pojati ke mně čili nic. Ode dneška za týden touto dobou přihlásím se bohdá o odpověď. Řeknete-li ano, věřte, že mne učiníte blaženým; řeknete-li ne, Pánubohu poručeno. - Neodpovídejte nyní ani slovem,“ pravil vida, že vdova náramně jsouc rozčilena vstala se stolice a ústa otvírala k nějaké řeči. „Vidím, že jsem vás přece jen ukvapil návštěvou svou i nabídnutím“, usmívaje se vedl svou dále. „Jenom to ještě vám povím, že pobytu mého

v Dašicích nebude na dlouze. Nabídnuta mi škola v Bohdanči. O velké noci bohdá se tam postěhuji. Sám-li či s rodinkou, na vás záleží. Opatruj vás Pánbůh!“

Podal vdově ruku a ona zimničně se chvějící ruku svou vložila do mládencovy. Odešel.

Paní Dorota byla jako v Jiříkově vidění. Na pomocníka školského nikdy ani ve snách nepomyslila. Praktická mysl její se nesla k nějakému kováři, který by kovárnu na Dašickém rynku zase zvelebil, -- a tu se hlásí o její ruku pan učitel! Ovšem byl on člověk znamenitý. Co Dašice Dašicemi nikdo neslýchal takové hry na varhany; děti, byť je na řetízek uvázal, chvátaly do školy. I krásným mužem byl pan učitel. Ne jedna dcerka měšťanská s bohatým věnem za štěstí by si byla kladla, kdyby o ni se byl ucházel u rodičův: — ale co platno? Nebyl kovářem!

I minul týden. O soumraku zavzněl opět známější již hlas: „Pochválen buď pan Ježíš Kristus“, ale na stole hořela již svíce vosková a stůl byl přestřen červeným ubrusem. Toho ani nebylo, když psána svatební smlouva s Valentou. Vážným krokem vstříc přicházela hosti paní Dorota a nabídla mu židlici. Sedli si. Nastala chvilka pomlčené.

„Je po témdni,“ přerušil ticho příchozí. „Jak jste se pajmámo rozmyslila?“

„No povím, jak mi káže svědomí,“ poněkud váhavě dí paní Dorota. „Kolik je vám let?“

„Za něco málo neděl dvacet pět,“ zněla odpověď.

„A mně třicet,“ ne bez truchlého názvuku vdova.

„K víře nepodobno!“ zvolal učitel. „Ale ať by na krásně. Myslíte-li, že mě tím odvrátíte od úmyslu mého?“

„Jak by ne?“ vece vdova. „Je-li muž starší nežli žena třebas o deset let, nikdo tomu se nediví; ale žena třeba jen o rok o dva muže starší, toť kde komu proti mysli. Co by tomu říkal svět?“ —

„Svět, svět?“ úst ukřivoval mládenec. „Co nám do světa? Vy se mi líbíte, jako by vám bylo sedmnáct, vy věkem svým se přede mnou netajíte, já věkem vaším se neurážím, nač tedy takových si připouštíte vrtochů?“

„Ono, milý pane učiteli,“ vážně odvětila rozšafná vdova, „všeho jest odtud až potud. Nejde o rok o dva, jde o celý život. Teď se vám snad líbím. Ale jak bude po některém roce? Ženě, když mine třicítka, — a do té já mám jako s hráze do rybníka, - té krásy kvapem ubývá, muž tou dobou teprve do ní dospívá. Svět řekne: tak hezký muž a uvázal si babu! Vám se to rozleží v hlavě, budete litovati zmařeného věku svého, vzejdou různice, a pak - — Pánbůh neskládej!“

„To jako myslíte,“ poněkud popuzen ale usmívaje se odvětil mladý pan učitel, „že jsem lehkomyslný floutek, tak trochu do světa, člověk, který si málo posud hlavu trudil přemítáním o svých povinnostech? – Milá pajmámo,“ vážně mluvil dále, „jak jsem mlád, poohlédl jsem se po světě, a co mnohý stařec nedokázal, i sám po sobě.“

Vdova nepochopovala těchto slov, ale přece z nich se hluboce zamyslila. Jediným propověděním mládenec v očích jejích vážnosti nabyl biblického proroka. Nastala chvilka trudného mlčení.

„Co je to všecko platno,“ konečně pološeptem, jako by mluvila sama k sobě, povzdechla vdova. „Ano, kdybyste byl kovářem!“

„Což jenom pro kováře krásné ženy jsou na světě?“ zasmál se mladý muž povstav se sedadla a oběma rukama bělostné ale od mozolů tvrdé dlaně krásné vdovy uchvátiv důvěrně tmavomodrým okem se zadíval do tváře její. Všecka pomatena na mysli sklopovala zraky k zemi.

„Ale co si počnu s kovárnou?“ starostlivě tázala se paní Dorota.

„Co si počnete? Dáte ji v nájem i s poli a se vším všudy.“

„V nájem!“ namítala vdova. „Kdo pak mi za smutných těch časů za ní co dá?“

„Už ať dá, co dá,“ vyvracel učitel, „něco přece dá. A kdyby na krásně na ten čas nedával nic, vždyť nebude zle na věky. A krom toho – na Bohdanecké škole, díky Bohu, neumřel ještě nikdo hlady.“

Opět pomlčená. Mládenec vždy ještě vdovu za ruce drže se usmíval. Nemohl neznamenati, že stojí u cíle, třeba vdova váhala vysloviti toužebně očekávané ano.

„Jakže tedy, pajmámo?“ důvěrně po chvíli promluvil učitel rozšafný ku vdově rozšafné, „s jakou mne propouštíte?“

„Inu staň se vůle Páně,“ odhodlala se vdova na odpověď. „Jen ať kroku svého někdy nelitujete“ . . .

O masopustě byla svatba, o velikonoci pak mladý učitel s manželkou a dosti četnou rodinkou se přestěhoval na Bohdaneckou školu.

Slavné občanstvo s radostí jej vítalo ne velikou. Před několika měsíci několik patriciů vládnoucích městem a majících dcerky na vdaní, jednak k velemocným pánům na Pardubském zámku, jednak k veledůstojným pánům Hradecké konsistoře div si nohou neubrousili vší mocí usilujíce o to, aby nikdo jiný nežli mladý švarný Steinmann na školu jejich nebyl dosazen: a on tu se přištorcuje se ženou a třemi dětmi. Ubližoval si mladý pan učitel i tím nemálo na reputaci své, že pokoutní školu

německou od jeho předchůdce založenou, přes to, že by mu z ní nemalý byl plynul prospěch hmotný, — (nevynaložiltě nižádný národ od nepaměti na odnárodňování své více peněz nežli milý ten národ český), — nadobro pustil a jediné o zvelebování té farní školy české se zasazoval a chrámové hudby. A neminula se páně učitelova vytrvalá snaha se žádoucím úspěchem. Dříve nežli pětiletí se sešlo s pětiletím mladý učitel netoliko všeobecnou lásku svých spoluobčanů si sjednal, ale i pověsť nejslavnějšího hudebníka na celém velerozsáhlém císařském panství Pardubském. Jediného s počátku na panství tom měl soupeře Vosického učitele Škroupa, otce to onoho Františka Škroupa, jenž nám nápěv překrásný složil na Tylovu píseň „Kde domov můj“ a první operu českou „Dráteníka“ utvořil na slova Chmelenského. Záhy však pověst mladého Steinmanna zastínila slávu starého Škroupa, jenž na chudé vesnici své ovšem dobrati se nemohl tolika zdatných zpěvákův a pokdy majících muzikantů, jako Steinmann v bohatém Bohdanči. Měla však ona až přílišná láska k umění hudebnímu jako každá přílišnost v zápětí též leckterou věc méně milou zvláště v rodince. Ceniltě nebožtík dědeček můj schopnosti dítěte jediné podle bystroty sluchu a hlásku hrdélka jeho nebo dychtivosti, s jakou k tomu neb onomu nástroji hudebnímu se nesla, — aj a ze všech dětí i nevlastních i vlastních jediný Josífek, prvorozenec to z druhého lože paní Doroty, po této stránce na velikou radosť otcovu se vydařil. Na toho dědoušek vynakládal všecku svou péči. A když ve čtrnáctý rok věku svého byl vyspěl i na varhanickou školu do Prahy i na paedagogický kurs, neb abych mluvil po tehdejšku, na preparandu Pardubskou jej poslal pevnou naději chovaje, že někdy po otci osedne na Bohdanecké škole a slávu hudby Bohdanecké od pokolení do pokolení šířiti bude do nekonečna. Když pak Josífek některý roček tatíčkovi pomocníkovav ve švarného jinocha vyspěl, za vzděláním hudebním i do Vídně se podíval a maje věku sotva dvacíti dvě létě stal se při kterémsi pluku dragónském kapelníkem, což kariérou bylo po tehdejším názoru ohromnou. Vychování dětí ostatních ostaveno skoro výhradně paní Dorotě a škole.

I vychovávala paní Dorota děti své způsobem velice prostinkým. Vedla je především k bohabojnosti a pobožnosti. Od první neděle adventní až po samu velikonoc večer jak večer o přástkách čítáni jsou nahlas střídavě tu od toho tu od onoho člena rodiny životové svatých nebo postilly všeliké, mezi nimiž ovšem postilla národního světce našeho pátera Antonína Koniáše ne poslední místo měla. I pátera Kochema „Pekelný žalář“ mnohdy zvláště v postě, na stole se ocítil a hrůzami svými bavil posluchačstvo drkotající zubami. Zásobovaltě pilně tou a podobnou

četbou zbožnou paní učitelovou pan farář Schütz, někdy člen řádu Jezovitského, o němž, že tisícerými dobrodiními zahrnul milý ten náš národ český, vůbec jest známo. Ale přese všecku zbožnost a pobožnost svou paní Dorota nezůstala docela prostou marnivosti světské. Ačkoli sama slova německy neuměla, ba ani nerozuměla, přece ráda by byla bývala, aby alespoň dcerky její hlaholiti uměly tím jazykem panským a konečně na panu manželovi svém, málo na tu němčinu dávajícím, zvláště při děvčatech, si toho dokázala, že alespoň miláček její sličná Kačenka, když jí bylo asi dvanácte let, dána jest na rok do Svítav na němčinu vekslem za jakéhosi synka Svítavského, jejž rodičové jeho na Bohdaneckou školu dali, aby se v hudbě zdokonalil a naučil trochu česky. Ale když paní Dorota netoliko Kačence ze Svítav se navrátivší a pěkně po německu mluviti umějící, nýbrž i Josífce doma zůstavší a německy ani slova neumějící německé modlitební knížky poříditi chtěla, aby lidé myslili, že dcerky obě umějí německy, pan učitel ohlásil důrazné *veto* a dcerkám modliti se bylo jako před tím i napotom k Pánubohu českému. Za to po několika letech, když o sličnou Kačenku synek Bohdaneckého patricia, proslavený v posledních letech dvacátých a prvních třicátých básník Jaroslav Langer se ucházel a prostý kovář vojanský, otec to můj, básník, jemuž stranil pan učitel, ustoupiti musil kováři, jemuž stranila paní učitelová. O zaopatření nevlastních dětí svých pan učitel svědomitě se postaral. Synek nejstarší, rusovlasý Vojtíšek, vyučiv se kovářem maje let málo co přes dvacet přiženil se na hodnou kovárnu v Bohdanči, Anička pak ani ne z plna sedmnácte let věku majíc vdala se za statečného mistra kovářského Kropila, jenž kovárnu Dašickou několik let už byl v nájmu měl, když mu jí se dostalo nevěstiným věnem. Nejmladší z dětí z prvního lože paní Doroty, Lidunka majíc sotva pět let věku za oběť byla padla epidemii neštovicové při počátku devatenáctého století několikráte zle po Čechách řádící.

IV.

Učitel byl hlava bystrá,
varhaníků král;
za předního hudby mistra
slaven šíř i dál.

Svat. Čech.

Taková byla stará škola Bohdanecká, takoví byli nečetní obyvatelé její. Za překrásného odpolední srpnového roku osmnáctistého třicátého třetího formanské vozisko pantáty Pelikána stanulo pod okny školskými a vydávati se jalo na svobodu několikadenní vězně své, matičku to mou a mne a malou sestřičku mou. Dědeček

hluboko zabraný do partitury nějaké, když náhle řebřinovec řinčeti přestal a mocným hlasem pronesené oú-pr se rozlehlo vzduchem, hodiv partiturou na stůl hbitě přistoupil k otevřenému oknu a vida nás se dobývati z voziska, zavolal na skrovné obyvatelstvo pokojíka babiččina, aby pospíšili přivítat přibylců. Nežli by dvacet napočítal, již tu skokem byla teta Josífka a leda několika slovy a kratinkou hubičkou přivítavší sestru mne popadla pod oběma raménky, vyzdvihla, jako nemluvňátko posadila na ruku levou a rukou pravou přiklonivši hlavu mou k ústům svým líbati se jala, jako by mě chtěla udusiti. Ani když po některé chvilce i děvečka přiběhla a tlumoky sebravši s námi do tmavé předsíně školní se brala, teta z ruky mne nepouštěla.

„Snad se neponeseš s tím ouborkem do schodů?“ domlouvala jí matka má. „Chce-li se ti něco nositi, mohla bys mi raději vynesti tuhle toho diblíka.“

„Však tu šťopičku,“ jí v odvět teta, „uneseš ty sama, Janušek je můj hošíček, toho ti nedám.“

A takto promluvivši rychle jako srnka vyběhla po schodech do komnaty babiččiny, kde nás už očekával i dědeček.

„Tu ho tedy máte, chlapíka,“ podávajíc mě babičce pravila. „Není-li pak to hotový pan sládek?“

„A jako před chvíli teta, tak nyní babička mě líbati počala z rukou nepouštějíc dříve nežli matka vedouc malou sestřičku za ruku překročila práh. Na dědečka, aby pana vnuka také hned náležitě a s veškerou poctou uvítal ani nedošlo. Objímání, líbání, tisíceré otázky, zlomkovité odpovědi.

„Ale dětičky mají hlad,“ náhle se rozpomenula rozšafná paní učitelová, „Jdi zhurta, Pepičko, něco uchystej. Vezmi to polední dojení!“

Rychle tetička otevřela prádelník, vyňala z něho červený ubrus, pokryla jím stůl a vyběhla chystat ono něco, aby dětičky neměly hladu. Já zatím jsem se zahloubal do ubrusu a s nemalou zálibou na něm stopoval ty parohaté jeleny a zajíce ušaté veň vetkané. Ale ještě více nežli ti paroháči a ušáci, kterých jsem posud živých byl nespatřil, labuti mě těšily, jež jsem ovšem degradoval na sprosté husy. Byl jsem ještě všecek zaujat hlubokými studii červeného ubrusu, když teta na stůl postavila bělostnou mísu a přikročivši k oné skříni nad prádelníkem, ve které se tajilo babiččino stříbro a cín a všeliké zboží keramické a sklenné, vyňala z ní několik lžic ozdobně vyřezávaných z lípového dřeva. A opatřivši tak přípravy na svačinu opět si mě posadila na klín a nabírati se jala z mísy sladkého mléka, v němž hustě plovalo chleba pokrájeného na drobné kostky. Náhle však mé oči k sobě bylo svábilo voskové Jezulátko na prádelníku a o všechno pryč

jsem se dral s tetina klína, abych se dostal k Jezulátku. Ale nastojte! Jezulátko, když jsem se šťastně s tetina klína dostal k prádelníku, náhle mi zmizelo z očí, neboť jsem nosem nedosahoval výše prádelníku, a nezjevilo mi se dřív opět, než až jsem na dva nebo na tři kroky od prádelníka byl odstoupil. Teta se rozesmála, opět si mě posadila na klín, ale slibovala, že mi Jezulátko ukáže z blízka, pojím-li řádně své svačiny. Zachoval jsem se řádně podle přání tetina. Ale když už maminka se sestrou byly odstoupily od stolu a teta mísu dřív uprostřed stola postavenou přitáhla až k sobě tak, že jsem já do ní náležitě mohl viděti, mně pojednou kostky chlebové ve mléce plovoucí se proměnily v plovoucí rybky a vyvinuv tetě lžíci, kterou mě krmila, sám jsem se jal loviti spolu se sladkým mokem i ty plovoucí rybky.

„Jejejéj, to je pěkných slepiček!“ zvolala pojednou tenounkým hláskem svým sestřička dívající se otevřeným oknem s maminčina náručí na dvůr.

Do mne jako by střelil. „Slepičky? Kde?“ -- A v témž okamžení s klína tetina dolů a rychle židlici prázdnou k oknu přisunuv skokem na ni. Abych na Ježíška s blízka se chtěje podívati fortele podobného byl použil, nepřipadlo mi na mysl -- nejspíš asi proto, že tou dobou kde která židle byla obsazena. Vzestup svůj na židlici a s židlice na okno vykonal jsem s takovou rychlostí, že bych málem se byl vyklopil na dvůr. Zachytila mě maminka, strhla s okna a hned za tepla podařila několika buchanečky. Ale již tu i teta mi byla po boku, opět si mě posadila na náručí a jako vítr se mnou na dvůr. Slepice shlídnuvše tetu a nemyslíce asi nic jinak, nežli že jim zobu přináší, se všech konců dvora okolo ní se shlukly, tak že jsem se do vůle na ně mohl nadívati. Po některé chvíli, když pan kohout tázavým zrakem na tetu se podívav nespokojenosť svou několikerým zakrákáním zlostným na jevo byl dal, všecka chasa slepičí za ním se brala po svých na smetiště a pilně v něm hrabala. I byl jsem tak zabrán v pozorování slepičí té chasy, že jsem si toho ani byl nepovšímnul, že všecka společnosť z babiččina pokojíka se přes dvůr brala do zahrady.

„Nu pojďme, Janušku, také do zahrady“, teta na mne, když se jí to slepičí studium mé zdálo trochu příliš dlouhým. Pojala mě za ruku a do zahrady více vlekla nežli vedla, neboť já jsem ustavičně měl oči obráceny na tu chasu slepičí. V zahradě konečně milý dědeček, jenž posud pro ty ženské se nemohl dotříti svého pana vnuka, se ho zmocnil a steré mu činil otázky. S odpověďmi, zdá se mi, dosti byl spokojen, ale ne tak na věcný obsah jejich dbal, -- tenť asi byl dosti hubený, -- jako na hlas jakým jsem je pronášel. V té co dědoušek se mnou vede ty rozprávky, z bli-

zounké ulice Pardubské, v níž i kasárna husarská byla, se ozval pan trubač jakýmsi signálem, a já znaje všecky ty signály gruntovně z Josefovské kasárny jízdecké ve Vídni neleně pěstičku na způsob trouby jsem přičinil k ústům a na celé hrdélko milý ten signál zatroubil i jednou i po druhé i po třetí.

Do dědečka jako by elektrická jiskra byla vjela, zazářily mu oči a chvatně za ruku mne pojav, „Pojď, Janušku, pojď se mnou", vybízel. „Ukáži ti něco. To ti se jistě bude líbiti".

„Kam pak, kam pak, pantáto, máte tak s pospěchem?" za odcházejícím volala babička, ale dědoušek nic nedávaje na otázku rychle se mnou se bral na svůj pokoj. Všecek udýchán, — pokoušelať se o něj od některého ročku záducha, — padl na lavičku před svým fortepiánem a oddychnuv si chvilku ve klavesích milého nástroje svého se jal přebírati. Já těsně vedle něho stoje otevřenými ústy jsem naslouchal. Dědečkova hra mě okouzlovala. Ale nebylo té hry déle, nežli co dědeček úplně nabral dechu. Po té jednou i dvakráte cosi krátkého zahrál, nejspíše to popěvek nějaký, a žertovně se mne otázal, dovedl-li bych to, co byl zahrál, zatroubiti. A já zatroubil.

I zahrál dědeček opět cosi jiného, o poznání složitějšího a delšího jednou i podruhé a já zase na neskonalou radost dědečkovu troubil o všecko pryč bez chyby. Na konec dědeček bral jednotlivé tóny tempem s počátku povolňounkým, čím dále však tím urychlenějším, a v zápětí já jsem je vystihoval tolikéž bezvadně hlasem, jemuž však za text předloženo místo vřískavého *trarará* lahodné *lalalá*. Šeřilo se již valně po dědově pokoji, ale dědeček nic toho nedbaje snad by ještě byl konce neučinil divnému exámenu mému, kdyby teta pootevřevši dvéře na mne byla nezavolala: „Pojď, Janušku, kravičky jdou z pastvy."

Nebylo třeba pobídky druhé. Klusem za tetou jsem běžel po schodech dolů na dvůr. Otevřenými již vraty za chvilenku krokem mladistvě pružným se přihrnula lepá Plavka, vážnějším krokem za ní hlavou pokyvujíc Červenka a poslední se přikolébala bachratá Straka. Všecky tři za jeslemi měly již trávy čerstvě na zahradě požaté, již tu byla Barča děvečka se sněhobílou dojačkou a lesklým cedníkem a velikými dvěma krajáči dvouuchými, a za malou chvíli již se pěnilo z vemen obou kravic krasavic prvně jmenovaných bělostné mléko. Na přání mé, aby podojena byla i Straka, Barča potutelně se usmívajíc prohlásila, že prý až jindy.

Vykonav návštěvu svou v kravíně vrátil jsem se s tetou do pokojíka babiččina. Tam všecka rodinka již byla zasedla stůl a požívala studené večeře jakési. Dědeček sotva že mě spatřil, ihned mě k sobě zavolal, na klín posadil a usmívaje se i po-

houpal na starých stehnech. Praktická babička však „Co pak těm dětem dáme na večeři?“ prohodila. „Tohle přece pro ně není,“ ukazovala na pecen chleba výražkového a několik syrců vůni šířících ne právě fialkovou.

„Hned tu bude něco jiného,“ teta v odvět a vyběhla do kuchyně. Já pak vždy ještě sedě na klíně dědově dychtivě jsem pásl i po chlebě i po syrcích a nežli teta se vrátila s oním něčím jiným spořádav dva tři krajíce chleba skvělý důkaz jsem podal, že babiččino tohle ovšem dobře býti mohlo alespoň i pro mne. Po hodné chvíli teta se vrátila z kuchyně, vstavila na stůl talíř kouřící se kaše, opatrně ji polévala syrobem z malovaného koflíka, a položivši dvě cínové lžičky vedle talíře pobídla maminku, chovající malou Katynku, aby přisedla vedle, sama pak vzavši mě dědečkovi posadila sobě na klín a chutě se chopila cínové lžičky, aby mě krmila. Ale tentokráte u mne nepochodila. Vyvinuv jí lžíci jaksi pohrdavě jsem se na ni podíval a kategoricky žádal, aby mi dána byla zase ta pěkná lžíce dřevěná, kterou jsme pojídali odpoledního mléka. Neskromné žádosti této se opřela vymlouvajíc se zvláště tím, že syrob špatně pouští od dřeva. Ale i dědeček i babička se přimluvili za svévolnou choutku vnukovu a přes to, že i matička mi kázala buď cínovou lžicí jísti nebo kaše nechati tak, teta svévolníkovi malému vyhověla. Dána mu lžíce dřevěná. Ale ani tou syt jsa po tipek kaši jsem mnoho nedal. Shrnoval jsem s ní syrob a nechal ostatku tak. Začala se o mne a ještě více o malou sestřičku pokoušeti dřímotinka, dědečkovi pak nastala doba, aby se na některou chvíli podíval do radnické hospody. Vstal od stola a mne „Umíš-li pak i zatroubiti tu písničku, co se jí pozývají vojáci, aby šli spát?“ žertovně se otázal. Promnul jsem si oči a bradou přisvědčil, že umím.

„No tak! Spusť!“ velel dědeček.

I spustil jsem. Ale první pokus dopadal tak chatrně, že ani před mou vlastní kritikou neobstál, a já uprostřed koncertu svého sebe přerušiv slovy „ne tak,“ vzal jsem posici trubačskou znova, a dlouhou píseň vojansko-rejtharskou jsem vytrarároval tak dokonale, že dědeček až do dlaní tleskla k mamince se obrátiv „Toho hocha ti do Slavkova nedám,“ zvolal. „Ty zůstaneš u nás,“ tváře mi hladě pravil. „Z tebe něco bude.“ — A nečekaje, ano-li matka řekne čili ne, mna si ruce do hospody odešel na radnici.

Když jsem příštího dne na posteli promnul oči, ranní slunce již plným žárem pronikalo šestihrannými tabulkami skleněnými do babiččiny komnaty. Již i postel kde která mimo pelíšek můj byly poklizeny, již v pokojíku zameteno, již vše v lad uvedeno, ale po celé světnici všude vše ticho, nikde živé duše. Ah! bylo to asi požehnané spaníčko, v něž jsem od samého ve-

čera do bílého dne byl pohroužen, že mne ráno ani hovor tří ženských, ani fňukání sestřino, – nevstávalať nikdy bez fňukání, – ani šramocení židlic, ani cinkání lžic a rachocení hrnéčků nevyvedlo z tichého limbu. – Pitomě chvilku po všech koutech komnaty se rozhlížev utkvěl jsem zrakem na voskovém Jezulátku. Hned, jako by do mne rtuti byl nalil, já z pelíška svého jsem vyskočil, hbitě židlici přitáhl ku prádelníku, se židlice na prádelník, aj a byl jsem u Jezulátka-samého. Nemohl jsem se na ně dosti vynadívati. Znamenaje po chvíli, že skřínečka, v níž Jezulátko hajalo, sem tam posouvati se dává, nelenil jsem ovšem a všelijak jí posouval, až jsem i rukou zavadil o skobičku jakousi připevněnou na zadní straně skřínečky. I stal se zázrak. Voskové Jezulátko na okamžik prohlédlo modrýma očima. Ulekl jsem se z toho, a již jsem chtěl s prádelníka dolů skočiti a Jezulátka nechati tak: ale ono ihned zase očka přimhouřivši tak lahodně se usmívalo, že jsem přece jen u něho zůstal a za chvilku opět všelijak jím posouvaje opět o skobečku na zadní straně zavadil, načež spící Jezulátko opět na mne pohlédlo krásnýma očima svýma. Již jsem se nelekal. Ba tuše, že skobečka na zadní stěně skřínečky skleněné umí čarovati, úmyslně i jednou i po druhé i po desáté jsem jí pohyboval, a usmívající se Jezulátko i jednou i po druhé i po desáté na mne otvíralo krásná modrá očka svá.

Nevím, jak dlouho bych se ještě byl zabýval experimenty provozovanými Jezulátkem, kdyby pojednou teta nesoucí malou sestřičku na ruce byla nevstoupila do pokojíka. Spatřujíc mne na prádelníku sedícího a s Jezulátkem manipulujícího, „I ideš-li pak dolů, ty košiláčku“, na mne vzkřikla. „Víš-li pak, že je to hřích blížiti se k Jezulátku, když se dítě ještě ani nepomodlilo a není umyto? Dolů, dolů!“ velela; velela však hlasem tak málo po velitelsku zaznívajícím, že jsem já nic si nevšímaje komanda jejího nepohnutě setrvával u Jezulátka. Tu tetu přece jen pojala trošinku zlosť a postavivši sestřičku v obou ručkách po veliké hrušce držící na zem mne se chopila pod rameny a posadivši na stůl pospíšila do kuchyně pro vodu a ručník. Nežli se však vrátila já spozorovav při sestře veliké dvě hrušky hup se stolu dolů a energicky jedné se dožadoval. Ale sestřička nebyla z Podařova. Nezbývalo tedy mně nežli hrušky se domáhati násilím. Za půl minuty boj byl rozhodnut. Hrozným vřeskem sestra porážku vzatou oznamovala, rozpustilým smíchem já své vítězství.

„Co se to děje?“ všecka polekána teta vracejíc se z kuchyně s umývadlem na nás. Žaloby a stesky, výmluvy a obrany. Rozsudky tetiny vesměs ve prospěch sestřin, ale nikoli pro to, že bych se já byl dopustil křivdy, nýbrž že mi se hrušky zachtívalo neumytému a nemodlenému. A dostalo se i sestřičce náležité domluvy,

že nemá býti tak lakoma, a sama, když co dobrého má, bratříčkovi má nabídnouti.

Ještě milosť má, tetou ustavičně jako pečlivým komorníkem nějakým obskakovaná, s ranním úborem svým nebyla hotova, když po kuchyni se ozval hlasitý hovor a za chvilenku do pokojíka vstoupil dědeček s babičkou a maminkou. Přicházeli ze mše svaté. Po mši arci hodnou chvíli byli hovořili na rynku tu s tím tu s oním kmotrem a strýcem, tu s tou tu s onou kmotrou a tetou, čímž se stalo, že bylo již dobré půl hodiny po osmé, když se vrátili na školu.

„I ty lenochu malý!" vítal mě dědeček. „Já jsem myslil, že už budeš u piana, a ty zatím ještě nedostrojený. Zhurta se měj se mnou."

„Ještě se ani nepomodlil a neposnídal", namítala teta, když jsem já slyše slovo piano hned se bočil k dědečkovi, abych s ním šel na jeho pokoj.

„No tak tedy ať se pomodlí a posnídá", netrpělivě dědeček tetě v odvět, „a už ať jsme nahoře."

Odříkav si svůj otčenášek a pobryndav se leda ve svém hrnečku kávy důkladně syrobem oslazené pln dychtivosti jsem se bral za dědečkem. Co tu se mnou se dálo, vypisovati nemohu. Psal bych zajisté úvodeček k nějakému návodečku, jak se co má zpívati, kde a jak hráti na piano. Tolik povím, že jsem i dlouho poslouchal dychtivě výklady dědovy i prozpěvoval horlivě, co mi dědeček kokrhati a na klavesy přibřinkovati kázal, i pečlivě v hubenou mošničku paměti ukládal jména několika těch not dědečkem mi vysvětlovaných. Dlouho, dlouho asi dědeček mnou se zanášel. Mělť i on tu chybu do sebe, kterouž už starý Horác při kantořích byl vyčíhal, že nebyv nikým na zpěv prošen nevěděl, kdy by měl přestati. Při mně ozývati se počala ona ochablosť, jež po každém přesycení se dostavuje. Ta tam byla všecka vnímavosť, vrtěl jsem sebou a zrakem těkal po stěnách, ale dědeček přece jen horlivě pořád svou vedl a všelikými sliby navnazoval k další pozornosti. Na štěstí však teta pootevřevši dvéře slovy „už tam čekají kdo ví jak dlouho" z proudu muzikantského, v němž jsem až tonul, mě vysvobodila. Dědeček, ačkoli na věži Bohdaneckého kostela hodiny repetýrky se odbíjejí jednou na zvon menší sice, ale pronikavého zvuku, po druhé na zvon mohutný, přece nevěda, kolik už bylo uhodilo, z vesty vytáhl své hodinky kapesní zvící prostřední cibule a pozatřás hlavou rychle piano zavřel a pospíchal dolů do prostranné místnosti třídy první.

Teta u schodů už na mne číhala, vtiskla mi na hlavu kalpak někdy štědrým Maďarem Rábským mi darovaný, na ten čas však už volavčího péra zbavený a na sprostou čepici všední degrado-

vaný, a rychle se mnou na zahradu, kdež drahnou dobu již maminka se sestrou byly prodlévaly požívajíce chvíli po chvíli sladkých plodů dozrávajících právě a dozralých na několika hrušních. Rozumí se samo sebou, že jsem i já si zboží toho popříval hojnou měrou. Ale nabaživ se ho nezadlouho i po jiném ovoci, na ten čas zapověděném, poněvadž ještě nedozralém, oči jsem obracel, po jablkách to teprve se červenajících a po slivách sotva po jedné straně zamodralých. S urputností rozmazlencům vlastní po tetě na mne tak slabé jsem se počal dožadovati ovoce toho zapověděného, a teta „vylez si na strom a utrhni si" posměšně mne vybízejíc ukázala štíhlou jabloň hladkokorou, na níž ne více než asi deset jablek panensky se uzardívalo. A já nedal jsem si říkati dvakráte. Vzpomněl jsem si v tom okamžení, že jsem nedávno ve Vídni viděl komedianta, — sic možná, že to byl turnéř, — an na vysokou žerď jakousi se soukal a s vrcholku jejího všelijaké si zboží sbíral. Co komediant dovedl, pomyslil jsem si, dovedu já také. A již jsem oběma nohama obkročiv a oběma rukama objav útlý peň jabloňový vzhůru soukati se jal. Nedospěl jsem ani polovice nevysokého pně a již jsem po hladké koře jeho spustiti se musil dolů. Teta se rozesmála. Mne ten smích její dopaloval. Opět jsem rukama nohama obemknul peň a s chvatem nemenším nežli dřív, ovšem pak i s úspěchem nevětším drápati jsem se jal na jabloň. Nevím už kolikráte jsem marné pokusy své o slezení jabloně byl opakoval, když maminka sedící opodál se sestrou v besídce toho počínání mého si všimla, a velikým hlasem mě okřikla, abych se klidil od stromu pryč.

„A že mu necháš na sobě dříti ty kalhoty," plísnila tetu vždy ještě se smějící.

„Což nestojí taková podívaná," teta v odvět, „za pár starých kalhotek? Měla bys ho viděti, břicháčka, jak se nahoru souká. Stojí to věru za podívanou."

Mne pojmenování břicháček náramně urazilo. Odvrátiv se od tety všecek rozdurděn jsem se klidil ku zahradním dvířkům. V tom otevřenými okny školské světnice do zahrady zavzněl sborový zpěv kostelní a šumná hudba. Vykonávaltě dědeček zkoušku na figurální — neboli, jak babička a teta říkaly figulární — mši, která v neděli nejblíže příští provozována býti měla. Od muziky, jíž mě byl trochu přesytil dědeček, požité hrušky a gymnastické pokusy náležité byly způsobily odsycení, a naslouchal jsem už zase muziku přítomnou s velikou zálibou. Sotva však bylo dozpíváno *Kyrie* a přestávka byla nastala ve zpívání a hudebnění, aby se mi té muziky dostalo hezky z blízka, tryskem uháněl jsem do školy. Nežli jsem však vystoupil na schody, zase již hlučnou slyšeti bylo hudbu. Postál jsem chvilku za dveřmi, ale *Gloria*, jež

se právě zpívalo, jaksi nekonečným se mi býti zdálo, a já nežli dozpíváno bylo pěkně si otevru dvéře, ale nepěkně do síně vstupuje kliku vypustím z ruky, z protilehlých čtyř oken mocný proud vzduchu vrazí do síně a dvéře za mnou zavře s třeskotem podobným malému hromu. Po světnici se rozletěly notové listy a sešity, zpěváci a hudebníci každý lapaje svůj part opustivše místa svá v nepěkný se smotali chumel. Bylo rázem po muzice. Dědeček zlostně se obrátil ke dveřím maje smyčec houslí svých vysoce napřažený nad hlavou, ale spatřiv malého delikventa v témž okamžiku se udobřil a vlídně za ručku mě pojav „To nesmíš tak nezpůsobně zavírati“ pravil. „Jdi, sedni si tamhle do lavice a buď hezky zticha“. —

Páni zpěváci a muzikanti zatím posbírali své partesy a šumné *Gloria* vzato jest od repetice. Tichounce sedě a sotva dýchaje přebyl jsem *Credo,* se zalíbením nemalým jsem uši napínal na *Sanctus,* ale když docházelo na *Agnus Dei* zase již ta muzická přesycenosť o mne se jala pokoušeti a dědeček znamenaje z ustavičného vrcení mého, že té muziky mám už trochu více nežli dost, kynuv kterémusi zpěváčkovi dal mě za přestávky nejblíže se nahodivší vyvesti za dvéře.

„Kdo pak to tam, Janušku, před chvilí tak nehorázně bouch' dveřmi?“ zvídala babička, když jsem přišel do kuchyně, kdež už kde která ženská ze školy, matičku mou malou sestřičku chovající nevyjímajíc, obskakovala okolo velikánského ohniště, ač oběd se chystal zcela všední.

„To já, babičko,“ flegmaticky jsem odpověděl.

„Že ty?“ podivovala se babička. „Tos asi dostal od dědečka,“ hádala. „Že ne?“ podivovala se ještě více, když jsem dychtivě ukusuje s chleba máslem pomazaného sousto za soustem vyložil, jak se věc měla. „To máš štěstí“, brala se v řeči dále. „Já jsem jenom dvakráte jakživa pantátu vyrušila z té jeho muziky a dostala jsem za to, že by pes ode mne byl chleba nevzal. A měla jsem k tomu přece příčinu, a jakou! To jednou, — je tomu teď více nežli dvacet let, — bylo to před Cecilií, — zabijeme vepříka, opaříme, vyvrhneme, rozrušíme, — a plice, játra, maso, všecko jeden uher. Běžím všecka ustrašena postěžovat si pantátovi, — a on také zrovna próbu měl na figulární Cecilianskou. Ale co jsem dostala, dlouho jsem si pamatovala. Zařekla jsem se, že víckráte pantátu z té jeho muziky vytrhovati nebudu, kdyby i nevím co bylo. Ale co si čert nespíská? Hned v létě na to jednou dopoledne naše Plavka, — a byla to nejlepší kráva, co jsem jak živa měla, — přiběhne asi touhle dobou s pastvy a pometá. Takové neštěstí! Už po ní pak nic nebylo. Já všecka uplakána zase na pantátu postěžovat si. A pantáta? — Jako by kráva nebyla nic a

ta jeho muzika všecko. Ani poslechnouti nechtěl, co se stalo. I toť, zapřisáhla jsem se tenkráte, kdyby nám střecha nad hlavou hořela, nechci víckrát pantátu z té muziky jeho vyrušovat, — a nevyrušila po dnešní den. No vizme, a ty Janušku jsi neslízl ani trochu huby! Inu ano, dvacet let je dvacet let a vnouče je vnouče. Vždyť kdo by ti moh' ublížiti, roztomilý klučíku můj?“ — A popadnuvši mě oběma rukama okolo krku vymlaskla mi na tvář máslem se lesknoucí energickou hubičku.

Učiniv před obědem slušnou návštěvu Plavce, Července a Strace hned po obědě jsem se vydal na dvůr a konal oblíbená sobě studia ornithologická. Ta mě po některé chvíli zavedla i na kurník. Sebrav tam z kukaní několik vajec čerstvě snesených i s podkladky chutě jsem zase stoupal po řebříku dolů, abych s kořistí svou se pochlubil mamince, tetě a babičce. Ale na poslední příčli přihodilo mi se neštěstí. Hupl jsem s ní asi nějak neopatrně na zem a netoliko ze dvou nebo tří vajec, jež jsem na levé ruce držel, anobrž i ze čtyř vajec, jež jsem vtipně byl po dvou do dvou kapes kalhotek svých vložil, nesolený se stal a nemaštěný vaječník. Dal jsem se do breku. Matička, jež tou dobou na pilném rokování nějakém s dědečkem trvala v komnatě babiččině, brekem mým přilákána byvši k otevřenému oknu, pod nímž právě se tulil nešťastný kurník, když spatřila, co jsem byl vyvedl, „Bezbožný kluku!“ zvolala. „S tebe věru, aby člověk ani oka nespouštěl. Nahoru! Počkej tobě jich namelu.“

S chutí nevelikou stoupal jsem, jak mi veleno bylo, nahoru, ale již na schodech jsem se potkal s tetou, jež zaslechnuvši asi děsnou hrozbu matčinu z kuchyně mi vyšla vstříc.

„Neboj se, Janušku,“ potěšovala mne, „nebude tak zle. Kde jsi to měl rozum, klučino, že jsi vejce dával do kapes?“ teta svou vedla dále ohledávajíc v kuchyni kapsičky mé. „Fi! to je smrad! Tos tam sebral i nějaký kopuletý podkladek. Viď? Takhle to nepůjde. Kalhotky musejí dolů“. —

A sotva že kalhotky byly dole, velikánský na košilce se objevil žid. Tak metonymicky tenkráte se nazývaly žluté skvrny na košilích, poněvadž do časů tuším Josefa Druhého židům, aby židovství jejich na potkanou bylo zřejmo, nositi bylo na rameni žlutou jakousi pásku neboli proužku.

„Musíť i košilka dolů i punčochy a střevíčky“, usuzovala teta, „vždyť jsi hotové čunče“.

Když pak jsem byl nah jako Adam v ráji, rychle mě přitočila k veliké míse s police sňaté, do mísy nalila vody a jala se pak od hlavy do paty umývati mě a mydliti a oplakovati a utírati, až jsem byl čist jako panenské lilium.

„No a teď se ukážeme mamince“, teta ke mně pojavši mne za ruku a smějíc se otevřela dvéře do babiččiny komnaty a představovala naháčka trojčlenné společnosti, mamince mé totiž, dědečkovi a babičce. Sedělif u stola nad jakýmisi lejstry živě o něčem rokujíce. Pro pilnosť rokování toho maminka asi zapoměla vyjíti si ke mně do kuchyně a namlíti mi těch slíbených. Až po letech jsem se dověděl, že se radili tenkráte o koupi nějakého domu v Bohdanči, a vysvětlil jsem si velikou záhadu, proč maminka s tatínkem za posledního večera pobytu mého ve Vídni z kocoura dobývali a počítali tolary.

Rokování primitivným zjevem mým na chvilku přerušeno.

„Do čeho pak toho Adámka nasoukáme?“ zeptala se teta přistoupivši ku prádelníku, z něhož čistou košilku a čisté punčošky mi vyndala. „Snad půjdeme dnes ke Koutníkovům? — To aby si Janušek vzal tu svou uherskou parádu?“ —

„A co by jiného?“ matka čelo nabírajíc na to. „Když si nemůže obouti své střevíčky, musí do parádních botek nabíraných, a k těm arci nedělní kazajka a černé kalhotky se nehodí.“

Slyše tato slova radostí jsem poskočil. Uherskou parádou zajisté teta vyrozumívala skvostný onen úborek oficírský, jímž mě před dvěma léty byl obdařil bohatý onen Maďar Rábský. Ale skvostného úboru toho mimo kalpak záhy na všední čepici degradovaný mi se dostávalo leda o hodech Božích. Byl mi již o posledních letnicích těsen, že jsem v něm sotva dýchal, ale přese všecko nepohodlí z něho pocházející byl jsem rád, že se v něm dnes — ve všední den — opět budu moci zablesknouti. Zatím, co teta z nedávného čunčete dělala elegantního oficírka husarského, rokování o koupi domu, jehož jsem si já arci ani dosť málo nevšímal, bralo se plným proudem, a za některou chvíli já ustrojen od hlavy do paty a čepici oficírskou sobě vstavenu maje na hlavě ke dveřím jsem se hnal, abych se ukázal před domem.

„Kam pak, kam pak, divochu?“ okřikla mě maminka. „Snad ne zase na kurník? — Zpátky! Ani krok mi ze světnice. Tady sedni a leda, chceš-li, se dívej oknem ven. — Také jsi ho nemusila do té hazuky uherské upínati už od teďka“, prohodila ještě k tetě, a rokovala s dědečkem dále.

Já schlípiv uši učinil jsem po rozkazu matčině, ale dlouhá chvíle, jež mě byla pojala, nedala mi dlouho seděti na místě. Našed na okně kuří pírko, jež tam asi vítr byl zavál ze dvora, všelijak nejdříve mezi prsty jsem jím točil, pěknou pak z něho vzdělal páperku, nejdříve sebe jí pošemrával trochu po tváři a pak, abych líbezného pocitu ze šemrání popřál i sestřičce, jež si na jedné posteli hověla odpoledním spánkem, tichounce jsem přistoupil k ní, a páperkou jí hezky jednou i po druhé pod nosík.

Dělalo mi veliké potěšení, jak chudinka probouzejíc se za nosík se popadala a divně se šklebila, a sotva že obrátivši se na bok do spaní se dávala dále, já tím energičtěji šemrati ji se jal opět. Nemohouc konečně slastí mnou jí skýtaných strpěti, protrhla oči a náramný spustila vřesk. Čtyřhlavá společnosť u stola dva proti dvěma sedící se vzchopila, maminka majíc ke mně nejblíže se rozpřáhla na výplatu, ale již i teta i dědeček tu stáli na mou ochranu a nedopustili, aby hněvivá ruka matčina padla na záda má.

Zatím co matka konejšením sestřičky mé zaměstnána byla, dědeček rychle sebrav lejstra na stole ležící na hromadu a tetě pokynuv, aby je uklidila, mne za ruku pojal a z komnatky babiččiny na pokoj svůj mě veda, „Pojď, Janušku," pravil, „ještě si trochu zahráme a zazpíváme."

Mně, upřímně řečeno, tou dobou mysl nehrubě stála po břinkání a kokrhání, přece však nemaje nic moudřejšího za lubem chutě jsem stoupal s dědečkem. Za chvilku všechen pokoj se rozezvučel tóny bouřlivé skladby jakési, jíž mě asi dědeček v pravou náladu muzikantskou vpraviti chtěl. A když bylo konec kusu, s libým úsměvem ve tváři se mne tázal, chtěl-li bych uměti tak na piano hráti. Němě pokynul jsem bradou.

„No, a teď, Janušku, pozor!" nabádal dědeček. „Co ti teď zazpívám a zahrám, budeš pak zpívati ty."

I zazpíval barytonem nezvučným arciť a vyšetalým prvních několik veršíků humoristické písně národní „Hrály dudy u Pobudy," doprovázel je však hrou vší měrou virtuosní.

„No jak? Dovedeš-li pak to zazpívati, Janušku?" dychtivě se tázal dědeček, nemysle nic jinak, nežli že řeknu ano. Já však hlavou vrtě, že ne.

„Zazpívám ti to tedy ještě jednou," dědeček na to. „Po jednom poslechnutí to arci nejde."

„I nezpívejte, dědečku," žadonil jsem já. „Radši jen hrejte!"

Dědeček se hlasitě zasmál.

„Ó ty máš, chvála Pánu Bohu, tenounká ouška. Nelíbí se ti hlas můj!" žertoval dále. „Býval někdy, býval jako zvon," doložil hlasem elegickým, „ale už není. Budu ti tedy slova jen říkati a pak ti je zahraji."

Milý dědeček hrubě se mýlil mysle, že pro vyšetalosť hlasu jeho málo jsem si oblíbil píseň jím prozpěvovanou. Byla toho příčina zcela jiná. Dědeček totiž, nevím proč, hádám však, aby ponaladil některou strunu povolivší, hořejší desku piana byl odklopil a náhle zavolán byv k obědu nechal odklopenu, tak že netoliko na klavesy viděti bylo, nýbrž i na záklavesí. Mně pak, když hbité prsty dědečkovy se probíraly klaviaturou, náramnou radosť způsobovala kladívka ku strunám poskakující a zase dolů

se nesoucí. Proměnilať mi se v samé diblíky laškující, jejichž pohybů čilých jsem se nemohl dosti nabažiti. A maje takto všecku mysl obrácenu k hopkajícím těm diblíkům, zcela jsem se nevšímavým stal dědovy muziky, ovšem pak i jeho zpěvu. Některých těch slov, ze kterých se písnička skládá, když mi je dva nebo třikráte dědeček byl předříkal, dokonale jsem uměl opakovati, ale odříkav je dychtivě zase jsem oči upíral na to záklavesí, a když dědeček bravurními basy prováděl nápěv, tou měrou mi se zalíbila poskakující ta kladívka, že jsem uprostřed dědečkovy hry tleskl do dlaní a hlasitě zvolal: „I to je hezké!“ — Dědeček nevrle sebou trh' a zamračeným okem na mne pohlédnuv píseň přivedl ku konci. Sotva že přestal hráti, já opět do dlaní tleskám a opět pochvaluji, a opět na dědečka, by hrál jen dále.

„Což zazpívati to ještě nedovedeš?“ hlavou potřásaje mrzutým hlasem se mne otázal dědeček. „Zkusiž pak to!“

A opět umělými prsty se dotknul klaves na preludování jakési pevně mi se dívaje do očí, kývl pak hlavou na znamení, abych začal zpívati. I spustil jsem dosti dobře. Sotva všad dědeček ode mne oči odvrátil, hned ve třetím nebo ve čtvrtém taktě upřev zase zraky na poskakující kladívka na velikou žalosť dědovu důkladně jsem vše zbryndal.

„Ahá!“ vtipoval se konečně dědeček ostře na mne opět pohleděv anthropomorfismu mého; „tebe, čtveráku, táhne něco jiného.“

Vstal, přiklopil deskou piano, zasedl zase, zahrál zase celou píseň a mne zase vybídl, abych zpíval. Ale deska přiklopivší piano jako by mi byla přiklopila vše, co mi bylo milého na světě. Pojala mne nevole jakási, a jakkoli jsem neměl dosti odvahy, abych dědečkovi vypověděl službu, přece nikterak v tu náladu jsem se nemohl vpraviti, abych dědečkovi zpíval po chuti. A dědeček, místo aby mě byl propustil a poslal ke všem všudy, hory doly sliboval, pěkně-li zazpívám a chutě se zase dal do hraní. Byl-li bych se dědovými sliby navnaditi dal na zpívání řádné, nemohu věděti. Neboť náhle kdosi zaťukal na dvéře, a vstoupil do pokoje švarný mladý muž o dlouhých vlasech kaštanových, pěkné tváři snědé a jiskrných očích hnědých. Co mu bylo díla u dědečka, nezvěděl jsem. Hádám však, že mu bylo asi o nějakou muziku k divadelnímu představení, které za některý týden ochotníci Bohdanečtí provozovali ve veliké předsíni na starobylé radnici.

„Co to tu máte za husárka, pantáto?“ pozdraviv otázal se příchozí, upíraje pěkné oči své na mne.

„Vnouče, vnouče,“ usmívaje se odtušil dědeček. „Synek naší Kačenky.“

„Tak?“ táhlým hlasem prohodil příchozí a zasmušila se pěkná jeho tvář.

„Jdi si, Janušku, k mamince,“ propouštěl mě dědeček. A já neleně ke dveřím. Ale v té švarný mladý muž mě popad ze zadu, obrátil zase k sobě tváří v tvář, dlouho mi se díval do očí slova nepromlouvaje, pohoupal mě pak na klíně a opět mi se v oči nadívav tichounkým hlasem se mne zeptal, „Budeš-li mě míti rád?“

Přisvědčil jsem.

„Však ať!“ usmál se příchozí postavuje mě na zem a dobyv z kapsy měděný grošák šajnový podával mi ho. „A teď jdi a vyřiď mamince, že jí vzkazuji pozdravení.“

Nepřipadlo mi na mysl otázati se, od koho mi jest pozdravení vyříditi, ale snadno se dohádaly i matička i teta, že to byl proslavený tehda již básník Jaroslav Langer. — Bylyť už zcela přichystány na návštěvu a za malou chvilku se vyhrnuly se mnou a se sestrou před dům. Od školy ke Koutníkovům nebylo dále než asi padesáte kroků, přece však více nežli čtvrť hodiny třeba bylo, nežli jsme se tam dostali.

Hned vedle školy totiž domeček stál o jednom patříčku ve průčelí nic širší než asi dvojí prostěradlo v dél, před domkem malá lavička a na lavičce odpoledním sluncem se vyhřívaje dědoušek seděl přioděný šedivým fračiskem jakýmsi o červených výložkách. Vyčnívající bradu do posledního chmýrka vyholenou položenu měl na obě pěsti podepřené tlustou holí, a nepokrytá hlava copem se honosila dosti dlouhým a dosti tlustým ale bílým jako mléko. Byť to stařičký Pokorný, v létech devadesátých osmnáctého století statečný granátník, ale zle pochroumán byv ve kterési bitvě tam daleko v Netálii s Napoleonem svedené patentálním invalidou se stal a vrátiv se do rodiště svého Bohdanče provozovati se jal a do let nedávných provozoval živnost pekařskou, vždy věrně zachovávaje celibat vojanský a dávno už i u vojska z módy vyšlý cop. Za dětmi byl pravým bláznem. Kde kterého klučíka k sobě mohl přilákati, přilákal a dlouhé historie vypravoval o válečných činech svých a zkušenostech. K uniformě vojanské pak úctu měl až posvátnou. Spatřoval-li s lavičky své třeba na padesát kroků kaprála, neopomíjel na rychlo vstávati a salutovati; spatřoval-li však důstojníka, stál ruku levou maje přičiněnu k uchu tak dlouho, až důstojník se k němu ocítil zády.

Staroušek, když jsme se hlasitě hovoříce k němu sbližovali, ani na okamžik nepohnul bradou o pěsti obě opřenou; bylotě zajisté tou měrou ucho jeho nedoslýchavo, jak oko jeho bylo dalekozrako. Spatřiv pak pojednou figurku mou, ana sestru za ruku vedouc okolo nosu mu defilovala, vojanské uniformy, kdyžtě

uniformou byla oficírskou, se až ulekl. Rychle s lavičky vstával jednou rukou o svou hůl se opíraje a druhou o desku lavičky, levici i s holí přičinil k uchu a nepromlouvaje slova sloupem stál, až jsem přešel.

„Že se vám chce vstávati, pantáto, a takové tatrmany dělati“ oslovila jej teta hlasem co možná nejsilnějším.

„Nic tatrmany,“ zpolehounka zas usedaje na lavici vece staroušek, „uniforma je uniformou, oficír je oficírem, komu česť, tomu česť.“

V té já znamenaje, že maminka s tetou u starouška se zastavily, zase tváří se obrátím ke skupince a staroušek sotva dosed opět se vzchopuje tak chvatně, že mu se až vysmekla z ruky hůl, a opět přičiní levici k uchu.

„No pane oficíre,“ žertovala teta, „sehniž se pak a podej pantátovi hůl. A vy, pantáto, hezky si zase sedněte,“ žádala starouška dále, když jsem mu byl podal hůl. Pantáta však zavrtěl hlavou a nepromluvil slova dříve a neusedl dříve, pokud jsem já se k němu neobrátil opět zády.

Beze všech avantur závažnějších dostali jsme se ke Koutníkovům. Dům, ve kterém patricijský rod Koutníkův obýval, vyjmouc starobylou radnici bez odporu byl nejpěknějším domem v celém městě. Tři okna patrová na třech sloupech překlenutých spočívající asi o tři sáhy vpřed do náměstí pošinuta jsouce s pýchou jaksi aristokratickou se odvracela od ostatních dvou oken průčelných, pod nimiž se rozkládal kupecký krám a všední obydlí rodiny nečetné a za posledních několika let událostmi dílem radostnými, dílem i žalostnými zdecimované. Hlava rodiny, po mnohá léta primator města, před lety dvěma u věku ne valně pokročilém zemřel a starší ze dvou synů, jenž po něm obchodu se byl ujal do roka do dne šel za otcem. Starší ze dvou dcer Barbora, vrstevnice a důvěrná přítelkyně mé matky, před desíti léty již se byla provdala za bohatého sládka Deyla, neboť u Koutníků měřili prý tolary na věrtele. Zůstala doma jen dcera mladší Teresie, vrstevnice to tety mé, a povolán domů mladší syn Václav, jenž na vysokém učení Pražském byl konal studia právnická. Ovdovělá paní synka dcery své Františka, hošíka to jen asi o rok staršího mne, pod záminkou, že škola Bohdanecká daleko je vzácnější nežli Zděchovická, v pravdě však proto, že jí v domě skoro pustém jaksi nevolno bylo, stále chovala u sebe, a matka Františkova, žeť ty Zděchovice od Bohdanče ani ne dvě míle cesty vzdáleny jsou, jindy na kratší, jindy na delší dobu přijížděla za Františkem, vždy sebou berouc roztomilou dcerušku Pepinku, jen asi o rok mladší mé sestry. Bylať i tehdy, když my jsme se dostavili návštěvou svou, delším pobytem u matky.

Vítaná byla velmi srdečna. Za krátko pokojík, ve kterém jsme se uhostili, pln byl hovoru. Mé osobičky zvláště si povšímala Pepinka malá a přibatolivši se ke mně něžnou rukou pohlazovala zlaté prýmky a šňůrky dolmánku mého ustavičně pomlaskujíc jazýčkem, málo ještě hovorným.

„Aj, aj, děvče,“ vida to zasmál se její strýc pan Václav, „tyť už od nynějška běřeš na husarské hazuky. Inu, aspoň nezmeškáš. Ale máš mastné ručky; potýkáš se s namazaným krajícem. To se nesmíš tak vzácného munduru dotýkati. – No, a co ty, Františku?“ obrátil se k sestřenci svému. „Měj se přece k panu oficírovi. Hrejte si spolu.“

„Nač si máme hráti?“ táhlým hlasem do fňukava nastrojeným Františk se otazoval.

„Řekl bych na vojáky,“ strýc Václav mu v odvět, „ale to bys ty, když Janušek je oficírem, vedle něho musil býti kmánem. No a to by přece byla hanba. Víš-li co? Hrejte si na školu. Ty, Františku, budeš panem učitelem. Ty už umíš čísti, - a jak! Chodil jsi už celý rok do školy. No tak tedy!“

Františk neleně odkudsi dobyl svého slabikáře a jal se kantorovati.

„Tohle to,“ vážně poučoval ukazuje mi první písmenko v slabikáři svém, „tohle to je *á*.“

Zadíval jsem se na stvůrku mi ukazovanou, ale vážně potřás hlavou na konec určitě jsem prohlásil: „Tohle není *á*; *á* vypadá docela jinak.“

„Strýčku!“ rozesmálo se mladé kantůrče ukazujíc oslovenému písmenko, „tohle prý není *á*, *á* prý vypadá docela jinak!“

„No a jak pak vypadá opravdovské *á*? pan Václav směje se otazoval mne.

A já jak uměje široce a horlivě jsem vypisoval *a* chromatické škály, které dopoledne mě byl naučil dědeček. Obecný z výkladu mého byl smích a dáno Františkovi za pravdu, že stvůrka jím mi ukazovaná skutečně bylo *á*.

Šťastnějším byl Františk při výkladě písmenka druhého. Ačkoli mi velice proti mysli bylo, že bříško nové potvůrky té na žádné čáře nestálo ani mezi čarami jakými, a že tlustá přímka od bříška toho vzhůru jdoucí po levé straně se pnula a ne jako na notách dědečkových po pravé, přece po některém váhání jsem vzal na vědomosť, že písmenko se jmenuje *bé*. Ale když na písmenko třetí došlo, jež Františk vydával za *cé*, já opět rázný protest jsem ohlásil dokládaje spravedlivé *cé* že buď hlavičku míti musí proťatu čarkou nebo že hlavičkou svou se chouliti musí

mezi třetí a čtvrtou linií. Věc opět šla na soudy, ale já nevšímaje si již výroků páně Václavových Františkovi jsem vypřáhl z učení a měl se zase k Pepince, jež si pohrávala se sestrou.

Za některou chvíli s kostelní věže zahučela hodina pátá, zdvihli jsme se tedy a přímo od Koutníkových do ulice Hradecké odbyt návštěvy ještě jedné u paní Veselé, zámožné to vdovy s rodem Steinmannovským nevím už jak spřibuzněné. I maminka i tetička jí říkaly paní tetinko. Dům paní tetinky byl starobylý, s části jenom vyvýšený na jedno patro, na něž schody vedly v pravdě krkolomné. Prostranná předsíň cihlami vydlážděná, do níž s ulice sestupovati bylo po dvou stupních, v pravo v levo vroubena byla všelijakými komorami a sklípky — celý dům pravzor nepravidelnosti — čiročirá báseň dekadentská.

V prostranné světnici přízemní zastali jsme všecku rodinu pajmámy Veselé, po druhé ovdovělé to ženy vzezření neveselého, ba zjevně chorobného. Sestávalať rodina ta ze dvou dcer z lože prvního a ze dvou dcer a syna z lože druhého. Starší dvě dcery, Fanynka a Nanynka, mající obě již přes dvacet let, velice byly krásny; z mladších dvou starší Amálka daleko sice co do sličnosti zůstávala za sestrama staršíma, měla však za obě rozumův a řečí. Dcerka poslední, Marie, napadala na jednu nohu, byla zamrklá a vypadala jako sedm drahých časů. Synek po panu kmotrovi Josef zvaný právě v Pardubicích byl odbyl učitelský kurs a začal před několika nedělmi u pana kmotra pomocníkovati. Byl to jinošík švarný, mající něco přes šestnácte let.

Za krátko po světnici živý se rozproudil hovor. Má maličkost husarská, kde tolik bylo ženských, ovšem se těšila valné pozornosti. Brala mě děvčata z rukou do rukou. Největší přízně mé si však dobyla Nanynka. Přisedší k oknu na klín si mě vzala a nevšímajíc si hovoru společnosti ostatní jenom se mnou se bavila. Náhle však pohlédajíc na ulici ustala v povídání a usmívajíc se jako na pozdravenou pokyvovala rukou. Po silnici patrně z procházky nějaké se vraceje bral se krásný mladý muž oči maje obrcáeny k oknu a přívětivě se usmívaje tolikéž na pozdrav pokyvovał rukou. Hodnou chvíli Nanynka provázela očima krásného mladého muže a krásný mladý muž tolikéž hodnou chvíli tvář měl obrácenu k oknu.

„Kdo to byl, tetičko, co teď šel mimo?“ zvědavě jsem se tázal.

„To byl náš velebníček,“ dáno mi v odpověď.

Ještě chvíli teta Nany všechna pohroužena v blahostné dumání jakési seděla se mnou u okna, nepromlouvala však ani slova. O mne se začala pokoušeti nuda. Vrtěl jsem sebou všelijak chtěje tetě s klína.

„Pojďme, Janušku“, znamenajíc to Nanynka mě vybídla „Opatříme slepice. Budou pomalu chtíti na hřaď.“

Tomu výzvu jsem ovšem hned s devaterou chutí vyhověl. Na prostranném dvoře vroubeném po jedné straně stodolou a chlévem, před nímž ctihodná hnojnice se rozkládala, ze strany druhé plotem neveliké zahrady k tetině domu náležející, ze třetí konečně plotem sousedního dvora a velikou hranicí dříví a otypek, drůbeže bylo plno a všech barev. Slepice paní tetinky Veselé, tu černá tam popelavá, tu plavá tam kropenatá, tu chocholatá tam prostoperá, mnohem více mi se líbily nežli babiččiny bílé a jen bílé. A což ten kohout! Na tom alespoň desateré barvy peří bylo – a kohout babiččin jednotvárně bílý byl leda trochu málo přižloutlých křídel. Nemohl jsem se na čilou tu chasu kuří dosti vynadívati. Ani jsem si toho nevšímnul, že teta Nanynka, když pernactvo své byla opatřila zobem, ode mne se kamsi vzdálila. Až když slepice jedna po druhé za mohutným panem kohoutem se byly povytrousily na kurník, po milé tetince jsem se zase ohlédl. Stála na třetí nebo čtvrté sprýčli žebříka přikloněného k poklopu půdy, na níž prý byla skládka sena a slámy nenalezajících už místa v prostranné stodole. Stoupal jsem chutě k ní po žebříku a upřel oči v místo, na které oči byla upřeny měla milá tetinka, na dům to přes dvě zahrady čtverým oknem se dívající zrovna na záď domu paní Veselé.

„To je tam náš velebníček,“ zvolal jsem dívaje se do otevřeného okna fary. „Teď odešel,“ dodal jsem za chvilku.

Teta Nanynka nehrubě asi byla povděčna bystrozraku mému. Zamračila se trochu a pojavši za ruku zavedla mě zpět do světnice. Ačkoli jsem tam u těch ženských zase valného doznával povšímání, přece společnosť mě již upřímně začínala nuditi. A když krávy dlouhým tahem z pastvy se vracející bučením ohlašovaly návrat svůj, stanuv u okna pilně jsem oči pásl milým mi divadlem. Pojednou ve stádě uznamenám čilou Plavku naší, za Plavkou kravsky elegantním krokem se beroucí Červinku a za Červinkou kolíbavou Straku bachratou. Chutě já popad čepici svou nikomu nedávaje s Pánembohem ze dveří ven, abych nezmeškal kraviček našich podojení. Při takovém chvatu svém nevzpomněl jsem, že přede dveřmi do předsíně byly dva stupénky, a jak dlouhý tak široký jsem do síně padl na břicho, při čemž se mi oficírská čepička má s hlavy zakutálela na sáh od těla. Pádem mým sic ani premované čepici ublíženo nebylo ani premovaným kalhotkám, ale ublíženo bylo nosíku mému, z něhož mi se valným proudem řinouti počala červená. Rozumí se samo sebou, že pád můj nemohl býti utajen. Za okamžik tu byla kde která tetinka a tetička, tetka a teta i s matičkou mou a sestrou,

a ihned porouchaný nosík můj mi se koupati jaly ve studené vodě. Léčby bylo hodnou chvíli. Také kartačování oficírské uniformy mé trvalo déle, nežli jsem si přál, a vším tím se stalo, že dojení krav, na něž jsem se byl tak těšil, tentokráte jsem zmeškal.

Ostatek večera byl vyplněn důkladnými domluvami, ba nevím, nebyla-li by, když teta se mne soukala parádní uniformu, maminčina dlaň mě obdařila několika buchanečky, kdyby babička i dědeček jako strážní andělé nade mnou byli nestáli a každé důtklivější dotýkání buclatého tělesenstva mého byli nezabránili.

Beze vší pohromy větší tedy minul první den pobývání mého na škole Bohdanecké, a syt kaší syrobem štědře oslazenou sklonil jsem mladou hlavu svou na lože ku zdravému spánku nočnímu.

V.

Všude dobře, doma nejlepěji.
Parom po všech všudy cizinách!
Ach mně ve slovanských krajinách
sama zem už voní příjemněji.

Jan Kollár.

„Vzhůru, vzhůru, Nykodyme! Nesou oplatky do Chrudimě.“ — Těmito slovy tehdáž po Bohdanči obecně známými a užívanými, když děti budili, i matka má mě burcovala z požehnaného spánku. „Vstávej, vstávej, lenochu!“ pobízela dále, když jsem já mna si oči a křivě ústa se neměl z pelíška. „Musíme do kostela. Je neděle. Zhurta, zhurta, vstávej!“

„I nechej ho“, přimlouvala se za mne babička. „Ať se vyválí. Vždyť si ho bez toho pantáta vezme na velkou.“

„I jen ať vstává“, replikovala maminka. „Může-li malá Katynka už takovou chvíli býti v zahradě, může on, klacek starý, také toho vyvalování míti dost.“

Slyše o ranní vycházce sestřině ihned na mysl jsem si uvedl včerejší hrušky její a skokem jsem byl s postele dolů žádaje, aby mě strojili. Ale teď nastaly rozpaky.

„Do čeho pak kluka nasoukáme?“ uvažovala matka. „Do svátečních-li? — Nepůjde-li s námi na ranní, bude se v tom kdo ví kde potloukati a uválí to na sobě. Do všedních,“ rozhodla se konečně. „Jsou-li jen už suchy!“

Na štěstí byly. A za chvíli byv umyt, učesán, pomodlen a jaktak nasnídán, ještě nežli maminka s babičkou se vypravily na ranní, uháněl jsem do zahrady za tetou a sestrou Katynkou. Chvíli jsem ovšem postál na dvoře dívaje se na babiččiny slepice, ale úsudek můj, že pestrobarvé slepice paní tetinky Veselé jsou

pěknější nežli chudobarvé slepice babiččiny, zůstal ve své míře. Přišed do zahrady na všechny strany jsem se ohlédal po tetě a Katynce, ale nikde jsem jich nespatřoval. Jal jsem se tedy rejditi po zahradě a pomíjeje chodníkův a pěšinek a nedbaje bohaté rosy třpytící se na nepožaté ještě trávě po kolena jsem se do ní bořil. Za chvíli nedlouhou i střevíce i kalhoty tak jsem měl umáčeny, jako bych se byl brodil v potoce. Ale málo tou mokrotou svou hlavičku sobě suše poskakoval jsem jako žába od stromu ke stromu, až jsem i před jabloní stanul, jejíž červená jablka mě včera tak neodolatelně byla k sobě vábila. Podráždila i dnes nemálo včerejší choutku mou a netrvaje ani chvilku na rozpacích opět jsem se dal do slézání milé jabloně. Pokus první naprosto se nezdařil. Při pokusu druhém nevím jakým způsobem střevíček mi se s jedné nohy smekl, aj a dostal jsem se o hodný kus výše na peň nežli při pokusu prvním. Přece však sahaje už ručkou po nejnižší rozsoše koruny po hladké koře hladkým podešvem střevíce jsem zase dolů se svezl. Nemohl jsem neznamenati, že slézání stromů na boso lépe se daří nežli ve střevících. Nemeškal jsem tedy na zemi se ocítiv i druhý střevíček zouti, a řádně si oddychnuv opětoval jsem pokus svůj po třetí. Všecek udýchán vyhoupl jsem se po několika minutách v hustolistou korunu mladé jabloně. Silně pod tíži buclatého tílka mého se ohýbaly větve štíhlého stromu, a jakkoli přelahodně velká jablka červená na mne se usmívala, přece jsem si netroufal po některém sáhnouti, kdyžtě bujela na samých téměř útlounkých ratolístek koncích. Byl jsem jistou měrou podoben starověkému Tantalovi v podsvětí řeckém. Ale lítosť z neukojené choutky po červeném jablíčku daleko převyšována byla hrdostí ze slavného skutku, že břicháčkovi se povedlo vysoukati bříško své na strom, jak mi se pojednou zdálo, tak vysoký. Jen kdyby tak slavného skutku i svědků bylo! — I počal jsem s výsosti své se vůkol rozhlédati. Zdálo mi se, že v besídce zahlížím kus ženské sukně jako by od ohnutého kolena spadající a chvilku ob chvilku hlavu ženskou prikláněјící se k jakémusi balíku neforemnému, ležícímu jakési ženské té na klíně.

„Ahá!“ pomyslil jsem si, „to je teta, a ten balík na jejím klíně je Katynka. Dospává ráno, čeho neuspala v noci.“ A v témž okamžiku velikým hlasem jsem zvolal „tetičkó“.

Za malou chvilku teta se ocítila na prahu besídky. Onen neforemný balík, jejž dříve chovala na klíně, měla sobě posazený na levém lokti. Kudrnatá hlavička balíkova překloněna jí byla přes rámě. Teta se rozhlížela po všech končinách zahrady, ale nespatřujíc nikde nikoho, vrátila se nazpět do besídky a viděl jsem opět jen kus ženské sukně a kus balíka ne sice na

klín položeného, nýbrž asi jako pytlík nějakého zboží vstaveného na lokti. Sotva teta zase byla usedla a co by pět napočítal poseděla, já jsem opět zazpíval své „tetičkó“.

A opět teta stanula na práhu besídky a rozhlížejíc se po zahradě, když nikoho nespatřovala, „Kde vězíš, Janušku?“ hlasitě zvolala. Ale já tich jako pěna. „I toť jsem hotový blázen“, jako sama k sobě promlouvajíc teta berouc se po stezce v tu stranu zahrady, odkud byla zaslechla hlas můj, minula už i jabloň, na které má osobička potutelně se smějíc schoulena seděla, ustavičně očima bloudíc v pravo v levo, když do třetice velikým hláskem po zahradě se rozlehlo mé „tetičko“, ale tentokráte ne s akcentem na hlásce poslední, nýbrž zcela správně na samohlásce první.

„Což tě země pohltila, klučino?“ teta nikde mne nespatřujíc zvolala a kroky zase zpět obrátila po hlase.

„I ne, břicháček je na stromě“, zvolal jsem já s vysosti své.

„Bezbožné dítě!“ ulekla se teta spatřivši mě na jabloni, a vysoko se podkasavši zrozenou travou chvatně se brala ke stromu. „A tady střevíce a punčochy v rose! Jdeš-li pak dolů! No no! abys tak spadl a hlavu srazil, bezbožný kluku!“

Zatím co tetička Katynku na zem postavivši a statečně hubujíc úzkostlivým okem ke mně na strom pohlédala, já velice opatrně, ba až trochu bázlivě jsem nastupoval zpáteční tažení své. Pevně se drže rukou pravou nejspodnější větve rozsoší a šikovně obemknuv rukou levou a oběma nohama peň spouštěl jsem se polehounku dolů. Ale uprostřed pně nemoha již vydržeti palčivosti způsobené mi na dlaních křečovitě peň obmykajících tak náhle jsem se na zem svezl, že jsem jak dlouhý tak široký na nemalé zděšení tetino padl na znak do zarosené trávy. Neměl však unáhlený svoz můj jiných následků zlých, nežli že i košilka má důkladně prosákla rosou. Teta probravši se z uleknutí svého se strany na stranu mě obracujíc mokroty mé se až zděsila.

„Vždyť jsi jako hastrman,“ hyperbolicky hořekovala, „z kalhotek ti kape, košili jen ždímati, punčochy jako z prádla, střevíce jako bys se byl louží brodil. Nahoru, nahoru! Tak nemůžeš zůstati, bezbožný kluku!“

A pojavši sestřičku mou zase na rámě a posbíravši střevíčky a punčošky mé z rosy postrkem mě hnala před sebou ze zahrady. Ale nežli jsme došli dvířek na dvůr vedoucích, pojednou tu se zjevil dědeček. Teta se ho až ulekla. Nebyloť slýcháno, aby kdy pán učitel byl odešel z kostela před ukončením ranní mše svaté. Nevarhanil-li o ní sám, což činíval nejraději, alespoň nad panem mládencem vnikajícím teprve v taje umění varhanického, jako přimražen stál a přísnou kritikou stihal každé sáhnutí ruky na

klavesy, každé stoupnutí nohy na pedály. A dnes, ač pomocník Veselý sotva byl vyvázl z preparandy, dědeček doma. Co jej vede domů? — Jakmile mě zahlédl s usmívavou tváří postoupil proti mně a ujav mě za ruku „Pojď, pojď, Janušku, zazpíváme si a zahrajeme," a nevšímaje si bídného úboru mého měl se ze zahrady.

„Ale pro pána krále," dobrá tetička zvolala, „což nevidíte, pantáto, že kluk je všecek umáchán? Takhle přece nemůže zůstati."

Teď teprve si mne dědeček trochu bedlivěji povšimnul.

„I to nic nedělá," netrpělivě zvolal. „Dej mu čerstvou košilku," nařizoval kráčeje už přes dvůr se mnou, „a bude po všem."

„Ale vždyť u vás, tatínku, není ještě poklizeno," opět namítala teta.

„I, to nic nedělá, nic nedělá," replikoval dědeček. „Ať poklidí Barča, až budeme v kostele."

Přesně podle přání nedočkavého dědečka za některou chvilku přioděn pouze košilkou stoupal jsem do nepoklizeného salonku k pianu a začal se vší chutí notám se učiti, prozpěvovati a pobřinkávati. Dědečkovy oči zářily. Minula hodina, minuly dvě, — tu veliký zvon mocným hlasem upomenul dědečka, že čas bráti se na velkou. Všecek rozradostněn úspěchy mými za ruku mě veda bral se do pokojíčka babiččina.

„Holka!" volal na matku mou, „toho hocha ti do Slavkova nedám. Byla by věčná škoda, aby takový hlásek přijíti měl na zmar. Piš mužovi, že si Januška nechám tady. Viď, že zůstaneš u nás," řečí se obrátil ke mně.

„I můžete si ho tu nechati, nezbedníka," v odvěť dala matka všecku řeč dědovu arci berouc za žert. „To jsou zase kalhotky," jala se pak plísniti, „to střevíce! Musíme ho zase do té uherské hazuky nasoukati. Či zůstane doma?"

„Ne ne!" protestoval dědeček. „Janušek půjde se mnou na khór. Ale dělejte, dělejte, ať je oblečen. Je čas."

„Snad dítěti dáte také jíst," ozvala se starostlivá babička.

„I, Janušek nechce," mínil dědeček.

Ale v tom se dědeček ovšem hrubě mýlil. Janušek se dal na stranu babiččinu, a co teta mě nasoukávala do husarské uniformy s velikou chutí jsem pojídal nemalý krajíc výražkového chleba. Dědeček netrpělivě přešlapoval s místa na místo a co chvíle vytahoval z kapsičky žluté své vesty sváteční malinké hodinky cibulovitého tvaru. Konečně jsem zase vězel v husarské uniformě oficírské a rychlým krokem bral jsem se ke kostelu tenkráte ještě obehnanému vysokou zdí, mezi níž a kostelem kostnice se choulila a hřbitov rozkládal do nedávna zalidňovaný městskými nebožtíky. Po tmavých schodech klikatě se točících

a nehrubě pohodlných ocítil jsem se na kruchtě. Byla již plna dědečkových muzikantův a zpěváků. Ti, jakmile jsem se s dědečkem zjevil, hned se všech stran mě obstoupili a jeden přes druhého po hlavě hladili a po tvářích popleskávali, drobnější cháska zpěvácká přívětivě se na mne usmívala a v kruh svůj pozývala. Za některou chvíli u sakrystie pronikavým hlasem zacinkal zvonec, dědeček zasedl za varhany, k oltáři pružným a přece vážným krokem se bral v krásném pluviále ztepilé postavy kněz a hlasem mohutným a přece přelahodně znějícím zanotil *Ašperies me,* — tak tenkráte po Čechách obecně vyslovováno i prozpěvováno latinské *asperges me,* — načež za velebného znění varhan a jásavého zpěvu celé kruchty se obrátil a s ministrantem kropenku nesoucím středem lodi kostelní se bral v pravo v levo kropě, ba i na kruchtu mohutně se rozmáchnuv třikráte vyslal vláhu svěcenou na pokřižující se zpěváky a zpěvačky.

Já dívaje se mezi mřežemi kůr vroubícími dolů do lodi, když kropící velebníček hlavu povznesl, poznal jsem v něm téhož švarného pána, který včera vraceje se z procházky tetu Nany tak vlídně pozdravoval do okna a pak s okna fary zas tak vlídně se usmíval na tetu Nany stojící na řebříku. Ale i ministrantka batolícího se v červené komži a bělounké rochetce s kropenkou jsem poznal, — byl to Františ Deyl, jenž předešlého dne mě učil abecedě. Zapomínaje zcela na zlatý mundur, v němž jsem se blýštěl, velice jsem Františkovi záviděti počal úboru kostelního. Zdálť mi se v něm býti velice krásným. Když pak za některou chvíli švarný velebníček ze sakrystie v ornátě se vyrojil se čtyřmi ministranty, z nichž dva byli alespoň o hlavu větší Františka, touha, abych také se mohl otáčeti okolo oltáře v komži a v rochetě, mocněji a mocněji se ve mně ozývala. Více nežli na lahodné *Kyrie* dědouškových muzikantů mysl ustavičně jsem měl upjatu na velebníčka a ministranty. Arci když mladý velebníček přelahodným tenorem svým byl zapěl *Gloria in excelsis deo* a hudba se rozjásala po kostele všemi nástroji a hlasy, já od oltáře jsem oči odvrátil a otevřenými ústy jen naslouchal a naslouchal. Ale v zápětí po té dostavila se nuda. Líbezně sice krásný pan páter zpíval kolektu, líbezně epištolu, líbezně Karla Studentských, mladistvá dcerka Bohdanecké paní trafikantky a miláček obzvláštní nebožtíka dědečka mého při graduale vyzpívala své sólo, ale mne všecky ty krásy ostavovaly jaksi chladným, a když kostelník Svoboda po evangelii velebníčkovi sňal ornát a ten za chvilku na kazatelně jen v albě se objevil a kázati se jal, já od zpěváčka ke zpěváčkovi, od muzikanta k muzikantovi jsem se šoural nevěda co počíti si s časem soukajícím pásmo skoro k nepřečkání dlouhé. Konečně z lodi chrámové se ozvaly fňukavé hlasy jakési, — roz-

plakati pobožné posluchačstvo svrchovaným tehdá bylo triumfem pánů kazatelů, — a kostelník se zjevil za zády páně páterovými a milé obci křesťanské se ohlašovalo, kdo vstoupiti míní v sťav svatého manželství, jakož i program všelikých výkonů církevních na celý týden. Panáček sestoupil s kazatelny, krásně zapěl i *Credo in unum deum,* mocně zase se rozvučely kde které hlasy a kde které nástroje na kruchtě, nuda zlá odstoupila; utajeným dechem naslouchal jsem prefaci virtuosním hlasem zpívanou a mistrnou hrou na varhany dědečkem provázenou až po samo *sine fine dicentes.* I zahřmělo velebné *sanctus* — a tu zase všecka mysl má utkvěla na ministrantech v červených komžích a bělounkých rochetkách — neboť popadli všichni čtyři zvonky a zvonili o všecko pryč. Jaká to rozkoš! Ach, býti tak ministrantem! A což když za chvilku prostřední dva postoupivše u oltáře o stupínek výše až k samému panu páteru a jeden pravicí, druhý levicí vyhrnujíce mu ornát cinkali jednou, dvakráte, třikráte a po přestávce zase jednou, dvakráte, třikráte. O blažení! Rozkoše té rajské kéž bych se kdy státi mohl účastným.

„A když může zvoniti Frantík Deylů, proč bych nemohl i já,“ ukládal jsem v duchu. „Musím o tom promluviti s tetičkou a s dědečkem.“

A všecek pohroužen v blaženosti ze zvonění při ministrování nadobro jsem mysl odvracel od dědečkovy hudby. Byl jsem jí už přesycen, Za to vylačnělost fysická víc a více ve mně se ozývala a všecku muziku mi činila jaksi protivnou. Až když velebníček zanotil překrásným hlasem svým *ite missa est* zase trochu jsem se probral z nudy své. Nevěděl jsem, co zpívaná slova znamenají, ale že jsem z nich vyrozumíval několikrát opětované *hehe heheh*é, soudil jsem, že znamenají cosi veselého. Jakož znamenala. Na kruchtě se vše hýbalo. Páni muzikanti, jedni s nástroji svými, druzí bez nich, šustíce a šramotíce se trousili ven a zůstal jen dědeček za varhanami s několika pány sousedy-zpěváky a drobnou cháskou zpěváckou, aby přezpívali *Pange lingua* a s knězem se pomodlili *anděl Páně.* Konečně všechen zpěv umlknul, z lodi proudem se valily zástupy zbožného lidu, dědeček propustil malé zpěvačky a mne pojav za ruku s několika pány sousedy poslední opouštěl kruchtu a po tmavých schodech se bral dolů. Bylo ještě zastaveníčko na hřbitově, bylo na náměstí, — vykonávalať se kritika o jednotlivých výkonech hudebních a zpěváckých, až konečně šťastně minuvše copatého starouška Pokorného před domkem svým na lavičce sedícího a husarské uniformě mé zase slušnou úctu vzdávajícího jsme se ocítili v pokojíku babiččině, kde vše již na stůl bylo přichystáno k nedělnímu obědu.

Sotva že jsme překročili práh, dědoušek na matku vítající jej slovem Božím spustil: „No jak, holka? Psala-lis mužovi?"

„Oč?" všecka udivena tázala se oslovená v odvět.

„No, abys mi toho hocha tady nechala, až odjedeš," vece dědeček.

„Což to myslíte do pravdy?" zděsila se matička má.

„Nic jinak, nic jinak," dědeček nevšímaje si náhlé zbledlosti matčiny. „Co s hochem v Slavkově?" vedl svou dále, „Kdo ví, zdali by si hochova hlásku tam povšímli. Býváť ona," ne beze zhrzení zjevného doložil, „ta boží muzika leckde lecjaká. A také co platno? Cizí nehřeje."

„A ty bys, Janušku, maminku opustil?" sebravši se na mysli tklivě řečí ke mně se obrátila matka, když jsem právě svlečen byv od tetičky z husarské uniformy košilat se přitočil k pokrytému stolu.

„Ale já mám hlad, já mám hlad," nedávaje sentimentalnosti ni dosti málo místa při sobě odpověděl jsem na delikatní otázku.

„Jen pojď do kalhotek," komandovala teta. „Košiláčkem přece nesedneš k obědu. To by bylo hanba."

V té babička na stůl vstavila mísu kouřící se polévky, všecka rodinka páně učitelova stojíc vykonala krátkou modlitbu; zasedla za stůl a pochutnávala si obědem ač svátečním, přece nedlouhým. Sotva pak se stolu bylo sklizeno dědeček lichotivým hlasem „Tak pojď, Kačenko," spustil, „pojď nahoru, sedni hezky a piš. Já to myslím upřímně. A ty, Janušku, pojď také. Zase si trochu zazpíváme a zahrajeme."

Kačenka neodpovídajíc a nevstávajíc od stolu se zasmušila, Janušek neodpovídaje a ke dveřím se toče zaškareděl.

„Ale pantáto," starostlivě napomínala babička, přejte pak si trochu oddechu. Vždyť neděli jak neděli si po obědě trochu podřímete a to dítě také nemůže ustavičně kokrhati."

„Kokrhati! kokrhati!" opáčil dědeček popuzen. Jisto, že následovala dlouhá chvalořeč na můj hlásek a výklad dlouhý o svaté povinnosti postarati se o to, by hlásek taký nepřicházel na zmar. Ale výkladu toho já jsem už neslyšel.

Vybral jsem se na podloubí. Tam už dětí bylo plno. Radostně mne pojaly ve svůj kruh. Provozovány všeliké hry, zvláště dostihy, žmukaná, na vojáky, při čemž mně, ač jsem už neměl uniformy vojenské na sobě, přec ochotně popřáváno místo důstojnické, když tu pojednou mezi námi se ocítil Františ Deyl s novičičkou kuší. Hned všecka chasa chlapecká jej obklopila a dychtivými zraky utkvěla na skvostné zbrani přibylcově. Byl to novičký šindel na jednom konci provrtaný a provlečený pružnou fišpankou, jejíž oba konce vroubkované silným špagátem za tetivu sloužícím

byly spojeny. Mašinerie sloužící na napínání hrozné kuše té nemohl jsem si dobře všimnouti, neboť přese vše prošení Františk luku svého, i když kolikráte již byl odstřelil jediný šíp ze žlábku luku svého, z rukou nepustil a dovoloval jen milostivě, abychom my ostatní šíp odstřelený zase hledali a nalezený jemu odevzdávali. Nevím, čím se stalo, že pojednou se střechy pivovaru, staré to a učouzené budovy na náměstí stojící, hejno vrabčíků se vzneslo k letu na protější střechy. Františk do hejna z kuše své střelil a div divoucí! jeden z vrabčíků s hrdélkem protknutým od ostrého hrotu spadl na zem. Hbitě jako kocour po myši Františk po kořisti své skočil a vrabčíka třepetajícího ještě křidélkoma schvátiv uháněl domů pochlubit se babičce své a tetě a strýčkovi. My všecka armáda chlapecká tryskem za ním, ale když nám před nosy zavřeny dvéře, mrzutě zase jsme se brali na náměstí, abychom se zase vpravili do her příchodem Františkovým přerušených.

Pojednou velebným hlasem s věže zavzněl veliký zvon pozývající na požehnání, děti se rozprchly do všech úhlů světa, s okna pokoje svého dědeček zahlédnuv mě na rynku na mne zavolal, abych se přistrojil do kostela, na schodech už na mne číhala tetička a rychle mě soukala do sváteční kazajky. Já jsem z pozvu do kostela nebyl valně potěšen.

„To to bude zas tak dlouho trvati jako ráno?“ fňukavým hlasem jsem se tázal.

„I to to!“ potěšovala mne teta. „Teď bude jen požehnání, za malou chvilku bude po všem.“

„A bude-li Františk zase zvoniti?“

„To víš, že bude.“

„Ó ty šťastný Františku,“ pomyslil jsem si.

Babička na nos si vstavila své okulary, otevřela svůj *Nebe Klíč* a tiše se počala modliti. Já se sestrou, maminkou a tetou jsme se brali na to svaté požehnání. Na lavičce před domkem svým se zase slunil starý Pokorný bradu maje podepřenou o pěsti obě spočívající na mohutné holi, zabručel, když jsme jej míjeli cosi na pozdrav, ale jinak ani dosti málo sebou nehnul. Zamrzelo mě to. Tenkráte ponejprve jsem pocítil, jak nicotným tvorem je člověk, nevězí-li v premované hazuce.

Ačkoli jsem s chutí nevelikou svatému požehnání tomu obcoval, přece milého dědečka virtuosní hra na varhany nemálo mě vzrušovala, a bylo dříve po všem, nežli jsem se nadál.

Po svačině, o níž jsem opět lipovou lžicí z mléka lovil fantasií vykouzlené rybičky, dědeček opět usmívavými rty a málo asi naděje chovaje, že pochodí se mne otázal, chtěl-li bych zase s ním hráti a zpívati v jeho pokoji. Z tváři mé na kyselo se

strojící snadno uhodl, co věděti mohl napřed, a pozatřás prošedivělou hlavou mě vyzval, abych s ním se vybral na procházku. Poskočil jsem jako kolouch a jen už ze dveří ven.

Šťastně minuvše copatého starouška Pokorného vstoupili jsme na podloubí paní trafikantky Študentské, buclaťounké to pajmámy, jež sedíc ve stínu podloubí svého ve hrubé knížce jakési, nejspíše postille to nějaké se přebírala. Dědeček spatřiv trafikantku maně sáhl do dlouhého šosu šedivého kabátu svého, dobyl z něho s modrým šátkem velikou kulatou pikslu a zavdav si posledním šňupcem z ní zahloubané čtenářce dal pozdravení a požádal za dva loty černé moučky.

„Karličko, Karličko," volala paní Študentská, „zhurta!" a již podávala hezounké dívčince asi dvanáctileté dědečkovou pikslu, by ji naplnila. Se zalíbením dědeček se díval za hezounkým stvořeníčkem do krámu vběhlým.

„No jak? Bylo-li pak to nějaké sólíčko ráno?" liboval si dědeček na zjevnou radost paní trafikantky. „To je hlásek, to je čistota, to je výška! Mohli bychom, tuším, zchoditi hezkých pár mil, nežli bychom našli podobný. Ale my v Bohdanči," utlumeným hlasem dále vykládal dědeček, „co neviděti uslyšíme ještě jeden hlásek takový, a to to vzácné panstvo z Pardubského zámku bude natahovati uši."

„A kde seberou, pane učitel, ten druhý hlásek?" skepticky se otázala paní trafikantka.

„Není daleko," trochu mysteriosní zněla odpověď. „Jen nechá-li mi ho Kačenka."

V té Karlička pikslu černou moučkou naplněnou dědečkovi doručila, dědeček Karličce ve dlaň pustil dva krejcary stříbra, otevřel pikslu, zavdal si šňupcem, povytáhl brvy na čelo, kýchl, a za dobré znamení si to vykládaje, „Nechá", vece, vpravil pikslu s modrým šátkem do kapsy dlouhošosého kabátu šedivého, pojal mne za ruku, poručil se, a již jsme se brali po Pardubské silnici z města ven na nevysoký pahorek ke kapličce probleskující bílou stěnou a červenou stříškou mezi dvěma velikánskýma lípama, jež větvemi svými navzájem se dotýkajícími a propletajícími krásný baldachyn způsobovaly a hustým lupením kapličku postýlaly. Minuvše mohutnou hrušeň opodál podle silnice stojící ocítili jsme se v líbezném chladu lip. Z pod kapličky vyčnívající trouba dlouhá na konci plechovým žlábkem opatřená vysýlala bohatý pramen křišťálové vody na louku pod pahorkem se rozprostírající až k samým plotům zahrad a zahrádek městských.

„Tu si chvilku odpočineme", pravil dědeček, chůdce již nevalný, spouštěje tělo na drnové sedátko vroubící jednu stranu kapličky.

„No, kde je to hezčí, ve Vídni-li či v Bohdanči?“ otázal se mne po některé chvíli, když mne byl upozornil na všecky půvaby krajinky odtud dohledné, v pravo zvláště na ohromný rybník Rozkoš zvaný, na jehož hrázi dlouhá řada mohutných dubů se shlížela ve blankytu šírého vodstva, v levo na kostelík svatého Jiří a kapli svatého Jana Nepomuckého, kterouž zbožná rodina Koutníků před nedávným časem byla vystavěla.

„O v Bohdanči, v Bohdanči,“ zvolal jsem enthusiasticky.

„Viď, že nepůjdeš z Bohdanče pryč,“ úlisně dědeček zas na mne.

„Ba nepůjdu, nepůjdu,“ sliboval jsem.

Dědeček ze sedátka svého skoro poskočil, pojal mne za ruku a hbitým krokem dostoupil temene návršíčka. Hoj, jaký tu zase zmámeným zrakům mým se zjevil obraz. Velikánským obloukem od jihovýchodu do severozápadu les, les, jeden les vysokánský ze vzdálí se černající, před námi pak jen několik set kroků vzdálen jsa bujně se zelenající.

„Pomalu, Janušku, pomalu,“ zvolal na mne dědeček, když jsem vymknuv mu se z ruky cvalem utíkal ke stromům, jež mi se bližšími zdály, nežli skutečně byly.

„Sluníčko pálí jako žhavé úhlí. Beztoho se zapotíme až dost. Pomalu, vždyť dojdeme.“

Za některou chvíli byli jsme v hustém lese silnicí profatém. Ovanul nás líbezný chlad. Dědeček opět se chtěl trochu posaditi do vřesu, ale já jsem mu nedal. Vždy jen hloub a hlouběji do lesa oči maje upřeny na stromy, v nichž ptáci poskakovali tu cvrlíkající drobní, tu krákající větší. Dědeček ke všem otázkám mým po jménech té havědi ptačí svědomitě odpovídal a já pilně jsem ukládal v mošničku paměti své, čeho mi uštědřovala vědomosť dědečkova. Až tu pojednou pod ohromnou jsme stanuli borovicí. Na té ptáčete ni jednoho, ale jinaký tvor čilý rudé barvy po hřbetě na břišku pak bělounký, řasnatý chvost, když s větve na větev skákal, za sebou vleka, když usedl na chvilku hřbet až po hlavu přikláněje všecku pozornosť mou upoutal. A za chvílku ke stvůrce jedné přidružila se podobná stvůrka druhá. Začaly se honiti, brzy jako šipky na sám vrchol borovice se vyšplhaly, brzy zas odvážným skokem na strom sousední se přemetly a zase zpět na velikánskou borovici smělými skoky se vracely. Stál jsem dívaje se na ty komediantské výkony jako přimražen, až dědeček napodobuje ránu z ručnice pojednou zahoukl a rudosrstý párek baletní, jako by jej propadliště bylo pohltilo, nám zmizel ze zraků.

„Jací to byli ptáci, dědečku?“ po hodné chvíli vědecké zvědavosti své pouštěje uzdu jsem se zeptal.

„Ale, ale, Janušku!“ pozamračiv se trochu, dědeček mně v odvět. „Což nevíš, že ptáci nemají čtyři nohy, a že místo předních nohou mají křídla? Vždyť to nejsou ptáci, co jsi teď viděl; to jsou veverky. Ale arci, když člověk je tak vidí jak se stromu na strom skákají, skoro by myslil, že mají křídla“.

Šli jsme lesem dále. Pojednou dědeček schýliv se k zemi, „Aj aj,“ zvolal, „jaký to krásný hříb a tolik dní už nepršelo! Podívej se Janušku,“ dobytou kořisť ukazuje mi vykládal. „To bude něco na večeři. Hledejme. Bude jich tu asi více.“

V pravo v levo po zemi pátraje stoupal dědeček se mnou dále, chvíli po chvilce tu většího tu menšího hříbka postřehlo bystré oko jeho — ale mne všecky ty hříby a hříbky, jež dědeček ve hlubokých kapsách šosatého kabátu svého ukládal, pramálo zajímaly. Těkal jsem zrakem zase po stromech, po ptácích.

Pojednou les před námi zřídnul a za chvilku stanuli jsme na vysoké hrázi, po níž velikým obloukem mohutné duby se vypínaly nad nedohlednou hladinou vodní zlacenou září slunce chvatně již spějícího k západu. Pohled rozkošný na krajinu čarokrásnou. Dědeček, ač sto a vícekráte divadlo to mu se už zjevilo, jako přimražen stál nepromlouvaje slova. A já? — Já jsem dědečka pozadumaného z ničeho nic vyrušil z poetické nálady praprosaickými slovy: „Dědečku, já mám hlad.“

Tak stará Europa na sklonku věku devatenáctého blaženým okem se rozhlíží po zářící kultuře své — a lid volá: já mám hlad.

Škaredý příměr! . . . Dědeček ne nepodoben v tom nynější Europě nevšímaje si hlasu mého ani když jsem jej opětoval, jen stál a stál a díval se a díval. Náhle však za zády našimi se ozval rachot jakýsi, dědeček sebou trhnul, za ruku mne pojal a chvatnými kroky se dal na cestu zpáteční. Za chvíli opět cosi zahučelo, na vrcholcích stromů poutouchala lesklá záře sluneční, příšeří jakési prostupovalo všude vše vůkol, mocně zašelestělo chvíli po chvíli lupení a zase cosi ve vzdálí zahučelo a zase větvemi stromů probleskoval svit sluneční, by za několik okamžikův opět pohlcen byl nevlídným šerem. Klopýtajíce přes kořání konečně jsme vynikli z lesa. Krajina k západu i jihu poskytovala valného rozhledu. Slunce zapadalo za mrak do krvava zbarvený, daleko na jihu vystupovalo mračno černé zakrývajíc modrou oblohu jako smuteční sukno stěny pohřební kaple.

„Je to daleko. Není co spěchati“, modrým šátkem svým zapocené čelo si utíraje promluvil dědeček z udýchaných prsou jako sám k sobě.

— Ach Europo, Europo! —

Ale neposeděl ani pět minut, když pojednou ohromný mrak prachový se zdvihl od země a přímo proti nám se vale všecku

krajinu zaklopil v šedý rubáš, vítr rozevzteklený zalehl do sténajících větví mohutných lip a staré hrušně, z níž jako krupobití se sypalo přitrpklých plodů jejích a píštícímu vichru sekundovaly vždy blíže se valící hromy. Teď arci nebylo kdy odpočívati.

„Jen co bychom za sucha přišli domů," toužil dědeček, a pokud záducha zlá mu nebránila, mocnými kročeji zamířil ku městečku. Ale nežli jsme dospíšili prvních chalup na předměstí, již prudký liják nám šlehal do očí a nežli jsme za ustavičné hudby větrův a hromů dospěli podloubíčka starobylé školy, i dědečkovi i mně s kabátů crkotem kapalo jako hastrmanům. Na podloubí školském bylo vody po kotníky. Konečně jsme se dobrodili školských dveří a temných schodů. Tu však pojednou jakoby všecka škola v jeden plamen se byla obrátila, rudý blesk zasvítil a skoro v témž okamžiku rána hromová padla otřásajíc mocnou budovou starou do samých základů. Ve mně se zatajil dech. Křečovitě jsem ručkou sevřel dlaň dědouškovu tolikéž zimničně se chvějící. Tma tmoucí. Ale za chvilenku zase blesk a hrom; ne sice to třesknutí náhlé, krátké, ohlušující, nýbrž ono za bleskem poněkud opozdilé, táhlé, velebně vzduchem se beroucí dál a znenáhla umírající. Arci nežli umřel hrom jeden rachotil už druhý a za ním třetí a čtvrtý, tu vyzývavějším basem tu ostýchavějším; ba i když jsme konečně doklopýtavše se dveří pokojíka babiččina je otevřeli, rudý blesk ozářil okno vykládané šestihrannými tabulkami sklennými a zahučel, nežli jsme ještě dveře přivřeli, majestátní hrom.

V pokojíku babiččině na stole hořela hromnička, babička říkající právě z Nebe Klíče modlitbu proti hromobití náhle ustala v říkání svém, maminka a tetička klečící před krucifixem obrátily hlavy ke dveřím a zalomivše rukama jedním hlasem zvolaly: „Budiž jméno Páně pochváleno, že přece přicházíte. Schneme tu strachy o vás." A jednak dědečka babička se jala svlékati z oděvu promoklého, jednak maminka a teta mne, když tu pojednou blesk a hromová rána ještě mnohem hroznější nežli ta, která na schodech nás byla polekala, zatřásla opět základy starobylé školy.

„Pánbůh s námi!" jedněmi ústy zvolaly ženské kde která. Já pak vzpamatovav se ze strnutí svého, „Spat, spat," úpěnlivým hlasem volal jsem, ne že bych ospalosti byl pociťoval, ale abych zahrabaje se do peřin očí svých chránil od blesků přezařujících hromnici a uší svých od divoké muziky třeskutých hromů. Za malou chvíli ležel jsem vedle sestry, jež hned při počátku bouře do postele se byla utekla, dokonale zapomínaje na svůj hlad a přese všechen hvizdot větrův a rachocení hromův ocítil jsem se v limbu.

Europo, Europo! Zdaž i hladový lid tvůj, až nad tebou vzejde hrozný onen *dies irae*, do kouta se schoulí a zaspávati bude hlad svůj? . . .

Z požehnaného spánku svého probudil jsem se velmi pozdě. V pokojíku babiččině všude vše vyjma postel mou bylo poklizeno. a v pokojíku ani živé duše. Do okna se díval den uplakaný, smutný. Na dvoře vše pusto a němo. Hejno bílých slepic babiččiných i s panem kohoutem v jeden chomáč schouleno, krky tiskly mezi křídla a schlíplé ocasy spouštěly k zemi, a jen několik bělostných kačen se brouzdalo ve příkůpku dělícím dvůr od zahrady kuchynské. Ale kam se poděl přes noc ten veliký strom — teta mu říkala kaštan — jenž včera ještě na konci zahrady tak pyšně nad plot se vypínal? Ten tam, jako by jej země byla pohltila. Ale ne! tam cosi jako roští jakési vyčnívalo nad plot. Což krásný, mohutný strom ten se položil na zem? Hádanka mi vrtala mozkem. Dlouho jsem se díval do zamžené krajiny, konečně mi se však zastesklo po společnosti lidské nebo prostě řečeno, zastesklo se mi po mamince. Nerozmýšleje se dlouho popadl jsem kliku, otevřel dvéře do kuchyně a na celé hrdélko jsem volal maminku. Odnikud odezvu. Vběhl jsem na chodbu, kde se dělily cestičky ku třídě první a druhé opět se dovolávaje maminky a opět odnikud odezvu. Vraceje se do pokojíka babiččina, se shora zaslechnu jednotlivé tóny pátou přes devátou vyluzované z dědečkova piana.

„Aha! jsou nahoře," dím sám k sobě a v té už i vybíhám na schody, kvapně otevru dvéře a košilat, jak jsem byl, se presentuji tetičce poklízející světnici.

„Žeť pak jsi konečně vzhůru," vítala mě teta. „Ale vari! Dolů! Strojit se. Košiláčka tu nepotřebujeme."

Poslechnouti tetičky na slovo nebylo mi obyčejem, čímž ovšem shovívavostí svou až v krajnosť jdoucí sama byla vinna. Proto hned jsem se přijměl k sestřičce u piana stojící a různé tóny z něho vycinkávající pátou přes devátou, což muzikantské duši mé náramně bylo proti mysli, a straně ji od nástroje mnohostrunného chtěl jsem průchod sjednati virtuosnosti své vlastní. Ale sestřička byla z Neustupova. Hádka — a skoro v témž okamžiku výbuch hrubé síly mužské proti zlobivé něžnosti ženské deroucí se přímo do očí všemi desíti. Po kratinké patálii, z níž jsem ovšem vítězem vyšel já, ač nehtem sestřiným pod okem skoro do krve podrápán, teta plísníc oba, ale ubohou sestřičku více, zavedla nás dolů, rychle mne umyla, učesala, ustrojila, pomodlila, opatřila snídaním a pojavši sestru do náručí rychle zase zpět se brala dopoklidit pokoje dědečkova.

„Ať tady jsi hodný, Janušku," jako letem napomenula. „Já tu budu hned zas."

Jakož byla. Avšak za nedlouhou tu chvíli, co teta poklízela pokoj dědečkův, Janušek měl dosti kdy, aby stropil hloupý kousek. Užírán jsa po odchodu tetinu nudou zlou ohlížel jsem se vůkol po nějaké hračce. Byla snadno nalezena. Ježíšek na prádelníku babiččině výborně Januška pobaví. Skokem jsem byl u něho. Ježíšek milostně očka otvíral i zavíral, ale jinak tělíčkem ani nehnul. Jal jsem se tedy sklennou skříněčkou trochu nazbyt energicky semo tamo posouvati na uzounké ploše — aj a pojednou vzácná skříněčka s vysokého prádelníka letěla na červené dlažice a s hrozným břinkotem skleněné stěny Ježíškova stánečku šly v střepy. Ježíšek se vykulil, růžové polštaříky hedvábné padly na něj. Leknutím jsem zbledl. Krve by se ze mne nikdo byl nedořezal. A v té už teta rukama lomíc stála na prahu tolikéž jako smrť bleda.

„To znamená neštěstí nenadálé," zahořekovala sebravši se trochu na mysli. „Cos to vyvedl, Janušku? Bezbožné dítě! Teď jen pryč s těmi střepy nežli babička a maminka přijdou z kostela. Nešťastné dítě!"

Opatrně teta nejdříve ze sklenných střepů vyňala Ježíška. Byl zle pošramocen. Zadní část hlavičky byla uloupnuta, obě očka tkvěla na rozsoší dvou drátků spojených se skobou tkvějící na dřevěné desce zadní. Růžové polštáříčky a co sic bylo měkkého pod Ježíškem, zůstalo neporušeno.

„Počkej, póčinkej!" pohrožovala mi sestřička ustavičně k tetě se troucí, „ty dostaneš, až přijde maminka."

„No no, ty žalobníčku!" okřikla ji teta. „Jen ty buď hezky zticha. Kdo může za neštěstí? No, a vždyť se to dá zpraviti. Musímeť některý den beztoho do Pardubic."

Teta posbírala střepy, pečlivě zase zametla pokojík, Ježíška uklidila kamsi do kterési zásuvky prádelníka a tak jsme očekávali, až se lidé naši navrátí z kostela. Dlouho, dlouho nepřicházeli, konečně však přece byli tu.

„Nevím, nevím, jak to dopadne s tou Veselou," hlavou potřásajíc, pravila babička. „Nelíbí se mi."

„Co je s Veselou?" otázala se teta.

„Popadlo ji to zle dnes v noci," vykládala babička. „Chtěli již pro pana pátera. Ale felčar Reichert, že prý není ještě tak zle. Nechali toho tedy. Ale je slabá."

„Vždyť jsem si myslila, že to znamená nějaké neštěstí v rodině," jakoby sama pro sebe zabroukla teta.

„Co?" jedněmi ústy se otázaly i maminka i babička.

„I nic, nic," zamlouvala teta litujíc asi své unáhlenosti.

„Bа jdi, mluvíš jako dnešní,“ mrzutě podotkla babička.
„A kde pak je Ježíšek?“ z ničeho nic sestřička.

Teď teprve i babička i maminka si povšimly, že Ježíška není na prádelníku a přese všecko zamlouvání tetino nezbývalo, nežli vyklopiti zvěsť o neradostné události. Maminka ihned se chystala řádnou výplatu mi dáti, ale dědeček, jenž zamračeně seděl u stolu, co ženské se převlékaly do domácích šatů, rychle mne ujal za ruku a vyved na pokoj svůj do zpívání se mnou se dal a břinkání. Nešlo mu to dnes tak dobře jako včera a předevčírem. Byltě si zajisté po včerejší procházce ulovil zlou rýmu a škaredý chrapot. Za to já jsem byl pln horlivostí a když mě asi po dvou hodinách propouštěl a dolu k mamince posýlal, jen liknavě jsem se bral ze dveří, jsa pln strachu, aby se mi za porouchaného Ježíška nedostalo zaslouženého pardouska. Pookouněv chvilku na chodbě, dal jsem se, ač hlad už mocně ve mně se ozýval, ne dolu k pokojíku babiččinu, nýbrž po uzounkých schodech vedoucích na půdu. Tam všude vše pusto a prázdno. Jen stranou k rynku do kupy dosti vysoké napěchováno bylo bohaté úrcdy luční a stranou ke dvoru úpravné hromady ječmene, žita a prosa — vesměs to ještě zbytky sklizně loňské. Všecko to zboží málo pro mne mělo půvabu. Za to tím vnadněji s trámce nevysokého sic, ale ruce mé, byť trojnásob delší byla, přece nedosažitelného na mne se usmívala klec o dvou patrech, v níž babička sušila bělounké homolky své. Jak se na ně dostati? Nerozmýšleje se dlouho, oběma rukama obejati jsem se snažil břevno nesoucí trámec příční, abych po něm se vysoukal nahoru jako včera na jabloň. Ale daremnými zůstávaly všecky pokusy mé, neboť ostré hrany břevna jako nože mi se zatínaly do masa. Už už jsem upouštěl od attentátu na homolky, když mi tu se v koutě zjevily velikánské podávky. Lopotnou prací mi se podařilo podávky přikloniti ku břevnu, na kterém visela klec s homolkami a chutě po nakloněné tyči jsem se dostal nahoru. Opatrně dva nebo tři kroky po trámci učiniv, ještě opatrněji jsem poklekl na jedno koleno a nahnuv hlavu až k samému trámci rukou šťastně jsem se dostal do otevřené klece a vylovil bělounkou homolku. Jaká to kořisť! Chutě jsem zaťal do homolky proschlé už a zatvrdlé zoubky. Ale nastojte! Šeredně to chrustlo. Homolka zůstala celou, ale mně na rtech se octily dva zuby mé, visíce na tenounké žilce. Sáhl jsem po nich rukou a uznamenav na ní krev, leknutím jsem až zdřevěněl. Homolka mi vypadla z ruky, nohou jsem zavadil o přikloněné ku trámci podávky, jež ovšem ihned se skácely, a tu jsem pojednou seděl na výsosti, nevěda si ni rady, ni pomoci. V té tu slyším úzkostlivý hlas tetin pod schůdky na půdu vedoucími: „Kam se podělo nešťastné dítě!“ — Jako včera

s koruny jabloně, jen že ne hlasem radostným, nýbrž fňukavým jsem se ozval s výsosti své, ale teta patrně hlasu toho nezaslechla, neboť za minutku všude vše zase bylo ticho. Nezbývalo mi, nežli pomýšleti na způsob nějaký heroický, abych se dostal dolů, a toho konečně jsem se domyslil. Opatrně s trámu příčního jsem se bral ku trámu podélnému, až jsem se dostal v místo, kde složeno bylo seno. Teď bylo vyhráno. Jedním skokem byl jsem v seně a bez všeliké nehody svezl se po něm na zem.

Ačkoli hlad vždy mocněji ve mne se ozývající mne ponoukal, abych se bral do kuchyně a do pokojíka babiččina, přece zase zlé svědomí znepokojující mě pro porouchaného Ježíška mi radilo, abych si dříve zjednal ochranu dědečkovu. Nesměle jsem otevřel pokoj jeho, ale tam vše ticho, prázdno. Nezbývalo, nežli staniž se co staniž útulku hledati u babičky. Zastal jsem ji v kuchyni u ohniště.

„Kde pro Bůh se touláš Janušku," všecka rozradostněna mě vítala. Ale nežli jsem mohl jakous takous odpověď dáti na choulostivou otázku, do kuchyně vrazila teta všecka uděšena se slovy: „Nikde, nikde! Jako by se po dítěti byla země slehla."

„No no," potěšovala jí babička, za niž jsem se byl postavil. „Vždyť snad někde bude." A v témž okamžiku já vskočiv k ní, „tu je dítě!" jsem zvolal.

Teta z hluboka si oddychla, jako by těžké břímě s ní bylo spadlo.

Rozumí se samo sebou, že tisícerými otázkami na mne dostupováno, na něž já toliko zlomkovitě jsem mohl odpovídati vždy otázky ty přerušuje slovy „já mám hlad." — O nic souvisleji jsem neodpovídal ani když jsem porouchaným chroupkem svým už ukusoval z hodného krajíce výražkového chleba.

„I toť je tam venku psí čas," pojednou děvečka Barča vrazivši do kuchyně prohodila a z náručí na zem postavila sestřičku od hlavy do paty zabalenou do velikého šátku. „A kravičky už jdou z pastvy. Pojď, Janušku, podojíme." — Pospíšila na pavlač pro dojačku a cedník, sňala vrátivši se s police veliký krajáč dvouuchý a pobídnuvši mně opět k výpravě do chléva chvatným krokem se brala ke dveřím, vedoucím ke schodům. Pojednou však přes cosi klopýtla, zapotácela se a div po celé délce neupadla.

„Který sakrament — pánbůh hříchy odpusť — to tu trčí?" zbožně si zaklela odcházejíc. Já nežli jsem se odebral za ní zvěděti jsem byl žádostiv, jak vypadá sakrament a poskočiv do kouta jsem uznamenal, že to tam skoro celý kout zaujímaje rozepiat polou ležel polou stál velikánský deštník červený s rukovětí mosaznou v oblouk zahnutou. Neměškaje se však

další zpytbou předmětu sto a vícekráte vídaného pospíšil jsem za Barčí do chléva. Zastal jsem tam jen bachratou Straku pohodlně ležící a přežívající. Červenka a Plavka, obě všecky umoklé, se dostavily teprve za chvíli.

Vykonav inspekci hospodářskou a vyčíhav sklípek, ve kterém Barča postavila krajáč s čerstvým dojením, odebral jsem se zase k babičce a tetě. Poledne hodnou chvíli bylo již odzvoněno, babička, majíc sestřičku na klíně cosi jí vykládala, teta nevrle obcházela krb, na němž už zhasínal oheň, a v pokojíku babiččině vždy ještě horlivě o cosi rokováno.

„I toť bych za tu dobu smluvila už Pardubské panství,“ po chvíli prohodila teta. „Polévka vystydne na dobro, a děti mají hlad.“

„No, no,“ chlácholila babička, „však ony hladem neumrou. Jen ať to tam dnes dosmolej', aby o starost bylo méně.“

Po hodné chvíli otevřely se dvéře z pokojíku babiččina. Na práhu se zjevil obstárlý mužík boubelatého bříška, v patách za ním dědeček a matička má. Byli všichni dobré mysli, což mně vždy ještě tonoucímu v nemalém strachu z nastávajícího pardousku pro porouchaného Ježíška nemálo zalahodilo. Buclatý mužík velikou čepicí placatou pokryl lysou hlavu svou, vzal svůj deštník pod páži, dal s pánembohem a odcházel. Na práhu kuchyňském ještě se obrátil a zvolal: „Tak tedy v pátek v Pardubicích na jisto.“

„Na jisto, na jisto,“ i dědeček i maminka jemu v odvět.

Při obědě z rozličných řečí pátou přes devátou vedených ledačeho jsem se dověděl, co mě více méně zajímalo. Ze Slavkova od tatínka byl přišel list, jímž tatíček maminku zpravoval, že se šťastně s plukem dostal na novou štací, maminka aby hleděla skoncovati koupi domu co nejspíše a pomýšlela na brzký návrat. Dověděl jsem se dále, že buclatý soused, jejž jsem byl spatřil v kuchyni, se jmenuje Hájek, v pátek že v Pardubicích koupě bude dojednána a do knih jakýchsi vtělena, čemuž jsem arci nerozuměl ani za mák. Vyřizovala maminka též pozdravení a políbení od tatínka nám oběma dětem, jak se tatínek na nás už těší a hromadu věcí jiných. O pochroumaném Ježíšku nedála se ni nejmenší zmínka. Odtušil jsem si.

„No dnes už na jisto, Kačenko, do Slavkova budeš psáti,“ za řeči se dědeček obrátil k matce mé, „že nám Januška necháš tu.“

„Ale tatínku!“ hlasem měkkounkým odpírala se mu matka.

„Nebuď bláhova,“ domlouval zase dědeček. „Necháš dítě v dobrých rukou. My mu věru neublížíme. Viď, Janušku,“ obrátil se řečí ke mně, „viď že zůstaneš tady.“

„Zůstanu,“ odhodlaně jsem odpověděl.

Rázně pronesené slovo to nemalý v celé společnosti způsobilo vzruch. Ne svým obsahem, ale tím, že náslovná souhláska jeho zavzněla skoro jako hvizdnutí. Kde kdo přiskočili ke mně a nosy mi strkali skoro do úst.

„Kam jsi poděl zuby, hochu,“ ze všech stran tázáno.

Nezbývalo nežli přiznati se, že jsem si je vylomil o homolku. Padaly na mne nemalé strachy, že pro expedici homolkovou zlé budou soudy a porouchaný Ježíšek že se bezděky přidruží ku pokradené homolce, by pokutu vzal za přečin, ale byly strachy ty lichy. Jen babička na mne dokračovala, abych vylomené zoubky ukázal, a když jsem se skroušeně přiznal, že jsem je zahodil, žalostným hlasem prorokovala, že záhy se stanu bezzubcem neobětovav obřadně zoubků mléčních kucababě za pecí a nevyžádav si za koštěné železných.

Nevěda, naskytla-li by se mi kdy příležitosť vhodnější ku vzmínce o tom, jak proroctví babiččino se naplnilo, dovoluji si laskavému čtenáři oznámiti hned tuto, že za těch sedmdesáte let, co mi přáno jest pobývati mezi živými, přišel jsem jen o zuby čtyři, stoličky to zvané zuby moudrosti, poněvadž v čelistech se ocifují na rozhraní věku jinošského a mužského. Zubů moudrosti tedy nemám od let kolika a kolika. Tím laskavý čtenář sobě vysvětlí, proč zvláště za posledních let věku svého na radosť nemalou moderny naší jak pohanské tak i katolické tolikerou jsem hlouposť stropil i napsal.

VI.

> Ó jak mnohdy osud nejblažší chvilku vyčíhá,
> by střelu záhubnou nám zákeřnicky uchystal.
>
> *Sv. Čech.*

Dlouhým a usilovným domlouváním dědeček na mamince si toho dokázal, že v listě, kterým tatínka zpravovala o koupi domu šťastně pořízené, i jakous takousi vzmínku učinila o snažném přání dědečkově, by mne nechala v Bohdanči. Dědeček znamenaje, že slova matčina spíše k tomu míří, aby tatínek řekl ne než ano, sám zasedl ku stolu a sám, čeho žádostiv byl, vyložil obšírně a důkladně a slovy německými. Nepodav listu svého mamince k approbaci obojí dopis řádně opatřil obálkou, zapečetil a sám poslíčkovi, který psaní nosíval do Pardubic na poštu, doručil. Nemaje ni nejmenší pochybnosti, že tatínek rád vyhoví žádosti jeho ve příčině mé osůbky, ihned se jal definitivní plán ukládati, jak zařídí vše co do vychování mého a vyučování.

„Víte-li co, lidičky?“ pravil v úterý při obědě, „vezmu já si ještě jednoho pomocníka a sám si nechám jenom varhany a muziku. Pak to s Januškem půjde kalupem.“

„A kde si teď koho sjednáte?“ babička nabírajíc čelo se otázala. —

„Snad si dá Walter říci,“ odtušil dědeček. „Je zdejší, rozumí trochu muzice a snad po mně někdy .... V Pardubicích se školy nedočká. Promluvím s ním v pátek, buď jak buď.“

„Dělejte, jak rozumíte,“ nevrlým poněkud hlasem odvětila babička. Teta však zatleskala do rukou a dědečkův zámysl patrně schvalovala.

Mně dnové od plačtivého pondělka až do pátku, na kterýžto den ustanovena byla jízda do Pardubic, ubíhali roztomile. Rád jsem o šesté hodině ranní vstával, rád s dědečkem chodil do kostela, rád pak s ním zpíval a břinkal na piano, rád odpoledne do zahrady chodil, nad níž zase zlatá pohoda se smála, rád s Františkem Deylem buď na podsíni školské nebo na rynku buď jeho lukem se bavíval nebo ve spolku s jinými chlapci neb i děvčaty všeliké hry provozoval. Ale přece nebylo zcela nezkaleno štěstí mé. Kalil mi je zvláště ten Frantík. Když ráno jsem jej spatřoval, an ze sakrystie vychází se třemi jinými ministrantky, — měltě Bohdanecký pan děkan Pabíček tu libůstku do sebe, že i když u oltáře pobočního tichou mši svatou sloužil, obklopen býval čtyřmi ministranty drobnými, vždy v úpravných komžičkách se batolícími, — závisť zlá se mi zahostila do duše, že nemohu já té blaženosti ministrantské býti účasten, a když Frantík s lukem svým se zjevil na rynku a lučiště na požádanou hned nechtěje půjčiti mně do papírového terče stříleti se jal, jejž mu pan strýček byl vzdělal a na jednom pilíři Koutníkovic domu byl upevnil, tu závistí jsem až bledl a zelenal. S obojí bolestí svou svěřil jsem se tetě i dědečkovi. Co do ministrování poučila mne teta, že dříve mi se bude naučiti ministranci a že budu musiti míti pěkně vyšívanou komžičku. Komžičku mi prý vyšije sama; v Pardubicích prý na ni v pátek koupí, a ministranci mě prý naučí strýček Veselý, dědečkův pomocník. A budu-li hodně hodný i pěknou kuši prý mi dědeček v Pardubicích koupí, ne šindel, jako má Frantík, ale spravedlivou kuši, pěkně malovanou.

Pln těch nadějí skvělých v pátek o ranní již jsem méně záviděl Frantíkovi, když se zase v komži své vyvalil ze sakrystie, a se zhrdáním jakýmsi už teď jsem vzpomínal jeho šindele přetvořeného na luk.

Za překrásného jitra nastoupili jsme já s dědečkem a maminka s tetou cestu do Pardubic na starém, už trochu rozdr-

chaném kočárku páně půlmistrově. Oba koně zvyklí toliko pluhu a hospodářskému řebřinovci zřídka kdy se trochu rozklusali a popřávali mi dost a dosti času, abych rozhlížeti se mohl po rozkošné krajině. Vynořivše se z hustého lesa, jemuž po dnes se říká na Horkách, spatřili jsme ohromný rybník, Semtín zvaný, lesknoucí se v ranním slunci, a míjejíce zvolna nekonečnou hráz jeho mohutnými duby vroubenou pojednou udivené zraky vznášíme k ohromnému skalisku v modré dáli vysoko nad krajinu rovinatou se vypínajícímu, jehož témě korunováno bylo čímsi, co jakémusi ohromnému domu se podobalo zbavenému střechy.

„Tetičko, tetičko!“ rozkřikl jsem se. „Podívejte se, podívejte se! Co je to?“

„To je Kunětický zámek,“ ochotně poučovala teta.

„Zámek?“ nedůvěřivě jaksi jsem opakoval. „A vždyť nemá ani střechy ani oken,“ namítal jsem.

„To proto,“ vykládala teta dále, „že už dávno je zbořen.“

„A kdo jej zbořil?“ já.

„To ten ohava Žižka,“ upřímně poučovala teta. „Ten nám pobořil mnoho zámků,“ doložila.

Nastala chvilka pomlčení. Dědeček se byl zamračil jako pozdní jeseň, ale nepromlouval ani slova.

„A proč ten zámek, když jej ten Žižka zbořil, zase nevystavěli?“

„Ten zámek nesmí nikdo zase vystavěti, ani císař pán,“ v odpověď mi dala teta, „neboť Žižka byl parchant, a co parchanti zboří, nikdo po nich nesmí stavěti, ani císař pán ne.“

„Ba kdybys nepleskala,“ mrzutě se ozval dědeček.

Mně pojem parchanta úplně byl neznám. Tušil jsem jen, že slovo to asi znamená něco nehezkého, poněvadž při hrách dětských, když druh s druhem se pohádal, často vyklouzlo z úst jednomu nebo druhému ze svářících se. A Žižku v náramnou jsem si vzal nenávisť. Zbořil zámek Kunětický! To byla od této minuty víra má nevyvratná. Žižka byl v očích mých ohavník.

Sjeli jsme s hráze do boru. Semtínský rybník i Kunětický zámek pojednou mi zmizel z očí. Za to jiný předmět náhle zvábil k sobě pozornosť mou.

„Že to je tamhle Hájek!“ dědeček ukázal na mužíka cupitajícího asi sto kroků před námi. — Byl. Po tučných kýtách tkvějících ve žlutých kalhotech nankynových, po lesklé lysině na hlavě jeho se rozkládající, již co chvíle modrým šátkem utíral, a po velikánském deštníku červeném, jež s placatou čepicí v ruce držel, snadno ho bylo poznati z daleka.

„Dědek lakomá!“ zabroukala teta sedící po koních, když byla povstavši trochu a poohlédnuvši se přesvědčila o zprávnosti dě-

dečkova rozpoznání. „Sedí po bradu v tolarech, ale nežli by si najal nějakou tu herku, raději to měchaté tělo vláčí v prachu a horku. Pojď, pojď!“ nachýlivši se popadla uzlíček pečlivě zavázaný vedle ní na sedátku ležící a sobě na klín položila. „Ten by tě jinak zvedl nežli Janušek. Pozvou ho asi, aby si přisedl.“

A přizvali. Founěje Hájek zaujal místo vedle tety. Koně ucítivše valnou přítěž, ještě volněji nežli dříve brali se vpřed.

Táhlo již silně na hodinu desátou, lidé houfně se již vraceli z trhu, když jsme projeli branou dosti vysokou a pěkným cimbuřím vroubenou, jehož kamení v záři sluneční se lesklo jako bílý mramor. Mnoho, mnoho tomu let, — starý nyní kantor tehdáž byl jinošíkem ani chloupenku na bradě nemajícím, — když tu Bílou Bránu Pardubskou potkal osud, o němž tak tklivě se rozepěl arcibásník náš:

Kdys města otcové se sešli v radu
a shledali, že kolos romantický
je vozům obchodníků na závadu.
I klesl umělecký výtvor dědů,
jenž vypravoval slavné vlasti děje,
leč za to v město moderního vzhledu
teď kramářům vchod pohodlný zeje.

Před nejbližší hospodou, — hostinců tehdáž ještě nebylo, — kočár páně pulmistrův se zastavil a vyklopil ze sebe své osadníky.

„Já teď s Kačenkou a panem Hájkem půjdeme na zámek do knih,“ disponoval dědeček. „Ty Josefko pořiď si své koupě a vyptej se na Waltera, že bych rád s ním promluvil pár slov.“

„Neměli bychom dříve na litkup?“ nadhazoval Hájek.

„I to až pořídíme,“ rozhodla matička má. „Přijde nám pak lépe k chuti.“

Teta se mnou zabočila v nejbližší ulici do krámu pověstného tehdáž voskáře a perníkáře Votypky a hned se jala vybalovati z uzlíka svého porouchané Jezulátko. Votypka pečlivě je ohledal a na tetinu radosť nemalou prohlásil, že mu ovšem ještě je pomoc.

„Kdy bude?“ otázala se teta.

„Na havelský jarmark vám jej přivezu,“ Votypka v odvět. „Dříve nemohu. Je pořád jiného díla nad hlavu.“

Zatím co teta s panem voskářem jednala, já bedlivým okem jsem se rozhlížel po překrásných sloupcích, ozdobných svěcích a všelikých figurkách voskových. Vše se mi jak náleží líbilo, ale ještě dychtivěji nežli na těch výrobcích uměleckých zrakem jsem utkvěl na dlouhé řadě perníkových Mikulášů, husarů, děťátek, rybiček, srdcí a srdeček. Záliba má v těchto věcech ovšem byla rázu velmi prosaického. Sbíhaly mi se sliny v ústech. Teta, jakkoli se psychologií málo jakživa trudila, přece duševní stav můj náležitě

hned pojala a na ukojenou choutky v letech dětských tak přirozené velikánského Mikuláše mi koupila na pospasy.

„Koupím ti ještě i husárka," dokládala, „ale toho dostaneš až v Bohdanči. „Teď pojďme."

„A co dostane Katynka?" otázal jsem se, maje už odcházeti z krámu.

„Inu vidíš," všecka rozradostněna mi v odvět dala teta. „Ty jsi přece jen můj milý, milý klučík. Ano dostane i Katynka něco." A obrátivši se zase k milému panu Votypkovi nakoupila mimo dvě nebo tři libry pověstného perníku Pardubského na kucmoch, marcipánových srdeček a děťatek a rybiček hodnou trochu a zabalivši vše do velikého papíru jakéhosi vyšla se mnou na starobylé náměstí. Před radnicí se se mnou zastavila.

„Podívej se Janušku," pravila, ukazujíc na erb města Pardubic, jezdce to sedícího na koni, jehož zadní polovice od těla předního byla odťata.

„Co je to? co je to?" všecek udiven jsem se tázal.

„Vidíš, Janušku," jala se teta vykládati: „To ten pán z Perštejna, když byl ještě mladičký, jednou daleko ve vlaské zemi s králem českým bojoval proti těm Vlachům. Ti tam měli město jakési veliké a z toho města na lid náš se vyrojili z nenadání. Ale pan Perštejn, když jednou také se naň shukli, je zahnal nazpět do města a vrazil se svými jezdci až i do nejbližší ulice. A když pak pan Perštejn se vracel se svými jezdci z města, náhle ti žoldnéři vlaští spustili bránu a ta panu Perštejnu přeťala koně vejpůli, tak že kůň sotva na dvou nohách předních donesl pana Perštejna zpátky ke svým. A na památku toho skutku založil pan Perštejn, když se do Čech vrátil, město Pardubice a do erbu mu dal jezdce sedícího na přední polovici koně. Ó to byl hodný pán, ten pán z Perštejna, ten vystavěl i Bohdaneckou školu."

Teta, jež nemajíc ani tušeníčka o tom, že vypravováním svým základ položila v duši mé ku všeliké romantice, brala se dále se mnou směrem ku Bráně Zelené. U nárožního domu, mezi jehož přízemkem a prvním patrem v samém rohu po dnešní den viděti jest pěkný relief, zastavila se a jako před chvílí zase vykládati jala.

„Podívej se, Janušku. Tu je zase ten pán Perštejnský. Co to vede?"

„Vola," já naivně v odvět.

„O ne, milý hochu! To není vůl. To je zubr, zvíře divoké, na které by se nyní neodvážilo ani deset vojáků s flintami. A podívej se! Ten pán z Perštejna, když ještě byl jen pouhým sedlákem, toho zubra sám jeden zkrotil a jak jej tady vidíš, za

nozdry uchvátiv králi pánu jej přivedl zkroceného. A za ten skutek hrdinský od krále byl povýšen na pána a dáno mu mnoho, mnoho statků. Ó byl to pán znamenitý. Od té doby, co umřel, nebylo takového v Čechách. A tuhle tu krásnou bránu,“ horlivě vykládala teta dále, když jsme se blížili ku Bráně Zelené, „také vystavěl pán z Perštejna. Stavěl všude, kam přišel. Škoda ho věčná.“

Nevím, jak dlouho by byla teta uchvácena obdivem pána z Perštejna vykládala vše, co o něm věděla, nebo lépe řečeno, co o něm věděti se domnívala, kdyby pojednou se branou byl nezjevil švarný mladík jakýsi nesoucí housle pod paží a chvatným krokem se ubírající směrem k rynku.

„I toť je trefa, že vás potkávám,“ rychle v před postoupivši teta mu podávala ruku. Švarný jinoch se zarděl a uctivě smekl čepici na přivítanou, nepromlouvaje slova.

„Jsem tu s pantátou a sestrou. Naši teď jsou na zámku a vrátí se až někdy v poledne. S vámi, pane Walter, by tatínek rád několik slov mluvil. Potřebuje ještě jednoho pomocníka. Nechtěl-li byste k nám?“

„Opravdu-li, panno Pepinko?“ rozpačitě a hlasem zajikavým se otázal oslovený.

„Inu arci že opravdu. Však uvidíte. Jsme na hospodě u Bílé Brány. Přijdete-li v poledne?“

„Přijdu, přijdu,“ jaksi rozradostněným hlasem odpověděl mladý muž. Opět uctivě smekl čepici, jak tak se uklonil a šel po svých.

Mne teta vedla dále na Zelené předměstí, ale já ustavičně maje hlavu obrácenu vzad jsem se díval za švarným mužíkem, jenž přes tu milou chvilku se zastaviv a ohlédnuv se díval za tetou.

„Kdo to byl?“ konečně, když mi byl z očí zmizel, otázal jsem se tety.

„To bude tvůj pan učitel,“ ledabylo odpověděla teta. „Ten tě snad bude učiti ministranci. Však uhlídáš. Ale teď se podívej tuhle na ty dva domy se společným dvorem. V tom větším, když jsi byl malým chlapečkem, obýval ten jednooký pan obršt hrabě Šlik. Říkali mu Žižka.“

„Ó toho jsem vídal ve Vídni každý den,“ přerušil jsem tetin výklad. „Ale proč mu říkali Žižka? Také-li bořil zámky?“

„Ó ne,“ teta v odvět. „To je pán velice hodný a Žižka mu říkali pouze proto, že je, jako byl ten ohava, jednooký. Ano to je pán velmi řádný. Víš-li pak, že jednou tebe, když se koňmo vracel z execírky a tebe na dvoře zahlídl, na kůň sobě vyzdvihnouti dal a náramnou z toho radosť měl, že ses na celé

hrdlo smál, když tě vousisky svými šemral po tváři. Vy jste totiž bydleli tu v tom domě menším a tebe jako všudybyla vždy bývalo plný dvůr. — Ale slyšíš-li pak. Na Zelené Bráně bije jedenáctá. Pojďme, mám toho ještě hromadu kupovati."

A obrátivši kroky zpět šmejdila po krámech rozličných tu to kupujíc tu ono. Největší potíž byla s malovanou kuší, ale konečně i ta nalezena a koupena v jakémsi krámku odlehlém, kdež i Katynce koupena pěkná panenka s ohýbacíma nožkama a ručkama. Na hospodě u Bílé Brány teta všecky krámy své složila, a že našich tu ještě nebylo, vedla mě k Pardubskému zámku. Čím více jsme se k němu sbližovali, tím více já jsem se podivoval velikánské budově. Divná věc! Ve Vídni velikánských budov jsem vídal na sta a na sta, ale že nebylo vedle nich malých a nízkých, veliké se míjely s mým podivem. Je tomu podnes, jako bývalo dávněji. Kdyby nebylo v literatuře české nás malých, jak málo by se kdo podivoval těm velikým.

„Podívejte se, tetičko," náhle jsem se rozekřikl, když jsme se ocítili před branou. „Nad branou tady je také taková hlava, jako jsou v Bohdanči nad školou ty dvě. Že ten zámek vystavěl také ten pan Perštejn?"

„Arci že, hochu milý," odvětila teta. „Kdo by jiný? Vždyť ten zámek Kunětický, co jsme jej ráno viděli, také vystavěl pan Perštejn. Počkej, až se tam na přesrok podíváme, uvidíš nad branou také tu zubří hlavu Perštejnskou."

„Byl to jistě krásný zámek," enthusiasticky jsem tvrdil, ač jsem ho z blízka posud byl neviděl a na rekonstrukci rozvalin fantasie má by sotva byla stačila. „A ten parchant Žižka jej zbořil," doložil jsem pln indignace. Úcta má k pánu z Perštejna rostla do nekonečna, do nekonečna nenávisť má k ubohému Žižkovi. Dlouho před branou zámeckou se naprocházevše konečně jsme se dočkali maminky a dědečka s panem Hájkem. Byli všichni z pořízené dobré mysli a chvatnými kroky se brali do hospody u Bílé Brány.

Švarný učitélek tam už na dědečka čekal. Nedlouhé bylo jednání s ním. Slíbil, že místo na škole Bohdanecké přijme a před posvícením se dostaví. Zlaté časy! Nebylo tenkráte ctěných místních rad školních, nebylo slavných okresních, nebylo veleslavné zemské, ba nebylo ani vysokého ministerstva osvěty: kantor, měl-li jen dobrou vůli s panem vikářem, na své škole byl pašetem a pomocníků přibrati si mohl kolik chtěl, a pomocníci ti jako vandrovní tovaryši do díla si směli kdy chtěli, nebo lépe řečeno kdy mohli, sem a tam. Oč kratší bylo jednání s milým Walterem, o tolik bylo delší pojídání a popíjení na litkup. Dědeček a obě dcery jeho arci tomu vínu málo dali; za to však milý Hájek, kdyžtě si ho

mohl pozunkati na řád cizí, nestačil obraceti sklenici za sklenicí. Mne užírala dlouhá chvíle. Bylť jsem myšlénkami již na Bohdaneckém náměstí s malovanou kuší svou a se zálibou se popásal na závistivých zracích Frantíkových. Ale přese všecko pobízení matčino a tetino, abychom už nastoupili cestu zpáteční, Hájek nepřestával zunkati, a dědeček, jakož byl dobráček nemohoucí nikomu nic odepříti, nabíral jen čelo a Hájkovy žvásty čím dále tím hlasitěji pronášené trpělivě poslouchal. Pojednou však Hájek pěstí uhodil o stůl, až sklenice na něm zařinčely, a dal se do prozpěvování. Byl-li obsah zanotované písně dědečkovi proti mysli, či hrubý, ba právě surový hlas zpěvákův, či obojí, těžko rozsouditi: ale dědeček zamračiv se náhle rychle od stolu vstal a s ním zároveň obě dcery.

„Kam pak, kam pak tak najednou," Hájek přerušil zpěv svůj. „Což mne tady necháte?"

„Musíme některou hodinu před večerem doma býti," odvětil dědeček. „Vy, pane Hájek, si tu asi ještě chvíli posedíte?"

„I to bych byl blázen," zachechtal se oslovený, „abych v tom parnu míli cesty poklusával. Pojedu s vámi. Zaplaceno snad je?"

„Bohdejť bychom na tebe čekali, ochlasto," zabroukla teta vedouc mě za ruku na dvůr, když konečně bylo vybavení z pitky vyzrávající na konec již méně žádoucí.

Zdlouhava byla a nekonečně nudna cesta zpáteční. Milý Hájek ustavičně hubou tloukl a chvíli po chvíli za všelikterou potřebou chtěje s kočáru kočího Matěje požadoval, aby zastavil a koním popřál oddechu. Teta z rozmrzelosti se až rozplakala a tvář ustavičně od svého pana souseda měla odvrácenu. Když pak konečně nedaleko již města Hájek opět sestoupil pro tajnou příčinu jakousi s káry a něco hlouběji do hustého boru odvrávoral, dědeček heroický pojal úmysl a na vozku Matěje přitlumeným hlasem zavolal, aby práskl do líných valáškův a jel dále. Liknavě Matěj uposlechl povelu dědova, a co koně kravím krokem se brali silnicí, ustavičně hlavu obracel v tu stranu, kde Hájek byl zmizel. Pojednou však zašlehl bič, koně se rozkročili a Matěj si zaklel: „Hrom do dědoura lakomého! To aby nemusil vyklopiti pár grošů zpropitného. Je to ochlastané jako prase; světa nezná, ale na měšec svůj pamatuje i v opici."

Bylo do čtvrté hodiny odpolední jen už jako s hráze do rybníka, když jsme se z pamětihodné výpravy Pardubské vrátili na Bohdaneckou školu.

„Víte-li pak, pantáto," za rozličných řečí pátou přes devátou vedených ozvala se babička, „že tu je Kopecký s pimprlaty. Byl tu před chvilí žádat vás za muziku."

„Dnes mi nepřichází hrubě vhod,“ dědeček v odvět. „Kde pak teď už koho sbubnuju? Vždyť je to všecko na poli a v práci. Za chvilku, jen co se nají, musíme s Januškem trochu hráti a zpívati. Od pozejtří za týden máme již posvícení a ono to sólíčko není jen tak leda.“

Nikdo z přítomných orakulosním slovům dědečkovým nerozuměl. Teta pak vidouc, jak za vzmínky o hraní a zpívání osobička má se zamračila, lichotivým hlasem dědečkovi domlouvati se jala, aby mne dnes nechal na pokoji. Dědeček však zůstal na svém. Zjevnou nechuť mou konečně překonal tím, že mi slovy ne sice výmluvnými, přece však dojímavými vylíčil, jaké slasti mě očekávají z pimprlácké komedie, a o ty že na jisto přijdu, nebudu-li pěkně zpívati a hráti. A když maminka určitě prohlásila, že dnes už buď jak buď malované kuše své nedostanu, s myslí resignovanou jsem se bral na dědečkův pokoj.“

„Přijde-li Kopecký ještě jednou,“ na samém prahu babiččiny komnaty nařizoval dědeček, „ať si ty muzikanty oběhá sám. Vždyť je zná. Nejsou dnešní a on také ne. Partesy přinesu.“

S ochotou nevelikou bral jsem se za dědečkem, velmi roztržitě jsem naslouchal jeho výklady. Sto jiných učitelů by klučinu těkavého a ustavičně jen už na ta pimprlata myslícího k šípku bylo poslalo, ale dědeček s trpělivostí právě andělskou a laskavostí otcovskou — sic to jest jen tak *formula loquendi*; tatíček můj by na dědově místě mě byl trochu pošemral rákoskou — jen napomínal a domlouval a sliboval, a na jedinou medicínu, která mě uzdraviti mohla, na výhrůžku to, že nebudu směti na pimprláckou komedii, kápl až po chvíli nekonečně dlouhé. Ale medicina ta účinkovala skoro zázračně. Byl jsem rázem přetvořen na musikálního enthusiastu. Dědečkova tvář se vypohodila, z úst jeho jedním tokem pochvalná slova splývala a čas dříve loudavým krokem se plížící ubíhal jako splašený kůň. Již se šeřiti počalo po dědečkovu pokoji a já vždy ještě pln horlivosti prozpěvoval a pobřinkoval, a dědeček pořád blaženě se usmívaje pokyvoval hlavou. Tu najednou tetin hlas pootevřenými dveřmi se ozval.

„Pojď, Janušku. Kravičky jdou z pastvy.“

„Nepůjdu ještě,“ zvolal jsem na div tetin. Ale dědeček podívav se na cibulovité hodinky své, „Ba však musíme toho již nechati,“ pravil. „Přitmívá se. Byl-li pak tu ještě jednou Kopecký?“ otázal se tety mající se se mnou k odchodu.

„Byl,“ zněla odpověď. „Muzikanti přijdou. Oběhal si je.“

„Toť tedy pro ně musím vyhledati nějaké ty partesy,“ prohodil dědeček.

Velmi nedbale jsem toho večera vykonal inspekci v kravíně, o večeři jsem se v jídle leda jen trochu pokuchal. Všecka mysl

má zaujata byla pimprláckou komedií, jež za chvíli provozována býti měla v hospodě na radnici.

Velikánská světnice radnická, když jsem do ní s dědečkem vstoupil, všecka již naplněna byla obecenstvem i distinguovaným i nedistinguovaným. Obecenstvo nejdistinguovanější se bylo uvelebilo skrovnému jevišti zrovna naproti po jedné straně dlouhého stolu dubového na lavici tolikéž dlouhytánské nebo spíše na několika lavicích kratších k sobě přiražených; obecenstvo jen distinguované třemi nebo čtyřmi řadami se bylo usadilo na prknech položených na dna několika sudův, obecenstvo nedistinguované pak — dětská to chasa — místo zaujala na prostranné pecince. Osvětlení sálu divadelního bylo drobánko chatrné. Na dubovém stole po jedné straně honorací Bohdaneckou zasednutém hořelo v mosazných svícnech ne méně nežli tři svíce lojové, na třech pultech dědečkových muzikantů, pod samým jevištěm umístěných, bylo po dvou svících lojových. Nám tehdaž, Bůh milý ví čím to šlo, světla se zdálo býti skoro nadbytkem. Nejspíše to asi bylo politickou tmou všechen svět zaklopující. Dědeček se svými partesy se odebral k muzikantům, mne pak, sotva mě zahlédl, Jaroslav Langer uchvátil, sobě na klín posadil a z rukou nepustil po celou komedii, tu to ke mně promlouvaje tu ono. Poslouchal jsem ho však jen jedním uchem a roztržité odpovědi dával na jeho otázky. I dědův sextet naprosto se při mně míjel vším účinem. Za to však, když po dlouhé ouvertuře enthusiasticky otleskané od obecenstva zvláště nejdistinguovanějšího, konečně se opona vyhrnula a velebný Faust se špásovněděsným čertem a humoristickým Kašpárkem jednati se jali o tu hříšnou duši lidskou, já tu tajnou hrůzou jakousi se chvěje, tu na celé hrdélko se směje hru jsem stopoval chvilemi skoro ani nedýchaje. Ó, něco tak krásného byl jsem nespatřil ještě jakživ. A že vše to, co mi se tu jevilo, pravdou je pravdoucí, človíček, jenž tetě na slovo věřil, že pána z Perštejna v půli rozťatý kůň na předních nohou z města vlašského donesl až do tábora českého zpět, ovšem nikterak nebral v pochybnosť.

Navrátiv se z komedie domů dlouho rozčileností jsem nemohl usnouti. Za to však k ránu bych si chutě byl popřál ještě několika písniček. Ale platno nic, musil jsem s tetou do kostelíčka. Na div můj nemalý mezi čtyřmi ministranty, s nimiž pan děkan se bral k postrannímu oltáři, nebylo Františka Deyla. Dověděl jsem se po mši svaté od tety jeho, panny Terezie, jež si trochu s tetou mou postála před kostelem, že si jej matka včera na několik dní vzala do Zdechovic a s ním se teprve vrátí na posvícení. Ze zprávy té já jednak radosť jsem měl, jednak žalosť. Radosti mé příčinou bylo, že jsem doufal do posvícení býti vyučen

ministranci, a že tedy na jisto již o velké také budu moci jako spravedlivý kolléga Frantíkův u oltáře zvoniti, žalosť pak jsem měl z toho, že slíbenou mi na dnešek kuší malovanou se nebudu moci Frantíkovi pochloubati. A tak zmítán protivnými city po kostele dvě hodiny jsem na dědečkově pokoji zase prozpěvoval a pobřinkoval, až dědeček po desáté hodině jako před týdnem se zase odebral ke svým muzikantům do klasy první, aby s nimi vykonal průbu na zítřejší mšl, já pak odepřev se lichotivého pozvu, abych také šel poslechnout muziky, rovněž jako před' týdnem jsem uháněl do zahrady. Zastal jsem tam jen matku a sestru.

„Kde je tetička?“ hláskem skoro fňukavým jsem se tázal.

„No, no!“ místo odpovědi na otázku mou matka nevrle zabroukla. „Ty abys si tu tetičku přivázal na krk. Pořád jen tetička, tetička. Na tatínka si celý Boží čas ani nevzpomeneš. Bez mámy ti také není zle. Pořád jen tetička, tetička. A jdi si pro čepici. Ve stínu ty nezůstaneš, a slunce pálí jako žhavé uhlí.“

Všecek rozmrzelý z nelaskavého uvítání matčina loudavým krokem jsem se bral ze zahrady. Ve školské síni již zase zvučelo mohutné *Gloria,* ale já nevšímaje si andělských tónů přímo do kuchyně, kde babička na ohništi právě podpalovala mohutnou hranici dříví, a do pokojíka, kde jsem nalezti doufal tetičku. Ale v pokojíku ni živé duše. Vrátiv se do kuchyně opět hlasem skoro již plačtivým jsem se tázal babičky, kde je tetička.

„U Veselých, Janušku,“ vlídně odpověděla babička. „Šla tam šit tvou komžičku. Teta Nany jí pomůže. Ta to zná.“

Já uslyšev o rodící se komži hned jsem popadl svou čepici a babičce oznámil, že půjdu za tetičkou. Byl jsem pojednou pln slastné předtuchy, o blaženosti očekávající mě z ministrování.

„Vida, my o vlku a vlk za humny“, zasmál se pěkný velebníček sedící u lože nemocné tety Veselé, když jsem nechávaje dvéře za sebou otevřeny náhle vrazil do velikánské jizby. Velebníček od osudné neděle minulé denně dvakráte navštěvoval nemocnou tetu. Byltě velmi pečliv o spásu věřící duše její.

„Janušku, u nás se zavírají dvéře,“ teta Nany na mne. A když jsem vykonav rozkaz se vrátil teta Josífka zase:

„No, a co pak se dělá? Dobrýtro-li se nedává? A velebnému pánu ruka se nelíbá?“

„No jak?“ velebníček, když jsem mu velmi obřadně líbal nastavenou ruku, „jak to bude s tím ministrováním? Kdy začneme? Snad hned zejtra o ranní?“

„I vždyť on neumí ještě ani slabiky z ministrance,“ namítala teta Josífka.

„To by nic nedělalo,“ velebníček v odvět. „Františk Deylů kdy už ministruje a ministranci neumí po tu chvíli. Ono to je,“ směje se vykládal velebníček jedním proudem dále, „jako s těmi volky v pluhu. Umí-li jen starší v něm choditi, mladší se naučí sám od sebe, – je-li vtipný.“

Po mnohých létech, když jsem humaniorních tříd studentem jsa a starým Ovidiem se probíraje uhodil na pentameter *a bove majori discit arare minor*, živě jsem si vzpomněl na slova velebníčkova pronesená ve veliké ratejně domu Veselých, ale tenkráte když je pronášel, pekelná radosť jakási pronikla nitrem mým, že Františk Deylů ministranci neumí.

„Naučím se jí, nežli Františk na posvícení se vrátí,“ šeptal jsem si v duchu a teta Josífka ve spasitelném úmyslu mě utvrdila.

„Ona by to přece byla ostuda,“ replikovala na slova velebníčkova, „aby vnuk páně učitelův neuměl ministranci. Však já Januška té ministranci naučím.“

„No, to bych já ho snad přece naučil dřív,“ směje se velebníček v odvěť. „Ať přijde odpoledne na faru. Zkusíme to.“

„Nevím, pustí-li ho pantáta odpoledne,“ namítala teta. „Musí vždy, sotva že lžíci položí, s pantátou celé boží hodiny zpívat a hrát. Ani nemá kdy, aby si mohlo ubohé dítě trochu proskočiti.“

„To tedy to zkusíme hned,“ vždy se usmívaje dí velebníček. „Ale půjdeme si do zahrádky. Tady je trochu dusno.“

„Ano, ano,“ pochvalovala teta Nany. „Půjdu také.“

„Také-li se budeš učiti ministranci,“ jaksi uštěpačně se otázala teta Josífka.

„Třebas,“ oslovená odpověděla a sebravši své šití se brala s velebníčkem a mnou do stinného loubíčka malé zahrádky.

Jako ptáčníci mladé kanárky své učí hrajíce na flašinetl, tak páter Kašpar předříkávaje latinská slova mne učil té milé ministranci. Netázaje se co slova divně znějící znamenají, slabiku za slabikou jsem ukládal v mošničku paměti své, a nežli minulo půl hodiny, ministranci až po *confiteor* jsem dokonale uměl.

„Na první posezení by toho mohlo býti dost,“ mínil velebníček. „Půjde to. Teď si trochu proskoč, Janušku.“

„Ale jdi, hošíčku můj. Přines mi nůžky,“ žádala teta Nany. „A slyšíš-li pak, Janušku,“ volala ještě za mnou, když jsem se byl už ocítil u dvířek zahradních, „ať ti tam dají krajíc chleba. Vždyť ty máš asi hlad. A nůžky nemusím míti v tu chvíli.“

Neodpovídaje zmizel jsem za dvířky a zapomínaje na nůžky dohlašoval jsem se krajíce. Bylo mi dáno, čeho jsem byl žádostiv, a bylo mi dáno měrou přehojnou. Ulamuje kousek chleba po kousku vytratil jsem se zase na dvůr a se zálibou

nemalou zraky obracel po pestrém hejně tetiných slepic. Spatřivše mě, a já z krajíce jim zobu házím, po hlase pyšného pana kohouta z celého dvora se sbíhaly okolo mne často po dvou i po třech se ženouce za drobkem jediným. Podívaná roztomilá. Pojednou však z kurníka v koutě stojícího u stodoly se ozvalo radostné kdákání. Pan kohout okamžitě ustal v zobání, vypjal šíji, zamáchl mohutnými křídly a mocným hlasem tolikéž se do kdákání dada, pospíšil ke kurníku, kde kropenatá slepice povolňonce sestupovala se spříčle žebříka na spříčli ustavičně provozujíc s panem kohoutem kdákavé duetto své, až zakrákoravši divné finale jakési letem se ocítila na zemi a volnými kroky se brala ku hnojnici. Pan kohout ustavičně jí se ukláněje do půl kola před ní tančil, tu pravou nohou škrtaje o spuštěné křídlo pravé, tu tentýž posunek provozuje levou nohou na křídle levém. Nevím, jak dlouho bych se byl kuří havědí tou byl bavil, kdyby po hodné chvíli teta Josífka se byla nezjevila na dvoře pozývajíc mne, abychom už šli domů. Neleně jsem uposlechl.

„Ó jej! to teprve zpívají *Agnus*,“ prohodila teta, když jsme míjejíce klasu první se ubírali domů. „To tomu nebude konce ani tak hned.“

V kuchyni babiččině zastali jsme s babičkou oběd chystající maminku i sestru.

„Je tu psaní od mého,“ zvěstovala maminka.

„Co píše?“ teta.

„Kdo pak ví? Psaní sluší pantátovi, a tam tomu prozpěvování není a není konce,“ matička v odvět.

„I jen je otevřte,“ radila teta. „Vždyť nepůjde o hlavu.“

„Ne, ne,“ bránila babička, „to bychom pantátu zle popudili. Ale ať mu psaní donese Janušek. Ten si dědečka umí ohýbati.“

Zůstalo na tom. Teta vyčíhavši chvilku, kdy zpěv na okamžik oněměl, otevřela dvéře, mne psaníčko v rukou držícího tiše všoupla do klasy a v té už list se ocítil v rukou dědových. Dychtivě dědeček s listu strhl obálku a letem přemknul se po dopise. Tvář mu se rozradostnila.

„No však ono to půjde zejtra zcela dobře,“ obrátil se slovy ke svým pánům muzikantům. „Ale v pondělí na tu posvícenskou! Je trochu těžká. Partesy snad už máte všichni. No tak tedy zdrávi byli.“ A obrátiv se ke dveřím kvapným krokem vystoupil ze třídy.

„Tu to máme,“ otevřený list v rukou drže vstupoval do kuchyně. „Janušek nám tedy zůstane tu.“

„Není možná!“ zděsila se maminka má.

„Však je možná, však je,“ dědeček na to. „Přečti si to sama,“ vybízel podávaje list matce.

Třesoucí se rukou matka list přijala, zaslzeným okem se pohroužila v písmo.

„Aha,“ po chvíli zvolala. „Ať si tam Janušek zůstane, bude-li sám chtíti,“ píše tatínek. „Viď, Janušku, že neopustíš maminku?“ A naklonivši se ke mně líbati mě začala ustavičně se domáhajíc slibu, že jí neopustím. Já pak neuměje se jinak vpraviti ve tklivou situaci mechanicky jsem vykoktal, že neopustím. Matka cítila sama, že slib můj nevyplývá z hlubokého citu a vzpomínajíc na Mařenku Kropilovic, jiež byla kdysi přemlouvala, aby opustíc maminku šla do Debrecína, skoro hněvivě se ode mne odvrátila.

„Děvčata,“ slzíc pravila, „ta přece mají trochu citu a lásky pro matku, ale ti kluci . . .“

„Já, žes ty zůstala věky u matky,“ posměšně teta oslovila sestru svou. „Bývalas více v Dašicích, nežli v Bohdanči.“ A ke mně se schýlivši a po tváři mně hladíc, „viď, Janušku,“ dí, „že zůstaneš u nás?“ A babička vážně a netýkajíc se mne také se ozvala: „Vždyť ho nenecháš u cizích. Je náš. Nebuď bláhova. A vždyť tedy muž tvůj píše, že Janušek si smí zůstati u nás, bude-li chtíti. A Janušek chce. – Viď, že chceš.“

„No, no,“ dědeček se vložil v rozmluvu. „Tady to nerozsoudíme. Však ona Kačenka se umoudří. Pojďme, pojďme. Promluvíme si o věci rozumně a rozšafně po obědě.“

V té s věže kostelní zavzněl zvon na poledne. Všichni, co nás v kuchyni bylo, rázem jsme umlkli a tiše se pomodlili *anděl Páně*, načež jsme zasedli ke stolu v babiččině komnatě. Ačkoli dědeček zcela zřejmými slovy byl ohlásil, že otázka, mám-li já v Bohdanči zůstati čili nic, projednána býti má až po obědě, matička má přece, ještě nežli první lžíci polévky pozřela, jí zase se dotýkala a široce rozpřádala ustavičně dovozujíc, že dítě má zůstati u matky. Děd, jakož byl málomluvný, při krátkém obědě nijak nereplikoval na dlouhé vývody matčiny, ale sotva že lžíci položil, matku mou i mne pozýval, abychom se s ním odebrali na pokoj jeho.

„Janušku, bude poslouchati maminka,“ připomenul mi děd sedaje vedle mne k pianu a zároveň mi předložil notový list. „Ať mi neuděláš hanbu. No spusť.“ A k danému znamení dosti bravurně jsem přehrál škálu do *Cé* jednou i po druhé a zacinkal jsem kousek jeden i druhý popěvků jakýchsi, jež mi dědeček za těch několik dnů pobytu mého v Bohdanči usilovnou prací byl vpravil. Matka má virtuosní hrou mojí všecka byla unesena.

Dávajíť se matky ku podivu rády unášeti virtuosní hrou potomečků svých ....

„A teď si zazpíváme," dědeček vece všecek záře z úspěchu, jehož jsem se dodělal při matičce hrou svojí klavírní. Zazpíval jsem několik písniček jen tak z paměti, jež dědeček doprovázel hrou na piano. Matička má byla v devátém ráji tureckém. Radostné slzy jí kanuly po tváři.

„No co?" dědeček tolikéž radostí se rozplývaje slovy se obrátil k mamince. „Je to hlásek! je to čistota! je to měkkosť, je to ohebnosť a pružnosť. Tak mi to ani Karla Študentských nedokáže. Ale to jsou všecko hračky. Počkej — o posvícenské velké, to něco uslyšíš. Musíme to arci do té doby ještě hodně procvičiti. Ale to bude něco!"

„O vašem posvícení já, dá Pánbůh, už budu doma," matka v odvět. „Dům je koupen, všecko v pořádku, co tady?"

„Ah, tohle by bylo krásné," trochu rozhorlen se ozval dědeček, „abys odjížděla před posvícením. Na míle a míle lidé na posvícení přijíždějí, a ty bys chtěla od posvícení? Ne, ne! Z toho mračna deště nebude. Napíšu hned muži tvému, že pojedeš až v úterý po posvícení."

„Ale to s Januškem," přitlumeným hlasem odpověděla matka.

„No uvidíme," nedávaje se v další spory o mou osobičku prohodil dědeček. „Ale takový hlásek aby měl přijíti na zmar, to by přece byl hřích smrtelný. — No jdi, Janušku. Musím teď vyhledati něco nového pro Kopeckého. Kozel ho sem přinesl zrovna týden před posvícením."

„A bude-li dnes zase komedie?" hlasem radostným jsem se otázal.

„To víš, že bude," odpověděl dědeček. — „A v pondělí po posvícení divadlo. Tak se to shluklo. No, o prázdninách nebývá jinak." —

Odcházeje s maminkou z dědova pokoje ihned jsem se dožadoval malované kuše své. Na nemalý div můj matička v okamžení pospíšila a mně ji vydala. Nebyla však radosť má z té malované kuše tak velika, jak jsem očekával. Nebylo tu Frantíka, abych se mohl hračkou svou pochloubati, a tím pozbývala téměř všeho pro mne půvabu. Nebyl jsem tomu nepovděčen, když teta Josífka pořídivši domácnosť a ubírajíc se zase k Veselým na perfektění mé komžičky za ruku mne pojala vybízejíc, abych šel doučit se ministranci.

Na kratinké cestě k Veselým z nenadání valně zas se rozšířil obor historických vědomostí mých.

„Co myslíš, Janušku," otázala se mne teta, když jsme míjeli radnici, „kdo asi vystavěl nádherný tento dům, cos tam byl včera na komedii?"

„Že pan Pernštejn!" kurážně jsem hádal.

„Ovšem, ovšem že," přisvědčila teta.

„A co znamená ten řebřík tam na tom malování?" zvědavě já — ukazuje na pyšný erb města Bohdanče.

„Víš, Janušku," ochotně vykládati se jala teta, to bylo tak: Když ten pán z Pernštejna na přední polovici koně svého šťastně byl vyvázl z toho velkého města vlašského, hned sbubnoval své lidi a ti popadše řebříky, kde jaký byl, přiklonili je ku hradbám toho města a město slézali. Vlaští vojáci s hradeb šeredně do našich tepali, ale platno nic. Pan Pernštejn první se dostal na hradby a Vlachy s nich zaháněl a za malou chvíli Češi město opanovali. Pan Pernštejn na památku skutku toho vystavěl tuhle radnici a mnoho jiných domův a městu Bohdanči do erbu dal řebřík, na kterém se on první byl dostal do toho města vlašského."

Pan Pernštejn obrovitou v mysli mé na sebe bral podobu.

„Tuhle ty tři domky vedle radnice," vykládala teta dále, „to jsou jen chalupy a dům Pernštejnský je až tuhle v koutě zas. Je to dům!" podivovala se mu teta, ač tisíc a tisíckráte jej byla viděla. „To je dům našeho pana půlmistra."

„A co představují tyhle dva obrazy?" tázal jsem se ukazuje na dva reliefy z obou stran nad branou ze zdi vynikající.

„Tuhle ten v pravo," ukazujíc na pěkné obrazy poučovala teta, „je *Sólon* a tamhle ten v levo je *Cicero*, jak to je tam napsáno nad nima."

„A kdo to byli?" netroufaje si ani opakovati divně znějící jména táhlým hláskem jsem se tázal.

„To tak zcela jistě nevím," poněkud váhavě odtušila teta. „Ale ten *Sólon* byl, myslím, správcem páně Pernštejnových statkův, a ten *Cicero* justiciářem, nebo fořtem, nebo fišmistrem. Tak nějak to bylo."

V domě, nebo lépe řečeno v zahrádce paní Veselé mě zas už očekával velebníček a zopakovav se mnou ministranci až po *confiteor* ihned se dal se mnou do práce další. Za hodinu *introitus* celý jsem už uměl náležitě papouškovati.

„Ostatnímu se naučíš od ministranta staršího," propouštěje mě z učení velebníček. „Dávej jen hodně pozor, jak ten co dělá a říká. Zítra začneme. Ranní mám já. Kostelník Svoboda, bude-li kde čeho třeba, také ti pomůže. Rochetka tvá snad bude do zejtřka upíchána," obrátil se řečí k oběma tetám-šičkám.

„Ale kde, kde!" teta Nany v odvět na veliký zármutek můj. „Takhle ve středu nebo ve čtvrtek s neděle."

„A to jsem macek,“ teta Josífka prstem si ťuknouc do čela. „Vždyť já jsem zapomněla koupiti v Pardubicích hedvábnou pentli na komži.“

„Tak tedy nebudu zejtra ministrovati?“ zahořekoval jsem.

„I budeš, budeš,“ zasmál se plačtivé figurce mé velebníček. „Nasoukneš si rochetku Františkovu nebo třeba některou tu komisní a bude po bolesti.“

Na tom zůstalo.

Beze všech zvláštních dobrodružství minul den, minul večer opět věnovaný pimprlácké komedii, minula noc neklidným spánkem. Skoro za šera ještě promnul jsem oči a kde koho burcoval z postelí, na překot se dal strojiti a netrpělivě očekával chvilku, kdy zvoniti budou na ranní. Dědeček, nežli se odebral na kruchtu, zavedl mě do sakrystie a odevzdal péči kostelníka Svobody. Za hodnou chvíli přišel i švarný velebníček můj, dal mě ustrojiti v červenou komži, jež mi trochu dlouha jsouc nad bříškem musila býti vykasána a jakýmsi cingulem vybrakovaným k tělu přivázána, přehozena mi přes komži elegantní rochetka Františkova, a ne bez silné dávky oné bázně, kterou vojáci pociťují ponejprve jdoucí do bitvy, nebo řečníkové ponejprve vystupující před lidem, s ministrantem starším jsem se vyhrnul ze sakrystie. Kostelník Svoboda ustavičně mi za zády stojící dával pokyny, kdy co mám dělati. Porozumíval jsem mu dosti dobře. Jenom když mi bylo po kollektě missál přenésti z pravé strany na levou, jsem jaksi prohloupil a dopustil, že kostelník missál přenésti musil místo mne, načež starší ministrant přistoupiv ke mně místo jeho po straně evangelia zaujati mi kázal. Při *Sanctus* energicky jsem popadl svůj zvoneček a cinkal jím o všecko pryč hodnou chvíli déle, nežli se náleželo. Ale vždyť to zvonění bylo vlastním cílem úsilovné snahy mé; tím zvoněním jsem se hojil za všecky trampoty, jež se slavným ministrováním tím nerozlučně byly spojeny. Po *Agnus* mi kostelník Svoboda zase způsobil ostudu. Vzav missál přenesl jej zase na stranu epištoly. Což bych to byl já nedovedl, kdyby byl jen pošeptal, co učiniti? Však já podruhé budu chytřejší, pomyslil jsem si, a když o požehnání tolikerá byla příležitosť častým a rázným zvoněním hojiti chorou duši na Svobodu hněvati se zcela jsem zapomněl.

Přese všecky slasti zažité z prvního ministrování nebyl jsem tomu nerad, když jsem z elegantní rochetky a podkasané komže se vyloupnuv zase na rynku se ocítil. Zastal jsem před kostelem maminku a tetu Josífku v pilné hovory zabrané s tetou Františkovou, pannou Terezií.

„No, Janušek to na ponejprv dost pěkně pořizoval,“ prohodila panna Terezie za řeči o mém ministrování, „a komžička našeho Františka slušela mu roztomile.“

Do tety mé jako by krve byl nalil.

„Pojďme, pojďme," vybízela sestru. „Pantáta za chvilku bude doma. Ať se Janušek nají, nežli půjde hrát a zpívat."

A jako panna Terezie silně byla přízvukovala slova „našeho Františka," tak teta má zase ne bez jakési jedovatosti přízvukovala slova „hrát a zpívat."

„Však Františkovy komže neubylo," svou vedla dále po cestě ku škole. „Ale ty, Janušku si víckráte tu hazuku neoblékej. Já si o to s velebným pánem promluvím."

Skoro dvouhodinovým hraním a zpíváním na dědečkově pokoji byl jsem musikou již hodně syt, když jsem se s dědečkem opět odebral na kruchtu. I nevím, byla-li muzika v tu neděli mdlejší než jindy, či byl-li jsem já muzikou již zažitou příliš unaven, ale to pamatuji, že jsem některou chvíli po *Sanctus* přistoupiv k dědečkovi tělem i duší na varhany hrajícímu jej popadl za šos šedivého kabátu jeho a mrzutým hlasem se ho otázal, kdy už bude to *hehehé*.

Dědeček se zamračil, ale jakmile dohrál několik taktů, kde mu nastala přestávka, jednomu ze starších zpěváčků kázal, aby mě vyvedl ven.

Roztomile mi ubíhal týden předposvícenský. I dědeček s babičkou i tetička s Barčí ve všem všudy hověli všelikým choutkám a přáním mým, aby mi pobyt na škole Bohdanecké učinili co možná nejlibějším a tím vůli mou sklonili po svém přání ku pobytu trvalému.

Hned v pondělí si dědeček vymohl u Kopeckého, že opět provozoval Fausta, poněvadž se mi hry v sobotu a neděli provozované dosti nelíbily, rozdělal po přání mém několikráte za týden i cibulovité hodinky své, abych očí svých popásl na cívách a kolečkách posouvajících ručičky na ciferníku, odkryl častěji desku na pianě, abych se pobavil poskakujícími kladívky, a jiné a jiné choutky mé ukájel co nejochotněji. Babička, jež za třicítiletého hospodaření na škole Bohdanecké netrpěla jiné slepice na dvoře nežli bílé, po žádosti mé si vyměnila za čtyři své bílé čtyři slepice všelijak barvené, teta Josefka pak neustávala doléhati na tetu Nanynku, aby dopíchána byla již v pondělí skvostná komžička, a Barča, kdykoli jsem konal inspekci v kravíně, na oko dojila i matronu Straku.

Vždy víc a více jsem se utvrzoval v tom, že zůstanu u dědečka v Bohdanči, a jen když mamince se podařilo na několik okamžiků býti se mnou samotné, a ona nabírajíc slzy domlouvati mi počala, abych ji neopouštěl, na některou chvíli zvikláno mé předsevzetí.

V ministrování za týden ten tou měrou jsem prospěl, že jsem řádně byv přijat do cechu ministrantův i o to smýšlel, abych netoliko při missále přisluhoval nýbrž i při konvičkách. Hoj! jaký to bude triumf nad Frantíkem, až mi se toho štěstí dostane.

Ve hře na piano méně jsem v tom témdni prospěl, neboť všecka snaha dědečkova k tomu šla, abych dobře provedl o posvícenské velké sólíčko, jež se mnou den jak den procvičoval Bůh sám ví kolikráte. Vše chodilo výborně, výsledkem dědeček byl jist. Několik těch sykavek v textě zpěvu mému podloženém někdy nelibě zahvízdlo. Ale i tomu dědeček dal radu. Voskem, jímž zalepoval vruby na štěpovaných stromech, uhnětal záplaty na štěrbiny chrupu mého, a aj! po škaredém hvízdotu nebylo stopy. —

Konečně zasvitl slavný den posvícenský. Mně schválně dali zaspati ranní. Žalosť mou, že jsem přišel o ministrování a tím i o zvonění, mně nade všecko milé, hojeno posvícenskými koláči štědře skýtanými, jejichž upravováním babička široko daleko byla na slovo brána.

Některá ta hodinka mezi ranní a velkou dědečkem zase vyplňována procvičováním a konečným vykštalcením nastávajícího sóla mého. Jakmile zavzněly poprve krásné zvony Bohdanecké na velkou, ubíral jsem se s dědečkem a matičkou do kostela. Tam za chvíli nedlouhou již lidu plno. Před samým počátkem slavnostní mše zaujali postranní lavice v presbyteři červeným suknem pokryté z pravé strany páni z Pardubského zámku, ze strany levé císařský neboli prifovaný pan radní s několika sousedy Bohdaneckými. Pan půlmistr jsa nejpřednějším tenórem mezi zpěváky dědečkovými dostavil se na kruchtu.

Konečně zavzněl třikráte zvon u sakrystie, vystoupilo z ní nejdříve šest výrostkův v divných jakýchsi hazukách červených hořící pochodně v rukou držících, za nimi čtyři ministranti, dva větší dva menší — mezi těmato ovšem už i František Deyl — za ministranty dva páni páteři v dalmatikách, z nichž jeden byl cizí, a konečně náš pan farář ve skvostném ornátě. Z kruchty se rozlehla po třikráte mohutná intráda. Já na té nádheře a slávě div oči nenechal. Slavnostní mše se započala. Odzpíváno *Kyrie*, odzpíváno *Gloria*, blíž a blíže se posouval okamžik, kdy ojedinělý hlásek můj rozechvěti měl vzduch prosycený již vůní kadidla. Dědeček právem se obávaje, abych příliš dychtivě oči pasa nezapomínal na pastvu sluchovou, vedle sebe si mě postavil k varhanám, a když kněz epištolu a kolektu zpíval, ještě tu to, tu ono mi pošeptával.

„Teď pozor, Janušku! Až tě ťuknu do ramene, spusť — a kurážně.

Nenapomínal mne darmo dědeček ke kuráži. Zdáť mi se posud, že před tím sólem mým v posledním okamžiku sám té kuráže neměl mnoho na skladě. Alespoň když mě ťukl do ramene, třesoucím se mě ťukl prstem. Moudře však dědeček to byl narafičil, že samozpěv můj se počínal od *pianissima*, ale postupně sílel a sílel, až maje se sdružiti se zpěvem sborovým vyzvučel v mohutné *fortissimo*. Dojem z prvního pokusu mého zpěváckého byl kde u koho znamenit. Dědeček sotva že jsem přezpíval poslední notu radostně mě objal a políbil nevšímaje si hrubě zpěvu sborového, třikráte za sebou z kulaté tabatěrky si dobyl po šnupci, jehož pokaždé požíval chvatněji a chvatněji. Jako za dnů našich na té milé říšské radě, když poslanec některý dokončí skvělou řeč ať státobornou ať státotvornou ze všech stran stoupenci jeho se hrnou s gratulacemi, tak když můj protektor páter Kašpar zpíval evangelium, sám pan půlmistr-tenorista i švec Chlumecký, jenž troubil do valdhorny, i druhý švec Urbánek, jenž foukal do fagotu, i provazník Tomášek, velký klarinetista před hospodinem, i krejčí Vlček, jenž hrával na basu, tu k dědečkovi přistupovali tu ke mně a tváře mi hladíce všeliké mi činili chvály. Však i ti páni z Pardubského zámku prý udiveni naslouchali a pochvalně pokyvovali bradami. Slovem, dobyl jsem tím zpěvem svým velikého triumfu a dědeček ovšem se mnou. Jen matička má, ačkoli matkou českou jsouc nemohla nemíti radosť z hudebního úspěchu synka svého, přece by si byla skoro více přála, aby to mé sólo bylo dopadlo ledajak. Doufalať zajisté, že selhalo-li by mi při odvážlivém pokusu, méně o mne dědeček už bude státi a nechá mne s maminkou do Slavkova. Na to po velikém vítězstvu mém posvícenském nebylo pomyšlení. Přece však neustávala, když odpoledne na hodinu se ocítila se mnou sama, — dědeček zajisté byl na faře při posvícenské hostině a babička s tetičkou na požehnání, — všelikými způsoby mi domlouvati, abych nezůstával v Bohdanči. Mně při řečech maminčiných bylo všelijak v mysli. Kolísala se vůle má sem tam. Nemohl jsem se na ničem ustanoviti. Nic jsem neslíbil a matka chudák víc a více již pouštěla naději, že bych jí jsa po vůli se odebral do Slavkova.

Rozhodnutí přineslo jitro posvícenského pondělka.

„Zhurta, Janušku, vstávej,“ budila mne teta z poranního spánku, do něhož jsem po štrapacích předešlého dne byl zapadl nevzpomenuv ani na ministrování v nové komži. „Pojď, čerstvě se umyjeme, ustrojíme, pomodlíme. Něco ti ukážu. To uvidíš rád.“

A jak tak mě opatřivši obuví a oděvem přímo se mnou zamířila do kravína. — Jaký to pohled čarokrásný se jevil zrakům mým! Bylať se v noci otelila Straka a to hned bulíčky dvěma.

Byliť oba strakati jako jejich máma, měli oba velkou lysinu bílou, táhnoucí se po celém čele k samému pysku, jako jejich máma, všecky nožky od kolínek po kopýtka bílý, jako jejich máma. Moresům ještě moc se byli nenaučili. Stálit mámě pod hubou ale obráceni k sobě zadky. Máma jejich však stejnou láskou milovala oba, neboť sotva že byla drsným jazykem svým chvilku polízala jednoho, hned zase týmž způsobem něhu svou prokazovala druhému.

Snadno teta mě byla dostala do kravína, ale velmi nesnadno bylo dostati z něho ven. Bylo mnoho řečí a přemlouvání, slibův i pohrůžek ovšem velmi ostýchavých, a já od milých bulíčků ne a ne se hnouti. Až na konec že přijdu o ministrování a zle si na sebe popudím tak milého mi velebníčka, nepůjdu-li hned se strojit, se žádoucím se potkalo účinem.

Bylo dávno po mši svaté, a matičky nebylo ještě doma. Konalať návštěvy své na rozloučenou u Veselých a Koutníkových. A já zatím už zase v kravíně u bulíčků. Povyspěli za tu hodinku, co jsem v kostele trval, ku podivu. Poskakovali a laškovali po kravíně a chvíli po chvíli ku vemeni své mámy se měli, jeden v pravo, druhý v levo, nikdy si nematouce míst prvotně zaujatých. Dlouho, dlouho jsem si poseděl v kravíně sám jeden, tomu jen se divě, že dědeček se po mně neshání, abych šel zpívat a hrát. Až hlad, ten motor vševládný, mě k tomu přijměl, abych se podíval do pokojíka babiččina.

Zastal jsem tam už všechen školský personal ženský a za některou chvíli se ve dveřích zjevil i dědeček.

„Víte-li pak, jakou jsem měl návštěvu?“

„Čí pak?“ jedněmi ústy zvídaly ženské.

„Pana Václava Romeda Koutníka.“

„A co chtěl?“

„Inu, co chtěl,“ trochu mrzutě dědeček pohodil hlavou. „Abych Deylů Františka spolu s Januškem učil zpívati. Panna Teresie prý závistí všecka bledne, že Janušek včera tak pěkně zpíval. A co při tom věc nejhezčí: Pan Václav sám ví a rozumí, že Frantík nemá kusa hlasu, ale přece jen chudák musil na mne, abych si Frantíka vzal s Januškem do učení. Stará paní Koutnice a panna Teresie jinak nedaly.“

„Ano, kdyby ono to jen bylo, jako s vyšívanou komžičkou,“ vložila se teta Josífka v řeč, „aby si ji dal člověk za peníze ušit.“

„A s jakou jste jej odbyli?“ otázala se babička.

„Inu, s jakou!“ dědeček v odvět, „že to některý čásek s ním zkusím“.

„A Janušek pro Frantíka zůstane hodně pozadu,“ durdila se teta.

„Janušek zejtra pojede se mnou do Slavkova k tatínkovi,“ hlasem tichounkým a skoro prosebným matička se obrátila ke mně činíc zoufalý pokus poslední, aby zvrátila můj úmysl zůstati u dědečka: „Viď, že pojedeš s maminkou,“ obě ruce na ramena mi kladouc a krásnýma očima, poněkud zamženýma, ve tvář mi se dívajíc ke mně skloněna tklivě promluvila.

A Janušek? — Ten kdyby Fausta ne z pimprlácké komedie, nýbrž z Goetheovy básně byl znal, zvolati by byl mohl: „Dvě duše, ach, v mých prsou bytují,“ z nichž jedna ráda by byla matičce po vůli bývala, druhá však mocným kouzlem táhla ku mladým bulíkům.

„Jak tedy, Janušku?“ konečného rozhodnutí se domáhajíc matička na mne. „K tatínkovi-li pojedeš, či zůstaneš tady u svých bulíků?“ —

„Zůstanu u bulíčků“, temným ale pevným hlasem konečně jsem odpověděl. — Nedelikatní stylisací maminčiny otázky nikdo z přítomných se byl neurazil, z odpovědi mé nedelikátně stylisované mimo matičku kde kdo projevoval radosť.

Zůstal jsem tedy u bulíčkův. Ale příštího dne ráno, když jsem probudiv se mimo babičku nikoho ve světnici nespatřoval, — matička zajisté se sestřičkou a tetou skoro ještě za šera byly odjely do Pardubic, neprobudil jsem se ani když matička požehnavši mne na čele svatým křížkem opouštěla školu, — náramná pojednou na mne padla tesknota. Dal jsem se do pláče a nepřicházelo mi ani na mysl, abych se šel podívat na své bulíčky. Úlevy trochu v bolu mém přineslo ministrování, ale když bylo po kostele, dědeček darmo mne pozýval na hraní a zpívání. Vida, že dnes se mnou sotva již co svede, vydal se se mnou na procházku a to stranou ku mlýnům, za nimiž v majestátní kráse se rozléval rybník Bohdančin zvaný a překrásný vysoký les se vypínal, Soukovec to. Prostince, ale pěkně básník Jaroslav Langer si zazpíval v jednom ze svých roztomilých krakovjáčků:

Okolo Bohdánče
hrázka vedle hrázky,
za chládečkem chládek
a samé procházky.

Valnou trochu tesknoty své jsem rozsil na té procházce a pozornějším už okem, když jsem se z ní vracel, díval jsem se vůkol po chalupách nemajících své historie jako dům páně půlmistrův s panem správcem Solonem a justiciářem Ciceronem v průčelí nebo radnice se řebříkem pána z Pernštejna.

„Co to tady je na té střeše?“ tázal jsem se dědečka prstem ukazuje na hromadu roští jakéhosi, rozkládajícího se vedle komínku poslední chalupy.

„To je čapí hnízdo,“ poučoval mne dědeček.

„Čapí hnízdo!“ zvolal jsem radostně vzpomínaje si na Debrecín. „To si tu počkáme, až na to hnízdo některý přiletí.“

„Ó, to bychom musili dlouho čekati,“ dědeček na to. — „Čápové jsou ti tam, a přiletí zas až na jaře.“

Měl jsem nový zármutek, ale ne již tak hluboký jako před tím. A když jsme se vrátili na školu a teta mi velkého husara perníkového dala na pospasy, jejž mi přivezla z Pardubic, všecka tesknota z plytké duše mé zmizela.

Po odjezdě matčině v živobytíčku mém nastala přísná pravidelnosť, s pravidelností pak ovšem i jakási jednotvárnosť. Den jak den ministrování, den jak den, pokud nenastala škola, dvě i více hodin zpěvu a hraní na piano, v pátek a sobotu i dobrovolné přicmrdování při zkouškách figuralních mší dědečkem neděli jak neděli provozovaných. Byly však, pokud překrásný podzim roku třicátého třetího trval i dosti daleké procházky s dědečkem, jemuž jsem tisícery činil otázky, jednak co do úkonů rolnických, jednak i dívaje se na všeliké ptactvo a plachou zvěř, čehož obého tehdaž okolo Bohdanče bylo plno. Všecky ty výklady dědečkovy pilně jsem v paměť ukládal a tím valný kus přírodopisu živočišstva si osvojil. Hůře bylo se mnou s rostlinopisem. Ač majestatné lesy Bohdanecké neskonalou lahodou na mne působily, přece jednotlivé stromy mne tak málo zajímaly, že jsem netoliko jedli od borovice, ale ani jabloň od hrušně nebo třešně, byly-li ovoce zbaveny, nerozeznával, a hub, po kterých dědeček chodě lesem tak rád pásl, naprosto jsem si nevšímal a se stejnou netečností kopal i do vzácného hříbu i do opovržené muchomůrky.

Mnohou chvíli radostnou způsobilo mi sekání a sušení otavy na školní louce veselými zpěvy sekáčův a hrabaček, a česání ovoce na veliké zahradě naší, dětské hry na podloubí a na rynku. Školu, ačkoli jsem jí s počátku obcoval jen tu chvilku, co pomocník Veselý se páral s havědí nejdrobnější, nebo tu hodinu všelijak měřenou, co milý můj protektor páter Kašpar přišel vykládat náboženství, velice jsem si oblíbil. Že jsem tak rád a tak vytrvale obcoval hodinám náboženským, v tom mělo svou příčinu, že velebníček hodinu jak hodinu dětem povyspělejším vykládal také něco z biblické dějepravy. Ach, a já snad od narození jsem byl po každé zkazce, zvláště byla-li lahodnými slovy vypravována, hotový blázen, a zůstal jsem bláznem takovým až do let kmetských. S radostí nemalou jsem vše, co jsem z biblických příběhů ve škole byl slyšel, vypravovával tetě, a když jsem uznamenal, že i teta příběhy biblické velmi důkladně zná, žadoniti jsem jí neustával, aby mi co chvíli něco z nich vykládala. Ale ne jen příběhy biblické, i všelijaké pověsti a pohádky uměla teta, a čím delšími

se stávaly večery, tím jich bývalo více. Svatý Václav, když jsme slavili svátek jeho, na tetu prozradil, že i mythickou historii českou jak tak zná, i nezbývalo jí, nežli vykládati tu o Boleslavu, bratrovrahu ukrutném, tu o hrozné pohance Drahomíře, již prý země pohltila, a dál a dále o prorocké kněžně Libuši, o lakomém Křesomyslu, o Horymíru odvážném, o Vlastě a Šárce, a jiných a jiných těch héróích a héroinách českých. Že i na obzvláštního oblíbence tetina, pana Pernštejna přečasto docházelo, rozumí se samo sebou.

Ve škole mi se dařilo výborně. Nebylo divu. Dědeček zajisté leckterou hodinku mi obětoval, abych záhy poznal abecedu, a já postoupiti mohl s tabulky na slabikář. Tím jsem se vyrovnal Františkovi Deylovi, ba záhy jsem za přelaskavého vedení dědečkova z abecedáře postoupil na slabikanta. Řevnivost na Františka vůbec byla onou pružinou, která neustále mne doháněla k námaze větší a větší. Však i Františk se tužil, aby mi se v hudbě a zpěvu vyrovnal, — drsný hlas jeho čím dále tím více se tříbil, — naučil se konečně i ministranci, a když já jednoho krásného jitra jsem páteru Kašparovi přisluhoval bezvadně u konviček, oddechu si nedal, pokud mu téhož úkonu nevymohl pan strýček u pana faráře. Kterak tu Františka přetrumfnouti? — Namanula mi se k tomu příležitosť, jednoho z posledních dní měsíce listopadu. Byloť se ráno ze všech ministrantů dostavilo jen pět. Pan kaplan ochotně ponechal Františka se třemi jinými panu faráři a vyšel si k hlavnímu oltáři sám druhý se mnou. Neměla však nezřízená ctižádosť má zůstati bez důtklivého trestu. Za ctižádosť celkem tak chvalitebnou pokutovati byť jen na pět minut pekelnými strachy, totě tuším přece sudba trochu nespravedlivá. „A z čeho ty pekelné strachy?" Poslechni čtenáři milý, i vím že upřímná soustrast tvá mi bude údělem. Jda při offertorii pro konvičky s vodou a vínem, jež v Bohdaneckém chrámu Páně posud, slouží-li se u oltáře hlavního, uchystány jsou za oltářem, na veliké zděšení své tu spatřím před sebou asi na sáh, neb abych pro užívání staročeských měr nepropadl trestu nějakému, řeknu na půldruhého metru - myš. Zarazím kroky. Myš svým blesknýn očkem na mne hledíc stojí nepohnuta. Dodám si mysli, postoupím o krok, myška couvne o své dva. Opět stanu, myška taktéž. Dupnu nohou, myška se schoulí, ale neustoupí. Jak se dostati ke konvicím? Přemítám, ale nic mi moudrého nepřipadá na mysl. -- Zatím kostelník Svoboda nevěda, co se děje, že tak dlouho nenesu konvic, přiběhne ze sakristie a myšku stratagémem maršálka Moltkeho hodným zaskočí. Myška nelenic unikne do své díry. Bylať opatrnější nežli Napoleon u Sedana, — a já vybaven z kritické situace konám dále co bylo mého úřadu.

Z této nehody mé leckdo běhův a povah lidských neznalý by souditi mohl, že jsem od narození sketa. V tom by se však hrubě mýlil. Důkazy své mysli v pravdě hrdinské dal jsem v podvečer svatého Mikuláše, léta páně tisícího osmistého třicátého třetího tak skvělé, že jsem od samého svatého Mikuláše byl vyznamenán pochvalou.

V památný ten den pravila mi teta: „Pojď, Janušku, půjdeme ke Koutníkovům. Potkala jsem před chvilkou svatého Mikuláše. Je už stár a nemůže prý k nám na schody. Bude nadíleti u Koutníků. Chceš-li by ti nadělil, pojď tam se mnou. Nepůjdeš-li, nekápne na tebe nic."

Já bez rozpaků, že půjdu.

Sotva že se soumrak snesl na krajinu, a na stole ve dvouramenném stříbrném svícnu vzplanuly voskovice, v krámě zvonek zavzněl, hlásající jindy příchod kupujících, tolikerými rázy a tak prudkými, že ani nás dvou kloučků nemohlo zůstati tajno, že to někdo daleko vzácnější vstupuje nežli člověk kupující za dva krejcary šafránu nebo za krejcar pepře. A věru, přihrnula se tu v celé slávě a velebnosti mohutná osoba zdobená ornátem, na hlavě vstavenu majíc biskupskou čepici, a zlatou berlu třímající v ruce. Toť mohl býti jediné svatý Mikuláš. Za Mikulášem vážně kráčel anděl, jehož podoba pro drastičtější zjev čerta jemu v zápětí hopkujícího a hrozně řetězy chřestícího málo mi utkvěla v paměti. Mikuláš pozdravil slovy „Pochválen buď pán Ježíš Kristus," načež všichni přítomní a ovšem i já a můj kamarád, jenže tento hlasem chvějícím se od strachu, já pak dosti pevným, odvětili „Na věky." Začal se exámen. Bylo nám jednomu po druhém říkati otčenáš. Františk ze strachu se několikráte zmýlil. Při každé mýlce čert hrozně zachřestiv řetězy, naň vrci se chtěl, a přetáhnouti koštětem, čemuž anděl jenom stěží zabránil. Já jsem otčenášek odříkal bez chyby a hlasem pevným, tak že netoliko Mikuláš pochvalně pokyvoval bradou, ale i čert nepamětliv úkolu svého, radostným poskakováním na jevo dával svou spokojenost. Několik otázek z katechismu, jako kolik je Pánů Bohů, jak se jmenují Božské tři osoby, a podobné, tolikéž náležitěji jsem zodpovídal nežli Františk, a konečně i k otázkám jak se který chováme, teta o mně daleko příznivější podala referát nežli k týmž otázkám o Františkovi jeho babička. Proto s nemalou mi bylo podivenou, když konečně Mikuláš, maje se k odchodu, přece daleko hojněji nadělil ořechův a jablek a perníku Františkovi, nežli mně, jehož lahodně plynoucí řečí pochválil a napomenul, bych jen vždycky zůstával hodným.

Mikulášská událosť tato nemálo mi dala myšlení.

„Ale tetičko, podivoval jsem se doma, když mysl už nebyla upjata k ořechům a perníku, ten svatý Mikuláš postřihává ušima

jako pan strýček *Wenzel.*" Tak obecně u Koutníků říkali panu Václavovi.

„To se ti jen zdálo, Janušku," vymlouvala teta, bojíc se zjevného nebezpečí, abych neuhodl nadobro, jaký nesvětec si to zahrál na svatého.

„A měl hlas zrovna jako pan strýček Wenzel," popouštěl jsem já zase skepsi své uzdu.

„To svatí vždycky," odpověděla teta, „když do cizího domu přijdou, mluví hlasem některého z domu, aby se druzí tak nelekali. Vždyť přece pana strýčka znáš a viděl jsi, že svatý Mikuláš vypadal docela jinak."

„Ale svatému Mikuláši se nehýbala ani ústa ani brada," odmlouval jsem dále, „a my když mluvíme, jimi hýbáme."

„Janušku," rozmrzela se teta, „teď dost! Nevěříš-li ve svatého Mikuláše, nikdy ti už nic nenadělí."

Vážně té výstrahy velice jsem se ulekl. Teta trefila sama snad netušíc, do živého. Totě pravý způsob dětem drobným i vousatým z mysli vyháněti zbytečné mudrování. O tom nyní dávno již nepochybuji, že na moudrém zachovávání výstrah této výstraze tetině jako vejce vejci podobných vlastně založen je všechen řád civilisované společnosti. Přemýšlejme o tom, stojíť věc za to . . . .

Přemnohými radostmi, ale tu a tam ovšem i některým zármutečkem obmyslila mě plačtivá jeseň roku třicátého třetího a dosti tuhá zima roku třicátého čtvrtého a bylo by se strany mé hrubým nevděkem nepoděkovati se za ně panu osudu alespoň kratičkou vzmínkou v nesmrtelném díle tomto.

Začnu s událostí žalostnou. Když jsem jednou v pondělí před svatým Havlem poučiv se s dědečkem v kravíně konal obvyklou svou inspekci, na veliké zděšení své jsem spozoroval, že oba roztomilí bulíčkové, s nimiž jsem tolikerých chvilek radostných byl zažil, pro něž jsem opustil maminku, že, pravím, oba ti roztomilí bulíčkové den po dni čiperněji poskakující a laškující byli ti tam. Straka, když jsem do kravína vstupoval, smutným okem na mne se podívala a třikráte za sebou teskně zabučela. Bylť asi zármutek její nemenší nežli zármutek můj. Všecek ztrápen pospíšil jsem k babičce do kuchyně a se slzami v očích jsem se tázal, kam se poděli bulíčkové. Babička, jakkoli snad nic na světě nenáviděla více nežli lež a přetvářku, přece tu to, tu ono se jala předstírati, tu tím, tu oním chlácholiti, — ale všecka ta lahodná slova při mně se míjela se všelikým účinem a já ustavičně bandurskou vedl dále a bulíčků svých se dožadoval. Když však umíněnec sentimentální si vedl nejhůře, z čista jasna teta zabalena ve veliký šátek vlněný — venku zajisté jak o Havelském jarmarce

skoro vždy bývá, chladný deštík už od rána mrholil, přibyla k nám do kuchyně nesouc cosi pod šátkem.

„Co pláčeš, Janušku?“ s laskavostí na mne obvyklou se otázala skládajíc s hlavy těžký šátek vlněný.

„I, hořekuje pro bulíky,“ babička nevrle podotkla.

„Eh! co je do bulíků,“ slova se ujala teta. „Pojď do světnice. Máme tu zas naše Jezulátko.“

Ano, ano, pověstný voskař Pardubský Votypka stál ve slově. Na Havelský jarmark Bohdanecký přivezl na léčenou sobě svěřeného Ježíška. I byl jej vyléčil dokonale. Ježíšek byl, jak mi se zdálo, ještě mnohem pěknější nežli dříve, mnohem milostněji otvíral a zavíral očka, mnohem lahodněji rozkládati se zdál buclaté úděčky na nových polštářích růžových, ba i ta skleněná schránečka jeho, což už arci nebylo zásluhou mistra Votypky, jaksi vkusnější mi se býti podobala nežli dříve. Rychle radosť z ozdravělého Ježíška překonala žalosť pro zmizelé bulíčky, těm však přece i po několika nedělích, když jsem z pramene authentického byl zvěděl, že oba, chudáci, musili pod nůž jíti řezníkovi Březinovi, aby jarmarečníkům se nenedostávalo vzácnějšího masa, upřímnou jsem věnoval vzpomínku a vřelou slzu.

Mnoho bylo na Bohdanecké škole běhání a šukání, tlučení a sekání, paření a vaření, pečení a smažení ten den před svatou Cecilií. Záhy z rána dostavil se na školu ten ukrutný vrah mých bulíků, řezník Březina, a justifikoval vepříka, jenž chudák ze všeho zvířectva na školském dvoře chovaného sám jeden prázden zůstal přátelské náklonnosti mé. Teta s Barčí ve velikých hmoždířích utloukaly pepř a všeliké jiné koření, babička na velikém kotle, pod nímž neustále praskotal veselý oheň, upravovala ovar, já pak nebyv toho dne ani na chvilku pozýván od dědečka, připravujícího na pokoji svém všeliké partesy, na obligatní hraní a zpívání, když mě byl omrzel pobyt v kuchyni šmejditi jsem se jal po domě a chytati lelky. Bera se do kravína spatřil jsem dvéře do první klasy dokořán otevřeny. Lavice z přední polovice světnice narovnány byly na několik lavic nejzadnějších a tři nebo čtyři ženštiny cizí o všecko pryč drhly podlahu polovice přední. Podívaná to velevšední a nehrubě krásná, ale mne přece bavila hodnou chvíli. Anticipoval jsem jaksi krasochuť nynějšího čtenářstva českého, jemuž *par ordre du moufti* ta milá poezie tím více líbiti se musí, čím méně v ní je krásy, a tím zajímavější býti musí, čím je všednější. — Ale nepíchejme do vosího hnízda. —

Nežli kvapný již večer pozdního listopadu nad krajinu se snesl, ta milá třída první vkusně již byla upravena na prostrannou jídelnu. Dlouhý stůl, vypůjčený asi z radnické hospody, a dva

stoly menší delšímu v bok lnoucí, prostřeny byly sněhobílými ubrusy, na stolech cínové talíře, lesklé jako stříbro byly rozloženy, před nimi na místě presidiálním, určeném pro pana faráře, ctihodný džbán z babiččina sklenníka, v pravo v levo džbánečky, oba synové to nebo snad i vnukové džbánu velkého, určeny pro pana kaplana a dědečka, a hodná trocha sklenic broušených ze sklenníku babiččina s hodnou trochou sklenic vypůjčených na faře; roztříděn i příbor všeliký jak domácí tak i připůjčený, — vše bylo, jako bývá za dnů našich, jen kytice nebylo žádné na stole. A prosím Vás, nač kytice? — Vždyť pak kytice vykonavši úkol svůj slavnostní se nehodí ani koze za pamlsek. A kdyby se i hodila, odkud v listopadu kvítí bráti na kytici? Nebyloť tenkráte ni mužů tolik proslavených ni žen po všem království, co jich nyní při každinké hostině třeba ve Zlámané Lhotě, nebylo tehdy tolik lidí více chtivých okamžité oslavy nežli žádostivých slávy trvalé nyní všude jest na tucty ba na kopy, ač i tucty dávno již vyšly z módy i z kopy nám den po dni mizí po groši. Ký div tedy, že široko daleko po celém království lidé čeští od listopadů se nedožadovali dětí Flořiných rodících se v máji měsíci a červnu. — Místo kytice na stole, na chodbě ve výklenku naproti dveřím tajil se půlsud piva. Z pozdějších řečí tetiných jsem vyrozuměl, že se byl přivalil darem od pana sládka, neposledního to houslisty ze sboru muzikantského milého dědečka.

Schodiště toho dne osvětleno bylo třemi svícemi lojovými, vkusně zapuštěnými do tří velikých tykví sloužících za svícny.

Když deštivý večer nastal, se všech končin kantoři ze sousedních vesnic se scházeli na Bohdaneckou školu. Velikých deštníků - neboť bez velikého deštníku tenkráte ani za nejlepší pohody letní žádný kantor se neodvážil návštěvy přespolní - na dolejší síni již bylo jako hub v lese po teplém dešti. Pomocník Walter příchozí na schodech vítal a uváděl do klasy na jídelnu přetvořené, kdež dědeček svátečním kabátem svým přioděn přijímal a usazoval. Když pak i zpěváci a hudebníci z dědečkovy kruchty řádně se byli dostavili, započal se banket. Mládenec Walter kommandován za výčepníka k sudu, mládenec Veselý z kuchyně přinášel plné mísy a odnášel prázdné talíře. Bylo hovoru a smíchu plno, a když za některou hodinu půlsud na chodbě jasněji a jasněji začal zvoniti, nejdříve ojedinělé zpěvy se ozývaly, dál a dále pak i v duetta a tercetta, ba i quartetta a sextetta srůstaly a konečně se rozbujely v mohutný sbor. Ale sborových zpěvů těch já jsem už neslyšel, slyšel jsem o nich jen referáty tetiny, s níž jsem v kuchyni dosti pozdě do noci při večeři veletučné a velehojné byl seděl, až mě líbezný bůh spánku pojal v náručí své.

Hostem velmi častým, jakmile zima nastala, býval jsem u starého Pokorného a poslouchával jeho povídání o vojnách a všelijakých městech vlašských. Bylo pak mi s podivenou, že na časté otázky mé, sešel-li se v té které bitvě nebo při obléhání toho kterého města s pánem Pernštejnem, vždy odpovídal záporně, ba jednou i velmi opravdově mne se tázal, kdo to byl ten pán z Pernštejna. Ale o Zižkovi také na jisto věděl, že byl parchant a že sbořil Kunětický zámek.

V úterý o posledním masopustě mi však starý Pokorný nahnal nemálo strachu. Seděl jsem s Frantíkem u Koutníků, když tu najednou do krámu dvéře se otevrou do kořán a jimi vstoupí šoulavým krokem bába se zavázanýma očima nůši na zádech nesoucí, v níž, jak se zdálo, starý muž seděl vesele na svět se dívající a přepodivný klobouk jakýsi plstěný na hlavě mající, ale bezruký.

„Co tu chcete?" na příchozího hrubě na pohled se obořil pan Václav.

„Jde si má žena kucababa pro ty dva slíbené kluky rozpustilé," odpověděl za němou ženu mužík nesoucí se v nůši.

„Jděte si pro ně," vece pan strýček. „Jsou tamhle za skleněnými dveřmi. Vida, jak utíkají." A otevřev kucababě zasklené dvéře pustil veselého mužíka do světnice. I paní babička Frantíkova i panna Teresie hlasitě se chechtaly, když kucababa šoulavým krokem za náma se pachtíc tu jednoho z nás tu druhého polapila, ale nemohouc jednou rukou žádného z obou udržeti, poněvadž rukou druhou hlavu si ustavičně tiskla k nůši, zase z ruky pustila, až na konec, vidouc že nám klučíkům oběma již byla nahnala strachu dosti, ústy svého muže promluvila, že by za nás, zvláště slíbíme-li, že budeme hodni, vzala výkupné.

„A čím je vykoupíme?" otázala se stará paní.

„Za každého skleničku rozolky," zněla odpověď.

„No, nebudeme smlouvati. Wenzl, slyšíš-li? Dvě skleničky rozolky," kázala stará paní, a již tu stál pan Václav se sklenicí jednou.

„Té si zavdej ty, babko," vybízel mužík v nůši, a když bába se neměla k tomu, by podávanou skleničku panu Václavovi z ruky vzala, „Nechceš-li?" zase promluvil. „Tak tedy podej mně. — Cože? Že nepodáš? Podám si tedy já bezruký a ty si jdi ke všem rohatým."

A v tom okamžiku se zadu nůše spadla po straně ke kucababě prolomená na zem a padla s předu na zem kucababina hlava s žokem jakýmsi, jenž byl kucababinu hruď představoval, a stál tu před námi starý Pokorný v ženské sukni od boků sahající po zem. A když obřadně od pana strýčka Václava přijímal

první skleničku rozolky, zpod klobouka zdvořile ponadzdviženého mu se vyvalil dlouhý sněhobílý cop. Přijímaje pak od pana strýčka Václava druhou skleničku rozolky levicí rozdrhnul tkanici, kterou si byl k tělu přivázal sukni, sukně se shrnula na zem a mužský Pokorný se z ní vyloupl jako motýl z kukly.

Míjela polehounku dlouhá zima. Nastaly škaredé plíšťky podjarní a přes to, že škola leckterou hodinu strávila a dědečkovo vyučování dosti mnoho času pohlcovalo, přece i dosti nudy bylo zvláště dobou večerní, z níž jako z pouště oasy jen pimprlácké komedie a zvláště několikráte provozovaný Faust, jejž jsem už uměl nazpaměť, vynikaly.

V postě kdysi po dlouhé nemoci zemřela teta Veselá. Dědeček o pohřbu jejím provozoval skvělé requiem a truchlící rodina pozůstalá po způsobu staroslovanském vystrojila skvělou tryznu nákladným obědem, k němuž i já jsem přizván byl netoliko jako příbuzný, nýbrž i jako zpěváček při requiem. Nevzmiňoval bych se o té hostině smuteční, kdybych o ní byl náhodou valnou společnosť nerozesmál průbou, jak znamenitý talent ku vědě heraldické ve mně se probouzí. Sedě za dlouhým stolem mezi tetami Josífkou a Nanynkou pilně jsem očima pobluzoval po hostech na obou stranách stolu.

„Tohle je divno," za obecného ticha, když polévky pojídáno, náhle jsem zvolal, „my všichni, co sedíme po téhle straně lžíci držíme v ruce pravé, a všichni, co nám sedí naproti, v ruce levé."

„Ah, tohle je vtip! ten stojí za groš," rozdurdí se leckterý z milých čtenářů mých. „A co nechutná švanda má činiti s vědou heraldickou?"

Vidíš, milý durdílku, odpovídám, jak ve vědách ještě pokulháváš. Věz tedy, že co smrtelníkům obyčejným slove pravým, vědeckým pánům heraldikům jest levo a naopak, a měj mě omluvena.

Svatý Josef do krajiny přivedl jaro, jaro krásné, teplé, květoplodné. Nastala práce na zahradách. Pohrabováno, štěpováno, roubeno v ovocnici, ryto a kopáno a sázeno a zaléváno v zahradě kuchynské a při všem tom zaměstnání osobičky mé ovšem všude plno. Jakmile bláto na silnicích a cestách vyschlo, dědeček neopomíjel s vnukem zase na procházky se vydávati a to zvláště do Bělské ulice k poslednímu domku, na němž čápi si urovnali staré hnízdo, a ke kapličce, jejíž ohromné dvě lípy pojednou ze zčervenalých ratolístek na vzduch tlačiti se jaly bohaté puky.

Veselo zase bylo na Bohdanecké škole -- ale bylo veselosti té na krátce. Za kteréhosi večera pozdního při počátku měsíce dubna nebe se zachmuřilo, ledový vítr províval krajinou, dro-

bounký déšť smíšený s krupkami šlehal na šestihranné tabulky babiččina okna, a náhle s věže poplašné se ozvaly rázy, že kdesi hoří. Dědeček tohoto večera pro nepohodu ani na radnickou hospodu si byl nezašel anobrž seděl s rodinkou v babiččině pokojíku. Tu od hlásného s věže poslíček, aby dědeček, jakož činíval jindy, na věž vstoupiti si nelenoval a určil kam stříkačka městská se má bráti na pomoc. Nikdo zajisté tak dokonale neuměl po krajině sousední se orientovati, jako milý dědeček můj. Nedbaje domluv babiččiných a tetiných, aby zdraví jsa nevalného ve chvíli tak pozdní a za nepohody tak ošklivé se z domu nebral, dědeček přece po starém zvyku rychle kabátec na sebe vsoukav šel na věž a hodnou chvíli tam pobyv se vrátil všecek udýchán a schvácen. Lomcovala jím zima. Babička rychle pantátu uložila do postele a na chvat svařila trochu bezového květu, aby se zapotil. Ale místo potu dostavila se prudká horkosť a bolestné píchání v obou bocích. Časně zrána zavolán felčar Reichert. Ohledav nemocného povážlivě potřásl hlavou a usilovně na babičku doléhal, aby nemeškala povolati k loži nemocného pana krajského fysika z Chrudimě, doktora Koseyka.

Doktor Koseyk podvečer přijel. S nemocným však už byla těžká řeč. Byltě, ač dobře byl při sobě, skoro nadobro ohluchl. Z tváři odcházejícího pana doktora bylo čísti, že nemocnému netuší, ba že jej pouští. Když byl za dveřmi, doprovázející jej babičce nepokrytě zjevil, že by moudře učinila dadouc nemocného co nejdříve zaopatřiti.

„Což, abychom ještě zkusili pustiti žilou," otázal se felčar Reichert doktora tolikéž doprovázející.

„Myslíte-li, pusťte," pokrčil doktor rameny. „Pomoci není tak jako tak."

Pustil-li felčar Reichert ubohému dědečkovi žilou, v němž té krve asi nebylo nadbytkem, nevím, ale to pamatuji, že hned ráno příštího dne pan farář Pabíček dědečka zaopatřil svátostmi umírajících a že dědeček po svatých obřadech mně vložil žehnaje dlaně na hlavu a se vší rodinkou svou, pokud byla přítomna, tklivě se loučil. Ne za dlouho po té upadl v bezvědomí a po celý den a celou noc skoro nepohnutě na znak ležel ruce maje skříženy na prsou. Až příštího dne mu se zase na chvíli nedlouhou vrátilo vědomí. Umírajícím už hlasem mne modlícího se při rozežžaté hromnici s babičkou a tetičkou volal k sobě. Přistoupil jsem k loži i s tetičkou i s babičkou. Chtěl zdvihnouti pravici, ale již neměl na to síly. Zdvihla mu ji teta, dědeček ji vložil na hlavu mou, obrátil oči k nebi, rty mu se pohnuly k tichému žehnání, načež pravice mu padla k boku, pracně ponadzdvižená

hlava klesla na polštáře, z prsou se vydralo dlouhé chroptivé vzdechnutí aj a dědeček byl v Pánu.

To bylo patnáctého dne měsíce dubna roku osmnáctistého třicátého čtvrtého o hodině desáté ranní.

Za chvíli velikým zvonem zvoněno dědečkovi umíráčkem.

S dědečkem shasla všecka poesie pobytu mého na Bohdanecké škole. V hudbě i v literním umění jsem sice zdárně prospíval za vedení obou pánů pomocníků, z nichž starší na několik neděl se stal správcem školy, ale přece daleko ne tou měrou jako za dědečka. Ach nebylo při vyučování tom lásky, bylo to vyučování jen řemeslnické ne řemeslné. A kam se poděly ty krásné procházky, konané s dědečkem, ty procházky skýtající tolikeré a tak milé poučení? Ty tam, ty tam!

Lépe po obojí stránce mi se dařiti počalo, když za několik neděl po smrti dědově syn jeho Josef vzdav se místa kapelnického při kterémsi pluku v Uhrách posádkou ležící správy školy Bohdanecké se ujal, ale tak jako za dědečka přec ani za něho mi nebylo.

Jakmile rodiče moji v Slavkově se dověděli o smrti dědečkově, ovšem ihned ustanoveno v radě rodinné, že si matka pro mne přijede. Ale vykonání úmyslu toho poodloženo až na prázdniny.

O jarmarce Bartolomějském maminka se sestrou si pro mne přijely a některý týden po Bohdaneckém posvícení si mě odvážely do Slavkova.

VII.

Jmenem Páně, dítky, do Moravy.
Sv. Čech.

Navštěvmež teď už i Moravu,
onu slávských biblí vážnou matku.
Jan Kollár.

Nevím už, po dostavníku-li či po formanském voze nějakém dostali jsme se za některý den a některou noc přes Jihlavu do Brna, kdež jsme i několik hodin pobyli. Město mi se zdálo náramně velikým a načkoliv oko padlo, všemu jsem se upřímně podivoval. Zvláště pak Božím kostelům, do nichž jsme i vstupovali pomodlit se několik otčenáškův a zdrávásků, nemohl jsem se dosti vynadiviti. Nade všecko jiné však obdivem mě naplňoval velikolepý zámek Špilberský, na nějž jsme se ovšem dívali jen ze vzdálí.

„Tam, maminko, chtěl bych zůstávati," všecek unesen krásou zámčiska jsem zvolal.

„Nedopouštěj toho Kristus pán!“ zhrozila se matka nevinného přání mého a smrtelná bledost pokryla jí tváře. Věřilať zajisté, že zlé přání, které dítě ve své nevinnosti hlasitě prosloví, rádo přicházívá k vyplnění. „Kdo na Špilberk se dostane,“ doložila po chvilce chvějícíma se rtoma, „tomu by lépe bylo, aby se byl nikdy nenarodil.“ A spěšnými kroky brala se s náma zase nazpět do těsných ulic vniterního města.

„Tuhle se podíváme na Brněnského draka,“ zabočivši pod vysokánskou věž jakousi pravila matka. A v podjezdě té věže za chvilenku jsme vskutku spatřili visící na silných řetězích čtyřnohý netvor jakýsi s ohromnou zubatou tlamou a dlouhým šupinatým ocasem. O škaredé obludě té, z níž i mne i sestru bezděčná hrůza jakási pojímala, jenom tolik jsem se dověděl z úst matčiných, že před mnohými a mnohými léty daleko kdesi v horké zemi jakési ukrývajíc se v rákosí a sítí na sta lidí a zvířat podávila a pohltila, až udatnému rytíři jakémusi se podařilo netvor ten skláti, do Brna přivezti a na věčnou památku zavěsiti na tomto místě.

Co tak naslýchajíce slova matčina ve průjezdě stojíme, člověk jakýsi k nám se přibočí v munduře divném, jakéhož jsem nikdy dříve neviděl, – byl to asi nějaký pan policajt, – a jal se lískovkou ukazuje tu na draka tu na velikánské kolo jakési, jež námi dříve nepovšímnuto ve výklenku brány draku po levé straně viselo, velmi živě a ovšem i velmi široce vykládati, co věděl i o draku i o kole. Já otvíraje ústa na človíčka jsem se zadíval. Tušil jsem dobře, že vykládá nějakou pověst, a já říkajíc od narození po všem, co zkazce nějaké se podobalo nebo pověsti, byl jsem učiněný blázen. Ale že človíček rozhánějící se lískovkou vykládal po německu a já z výkladů jeho rozuměl sotva devadesátému devátému slovu, touha má po pověsti o Brněnském draku a o Brněnském kole zůstala neukojenou. I kdož z milých krajanů mých, mezi nimiž přece ještě tu i tam některá duše dobrá jest umějící oceniti hlubokou moudrost jistého velikého muže českého spatřujícího vrchol vzdělanosti člověka českého v náležitém repecení němčinkou, vyloží mi na stránku zlou nebo za smrtelný hřích, že ve mladé dušici mé se ozvalo přání, abych uměl německy. A přání to, ačkoli jsem hlasitě ho nepronesl, přece mi se splnilo dříve, nežli jsem se toho mohl nadíti, jen že způsobem jakého jsem v nevinnosti své nadíti se nijak nemohl.

„Tu se podívejte, děti, na lomenici tamhle toho domu,“ pravila matka ke mně a ku sestře, když jsme odpoledne téhož dne, kterého jsme byli učinili návštěvu Brněnskému draku, po návsi Šlapanické se kodrcali k milému Slavkovu. „Vidíte-li tam na lomenici toho domu ty dvě velikánské koule?“

„Vidíme,“ já. „Odkud se tam vzaly?“

„To tady, je tomu již mnoho let, alespoň třicet,“ vysvětlovala matička, „veliká byla patálie. Stříleli na sebe takovými kulemi ten proklatý Vonapart a náš císař pán. Ó co tenkráte tu prolito krve lidské! A ten ošemetný Vonapart vyhrál. V Slavkově, - však tam za hodinku budeme, – postřelených leželo na sta, a co zastřelených leželo na polích, sám Pánbůh ví. Ó milé děti, děkujme Pánubohu, že teď všude je svatý pokoj!“

Mně se vířilo v hlavě z těchto slov. Ale hned za chvilku, když jsme míjeli velikou pláň jakousi poněkud prohloubenou, matička k nám zase: „A tuhle v tom rybníce . . .“

„Kde pak tu je jaký rybník?“ vložil jsem se všetečně u vypravování matčino.

„Teď tu ovšem rybníka není,“ matka na to, „ale tenkráte, když ten ošemetný Vonapart na nás střílel, byl tu veliký rybník, víš, Janušku, tak veliký jako je u Bohdanče Rozkoš. A to ten ukrutný Vonapart naše vojáky přilákal na ten rybník tenkráte zamrzlý, -- byloť to v zimě, když ta hrozná patalie se strhla, – a když naši vojáci byli na rybníce, dal do rybníka stříleti, led se probořil a naši vojáci, chudáci, kde který v rybníce se utopili. Oh!“ epiphonematicky matinka zakončovala líceň svou, „větší ohavy nikdy nebylo na světě nežli ten Vonapart.“

„Ale přece nerozbořil ten krásný Špilberk,“ namítal jsem já, „jako rozbořil ten parchant Žižka zámek Kunětický.“

„Byl jeden za osmnáct,“ v odvět mi dala matička, „a druhý za dvacet beze dvou.- Kdyby se byl Vonapart na Špilberk moh' dostati, kdo ví, nebyl-li by ho také zbořil.“

Za překrásného podvečera pozdního již měsíce září sbližovali jsme se k milému Slavkovu. Kára-li, na níž jsme se vezli, čili herka, jež káru táhla, pojednou vypověděla službu, nevím už, ale to vím, že nám bylo s káry sestoupiti a hodný kus cesty konati pěšky. Já jsem se nehněval. Byltě pohled s pahorečka na čistotné městečko věru roztomilý. Zvláště pak překrásný zámek, jehož nesčetná, jak mi se podobalo, okna v ohnivé záři zapadajícího slunce jenjen hořela, a veliká báň lesknoucí se na věži mocně nad baštou jakousi se vypínající zvábily k sobě těkavé zraky mé. Divno mi však bylo, že jsem nikde nemohl spatřiti Boží kostelíček.

„Což tu v Slavkově není kostela?“ tázal jsem se matky.

„Jak pak by nebylo?“ matka v odvět; „ale je chudinka tak zastrčen, že ho není odnikud viděti leda ze samého rynku. A je to, Pánbůh hříchy odpusť, divný kostel. Jak živa jsem podobného nikde neviděla. Ale podívejte se, děti,“ radostným hlasem najednou zvolala, „tamhle nám přichází naproti tatínek.“

Sestřička popoběhla vpřed jako kozička, tatínkovi vskočila do náručí a lichotivě jej líbala, štípala ve tvář a potahovala za kníry. Po chvíli, když i matka vítavu si byla odbyla, došlo na mne. Liknavě jsem přistoupil k otci a chladně mu políbil ruku.

„Nu a což?“ po německu tatíček na mne, „hubička-li se nedává?“ —

Políbil jsem jej, když maminka po česku mi pošeptala, čeho tatíček se dožaduje, rovněž chladně na tvář mi nastavenou. Následovala otázka německá za otázkou. Ke všem já jsem buď němě toliko přisvědčoval, nebo potřásal hlavou, nebo vůbec nijak neodpovídal.

„Pro Pánaboha,“ pojednou tatíček se zhrozil po česku; „že ten kluk už německy ani nerozumí!“

„Asi tak,“ přisvědčila matka. „Však on se té němčiny naučí ještě dost,“ dodala po zdání tatínkovu trochu lehkomyslně.

„Čemu se člověk jednou naučil, to nemá zapomenouti nikdy,“ přísně replikoval tatínek. „To jest otázka, naučí-li se ještě německy. Kluk za ten roček v Bohdanči patrně zhloupěl.“

V náladě nehrubě básnické rodinka naše se doklopýtala obydlíčka svého v husarské kasárně, obydlíčka to nade všecko pomyšlení prosaického. Jediná světnice ne příliš prostranná o jediném okně rozkošný rozhled poskytovala po velikánském hnojišti a dlouhé nízké stáji koňské.

Prosaicky, jako se skončil den příjezdu mého, započal se první den pobytu mého Slavkovského. Když jsem ráno později než jindy, — tatíček byl už odešel za službou — promnul oči a jaktak se umyl a ustrojil, poklekl jsem před krucifixem našeho obydlíčka, abych vykonal ranní svou modlitbu. Ale nastojte! Místo otčenáška, jejž jsem od kolika let, nevyjímajíc ani léta pobytu svého v Uhrách a Rakousích, česky se modlíval, pojednou mi říkati bylo *Vater unser, der du bist.* Zaplakal jsem si a matička si zaplakala se mnou. Proto však přece otčenášek i zdrávasek zlouskán po německu a rozkošná mi se otevřela perspektiva, že i místo *věřím v Boha* modliti se budu *ich glaube an Gott,* jen co maminka novince té zbrusu nové se řádně naučí sama. Provozovaltě, jak viděti, tatíček, pokud němčiny se týkalo, disciplinu domácí velmi tuhou, ač jinak, což jsem záhy vypozoroval, matička ve všech věcech jiných zaujímala postavení ne-li dominantní, alespoň velmi často rozhodující.

Sotva že jsem si odbyl německý otčenáš a v odměnu za něj řádně se nasnídal, podíval jsem se na chodbu naší kasárny, v níž, mimochodem řečeno, též umístěna byla vojanská nemocnice. Husaři pobřinkující ostruhami a buď jako drozdi hvízdajíce buď rázně teremtetujíce tu ze dvora přicházeli tu na dvůr odcházeli.

Postáv některou chvilku přede dveřmi obydlí našeho a vyvalenýma očima se dívaje na neobvyklé to divadlo povolnými kroky a stále se ohlédaje jsem se měl ke dveřím vedoucím na dvůr. Tu pojednou ze dveří našim protilehlých obstárlý husar vystoupí. Tělo mu po pás obnaženo bylo a jen na plecích řežný hadr mu visel. Když se přibližoval ke mně, vycenil na mne zuby, jako by mě pokousati chtěl, vyplázl pak jazyk, zahučel ďábelsky se chechtaje cosi po maďarsku, a přistoupiv ke kbelíku opodál u zdi stojícímu hadr s plecí svých sňal a pohroužil jej ve vodě. Z pohledu na záda toho člověka, – byltě se týlem obrátil ke mně, – jsem se až zhrozil. Bylať do krve zmrskána, místy modrá jako kabátce husarů modrých, místy červená jako spodky husarů červených. Když pak hadr několikráte ve kbelíku ponořený vytáhl, hodně jím se rozmáchl a mne chuďasa trnoucího od hlavy do paty postříkal. Okamžikem soustrasť má se zmrskaným husařiskem zvrhla se v prudkou zlost a z úst mi vyhrkla krásná slova „potvoro neřádná". Zároveň jsem utíkal moldánky nabíraje ke dveřím obydlí našeho. Nežli jsem však k nim doběhl, husar nadávce mé asi dobře rozumějící mokrým hadrem svým mě pocákal ještě jednou a mnohem důkladněji nežli poprve. A z nehody jedné vyklovala se nehoda druhá. Se zlou zajisté jsem se potázal obraceje se se žalobou na zlého husara k matičce. Rozmrzelá, jakož byla od samého rána, dařila mě několika buchanečky do zad, jež arci, a to asi ve způsobě mnohem ráznějším adressovány byly na surové husařisko, ale žeť expedovány býti musily hned za tepla, nešťastnou náhodou dopadla zádeček mých.

Slunce jasně planulo na modré obloze; mne po některé chvíli, když jsem se do vůle byl vyplakal, ve všech žilách hrálo, abych se podíval se sestřičkou, upřímně v zármutku mne potěšující, někam do města nebo za město, ale že šatečky nějak povolně schly, musil jsem se já nebožec do samého poledne košilat nuditi v dusné světnici naší.

Když o polednách tatíček z práce přišel k obědu, první otázka jeho byla, umím-li již německý otčenáš, a když shledáno, že neumím, opět zle huboval a nařizoval, od nynějška že i modlitbičku před obědem, které neuměla ještě ani matička, všecka rodinka říkati budeme po německu.

„Do neděle vám modlitbičku budu předříkávati," končil své kázaníčko. „V neděli ji budete musiti už sami říkati. A Januš, pokud nebude uměti německý otčenáš, nesmí ani krok ze světnice."

Kruté ustanovení toto náramnou mě naplnilo nevolí. Milou tu němčinku ve velikou jsem si vzal nenávisť. Darmo matička po obědě několikráte mne pozývala, abych se s ní učil německému otčenášku. Pln vzdoru zalezl jsem do koutka jakéhos a dlouho,

dlouho jsem v něm dřepěl pevně na tom se ustanovuje, německému otčenášku že se učiti nebudu a nebudu. Ale konečně mi se přihodilo, co o několik decennií později se přihodilo hrdým deklarantům našim. Vylezl jsem ze zákoutí svého, některou chvilku jsem se otíral jako kocour okolo horké kaše okolo maminky ani slova nepromlouvající, a když si mne nijak nevšímala, konečně jsem ostýchavě vyklopil poníženou prosbičku, aby mě tedy tomu otčenášku německému laskavě naučila. Stalo mi se po některé domluvě a pohrůžce, že příště trucovitosť má důkladnějšího dojde trestu, po vůli. Já pak bedlivě jsem napínal i mysl i sluch a ukládal slovo za slovem v hubenou mošničku dušice své. Nežli minulo půl hodiny, odříkával jsem otčenášek i se zdrávaskem tak pěkně po německu, jako bych se byl narodil někde v Rýně-Kolíně nebo v zázračném Trevíře.

Za několik minut po poslední zkoušce z německého otčenáše byl jsem na svobodě. Hned za vraty kasárny naši pozornosť mou k sobě zvábila vysoká bašta, z jejíž rozsedlin tu i tam traviny jakési vyrůstaly, ba i keříky, a vysoká ona věž se třpytivou bání, které jsem se už včera byl upřímně podivoval na bezděčné pěší pouti své do Slavkovského ráje. Zadíval jsem se na ni opět, jako bych ji viděl poprve, a loudavým krokem jsem se bral až k samému brány podjezdu.

„Kam půjdeme?“ otázala se mne sestra. „Na rynk-li či do polí?“

Ohlédnu se v pravo po Slavkovském rynku, jenž na zjevnou potupu jména svého se podobal dlouhé ulici o pěkných, skoro vesměs patrových domech; ohlédnu se v levo podjezdem brány na kratinkou sice, ale v šíř a napříč daleko se táhnoucí ulici, za níž po obou stranách silnice pěknými topoli lemované se rozkládaly šíré lučiny: ale nemohu se na rychlo rozhodnouti ni pro partii první ni pro partii druhou. A co takto neodpovídaje na sestřinu otázku stojím ne nepodoben Herkulovi na rozcestí, kde se vzala tu se vzala mladinká ženština jakási po městsku oblečená a sotva že sestru zahlédla, přiskočí k ní a jme se ji hladiti po tváři a líbati a švandrkovati s ní po německu tak rychle a hlasitě, jako to umějí jen Rakušanky. Sestřička má němčinku mlela jen což. Bylať kapitálek nastřádaný za dvouletého pobytu v Rakousích hospodářsky zachovala a neměla příležitosti, aby delším pobýváním ve společnosti necivilisované kapitálek ten jako já promarnila. Mně i tvář mladé paničky i hlas velmi se zdál známým býti, přece však živou mocí nemohl jsem vzpomenouti, kdy a kde bych švitořivou Němkyňku byl už viděl. Z hovoru, jemuž jsem nerozuměl, za kratičko jsem pociťoval dlouhou chvíli a na několik kroků jsem poodstoupil lelkuje v pravo v levo po lidech a domech.

Pojednou však štěbetalka německá na mne se rozběhne, popadne mě pod rameny, zdvihne do náručí, zadívá mi se do očí, načež o všechno pryč se mne jme líbati mnohem energičtěji, nežli před tím líbala sestřičku. Když pak se mne do vůle byla namuckala bez přestání cosi po německu repetíc, konečně mě zase s náručí postavila na zemi, štípala ještě chvilku ustavičně se usmívajíc do tváří mých, až konečně kynuvši rukou i mně i sestřičce šla po svých.

„Prosím tě, Katynko, co je to zač?" otázal jsem se tichounkým hlasem, jakmile Němkyňka ustavičně se na nás ohlížející byla poodešla.

„Víš, Janušku," sestra v odvět, „to je ta Haslingrovic Lény ze Sanktpeltna, co jsme tam prý u nich byli na kvartýru."

Mně se pojednou rozbřesklo. Ano, byla to ta čtveračivá Lenorka, u níž jsem se přiučoval krejčovině. Zdála mi se pojednou ještě mnohem hezčí nežli před chvilkou. Živě jsem si vzpomněl na vroucí, arciť málo platnou přímluvu její za mne, když jsem za postřihané kalhotky své od maminky dostával pardousek.

„A kde se tu béře v Slavkově?" zvídal jsem dále.

„Inu víš," dovídal jsem se od sestry, „ona má toho hezkého trumpetra Hromádku, proto že si ji vzal. Ale toho ty neznáš. Je velmi hezký."

„A co mi to pořád říkala *tu šlankl tu?*" vrtalo mi mozkem.

„Jejejéj!" podivovala se Katynka. „Ty ani nevíš, co to je šlankl? — To je, jako by po česku řekl šelmo nebo šelmičko."

Výklad sestřin byl sice dosti zprávný, přece však mi se vidí pro čtenáře v dialektologii německé méně honěného poznamenati, že šlankl nářečí rakouského ve spisovné řeči německé zní *Schlingel.*

Nenadálým vystoupením paní Lenorky Hromádkové sestřina dvojčlenná otázka, za bránu-li se podívati máme či na rynk, rozhodnuta ve prospěch alternativy druhé. Volným krokem se ubírajíce náměstím po levé straně spatřovali jsme vysoký dům, před nímž na stráži husar s karabinou v náručí šavlí pobřinkuje na prkno, po němž stoupal, semo tamo popocházel. Na vysoké věži nad baštou právě se odbíjela hodina šestá. Z domu se vyhrnuli tři husaři, kaprál to a dva sprostí. Šeptali si cosi s vojákem stojícím na stráži a když si byli tajnosti své pošuškali, vystřídavše husara na stráži stojícího pojali jej s sebou, jednoho z přivedených zůstavujíce na místě.

„To tak vždy po dvou hodinách," poučovala mě sestra. Hlavou potřásaje a ni slova nešpetaje bral jsem se s informatorkou svou dále. „A teď, Janušku, se podíváme do zámecké zahrady," oktroyovala sestřička další postup vycházky naší.

Dostoupili jsme temene pahorka dosti strmě však ne příliš vysoko se vypínajícího, za nímž velebně zapadalo slunce na obloze růžově zbarvené, otevřeli jsme ne bez námahy a fortelného poskoku mřežovanou branku a vstoupili do zahrady rajsky krásné. Že se krásné zahradě té, se všech stran obmykající velikolepý zámek, říkalo park, tenkráte jsem ovšem nevěděl. Volňounkými kroky brali jsme se po cestičkách divně se stáčejících a drobounkým pískem posypaných podle záhonův a záhonků všelijak do křivolaka upravených a bujným drnem vroubených, pásli jsme oči své na kvetoucích ještě keřících jakýchsi a rostlinách jindy nizounkých a drobnolistých jindy zase listy ohromné velikosti do vzduchu rozkládajících, podivovali jsme se obrovským stromům tu po různu, jinde po skupinách větších i menších skoro do samé oblohy koruny své vypínajícím, až jsme se z ničeho nic ocítili samému portálu zámeckému naproti před krásným vodometem, jehož vytryskující pramen v myriady droboulinkých krůpějí se rozrážeje dopadal zčeřené hladiny nevelikého vodojemu. Zrychliv krok tak, že mi sestra sotva stačiti mohla, bral jsem se k samé fontáně vypouleje oči na ten divoucí div světa. Ale jaká teprve byla radosť má, když jsem stoje nad samým okrajem fontány pohlédl do bassinu a v něm spatřoval na sta zlatých rybiček! Ty všechnu pozornosť mou pojednou zvábily k sobě, záliba má v něžných tvorech těch minutu po minutě rostla.

„Škoda, že nemáme kus rohlíka“, po některé chvilce podotkla sestra. „To bys měl viděti, jak se ty rybičky ženou po těch drobečkách.“

O padesát a několik let později byl bych asi sestřinu poznámku doplnil přirovnáníčkem, že jako .... Ale jazyk za zuby, kantůrku starý, a neohřívej starých vtipů. Starý vtip, jako staré vejce: nelibě páchne. Neodpověděl jsem tedy ani slovem ku poznámce sestřině a vždy jen upřeným zrakem jsem se díval na zlaté rybičky a půvabné pohyby jejich v jasně zelenavé vodě. Nedbaje pobídky sestřiny, abychom se podívali o dům dále, položil jsem se jak dlouhý tak široký na buclaté bříško a hlavou vždy dál a dále nachyloval jsem se nad bassin náramnou z toho maje zábavu, jak rybky za každým prudším pohybem hlavy nebo ruky mé všechny různými směry se dávaly na útěk a po chvilce zase mně na blízku se ociťujíce tak divně jaksi němá ústečka svá ke mně obracely, jako by se z ruky mé nadály nějakého dárečku. Sestru po některé chvíli as omrzelo státi nade mnou a dívati se na rybičky. Poodešla několik krokův a zadívala se na nějakou obzvláště krásnou květinu. Zapomínajíc na zápověď, kterou mi byla sama opakovala alespoň pětkráte, když jsme vstupovali do panského parku, že v té nádherné zahradě nic se nesmí trhati, smělou

nožkou vstoupila na záhonek nejblíže kvetoucí a ručkou ještě smělejší tu jednou a po druhé i nevím po kolikáté sáhla po květince, by si natrhala na věneček nebo kytici. V té tu však za našimi zády hromový hlas: *Packst du dich, verfluchter Wechselbalg* (táhneš-li proklatý zmetku)? A skoro v témž okamžiku já nebožec chtěje se vzchopiti a nohy bráti na ramena vezmu přemet, aj a již jsem byl kollégou zlatých kapříků polykaje s nimi neopojného jejich nápoje. Byl-li bych se bez cizí pomoci dobyl z bezděčné lázně své, nevím. Ale statečný zahradník, či kdo to byl, jenž i mne i sestru rázným zaklením svým tak polekal, človíčiskem asi byl hrubě sice tesaným, ale srdce dosti dobrého. Popad mě za límec vyhodil mě na písek jako rybář na břeh vyhazuje udicí polapené bělice. Znamenaje stopy své pramenky vody crkotem mi z obou šosů kabátce se řinoucími utíkal jsem se sestrou ku brance parkové a odtud přes dlouhé náměstí domů.

Smutně pro mne se započal první den Slavkovského pobytu mého a smutně se končil. Když se zajisté nebohá figurka má objevila na nádvoří husarské kasárny naší, kde který husar okolo mne se shlukl a na plná hrdla se smějíce provodili mě po schodech nahoru k našemu obydlí. Když pak jsem se s četným komonstvem svým dostal na prostrannou síň, kde které dvéře se rozlítly a ve všech se zjevovaly zvědavé hlavy množíce hluk a smích už i tak bohopustý. Ba i ten zmrskaný husar, jenž mě byl ráno vodou pocákal, ze dveří svých vystrčil obstárlou hlavu svou a chechtaje se jizlivýma očima se za mnou díval, pokud jsem mu nezmizel na dobro. Právě v tom okamžiku, co jsem chtěl ruku vztáhnouti na kliku, tatíček můj, jenž se byl před chvílí z práce vrátil, chtěje se dověděti příčiny bohopustého hluku na síni prudce otevřel dvéře a vstoupiv na práh vrazil do mne, až jsem o krok, o dva zavrávoral nazpět. Smích z toho setkání na síni hlučnější nežli před tím. Tatíčka však náramná pojala zlosť. Popad mě za rámě smýkl mnou jako starou mošnou nějakou do světnice. Upadl jsem na podlahu a tím způsobil na podlaze pěkně do bíla udrhnuté otisk některých částí umáchaného tělesenstva svého. Matka přiskočivši ke mně dala se do nářku a pláče a chvatně se jala se mne soukati promočený oděv, co zatím tatínek hubuje a láteře chvatně chodil po všech všudy koutech hledaje nějaký šikovný nástrojek, kterým by mi vysázel nějaký ten pardousek. Sestřička tolikéž plačíc a naříkajíc jako stín ustavičně chodila za tatínkem popadajíc ho co chvíle za ruce a pátou přes devátou vykládala, že já neštěstím svým vinen nejsem ani dosti málo. Otec trhaných řečí sestřiných neposlouchal. A právě když jsem do poslední nitky svlečen jsa nah jako Adam v ráji se choulil do nejvzdálenějšího koutka světnice naší, tatíček našed kdesi na almaře ležící plácačku

na mouchy ke mně se sbližoval, aby mi rukovětí trochu zmaloval záda. V děsném okamžení tom pojednou mi hlavou projela spasná myšlénka. Padl jsem na kolena, poznamenal se rychle svatým křížem a jedním tokem nepřetržitým říkati jsem se jal otčenášek německý. Tatíčkovi rámě na mne napřažené jakoby náhle bylo zdřevěnělo. Zadíval se na mne a ponenáhlu plácačku sklonil až k samé zemi. Tak asi patriarcha Abraham sklonil rámě s obětným nožem, když ubohému Izáčkovi andělem Páně byl ohlášen pardon. Otec byl usmířen. Matička však, nežli na mne hodila čerstvou košilku, buchanečkem do zad mě podařila a propouštěla košiláčka na svobodu s čestným názvem komedianta.

Po večeři začalo se důkladné vyšetřování nešťastné události, za kterou jsem měl před večeří dostati pomazánku. Divná to procedura soudnická, pomyslí si milý čtenář. Ano, divná. Ale jinak u nás nikdy nebývalo, pokud jsem nevyrostl z let dětských. Otec pevně byl o tom přesvědčen, že pardousek, třeba nevinně slíznutý, klukovi, byť sebe hodnějším byl, nikdy nemůže býti na škodu. Opakoval si často a dosti originálním výkladem opatřoval slova moudrého Siracha, metla že vyhání děti z pekla.

Druhého dne ráno, když jsem si ještě košiláčkem jsa řádně byl odbyl německý otčenášek, osnoval jsem plány na vycházku novou. Ale nastojte! šaty moje, ač je matička řádně byla vyždímala, v kuchyni rozestřela a pověsila, tou měrou byly ještě vlhky, že ni pomyšlení nebylo, bych se do nich mohl nasoukati. Rozestřeny tedy na okně, kudy slunečko jasným svitem, ale dosti mdlým už žárem pozdního měsíce září vnikalo do naší jizby. Minula hodina, minuly dvě, – sestřička nevím kudy chodila užívajíc krásné pohody, – a já pořád jako šatlavář košilatý po světnici lelky chytám a nekonečnou se trápím nudou.

Tu pojednou se dvéře otevrou a pobřinkuje ostruhama do světnice vstoupí švarný strážmistr, dosti mladý ještě a přívětivého vzezření. Pozdraviv matinku přistoupil směje se primitivnému kostymu mému k osobince mé stydlivě do koutka se choulící, vyzvedne si mě na stůl a nepřetrženým sermonem maďarským chvíli do mne hovoří. Já jsem nerozuměl ani za mák. Bylť jsem z kapitálu svého maďarského valnou část už ztratil ve Svatém Hippolitě a ve Vídni, s ostatkem pak na dobro jsem zbankrotěl za celoročního pobytu svého v Bohdanči. Čím déle milý strážmistr do mne mluvil, tím určitějšího nabýval přesvědčení, že řečem jeho nerozumím. Stával se minutu po minutě chladnějším a konečně všecek rozmrzelý ode mne se odvrátil nechávaje mne státi na stole a řečí německou, ale jaksi lámanou a smutně zaznívající se obrátil k matce dávající mu na všeliké dotazy jeho nepříliš vlídné odpovědi. Konečně vstaviv si čepici na hlavu a nedbale pozdraviv

milý pan kmotr můj Pavel Csonka, jenž se prý na shledanou se mnou nemálo těšil, obrátiv se na podpatku šel po svých.

„To by takhle ještě scházelo," zabručela matička za odcházejícím, „abychom do dítěte cpali tu roztomilou maďarčinu. — A co ty tam na tom tyátru stojíš jako delekvent na pranýři?" obrátila se řečí ke mně. „Dolů! Tuhle vezmi kartáč a vykartáčuj si z munduru svého ten písek. Obleku svátečního ti nedám. To si nemysli. Však je to posud vlhko, že by to člověk mohl ždímati," doložila hyperbolicky ohmatávajíc mé kalhoty soukenné a soukenný můj kabátec.

Nedada si říkati dvakráte popadl jsem kartáč a jal se kabátce čistiti, až mi se pot sléval po čele. Byl jsem myšlénkami už někde za branou. Když pak asi za půl hodiny matička horkou cihličkou ze šatů mých byla vypudila poslední zbytky vlhkosti, já za několik minut jsem tu stál přistrojen jako do bálu a jižjiž jsem popadal kliku, abych se dostal na vítr. Ale nastojte! Nová nehoda! Nebylo tu čepice. Ta snad po tu chvíli se hroužela v bassině zámeckého vodometu. Včera ni já ni kdo jiný jsme si na ni nevzpomněli. Za to čepice dnes se mstila proměňujíc mi obydlí v šatlavu. Neboť měl jsem čepici všeho honu jedinkou. Byla to čepice vzácná, čepice modrá, vojanská, zlatým prýmkem a zlatým střapečkem ozdobená, byla to ona čepice, kterou mě před třemi léty byl podařil onen zámožný Maďar Rábský chtějící mě živou mocí míti za svého. Z ostatního munduru maďarského byl jsem už dávno vyrostl, ale čepice vždy ještě se ochotně akkomodovala velikosti malé hlavy mé. Darmo jsem se nabízel, že si, třeba neměl čepice na hlavě, pro čepici půjdu do zámecké zahrady.

„Aby ti tam zahradník ke všemu ještě naklepal záda," obávala se matička snad ne bez příčiny, — neboť květiny a hudba náramně prý zjemňují mravy.

Nezbývalo nežli složiti zase kabátec s tělíčka a zaháněti si dlouhou chvílí vedle možnosti. Nenudil jsem se dlouho. Tatíček náhodou nemaje toho dne žádné pilnější práce v kovárně, když se zbližovalo k jedenácté hodině, přišel se podívat domů. Velice se tomu podivil, že za dne tak krásného zastal osobinku mou, ač uměla již tak pěkně německý očenášek, smutně pohlížející na velikolepou hnojnici naší kasárny a sám se mě jal vybízeti, — byltě jaksi velmi růžové nálady, — abych oblekna se trochu někam si šel povyskočit. Než růžového rozmaru tatíčkova bylo na krátce. Sotva že zvěděl od maminky chvíli po chvíli z kuchyně do světnice přicházející, že při včerejší vycházce mé do zámecké zahrady ku ztracení přišla vzácná čepice má, ta čepice zdobená zlatým prýmkem a zlatým střapečkem, pojednou se za-

chmuřila vlídně usmívavá tvář tatíčkova, aj a z ničeho nic už zase v ruce jeho se ocítila včerejší plácačka na mouchy, a tak chvatně se jala dopadati na má zádečka, že jsem ani neměl kdy jako včera zkoušeti, mocnější-li jest i dnes Pánbíček německý nežli český.

Když bylo po výplatě, intervencí maminčinou poněkud uskrovněné, nejdříve podle obzvláštního řádu trestního v rodince naší zavedeného pilně jest vyšetřováno, jakým způsobem jsem přišel o prýmkovanou čepici, a když vyšetřováním, jemuž jsem z částí devadesáti devíti nerozuměl, poněvadž se skoro vyhradně vedlo samospasitelkou, jediné to na jisto postaveno bylo, že čepice je ta tam, dlouhé a důkladné nastalo rokování o tom, kdy čepice nová pořízena býti má, u koho čepice pořízena býti má, a jaká čepice pořízena býti má.

Pilné rokování to nebylo ještě dospělo konce, když pojednou se otevřely dvéře a do nich osobička vstoupila mého věku, mého vzrůstu a bez mála i mé pleti a mého vzezření, a té osobičce v patách má sestřička. Na tyči dosti dlouhé vstupující klučina nesl mou prýmkovanou čepici a vesele napodoboval přičiniv levou pěsť k ústům husarský pochod. Stanuv před tatíčkem mým přestal troubiti a nesnímaje čepice své s hlavy po vojansku pozdravil a po vojansku vzpřímen ohlašovati se jal jazykem maďarským, že odevzdává šťastně nalezenou čepici. Já nerozuměje, co to klučina blekoce, hloupě jsem se na něj zadíval. Ale po chvílence poznávaje v něm Pepíčka Sajblovic, synka to nadporučíka v našem pluku, s nimž jsem se ve Vídni dosti často scházíval a pobavíval, chutě jsem k němu přistoupil a staré kamarádství se jal obnovovati. Ale že jsem to činiti počal jazykem, který jsem sám jedinký uměl, tatíček zle mě okřikl a kázal vandrovati do kouta, - pokud nebudu uměti německy. Pepíček však ani dosti málo si nevšímaje zápovědi otcovy, aby se u nás nemluvilo jinak nežli německy, řádně po moravsku mě vybídl, abych odpoledne přišel k němu zahrát si s ním v míč, a po některé chvíli vyloživ zevrubně, jak se má čepice dostala do rukou jeho, odešel.

Málo z mála čtenářů mých asi těch je, kteří by si starosti jaké připouštěli o mou čepici a její osudy. Ale žeť v posledním decennii devatenáctého století obecnou se stalo modou vzácným minoritám přednost dávati před ledabylými majoritami, neváhám o těch osudech své čepice zevrubnou podati zprávu.

Když za časného jitra toho dne, o kterém vypravuji, panský zahradník konal obvyklou svou obcházku květincem rozsáhlého parku, na nemalý div svůj na tom místě, kde byl včera podvečer z bassinu na písek vyhodil osobinku mou, na drnu spatřil

krásnou modrou čepici se zlatým prýmkem, ovšem už poněkud odřeným, a s krásným střapečkem zlatým, ovšem už prosvítajícím nitkami bělostně stříbrnými. Čepice sice byla navlhlá spadlou rosou, ale uvnitř zcela sucha. Není pochybnosti, že jsem já nahýbaje se nad ohlubeň bassinu, aby mi vzácná čepice se nesmekla do vody, opatrně ji sňal s moudré hlavy a položil vedle sebe na drn. — Čí asi čepice tak vzácná mohla býti? Toť nad slunce, abych mluvil s otcem Hattalou, bylo jasnější, že náležeti mohla jen osobě, byť ne sama sebou alespoň tatíčkem, najisto důstojníkem husarským, vzácné. I vsadil bych se o nevím co, že zahradníkovi asi dosti toho bylo líto, že dítětem vyloveným z bassinu na písek smýkl jako všední mošnou plebejskou. Ale po účinku zlá rada. Pátravým zrakem jal se přehlédati řadů důstojníků ženatých. Těch ve Slavkově nebylo ani půl tuctu a důstojník mající synka, na jehož hlavu by vzácná čepice slušně mohla přilehnouti, byl jediný nadporučík Sajbl. Pln víry posvátné v neomylnost konjektury své, jako realistický filolog český v podvrženost Rukopisu Kralodvorského, vypravil okolo hodiny desáté synka nebo učně svého k milému nadporučíkovi, aby mu odevzdal vzácnou čepici, při čemž i přísně nařizoval, aby nepřijímal nižádné diškrece. Nebylo-li nařízení to zbytečno, netroufám si rozhodovati. Chlapec asi spíše se obával, aby za odevzdanou čepici místo nějakého toho dvougrošáka nedostal hubové polévky nebo něco ještě citelnějšího, — byloť tehdáž mezi oficírstvem přemnoho kavalírův, — a dlouho na náměstí okouněl před domem, v němž nadporučík obýval. Tu ze vrat na ulici se vyrojí hromada dětí, hošíkův i děvčat, vesměs to ranních hostí Pepíčkových, s nimiž si bujný hošík hrál na zajíce nebo sic nějakou hru skotačivou, při kterých třeba bylo křepkých nožek. Zahradníkův vyslanec sotva že v roji dětském zahlídl Pepíčka mířícího tyčí jakousi, jež mu byla za ručnici, na utíkajícího před ním kluka-zajíce, rychle k němu přistoupil, čepici se zlatým prýmkem mu vstavil na čepici bez zlatého prýmku a nechávaje si všeliký vzkaz tatínka nebo mistra svého od cesty úprkem se hnal k zámku zpět. Pepíček všecek udiven ve běhu se zastavil, premovanou čepici s čepice nepremované sňal a zobracev ji na všecky strany chtěl se dáti za odbíhajícím zahradníčkem.

„Jej," v tom okamžiku zvolala má sestřička, jež s jinými děvčaty při zaječím lovu dělala chrta, „to je čepice našeho Januška. Proto on, chudák, nepřichází mezi nás."

„Tak?" pozastavoval se Pepíček. „A víš-li to jistě, že čepice je Jánošova?"

„Jistě," tvrdila sestra.

„Toť mu ji tedy v té chvíli doneseme," rozhodl se Pepíček a uformovav ze psí smečky své řadu vojáků, postavil se jí v čelo čepici se zlatým střapcem nastrčiv na tyč přetvořil v prapor a sám si na pěsť pochod troubě se vší četou svou defiloval po celém náměstí k husarské kasárně.

Co dále se stalo, vyložil jsem shora. Zapomněl-li to který z laskavých čtenářů mých, nic mu nebrání, aby si to na předešlých dvou stránkách nepřečetl ještě jednou. Já musím spěchati dále.

Pardousek jsem měl vysázený, čepice mi se divným řízením osudu zase vrátila, i ty uplakané oči mé nabývaly zase vzhledu normálního, nic tedy na pohled už tomu nebránilo, abych se nevyprostil na chvíli ze svého vězení. Ale tatíček prohlásil, před obědem že by už nestálo za to, abych kam chodil. Užitečnější prý bude, když se ještě naučím německé modlitbičce předobědní. Schlípil jsem uši a nabíral zase moldánky. Ale nebylo nic platno; zůstalo na vůli tatínkově. Přes to však, že jsem jen s velikou nechutí předříkávaná slova žvatlal po tatínkovi, za některou chvíli kratinká modlitba náležitě mi uvázla v paměti.

„A teď," velel otec, když bylo po říkání, zapaluje si svou dýmečku, jež mu za dobu, co mě učil modlitbičce německé, asi třikráte byla shasla, „teď naučíš té modlitbičce ještě Katynku."

Ve mně zlostí všecko hrálo. Ale nebylo rady, nebylo pomoci. Předříkával jsem modlitbičku hlasem tak nevrlým a způrným, že mi až na mysl uvedena plácačka na mouchy a pádná její rukověť. Milý Pánbůh v tom modlení našem asi zalíbení měl neveliké.

Konečně na vysoké věži nad baštou uhodila hodina dvánáctá. Matička přišedši z kuchyně prostřela na stůl, vstavila naň pět cínových talířů s příborem, a když za některou minutu i Józa tovaryš se byl z kovárny dostavil, odříkala se nově zavedená německá modlitbička předobědní, a zasedli jsme ku frugálnímu obědu. Když bylo po postní polévce, děvečka z kantiny husarské přinesla džbánek piva, z něhož Józovi nalito jednou provždy sklenici. Ostatek tatíček ponechal sobě, leda že maminka jedním nebo dvěma loky z jeho sklenice se trochu přiživila. Józa na mne zasmušilce, jemuž oběd i přes chmurnou náladu chutnal výborně, jednou nebo dvakráte žertovně promluvil po česku, ale ihned zakřiknut byv tatínkem a poučen, že od nynějška v rodině naší se smí jediné po německu mluviti, na mlčenou se dal, a sotva že dojedl a dopil, od stola vstal a šel po svých. Já se sestrou, jakmile bylo po obědě, zalezše do koutečka šeptem jsme upřádali plány o procházku odpolední a matička, jež po všechen čas oběda zasmušile mlčela, jala se odestélati tatínkovu

postel, aby si po několikaletém už zvyku pohověl odpoledním spánkem.

„Nechej toho, matko," mimo nadání ji oslovil tatíček dopiv poslední kapku piva svého. „Nic po té odpolední zahálce není. Musí to přestati. Budu každý den odpoledne Januše chvíli učiti německy čísti."

„A to si v pátek začínáš?" trpký úsměch na rtech odvětila maminka, a bohaté dvě slzy jí vytryskly z krásných očí.

„Eh co, pátek nepátek," zaražen sice poněkud ale přece na svém trvaje v odvět tatíček. „Jen odkládaný sýr je dobrý."

„No, dej Pánbůh štěstí," chvějícími se rty matička blahopřála ne bez ironie.

Když se stola vše bylo sklizeno, tatíček vstal a otevřel kufřík jakýsi, ve kterém s několika dymkami a jinakým zbožím vzácným sic, ale méně potřebným choval i svou bibliotheku, rozumí se, že venkoncem německou. Bibliotheka ta, jež po čas živobytí tatíčkova nedoznala žádného rozmnožení, nestonala přílišným bohatstvím. Skládalať se ze šesti nebo sedmi knih obsahu bez výminky zvěrolékařského a dosti skrovné knihy obsahující epištoly a evangelia na všechny neděle a svátky. Hodnou chvíli tatíček postál nad otevřeným kufříkem. Přemítaltě na mysli, která z jeho knih by se nejlépe hodila za první německou čítanku mou. Po letech jsem se dověděl, že té cti se mělo dostati nauce o zubech koňských; ale na konec tatíček uváživ, že by to byla jakási profanisace vědy, knihu již vytaženou zase vřadil mezi družky její a sáhl po evangeliích klada to i sobě i mně za dobré předzvěstí, že jsa křtěn po miláčku Páně německý život svůj započnu německým evangeliem. Tatínek opět zasedl za stůl, nacpal si čerstvou dýmku, zapálil, chvilku ve knize se přehraboval, až konečně „všude slovo Páně" zabrouknuv knihu otevřel hned na první stránce a sám si přečet pozorně evangelium na první neděli adventní dýmaje při tom povolněji nežli jindy, přísným hlasem zvolal: „Januši, sem! — Ty Katynko," nechtěje míti svědka didaktického pokusu svého vlídně pravil k sestře, „jdi si za maminkou do kuchyně nebo. někam ven."

Ačkoli zlosť a lítosť mnou lomcovala, přece jako skrotlý deklarant vedle pánů ministrů pokorně jsem se postavil vedle tatínka.

„Čti," velel mně, absolvovanému slabikantovi, ukazuje na první řádek evangelia. Zamženým okem podíval jsem se na první slovo. Písmenka jsem znal všecička, neboť na české škole Bohdanecké jako tehdáž po všem ještě nerozděleném království výhradně se učilo švabachu. Ale ta výslovnosť, ta výslovnosť! Tu se naskytlo *a* se znaménkem malého *e* nad sebou, jež prý čísti bylo jako *é*,

tu zase jakési *ö ü äu* a nestvůry podobné, tu zase *z* člověk vyslovuj jako *c*, onde zas *ck* jako zdvojené *k*, tu zase *sp* čti jako *šp* a *sch* jako *š* a k tomu ke všemu syllaby skoro napořáde zavřené nepřehlednou řadou souhlásek, kdežto v té milé češtině skoro napořád syllaby otevřené.

Mně z té četby německé šla hlava kolem a tatíček po každém slově se stával netrpělivějším a netrpělivějším. Několikráte mnou již za tu chvíli, co jsem vstupoval na práh chrámu mluvy samospasitelné, tak důkladně zacloumal a zalomcoval, že mi až praštělo v kostech. Oči se mi kalily víc a více slzami, hlas se přerušoval vzlykotem. To mi vykládáno za vzdor a lenivosť. Když pak jsem všecek důkladně na mysli pomaten i jakési sprosté *a* nepoznávaje za *e* je četl, tatíček: „Otevřeš-li pak oči?" na mne vzkřiknuv levicí mi náhle hlavu tak prudce naklonil ke knize, že jsem jí se velmi nemile dotknul nosem, z něhož mi se crkotem spustila červená.

Bohopustý řvánek můj přikouzlil matku z kuchyně a bylo po učení. Prudkého výstupu, jenž se tu mezi tatíčkem a matičkou odehrál, nemohl jsem si hrubě všímati jednak pro zlou náladu duševní, jednak proto, že jsem dlouho koupati musil ve studené vodě porouchaný nosík svůj. To však pamatuji, že mě tatínek všecek rozmrzelý do kovárny odcházeje prohlásil za tupého špalka, z něhož prý jak živo nebude nic chytrého. Martyrium mé alespoň ten blahodárný účinek mělo v zápětí, že tatíček víckráte se nepodjímal při mně úkolu kantorského. Ve příčině špalkovství mého zdá se, že přece nepokládal úsudek svůj za neomylný a konečný, čehož důkaz podal tím, že ještě téhož dne o večeři na malou radosť mou a snad jen na udobřenou matičky posud hněvivé prohlásil, že mi se ohlédne po nějakém řádném učiteli němčiny.

Než prozatím o té němčině dosti; však na ni dojde co neviděti zase.

V neděli nejblíže příští vzala mě matička s sebou na ranní.

„Viď, Janušku, to je divný kostel," pravila ke mně, když jsme se sbližovali k domu Páně jaksi na výstrkov danému. „Ale tak to je na tom světě. Když si velicí pánové něco zamanou, musí se jim státi po vůli, byť nevím co bylo."

Slovy matčinými zvědavost má silně byla vzrušena, nedošla však ukojení, neboť právě jsme již vstupovali jakýmsi podloubím několika sloupy mohutnými neseným dovnitř kostela. Než ani po službách Božích mi se neudálo zvěděti, co matka myslila ve příčině Slavkovského kostela. Sešlať se zajisté po mši svaté s několika známými paničkami, mezi nimiž hovořivá Lenorka Hromádková byla, a začala si s nimi chvilkami postávajíc všelicos povídati. Paní Lenorka si však více nežli diskursu s paními hleděla

mne a náramnou z toho měla radosť, že jsem jí už ledaco rozuměl a ledacos ledajak po německu odpovídal. Ačkoli zajisté tatíček mě za špalka byl prohlásil, přece za ty tři dni Slavkovského pobytu mého té němčiny mi se již hodná trocha vybavila v mozku. Jestiť ostatně dostatkem známo, že právě nejtupější špalkové čeští znamenitými se stávají Němci.

V té co já s paní Lenorkou asi dva kroky za hovornými paničkami se ubírám po náměstí, za námi zašustí dlouhý řasný šat ženský, zašustí vedle nás mladistvá dáma jakási ruce upjaty mající v hebounkých rukavicích, hlavu přiozdobenu vzácným kloboukem aksamitovým a dlouhým pérem pštrosím, z klobouku krásná vyzírala tvář vroubená po skráních bohatým pramenem plavých vlasův uměle zkadeřených.

Krasavice nevšímajíc si paní Lenorky ostře se podívala na paničky o krok o dva před náma jdoucí, kývla na pozdrav lehounce hlavou a bystrým krokem šustěla dále. Paní Lenorka vedoucí mne za ruku náhle zbledla jako křída, ruka a zesinalé rty se jí třásly, a najednou tak hlasitě si odplivla, že paničky před náma jdoucí bezděky se ohlédly.

„Pro pána Boha, je-li Vám něco?“ zděsila se jí má matka.

„Nic, nic,“ kvapně odpověděla Lenorka.

„Toť snad smíme gratulovati?“ čtveračivě se otázala panička mladá, tílka buclatého, jež vedle mé matky šla.

Lenorce vytryskly slzy z očí. Ledabylo pozdravila a rychlými kroky ubíhala pryč. Paničky začaly si tichounce mezi sebou šeptati jedna druhé nosy strkajíce téměř do úst, a když se byly do vůle našuškaly, různými stranami se rozešly. Já pak zahlídnuv na náměstí Pepíčka Sajbla s několika jinými klučíky hned od maminky jsem se odtrh', — ovšem že s její dovolením, neboť jsem byl přece jen chlapečkem hodným, — a pokud hlad mne nepudil domů, s kamarády novými všelico jsem kutil a tropil. Před jedenáctou hodinou však dožaduje se krajíce svého byl jsem už doma. Touže dobou i tatíček se vracel ze mše vojanské.

„Víš-li pak,“ oslovila jej matka, „že děti zejtra už mají školu?“

„A co je víc?“ flegmaticky jí odpověděl otec.

„No, snad jich tam nepošleš jako sirotečky neohláse jich panu rechtorovi?“ durdila se matička.

„Musejí-li býti ohlášeny,“ nevrle odtušil tatíček, „ohlas si je sama.“ — Neměltě ke škole, když nebyla německá, nižádného respektu.

Matička zlostně bouchla dveřmi do kuchyně vedoucími, a tatíček otevřev onen kufřík, ve kterém choval své dýmky a svou bibliothéku, vyňal z něho cosi knize i podobného i nepodobného.

Podobno knize ono cosi tatíčkem z kufříka dobyté bylo tím, že se to skládalo z veliké hromady listů dílem potištěných, dílem popsaných, a nepodobno to bylo knize, že skoro každý list jiného byl formátu a rozličné barvy počínajíc od pergamenově žluta až do popelava a běla, jak kdy který list za let dávnějších nebo pozdějších do podivného kodexu toho se byl dostal a primitivně k ostatním obyčejnou nití, jindy bílou, jindy černou neb i červenou a strakatou byl přišit. A ne méně rozmanit a pester jako zevnějším tvarem milý kodex byl obsahem, o čemž arci jsem se dověděl až po některém ročku. Vedle jarmarečních písniček českých byla tam i tištěna marianská „Tisíckrát pozdravujeme tebe" a psaná „Kdož v ochraně Nejvyššího" s postní „Již jsem dost pracoval," vedle dvou nebo tří tištěných mešních písní německých, byly tam i kuplety psané vlastní rukou tatíčkovou, které si s nápěvy byl zapamatoval z frašek čas ob čas provozovaných od kočujících společností divadelních nebo Vídenských pěvců lidových ve Wurstelpráteru. Slovem, obsahoval podivný ten kodex strakatou směsici písniček a písní německých i českých. Tatíček, byl-li dobrého rozmaru, zvláště po nedělní nebo sváteční večeři rád si zazpíval. Sluchu byl, ačkoli rok po roce od rána do večera kladiva mu zvonila do uší, přece vpravdě hudebnického, a lahodného hlasu záviděti mu mohl leckterý vyšetalý tenorista z kruchty nebo z divadla. Ale zabíhám trochu daleko. Odpusť, milý čtenáři. Jsemť už člověk starý a nevidím si dobře . . . . na cestu.

Onen přepodivný kodex tedy tatíček vyňav z kufříka rozložil před sebou a zvučným hlasem prozpěvovati se jal mešní píseň německou »*Hier liegt vor deiner Majestaet.*« Mně se tatíčkův zpěv velice líbil a tiše naslouchaje postavil jsem se před něho. Jako všem umělcům i tatíčkovi toto uznání zpěvácké dovednosti jeho, byť němé, velice zalichotilo.

„Chtěl-li bys zpívati se mnou?" oslovil mě velmi laskavě, když dvě nebo tři sloky byl přezpíval.

Pokynul jsem němě hlavou. Ihned otec verš za veršem mi předříkával zřetelně a jasně jako vůdce poutnický a verš po verši hlasitěji se mnou zpíval. Shledával, že mu svým diškantem dobře trefuji do noty a že i pro slova chovám dobrou paměť. Horlivěji a horlivěji po sloce první předříkával verše sloky druhé a třetí. Ale když docházelo na čtvrtou, já jsem toho prozpěvování začínal už míti dost a všecko pobízení a domlouvání, s počátku dosti laskavé, čím dále však tím přísnější a příkřejší zůstávalo marným. Ba došlo i na pohrůžku, že mi opět zatančí plácačka po zádech. Na štěstí tou dobou matička přišedši z kuchyně jala se chystati na stůl, dostavil se náš Józa, a bylo v kalendáři živůtka mého o jeden kritický den řádu prvního méně.

VIII.

.... Pojď, o synu drahý,
použij své mladosti;
chceš-li žíti život blahý,
vstup do chrámu moudrosti.

Bol. Jablonský.

„No jak?" maminka, jež po všechen oběd skoro slova nepromluvila, zasmušile se otázala tatíčka dopíjejícího ze džbánu nedělního, držícího v sobě dvojnásob truňku džbánečka všedního, „dovedeš-li ty děti panu rechtorovi?"

„Víš-li co, milá matko," po některé chvíli roztazu otec čelo nabíraje potutelně odvětil, „odestel mi na chvilku. Jsem dnes nějak nesvůj. A ty, Januši, vytáhni zpod postele *štýflknecht* a podej mi ho sem."

Matička hněvivě rozestýlala postel, mně pak, jenž jsem neznaje štýflknechta pitomě se díval vůkol, sestřička hlasitěji, nežli třeba bylo, pošeptala: „zouvák máš tatínkovi podati."

„Vždyť to povídám, že jsi hloupý špalek," tatíček zaslechnuv výklad sestřin ke mně pravil, když jsem mu zouvák postavil před nohy, „tvá sestra, tak malá ještě, ví, co to je *štýflknecht*, a ty, tak veliký klacek, ty to nevíš. Inu, jsi hloupý špalek."

Mně samému v tom okamžení se zdálo, že jsem hloupý špalek. Co na světě může býti přirozenějšího a samozřejmějšího, nežli že štýflknecht je zouvák? A jak vůbec člověk za špetku vtipu mající může nevěděti, co je štýflknecht? – A vždyť jsem to krásné jméno slýchal už ve Vídni, rozpomínal jsem se.

Co já tak na mysli uvažuji o své hlouposti, matička z almary a z velikého kufru, od něhož jsem v Debrecíně byl klíč hodil do studně, všeliké šatstvo i své i naše dětské vyndávala a kladla na stůl, a když to zboží všecko měla pohromadě a sobě v náručí vloženo, „Do kuchyně!" komandovala, „i ty hloupý špalku i ty moudrá Libuše. Necháme tatínka, ať se vyhajá; je dnes nějak nesvůj."

V kuchyni nás obě děti matka co nejbedlivěji umyla a učesala, převlekla do svátečních šatův a konečně sama, co měla nejparádnějšího, oblekla, pospíšivši pak do světnice rychle se podívala do malého zrcadla, před nímž tatínek si časně ráno bradu byl oholil, a již jsme byli na cestě k panu rechtorovi. Matička byla zasmušilá, a pokud jsme nedostoupili temene návršíčka proťatého dlouhou a vysokou zdí, za níž se rozkládala zámecká zahrada, nepromluvila ni slova.

A když širé prostranství před námi se rozkládalo, poučovati se jala matička slovy: „Tamhle zadu v koutě ten pěkný dům o jednom patře je škola. To budete míti do Božího kostelíčka

hezky daleko. Ale což je velikým pánům po drobných dětech! Jsou to beztoho jen děti selské a leda chudých řemeslníkův a malých měšťánkův. Ať si mrznou v zimě a plíce si vydýchají dlouhými špacíry do kostela.“

„Co to povídáte, maminko?“ udiveně jsem se tázal nerozuměje ni dosti málo slovům matčiným, ačkoli ke mně promlouvala česky.

„Vidíš,“ ujala se matička slova v odvět, „uprostřed tohohle placu před lety stál Slavkovský kostel. Není po něm ani stopy. Byl to prý kostel krásný, veliký, s vysokou věží. Bylo ji viděti na míle cesty. Ale to panu knížeti tamhle v zámku nebylo po chuti. Stínila mu prý nevím čemu v zámku a umyslil si, že věž i s kostelem dá strhnouti a srovnati s prstí. Žádal o to za dovolení císaře pána.. Ale císař pán je pán pobožný — Bůh mu dej slávu a dlouhé panování; pomodli se za něj každý den otčenáš — a nedovolil, aby kostel byl sbořen. Ale co? Páni jsou páni a neupouštějí tak snadno od zámyslů svých, byť byly sebe divočejší. Přišel na nás Francouz, uvelebil se ve Vídni, a když tady u Slavkova byla ta hrozná patálie, co jsem vám o ní povídala, do kostela nejen plesírované vojáky dali, ale i koně. Chrám Páně proměněn ve stáj. A zatím milý pan kníže, co v tom zámku zůstával, tam dole co jsme byli dnes ráno, dal vystavěti tyátr; — však to posud alespoň zvenčí vypadá spíše jako tyátr nežli jako kostel — a číhal jen na příležitost, aby starý kostel sbořil a kostel udělal ze svého tyátru. A když ti bezbožní Francouzi zase byli odtáhli a kostel znova měl býti vysvěcen, tu najednou v noci kostel v jednom plameni a kdo přišli hasit, odháněni knížecími sluhami, jako by to byli zloději nebo loupežníci. Kostel vyhořel na dobro a jacísi moudří páni z Brna prohlásili, že mu není pomoci, že se sboří docela. To byla voda na mlýn pana knížete. Rychle dal upraviti ten tyátr, co jsme tam ráno byli, na kostel, podle něho dal postaviti zvonici, za kterou by se i v Pardubicích styděli, za několik neděl krásný starý kostel i s tou vysokou věží byl sbořen a s prstí srovnán, a panu knížeti na konec se dostalo ještě pochvaly a já nevím jakého vyznamenání, že nový kostel vystavěl jako do foroty. Inu ano!“ zakončovala matička své vypravování, „velkým pánům odměny se dostává, zač by člověku sprostému se dostalo třeba šibenice.“

„To ten kníže byl ještě horší,“ rozhorleně jsem zvolal, „nežli parchant Žižka, jenž zbořil Kunětický zámek.“

Matka nechala delikátní tu otázku nerozhodnutou, neboť jsme právě vstupovali do předsíně školní budovy. Z přízemní světnice po levé ruce ozývaly se líbezné tóny piana horlivě a dosti obratně tepaného a nepřestávaly ani zvučeti, když matička — ovšem

skoro neslyšitelně — byla zaťukala na pootevřené dvéře a s náma vstoupila do přívětivé světnice, ne nádherně ale dosti vkusně upravené. Pan rechtor Hrbáček nemaje tušení o přítomnosti naší zády k nám obrácen stál u piana nad děvčátkem asi dvanáctiletým, v němž jsem později poznal jeho dcerušku, a horlivě levicí taktuje šlapadlem pravé nohy tolikéž do taktu poklepával podlahu. Najednou však prudce sebou trhnuv *á dé fis* hlasitě zvolal, *á dé fis!* A když dceruška po malých přerývkách vždy cosi jiného brala, sám na klavesy ono nešťastné *á dé fis* několikráte udeřil a kázal dcerušce několik taktů bráti od repetice. Okamžik ten matička uznávala za vhodný, aby pozakašláním oznámila naši přítomnost ve světnici. Pan rechtor Hrbáček rychle jako čamrda se obrátil na podpatku a zdvořile matku veda ke starému divanu, někdy snad dosti pěknému, toho času však už velmi vyrudlému a leckterou trhlinkou probleskujícímu, tázal se jí, čeho si přeje.

„Kolik je tomu chasníčkovi?“ přívětivě se usmívaje tu na mne tu na matičku tázal se pan rechtor zvěděv příčinu matčina příchodu.

„O vánocích mu bude plných sedm,“ zněla odpověď.

„A chodil-li už do školy?“ tázal se pan rechtor dále.

„Učil se celý rok u dědečka svého v Bohdanči a umí už i trochu čísti.“

„Oho!“ podivil se pan rechtor nejevě ni nejmenší touhy, aby se ve příčině geografické polohy toho milého Bohdanče, jež mu sotva byla dokonale známa, poněkud orientoval.

„A zpívati také už umí,“ pochloubala se matička.

„To jako ti vrabečkové na střeše,“ nedůvěřivě zavrtěl hlavou pan rechtor a zasmál se.

„Ó ne, prosím,“ trochu popuzena jemu v odvět matička. „Janušek zpívá podle not.“

„No tož uvidíme,“ horlivě zvolal pan rechtor. Vstal od stola, přistoupil k pianu, na němž ohromný stoh všelijakých partes se věžil, jistou rukou sahl do jakési menší hromadečky a vyňav z ní malý lístek notový mně vložil do ruky. Přehledl jsem svou partesku a na první pohled uznamenal, že to před sebou mám na prvním řádku prostou škálu do *Cé dur.* Nicméně jen ostýchavým hlasem a slabým jsem začal prozpěvovati své *cé dé é ef* a tak dále nahoru a zase dolů. Pan rechtor nabíral čelo a pozorně naslouchal.

„Kurážně, Janušku, kurážně!“ pobízela mne matička, a já dodav sobě srdce zvučným a pevným hlasem škálu nahoru dolů jsem přezpíval k úplné spokojenosti, ba skoro na podiv pana rechtora. Přisedl k pianu a jal se jednotlivé tóny porůznu, ale do melodie seřaděné bráti, já pak je zcela jistě a zprávně vy-

stihoval hlasem. Pan rechtor, když poznal i sílu i lahodnost i objemnost hlásku mého, byl všecek u vytržení a na místě prohlásil, že si mě vezme do třídy druhé, třeba to snad ve čtení a ve psaní trochu kulhalo.

Co pan rechtor nevím už o čem hovorem se bavil s maminkou, já za jeho zády jsem přistoupil k pianu a prsty polehounku nejprve, dál a dále pak i trochu směleji jsem přitiskoval ke klávesům a kabinetní kousek umění svého »*To jsou koně, vrané koně*« jsem si počal břinkati. Pan rechtor sebou pojednou trhnul a vida, že to koncertuji já, „ajaj,“ zvolal, „snad, chasníčku, neumíš i na piano hráti?“

Stydlivě sklopiv oči opouštím nástroj lahodně znějící, matička však všecka jedna blaženosť, „I na piano jej už naučil trochu nebožtík dědeček. Škoda věčná té hlavy, že už hnije. Mohlo z toho dítěte něco býti,“ doložila a šátkem si utírala slzy, jež jí se mimoděk vyronily z očí.

„No, no,“ chlácholil ji pan rechtor. „Však on se Janušek váš ve světě neztratí,“ a mluvě takto mě štípl do buclaté tváře. „Umí toho na svůj věk dost a dosti.“

„Umí už i latinskou ministranci a ministruje pánům páterům,“ matička čím dále tím více rozjařená pochvalami, kterých mi se od pana rechtora měrou tak štědrou udělovalo, popouštěla chlubivosti uzdu.

„No, to ho páter Cyril bude míti rád,“ odtušil potutelně se usmívaje pan rechtor. „Odešli mu zrovna letos jeho dva ministranti, jeden na krejčovinu, druhý na ševcovinu. Hned zejtra mu povím, že má po nouzi. Ale Janušek snad teprve ministruje při misále?“ stále se usmívaje pozastavil se pan rechtor.

„Ó ne!“ horlivě matička rozptylovala nově vzešlou pochybnosť. „Ministruje už i při konvičkách, ba i sám jeden, a má pěkně vyšívanou komžičku s těžkou hedvábnou pentlí.“

„Toť bude vítán dvojnásob,“ bezděky opět se usmívaje podotknul pan rechtor, „když si přinese do nové služby i nový mundur.“

Sestřička po všechen čas, co pan rechtor se bavil se mnou a s maminkou, netrpělivě přešlapovala z nožky na nožku těžce nesouc, že se o ní maminka posud ani nevzmínila, a konečně přivinuvši se až k mamince samé poškubávati ji začala za šaty. Matinka vstala z pohovky a díky činíc panu rechtorovi za tolikerou jeho laskavosť a vlídnosť měla se k odchodu.

„A já také budu choditi do školy,“ ozvala se sestra pojednou fňukavým hláskem, z něhož však více zlostička nežli lítosť nějaká vyzvukovala.

„Ty, holátko, máš na školu ještě času dost," hladě ji po hlavě prohodil pan rechtor.

„Nemám času dost," vzdorně sestřička na to. „A tatínek povídal, že budu choditi do školy."

„I to je ten tatínek na tebe zlý," v odvět žertoval rechtor.

„Ba to je tatínkův mazánek," podotkla matička.

„Asi jako Janušek maminčin," škádlil rechtor.

„Ale může-li to býti," zamlouvala matička kritickou poznámku páně rechtorovu, „prosila bych, abyste toho diblíka přijal."

„Inu s pánem Bohem!" odbýval nás rechtor dlouho ze své muziky vyrušovaný již u samých dveří. „Ať tedy přijde. Ale bude choditi s malými k panu preceptorovi." — — —

Matička ze skvělé pořízené byla všecka rozradostněna. Oči jí zářily jako o nově na nezachmuřeném nebi hvězdy.

Daleko za meze nástinu životopisného bych zabíhal, kdybych zevrubně vypisoval, jaké účinky v malé domácnosti naší v zápětí měla ona tak šťastná pořízená maminčina ve příčině školy a kostela. Tatínek se na mne stával den po dni vlídnějším a laskavějším, a když jsem do dvou neděl o všem, čeho třeba bylo doma, hbitě již brebencoval po německu a za dobu tu kratinkou dokonce i německou píseň *Hier liegt vor deiner Majestaet* od konce do konce z paměti uměl i říkati i zpívati, — předříkávala mi ji maminka, když tatínka nebylo doma, — na veliký div můj o jarmarce nejblíže příštím mě podařil dvougrošákem, abych si koupil ořechův a perníku a jiných lahůdek do vůle. Za takový kapitálek tehdáž se už mohlo něco pořídíti. Matička, když první pokusy didaktické se byly potkaly se zdarem tak neočekávaně dobrým, učila mě i čísti německy, a žeť se náležitě uměla ustřídmovati časem a nikdy na učení mne nepozývala, když mysl mi stála po hraní, za několik neděl jsem tatínkovi vždy nebyv na to ani pozýván i epištolu německou přečetl i evangelium. Za takovéto vzorné chování mé dostalo mi se o vánocích, když jsem v Slavkově slavil první a poslední svátek svůj, neobyčejně skvostného vázaného. Koupiltě mi tatíček pěknou mladou kozičku.

„Kozičku!" ohrnuješ asi nos, milý čtenáři. „To je toho!" — Nesuď, brachu, soudem tak ukvapeným. Nebylať má kozička jen tak leda kozičkou. Nehledíc ani k tomu, že bílá srsť její velmi pravidelnými a symmetricky se rozkládajícími skvrnami černými byla pokryta a že očka čiperně hleděla na svět, i čelo její se honosilo řídkou při kozách ozdobou, totiž čtyřmi pěknými rohy, z nichž prostřední dva s čelním podstavcem způsobovaly pěkný trojúhelník rovnoramenný, zevnější pak na způsob dvou kadeřů na dámské hlavě se stáčely za uši. Aby mi kdo tenkráte, když jsem darovanou sobě kozičku jako děťátko nosil v náručí,

byl řekl, jaký pro kozičku za nedlouho budu míti zármutek! . . . Ale pryč z Theokritského toho ovzduší a vraťme se zas o několik honů zpět na půdu střízlivé reálnosti.

Ve škole velice mi se zalíbilo. Pan rechtor, ačkoli rákosky nepouštěl ani minuty z ruky, — bylať tehdy rákoska jedinou pomůckou vyučovací na škole národní, — a metla jakkoliv ustavičně hrozivě visela na jednom kolíku tabule školské, přece ni jednoho instrumentu ni druhého nikdy neužíval jinak nežli za přestupky kalibru trochu hrubšího, a za to ne sic ohnivě ale ani liknavě vykládal a vyučoval. Jen když nás deset nebo patnácte vyvolenců svých ve zpěvu cvičil, leckdy leckterému buď kotník ukazováčku jeho, nebo, dopustil-li se chyby hrubší žáček už cvičenější, i smyčec houslí páně rechtorových citelně dopadl na hlavu. Kdo na světě do muzikanta pravého by se nadíti směl takového flegmatu, aby muzikantský hřích nepotrestal hned za tepla? Vždyť co muzikant pravý, kdyby místo dvou rukou měl tři, sám sobě za každou chybu by vyťal pohlavek.

Co nám ve příčině vyplácení hotovými dlužen zůstával pan rechtor, svědomitě, ba i s hojným úrokem vynahrazoval pan preceptor, čili učitel mladší. Příležitosti k tomu se mu dostávalo dosti často, neboť pan rechtor Hrbáček si rád za zdravého těla zastonal. Kdykoli tak se stalo, výrostek některý ze třídy druhé poslán jest do třídy první za supplenta a pan preceptor se chopil rákosky u nás. Rákoska pak obyčejně za dvě hodiny tak se roztřepila, že dána býti musila na odpočinek, a pan preceptor nákladem asi vlastním pořizoval rákosku novou. No, ale ten blažený cit bušiti jako pán na chrámpáně malým otročkům také přece, ne-li za víc, alespoň za dva krejcary šajnu stál.

Jaksi uprostřed mezi panem rechtorem a panem preceptorem stál velebníček, jenž čas po čase přicházel učit nás svatému náboženství. Byl ze tří kaplanů nejmladším. „Že ze tří?" podivuješ se, milý čtenáři. — Ano, ze tří. Neboť tehdáž o pány pátery nebylo tak zle jako po roce padesátém, kdy jen zřídka lidem se ctí odbyvším školy latinské ze zvláštního vnuknutí Ducha svatého přišlo na mysl státi se knězem místo Bachovského husara. Pročež i ve Slavkově, ač farnosť nebyla příliš velika, kaplanů bylo nadbytkem. Páter Cyril, — tak se jmenoval náš pan katecheta, — zpravoval se asi zásadou *medium tenuere beati*. Neměltě ani oné andělské trpělivosti, nebo chcete-li, onoho flegmatu olympského, kterým pan rechtor se vyznačoval, ale byl i dalek oné nevrlé prchlivosti, jejíž účinků jsme zakoušeli v hodinách páně preceptorových. Já jsem se stal za krátko miláčkem pátera Cyrila, neboť jsem mu ministroval obratně a horlivě a

mimo to nadán jsa šťastnou pamětí výklady jeho snadno jsem si osvojoval i dlouho choval na skladě. Ba když jednou, což ovšem se přihodilo až kdysi v pozdním létě roku následujícího, biskupský pan vikář odkudsi přijel na visitaci, o zkoušce z náboženství páter Cyril mnou slavil pravý triumf. Dostalo mu se pochvaly plný koš.

I mimo školu čím dále tím více mi se dařilo. Za krátko měl jsem kamarádů valný houf, a pokud povětrnosť nastalého podzimku tomu dovolovala, hrou na vojáky, běhy o závod a jinakými zábavami tělo tužícími a mně výborně k duhu jdoucími jsem se pokřepoval do vůle. Nejvíce mezi soudruhy svými jsem si oblíbil Josífka Sajbla, synka obstárlého nadporučíka, s nímž už ve Vídni jsem se několikráte byl vídal. Jen to mi při něm poněkud proti mysli bylo, že, kdykoli jsme si na vojáky hráli, místo důstojnické vždycky vyhrazoval sobě a nikdy ani na chvilku postoupiti nechtěl mně, kterýž jsem přece měl skutečnou čepici oficírskou se zlatým prýmkem a se zlatým střapečkem. Abych se domohl oficírské šarže i spiknutíčko jsem několikráte zosnoval pozývaje si na hry hošíky na místa méně obvyklá. Že jsem však osnuje spiknutíčka ta větším dílem sestřičku měl důvěrnicí plánů svých, zřídka kdy mi se záměr můj vydařil. Objevovalť se zajisté jako náhodou na umluveném místě i Pepíček a bylo po mém oficírství. Přestával jsem zase na kaprálství nebo na trubačství, kteréhožto důstojenství posléze jmenovaného Pepíček mi pro zvučný a vytrvalý hlas obzvláště rád udílel. Jednou však, — bylo to již kdysi v listopadu; škaredivý den a každou chvilku hrozící deštěm schyloval se k soumraku, — Pepíček spiknutí mé na něho za vzpouru vyhlásil, kázal mě sjímati a spoutati a odsoudiv mě na práčata postavil asi deset nebo dvanácte klučíků do dvou řad proti sobě, ozbrojil je otřepanými a zkrvavenými pruty sebranými na nedaleké louce, kde ráno voják jakýsi desetkráte vzhůru, desetkráte dolů třemi sty muži mrskán byl běhaje ulicí, — tentě byl oficielní název exekuce tehdáž u vojska z míry oblíbené, — a mně chuďasovi bylo ulicí tou Pepíčkem způsobenou tolikéž probíhati desetkráte vzhůru, desetkráte dolů. Ve mně bylo již tolik discipliny vojanské, že jsem se krutému trestu nic neprotivil. Ale když mě, co resignovaně ulicí probíhám asi po páté, některý z pánů kluků-vojáků prutem svým šlehl ne po kabátci řadícím mě na ten čas mezi tlustokožce, nýbrž po boltci muzikantského ucha mého, až mi na něm okamžitě naskočila hodná modřina, já čertu dávaje všecku vojančinu i vojenskou subordinaci vytrhnu se z řady hrajících a se řvánkem jednoročního bulíčka hodným uháním domů. Štěstí, že tatíček byl ještě ve své kovárně. Bylo by se, jakož byl povahy poněkud

popudlivé, sotva obešlo bez citelného nádavku civilního k martyrii mému vojanskému.

Jakmile nastaly dlouhé podzimní večery, několikráte do téhodne matička nás děti brávala s sebou na návštěvu ke známým paním *»od štóbu«*, nejčastěji k paní sedlářové Duškové, rodilé Vídeňance, oné to mladé paní buclatého živůtka, o níž jsem se vzmínil před chvíli vykládaje o nedělní příhodě paní Lenorky na zpáteční cestě z Božího kostelíčka. Byla jako všecky Vídeňanky velmi hovořiva a nás děti měla velice ráda. Podstrkovala nám na pohoršenou maminky, jíž mlsání bylo protivno, všeliké lahůdky. Mívala jich ustavičně na skladě a sama je pleskala nemálo si zakládajíc na umění svém, nabytém v kuchyni knížete Metternicha, kdež některý roček se učila kuchařkou, jako by se státi měla hospodyní na nějaké hodně bohaté faře.

Nebylo jedné návštěvy naší u ní nebo její u nás, aby o té kuchyni knížete Metternicha byla nemívala široké výklady. Ne méně často, ba pokud osobinky mé se týče, daleko častěji nežli paní sedlářová, již od nynějška za tou příčinou, že jí matička má za několik měsícův u prvního a za potomních let asi desetkráte posloužila u dětí jejích svatým kmotrovstvím, prostě nazývati budu kmotrou Duškovou, pozývala nás, nebo vlastněji řečeno, mne k sobě paní Lenorka obývající s kmotrou Duškovou v témže velikém domě aerárním na náměstí, kdež i hlavní stráž byla i vojanská šatlava s panem profósem a plukovní kancelář. Tatíček těm našim návštěvám u obou paniček zvláště proto byl povděčen, že jsem se já u nich jak náleží utvrzoval v němčině.

Když jsem jednou dopoledne zase sám návštěvou přišel k paní Lenorce, zastal jsem ji jaksi uplakánu a ve tváři velice pobledlu. Jakmile mě zočila, rychle přistoupila k jakés almárce a nutíc se do smíchu do obou kapes kalhotek mých mi nacpala svatojanského chleba a perníkových tretek, že mi se obě naduly jako kovářské měchy. A když to ono byla promluvila, jen aby řeč nevázla, z čista jasna se mne otázala, kamarádím-li se také s Jindřichem Glosem.

„Kamarádím,“ já v odvět. „Je to hodný hoch a pěkně si umí hráti na vojáky. Pepík Sajbl povídá, že je to nejlepší jeho voják.“ —

„Býváš-li často u něho v domě?“ paní Lenorka zase.

„V domě jsem u něho nebyl ještě nikdy,“ já na to. „Hráváme si jen před domem nebo za kostelem.“

„Je to hodný hoch. Choď tam k němu do domu,“ domlouvala paní Lenorka. „Zvláště když pod večer už je zima, bude ti tam lépe, nežli kdybys se toulal po ulici s jinými rozpustilými kluky,“ dodala pečlivě. „Ale doma mamince a tatínkovi nic neříkej,

že tam budeš choditi. Až se ti zachce svatojanského chleba,“ propouštěla mě paní Lenorka, „přijď ke mně zase.“

Slíbiv, že se zachovám podle Lenorčina přání, odešel jsem a věren danému slovu jako starosvětský kavalír v tuhé jsem vstoupil kamarádství s milým Jindřichem, švarným to hochem, o rok neb o dva mne starším. Appetit na svatojanský chléb u mne se dostavoval velmi často, tudíž i mé návštěvy u paní Lenorky byly neřídky.

Za takové dopolední návštěvy paní Lenorka se mne jednou jako maní zeptala, má-li Jindřich sestru. A když jsem přisvědčil, „Je malá,“ jakoby hádala, prohodila Lenorka. „Chodí prý s Katynkou do školy.“

„Ó ne,“ opravoval jsem naivně pokryteckou paní Lenorku; „je už velika. Je větší nežli má maminka.“

„A je-li hezka?“ nutíc se k úsměvu třesoucím se hlasem zvídala paní Lenorka.

„Velice hezka,“ pochvaloval jsem já.

„Hezčí-li nežli já?“ jak mohouc vzlykot tajíc na další exámen mě brala paní Lenorka. A já človíček co do galanterie patrně už od narození nejapa, „Ó to věřím, že hezčí,“ dím. „Má hezčí vlasy nežli vy a je větší nežli vy.“

Sotva že jsem dopověděl, milá Lenorka propukujíc v zlostný pláč, „Kliď mi se s očí, šeredný kluku,“ zvolala. Ať ti svatojanský chléb dává ta krásná slečna Róza — *die miserable Hur'*.“

Všecek udiven a ustrašen z toho, v jakého draka mi se pojednou obrátila tak milá a něžná jindy paní Lenorka, jak opařen bral jsem se loudavým krokem ke dveřím. Ale nežli jsem ještě sáhl na kliku, paní Lenorka přiskočivši ke mně prudce mě pojala za ruku a vlekla do světnice zpět.

„Což bys myslil“, chlácholila, „že se na tebe hněvám opravdu? Nebuď hloupým. Mám tě posaváde ráda. Tu máš kus svatojanského chleba. Více dnes nemám. Vynahradím ti to jindy. Ale pověz mi, nebývají-li tam u Glosů někdy pod večer nějací cizí pánové?“

„Bývají skoro každý den,“ nesměle já v odvět.

„A kdo to jsou, kdo to jsou?“ dychtivě zvídala paní Lenorka.

„Jeden jest oficír. Ale ten tam bývá zřídka kdy. Je černý jako cikán. Toho nemám rád . . .“

„A druhý, druhý?“ vždy touže dotírala paní Lenorka. „Viď, ten je proti tomu cikánovi bílý jako labuť a hezký jako panenka.“

„Ano, je hezký — jako malovaný,“ přisvědčil jsem nemaje tušení, jakou bolesť způsobuji žárlivostí vzmítané paní Lenorce.

„A znáš-li jej?“ chvějícím se hlasem zvídala.

„Jak bych neznal?“ čiperně já na to. „Vždyť vy jej znáte také,“ důmyslně jsem připojil. „Je to váš pán.“

Lenorka skřípajíc zuby několikráte prudkými kroky přeměřila světnici a křečovitě si tiskla pravici k srdci. Při tom několikráte jí přes sevřené rty se přesmekla slova *miserable Hur'*.

„A co dělá ten hezký pán s tou krásnou slečinkou?“ po hodné chvíli se zas otázala cedíc slova mezi zuby.

„Nevím,“ zněla flegmatická odpověď má. „Vezmou vždycky svícen se stolu a jdou do druhého pokoje ostavujíce nás po tmě.“

„Pravda, všecko pravda, jak mi to madame Sápletal“ (rozuměj pajmáma Zapletalová) „o něm vykládá,“ zahořekovala ubohá Lenorka, oběma rukama si vjela do nedlouhých vlasů svých a s očima vytřeštěnýma a divoce svítícíma prudce přebíhala po světnici. --

„Dávej mi na ně pozor,“ po některé chvíli, když se poněkud na mysli byla sebrala, nařizovala mi paní Lenorka. „Na toho černého ne, ale na toho bílého dávej pozor, a co uvidíš a uslyšíš, přijdi povědět mně.“

Všecek pitom z výjevu toho bral jsem se domů. Táhlo již silně na dvanáctou.

„Kde, kluku, takovou dobu vězíš?“ hněvivě se na mne obořila matička.

Věc, jež mi bez toho po cestě od paní Lenorky domů mozkem vrtala, nedávala mi pokoje, pokud jsem ji proti zřejmé zápovědi paní Lenorky nevyklopil. Nešlo mi nikterak do hlavy, proč rodiče z rapportu mého tak náramně se rozčilili, a ještě méně jsem pochopoval, proč mi matička místo laskavé odpovědi na otázku, co znamenají záhadná slova „miserable Hur',“ vyťala ráznou facičku. Konec historie prozatím ten byl, že mi rodiče co nejpřísněji zapověděli překročiti víckráte práh obydlí paní Lenorky a práh domu Glosových. Zápověď ta se mne dotkla co nejneliběji. Neboť na svatojanský chléb, za nějž mi se nedostalo žádného reluta, vždy jsem měl chuť zaostřenu. Ale byl jsem hodným chlapečkem a zápověď rodičů mi byla svatým zákonem.

Dlouho utajované návštěvy mé u paní Lenorky měly však v zápětí ještě jiné následky mně nehrubě příjemné. Shledánoť v radě rodinné, že příliš mnoho času promarňuji všelikými potulkami svými, a otec si vzpomněl, že by mi neškodilo některou hodinu denně učiti se německy podle knih. Jen odkud vzíti učitele? — Ohlédal se po šikovném človíčku takovém hned při počátku pobytu mého Slavkovského, ale nemoha se nikoho dopátrati a znamenaje později s velikou libostí, že mi se utěšeně rozvazuje jazyk německý i bez učitelův a bez knih, nechal na čas

po německém učiteli všech poptávek. Až o svaté Kateřině, když maminka a sestra slavily svůj svátek a odpoledne několik známých pánův a paní od regimentu si u nás gratulaci zapíjelo kávou, za řeči fourír Blažka, — sic on, dobrá duše, jak jsem později zvěděl a se přesvědčil, psával se *Blaschka,* — tatínkovi dohodil mladého kaprála ze svého kanceláře, sběhlého to študenta, rodilého Prešpurčana, jenž prý překrásně německy a maďarsky mluviti uměl i psáti. Ujednán honorář a dne prvního prosince léta Páně osmnáctistého třicátého čtvrtého, — budoucí páni životopiscové moji z této zevrubnosti chronologické právem budou směti souditi,* že tomu německému učení svému epochální význam v životě svém přičítám, — začal jsem se učiti podle knihy jakési na chvat objednané z Brna.

Milý kaprál, — jmenoval se Lechner; proč bych mu nepřál, aby mnou se stal nesmrtelným? — milý kaprál tedy den jak den mě vyučoval pod večer, když se počalo stmívati. Měl sobě od tatíčka nade mnou dáno *ius gladii.* Že by klučina sebe krotší vyučován býti mohl v čemkoli bez nějakého nástroje učení vtloukajícího, tehdáž u nás pokládáno za věc naprosto nemožnou. Pan kaprál práva svého užíval co nejvydatněji. Teremtetil ustavičně až se hory zelenaly. Němec pomaďařený teremtetívá z pravidla ještě hůře, nežli teremtetí Maďar rodilý, no, a to něco znamená. Někdy učitelské horlivosti své tou měrou popouštěl uzdu, že mě pravítkem nebo rákoskou nebo čímkoli sic, co po ruce měl, zmaloval na polo do modra. To se arci přiházívalo jen když matičky nebylo doma. Matička však, jednak aby nemusila ustavičné to teremtetení kaprálovo poslouchati, jednak aby mne sestřička při slavném tom vyučování nevyrušovala, velmi často chodila se podívat tu k té, tu k oné známé své.

Na neštěstí, — sic nevím, neměl-li bych já se stanoviska prospěchu svého říci na štěstí, — o vánocích vstoupila u nás do služby švarná dívčinka selská Verunka. Ta panu kaprálovi, sotva že ji poprve spatřil, padla jaksi do oka a po některém čásku, když matičky nebylo doma, pan kaprál za nejlepší methodu vyučovací při mně uznal — tiché zaměstnávání opisováním z knihy, sám pak také tiché zaměstnání si oblíbil v kuchyni se švarnou Verunkou.

Tak věci chodily po všechen masopust a skoro po všechen Boží půst. Až jednou, nevím jakou náhodou se stalo, že matka mnohem dříve z návštěvy nějaké se vrátila, nežli pan Lechner očekával, a zaměřivši přímo z chodby do kuchyně zamilovaný párek zastihla při nepěkném jakémsi tête-à-tête. Strhla se v domě bouře veliká. Švarná Verunka ihned vázati musila rance a švarný

kaprál vypověděn od minuty a na věčné časy ze svého informatorství. Byl jsem mimo nadání krutého tyrana prost.

Ale ještě po jedné stránce nehoda páně Lechnerova mi se vydařila na dobré. Matka totiž nijak a nijak nechtěla dále přebývati v kasárně a konečně si toho na tatínkovi dokázala, že pustiv obydlí bezplatné, jakmile se otvíralo jaro, byt si najal ve pěkném domě na náměstí. Tam mi bylo mnohem veseleji, nežli ve špinavé kasárně. U Háringů jako někdy v Debrecíně a na Bohdanecké škole zase plný dvůr slepic a krocanů, kačen a perliček, ve stájích krávy s telaty i bez telat a k tomu Lojzík, nejmladší synek pantáty Háringa, mně již ze školy známý, výborným se osvědčoval kamarádem a starší dvě sestry jeho, děvčátka veselá a švitořivá, tou měrou se snášela s námi hochy, že někdy, přitiskla-li nouze, ani za vojáky propůjčovati se nám neváhala, začež my jim jsme někdy dělali děvečky a báby překupnice. A ta pajmáma Háringová jak byla na mne laskava! Skoro jako v Bohdanči babička.

Kamarádství mé s Lojzíkem den po dni se stávalo důvěrnějším a tužším. A jak by ne? Milovaltě Lojzík tu mou čtverrohou kozičku skoro tak vášnivě jako já. Vyhlídl jí v kravíně velmi výhodné místečko a snášel jí ze zahrady všeliké chřastí a listí, jež si kozička velmi chutnala. Také na pastvu ji se mnou vodil všelikam. Kozička má však ze všech míst nejvíce si libovala starou baštu vysokou naproti kasárně, dřevnějšímu to bydlišti našemu. Působila nám oběma hochům náramné potěšení, když po stráni na pohled kolmé s podivuhodnou hbitostí od skuliny ke skulině, od keříka ke keříku se pomykala vzhůru a naprocházevši se do vůle po temeni bašty s virtuositou stejnou zase s bašty se spouštěla dolů.

Ale tato šikovnost kozičky mé mně nebožci jednou způsobila zase černý den. Když jsme totiž čtyřrohou kozičku kdysi opět pustili na baštu, Lojzík podivuje se její hbitosti prohodil, člověk že by to, co kozička dovodí, dovesti nemohl. A já po některé chvíli ponoukán jsa zlým duchem jemu v odvět, já že bych si kousku kozičkou mou tolikráte dokázaného dovesti troufal tolikéž. Slovo dalo slovo, vsadili jsme se nevím už oč, — ale o království to asi nebylo, — a já chutě se dám do slézání bašty. Chodili jsme roku třicátého pátého v létě i do školy napořád bosi, ký div tedy, že jsem veda kozičku svou na pastvu tolikéž byl bos. Jako někdy v Bohdanči pro homolky po bidle, tak nyní za kozičkou svou soukal jsem se na baštu. Anděl strážce mi trval asi po boku, když jsem se vydal na krkolomnou pouť. Za několik minut usilovné práce, při níž pot mi se sléval potůčkem po tváři, bašta šťastně byla slezena. Hrdě jsem se procházel po jejím temeni

málo toho dbaje, že mi z kalhotek lezla holá kolena. Ale hůře bylo, když jsem nabaživ se dosti brzy procházky své nastoupiti chtěl pochod zpáteční. Opustila mě pojednou všecka má srdnatost. Kolena mi se začala třásti, ba i závrať mi se chytala mozku, kdykoli jsem pohleděl s bašty dolů. Stál jsem na milé baště jako někdy slavné paměti císař Maximilian na Martinské stěně. Rozdíl mezi mnou a posledním rytířem toliko ten byl, že jsem já neostychavě se dal do hlasitého pláče, čehož asi císař Maximilian se nedopustil.

Přesmutné figurky mé, když Lojzík tolikéž moldánky nabíraje jako nemoudrý pod baštou sem tam pobíhal, nejdříve několik husarů z blizounké kasárny si povšímlo, za několik minut jeden i druhý civilista náhodou se ocítiv na blízku rozmnožoval zástup pokřikujících na mne zevlounův, a nežli minulo deset minut, z města, na jehož rynku všedního dne málo kdy spatřovati bylo pět lidí najednou, kde se vzali tu se vzali, nakupil se dav vojáků, měšťáků, bab a výrostků, klukův a děvčat, až zastavili celou ulici. Za některou chvíli tu odtud tu odjinud přinášeny jsou i řebříky. ale ni nejdelší z nich nedosahoval ani poloviny vysoké bašty. Mně minutu po minutě bylo teskněji a krušněji v mysli. Položiv se konečně na znak a vzlykaje, tupě jsem očekával, bude-li jaké z neblahého stavu mého vykoupení. Pojednou ze sterých hrdel radostné výkřiky jakési — a vedle mne se ocítí ne sice jako vedle císaře Maximiliana spásonosný anděl, ale obstárlý muž jakýsi. Popadne mne za límec a drže mě zaň postrkuje po baště ku věži. Tak řezník postrkuje telátko veda je na jatky. S okna, kudy hlásný — ten zajisté, duše dobrá, přispěl mi na retuňk — vytruboval na sever hodiny noční, spuštěn byl nedlouhý řebřík, na řebřík milý hlásný postavil okřívající osobičku mou, a mně v patách leza na řebřík konečně se mnou dosáhl okence větrného bytu svého a dada mi několik počestných nádavek na cestu z bytu svého mě propustil na svobodu. Byl sice doma z expedice tak nerozvážlivě předsevzaté přese všecku přátelskou intervenci dobré pajmámy Háringové řádný pardousek, ale ten mne jaksi ani nebolel. Tak rád jsem byl, že jsem se s výsosti neobvyklé zas ocítil na reálné půdě všednosti.

Zle však pro tu nehodu mou na ubohou kozičku zanevřela matička a stále o to usilovala, aby zvířátko, k němuž jsem tak náruživou, ba podle tvrzení matčina tak hříšnou pojal lásku, přišlo z domu. Příležitost k tomu se naskytla dosti záhy. Přibyltě do Slavkova majitel jakéhosi zvěřinečka a spatřiv náhodou kozičku mou podával za ni tatínkovi deset zlatých — ne šajnových, nýbrž deset zlatých stříbra. Tatíček vida, že ryba béře, žádal dvacet. Ale majitel zvěřince pokrčil rameny, ohrnul nos a nepromluviv ani

slova více odešel. Možná, že tomu byl nemálo rád, že koupě se skácela. Já v duši jásal. Ale čeho za dobrý peníz nedáno, — nevím, nebylo-li to předvěstí nějaké pověstného odmítnutí hraběte Potockého ve příčině českého vyrovnání — čert vzal beze vší náhrady, asi jako... Ale, kantůrku, ticho! Jsi třebas už na pensi, přece jen kantůrkem, a největší hřích každého kantora vyzváněti pravdu vůbec a historickou zvláště.

Rychle tedy několik slov o tragickém konci mé kozičky.

Pantáta Háring, řemesla svého řezník, odkudsi jednou přivedl psisko. Bylo vysoko jako tele, silno jako oslík, ale morousovito jako starý byrokrat a kousavo jako židovský žurnalista. Jednou, když kozička má zcela klidně a mravně z pastvy se vracejíc po náměstí si kráčela, ležící před domem Nero, — tak na psisko volali, — náhle se vzchopí, děsně zavrčí, na kozičku se oboří a ve chřtán jí zatne ošklivé své tesáky. Bylo po chudince za několik minut. A mně, chudákovi, souzeno bylo tragické smrti kozičky mé býti svědkem. Vracelť jsem se právě ze školy domů. Hoře mé bylo veliké. Od smrti milého dědečka nepotkal mě takový zármutek.

Než jakkoli to mé hoře při těkavé povaze mé nemělo dlouhého trvání, přece vzpomínka na kozičku mou valně mi zkalila radosť z hodů Šaratických. Byli jsme na ně všecka rodina pozváni od bohatého sedláka, s nímž otec, nevím jak a kdy, se byl seznámil. Po tučném obědě sedlákův dům všecek se naplnil děvčaty svátečně ustrojenými s věnci na hlavách, ale za některou chvíli, když si družičky byly zavdaly červeného vína, všecka cháska se vyrojila na záhrobeň, a dva silní junáci, tolikéž svátečně ustrojení, vynesli z ovčína velikého berana přivázaného za nohy na nevysokou stoličku jakousi. Ihned k beranu, jenž klidně jako stoický filosof před sebe hleděl, družičky přistoupily, hlavu mu ozdobily zeleným věncem, rohy mu propletly dlouhými fábory, načež berana, flegmatickým mektáním díky vyslovujícího za česť jemu prokázanou, naloženého na jakási nosítka nepodobná marám družičky si vložily na ramena a za hlučné hudby vesnické všechen průvod se hnul na náves. A jako z domu našeho hostitele i z jiných pěti nebo šesti domů chvíli po chvíli beraní průvody se braly k témuž místu. Jakmile páni berani na zem byli složeni a ve slušné od sebe vzdálenosti na drnu rozestaveni. děvčata s junáky, ze kterých dva nebo tři po boku měli připásané šavle, do bujarého tance jakéhosi se daly, při čemž všelijaké písně prozpěvovaly. A když nejdivočeji se rozvinula veselosť, z čista jasna jeden z mladých chasníků pustiv z rukou svou družici vytasí z pochvy lesklou šavli, zatančí šavlí všelijak ve vzduchu pohrávaje třikrát okolo berana solo, pojednou se

rozmáchne, tne — a ověnčená hlava beranova za jásotu diváků na sáh odlítne od trupu. Mně při divadle tom bylo jaksi nevolno. Kdykoli junák kolem oběti své tančící nebohému beranu hlavu srubl, zachvěl jsem se, jako by nabroušená ocel v týl byla zasáhla mne sama. Vyhrkly mi pokaždé slzy z očí a vytanula mi na mysl vzpomínka na mou kozičku.

Po takových sentimentálních duších, jako já jsem byl, není nikde nic a v tom milém národě českém po nich není už dokonce nic. Hochům českým sentimentálnosť všeliká měla by se vyháněti z duše hned za útlého mládí, aby dospějíce v léta mužská tváří svých nezneuctívali babským pláčem, jako jsem si já je zneuctil, kdykoli jsem maje tři i čtyři křížky na zádech četl dávno zapomenutou historii o velikém stínání beranů na staroměstském rynku Pražském, jež se slavilo v ten den, když po šestnácti stech a dvacíti letech od narození Spasitelova slunce kurážněji nežli kdy před tím vstoupilo do osudného znamení raka.

Ale dost už o těch beranech a té mé koze. Omrzel bych hrstečku zbylých mi ještě čtenářů na dobro, kdybych jen i slovo ještě pronesl o té kozí lásce své. Jsouť ovšem mezi nimi nejedni, kteří ne méně nežli já za mladých let srdce přivinuli k leckteré kozičce, ale nevzmohli se ještě na tu zmužilosť, aby tak neostýchavě jako já jim k té lásce své se znali a tajnými sympathiemi svými upřímnému kantoru starému pochloubati se osmělovali.

Nyní však už cítím sám, že svrchovaný čas, abych pospíšil o dům dále, nebo lépe řečeno, abych se zase o několik honů počítajíc od Šaratických hodů vrátil zpět, a co jsem z roku třicátého pátého paměti hodného zachoval, tuto po způsobu ruských romanopisců stručně vyložil.

Kdysi o masopustě vzpomenutého roku do Slavkova jako jiná léta zavítala divadelní společnost, — rozumí se, že německá, — a odehrávala oblíbené tehdá frašky Nestroyovy a Kotzebueovy veselohry. Ačkoli tatíček sám jen na takové kusy chodil, ve kterých se zpívalo, přece k úsilovné radě pana furíra Blažky skoro ob den mne s maminkou posýlal do divadla, abych se tam němčině přiučil elegantní. Mně s počátku hry tou měrou daleké od vkusu komedie pimprlové, mně nade všechny komedie jiné milejší, málo se zamlouvaly; později však dosti jsem si je liboval a konečně, když divadelní společnost ze Slavkova odtáhla, dokonce mi se některou dobu po divadle stýskalo. Jakou měrou jsem se němčině přiučil elegantní, nevím, ale to pamatuji, že jsem tatínka, když mu po starém zvyku nějaké to *hóbn* vyklouzlo nebo *Góbl, Solz, olte Husn, guldene Uhr* a podobné, přátelsky upozorňoval, že se má říkati *haben, Gabl, Salz, alte Hosen, goldene Uhr*

a podobné. Probouzelať se ve mně, jakož patrno, žíla brusická. Že však i dřímající ve mně talent k básnění dramatickému ony hry německé ve mně vzbudily, rád bych, kdyby možno bylo, na věky pokryl rouškou zapomenutí. Nedošelť jsem jím jak živ velké cti. Na ten čas choulostivému thematu tomu opatrně se vyhnu.

Ale nemalý nyní na mne padá strach, aby za nynějších smutných časů, kdy listy politické o všecko pryč kde co nelítostnou kritikou stihají, některý z nich na mne nevznesl žalobu, že neuznávám dualistického zřízení našeho mocnářství.

„Jak, probůh, tobě, stará duše kantorská, na mysl připadnouti mohla taková myšlénka?“ podiví se milý čtenář.

Ah, zcela přirozeným způsobem, odpovídám. Šířil jsem se o tom, co je nyní samospasitelno v Cislajtanii, — a to snad i nad slušnosť, — a o tom, co nyní samospasitelno jest v Translajtánii, učinil jsem ledabylou zmínku, ze které by leckdo i souditi mohl, že jsem se s milou maďarštinou rozestanul na věky. Tomu však nikoli nebylo tak a býti nemohlo. Jakmile zajisté onen obstárlý husar, jenž mě prvního dne pobytu mého Slavkovského tak surově vodou pocákal, zmrskaná záda svá vyléčiv z kasárny nevím kam byl odrazil, častěji netoliko na síň jsem se odvážil, anobrž i do samých husarských cimer. Cimry jsou vojanské světnice v kasárnách: kdo nevěříš, optej se třeba dnes ve kterékoli kasárně českého pluku, a zvíš, že mluvím pravdu. Obcováním s pány husary záhy jsem z maďarštiny zase tolik pochytil, co jsem uměl v Debrecíně a snad i o nějakou trošku více. Ještě důvěrněji jsem se stýkal s husary, když mě otec byl podařil onou roztomilou kozičkou a místečko jí vykázal v koňské stáji husarské. I když do tatínkovy kovárny jsem čas po čase zabloudil, maďarského hovoru vždy bývalo dost a dosti. Milý můj pan kmotr Pavel Csonka, jenž od té doby, co mne nechal jako sochu na Pražském mostě košilata státi na stole shledav při mně deficit maďarštiny tak dokonalý, jako do nedávných dob napořád shledávali skontristé v maďarských kassách poštovních, ostentativně rodině naší se vyhýbal, když jednou zabloudiv do tatínkovy kovárny mne uslyšel plynně hovořiti a rázně klíti po maďarsku, všecek rozradostněn opět si mě vyzdvihl na náručí, šemral mě cípy navoskovaných knírů svých po tváři, vytáhl na konec dvougrošák z kapsy a pln radosti z kovárny odešel. Ovšem také od té doby často zase býval u nás návštěvou. Divný to pronárod a patrně padlý na hlavu tihle Maďaři. Mají radosť, když je kdo osloví po maďarsku, jako civilisované Češátko, když je kdo osloví po německu. Ale nechejme prozatím zbytečného mudrování.

Dobře písmo svaté praví, že člověk není živ pouhým chlebem, — třeba ten chléb byl německý nebo maďarský. Mně

se jednou za pobytu mého Slavkovského dostalo ne sice pokrmu ale neobyčejné lahůdky duševní, jejíž sladkosti dlouho a dlouho jsem pocifoval. Zámek Slavkovský choval v sobě bohatou galerii vzácných obrazů. Bylif tehdáž velmožové naši ještě trochu idealisticky zbarveni a naprosto nic se u nich ještě nevědělo o *řípě reální*, jak ji nazval náš Čelakovský. Jednou, — jakým zázrakem se to stalo, nevím už, — tatínek a matička s námi dětmi a dosti veliký zástup jiné chásky plukovních řemeslníkův a trubačů navštívili jsme za nepřítomnosti milostivé vrchnosti nádherný zámek Slavkovský, zvláště pak obrazárnu. Já jsem byl vstupuje do ní všecek pitomý a nevěděl jsem kam oči upiati dříve a málo jsem si všímal výkladů pana kastelana provázejícího nás od obrazu k obrazu.

Ale když jsme vstupovali do sálu třetího nebo čtvrtého, zvláště čtyři obrazy vedle sebe visící v bohatých rámcích všecku pozornost mou k sobě zvábily. »*Samson zerreist in der Wüste einem Löwen den Rachen*« ohlašoval pan kastelán u obrazu prvního a již postoupil blíže k obrazu druhému hlásaje »*Samson schlägt mit der Kienlade eines Maulesels die Philister in die Flucht*« a zase rychleji nežli jsem si přál pošinul kroky k obrazu třetímu, před nímž ústy jaksi nakřivenými a přimhuřuje pravé oko procedil skrze zuby slova »*Samson schläft im Schosze der Dalila.*« U tohoto obrazu společnosf něco déle prodlela nežli u předešlých a pan kastelán také nespěchal tak tuze jako dříve. Nedivím se tomu. Byltě zajisté malíř milou Dalilu přiozdobil všemi příměty ženské krásy. Sám furír Blažka, starý panic a nedozíravý, že sotva na tři kroky koho poznával, malby výtečnost uznamenával a přičinil nos tak blízko k obrazu, jako by Dalilu byl kousnouti chtěl do obnaženého kolena. Konečně průvod se hnul dál a jen jako mimochodem u obrazu čtvrtého pan kastelan hlásil »*Apollo schindet den Marsyas*«, a vedl společnosf do sálu sousedního. Mně se však nechtělo od Samsonů. Poškubával jsem maminku za sukni, až mi vyhověla a opustivši paní Lenorku Hromádkovou, jež se jí byla zavěsila do ramene, se mnou zůstala u Samsonů.

Proč ty malby zobrazující starožidovského héróa tou měrou mě zajímaly? — Znal jsem historii jeho z biblických vypravování pátera Cyrila. Jinýma očima se díváme na obraz vystavující děj nám známý a jinýma dívajíce se na obraz vystavující děj nám zhola neznámý. Málo desetkráte jsem od obrazu pobíhal a pokaždé hodnou chvíli na každý se díval nic si toho nevšímaje, že paní Lenorka, již asi všecka ta obrazárna málo zajímala, k matce mé se zase vrátila.

„Neříká se darmo ženská krásná jako obrázek,“ matka má zadívavši se právě na Dalilu jako sama k sobě pravila. Za ně-

kterou chvilku pak, „Pořád mi se zdá," zašpetla, „že komusi je podobna, ale živou mocí nyní vzpomenouti si nemohu komu?"

„Komu?" všetečně já se chopím slova. „Je podobna slečně Róze Glosové."

„Věru, hochu, máš pravdu," přisvědčila matka. „Neumírající slečna Róza."

Sotva že nevinná slova tato se byla přemkla přese rty matčiny, paní Lenorka pojednou zbledla jako mramorová socha, zaťala zuby, podbradeček se jí počal třásti, zvlhlé oči zaplanuly divokým žárem jakýmsi, a ta tam byla ze sálu, ne však směrem tím, kudy se hosté brali, nýbrž opáčným, kudy byli přišli. Matka má výstupem tím všecka vyjevena chvilku za nešťastnou Lenorkou se dívala, pak popadši mne prudce za ruku chvátala za ostatní společností. Ta zatím byla dospěla skoro konce galerie a za nedlouho stoupala po jiných schodech, nežli kudy jsme byli přišli, dolů do zámecké zahrady a do parku. Mně již nižádný z těch obrazů, jichž tam bylo ještě hojnosť, tou měrou nezajímal jak obrazy o Samsonovi a tom překrásném jinochu odírajícím kůži s těla jinému jinochovi tolikéž lepotvárnému, ale tváře skřiveny majícímu krutou bolestí. Tak jsem širokým opisem označoval krásný obraz nemoha si živou mocí vzpomenouti na jména Apollo a Marsyas, jež jsem byl uslyšel poprve v živobytí a pak zase neuslyšel jmenována pospolu mnoho let, až jsa quintánem a uče se ex offo mythologii řecké obsah obrazu, na nějž jsem i po letech rád vzpomínal, zplna mi jest ozřejměl a žádoucího došel vysvětlení.

A tak zakoušeje vedle všelikých radostí a slastí tu a tam i leckterých strastiček, kteréž ovšem nestojí za to, aby je člověk zvěčňoval, přebyl jsem roček na farní škole Slavkovské. Přebyl jsem jej se ctí a slávou. Jak nemluviti o cti a slávě, když se člověk vrací od veřejné zkoušky jsa prvním premiantem a nesa sobě premiem domů pěkný obraz, Krista to žehnajícího chléb? — Radosť rodičů byla tím větší, čím méně se do mne tak znamenitého prospěchu byli nadáli. Hned u truhláře objednán politýrovaný rámec, obraz dán za sklo, a zavěšen nad mou postélkou. Mnoho let vykonával jsem se sestrou před ním kleče ranní a večerní modlitbu.

Nastala jeseň roku třicátého pátého, jeseň překrásná, snad jen dva- nebo třikráte prostoupená dnem deštivým. Býval jsem s Lojzíkem Háringovic ob den na vinohradě jejich více nežli půl míle za městem. Že ne denně jsem tam býval, tím šlo, že pan rechtor Hrbáček třikráte do téhodne si mne vyžádal na cvičení ve zpěvu kostelním a jaksi remunerací za ochotnosť mou po hodinách zpěvních mě pocvičoval v hraní na piano. Přehojná

byla na vinohradě Háringově sklizeň ovoce všelikého a hroznů. Díval jsem se s nemalou zálibou na šlapání vína, — lisu pantáta Háring ultrakonservativcem jsa ještě neměl, — pálil jsem s Háringovými slivovici, zavářel s nimi na zahradě trnky (povidla), a kutil vůbec, co kutiti se dalo. Ale jeden z oněch dvou nebo tří plačtivých dní, o kterých jsem se před chvilenkou zmínil, veliký mi způsobil zármutek. Ty, laskavý čtenáři, jenž jsi už tolika pardousků mých byl svědkem, nepochybně se domníváš, že i tentokráte řízením zlých osudů na má záda odněkud spadlo nějaké krupobití; ale v tom prozatím velice se ráčíš mýliti. Z jiného kořene vypučel zármutek můj.

V podvečer onoho jednoho dne plačtivého, — měsíc září se byl už ponachýlil k samému konci, — matička se mnou a sestrou se vydala návštěvou ke kmotře Duškové. Zastali jsme ji všecku hotovu bráti se tolikéž někam z domova.

„I buďtež mi vítána,“ zvolala shlédnuvši matku. „Právě jsem chtěla k vám. Doma na mne zrovna stropy padají. Jsem tu sama jako na poušti. Muž celý Boží den v dílně — a tuhle vedle,“ ukázala na protější dvéře, „věci se dějí, že by člověk raději byl sto mil odtud. Ne, nezůstanu v tom škaredém domisku. Je to tady horší nežli v kasárně. No, posaďte se u nás .... To se dějí věci, že by se člověk raději neviděl.“

„Co pak se stalo tak hrozného?“ matka zvědavě se tázala nemohouc pochopiti kmotřiny rozčilenosti.

„Což nevíte nic?“ udivena na vzájem se tázala kmotra. „Hromádková utekla mužovi.“

„Není možná!“ zhrozila se matka.

„Ba však je možná,“ tvrdila kmotra. Od rána ji hledají a dohledati se nikde nemohou. Ubohá osoba! Ta nešťastná *eifersucht* (žárlivosť) ji sprovodí se světa.“

„Co je to eifersucht?“ tra se k matce tázal jsem se jí. Matička však nemajíc ani chuti ani kdy odpověděti na otázku tak choulostivou odšoupla mě od sebe a kynula bradou, abych si šel hrát se sestrou. Loudavě jsem od matky odstoupil, ale uši vždy měl napiaty na další řeči kmotry Duškové a maminky.

„A prosím vás,“ tázala se tato, „má-li pak přece Hromádková příčinu jakou, aby muže svého měla v domnění?

„Bohužel, že má,“ kmotra v odvět. „Včera večer tam zase bylo Boží dopuštění. Hromádková, nevím jak, se toho dověděla, — nejspíš asi jí to prozradila ta stará ramenářská čarodějnice Zapletalová; donáší jí, kde co zví o Hromádkovi a té čisté frajli Róze .... zkrátka dobře Hromádková se dověděla, že její muž má s frajlí Rózou *rendez-vous* v pivováře za městem. I jde ona vám ta neštastná osoba jen tak, jak po domácku byla ustrojena,

bez čepce, bez klobouku k milému pivováru a zaleze si tam u plotu pod jakési keřisko a číhá na všecky strany, blíží-li se kdo od města. Číhala dlouho, ale číhala darmo. Od města po silnici přicházel sice sem tam někdo k pivováru, ale to nebyl on, to nebyla ona. Ušlechtilý páreček byl si přispíšil a byl dávno již uvnitř pivováru, když nebohá Hromádková ho vyhlídala na silnici. Tu po některé chvíli za plotem v zahradě uslyší dva hlasy přitlumené, ale veselé. Jeden z těch hlasů znala: — můžete si pomysliti, jak jí chudákovi bylo. A nerozvážliva a prudka, jakož od přirození jest, v tom okamžiku se zdvihla, oběhla zahradu, na dvůr, ze dvora do zahrady a jako šílena k tomu místu, odkud byla zaslechla hlas svého muže. Dušek se za ní díval jako vyjevený“ ....

„A kde se tam vzal váš pán?“ přišlo matce se tázati.

„Bývá tam neděli jak neděli,“ vysvětlovala kmotra. „Rád si zahraje v kuželky. Je to jediné jeho vyražení za všechen Boží týden. Přeji mu toho. Upracuje se do únavy. Jen když nehraje v karty nebo nevyvádí kousky jako ten čistý náš pan soused.“

„No a co bylo dále? zvědavě přerušila matka má odchylnou řeč povídavé kmotřenky.

„Co bylo dále?“ přejala slovo kmotra. „To si snadno můžete pomysliti. Hromádková jako rozlícená šelma padla na ustrašenou Rózu a poškrábala jí za minutu hladké tváře do krve. Jaká jména jí dávala, stydím se opakovati. A když ten hezounký její pán svou milou konečně vyprostil z rukou své rozkacené manželky a mezi ni a Rózu se postavil, už tu kde kdo byl z hostí zahradních a dívali se na škandální ten výstup. A co myslíte ten lump, ten její muž, — myslíte-li, že před tolika cizími lidmi se ohlédal ubohé své ženy? Vytáhl z poprsní kapsy dolmanu bílý svůj šátek, — má jej vždycky napuštěný voňavkou, že člověku jest až mdlo, když se jím ohání, - a té krásné panně Róze z podrápaných tváří utíral krev, jako by ona byla snubná žena jeho. Ubohá Hromádková stále láteřila a co nejškaredějších uměla nadávek chrlila na pannu Rózu a na svého muže. A když ji Dušek konečně pojal za ruku a chlácholivými slovy napomínal, aby šla domů, — on že ji jako doprovodí, — ona plivnuvši dva- třikráte Róze i muži svému do očí jako vzteklice muži mému se z ruky vymkne a rvouc si vlasy uhání z pivováru ku městu. — Seděla jsem sama jedna podvečer doma, — víte, to mé tělo mi už činí chůzi obtížnu; jinak bych se s mužem také byla podívala do toho pivováru, — tu najednou ze sousedství našeho zaslýchám ránu za ranou, jako by stříleli ze hmoždířů. Naslouchám chvilenku všecka uděšena, vyběhnu na chodbu, — rány minutu ob minutu se opětují a jakýsi divoký zpěv přerývaný děsným chechtotem mi

zaznívá do uší. Otvírám dvéře u Hromádkových, ale dvéře zamčeny. V té tu můj muž se vrací z pivováru. „Co se to tam děje?“ všecka ustrašena jej oslovím. „Poslechni! zase rána jako z rozbitého džbánu nebo něčeho podobného.“ — „Nevšímej si toho, ženuško,“ prosil mne Dušek. „Nešťastná osoba,“ doložil a zavedl mě zpět do našeho obydlí. Já jsem se hrůzou pořád ještě třásla po celém těle. Za hodnou chvíli, když jsme tomu hromobití u Hromádkův už jaksi zvykli, dostavil se čistý její pan manžel. Bouchal na dvéře, domlouval, prosil, aby mu otevřela, klel pak, hrozil, — všecko nic platno, dvéře zůstávaly zamčeny. Hromádka nemoha se dotlouci všecek rozkacen odešel nevím kam, a když ráno se zase vrátil, ubohá Lenorka byla ta tam. Dvéře zastal otevřeny. Světnice byla plna střepů z rozbitých talířův a džbánův a sklenic a pěkné hedvábné šaty Lenorčiny, — byly to prý její svatební, — na hadry roztrhány se válely mezi střepy.“

„Hrůza!“ povzdechla si má matička.

V té sedlář Dušek všecek vyjeven otevřel dvéře z dílny do pokojíka vedoucí a stoje na prahu zsinalými ústy zvěstoval, Lenorka Hromádková že jest nalezena.

„Kde? kde?“ jedněmi ústy se otázaly i matka má i kmotra Dušková.

„Nelekejte se,“ sedlář Dušek v odvět. „Hromádková je mrtva.“ —

„Kriste pane!“ zděsily se obě ženy.

„Jen žádných hlukův a křiků nedělejte,“ kvapně prosil a nařizoval kmotřin muž. „Za chvilku tu budu zas.“ — Chvatně vyšel na chodbu nechávaje dvéře pootevřeny a já v patách za ním. Chodba mezi bytem Duškových a Hromádkových byla již plna lidí, jednak vojáků, jednak bab a výrostkův. Dvéře vedoucí na půdu do kořán byly otevřeny a za několik minut jeden z tovaryšů Duškových v náručí snášel mrtvolu nebohé Lenorky. Hlava její skloněna byla hluboko na prsa, ale ni dosti málo se nepohybovala buď v pravo nebo v levo, když sestupoval tovaryš se schodů dosti příkrých. Všecko tělo jako by bylo ze dřeva vyřezáno, nehybno a tuho. Mrtvola zanesena do bytu Hromádkova a já nevyslovitelnou hrůzou jakousi se chvěje jsem se loudal zpět k obydlí Duškových. Ale v samých dveřích jsem se potkal už se sestrou, jež mi chvatně vyřizovala rozkaz matčin, abychom ihned se odebrali domů a dnes už ani krok nikam odcházeti se neopovažovali. Na maminku abychom prý nečekali.

Všecek zamyšlen a zkormoucen z události zánovné, již jsem nikterak si neuměl vysvětliti, vybavoval jsem si na mysli všecky vzpomínky na paní Lenorku, na mne vždy tak přelaskavou, a zvláště i vzpomínky na svatojanský její chléb, a sám nevěda dobře

proč, v opravdovou nenávisť jsem si bral krásného pana manžela jejího. Že byl on příčinou smrti její, zdravým instinktem dětským veden jsa nic jsem nepochyboval. Ale snad i ona někdy bývala škareda, vrtalo mi mozkem. Jak mi tenkráte nadala proto, že frajle Róza je hezčí než ona! Byl bych v tom okamžiku mnoho za to dal, kdyby mi někdo byl uměl pověděti, co je ta prožluklá *eifersucht*. Ale když mi maminka nechtěla pověděti, co to jest, pouštěl jsem naději, že by mi to pověděl kdo jiný.

Domů přišedše zastali jsme jen Józu. Otec zajisté doslechnuv asi smutné pověsti o nenadálé smrti paní Lenorky, aby o věci něco zevrubnějšího zvěděl, přímo z kovárny byl se odebral do vojanského domu, v němž tak tragická se byla sběhla událosť, a když konečně dosti pozdě večer se vrátil, okamžitě nás děti komandoval do pelíšků, sám zamračeně bafaje odfukoval kouř od úst rychleji než jindy a piva popíjel více než jindy. Já jsem dlouho nemohl usnouti, a když jsem konečně přec usnul, co chvíli jsem se ze spaní vytrhoval. Bylo dobře po půlnoci, když jsem se neobvyklým u nás v noci světlem probudil opět.

„U Dušků mají syna,“ slyšel jsem hlas matky svlékající se k pozdnímu odpočinku. „Hezounký hošíček,“ pochvalovala, „jen že přišel trochu před časem. Nevím, nevím, zůstane-li jim.“

„Proč by nezůstal?“ odtušil tatíček znalecky. „Jenom když už byl v devátém měsíci. O dvě ba i o tři neděle si dítě může přispíšiti – zvláště chlapec.“

„Bude-liž i šťastno to robátko?“ přejala matička slovo. „Narodilo se, chudinka, právě v den, když tak hrozné neštěstí se v domě událo.“

„Proto se může šťastným státi, a jak!“ mínil otec, „zvláště byl-li Dušek moudrý a opatřil-li si provaz, na kterém se Hromádková oběsila. Tuhle náš domácí má prý jen kousek oprátky, na které před léty ve Vídni byl oběšen Grásl, – a jak mu všecko jde, nač se jen podívá.“

„Ano,“ namítala matička, „kdyby se Hromádková byla oběsila na oprati. Ale ona, chudinka, si upletla smečku ze svých svatebních šatů.“

„To je jedno,“ mínil otec, „ať je smečka konopná nebo hedvábná. Ostatně štěstím Pánbůh vládne.“

„Ať tak, ať jinak,“ matka přejala slovo, „jest a zůstane to vždy věcí smutnou, že osoba tak mladá a hezká, tak dobrá a rozšafná jako ta Lenorka, tak smutný konec vzala.“

„Že si jí nikdo nevšímnul, když opouštěla obydlí!“ po chvilce pomlčené podivoval se otec.

„Prosím tě,“ matka na to, „kdo si jí měl všímati? Muž její, jako dosti často jindy, noclehem byl kdo ví kde, a ráno,

když přišel domů, Lenorka již byla ta tam. Dvéře na půdu vedoucí byly zavřeny; že nejsou zamčeny nikdo netušil, neboť klíč v zámku netrčel. Bůh milý ví, jak osoba, která se zanáší tak hrozným úmyslem jako Lenorka, tolik ducha přítomnosti míti může, že pamatuje na takové maličkosti . . . Otevřevši si dvéře na půdu klíč ze zámku vytáhla. Našli jej v zaťaté její pěsti. Tím se stalo, že ubohou Lenorku hledali po celém městě, ba i v Bučovicích a Křižanovicích a v Brně, ale na domácí půdu že si nevzpoměla živá duše. A kdyby náhodou profósova děvečka podvečer byla nešla na půdu prádla věšet, ubohá Lenorka by snad na smečce upletené ze svatebního roucha visela po tu chvíli.“

„Inu, inu! Jsou to věci zlé,“ vece tatínek, jenž si po příchodě matčině byl zapálil svou dymečku a nyní vyklepav žhavý popel do plivátka vedle postele stojícího dymečku spouštěl do jedné holénky svých bot tolikéž vedle postele stojících. „Ale co platno všecko mudrování? Co se stalo, odestati se nemůže. Pánubohu poručeno. Shasiž svíci. Dobrou noc! . . .

Dlouho jsem ještě nemoha usnouti mudroval o neblahé události tohoto dne oči vypouleny maje do čiré tmy. Konečně jsem však usnul přece a spal tvrdě do rána bílého.

Tragická smrť paní Lenorky plytkou duši mou naplnila zármutkem sice prudkým, ale ovšem ne dlouho trvajícím. Jízdy na Háringův vinohrad, křtiny Duškovic synka, všeliké hry s kamarády a za něco málo dní také škola, vše to pudilo duši více k veselosti nežli k zármutku. Na nastávající zimu jsem se skoro těšil. Ve škole práce málo a snadninká, za několik neděl Martinské rohlíky, pak maminčin svátek, tomu v zápětí Mikuláš a pak co neviděti Ježíšek: vše mi v duši věštilo zimu radostnou. Ale jinak bylo psáno v knihách osudů. Jednou v neděli, když měsíc říjen valně se již ponachyloval ke konci, tatíček přicházeje od rapportu překvapil nás zprávou, že z Vídně došel rozkaz, aby pluk bez odkladů se dal na pochod daleko kamsi do Haliče.

IX.

Když vzpomínám na mladá svoje léta,
co zemí viděl jsem, kus jaký světa.
Sv. Čech.

Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli.
Ovidius.

Třicátého prvního dne měsíce října roku třicátého pátého pluk náš vytáhnouti měl ze Slavkova. Již den před tím rozžehnal jsem se se všemi místy, která mi se za jakoukoli příčinou stala milými, a s Bohem dal všem kamarádům, s nimiž tolikráte a tak

rád jsem si hrával. Pan rektor Hrbáček upřímná mi dal na rozloučenou napomenutí a páter Cyril ruce na hlavu mi skládaje mi dal požehnání, až mě slzy polily. Na marš nastávající nehrubě jsem se těšil. Nebožtík otec zajisté před několika lety, ještě svoboden jsa, kommandován byl, by z císařského hřebčince v Radovci dopravil do Pardubic transport remont. Poznal tedy jak tak Halič nebo, jak se tehdáž významně říkalo, Polsko, a za posledních několik dní, co byl rozkaz došel, aby pluk náš se bral do Břežan, mnoho doma o Haliči vypravoval. Ale obrázky, jež o zemi té maloval, nevystavovaly jí ve světle příliš příznivém. Odtud má tesknota z nastávajícího marše.

O páté hodině ranní dne shora řečeného byly jsme my děti ze sna vyburcovány, umyty a ustrojeny a po dlouhém čase poprvé matka s náma říkala modlitbu ranní zase česky. Však jsme se na dlouhé časy před tím nemodlili tak vroucně a tak opravdově jako tenkráte. Tušily jsme jaksi i matka i my děti, že nastávající marš rozhodným bude pro směr životů našich. O hodině šesté stál jsem už na slavkovském náměstí přioděn dlouhým pláštíkem po samy paty mi sahajícím, jenž mne chrániti měl na marši od zimy. Kolkolem byla ještě čirá tma a hustá mhla nedala oku proniknouti ani k domům nejbližším. A já bych tak rád ještě jednou se byl podíval na prostranstvo před školou, na sloupení před kostelem, na tu zámeckou zahradu a na sterá jiná místa, jež se mi kdy byla stala milými. Ale rozkaz otcův zněl, abych od archy před domem už stojící neustupoval. Čas po čase zavznívaly signály trub vojanských, za pozdního svítání přemykaly se mhlou spěšnými kroky ordonance, přeletěl náměstím chvíli ob chvíli na hbitém koni švarný důstojník a polehounku všecko náměstí se naplnilo zvědavým obecenstvem. O hodině osmé slunce na způsob rudé bezlesklé koule se vynořilo poněkud ze mhly a bylo lze předměty vůkol už rozeznati alespoň na dvacet kroků. Já ustavičně na stráži jsem stál u naší archy, do níž chvíli po chvilích snášeno všeliké drobnější zboží. Čas mi však ucházel už rychleji, neboť se ke mně byl přidružil můj milý Lojzík.

Asi za půl hodiny jednotlivé čety jízdecké shlukše se se všech ulic stanuly na náměstí a ve dlouhém úpravném šiku čekaly před strážnicí. Déle jsem já na stanovisku sobě vykázaném nevydržel. Provlekl jsem se k samé strážnici, odkud dobře pozorovati lze bylo celé pěkné divadlo. Zavzněla trouba k modlitbě. Dlouhý jízdecký šik jako jeden muž přičinili pravic k čákům, načež po modlitbě k povelu plukovníkovu zase jako jeden muž je spustili ke stehnům, načež k opětnému povelu se všech pochev vytaseny lesklé šavle. Ze strážnice pak za zvuků císařské hymny odnášen mým panem kmotrem Pavlem Csonkou plukovní prapor, mužstvo

ze stráže povsedalo na své koně, povel — a dlouhý tém jakoby vějíř složil, za dusotu koňstva a břinkotu zbraní seřadil se v několikero vojů. Kapela na bělouších svých popojela v před hudouc pádný pochod a za pokřiku obecenstva na náměstí shluklého pluk se ubíral Špitalskou ulicí na Brněnskou silnici. Dlouhou řadu vojska táhnoucího z města zavíral pan profós Stojkov se svými svěřenci, třemi husary pro hrozný zločin jakýsi společně spáchaný ve vyšetřovací vazbě trvajícími a v tuhá pouta sevřenými. Dlouhý marš ze Slavkova do Břežan ovšem konati jim bylo pěšky. Za to však je byla obstoupila čestná stráž čtyř švarných koňákův opírajících o stehna ostře nabité karabiny. Jednoho z nešťastných tří poutníků jsem znal; byltě to onen obstárlý husar, jenž za prvního dne pobytu mého Slavkovského mě byl pocákal vodou. Škareděl až hrůza bylo naň pohleděti, a jakkoli mé maličkosti ni dosti málo si nevšímal, já přece z něho jsem dostal nemalý strach a uháněl úprkem od strážnice zpět k naší arše. Za přestupek, že jsem proti rozkazu otcovu byl opustil stanovisko své tenkráte jsem byl potrestán jen přísným pohledem a krátkou domluvou.

Za nedlouho Lojzík, jenž se mi byl před chvilkou ztratil, opět se přivalil vleka veliký koš napěchovaný všelikým ovocem. Pracně jsme koš oba vpravili na archu, do níž právě přípřežník zapřahal dva statné koně. V tom už i rodičové provázeni domácími se brali průjezdem k vozu. Políbil jsem Lojzíka, vhoupl se do archy a byl jsem rád, že loučení se rodičův od domácích našich nebylo až tak příliš dlouhé. Ale pajmáma Haringová, když už všem byla s Bohem dala, přece ještě si vzpomněla na mne a já vystrčiv hlavu z vozu jsem dostal na rozloučenou s velikým lážovým tolarem od hodné paní ještě hubičku a na čelo křížek. Na lážový tolar s rodicí Boží matka mi dala později v Břežanách upraviti pěkné stříbrné ouško a nosil jsem jej jako talisman na prsou mnoho let.

Pomalounku, jako by za heslo si byl obral pořekadlo „nedojdu-li dnes, dojdu zítra", pluk náš odbočiv asi míli za Slavkovem ze silnice brněnské k severu se bral směrem k Olomouci. Šestého a sedmého dne jsme byli nevědouce o tom v Slavoníně; byliť jsme zajisté pevné víry, že jsme v jakémsi Šnobolíně nebo dokonce v Šnublíně. I tak i onak slyšeli jsme jmenovati tuto štaci svou. Tam milému tatíčkovi mému špásovná se přitrefila nehoda. Mluvě k hospodáři po německu, nijak se s ním neuměl domluviti.

„Vidíš," pravila k němu matka má čtveračivě, „říkáváš vždycky, s češtinou že člověk nikam nedojde a s němčinou že

může schoditi celý svět: a zatím ty se svou němčinou nemůžeš pořiditi ani v Šnublíně.“

„Tož dež mlovijó po moravsky, proč nemlovijó?“ slyše tato slova se ozval hospodář Němec. „Šak me po moravsky také rozomímie.“

I stal se div divoucí. Já i sestra jako zlého kouzla zbaveni jsouce ihned jsme s domácími švandrkovati počali a bylo nás plné stavení. Záhy jsme si dobyli obliby čeládky a po celý den strouhali mrkev, jíž tam takové po všem stavení množství nakupeno bylo, jakého jsem ani před tím nikdy neviděl ani potom.

Ze Slavonína cesta nás vedla na východ. V Lipníce po několikadenní zlotě odpoledne vysvitlo slunce. Sajbl, jenž mimochodem řečeno, ve Slavkově pohřbil mateř několik let už churavěvší a na marši každý den na některou hodinu k nám zavítal, do širého mě vylákal pole. Tu nám se v celé majestátné kráse své objevily zříceniny Helfštýnské. A tak blizounkými nám se zdály býti, že jsme chutě se dali k Týnu, abychom hrad slezli. Mně ustavičně tanuly na mysli Kunětice. Od té doby, co jsem s hráze rybníka *Rozkoše* naposledy roztouženě hleděl k zámku Žižkou prý zbořenému, žádný pohled – nevyjímám ani pohledu na pyšný Špilberk – mě tak kouzelnou mocí nedojímal. Ale neděběhli jsme po blativé silnici až tak daleko, když tu pojednou slunce zapadlo za Helfštýn a chvatem za krátkým soumrakem čirá tma se rozvalila po krajině. Nezbývalo nežli pomýšleti na tažení zpáteční. Co jsme dříve za hodinku ušli, bylo nám krok za krokem silnicí stoupajícím ubíhati dobré dvě. Když jsem se konečně za tmy tmoucí všecek ublacen dostal na kvartýr, byl by mě za vědeckou vycházku mou jistě zase neminul spasitelný pardousek, kdyby Sajblovic kuchařka – ona Marjánka Přelucká neb i bláznivá Marjána, – jež u Josífka na ten čas, ba mnoho let už předtím, zastávala místo mateřské a hledajíc Josífka právě v našem kvartýře, prodlenější návštěvou svou mne byla od něho neosvobodila.

Za neustálého téměř deště dovlekli jsme se do Hranic. Archa naše, jakkoli důkladné byla konstrukce, přece tu a tam postupem času byla zvetšela. Zvláště pak střecha zrádně dávala dešti neustále s nebe se lijícímu volný průchod. Proto tatíček chovaje na mysli přísloví, „že špatný hospodář, který pod vlastní střechou zmokne“, dne odpočinku v Hranicích k tomu použil, aby si na své arše dal spraviti střechu. Jakým způsobem to se dálo, nevím už. Ale to mi v živé utkvělo paměti, že kmotr Dušek, když opravu na voze ukončil, a večer některou chvilku u nás pobavil, divné historie vypravoval o tom, kterak před nedávnými prý ještě léty na Kladských horách řádili vlci a jak by jednou babičku jeho jdoucí ze mlýna Rokytenského domů bez mála byli rozsápali,

kdyby jí hajný právě touže cestou se ubírající v čas byl nezachránil. Vypravování toto o bývalých lesích českých mocně působilo na vznětlivou fantasii mou a vypravovatele, jenž — mimochodem řečeno — příhody babičky své vypravoval česky, náramně jsem si oblíbil.

Když archa naše důkladně zas opravena byla, nebe vidouc, že nám dešti svými málo způsobí zármutku, najednou housti začalo jinou. Sotva jsme totiž pronikli za Místek, uhodily třeskuté mrazy. Dlouhý pláštík můj málo poskytoval ochrany od zimy a byty, nebo-li po vojansku řečeno kvartýry, čím dále, tím se stávaly bídnějšími. Několik dní jak tak jsme se nuzovali. Konečně však vidouce nezbytí vyhledávali rodičové pomoci radikálné. Ohromný břichatý vak kožený, v němž peřiny byly ucpány, vydal polovici obsahu svého, z peřin nám dětem v arše upraveno teplé hnízdo a na noc ustýlány peřiny na holou slámu nastlanou na podlahu. Neboť lůžek čím dále na východ tím bylo méně. I ve stravování nelibé nastaly změny. Ráno místo kávy, které se nám na půdě Moravské dostávalo na snídaní všude, odbývati jsme se musili krajícem chleba pokapaným samožitnou kořalkou, a teprve když jsme dorazili na stanici, což před desátou hodinou zřídka kdy se přihodilo, na zub se nám dostalo něco kloudnějšího. Ale na Těšínsku přece ještě bylo jak tak. Sotva však archa naše se přepravila přes řeku Bělou, jako bychom se všichni byli ocítili na jiném světě. Nikdy nezapomenu, jak vůz náš, sotva že ve městě Bialé stanul před vykázaným kvartýrem, hned obstoupilo pět šest divných lidí, vesměs bradatých s chlupatými na hlavách čepicemi. Těla jejich vězela ve dlouhých černých kaftanech, nohy trepkami obuté měli upiaty v těsně přiléhající axamitové kalhoty sotva po kolena sahající a v punčochy původně bílé, ale zlobou časův od špíny až popelavé. Druh druha odstrkuje a ku předu se dera nabízeli se svými službami dotazujíce se, potřebuje-li *panstvo* faktora. Otec se měl co oháněti, aby se dotěravých těch hostí nějak zbavil. Ale záhy se přesvědčil, že bez prostřednictva takového faktora holou bylo nemožností cokoli, byť tretku koupiti nebo čehokoli ve městě se doptati. Mimo to, kdo v osud neodvratný se odevzdav jednoho z nich si za mzdu dosti skromnou najal, nemalý tím si zjednal prospěch, že ho najatý co nejstatečněji hájil a bránil od svých kollegů v řemesle.

Všelijak strádajíce brali jsme se dál a dále na východ. Dobrodružstev jsem já na dlouhé té cestě zažil jenom málo. Přece však Brzesko a Rzeszów mi se staly jistou měrou památnými. V městečku prvnějším velikou mi po celý den zábavu způsoboval ochočený havran, jenž všude chodě za mnou velmi přátelsky z ruky mé přijímal skýtané sobě dárky. Byl bych se pro něj

málem zase stal mučedlníkem. Matka totiž, jakmile jsme přirazili do městečka, nakoupila masa chtějíc v tento den, žeť na kvartýře židovské to hospodě formanské, kloudnější shledala kuchyni, na večeři upraviti několik roštěnek. Já když maso připravovala, po starém zvyku svém pilně jsem jí assistoval a odpadky pilně střádal pro nového přítele svého havrana. Vědělť jsem zajisté z vypravování nebožtíka dědouška, že havran krmí masitou nijak nepohrdá. Konečně matka maso ku pečení přichystané položila na talíř a jiným talířem je přiklopivši postavila na polici. Havran můj vděčně přijal výslužku, již jsem mu přinesl, ale moudré oko jeho dávalo na srozuměnou, že by nezahodil třeba více.

„Dostaneš, havránku,“ pomyslil jsem si a vyčíhav svou dobu z roštěnek jednu s talíře sňav rychle na dvůr jsem vyběhl a kus po kuse z masa škubaje hladovce jsem nasycoval. S nemalou mi bylo podivenou, že havran polknuv poslední kus masa přece ještě tak pátravě na mne hleděl, jako by věc chtěl bráti od repetice.

„Vidíš, brachu, to jsem já střídmější,“ pomyslil jsem si, „já bych takového kusu měl po típek.“

Ale za některou chvíli přece mi to nedalo. Šel jsem opět a odklopiv talíř, z talíře ještě jednu tu roštěnku jsem annektoval a kus po kuse havranovi skýtal, jenž na veliký div můj s takovým apetitem je pohltal, jako by byl nejedl od rána. Co já takto s milým ptákem se bavím, sestřička vyčíhavši mé spády věrně vše zvěstuje mamince. Revisí roštěnek upravených k pečení veliký konstatován deficit. O mé vině pochybnosti ni nejmenší. Byl jsem odsouzen za nepřítomna na pardousek. Ale šťastná toho dne svítila hvězda. Bylo svatého Františka Xaverského. Obstárlý nadporučík Sajbl, jenž od dob Svatohippolytských a Vídeňských všem primoplanistům a trubačům v regimentě sloužil svatým kmotrovstvím, vzpomenul-li si na kterého z nich Pánbůh přímnožkem rodinným, slavil toho dne svůj svátek a pozval srdcem a myslí více k chamradině té lna nežli k důstojnictvu, tehdaž téměř výhradně z „kavalírů“ se skládajícímu, asi tucet krejčíků, řemenářů, kovaříkův a ovšem i mého tatíčka s konsistořmi a dětskou drobotinou na oslavu jmenin svých do nejvzácnější hospody městečka Brzeska. Tím jednak roštěnek, o jejichž upečení a požití ochotně postarati se slíbil Józa, pojednou začalo se dostávati, jednak času na řádnou a dobře motivovanou výplatu mou se nedostávati. Šli jsme tedy všecka rodina do vzácné, ovšem též židovské hospody. Tam po prvé v živobytí jsem ochutnal panského nápoje čaje. Ale ochutnal jsem ho tak důkladně, že mne za některou chvíli nohy nemohly udržeti. Józa, pro něhož rychle doběhl židovský sklepníček, po mnohých letech si zase jednou zahrál na mou chůvu a dones

il do peřin. *Od té doby na ušlechtilý nápoj,*
ıl ve formě *jakékoli ni pohlednouti jsem ne-*
, nerci-li abych *ho požil třeba s náprstek.*
za několik dní přikodrcali do Rzeszowa, vůz
před vykázaným nám kvartýrem, rojem židů
hž jeden po druhém hrozně vřeštíce z kapes
steny a naušnice, náramky a řetízky na pohled
ko ujišťování, že jsme chudá chasa vojenská
na prodej nám je nabízeli. Zvláště udatně
:u. Tu konečně otce přešla trpělivosť, popadl
cí na rukověti šavle jeho na znamení důsto-
kováře a otočiv jí několikráte okolo sebe roz-
lavače jako hejno holubův. Uplívajíce a na-
ıe do všech úhlů světových. Že jsem já z po-
ěl nevšední, rozumí se skoro samo sebou.
dostalo u stařičkého Němce jakéhosi, jménem
ıjenským jsa vysloužilcem před mnohými léty
řiženil. Syna měl studenta. Co tatínek pilně
starého Eberharda o válkách Naopoleonských,
:h Asperské, Ogruňské a Lipské, z níž si za-
od nás starých za mladších dob u hovorných
vídaný, o dobytí Paříže a sterých jiných pří-
ı studentem tolikéž pilné jsem zapřádal hovory
, tu onoho. Obzvláště jsem se mu podivoval,
cnihy, kterou já za židovskou jsem pokládal,
ní nepoznával ni jediného písmenka. Ale to
ılestné stránky.
ın student tvrdil, že to sice není židovština,
:idovštiny o málo co lepší, totiž řečtina. Tomu
lověk se nemůže naučiti. Na neštěstí mé výrok
hluboce mi utkvěl v paměti.
pro mne byla podívaná na mladého Eberharda,
bylo to ve čtvrtek, tehdáž den od školy
jící pluk náš měl den odpočinku, — vybrav
uhlův o všecko pryč se jal černiti čistý arch
ıapíru černiti uhlem! To bych dostal od tatínka,
dopustil! Ale kterak jsem žasnul, když ten
rněnou stranou položil na papír jiný, tak lesklý
podobného před tím neviděl nikdy. A na tu
ıapír jakýsi pomalovaný, jak mi se zdálo, jen
nijak mi se nepodobala. Potom tupým dřívkem
noho obrázku jakéhosi tlačiti; pak zase jaksi
o vedl a zase tu a tam jím bodal, nic jinak
Když dosti se byl načaroval a nabodal, onen

lesklý papír zase vyndal, pozorně cípem šátečku svého jej oprášil a spokojeně pokynuv hlavou jej položil na svůj stolek.

„Có to děláte?" osmělil jsem se konečně se ho tázati.

„Mapu" odpověděl usmívaje se.

„Co to je mapa?" já zase.

„Vyobrazení nějaké části země neb i země celé." zněla odpověď.

Zamyslil jsem se z toho neprómlouvaje ni slova. Mladý Eberhard nemohl nepozorovati, že jsem výkladu jeho naprosto neporozuměl. Otevřev tedy opět atlas svůj začal vykládati dále ukazuje na mapu:

„Vidíte, kdybyste se jako pták mohl vysoko, vysoko do vzduchu povznésti, podobala by se Vám tahle ta země — jmenuje se Anglicko — zrovna jen tak velikou — a ona, je velmi, velmi veliká, — a v téže podobě, jak ji tuto vidíte vymalovanu. Tuhle to kolkolem je moře, — taková ohromná voda, — tuhle ty čárky jsou hory, tahle kolečka města, tuhle ty křivé čáry řeky. Nu a takovýto obraz země jmenuje se mapou. To co jsem já dělal, je mapa království Francouzského. Máme ji zítra přinésti hotovu do školy."

Bylo-li to náhodou či úmyslem, že na výklady své mladý Eberhard zvolil právě ostrov, jejž synekdochicky nazval Anglickem, nevím; že se však na prostonárodní výklad jeho, zvláště pokud se týká ptačí perspektivy, to Anglicko hodilo lépe nežli která kolivěk jiná země, nelze pochybovati. Mně alespoň výklad jeho hluboce utkvěl v mysli a později mi se hodil výborně.

Beze všeliké obzvláštní příhody a nehody konečně na sám štědrý den roku třicátého pátého pluk náš dorazil do Břežan. Silnice vedoucí k tomuto městu od poslední štace, městyse Narajova, zatáčí se tak, že do Břežan se z něho přijíždí od severu. Dychtivě my děti po několikahodinné jízdě jsme vykukovaly z vozu, brzy-li věž nějakou spatříme nebo švarnější domy nebo sic něco, co by se podobalo městu, ale neviděli jsme leč po pravé straně nekonečnou řadu bídných selských chaloupek, za nimiž dlouhá stráň strměla, z části lesem porostlá z části zahradami pokrytá, v levo pod samou silnicí nedohlednou jakousi rovinu hustým sněhem pokrytou, za níž dále k východu se vypínalo mírné úbočí. Jedouce takto asi půl hodiny pozorovaly jsme, že domy na sebe berou poněkud lepější podobu a najednou tu kaprál přistoupiv k vozu oznamoval, že jsme na místě a před svým kvartýrem. Archa se zatočila do vrat. Z bytu nám vykázaného matka chudák se zhrozila. Byla to veliká ratejna přízemní — patrového domu vůbec na celém předměstí nebylo ni jednoho, — do níž čtyřmi okny od kolika let asi nemytými slunce vý-

chodní a polední mdlé vysýlalo paprsky. Děsně špinavá podlaha místy shnilá, místy nahnilá, stěny rovněž nelíčeny od mnoha let, v koutě ohromná cihlová kamna sahající do samého stropu. A jaká to líbezná vůně po celé šalandě! Na dovršenou všech svízelův ani kuchyně tu nebylo ani špižírny ani sic jakého příslušenstva, bez něhož rodina, byť sebe skrovnější a skromnější, naprosto se obejíti nemůže. Otec vida to nadělení ujal se rázně iniciativy a dal se na hledanou bytu jiného. Našel jej bez nesnáze a v samém sousedstvu.

I domisko, z něhož jsme se nepobyvše v něm ani celou hodinu stěhovali, i domisko do něhož jsme se na trvalé přebývání stěhovali, původně asi hospody zájezdné byly, po polsku prostě karczmy zvané, jež tak pěkně Mickiewicz líčí slovy:

Karczma z przodu jak korab, z tyłu jak świątynia;
Korab, istna Noego czworogranna skrynia,
Znany dziś pod prostackiém nazwiskem stodoły;
Tam różne są zwierzęta, konie, krowy, woły,
Kozy brodate; w górze zaś ptastwa gromady,
I płazów choć po parze, są też i owady.*)

Ale původní ráz obou těch domů valně už byl pozměněn tím, že jedna strana v nich od vrat až do vrat přetvořena byla na obydlí a jen polovice strany druhé ještě byla za stáj, za stáj však, v níž nebylo ni koní, ni krav, ni koz bradatých. Sic v domě žida Abrahámka původně nám za obydlí vykázaném, v stáji bylo koní dost a dosti; bylať ji hned zaujala četa husarská; ale náš hospodář pan Adam Gołębiowski, ač k domu jeho hodná trocha polí náležela, neměl ani koní, ani volů, ba ani kravice jedné nebo bradaté kozy. Hospodařil asi s kopy na groš. Hotových u něho bylo pořídku. Proto nemálo tomu byl povděčen, že mu se před samými svátky vánočními nájemník nahodil, který nájemné — šest dvacetníků neboli dva zlaté konvenční mince měsíčně — hned na čtvrt roku mu zapravil napřed. Uvědomělým jsa Polákem Szwabów ovšem nehrubě náviděl, ale ve příčině peněz si vedl asi jako dle svědectví Goetheova si vedli od nepaměti Němci nenávidíce Francouzův, ale libujíce si jejich vína. Měl se k tatínkovi velmi laskavě. Německy sice nepromluvil, ale tatínkovou polštinou, nebo lépe řečeno češtinou barbarsky do polska přízvukovanou a srdcelomně vyslovovanou, na pohled nic se neurážel. I manželka do-

*) V překladě Elišky Krásnohorské:

Jak svatyně to vzadu, archa z přední strany:
jak koráb Noemův či truhlík čtverohranný,
jenž neliší se prostým zrakům od stodoly;
v něm zvířata jsou různá: koně, krávy, voli
i kozy; nahoře zas hejno ptactva zpívá,
též plazi v párku, ba i hmyz tam sídlo mívá.

mácího pána našeho, Kateřina Gołębiowska, rodem, jak jsem později zvěděl Solecka, sotva že mne a sestru maminka přivedla ze židovny do nového bytu našeho, hned se zjevila u nás a litujíc upřímně nás skřehlých a zimou se třesoucích dětí, přívětivě zavedla do bytu svého, dlouhé to jizby, do níž jedny dvéře vedly z průjezdu, druhé pak protější stranou ze dvora. Jizba byla o třech oknech, z nichž dvě hleděla na dvůr a zahradu, na kteréžto se vypínaly velikánské dva stohy obilní, třetí pak hledělo na dvůr elegantního domu sousedního. Velikánská kamna zděná, sahající skoro až k samému stropu, a lnoucí k nim ze zadu krb dlouhou jizbu, v níž nebylo podlahy ni dřevěné ni dlážděné nýbrž jen upěchovaný jíl, dělila ve dvě části, z nichž přednější jaksi za salon byla, druhá za ložnici a kuchyň.

Paní Kateřina Gołębiowska mne i sestru usadila na lavičce lemující kamna a chvíli po chvíli všelicos k nám promlouvajíc, čemu jsme jen zpolou rozuměli, pobíhala sem a tam.

I mně i sestře, kteříž jsme od kolika hodin kromě kusa komisárku nic neměli v ústech, krutý hlad už zuřil v útrobách, přece však jsme se z lavičky své od teplých kamen nehýbali. Divné divadlo pojednou zvábilo k sobě oči naše. Pacholkové dva k jednomu ze dvou stohů na zahrádce se vypínajících přinesli a přistavili dlouhý řebřík, jeden z nich vystoupil po něm až po samo okrají stohu a jal se s něho shazovati snopy. Shodiv jich několik řebřík ke stohu přistavený se soudruhem svým zase položil, snopy naň naložil a přivlekl obé až pode dvéře, kterými z bytu paní Gołębiowské se vycházelo na dvůr. Za chvíli dvéře se otevřely a jedno z obou chlapisek snopy dílem v rukou nesa, dílem přes ramena sobě maje položeny jimi vstoupilo do jizby. Hospodyně naše snop po snopu mu odebírajíc s každým se brala do jednoho kouta jizby a tam postavila, vedle obojích dveří pak postavila po snopech dvou.

„To aby Panbóg dał urodzaj (úrodu),“ usmívajíc se promluvila k nám vidouc, jak my udivenýma očima se díváme na její počínání.

A zase za nějakou chvíli onino dva pacholci sena každý majíce v náručí, co ho mohli unesti, dveřmi z průjezdu vstoupili a rozestlali jeden pod neveliký stůl, druhý pak na stůl sám, na nějž hospodyně v zápětí prostřela bílý ubrus, ne sice tak bílý, jako byly ubrusy maminčiny, ale přece dosti bílý.

„Bo to wybawiciel nasz Jezus Chrystus w stani (stáji) się urodził na sienie i słomie,“ opět usmívajíc se přívětivá hospodynka vysvětlovala počínání své nám udiveným dětem.

Hluboko do stolu senem postlaného talíře se zabořily a lahvice a těžký svícen olověný s nerozežžatou svěcí ze žlutého

vosku. Chvíli po chvíli hospodynka naše na stůl vstavovala tu větší tu menší misky se všelijakými krměmi, jejichž vůně mně i sestře tím drážděvěji šemrala v nose, čím méně hospodyně k tomu se měla, aby z bohatého stolu nám čeho poskytla. Nemělať dětí, byla tedy v psychologii dětské nehrubě zběhlá. Snad nám i nechtěla ztenčovati zásluhu z postu tak svědomitě zachovávaného.

Konečně, když už venku na dobro se bylo setmělo, Józa náš si pro nás přišel a zavedl do nového obydlí našeho.

Tam za několik těch hodin, které jsme byli proseděli u Gołębiowských, valné se udály změny. Ve světnici větší, jejíž jedno okno hledělo přes ulici na velikánské domisko Abrahámkovo, z něhož jsme se dopoledne byli vystěhovali, druhé pak z venku hluboko jaksi k zemi se nížící a sněhem skoro do polovice zasypané na zahrádku, na níž trůnily ony dva stohy obilné pana Gołębiowského, již postaveny byly a ustlány dvě postele větší dvě menší, byl postaven stůl, na němž už planula lojová svíce, byly rozestaveny čtyři židlice, dvéře, kterými z průjezdu se vstupovalo do jizby, zastaveny byly velikánským oním kufrem přechovávajícím nejvzácnější poklady naše. Veliké dva vaky kožené, z nichž do jedné vybrány již byly peřiny, dva husaři právě vynášeli kamsi na půdu. Velikánská kamna zděna zpolou vstavená do zdi, jež světnici větší dělila od menší, líbezným už sálala teplem, ale šířila i nelibý onen zápach rodící se z vypalované hlíny. —

Za malou chvilku matička ze světnice menší, spolu za kuchyni sloužící, jejíž jediným oknem tolikéž viděti bylo na velebné dva stohy hospodáře Gołębiowského, přinesla v hrnci jednom větším kouřící se kávu, v hrnečku menším zvařené smetany, vyklopila ze zástěry několik housek divně po židovsku uplácaných, a zasedli jsme všecka rodina k vánoční večeři.

„Tak smutné večeře štědrodenní jste ještě nikdy neměly, milé dětičky,“ pravila k nám zavlhlé oči zástěrou si utírajíc matička. „No, snad dá Pánbůh ode dneška za rok bude jinak.“

Ale dal Pánbůh, že štědrý večer roku třicátého pátého najednou nám se stal opravdu štědrým. Když jsme totiž kávou a houskami jak tak se byli nasytili, hospodyně Gołębiowska se přihrnula se dvěma talíři, jedním větším, jedním menším. Na tomto položeno bylo několik oplatků po dvou a po dvou k sobě přilípaných, na onen pak kaši jakousi tolikéž libě páchnoucí medem, v níž pšeničná zrnka hustě promíchána byla s mákem. Poláci ji nazývají *kuťa*. Mimochodem budiž tuto podotčeno, že hospodář polské rodiny o štědrém večeru, když na kuťu dojde, vrchovatou lžící té kutě nabéře a na strop vyhodí, a podle toho, mnoho-li

či málo jí na stropě uvázne, hádá, uroden-li bude rok nastávající čili nic. Ani tatíček ani matička, ba ani Józa si těch oplatkův a té kutě hrubě chutnali, nám dětem však ovšem byly lahůdkou. A sotva že jsme si byli smlsli lahůdek paní Gołębiowské, tovaryš kmotra Duška čtyři hluboké misky, jejichž dvě a dvě ucha provlečena byla silným řemenem, na stůl vstavil a vánočku naň položil upečenou pěkně do hněda, z níž onde a onde vykukovaly černá očka hrozinek. Bylať v misce nejvrchnější rybí polévka, bylo v misce spodnější několik kousků kapra na černo, v misce třetí několik kousků jiné jakési ryby smažené a v nejspodnější pečivo jakési pěkně zavánějící jablky. Večeře vzata od repetice. Nám dětem ryb se nedostalo, za to však obsah misky poslední výhradně připadl nám.

Nic bych se nedivil, bylo-li by s podivenou milému čtenáři, že kmotra Duškova hned první den, co pluk náš dorazil konečné štace své, vzmoci se mohla na upravení tak bohaté večeře štědrodenní. Ale v tom nebylo žádných čárů. Kmotr Dušek, člověk obezřelý a ven a ven praktický, hned jakmile pluk se dostal na polskou půdu, nechtěje se ženou a synkem nemluvňátkem tolik neděl snášeti lopoty maršovní dovolené si vyžádal a do Břežan se s rodinou dostal alespoň o dvě neděle dříve nežli husarský pluk náš. Tím i veliká záhada se vysvětluje, že tatíček můj obydlíčko své v Břežanech, kde tehdáž nebylo ani potuchy po nějakých skladech nábytku a několik těch truhlářů, co jich ve městě bylo na dodání prací objednaných nebyli až tak kvapni, hned první den opatřiti mohl nábytkem alespoň nejnutnějším. Byltě jej kmotr Dušek k žádosti tatíčkově objednal a snad i zpolou napřed zaplatil truhláři Kutykovi.

Něco později, nežli bývalo na lopotném marši, probudili jsme se já a sestra pohověvše si po dvou měsících zase jednou na řádných postelích v řádných peřinách a leda posnídavše dychtivě jsme očekávali tatínka, jenž za tmy ještě byl vyšel po službě, aby nás po daném slibu zavedl do vlastního města. Konečně jsme se ho dočkaly. Jednoho z nás za jednu, druhého za druhou ruku pojav vyvedl nás z obydlí.

„Tuhle v pravo na tom kopci,“ jal se vykládati, sotva že jsme vykročili ze vrat, „je klášter Bernardinský. Podívejte se, jak se okna třpytí od vycházejícího slunce. Tam budeme choditi do kostela.“ —

Asi padesáte kroků za naším obydlím pojednou jako by město přestávalo. Celou dosti strmou stráň po pravé ruce zaujímala od samého kláštera až po samou silnici Bernardinská zahrada důkladným plotem obehnaná. Toliko po levé straně opodál od silnice bylo několik domů viděti a daleko za nimi cosi podobného

zámku. Popošli jsme asi tři sta kroků, – tu najednou silnice před námi silným svahem se klonila u velikou kotlinu a před udivenýma zrakoma našima se rozkládalo na jih i na západ do dálky téměř nedohledné veliké po tehdejším názoru mém město.

Pohled na ně věru byl úchvatný. Ze sterých komínů za třeskutého mrazu vznášely se sloupy kouře k nebi, na východě růžově zbarvenému, jinde po vší obloze bledě modrému. Nehrubě výstavnou ulicí dostali jsme se na veliké náměstí do čtverce vystavěné a skoro vesměs domy patrovými vroubené. Dvě budovy obzvláště vábily k sobě mé oči. Jedna z nich na straně západní s několika bachratými věžemi byla, jak jsem později zvěděl, ruským kostelem čili mluvíc po způsobu tamějšího lidu církví, druhá do čtverce stavěná rohy svými čelila do čtyř ulic. Říkali jí radnice, ač tam dávno už nikdo o ničem se neradil než leda ve přízemí židé, netoliko z venčí po třech stranách nýbrž i v nádvoří po všech čtyřech krámek vedle krámku mající o svých obchodech a na patře někdy páni professoři odsuzujíce nezdárné studenty na karcer nebo jiné tresty. Bylyť zajisté, jakož jsem za několik dní zvěděl, umístěny ve veliké budově té všechny školy Břežanské. Na straně polední byla hlavní stráž. Na ní však nikoliv husaři, nýbrž granátníci ve vysokých medvědicích, bílých kabátech a nohavicích a černých kamaších po kolena sahajících vážným krokem chodili sem a tam. Z jiných budov na náměstí jediné švarný hostinec s balkonem spočívajícím na čtyřech mohutných sloupech mě zajímal, jakobych byl tušení míval, že mi se ten dům někdy stane milým. Nad průjezdem jeho velikými zlatými literami se třpytělo „Hôtel de l'Europe."

Ale více než to všecko, o čem jsem se tu rozhovořil, zajímali mne lidé. Jakož bývá o svátcích výročních i tentokráte náměstí, zvláště pak část jeho východní, kde židovští pekaři prodávali divně uplácané vánočky a calty, venkovany obojího pohlaví jen se hemžilo. Statný to lid! Muži dlouhými přioděni byli kožichy vesměs bílými, jen tu a tam některý chuďas, který asi kožich v zástavě měl u žida, věze v kaftaně ze hrubé šeře vzdělané jektal zuby. Ale mohutné beranice muž měli vedle muže ba i výrostkové a hošíci. Také ženské vesměs přioděny byly bílými kožichy jen že kratšími, sotva po kolena sahajícími, a cípy šosů jejich ozdobně přehrnuty byly a v zadu sepiaty tvoříce takto podobu mohutného jakéhosi fračiska. Krky muži i ženy měli obnaženy, jen že krásné pohlaví vždy a všude honíc parádu na nich, jak která byla zámožna, tu větší, tu menší množství korálů měla zavěšeno. Některé i penízy, větším dílem stříbrné, mezi koráli se leskly. Zjevem však nejzajímavějším pro mne byly židovky. Židů jsem po dlouhé pouti ze Slavkova do Břežan viděl tolik, že mne

hrubě už ani nezajímali; židovek však posud jsem skoro ani nespatřil. A tu na jednou jich na tucty ve všech možných variantech, mladičké, mladé, vyspělé, přespělé, obstárlé, staré. Na hlavách jejich a divné na nich parádě, – víncích to jakýchsi axamitových bílými perlami vyšívaných, – div jsem nenechal oči. Ale ni vřavy a vřesku jsem jak živ posud neslyšel jako tam na tom židovském tržišti. Byl jsem tomu rád, když otec za některou chvíli s námi odtamtud se měl k odchodu, poněvadž na farním kostele právě zacinkal zvonek zvoucí pobožné křesťanstvo na mši svatou.

Kostel v pravo od náměstí k jihozápadu na mírném pahorku vystavěný velice mě dojímal svou velikostí. Ale což když jsme vstoupili do vnitř! Po levé straně v postranní kaplici vzdělán byl Betlém! Jeskyně od perel se třpytící uprostřed, — uvnitř jeskyně Jezulátko s pannou Marií a svatým Josefem, nad jeslemi vůl a osel, opodál v pravo s oblak se snášející anděl, pastýři spěchající s dárky k božskému novorozenci, jak to bylo vše dojímavo, jak krásno! Byl i ten Theseus krásen, jejž jsem kdysi viděl ve vídenském Augartenu — ale jesličky Břežanské, ty tak mluvily k srdci, tak blažily a rozehřívaly: o byly tisíctisíckráte krásnější nežli ten chladný Theseus. Když jsem na jesličky dosti se vynadíval, obrátil jsem pozornosť svou i na zpěv provázený varhanami. Hra na varhany nehrubě mi se líbila. Jakkoli jsem té muziký málo posud byl pojedl, přece mi nebylo nesnadno posouditi, že nebožtík dědeček v Bohdánči a pan rektor Hrbáček ve Slavkově to uměli jináče. Ale slovná část písně za to tak mi se úlisně vkrádala do srdce, jako před tím málo která píseň jiná. Postihl jsem ji snadno, poněvadž organista zpíval sám jeden a zpíval velmi zřetelně. Přišedše domů ustavičně se sestrou jsme zpívali:

»W żłobie leży, ktoż pobieży
Kolędować małemu
Jezusovi Chrystusovi
Dziś nam urodzonemu.«

Když jsme se písně poněkud byli nabažili, došlo na kritiku.

„Je to, Katynko, přece jen hrubá řeč ta polština," prohlásil jsem se v moudrosti své. „Jak to je sprostě řečeno „w złobie!" Víš, to je jak tatínek říkává *hóbn* nebo *Góbl* místo *haben* a *Gabel*. A jak škaredě to řečeno „któż" místo *kdož*, (– třebať věděti, že polské *ó* zní jako krátké *u* –); není-li to jako když tatínek někdy říká *Husen* místo *Hosen*?"

„No, no, fakani!" zakřikla matička mne i chechotající se sestru zaslechnuvši, kterak se o tatínkovu němčinu otírám. „Ani slova ať už neslyším. Ať si každý mluví, jak umí. Já že jste vy té polštiny už tolik spolkli!"

Spraženi trochu matčinou domluvou ustali jsme ve své jazykozpytné zábavě, ale bez pochyby byli bychom za chvilku opatrným šeptem v zajímavém thematě pokračovali, kdyby nikdy před tím nevídaný zjev byl neupoutal všecku naši pozornosť. Stáli jsme u okna a dívali se na ulici, po níž onde a onde hladoví vrabčákové poskakovali klofajíce zobci do zmrzlého lejna kobylího, nebo děsně na kýtách uválená kravice volným krokem se plížíc poledním sluncem se dávala trochu prohřívati, nebo konečně čmuchajíc rýpákem po sněhové pokryvce prasátko se procházelo: když tu pojednou ne více ne méně nežli tři vepříkové volným krokem a úpravným šikem postupující na obzoru našem se objeví každý na hřbetě nesouce po vráně co chvilku zatínající zobák do štětinaté kůže jejich. Tak originální kavalerie jsme neviděli jak živi. Ký div, že jsme na plná hrdélka se zachechtali a tím matičku tolikéž přivábili k oknu. Nemohlať se ni ona ubrániti tichému úsměvu. A ta prasátka byla tak hodna, že i s neostýchavými jezdci svými skoro před samým oknem, z něhož my jsme se na ně dívali, kroky své zarazila a dříve jezdců svých od sebe neodpudila, nežli pokud se nezačala drbati o vyhřátou trochu zeď našeho domu.

Na plná ústa zvěstovali jsme tatínkovi, když za chvíli odkudsi byl domu přišel, jak neobyčejného nám se dostalo divadla. Tatíček se usmál.

„A co myslíte, děti," pravil k nám, „co jest asi příčinou toho přátelství mezi prasaty a vranami? – Nevíte. Vrány, chudinky, v zimě mají málo co jísti. Berou za vděk každým soustečkem, které jim se namane. Nu, a ta polská prasátka mají pro ně na své kůži soustečka dosti mastná. Mají breberky, — víte, jako nečesané děti mívají breberky ve vlasech. Jen že ty prasečí breberky jsou o hodnou trochu větší, – asi jako hrachová zrna, — a šťavnatější. To ty vrány vědí. Proto se slétají na prasátka a ty breberky prasátkům vyzobávají. A je pomoženo oběma – i prasátkům i vranám."

Vzali jsme tatínkovu zprávu na milou vědomosť a dychtivě pak zase přistoupili k oknu žádostivi jsouce divadla dřevnějšího. Dostalo nám se ho tou měrou, že nám ještě téhož dne sevšednělo.

Hned na den příští, slavnosť to sv. Štěpána, prvního mučedlníka Páně, otec sám službou jsa zaměstnán kommandoval na velikou radosť nás dětí Józu, aby s námi šel na klášter strmící nad našim obydlím. Pobyli jsme tam téměř celé dopolední jednak na několika mšech trvajíce jednak po rozsáhlé kvadratuře klášterní chodíce a na vše pilně se dívajíce, co vůbec bylo viděti.

Klášter někdy proti nájezdům Tatarským asi pevně byl ohrazen vysokým náspem a příkopy. Jenom na východní straně,

kde na svahu pahorku prostranná se zahrada rozkládala, dávno ni po náspu ni po valech nebylo stopy. Kostel něco níže byl položen nežli lnoucí k němu kvadratura klášterní a sestupovalo se do něho ze sakrystie po dvacíti stupních. Ze všech rozličných věcí, jež tu bylo viděti, nejvíce mě zajímal veliký obraz visící na zdi podél schodů vedoucích ze sakrystie do kostela a socha Abrahama obětujícího Izáka na samém konci schodů těch postavená. Zkoušeného Abrahama, žeť tu zobrazen byl předmět biblický, bez nesnází jsem poznal, jako někdy neméně snadno jsem pojal v obrazárně zámku Slavkovského překrásného Samsona, rozdírajícího lvovi tlamu. Ale tenhle obraz, ten obraz! Koho tą mohutná osoba uprostřed na krásném běloni sedící a rozpřahující se blesknym mečem představuje? Kdo jsou ty utíkající zástupy hlavy divnými jakýmisi rouchy pokryty mající? Jaké to město, jehož věže v pozadí k nebi strmí? Co bych za to byl dal, aby mi to kdo vysvětlil. Tu po schodech dolů se béře stařičký fráter, lysý jako Eliseus prorok, mužíček malý, tváří usmívavých nesa dvě konvičky, vodu to a víno, patrně chystaje obé pro některého kněze majícího ještě sloužiti mši svatou. Dodám si mysli, přistoupím k němu a hlasem ostýchavým se táži: „Bitte, Hochwürden, was stellt dieses Bild vor?“ (Prosím, velebnosti, co představuje tento obraz?) — Mužíček, nehrubě dávaje na lichotivou titulaturu, zastaví kroky své, směří mě od hlavy do paty a konečně odsekne: „U nas tylko po polsku się mówi. Czy rozumiész, Szwabiątko?“ (U nás se jen po polsku mluví. Rozumíš-li Švábátko?). Zarděl jsem se jako pivoňka a odešel s nepořízenou.

Podobná nehoda jako ráno v klášteře přihodila mi se odpoledne, když jsem lelkuje před domem dva hošíky mého asi věku pěkně oděné ze sousedního domu spatřil a jen tak, abych vůbec nějakou rozprávku začal, jich se po německu tázal, jak se ulice jmenuje, v níž přebýváme. „Co chcesz psia wiaro szwabska?“ přistoupiv ke mně a hrozivě mi se dívaje do očí odvětil otázaný. A soudruh jeho: „Daj mu w kark; niech idzie gałgan, zkąd przyszedł“ (Dej mu herdu; ať táhne trhan, odkud přišel) pobádal soudruha. Já nevyčkav, až by se pobídka stala skutkem, uchýlil jsem se do domu.

Příštího dne slavil jsem první svůj svátek v Haliči. Toho dne jsem už sám se vypravil do kláštera a rovnou cestou zamířil do sakrystie a odtamtud po schodech dolů, bych se jen zase vynadívati mohl na záhadný ten obraz. Starý fráter několikráte šel mimo mne, vždy jaksi divně se usmívaje, a já kolikráte koli jsem jej spatřil ve tváři jsem se zarděl jako vařený rak. Přebyl jsem velkou. Hra na varhany a zpěv organistův daleko ještě

mizernější byly nežli v chrámě děkanském. O nějaké muzice ni v kostele klášterním ni v děkanském ani potuchy; jen dvě trouby bylo slyšeti a vířivé zvuky kotlů, když při počátku zpívané mše svaté se dělaly intrády. Na konec mše svaté však nové, před tím nikdy nevídané mi se objevilo divadlo. Na oltáři dlouhou řadou postaveny byly baňaté láhve s vínem. Kněz, nevím už při které části mše, nejspíše při pozdvihování, je posvětil a uděliv požehnání po mši do mešního kalicha nalévaje přisluhoval jím věřícím valně přiklékajícím. Při tom organista chraplavým hlasem prozpěvoval píseň, jejíž refrain: „Hej wino, wino, wino, wino, lepsze, niež před tém było, w Kanie Galilejskiéj“ navždy mi utkvěl v paměti.

Ve klášteře Bernhardinském dál a dále jsem se stával denním hostem a dychtivě jsem pošilhával stoje v sakrystii na mnichy oblékající se ke mši svaté, přizval-li by mne který, abych mu přisluhoval. Ale dlouho žádný si mne ani nepovšimnul. Až v poslední den starého roku mi se dostalo, čeho dávno jsem byl žádostiv. Kněz všecek už upraven a kalich drže v ruce čekal, — a v sakrystii mimo něj a mne nebylo živé duše. Neboť stařičký fráter odešel rozsvěcovat u oltáře a maje asi každodenního ministrování do syta dlouho se nevracel. Znamenaje to přistoupím chutě, chopím se missálu a kněz-mnich ihned se měl ke dveřím vedoucím dolů do kostela. Starý fráter, když jsem po mši svaté se vrátil a missál kladl na své místo, usmívaje se pohladil mne po hlavě a se zálibou řekl: „Otóż, jaki to z ciebie tęgi chłopiec.“ (Ejhle, jaký jsi to hodný chlapec) a pak teprve se šoural ke mnichovi, aby jej svlékal. Od té doby jsem už pravidelně přisluhoval při mši svaté, a to, nebylo-li školy, od božího rána do samého téměř poledne. Neboť konkurrence mi činěno ve příčině této ku podivu málo. Byloť zajisté všecko ministrování vloženo na slabá bedra starého frátera.

Ale poohlédněme se zase trochu po nové domácnosti naší.

Sotva že bylo po svátcích vánočních matička náležitě se opatřila nádobím kuchyňským a upravila obydlíčko naše jak mohla nejpohodlněji a nejvkusněji. Libě se to zvláště večerní dobou sedalo v jizbečce dobře vytopené a hovory o všeličem, zvláště pak o tom, jak bývalo v Bohdanči, jak v Slavkově, jak na dlouhém marši svízelném, mile krátily nám chvíli. Ob den skoro na besedu přicházíval truhlář Kutyk, jenž v témže domě bydlel a svou dílnu truhlářskou měl. Polštinou, jež silně zaváněla češtinou, vypravovával o svých osudech. Z řečí jeho jsme vyrozuměli, že byl rodem Čech od Berouna, truhlářem že se vyučil v Praze, věku maje dvacet a dvě léta že zabloudil až do Lvova a na konec se usadil v Břežanech, kdež se i oženil. Vlastní jeho

jméno prý bylo *Kotík* a teprve pan probošt Břežanský při oddavkách Kotíka přepsal na Kótyka, Kótyk pak podle sluchu se předělal na Kutyka. Odpusťme i panu proboštovi i panu mistru truhlářskému toto mrzačení českého jména. Vždyť i u nás leckdy němečtí páni farářové z českých Vencíků nebo Veníkův udělati dovedli Wenzigy a Wenigy, kteří svědomitě po čas života pochroumaná jména svá pečlivě si zachovali, ba i přenesli na své potomečky. — I žena páně Kutykova, ryzí to Polka, i dceruška její asi patnáctiletá někdy k nám zabloudily návštěvou, ale s nimi bývalo již řečí méně, poněvadž mluvily jazykem čistě polským, o nějž pokoušeti se ani maminka si netroufala ani my děti.

U nás v domácnosti zase jaksi cti docházela čeština, ale to jen pokud k nám nepřišel některý ten pán vojanský, nebo žid, nebo sic člověk, do kterého se bylo nadíti, že řádně je zcivilisován uměje neb alespoň rozuměje německy . . .

Kterýsi den po svatých třech Králích v Břežanech byl jarmark.

Od rána stál jsem se sestrou u okna a upřeně se díval na silnici. Tu na saňkách malých sváženo všeho druhu obilí, tam zase voděny krávy a voli, tu rychle jako vítr přemkly se velké malované saně panské jednak dvěma jednak i čtyřmi pěknými koňmi tažené, v nichž velmožné panstvo v ohromných kožiších vzácných si hovělo, tam zase saňky jedinou herkou hubenou tažené, v nichž židů ve chlupatých čepicích a černých kaftanech tak hustě sedělo, že bylo až s podivenou, kterak hubené to konisko jich tolik může utáhnouti.

Asi po desáté hodině ranní selské sáňky zatáčely se ze silnice do průjezdu našeho domu, za sáňkami sedlák ve velikánském kožiše bílém vedl bílou kravici, za kravou zase sáňky se senem a slamou, s velkým pytlem čímsi napěchovaným a s dlouhým jakýmsi balíkem žlutým. V čele tohoto transportu tatíček kráčel statečně bafaje z krátké dýmky, zadní voj pak sestával ze dvou husarův a našeho Józy. Rozumí se samo sebou, že jsme já se sestrou vidouce průvod ten oknem okamžitě pospíšili do průjezdu. Ale nejen my dva, kde kdo z celého domu shlukli se k divnému divadlu.

Nejdříve ze saní prvních vyproštěn veliký vepř, jenž na vznak natažen za nohy přední i zadní provazy připoután byl k sáňkám po celé je zaujímaje délce a prováděje po způsobu všech štětináčů hrůzoděsný koncert od husarů dvou spuštěn jest do bednění jakéhosi v nejzazším koutě průjezdu den před tím jaktak sroubeného. Potom došlo na kravici, jíž opodál příbytečku pana vepře v otevřené stáji průjezdné se dostalo místa, a konečně husaři a Józa, když kravici byli uštědřili řádné snídaně a měkkého

lože, skládati se jali a na půdu vynášeti seno a slámu ze saněk druhých. Veliký onen balík žlutý zavlečen do světnice naší a zbývalo jen odkliditi onen pytel veliký čímsi napěchovaný. Ale při tom došlo na scénu poněkud špásovnou.

„Tož co je toho ječmene v tom pytli?“ otázal se tatíček majitele toho zboží.

„Dva korce,“ odpověděl otázaný

„A je-li méně?“ zase tatíček.

„Není méně ani o zrnko,“ tvrdil sedlák.

„Přeměříme, ale kde vzíti korčák?“

„Jest u nás,“ zvolala paní Gołębiowská a odběhši kamsi za chvilku korčák přinesla.

„Hoj to je korec veliký,“ poškrabávaje se za uchem sedlák prodavač. „U nás žid Moško má daleko menší.“

„Když prodává,“ zasmál se truhlář Kutyk, „ale když od vás kupuje má jistě ještě větší.“

I jali se ječmen měřiti. Bylo ho korce půldruha.

„To tedy,“ vece tatíček, „dostaneš za půldruha korce półtora cwancygiera.“

„Nedám za półtora cwancygiera,“ odpíral se sedlák. „Zač bych vykoupil ze zástavy kožich ženin? Korce menší jsou dražší. Dva cwancygiery, nebo si ječmen vezmu zpět. A vždyť jasně velmožný pán není žid. Proč tedy tak po židovsku targuje (smlouvá)?“

Tatíček se zasmál a pospíšil ku pokladnici naší do kufruvelikána, vyňal ze staré čepice vojanské, v níž se tajily uspořené tolary jeho, malou hrstku a trochu smutně pozatřás hlavou se slovy „Vyskákalo vás hezky, vyskákalo,“ víko zase přiklopil a rychle se odebral do jizby menší, aby zaplatil za prasátko, za kravici, za seno a slámu a za ječmen.

Nežli maminka dokuchtila prostinký oběd náš, došlo ještě na veliký onen balík žlutý, jenž posud byl ležel podle kamen. Odtaženy ode zdi postele maminčina, tatínkova a má a vstaveny podél stěny od okna koutem až zase do okna pěkně upletené rohože. Neboť mohutná kamna zděná tak důkladně vytápěla obě jizby naše, že zeď světnice větší hluboko v zemi tkvějící z jejich tepla se až zapotila a bohatými krůpějemi skoro do polovice výše své začala svítiti. Rohože krůpějemi těmi se měly napájeti a nesdělovati jich peřinám z postelí stojících při zdi.

„No teď chválu Bohu přece jsme trochu v pořádku,“ pochvaloval si tatíček zapaluje si po obědě svou dýmečku. „Teď jen abych měl už svou kovárnu. Ale na tu si, myslím, ještě počkám. Není po tom nic, když člověk každý týden u jiného a jiného pana mistra je nasazen. Překáží jeden druhému. Každý

mi se rád dívá na paty. No, co dělati? Vždyť do jara už není až tak daleko.“

„A já se jen bojím,“ přejala slovo matička, „abychom nemusili, až nejkrásněji budeme zařízeni, zase rance vázati a kdo ví kam vandrovati dál jako před léty z Debrecína.“

„Toho já se nebojím,“ odtušil tatíček. „Co z Čech zapadne do Italie nebo do Polska, to tak hned nevyvázne. Červení husaři jsou prý v Tarnopoli již na dvacátý rok a pobudou si tam ještě kdo ví jak dlouho. Ostatně jen když v Břežanách zůstaneme tak dlouho, co by Januš si odbyl německé školy a povyrostl na perlík, pak ať si námi smýknou kamkoli tady v Polsku. – Ale podívejte se lidičky,“ náhle vstav od stolu a přistoupiv k oknu hledícímu na zahrádku, „tohle je podívaná! Bourají plot.“

A vskutku onano dvě chlapiska, která o štědrém večeru se stohu shazovali snopy, z prouteného plotu kus po kuse ulamovali, a když roští byla hodná hromada v náručích odnesli do obydlí paní Gołębiowské.

Asi hodinu po té, – tatíček si hověl na posteli své odpoledním spánkem, matička poklízela jizbu menší, za kuchyni sloužící, my děti jsme ve průjezdě návštěvou poctívaly kravku naši, – v obydlí paní Gołębiowské pekelný se strhnul hluk. Byli jsme zahlédli hospodáře, an odkudsi z města se vraceje vrávoravým krokem vstoupil do světnice své a dveřmi za sebou bouchl, až se široko daleko vše rozléhalo jako po ráně z hmoždíře. Nejdříve jen surové hlasy basové pana hospodáře slyšeti bylo, znenáhla hlasy ty mísiti se počaly se hlasy mohutným altem pronášenými paní hospodyně, za chvílenku duetto i basové i altové a zase za chvilenku hrozné sólo altové hlasem duši rvoucím pronášené slovy: gwałtu, gwałtu, morduje mię, při čemž i zřetelně slyšeti bylo bouchání jakési, jako když holí nebo plácačkou se tepe do kožicha nebo do peřin. Plni hrůzy utíkali jsme z průjezdu do světnice naší. Zatím i matička slyšíc ze světnice sousední děsné volání o pomoc k tatínkovi pospíšila a burcujíc jej z pohovění sladkého vybízela, aby pospíšil na retuňk ubohé ženy. Liknavě se tatíček zvedl z lože svého – nevkládaltě rád prstů tam, kde se svírá – ale nežli se oblekl, v obydlí paní Gołębiowské rázem vše utichlo.

„Prosím Vás, pane sousede, co to tam odpoledne u hospodáře našeho bylo za pekelný hluk?“ tatíček, když truhlář Kutyk pod večer na besedu k nám přišel, zvědavě se tázal.

„Inu,“ odvětil otázaný, „to paní Kateřina od svého Adasia, za to že Adaś řádně se byl opil, dostávala bití. Tak bývá vždy, když se náš hospodář opije – a on se opíjí dosti často.“

„Ubohá žena,“ politovala paní Kateřiny matička má. „Že mu surovci škaredému neuteče! Já, kdyby muž na mne se kdy

osmělil ruku vztáhnouti, jak jsem na sto mil od domova svého pryč, utekla bych v té minutě.“

„To nemáte muže svého tak ráda jako paní Gołębiowska svého Adasia,“ potutelně poznamenal soused Kutyk. „Když jsem se před pěti léty sem přistěhoval, také jednou zaslechnu hrozné volání z obydlí hospodářova: gwałtu, gwałtu, ratujcie, morduje mię. Všecek uděšen chvátám do hospodářovy světnice na ratunek. Ale co? Sotva že zvolám: Przebóg! co tutaj się dzieje? Wztydź się pan bić żonę, – pan Adam ustane ve své práci a paní Kateřina na mne se osopí slovy: A co panu do tego, że mię mąż bije. Wszakci bije swoję żonę nie pańską. Schlípil jsem uši a šel po svých. Od té doby alespoň dvacetkráte do roka jsem slyšel děsné volání: gwałtu, gwałtu, ratujcie, morduje mię, ale již jsem nikdy ani nohou nehnul, abych mezi rozvaděnými manžely rychtařil. A paní Kateřina, vidíte, přes to že bita bývá jen dost, Adámka svého miluje tak něžně, jako by ji nosil na rukou. A on, zdá se, neméně miluje paní Kateřinu, jako paní Kateřina jej. Bývá prý, jak často vypravovala čeládka, pokud jakou měli, až milo poslechnouti, jak tklivě pan Adam, když se z opičky prospí, na ženu měkkounkým hlasem volá: Kasiu! a ona, jako by mužova ruka ji od jakživa byla jen hladila, jak tklivě odpovídá: Co chcesz, Adasiu? I milkují se potom po celé hodiny, jako by neměli více než týden po svatbě.

Za všelikých řečí jiných došlo i na interpellaci ve příčině zahradního plotu. Soused Kutyk ji ne méně zevrubně zodpovídal než interpellaci prvější.

„Plot, na který teď dochází,“ vykládal, „za těch pět let, co v domě tomto přebývám, jest už třetí, co padne na krb paní Gołębiowské. Hospodář náš, když se zima přibližuje, koupí všeho honu dva sáhy březového dříví a dá je na hrubo porębać (rozsekati). To stačí, když je zima mírná zrovna do kamen na vytápění obydlíčka. Na krb hospodyně dříví si musí rozsekávati sama, ale tím ona se ovšem nerada párá. Pohodlnější jest jí ulamovati proutí z plotu. Nejdříve tímto způsobem za své vzal plot oddělující zahrádku ode dvora, pak jak kdy větší nebo menší část plotu dělící zahrádku od ulice. Letos, že máme zima tak třeskutou, padne asi plot do posledního kůlu. Když pak Pánbůh jaro dá, navozí se proutí a plot jak kdy buď jen po spálené části nebo zcela znova se uplétati dává zas.

„A tohle je pěkné hospodářství,“ podivil se tatíček.

„O tom hospodářství by se mohly kroniky vypravovati,“ zasmál se soused Kutyk. „Počkejte jen až bude k jaru. Tu hospodář náš začne mlátiti. Ale takového mlácení jste jistě ještě neviděl. Hospodář náš stodoly nemá, -- neníť stodoly na celém

předměstí; — pořizuješ mlácení v průjezdě A jakými cepy! Na tyči dosti tenké provazem přivázán biják skoro tak dlouhý jako polovice tyče a málo co tlustší nežli hodný obušek. Dva snopky se rozvázají, klasy proti sobě položí, a dva chlapi do té hromádky kec kec tak pomaloučku jako by spali a často tak nemotorně, že se jim bijáky potkávají nad hlavami. Vymlátí-li za den dva mandle, je toho jistě moc. A co zrní zůstává ve klasech! No uvidíte.«

Po prvním jarmarce Břežanském málo mi se už přihodilo dobrodružství tak zajímavých, jako byla shora vyložená. Přece však o tom zmíniti se musím, že mě tatínek často brával do města a zcela obřadně představil jakožto syna svého židovi Josefu Fadenhechtovi, majiteli obchodu se zbožím koloniálním a železným v krámě radničním označeném číslem třetím, aby mi svěřoval zboží žádané, přišel-li bych kdy pro něco bez hotových.

X.

Multa tulit fecitque puer sudávit et alsit.
Horatius.

Minul rok nový po kalendáři Gregorianském, minul i rok nový po Julianském a bylo zase pomýšleti na školu. Nebožtík tatíček, přioděv se paradním mundurem, vstaviv na hlavu onen ohromný třírohý klobouk s černožlutým prýmkem po pravé straně, opásav se šavlí, na jejíž rukojeti rákosová hůl s bílým nahoře knoflíkem zavěšena byla na ozdobně spleteném řeménku, i mne i sestru vyzval, abychom šli s ním k zápisu. Ký div, že se tak vyparádil? — Vedltě nás k zápisu do škol německých.

Doptavše se na radnici, kde, jakož jsem toho shora dotknul, školy byly, bytu páně ředitelova, ocítili jsme se ve prostranné světlé kuchyni, do níž za hodnou chvíli vstoupil pan ředitel. Byl to mužíček malý, tváře usmívavé, pěkně vyholený, s přívětivým podbradečkem, bříška oblounkého. Blahosklonně vyslechl, neuváděje otce ni o krok dále do bytu, jeho žádosť, přijal mne do druhé, sestru do třídy první, ohlásil, že mým třídním učitelem bude *professor* Borowski, sestřinou učitelkou panna Piątkowska, poučil otce, jakých nám oběma třeba bude knížek, a blahosklonně nás zase propustil.

Dlouhé o tom doma byly rozpravy, ký vlk to vlastně ten professor, až konečně, když maminka na to kápla, že to jest asi polský název mladšího učitele, asi tak jako na Moravě učiteli mladšímu říkají preceptor, věc pokládána za odbytu. — Tatíček arci nedůvěřivě potřásal hlavou.

Příštího dne tatíček, ne už parádně po vojensku, nýbrž jen tak slušně po občansku se přioděv mne dlouhopláštníka uvedl

professorovi Borowskému. Ten jaksi demokratičtěji se k nám měl a netoliko že uvedl otce do pokoje svého a usadil na divaně, nýbrž podával mu i chvíli ob chvíli šňupec ze své velké kulaté tabatěrky. Přistárlý pán ustavičně se chechtající a vtipkující a přes tu chvíli šňupcem si zavdávající zdál mi se osobou velmi sympathickou a těšil jsem se věru nemálo na příští den, první to den vyučování.

Téhož dne pořízeny mi školní knihy. Bylo jich nemnoho. Velký německý katechismus, jakási německá grammatika nebo dobropísemnosť a konečně knížečka malounká „Komeniusz“ nadepsaná, jež na půl stránce byla potištěna polsky, na půl německy. Byl to, jak jsem ovšem o mnoho, mnoho let později se dověděl, jakýs takýs výtah z arcidíla Komenského našeho nazvaného „Orbis pictus.“

Sestřičku veda za ruku za třeskutého mrazu a za tmy ještě — měliť jsme do školy z předměstí, na němž jsme bydleli, skoro půl hodiny cesty, — brkal jsem se patnáctého, tuším, dne měsíce ledna roku osmnáststého třicátého šestého ponejprve do školy. Uved nejdříve sestru do síně školy dívčí, sám jaksi ostýchavě jsem otevřel dvéře třídy, do níž choditi bylo mně. Vstoupil jsem do ohromné ratejny, v níž dobře osmdesáte klučíků mého věku i starších tropilo hluky, až se zdi otřásaly. Nevěda kudy kam, zůstal jsem u dveří očekávaje, až by pan professor přijda nějak do vzácné společnosti mě uvedl. Ale akademická čtvrť dávno minula, zimní den už řádně osvětloval prostornou síň a po panu professorovi pořád ani potuchy. Tu pojednou jeden z mých sousedů ze předměstí, s nímž jsem v den svatého Štěpána se pokoušel učiniti kamarádství, spatřiv mě se rozkřikne: „A popatrzcie! Szwab psia wiara.“ Jako k danému heslu mě tu obklopí roj klučíkův a z ničeho nic se jmou do mne hlava nehlava tepati a bušiti pěstmi. Bránil jsem se nelíně tluka třemi knihami svými a volnou pěstí, kde kterého jsem mohl dosáhnouti. Ale roj útočníkův obklopujících mě ustavičně houstl a pěsti na mne dopadaly jako krupobití. Pojednou ucítil jsem jakéhos uvolnění. Porozhlédnuv se poněkud v kotouči prachu, jenž se byl rozvířil jako ve mlýnici, spatřil jsem, kterak největší časť útočníků se byla shlukla na oběť jinou, která však tolikéž udatně se bránila. Po hlase a rázných, tu českých tu maďarských nadávkách, jež valným proudem od úst peroucího se bracha k uchu mému zalétaly, na jisto souditi jsem mohl, že zlá cháska buší do mého soudruha Slavkovského Sajbla. Ten, jak jsme si po škole pověděli, když mně bylo nejhůře, jako pravý deus ex machina vstoupil do síně a vida mě v úzkých útočníkům statečně vpadl v týl a chutě do nich jal se práti. Ale byla byla by nám oběma statečná mysl

málo prospěla, kdyby tu konečně se byly neotevřely dvéře a v nich se byl neobjevil humoristický můj známý, professor Borowski.

Stalo se rázem utišení veliké. Nežli by napočítal pět, kde kdo z pánů kluků byl na svých místech. Vykázav Sajblovi místo ve třetí, mně v lavici páté a vykonav s námi modlitbu, kterou jsem já, žeť polská byla, říkal jen po šeptu, místo vyučování započal vyšetřovati, kdo byl původcem pranice před započatou hodinou. Jedněmi ústy označen za původ její Ferdinand Müller, můj soudruh z předměstí.

„Marszałku, chodź tutaj!“ (pojď sem) zavzněl velitelský hlas professora Borowského.

Z poslední lavice vyřítil se výrostek nejméně šestnáctiletý, zavalitý, kudrnatý a přímo zamířiv ke kathedře na vysokém podii postavené chopil se smělou rukou metly tam ležící. Ubohého Ferdáčka popadlo nejblíže sedících několik studiosů s virtuositou v pravdě pochopskou, hravě jej položili na hořejší desku skamna, jeden přidržel mu hlavu, třetí přidržel nohy, prostřední napjal mu nohavice na části nevyslovitelné těla, a maršálek — (nebyloť to příjmí, nýbrž pojmenování čestného úřadu biřického, jejž zastával klacek příjmím Marliński), — rozmáchnuv se pětkrát vyťal ke kommandu páně professorovu pět ran dobře mířených, švistných, přiléhavých. Ačkoli jsem nepamětliv jsa osudného „dnes mně, zítra tobě“ Ferdáčkovi pomazance z toho srdce přál, přece ďábelská ochota zračící se ve tváři maršálka, jehož kudrnatá hlava po každém šlehu pádnou rukou vyťatém se divně jaksi pozatřásla, ve mně způsobila pocit nemilý. Pln svaté hrůzy jsa z ortele vykonaného seděl jsem na vykázaném sobě místě a pobožně naslouchal výklady o slovech, která „nach dem Schreibegebrauche mit *ä* geschrieben werden,“ když tu za chvílenku, nevím proč, už sase citován byl nešťastník kýsi před lavice a vyplacen čtyřmi ranami na dlaně, jež mu pan professor vysázel vlastní rukou svou. A zase sotva minulo několik minut, jiný delinkvent neumějící opakovati některá slova, která „nach dem Schreibegebrauche“ se píší mit *ä*, vystoupil z lavice a zase maje sobě vymáznuto čtvero dobře mířených ran na ruce ani hrubě nemrknuv očima, nerci-li aby byl unořil slzy, bral se na místo své zpět. Kolik za ty dvě hodiny prvního pobytu mého ve škole Břežanské těch exekucí bylo, nevím: že jich však bylo nemálo, v dobré mi utkvělo paměti.

Při obědě, jakož rozum dá, i já i sestra jsme referovali o škole. Neutajil jsem ničeho. Tu veliká se debatta rozpředla mezi tatíčkem a maminkou, jak bych budoucně se měl zachovati, shlukli-li by se na mne zase z ničeho nic ti zlí Poláci. Tatíček nikterak neschvaloval, že jsem si pomoc sjednával sám a dovozoval,

že jsem měl trpělivě pěsti útočníků snášeti a pak žalovati. Matička rozumu byla jiného, asi že jsem čině, jak jsem činil, učinil dobře.

„Když jsem byla na „handl“ ve Svítavách, — však mi bylo tenkrát asi jako tuhle Januškovi“, — na dotvrzenou toho, že zprávně soudí, mimochodem vypravovala, „také ty Němky ve škole div na mne psí hlavu nevrazily a kde která mohla, nezapomněla mi dáti štulec. Neminulo dne, aby některá na mne byla nepokřikovala: Pémischer Copak, der Pém is a Säudrack; Säudrack is theuer, der Pém is a Geier. Já žalovala panu učiteli, pan učitel se jen ušklíbl; já velebnému pánu, ten leda jak tak některou tu dračici napomenul, ale zůstalo vše, jak bylo. Až tu já jsem si jednou na jednu, když mě z ničeho nic udeřila do zad, posvítila a zvochlovala ji, až ji přecházel zrak. Vida, a od té doby měla jsem svatý pokoj.“

Pátráš, milý čtenáři, po nějakém překladě německého textu shora uvedeného. Odpusť, že ti jím nemohu posloužiti. Taková kvítka kulturní v překladě pozbývají veškeré ceny.

Konec konců byl, že mi se od obou rodičův dostalo příkazu co nejdůtklivějšího, abych nikdy se neopovažoval nikomu ublížiti ani slovem, tím méně pak skutkem.

Odpoledne ve škole měli jsme krasopis. Tomu vyučoval učitel jiný než odborník náš grammatikářský. Jmenoval se Serwacki. Byl to muž ještě mladý. Napsal — i povinen jsem pravdě dáti svědectvo — napsal krásně na tabuli několik jednotlivých písmen a pak i slov nešpetaje při tom ani slova, po té položil na kathedru křídu a sňav metlu potřepávaje jí v ruce chodil od lavice k lavici čas po čase skláněje hlavu k písmu některého žáka. Znamenal-li kde chybu, přetáhl píšícího metlou po zádech, rozběhl se k tabuli, zaťukal rázně na písmenko žákem špatně napsané, vrátil se k žákovi a přetáhl jej zase. Obešed takto všecky lavice, vystoupil na podium těsně lnoucí k prvnímu skamnu, vyhoupl se na toto a pak čapím krokem se skamna na skamnum se bera pořizoval způsobem sobě zvláštním korrekturu též u žáků, na které by byl chodě okolo lavic ani zrakem nedosáhl ani metlou. Jak jsou chuti lidské rozličny, poznal jsem z toho, že na maršálka Marlińského, miláčka professora Borowského, professor Serwacki tak velice měl svrchu, že každému chybně provedenému písmenku maršálkovu korrektury se dostávalo trojnásobné. Ve mně po celou hodinu duše byla malinká, ale metla páně Serwackého šťastně se minula zad mých. Ovšem kdyby slečna březovská páně Serwackého byla tančila po zádech našich i za všeliké sebou vrcení, podpírání brady o lavici, psaní po papíře nosem, ohlédání se a věci podobné, byla by mívala díla trojnásob. Ale toho pan Serwacki přísným jsa odborníkem si nevšímal a když se třeba všecka škola

jako jeden muž při korrektuře písma maršálkova obrátila v zad, nijak mu to nebylo proti mysli.

Nejvíce ze všech učitelů mých hned na první potkanou imponoval mi náš katecheta — člověk obr, prokvetalých už vlasův, ale ještě v plné mužné síle. Život nad míru obyčejnosti trochu daleko vybíhající pohybům jeho valně byl na překážku a chůzí, zvláště pak stoupáním na schody, velmi se udýchával. Jak zasedl na kathedře, tak zůstal na ní po celou hodinu a sivým okem a hromovým hlasem nás osmdesát a několik klučíků držel na kordě tak přísně, že jen zřídka kdy některému z nás na mysl připadlo stropiti nějakou tu brykuli. Ale stropil-li přece, přísný trest jej stihal v patách. Míval pak maršálek Marliński zase práci. Div divoucí však! nezatínal vypláceje zubů, nezatřásaly se tak divoce kudrny jeho hlavy, nekřivila mu se tak ďábelsky ústa; konal, co bylo úřadu jeho, vážně ba skoro poněkud ostýchavě. Jednou za boží čas, pozlobil-li kdo katechetu Dawidowicze příliš a nebylo-li mu pro zbojníka příliš daleko, dal mu výplatu i rukou vlastní. Tvrdili pak znalci, že rány jeho daleko ještě byly pernější nežli rány maršálkovy. Od ostatních kollegů svých se lišil tím, že nikdy ani žert nějaký, ale ovšem nikdy ani nadávka nebo cos podobného se nepřemklo přes ohradu jeho zubův. I tu zvláštnost do sebe měl, že vykládaje katechismus nikdy nepropověděl ni jediného slova polského, nýbrž přísně instrukcí se zpravuje výhradně přednášel německy. Mně, žeť jsem už z domu té němčiny hodnou trochu do sebe měl nasoukáno, málo to vadilo; přece však několikráte do roka se přihodilo, že jsem ledačemu naprosto neporozuměl. Dlouho na příklad vrtalo mi mozkem, proč by až tak velikým hříchem býti mělo foukati někomu do ucha. Že by německé *Ohrenbläserei* do sebe míti mohlo význam českého pomlouvání neb osočování, ve škole mi nikdo neřekl a doma nikdo říci neuměl.

Druhý den školního pobytu mého v Břežanách měli jsme hodinu polskou. Pan professor Borowski otevříti dal mně i Sajblovi „Komeniusza“ a vykládati se jal, jak se co čte. Výslovnosť i má i Sajblova byla hrozna. Zvláště jemné sykavky ś, ć, ź a nosovky ą a ę byly nám nevystižitelny. Pan Borowski věc popadl za řádný konec. Dával nám tu jednomu, tu druhému, tu oběma pospolu vyslovovati slova nejnesnadnější jako „szczęście“ (štěstí), krnąbrny (zarputilý), dzieciątko (děťátko), ciągnę (táhnu) a podobná. Pobaviv se s náma asi čtvrť hodiny ustavičně vtipkuje a chechtaje se konečně i hrozné „chrząść brzmi w trzcinie,“ důstojný to pendant českého „strč prst skrz krk“ vyslovovati nám dal asi desetkráte a za obecného smíchu veškeré školy poslal nás na místa dada na cestu rusínské pořekadlo, kteréž já ovšem jsem

pokládal tolikéž za polské: „Hovori do niho – a vin Nimec“ (Mluv k němu – a on Němec). Nemůže prý člověka horší ośud potkati nežli státi se směšným. To jsem vrchovatou měrou pocítil v oné polské hodině. Posměch žáků řezal mě do duše břitvami. Ký div, že jsem po způsobu všech lidí nevzdělaných záští pojal ani ne takovou měrou k těm, kteří způsobem dosti neslušným mě byli utknuli jedovatým zubem posměchu, jako ku věci, která náhodou ku posměchu byla zavdala podnět, k jazyku polskému. Ze samého strachu, že bych opět došel posměchu, kdekoliv a kdykoli jsem mohl vystačiti němčinkou, v níž jsem přece jen proti spolužákům svým byl mistrem mistrovaným, zahrál jsem si na Němčíka a jinak nemluvil nežli německy. Doma mi v tom netoliko nebylo zabraňováno, nýbrž i hověno. Výslovnosť polská zajisté i rodičům tytéž způsobovala nesnáze, ba o tolik větší, o kolik mne přesahovali věkem.

Nemaje společníka sobě věkem rovného skoro výhradně jsem obcoval s Józou dávno postoupilým na důstojnosť tovaryšskou v dílně nebožtíka tatíčka. Jenom ve čtvrtek a v neděli, když bylo prázdno od školy, docházel jsem buď já k Sajblovi nebo Sajbl ke mně. Byla však každá návštěva taková, žeť Sajbl bydlel na samém konci předměstí Adamówky, od předměstí našeho Siółky dobrou hodinu vzdáleném, skoro vojenským maršem. Pravil jsem Siółky, neboť že by Siółka původně byla plurálem ruského a jen zpolštělého slova zdrobnělého, vedeného od základního sieło (vesnice), kterak bych já nebožec tehda byl mohl věděti, když sami obyvatelé Břežanští skloňovali Siółka po vzoru „ryba“ jen což.

Józa za dlouhých večerů zimních mi vypravoval o Kuněticích, o Pardubicích, o Josefově, o domovině své, a já zbožně jsem naslouchal jeho slova. Škoda věčná, že neuměl vypravovati tak uhlazeně a pěkně, jako někdy v Bohdanči vypravovávala teta. Dálo se to nejspíše proto, že jsa už řádně zcivilisován vypravoval vše němčinou ne nejsprávnější za češtinu se již i trochu stydě.

Byly to vůbec, jak později o věci přemýšleje jasně jsem poznával, poměry přepodivné, nepřirozené a nezdravé, ve kterých jsem vyrůstal. Že jsme cizinci v zemi, do níž osud nás zanesl, cítili jsme všecka rodina. Se všech stran dáváno nám na srozuměnou, že jsme mrtvým kůlem tkvějícím v živém mase, jejž vyvrci by bylo nejvhodnější. A co my? – Přinášejíce mysl bohužel až otrocky poníženou z vlasti své, kde všecka cizota, čím nešetrněji a pánovitěji se měla k živlu domorodému s respektem se potkávala tím větším, nevůli jsme pojímali a záští k těm, mezi nimiž nám bylo souzeno živu býti. Zvyklí jsouce od samého mládí nevážiti si svého a na půdě vlastní cizím se kořiti modlám, nemohli jsme pochopovati, že by proti rozumu a se hříchem

býti mohlo, aby cizinec s chutí požívaje domácího chleba se vzpíral domácímu jazyku, domácím zvykům a řádům a právům. A přece jesti řád po všem Božím světě za řád spravedlivý ujímaný, že host utíkající se k ochrannému krbu cizímu ve všem všudy a rád šetřiti povinen obyčejův a zvyklostí hospodáře, jehož pohostinstva požívá. A co mezi vzdělanými i nevzdělanými jednotlivci za právo jest, ovšem i za právo býti by mělo mezi národy. Tisícero rodin českých po bitvě Bělohorské rozutíkavše se z vlasti právu tomu hold skládajíce mrav a jazyk těch národů na sebe přejaly, kteří jim útulku poskytli. Mohl slavné paměti Jan Amos Komenský s dobrým svědomím hlásati, že nosí kulturu, kamkoli přišel: ale farisejská formule ta, byť byla vynalezena bývala za dob jeho, šlechetnou duší velebného mučedníka jistě by byla doznala opovrhování nejzaslouženějšího, i kdyby byl na vševládném trůně seděl a zástupcům branným velel s ochotou ve skutek uvodícím každé jeho pokynutí. Drahátě kultura zakoupena smrtí. — Veliká revoluce francouzská na tisíce rodin vyvrhla do ciziny a zvláště do Němec. Zůstali-li Francouzové trvale do Němec vystěhovalí Francouzi? Jména básníků německých De la Motte Fouqué, Chamisso a jiných vynikajících mužů zdají se dosvědčovati opak toho. A na konci minulého století přece sami Němci palmu vzdělanosti dost ochotně přisuzovali Francouzům. Nemoha nebo nechtěje živ býti ve vlasti své a vyhledávaje vlastí cizích tím i povinnost na sebe beru, ve všem všudy vyhovovati a v ničem nebyti ani na příkoří ani na újmu těm, bez jejichž pohostinstva mi se nelze obejíti.

Že takové sebe omezování vždy bývá s nesnází a nepohodlím, kdož by pochyboval? Ale něco za něco. Kdo by však pod záminkou rozšiřování kultury rukou svých podával ku vraždění národů, jako Angličané v Indii nebo Španělové v Americe nebo kdokoli kdekoli jinde, horší jest obyčejného a sprostého loupežníka, poněvadž ku hříchu surovosti přičiňuje hřích pokrytectva. Svaté slovo Hospodinovo „Nezabiješ“ nehledí pouze k těm, kteří tělo zabíjejí, nýbrž měrou rovnou ne-li ještě větší k těm, kteří zabíjejí ducha. A duchem národů jsou jejich jazykové. —

Se strany druhé národ zbavený práva sebeurčování a nemající zákony státními zaručena práva a podmínky národní existence své, neuchýlí-li se v pevnou tvrz odporu obecného, vykonávaného vytrvale a důsledně proti vtírající se cizotě do posledního příslušníka svého, dříve později návalu cizinskému podléhá podruhem se stávaje na půdě té, na níž otcové jeho byli pány. Jediné onen vroucí láskou ke svému jazyku a svým domorodým způsobům, která svého nade všecko si vážíc ani na svůdné

hlasy ani na urputné pohrůžky nedávala, ani tuhému nátlaku neustupovala, národ maďarský netoliko se uhájil v nezkráceném bytu svém anobrž i pomýšleti smí na zvelebování národnosti své takové, jakého by před třemi decennii ještě byl netušil nikdo.

Podobným duchem jako Maďaři za Bacha tehdá, když osud do Haliče mne byl zanesl, prodchnuto bylo srdce každého Poláka. Nedávná revoluce v království polském, ačkoli nešťastný vzala konec, přece gloriolou chrabrých činů ozářila jméno polské a kde kdo z bohatého pramene slavných dějů těch odtuchu bera v přítomnosti a dobré naděje váže pro budoucnost sebe za cosi daleko lepšího pokládal nežli nás nezvané přivandrovalce.

A tato methoda národní hrdosti čeliti stále do země se hrnoucím západníkům osvědčovala se výborně. Ačkoli otcové přistěhovalců přes to, že jim tak výborně chutnal polský chléb, zemi jinak neříkali nežli „Bärenland,“ národu nic jinak nežli „polnisches Gesindel“ a podobně, již synové jejich horlivými se osvědčovali Poláky a každého „Szwaba,“ což bylo pojmenováním každého Nepoláka, nenáviděli snad hůře nežli sami Poláci původní. Tak na příklad otec oněch dvou Müllerů, od nichž na svatého Štěpána bych byl bit býval a z nichž jeden mi spravil horkou lázeň hned první den návštěvy školské, poctivým byl Rakušákem rodem z Rieda a důstojenství svého komisařem u c. k. krajského úřadu. I nepochybuji ni dosti málo, že by ze mne přes to, že otec byl stavu vojanského, a přese všecky ústrky, kterých jsem doznával za prvních neděl pobytu svého v Břežanách i ve škole i mimo školu, přece jen hned prvního roku se byl stal řádný Polák, kdybych byl nebýval jedináčkem a více dostávaje se na vítr častěji se byl mimo školu stýkal s vrstevníky svými.

Sestra má, mladší jsouc a po způsobě ženského pokolení švitořivější a ke svým vrstevnicím přítulnější, polštinu za dobu kratinkou si osvojila tak, že ve škole její za maličko soudruhyně zapomněly na švábský původ „Kosinówny.“ Od ní jsem se učíval lopotě se doma svým Komeniuszem polské výslovnosti. Za některou dobu jsem i já tou měrou si ji osvojil, že jsem ostýchavě z počátku pak už i směleji všude se dával do hovoru, kde jsem si s němčinkou netroufal. Jen ve škole, ačkoli professor Borowski za některý měsíc veřejně mě pochvaloval za mé čtení i odříkávání polské, přísně jsem se toho varoval, abych obcuje se spolužáky nepromlouval polsky.

Ostatně ve škole mi se dál a dále dařilo výborně. Nebylo divu. „Komeniusz,“ jakmile jsem překonal výslovnosť polskou, sám sebou mi šel do hlavy a „die Wörter, welche nach dem Schreibegebrauche mit *ä ö ü äu* geschrieben werden,“ uměl jsem lépe než kdokoli z celé třídy. Ale to mi se vydařilo jednou na

neštěstí. Zasmál jsem se trochu rozpustile, když kterýsi pan kollega odříkávaje „die Wörter, welche nach dem Schreibegebrauche“ si zmátl koncepty a jakýsi nesmysl propověděl. Dostal, jakož bylo předvídati, čtyři na ruce; ale stalo se též, čeho předvídati nebylo, že pan professor Borowski si vyvolal před lavice mne a za rozpustilý smích tolikéž mi vysázel čtyři na ruce. Já studem hoře do náramného jsem se dal pláče. Bylo to poprvé za živobytí mého, že jsem byl bit ve škole. Přesmutné figurky mé professorovi Borowskému se asi zželelo. Sestoupiv s kathedry, domlouval, chlácholil, dělal kašpárky a na konec usmířiv mě jak tak s osudem mým otevřev ohromnou kulatou pikslu svou mi nabízel šňupec tabáku. Zdráhal jsem se darmo. Za obecného chechtotu celé třídy musil jsem si šňupec netoliko vzíti, nýbrž i celý, jak byl, vyšňupati. Kýchnutí za kýchnutím; a po každém pan professor směje se až mu břiško poskakovalo, „za zdrowie kochanku, za zdrowie kochanku!“ – Vida, pomyslil jsem si, když mi odtrnulo; teď by celá škola žák vedle žáka měli dostávati na ruce; vždyť jsem se já také jiného nedopustil, nežli že jsem se smál. – Nevěděl jsem, že práv veškerenstva osobovati si nesmí jednotlivec.

Po kruté a dlouhé zimě roku třicátého šestého okolo svatého Josefa najednou do krajiny teplí zaváli větrové, sluníčko se rozehřálo a nežli týden s týdnem se sešel, jaro v celé radostné slávě v šíř i dál opanovalo krajinu. Co mi se po celou zimu zdálo býti ohromnou spoustou rovinatých polí neprostoupených nižádným pahorkem, objevilo se přes noc býti valným jezerem od západu k východu širokým asi půl hodiny, od jihu k severu však téměř nedohledným. Pohled na ně s hráze vroubené dlouhým dvojřadím mohutných lip náhle červenavé puky tlačících na světlo, byl čarovně krásný. Valící se přes sebe kry ledové ve spoustě vodní tisícerými blesky se třpytěly od světla slunečního a vztrženými stavidly valily se mohutné proudy vody korytem nepatrného jindy potoka Zlatou Lipou zvaného.

Dům, ve kterém jsme obývali, stál na samém úpatí jednoho ze dvou vrchů Bernardinskou horou malou a velkou zvaných a jen úzkou, ale hlubokou úžlabinkou od sebe dělených. Za obecného tání úžlabinou voda hojně se valila k jezeru a já jsem nemalých zažíval radostí stavěje si na ní hrázky a mlýnky. Padl sice tu a tam, ublátil-li jsem se příliš při tom zaměstnání, nějaký ten buchaneček na záda, ale to přece jen stálo za radosť ze mlýnkův a hrází.

Za něco málo dnův i bláto na silnici, kterým se bylo broditi po kotníky mně chuděrovi jdoucímu do školy, – sestřička po ten čas vůbec nemohla z domu, – úplně vyschlo, na hrázi

zazelenaly se lípy, ba i ohromné lesy dubové rozprostírající se za hrází na vysočině na kraj obzoru ku straně polední pojednou zhoustly a přioděly se lupením, v zahradách za každým domem se rozkládajících, jen ne za naším, přioděly se květem hruše a jabloně a ptačího zpěvu bylo všude od Božího rána do samého večera. V domě Abrahámkově, jakmile jaro se otevřelo, tatínkovi na rychlo upravena jest oknu obydlí našeho zrovna naproti dosti úhledná kovárna i bylo před ní živo koňmi hojně k okutí přiváděnými a vesele skoro po celý den v ní zvonila kladiva, ale rozléhalo se i statečné teremtetění tatínkových tovaryšů-husarů.

Přišly velikonoční svátky. Bylo zase prázdno kolik neděl od školy. V Bernardinském klášteře mé osobičky zase bylo plno. Zase jsem se díval na obraz pod sakrystií a zase ve mně obživla touha věděti, co představuje. Stoje jednou, když už bylo po všech mšech sv., pod schody přistoupím k starému fráteru, an se právě bral z kostela nahoru, a dodav si mysli jej oslovím: „Proszę księdza dobrodzieja, co wystawia ten obraz?“ Starý fráter sotva věřil sluchu svému. Nebyl posud z úst mých slyšel jednoho slova polského. Zadíval se na mne dlouho, usmál se bezzubými ústy, pokýval lysou hlavou, postavil prázdné konvice, jež nesl právě od některého oltáře, na lávku, za níž mnichové modlíce se hóru zasedávali, pojal mě za ruku a zevrubně vykládal, že ten obraz představuje krále Jana Sobieského vítězícího nad Turky u Vídně. Dlouho vykládal a vypravoval, co a jak bylo v Polsce za krále toho, až napovídav se dosti povzdychl a dodal: „Wielki człowiek! znakomity człowiek, — ale . . .“ Poslední slovo pronesl hlasem tak přitlumeným, že jsem ho jasně nezaslechl. „Ale kochane dziecko,“ pozastavil se ještě a obrátil zase ke mně, „ja nie ksiądz, ja tylko braciszek.“ Poznámky této nebylo na zbyt; neboť já rozdílu mezi mnichem-knězem a pouhým fráterem vskutku jsem neznal.

Jakmile nastalo teplé počasí jarní, trávívali jsme všecka rodina šeré hodiny večerní sedíce před domem. Prvního máje od kláštera po klekání pojednou zavzněly dva lesní rohy melodií tak nevýslovně tklivou a dojímavou, že jsme kde kdo utichli zbožně jaksi naslouchajíce kouzelné ty zvuky. A jako bylo toho dne, tak po celé jaro a léto a po celou jeseň do samého svatého Michala. Jednou jsem si večerní dobou vyšel nahoru do kláštera a poslechnul si oba muzikanty hezky z blízka. Hráli jako jindy písničku pěkně a dojímavě. Ale sotva dohráli, navlekše trouby své na ramena ujížděli z nádvoří, jako by jim hlava byla hořela. K otázce mé, jakou to píseň hráli, jeden hrubě cosi zamumlal, ale odpovědi nedal žádný. Otázal jsem se o věc příštího dne frátera Elizea. Ten mi vykládal široce o jakémsi králi Augustovi

Saském, jakési hraběnce Potocké, o fundaci a kdesi cosi, až mě z toho hlava brněla. Časem píseň ovšedněvši přestávala mne zajímati. Po třicíti letech meškaje za invase pruské v Chrudimi melodie tak často v Břežanách slýchaná mi opět zazvonila do ucha jsouc hrána vojenskou kapelou některého pluku našeho na Prusy táhnoucího na počesť tehdejšího spojence našeho krále Saského. Tenkráte jsem se dověděl, že to stará národní hymna Saská.

Vůbec Břežany památkami bývalého království Polského nebyly chudy. Nad jiné vzácnější byl starobylý zámek rozkládající se na východním konci města. Rozsáhlosti byl veliké. Z někdejšího vysokého náspu, jímž zámek byl obehnán, zbývala tehdá jen částť severní a západní. Náhon z jezera na mlýny vedený a odtud k jihu se valící zámek obtékal se všech stran a býval bez pochyby stavidly tak upraven, aby v šíř i dál všecko okolí zámkové obrátiti mohl v jezero. Úhledný kostel, v jehož kryptě odpočívali mocní pánové Sieniawští, někdejší to držitelé Břežan, proměněn ve skladisko vojenské a přede dveřmi jeho skoro věčně uzavřenými husar na stráži stál s karabinou v ruce. Trakt jižní proměněn v nemocnici, východní dlouho stál pusť, až jakási kočující společnosť divadelní v něm po létech vzdělala stánek německé Thalie. Celá severní strana proměněna v pivovar, v němž Češátko František Franz výborné, jakož na věčnou oslavu jména jeho z vlastní zkušenosti dosvědčiti mohu, vařilo pivo. Jda několikráte s Józou do pivovaru zamlouvat půlsoudečku — (neboť u nás ve sklepě vždy pivo bývalo vlastní, nikdy nebráno z hospody od žida; v tom jsme uhájili rázu zámožné řemeslnické rodiny české) — tou měrou jsem si oblíbil zámek a jeho vůkolí, že jsem letní dobou maje se učiti Wörterům welche nach dem Schreibegebrauche, nebo Komeniuszu nebo katechismu rád se uchyloval do hustého stínu lip, na náspu v mohutné kmeny vyspělých. Ale ke zvědavým otázkám mým, kdože byli ti staří držitelé zámku, nikdo, nikdo mi neuměl odpověděti, tím méně pak vypravovati vzkazky, jakož mi je někdy vypravovávala teta o zámku Pardubském a pánech Pernštýnských. Ptal jsem se arci jenom lidí sprostých, robotných, utýraných, ale že ani ti neuměli hlesnouti o slavné minulosti, přece jen - svědčilo, že nebylo vše takové v té milé staré Polsce, jakým býti mělo a mohlo.

Několikráte do roka mi se dostalo vzácné příležitosti vyjeti si s Józou do velikánských lesů Břežanských buď pro dříví nebo pro kovářské uhlí. Zvláště uhlíř nad míru mne zajímal a zaměstnání jeho dlouho mi bylo ideálem vezdejší blaženosti. Netajil jsem se tím rodičům. Kdykoli slyšíce má horování o kráse lesův a půvabném zaměstnání uhlířském se mne tázali, čím hodlám býti, vždy určitě jsem odpovídával, že uhlířem.

„No, uhlířem asi nebudeš," usmíval se tatínek, „ale kovářem bohdá." —

A podle toho byl jsem i vychováván. Nemaje ni plných osm let věku, často jsem byl tatínkem přizýván do kovárny, abych měchy tahal, do výhně uhlí přikládal a jiné lehčí práce konal. Ale i do prací tužších ochotně a bez pobídky jsem se hnával. Zvláštní mi působilo zálibu řezání a štípání dříví, ač by to Józa s některým tím tovaryšem husarem byl pořídil mnohem dříve nežli se mnou. Zaměstnáním takovým vyspěl jsem v tuhé svaly a nabyl síly, jaké do mé postavečky sotva kdo by se byl nadál.

Školní rok byl u konce a jakkoli několik dní před tím i professor Borowski i páter Dawidowicz zkoušejíce mne příležitostně prohodili, že bych se mohl státi premiantem, přece jsem se jím nestal. Rodičové moji, kterým jsem svědomitě vyřizoval, jaké naděje mi byly činěny, pozdě poznávali, že diplomatickým pokynům těm neporozuměli. Mrzelo je to tím více, že zvláště professor Borowski někdy na oko žertem, v pravdě však asi velmi opravdově pronášel šprošky velmi srozumitelné: „Daj kogut, — a będzie gut; daj na bóty — a będą guty; daj na surdut*) — a będzie sehr gut. Předsevzali si, že příště jednati budou opatrněji.

O prázdninách z bytu pana Gołębiowského přestěhovali jsme se do domku asi dvě stě kroků výše na úbočí menší hory Bernardynské stojícího. Býval to asi někdy dům drobnějšího šlechtice nějakého, ale šlechtice zámožného. Dobře zachovalá zeď, opatřená branou a brankou, jejichž vrata a dvířka nižádných stop zvetšelosti ještě nejevily, dvůr dosti prostranný dělila od ulice, ke zdi té v pravo přiléhal dlouhý chlév, v němž dobře deset i dvanácte kusů buď hovězího dobytka nebo koní dosti místa mělo; chlévu naproti vypínal se domek s pěknou verandou, z té pak chodbička úzká, domek ve dvě půly skoro rovné dělící, — páni mathematikové mi račtež odpustiti, že mluvím o půlích skoro rovných, — vedla do kuchyně letní s otevřeným komínem. Po levé straně chodby té byly dva pokoje, každý o dvou oknech, přívětivé s prkennou podlahou, po pravé prostorný byl čeledník tolikéž o dvou oknech, jehož podlaha toliko jílem vymazána byla, s krbem, tak že byl i za zimní kuchyni, a byla rovněž prostranná komora skrovně jen osvěcovaná malým okénkem. Za letní kuchyní malý dvorek s velkou boudou prkennou, jež byla za kurník dobře se mamince hodila za prádelnu. Ze tří stran domek byl vroubed zahradou, před verandou jen uzounkou, leda za květnici se hodící, stranou ke klášteru Bernardinskému a k velké hoře Bernardinské v šíř i v dál velerozsáhlou, ale dosti příkře k domku

*) Surdut = kabát, z francouzského »surtout«.

se sklánějící. Všecka zahrada porostlá byla bujnou travou, ale stromů bylo pořídku. Tu a tam nějaká švestka planá s ovocem již dozralým ale málo chutným a jen na jižním konci několik keřů střemchy a šeříku a na konci severním velikánská hrušeň planá. Ta mi se stala místečkem v celé zahradě nejoblíbenějším. Uvodilať mi zajisté na mysl onu velkou hrušeň planou u kapličky v Bohdanči.

Jedna z nejpřednějších vlastností nového bytu našeho ta byla, že v celém domě nikde po nějaké vlhkosti nebylo ani stopy. Nešťastná ta vlhkosť bytu našeho u Gołębiowských přese všechny rohože způsobila, že do mohutného těla tatínkova se dalo suché loupání a proto, ačkoli mu nebylo tak pohodlno z kovárny každou chvilku domů se dostati jako dříve, obydlíčku novému byl povděčen. Ze suchého loupání toho tatíček sobě i záminku vzal, že s plukem netáhl k výročním manévrům, kdesi pode Lvovem konaným, anobrž hezky doma zůstávaje na dovolené si hleděl zvěrolékařské své praxe, toho času valně již rozšířené u vůkolní šlechty.

Byt proti dřevnějšímu tak prostranný ovšem toho vyžadoval, aby přimnoženo bylo i nábytku i jiných věcí hospodářských. Bývalý soused Kutyk za nedlouho dodal velmi pěkný prádelník a též úhledný sklenník, v němž matička na nemalou radosť nás dětí pěkně urovnala svou výbavu cínovou, kolikero to talířů po šesti a po šesti, rovněž i několikero mis a konvic, jež dosud se džbánem a dvěma džbánečky byly odpočívaly ve velikém kufru chovajícím i jinaké poklady naše. Fundus instructus nové domácnosti naší rozmnožen o krávu ne bílou, sprostou, na jarmarce koupenou, nýbrž o krávu jakousi vzácnou ze dvorce pana Ineza, šlechtice to jakéhosi jména sice španělského, ale dávno již zpolštělého. Týž šlechtic na neskonalou radosť mou rozmnožil hejno šesti nebo sedmi slepic na trhu koupených skvostným exemplářem kohouta mnohobarevného a čtyřmi pestrými slepicemi chocholatými. Ba i na pořízení dvou zvířátek došlo, o kterých jsem já jakživ dříve neslyšel, na morčata to, o nichž pověsť byla a snad posud jest, že chována jsouce v obydlí lidi zbavují suchého loupání a dny a pakostnice a zlot podobných.

Na novém bytě, zvláště pokud posádka husarská se nenavrátila z koncentrace neboli od manévrů ještě osamotnělejší jsme vedli živobytí nežli v bytě starém. Zřídka kdy již na besedu přicházel bývalý soused Kutyk, jednou za boží čas správce pivováru panského pan Franz Franc a kmotr Dušek nebo sic některý známý. Vycházek za dům nám dětem dovolováno málo a i to jen do nedalekého okolí. Tím se dálo, že touha po světě někdy tak mocně ve mně i sestře se ozývala, že jsme, dostavše se na vítr až zapomínali přísné kázně domácí nedovolující nám buď

přes poledne bez dovolení někde zůstávati nebo po klekání býti mimo dům. Nikdy nezapomenu strachů z výpravy, kterou jsem jednou o těch prázdninách se sestrou dovoliv se slušně od rodičův podnikl k Sajblovům. Vyšli jsme po hodině osmé ranní majíce sobě přísně rozkázáno, abychom do poledne na jisto byli doma. Plni jsouce dobrých předsevzetí vykonali jsme dlouhou pouť na konec Adamówky a mile ovšem přijati byvše těkali jsme s Josífkem po zahradě a vydali se naposled i na vycházku ještě delší na samý konec předměstí, kde jen už nizounké baráčky selské bylo viděti a starou k zemi schýlenou církev ruskou se hřbitovem dávno travou zarostlým. Budovečky ty nás arci málo zajímaly; travou porostlý hřbitov málo se dotýkal myslí našich; ale na chaloupkách těch tu i tam čapí hnízda byla a na širých lukách za chaloupkami se rozprostírajících v nedohlednou dálku čápů takové množství, jakého jsme neviděli nikdy před tím. Slétalit se asi a šikovali na dalekou pouť do krajin teplejších. Všeci pohrouženi v překrásné divadlo to přírodní najednou zaslechneme zvoniti poledne.

Mdle jen donikaly zvuky zvonové našeho sluchu, ale mne se přece jen každé udeření zvonu zarývalo do duše jako ostrý hrot šípu. Ta tam byla záliba v divadle přírodním a na všechen chvat jen domů! domů! — Ale na to neštěstí, před samým obydlím Sajblovým na nás tu číhá Přelucká Marjánka a vší mocí táhne do domu a usazuje za stolem. Minula hodina jídlem, resignovaně jsem se vzdal v osud svůj. Když už pardousek býti musí, myslil jsem si, ať je raději hodinu později nežli dříve. I minula zase hodina jedna i druhá. Tu konečně přece jen už nezbývalo nežli pomýšleti na návrat a všecky jeho neblahé konsekvence. V úzkosti své jsem milému druhu zjevil, co mě očekává.

„Neboj se nic,“ resolutně odvece Josífek. „Mám modlitbičku, jež odvrátí od člověka, který se jí zbožně pomodlí, všechno zlé.“

Odešel do vedlejšího pokojíka a přinesl knížečku dosti obhrublou avšak formátečku tak maloulinkého, že se podobala špalíčku.

„Pojďme,“ velel Josífek a po cestě jal se modlitbičku říkati skoro po šeptu, já pak slovo za slovem jsem říkal po něm. Tak na dlouhé pouti z Adamówky na Siółku ji přeříkal milý Pánbůh sám ráčí věděti kolikráte a já jsem ji dokonale uměl nazpaměť.

Čím více jsme se blížili k obydlí našemu, tím více jsme uvolňovali kroky. Konečně nám bylo jíti mimo kovárnu otcovu. Nevidouce ho venku, rychle jsme se chtěli přemknouti. Ale právě když jsme míjeli osudné místo tatíček řeřavou podkovu v kleštích nesa vyšel z dílny a nás zahlédl. Pohrozil pravicí nepromlouvaje ni slova a koval dále. První nebezpečí šťastně minulo, —

zázračná modlitbička se osvědčovala. Se srdcem tlukoucím otevřeme bránku vedoucí na náš dvorek, úzkostlivě vstoupíme do domku, třesoucí se rukou otevřeme dvéře: aj, tu div nový a div radostný. Kolem stolu pět nebo šest paní *od štóbu*, pozvaných na svačinu popíjelo kávy. Věděli jsme, že před večerem neodejdou. Srdce naše okřívala. Josífek nad to ještě, jak uměl, nás omluvil a pak teprve se dal na cestu zpáteční. Bylo se ovšem ještě obávati, že po svačině, až ctěná společnosť se rozejde, nastanou soudy a po soudech obligátní pardousek pro zřejmé porušení daného rozkazu. Ale i ta obava divnou náhodou se zjevila lichou. Otec zajisté pod sám večer přišed z kovárny doručil matce list obsahující zvěsť pro rodinu naši dílem radostnou, dílem žalostnou, že když na školu Bohdaneckou po dvouletém provisorii dosazen byl definitivně ne matčin bratr Steinmann junior, anobrž učitel z Jestbořic Josef Konečný, pro bohatství své široko daleko známý, onen oženiv se s Fanynkou, čtenáři již poněkud známou z kapitoly čtvrté tohoto pěkného čtení, přijal místo kapelníka při prvním pluku hraničářském v Gospići, a babička s tetou že se přestěhovala do domu našeho koupeného před třemi léty od pantáty Hájka, laskavému čtenáři tolikéž známého z kapitoly šesté, tohoto pěkného čtení. Zahattaloval jsem si trošinku, cituje sám sebe. Odpusť mi to laskavý čtenáři.

Čím více rok se skláněl k jeseni, tím mi se živobytíčko v novém bytě našem podobalo víc a více. Měl jsem zase jako někdy v Bohdanči hodné hejno slepic na milé starosti, měl dvě pěkné kravice, měl na zábavu hezounká dvě morčata, — více jsem nepotřeboval. Jen kdyby trochu toho zpívání také bylo a a hraní na piano. Ale po té stránce na dobro potlouklo. Zpívával jsem arci neděli jak neděli s tatínkem některou píseň mešní od konce do konce, naučil jsem se i prozpěvovati některé jarmareční písničky české a některé kuplety ve známém onom kodexu tatínkově obsažené, — na ty docházívalo buď po hojnější večeři sváteční neb i někdy ve všední den, byl-li tatíček z nějakého výdělku většího rozjařenější mysli, — ale o nějakém zpěvu řádném, umělém, arci nebylo ni řeči. Piano pak jsem nikde ani okem nespatřil po všechen čas, co jsem byl opustil Slavkov.

Čím více ubývalo dne, tím častější bývaly podvečer návštěvy fourira Blažky. Vyseděl u nás často dvě i tři hodiny. Hrával s obzvláštní chutí vrchcáby, jedinou to hru, které tatíček můj, hospod a karet na smrť nenávidějící, poněkud přál. Již lonského roku truhlář Kutyk byl pořídil prostinkou desku-šachovnici a se třicet ne právě ozdobných kamenů, jichž polovice na černo byla zbarvena, druhá polovice pak zustávala nebarvenou. Fourir Blažka hrál mistrně a ne málo na svém umění si zakládal. Zřídka kdy

se tatíčkovi podařilo partii některou vyhráti. Já, jakož rozum dá, pilně a pozorně jsem se na hru díval a ponenáhlu všelijaké ty fortele, kterými fourir Blažka tatíčka zaskakovati uměl, vyčíhav, kdykoli tatíček neopatrného po mém zdání dopustiti se chtěl tahu, divně jaksi artikulovaným *i* zakřikl, neb i když fourir chybného tahu se dopustil, těže z chyby kamenem tatínkovým pošinul s pole na pole na škodu fourirovu. Býval ť arci někdy, že jsem udělil rady špatné, – kdy který ministr se nedopustil chybičky nějaké? – ale přece fourir již nevítězíval nad tatíčkem ani tak často ani tak snadno.

Zajímavy též byly večery listopadové a prosincové. Již o prázdninách matička o každém skoro trhu týdenním kupovala tu po větších, tu po menších troškách lnu, kterýž v boudě za prádelnu sloužící pečlivě na vochlicích upravovala ku předení. Vyštrachány z úkrytu svého dva kolovraty, pro něž na bytě starém nebylo místa, složeny pěkně dohromady, namazány, obepjaty cévy a kola strunami, vzdělány pěkné dva kužele, i zorganisována přástva, přástva arci maloulinká, skládající se z matičky a služky Ksenie. Zahájena některý den po dušičkách. Ale první večer se nevydařil. Ačkoli Ksenia, děvice asi šestnáctiletá, hezounká jak obrázek, čiperná a potočitá jako veverka, přijímána byvši do služby tvrdila, že dobře umí přísti, přece majíc zasednouti ke kolovrátku tak nejapně si vedla, že přese všecko pečlivé informování matčino nesvedla ni jediného pásma.

„Eh! to švabský jakýsi výmysl ten kolovrat,“ všecka znechucena kolovratu nechávala tak. — „U nás krosna, kužel a vřeteno a pořídí se jinaká příze nežli na tom kole mlýnském. Spalte, paní, to haraburdí. Pořiďte mi krosnu a vřeteno, a uvidíme, kdo toho více napřede, zdali vy na tom motáku čili já na vřeteně.“

Ačkoli matička po nezdařeném pokuse na kolovrátku málo důvěry již měla v umělosť Kseninu, přece hned na příští den jí pořídila krosnu a vřetena. A Ksenia vskutku se osvědčila pravou mistryní. Milá byla podívaná, jak vřeteno nasoukané na niti sáhodlouhé tančilo po zemi a jak hbitě dlouhytánská niť mezi prsty Kseninými na vřeteno se zase navíjela.

„Kde ty, Ksenio, ses naučila tak pěkně přísti? otázala se jí matka.

„Kde?“ opětovala Ksenia, „doma. U nás všecky ženské přadou, bába, matka, sestry a švekruše.“

„A nechtěly-li by tvé sestry k nám choditi na přástvu?“ zvídala matka. „Mám lnu hromadu a plátna už žádného. Nepřadly by zadarmo.“

„Proč by nechtěly?“ Ksenia v odvět.

A přicházely sestry Kseniny dosti často. Zábava pak bývala roztomilá. Ksenia uměla pohádek na kopy a tak hladce a do sluchu mile vypravovala, že bych ji byl poslouchal do půlnoci. I zpěvačkou byla Ksenia výbornou. Široko daleko rozléhal se krásný alt její, když zanotila zádumčivé písně své maloruské, jež jsem já a se mnou kde kdo v domě ovšem pokládal za polské, jen že sprostopolské, poněvadž slova jejich slýchati bylo jenom z úst sprostého lidu a nikoli též, jako polštinu pravou, i z úst lidí městských. Ale písně přes to, že byly sprostopolské divným kouzlem jakýmsi se zamlouvaly netoliko mně nýbrž i tatíčkovi, jenž mi některé z nich kázal napsati, napsané pak přivtělil divnému kodexu svému písničkářskému, a když obzvláště dobré chuti byl, dokonce i se mnou si zazpíval. Ale jakmiletně na sloupkových hodinách nedávno pořízených odbíjela hodina devátá, zavznívalo tatínkovo komando *spat,* bylo po přástvě, zhašeno kde jaké světélko a zavládlo v domě hrobové ticho.

Sblížily se vánoce. Z Bernhardinského kláštera jednou před samým polednem ocítil se u nás fráter Elizeus nesoucí cosi pod paží bílým ubrouskem obaleného a za ním pacholek z kláštera s košem dosti velikým, v němž nádobky, jedny větší, druhé menší naplněné medem.

V balíčku, jejž fráter přinesl, byla celá hromada bílých oplatků kostelních, ze kterých se vykrajují hostie i velké i malé. Oplatky, ačkoli tehdy u nás nebyly ještě nařízeny míry a váhy desetinné, po desíti svázány byly červenou páskou papírovou.

„Czy jeden motózek czy dwa?“ podávaje oplatky usměvavě se tázal fráter.

„A po čem jsou?“ nabírajíc čelo matička se tázala navzájem.

„To se neprodává,“ odtušil fráter. „To každý katolický křesťan co může, dá na pořízenou bílého světla.“ — Světlem bílým starý fráter rozuměl bílé voskovice na oltářích, kterými jen o Božích hodech a některých svátcích Marianských se svítívalo na oltáři hlavním, kdežto jindy výhradně se svítilo voskovými svěcemi žlutými, fabrikovanými od mnichů samých. — „Dát jeden cwancygier nebo půl cwancygiera nebo jen několik krejcarů za motózek,“ vykládal fráter významně dále, „jak komu měšec stačí a jak komu péče o spásu duše.“

„No,“ matička naivně, „mám dvě děti, každému tedy po motózku. Půl cwancygiera to snad zpraví?“

„Málo péče o nesmrtelnou duši,“ podávaje žádaných dvou motůzků fráter v odvět. „I cóż miodu kupi pani? Bo to miód się zprzedaje (neboť med se prodává.)“

„A nač mi medu?“ matička. „Nekoupím.“

„A cóż pani niebędzie gótować (vařiti) kutję z makem i miodem? Otóż mi piękne gospodarstwo.“

A vida kterak my děti každé do svých oplatků jsme se zahryzly, „Przebóg,“ do smíchu se dada fráter zvolal, „a čím sobě o štědrém večeru zdraví popřejete, když děti oplatky snědí nemazané medem na týden před tím?“

Teď teprve matička vzpomínajíc štědrého večera lonského a oplatků paní Gołębiowské poněkud se dovtipovala, nač ty kostelní oplatky jsou, a požádavši ještě jednoho motózku těch oplatků s malým slojíkem medu celým dvacetníkem starému fráterovi se vykoupila.

„A jak?“ fráter odcházeje řečí se obrátil ke mně, „Budeš-li o svátcích zase pilně ministrovati?“

„Ó to wie ksiądz dobrodziej,“ ačkoli jsem už věděl, že mezi knězem a fráterem je valný rozdíl, odtušil jsem, „že budu.“

Několikerá u nás byla porada, máme-li svátky vánoční slaviti po způsobu svém českém čili po způsobu polském, konečně však na tom zůstalo, že vyjmouc oplatky s medem vše necháme u nás, jak bývalo před tím.

„Jen, aby na nás nezapomněl ten pan Franc Franz se droždím,“ den před štědrým večerem vzpomínala maminka majíc už zpřetáčené mouky hromadu velkou na vále, přebraných hrozinek a mandlí spařených uchystáno na české vánočky. A pan Franc Franz nezapomněl. Záhy z rána přinesl droždí ve pěkném kapesním šátečku bílém. Matička z toho dárku všecka byla rozradostněna. A vskutku vánočky vykynuly až radosť, chlebová pec znamenitě se osvědčila, vánočky do brunata žluťounké i čichu lahodily i oku. Se zalíbením nemalým dívajíc se na pečivo své pravila k nám maminka:

„To jsou vánočky, chvála Bohu! To snad ani babička v Bohdanči by neřekla, jak říkávala pokaždé, když upekla vánočky nebo mazance sebe krásnější: „ano, vloni, to byly vánočky, — ale letos to jsou pouhé spřípky.“ Pěkny, pěkny jsou chvála Bohu.“

Nemalou radosť způsobila mi slavnosť Jordánu neboli, jak jsme tenkráte tomu říkali, ruských tří králů. Již den před tím z valného kusu zamrzlého rybníka stranou odházen jest sníh tlustou vrstvou ležící na ledu, prostranstvo to potom hrubými košťaty zameteno a do ledu tmavozeleně se lesknoucího rukama dosti umělýma vysekán kříž rozměrův ohromných, u pat jeho prosekán led na způsob studnice až k vodě a studnice ta krami obroubena jako ohlubní. O svátku samém předpolední dobou k místu tomu se bral valný zástup skoro výhradně z lidu selského se skládající, v jehož čele mezi jinými několika kněžími v nádherném pluviale pod korunou kráčel arcikněz. Sbor asi šesti nebo sedmi ďakův a

ďačkū prozpěvoval po vší cestě z církve ruské na náměstí až k rybníku velebně jaksi zavznívající písně vždy začínající se slovy Gospodi pomiłuj a týmiž slovy se končící. Zpěvy ty, ač jak mi se zdálo, trochu jednotvárné, daleko byly krásnější nežli zpěvy pánův organistů v latinském chrámu Páně proboštském a v klášteře Bernardinském. Na obřady konané nad oním křížem do ledu vysekaným dívati jsem se nemohl, poněvadž kolkolem všecko prostranstvo obstoupeno bylo hustým davem lidu, kterým protlačiti se ani jsem nemohl ani jsem nechtěl. Na pravdě-li se zakládalo, co po slavnosti si lidé vypravovali, že jakmile voda arcikněžem posvěcena byla, člověk nějaký vyzuv bóty a svrhnuv se sebe kožich nah jako Adam v ráji se pohroužil ve vodě a rychle se zase vynořiv a kožich na sebe hodiv okamžitě kdesi zmizel v zástupu, pověděti neumím.

Děsná událosť, na niž nerad vzpomínám, sběhla se kdysi v únoru roku třicátého sedmého.

„Už tedy je to tu,“ zamračeně ohlašoval jednou dopoledne tatíček přišed odkudsi z města. „Dnes chudákovi Homokymu čtli ortel. Bude viseti. Lvovský kat přijede zejtra a v pátek bude po všem.“

„Ubohý člověk,“ povzdychla matička má. „Ale podobalo se, že šibenici neujde. Viděla jsem ho jen jednou, to když nám tenkráte Januška v Slavkově tak pocákal vodou. Díval se jako by člověka chtěl očima probodnouti.“

„A co jak živ dostal bití,“ přejal otec slovo. „Ale nic platno; sotva že mu trochu odtrnulo, hned zase po každém bití ztropil něco ještě horšího, nežli zač bit byl posledně. Inu, nešťastný člověk.“

„A zač to vlastně má viseti?“ po chvíli se otázala matička.

„No, snad se ještě pamatuješ,“ v odvět tatínek, „jak asi čtyři neděle před naším obchodem ze Slavkova v Bučovicích zabita byla židovka a vydrancována její krčma. Hádali hned, že to nikdo jiný nespáchal nežli Homoky, a než se jednou vyspal, ptáčka si vypůjčili. Kdybychom byli ještě jen měsíc zůstali v Slavkově, byl by asi chlapík visel tam. Na jeho štěstí přišel marš a tím věčným psaním sem a tam se stalo, že si ještě poseděl více nežli půldruhého roku u Stojkowa.“

Ve středu jsem se ve škole dověděl, že na smrt odsouzený Homoky toho dne a ve čtvrtek všemu slavnému publiku vydán bude na podívanou. Okamžitě ve mně se vzbudilo předsevzetí, že se na delinkventa také půjdu podívat. Netroufaje však, že bych pochlubě se záměrem svým od rodičů na to dostal dovolení, ve čtvrtek ráno místo ministrování u Bernardinů vydal jsem se na pouť k vojanské šatlavě. Valným proudem k domu hrubého zdiva,

nevysokému a ne velmi prostrannému, jehož zamřežovaná okna hleděla na polední trakt polospustlého zámku Břežanského zvědavých lidí se bralo houfně a dlouho mi čekati bylo před vchodem, nežli jsem se dostal do klenuté jizby, v níž dubové dvéře silně pobité železnými pruty a nahoře maloulinkým okénečkem, kterým by sotva ruku prostrčiti lze bylo, opatřené jizbu dělily od cely odsouzencovy. Jizba plna byla zvědavců tlačících se k okénku a zase dlouho jsem musil čekati, nežli jsem se ke dveřím dotřel sám. Dvě věci mi byly s podivenou za dlouhého čekání mého. Jedna, že skoro každý z odcházejících od okénka na cínový talíř stojící uprostřed jizby na malém stolečku hodil šajnový grošák neb i dvougrošák, druhé pak, že ženské odstoupivše od okénka, nežli poodešly, poklekly a polohlasem se pomodlily otčenáš. Za nasbírané groše kupováno prý odsouzenci červeného vína a otčenášky říkány za spásu jeho duše.

Konečně dlouho se načekav dotřel jsem se dveří, ale s nepořízenou byl bych musil od nich se vrátiti, poněvadž okénko, kterým na odsouzence bylo viděti, i kdybych na špičky se byl postavil, příliš bylo vysoko. Z nenadání muž jakýsi mně docela neznámý do náručí si mě vyzdvihl a hodnou chvíli tu sám nahlédaje do cely Homokyho tu mně nahlédati dávaje u okénka postál. Odsouzenec — ano, ano, byl to ten děsný muž, jenž mě tak šeredně vodou byl pocákal v Slavkově, — zamračen sice, ale daleko ne tak divoce hledě jako tenkráte seděl u stolku, na němž veliká láhev červeného vína se sklenicí stála a nemalý měch naplněný tabákem, a klidně vypouštěl z úst klouby kouře ze krátké své dýmky. Děsně zarachocela pouta, jimiž levá noha ku pravé ruce připjata byla, kdykoli buď vína sobě k ústům podával nebo pěkně sčesané a navoskované kníry si utíral.

„A krzyża niema przed sebą na stole a niema księdza," podivil se muž držící mě na náručí.

„Po cóż (nač) mu krzyża i księdza?" ozval se hlas za námi, „wszakżeć on nie katolik; on jakiś lutryan czy kalwinista czy jakiś tam szyzmatyk."

„Tfy," uplivnul si můj příznivec, pustil mě z náručí a odstupuje od okénka, „to niech sobie go wieszają dziesięć razy," hlesl z hloubi zbožné duše své a několik ženských, jež konaly modlitby za šťastnou hodinku odsouzencovu, rovněž se zdvihlo a rychlými kroky opouštělo smutný dům.

Ačkoliv do poledne ještě bylo nějakou hodinku a u kovárny tatínkovy několik koní čekalo na okutí, tatíček na veliký div můj přece již byl doma a sotva že jsem vstoupil do pokoje přísným hlasem se mne otázal, kde jsem byl, odkud přicházím. Rozumí se, že jsem slovy co nejstručnějšími odpověděl po pravdě.

„Kluku nezdárná!“ tatíček na mne. „Kdo ti dovoloval kam choditi?“ — A skoro v témž okamžiku ranky svižnou rákoskou sázené mi již padaly na záda.

Pardousek sic, abych s Falbem mluvil, byl toliko řádu druhého, ale přece mě jen bolel. Po výplatě, jak u nás obyčejem bylo, začalo teprve zevrubné šetření přestupku a shledáno, že není divu, když tolik lidí na odsouzence se chodilo dívat, i já se svou troškou jsem pospíšil do mlýna.

„Dobře, že je zítra škola,“ liboval si tatínek, „sic by ten hloupý kluk jistě také letěl troubit na tu exekuci. Co ti lidé jen na tom mají dívati se na to katanování? Člověk je rád, když při tom nemusí býti.“

Lichou však shledána naděje tatínkova, že v osudný ten pátek bude škola. Nebyla ani na hauptšuli ani na dívčí škole obecné. Kde kdo spěchal na prostranstvo mezi vojanskou trestnicí, budovou krajského úřadu a poledním traktem zámčiska se rozkládající. Tam už postavena byla celá škadrona husarská a za malou chvíli spoutaný delinkvent profósem Stojkovem vyveden z trestnice a obstoupen šesti husary poručíka v plné parádě v čele majícími, načež smutný průvod se hnul k náměstí, z náměstí pak zabočil do ulice nekonečně dlouhé, aristokratické to Adamówky, za níž se rozprostírala širošírá luka posud pokrytá sněhem. A na louce nejbližší stranou od silnice trčelo již smutné dřevo, na němž skonati měl nešťastný Homoky. Ten pevným krokem vykonal celou tu dlouhou pouť, až stanul u smutného cíle pozemské dráhy své. Škadrona husarská kolem popraviště rozestavena ve čtverhran neboli, abych mluvil po vojansku, v *carré*, za čtverhranem pak lidu obojího pohlaví se nakupilo se všech stran na sta a na sta, lidu to velmi honetního, jenž zvědavé drobotině dětské ochotně místa popříval v nejpřednější řadě. Uprostřed čtverhranu mimo tři pacholky katovy, delinkventa a profósa místo zaujal toliko pan plukovník se svým pobočníkem, — oním to důstojníkem, jejž nebožka Lenorka v Slavkově nazývala cikánem, — a pan auditor, důstojenstvím rytmistr.

Sotva že *carré* bylo uformováno, všeho zástupu oči pojednou se obrátily k silnici, po níž tryskem přijížděl koňmo Lvovský kat Górski, provázen stráží čtyř husarů. Červený plášť jeho vlál ve větru, zpod pláště viděti bylo červené fračisko a červené spodky tkvějící ve vysokých, leskle černých holeních bot, na hlavě měl černý klobouk třírohý, s něhož příšerně vlál červený chochol. Jakmile se byl objevil kat na silnici, k povelu páně plukovníkovu ze všech pochev husarských vytaseny lesklé šavle a předveden delinkvent před pana auditora, jenž jasným hlasem čítati se jal odsouzenci zamračeně sice ale klidně před ním stojícímu — to

do třetice – ortel nejdříve v řeči samospasitelné pak ve srozumitelnější delinkventovi maďarské. Odsouzenec ani brvou nehnul. Tu předstoupil před pana plukovníka profós Stojkov, přičinil ruku ke svému čáku a pohnutým hlasem zvolal: Ich bitte um Gnade (prosím o milosť). – „Keine Gnade“ (žádná milosť), zněla odpověď. – A opět profós za téhož posuňku jako dříve hlasem vzmocněnějším: Ich bitte um Gnade – a zase odpověď tatáž. – Hlasem skoro úpěnlivým, ač věděl, že odehrává pouhou komedii, profós do třetice: Ich bitte um Gnade – ale zase tatáž odpověď jako dříve, jen že s dodatkem: bei Gott ist Gnade (u Boha jest milosť). – A pan auditor po starogermánském řádu soudním, u nás pečlivě do let, tuším, padesátých zachovávaném bílou hůlku jakousi zlomiv a odsouzenci před nohy hodiv pronesl osudná slova: Der Stab ist gebrochen, das Urtheil ist gesprochen (hůlka zlomena, ortel prohlášen).

Zatím co profós odsouzenci pouta snímal a z dolmanu jej svlékal, dychtivě kde které oko k silnici obráceno bylo, nezjeví-li se, jakož někteří z publika na jisto tvrdili, jezdec vlající bílým šátkem a odsouzenci přinášející pardon. Nezjevil se. Holomci katovi zatím zmocnivše se chudáka Homokyho nevydávajícího ze sebe ni hlásku ale hlavu vždy vztýčenu majícího řemeny spoutána pod kůl postavili, červený kat za zády jeho na řebříku vystoupil až k vrchu čakanu, holomci odsouzence povznesli a již kat se chystal ubohému oprať klásti na obnažený krk, když odsouzenec náhle na kata se ohlédaje hlavu svou vyšinul z postavení na operaci nastávající málo příhodnou. Pan kat však nedada se másti neobyčejným zjevem tím obě skráně hlavy odsouzencovy dlaněma svýma obrátil v polohu pravou a skoro v témž okamžení již kličku odsouzenci hodiv na krk na skobě jakési zavěsil a holomci jeho k povelu *spusť* podpěradlo desky, na níž odsouzenec stál, podtrhli, čímž odsouzencovo tělo náhle se ocítilo mezi nebem a zemí.

Ze starých hrdel se ozvaly výkřiky. Kat seskočiv s řebříku chvilku postál u viselce, hodil na ramena rudý plášť svůj, hodil na zem své rukavice bílé, postoupil pak k panu plukovníku ohlásit mu, že, co bylo díla jeho, vykonal, a propuštěn byv ze čtverhranu na kůň usedl, a jako tryskem byl přijel, tryskem zas odjížděl jsa provázen čtyřmi husary.

Když bylo po exekuci pan plukoník ke svému lidu měl jakousi řeč, – zatím však obecenstvo zevlovavší na popravu zasuž houfně se vracelo ku městu.

Vracel jsem se i já. Malá ve mně byla duše. „Když jsem včera,“ pomýšlel jsem, „za pouhou podívanou na Homokyho dostal slušný pomazáneček, což bude dnes, když jsem se díval na popravu?“

Aj a nebylo nic. Sic nic jak nic; byla domluva, ale domluva tak krotká, že směle považována býti mohla za nic. Za to však důkladný referát o všech podrobnostech mnou vystižených podati jsem musil a steré odpovědi na steré otázky zvědavé.

Míjela polehounku zima, nastávalo jaro. Zase s obou hor Bernardinských do úžlabiny oba vrchy dělící ze sněhu kvapně tajícího valné proudy vody se valily k jezeru, zahrada tu i tam zastkvívati se počala líbeznou zelení, ale dvorek náš ještě pokryt byl hrubou vrstvou ledu, jenž znenáhla se byl utvořil ze sněhu ve dne tajícího, v noci pak zase přímrazky stuhlého. Aby sproštěn byl dvorek nemilé klouzačky, rázného třeba bylo činu. - Podjal jsem se ho já s Józou. Sekerami jsme ledy kus po kuse vysekávali, kusy nakládali na trakaře a brankou vyváželi na ulici. Za dva dni dílo bylo dokonáno, a dvorek třetího dne byl such jako salonní podlaha. Sotva pak zahrada sněhu zúplna byla prázdna, kde kterou hodinu od školy prázdnou jsem pomáhal rýti a kopati a sázeti a vůbec konati vše, co svaly tuží a sílí páže.

Několik dní před velkonočním hodem Božím zavítal k nám starý rytmistr Sajbl – třebatě věděti, že nejstarší nadporučík o novém roce se stal nejmladším rytmistrem. –

„No jak? Chystáte-li už na sobotu święcone?“ tázal se za řeči. „Má Marjána to neumí strojiti. Přijdu na święcone k Vám.“

„Ba my toho také nebudeme strojiti moc,“ odtušila matička. „Ale když to tady jest už takový zvyk, s Pánembohem! Ustrojíme také něco. Přijděte jen, pane kmocháčku, přijděte s Pepíčkem. Jen aby se mi mazance povedly jako se povedly vánočky. To je tady v Polsku divné. Mazanců ani podle jména neznají. A kousek mazance mně je přece milejší nežli všecky ty bábovky a dorty a co jiného pleskají. Že vám, pane kmocháčku, také?“

„No, já nestojím moc ani o bábovky ani o mazance. Mně je milejší kus klobásy,“ odvětil kmocháček.

„Bude i klobása u nás i šunka – a trochu vína rovněž. Jen tu kořalu by neměli ani světiti. Je to zrovna hřích.“

„To by naše Marjána neřekla,“ usmívaje se a nekonečné kníry z obou stran si přihlazuje odtušil rytmistr. „A já sám bych myslil,“ potutelně doložil, „chutná-li ta pálenička dosti neposvěcena, že posvěcena jsouc chutnati by musila dvojnásobně. Dobrá pálenka dobrá věc.“

„Umí-li se jí člověk ustřídmiti,“ prohodil tatíček můj. — „Takhle ráno na čtitrobu malý kalíšek a po večeři malý kalíšek nemůže škoditi.“

„To máte pravdu,“ přejal zase rytmistr slovo. „Dobře Prušáci, národ až v krajnosť střídmý, praví: Das Schnapsen ist des

Morjens jut, vortrefflich zu Mittaje, doch soll der liebe Brantewin um Mitternacht nicht schädlich sin.*)" —

„No, to když tolikeré cti dochází ta milá kořalinka," zasmála se matička, „dám také nějakou baňku posvětiti."

„Dejte posvětiti dvě," tolikéž se rozesmál starý rytmistr. „Třeba se říditi mravem země, ve které žijeme. — A prosím vás lidičky, co to tam máte na okně?" — podivil se pojednou starucha a povstav od stolu zvědavě se sblížil k oknu.

Tam na dvou talířích vodou skoro po kraj naplněných stály dvě láhve dobře uzátkované a kolem do kola omotané rozmočeným papírem sákacím čili lešpapírem, z něhož hustě pučela drobná řeřicha studniční. Láhve byly od zátky po dno zeleny jako brčál.

„Nač, probůh, tu divnou parádu tady máte?" tázal se starý rytmistr a ponadzdvihnuv opatrně jednu i druhou láhev „A prázdny obě," se zachechtal. „Že se vám chce piplati se s tím zbožím."

„Ah," v odvět tatínek, „řeřicha dobrá věc. Pomohla už mnohým lidem od kašle, ba i od souchotin."

„A prázdny také nezůstanou," přejala řeč matička. „Chtěla jsem je v sobotu naplniti vínem, ale když vím, jak vzácna v Polsku je kořalinka, naplním je tím utrýchem."

„To dobře tak," pochválil rytmistr. „Přijdu v sobotu na kořalinku, a dostanu-li do té doby souchotiny, smlsnu sobě i řeřichy." —

Přišla po několikadenním postu tuhém postu konec slibující Bílá sobota. Opět dosti záhy z rána zjevil se pan Franc Franz se droždím ve pěkném šátečku bílém, matička zadělala na mazance české, opět mazance překrásně vykynulé pec upekla do brunatněhněda, že jim nebylo hany, opět líbezná vůně z mazanců naplňovala netoliko kuchyni nýbrž i parádní pokoj náš, v němž na prádelníku nejkrásnějším ubrusem matčiným pokrytém už se pyšnily na mísách i talířích věci připravené ku svěcení, to mimo dva mazance lesklé a hluboký talíř s červenými vejci, pěkně v pyramidu urovnanými, mohutná šunka dlouhou klobásou uzenou ovinutá, kýta telecí, veliké dvě baňky vína i řeřichou obrostlé lahvice dvě naplněné kořalinkou. A my děti ssajíce všecku tu vůni z tolikerých těch věcí pokojem se šířící prádelník jsme obskakovali nesmějíce ničeho ni prstem se tknouti. Nebylyť věci ještě svěceny.

Přišel odpoledne na obchůzce své po vůkolních domech katolických kněz Bernardin s fráterem Eliseem nesoucím štólu,

---

*) **Kořalinka dobra z rána, výborna jest o polednách, než i o půlnoci prý živé duši neškodí.**

kropenku a kropáč, vztáhl kapuci na hlavu, říkal nějakou modlitbu latinskou, pokropil všecko to zboží vyložené svěcenou vodou a stáhnuv kapturu čili kapuci s hlavy tatínkovi i mamince popřál šťastných a veselých svátků, přijal lesklý dvacetníček a měl se k odchodu.

Starý fráter tázavý zrak upřel na tatínka a dlaní zatřepetal ve vzduchu. Teď teprve se dovtípil tatíček, i na frátera že má něco kápnouti. Sáhl rychle do kapsy a vyloviv stříbrný pětníček fraterovi, křepelčím krokem za knězem se ubírajícímu, vtiskl ve dlaň. Po čase tatíček se dověděl, že se náleželo i s knězem gratulaci skládajícím i s fraterem přisluhujícím připiti si buď svěceného vína pohár nebo svěcené wódki kalíšek.

„Darmo se tu omrlíte, děti," pravila ke mně a ku sestře matka, když jsme očmuchovali zvláště klobásu pěkným věncem otáčející šunku. „Před vzkříšením se nesmí maso jísti. Tu máte každý po vajíčku. Dobře si je osolte a pak s Pánembohem do kostelíčka. Do kterého půjdete?"

„K Bernardinům," zvolal jsem já, „tam je vzkříšení dříve."

Dosti roztržitě jsme obcovali dojemným obrazům, a jakmile se rozhlaholily všecky tři zvony chudinké zvonice Bernardinské ohlašujíce, že Spasitel z mrtvých vstal, úprkem uháněli jsme domů.

Tam už prostřeno bylo na stůl, už za ním seděl tatíček s vousatým rytmistrem a Pepíčkem a za malou chvilku na stříbrolesklých talířích cínových se ocítilo masité święcone.

Zajímavá byla podívaná na tatínka, jak s jedné té láhve řeřichou obrostlé špetičku za špetičkou oškubával a s jakou chutí jí pojídal, až láhev skoro všecka zůstala opelichalá jako kopuletý kožich. —

Tučná večeře zapíjena vínem, jehož i nám dětem s Pepíčkem se dostalo po malém kalíšku. Po večeři masité matička přinesla na talíři několik krajíců vzácného mazance svého, ale vyjma nás chásku dětskou málo s ním pochodila.

„Uděláme puntík," pravil starý rytmistr vzav si krajíček nejmenší. „A na puntík by nejlépe se hodila kapka té svěcené z láhve řeřichové."

Matička porozuměla pokynu a přinesla pro tatínka i pro hostě po kalíšku.

„Tak malého puntíku nebude ani znáti," pokrucuje jednou rukou nekonečné kníry své a druhou nalévaje do kalíšku sobě i tatínkovi podotknul rytmistr.

„Udělejte tři nebo čtyři malé, pane kmocháčku," trochu navinule pro zhrzený mazanec odvětila maminka, „a bude snad přece za jeden velký."

„Uvidíme, co se dá dělati,“ zasmál se vousáč a jedním lokem kalíšek vychýlil. „Dobrá, dobrá! Spravedlivá samožitka,“ pochvaloval, a za malou chvilku k puntíku prvnímu přidal druhý a zase po chvilkách ke druhému třetí a čtvrtý a nevím kolikátý, až ze všech těch puntíků pojednou se stala hodná kaňka. Starý rytmistr rychle od stolu vstal a pojav Pepíčka za ruku trochu vrávoravým krokem se vydal na dlouhou pouť ze Siółki na Adamówku.

Nastalo jaro překrásné, s jarem dlouhé procházky na velkou horu Bernardinskou a časté jízdy pro dříví a uhlí kovářské do obrovských lesů za horou se rozkládajících. Mnohou zábavu mi v létě rovněž rozkošném ptáci způsobovali a brouci a motýli, jejichž úkony všelijaké se zvědavostí přírodozpytce hodnou jsem pozoroval žádnému ni v nejmenším neubližuje. Ale i botanikou, ač ta mi od jakživa byla velmi lhostejnou, truditi jsem se poněkud musil. Na malé květnici naší před verandou kolikero druhů fial vykvetlo, karafiatů, lilií a celý záhonek resedy šířící zvláště za teplých večerů líbeznou vůni skoro po celém domě. I některé byliny mimo zahradu rostoucí jsem poznával a pro tatínka sbíral. Mezi těmi však mi některé byly trochu protivny. Tak zvláště popenec, — tatínek mu říkal pupínek, — vůní svou mi se málo zamlouval, ale tatínek nakrájev si ho do polévky, že jím až zhoustla, s velikým na pohled gustem ho pojídal, tvrdě, že sílí žaludek. Za to peluň, diviznu, zeměžluč a puškvorec, jež jsem sbíral a dobýval pro tatínkovu příruční lékárnu, s nemalou při mně se potkávaly zálibou. Pro maminku na veliké kotlině pod hrází jezerní jsem sbíral přesličku. Cídilať jí matička třikráte do roka krásné nádobí své cínové.

„Hej, pantáto povídavý!“ okřikl by mě snad laskavý čtenář maje mě po ruce, „neráčil-li jste toho roku třicátého sedmého býti také študentem neb alespoň školáčkem? Povídejte pak také trochu něco o vzácných studiích svých.“

Povím.

Postoupil jsem po prázdninách roku třicátého šestého ze druhé do třídy třetí slavné krejshauptšuly Břežanské, vedené samým panem Prokopowiczem. Ve škole nás bylo daleko méně nežli ve třídě druhé. I maršálek, ačkoli mu ročkům už dosti četným přibylo jednoho, nevím proč uznával za dobré vykonávati ještě na dále úřad svůj biřický pod vůdcovstvím pana Borowského. Ve třídě naší zavládl zcela jiný duch. Ačkoli metla, již za tehdejších časů tak málo kdo si dovedl odmysliti od učitele jako starožitník od konsula Římského světovládné fasces, i u pana Prokopowicze vždy pohotově ležela na katedře, přece chudák, nechopil-li se jí professor Serwacki, jenž nás zase cvičil po svém

způsobu v krasopise, nebo páter Dawidowicz, skoro po celý Boží rok trvala na zahálce.

I ve příčině obcování mého se spolužáky ledacos obrátilo se ve stránku lepší. Ačkoli jsem němčinku svou důsledně provozuje ve škole nikdy nepromlouval slovem polským, přece jenom daleko řidčeji nežli ve třídě druhé mi slýchati bylo líbezný pokřik: Szwab, drab, kuternoga, nie boi się pana Boga; gdy grzmi, ón bzdzi, gdy się łyska, dupę ściska.

Sto a vícekráte měl jsem v ruce slovník Mrongowiusza, Bandtkiego, ba i Lindeho, ale nikdy mi nepřipadlo na mysl podívati se, co vlastně znamená slovo kuternoga, a teď z toho mám, že ani tobě, laskavý čtenáři, neumím pověděti, co sám neznám.

Při vší klidnosti své a laskavosti ředitel Prokopowicz, — nemálo v tom jsa podoben milému rechtoru Slavkovskému Hrbáčkovi, — kázeň měl daleko lepší, nežli byla ve třídě druhé. Také učení nám všem jaksi hravě šlo. Předměty zůstaly tytéž, jako byly dříve, s tím toliko rozdílem, že v německé grammatice se pronikalo něco hlouběji, a místo katechismu, že se nám přednášela biblická dějeprava. Kterak tato působila na polské spolužáky mé, hrubě zápasící s němčinou, nevím. Já jsem těmi dějinami biblickými byl všecek unešen. Znalť jsem mnoho příběhův už od let dřívějších z vypravování tetiných v Bohdanči a pátera Cyrilla v Slavkově. Tím dychtivěji jsem se přiučoval posud mi neznámým. Ba i hry všeliké, vážené z dějepravy jsem si vymýšlel a se sestrou prováděl. Ta, chudáček, jindy bývala Isakem, já obětujícím Abrahamem; jindy jsem ji prodával jako Egyptského Josefa a vozil v zimě na saňkách v létě na trakaři po zahradě provolávaje: Tento jest první po králi; tu zase z ní jsem dělal Davida, ze sebe pak obra Goliáše, nebo sám zahrávaje si na soudícího Šalomouna sestře najednou dvě ženy jsem dával odehrávati při vedoucí o dítě, jehož representantem byla sestřina panna, jak tenkráte se říkalo, nebo loutka, jak nyní se říká.

Zvláštní náhoda ve mně zbudila démona ctižádosti. —

Zvěděl jsem, že krásné předpisy vyvěšené na zdi školy naší za sklem jsou dílem bývalých žáků této třídy, a že se na čestné toto místo každý může dostati se vzácným podpisem svým, kdo si dá záležeti. Od té doby úlohy i školské i domácí jsem už nepsal, ale právě maloval. Dostalo mi se, po čem jsem tak usilovně toužil. Kalligraficky provedený předpis o trojím písmě, fraktuře to, písmě kancelářském a kurrentním zavěšen s podpisem mým na zdi a zároveň zvěčněno jméno mé tím, že téhož dne, kterého za rámeček daný předpis se zavěšoval, vneseno jest i do „zlaté knihy.“

Ale právě když hvězda študentské slávy mé stála v zenitě a oči téměř všech spolužáků mých závistivě na mne pošilhávaly, zlá mi se přitrefila nehoda. Seděl jsem v první lavici devátý. Soused můj v řadě desátý, že seděl na samém konci lavice lnoucí skoro k samé kathedře, na níž stál zvonek, kdykoli bylo po hodině zvonkem po chodbě běhaje vyzváněl. Vyzvánění to zdálo mi se rozkoší nevšední a byl bych co za to dal, aby mi se také jednou dostalo štěstí, bych vyzváněl konec hodiny.

Přijda jednou do školy znamenám, že mého soudruha zvonníka tu není. Přijde páter Dawidowicz; usadí se na kathedře, jme se přednášeti, a mého soudruha jak nebylo, tak není. Naděje na vyzvánění rostla každým okamžením. Uhodí čtvrť, — souseda tu není; uhodí na věži půla — souseda tu ještě není. Počítám minuty, kdy uhodí už devátá. Ale ty minuty tak líně ubíhají, že mi se zdají býti věčností. Tu konečně zase na věži to zacinká. Já nemysle jinak, nežli že dlouho čekaná devátá to bije, — a zatím to teprve tři čtvrti, — vzchopím se, popadnu zvonek a už jen ze dveří ven. Tu právě když uzounkou uličkou mezi lavicemi a podiem se provlékám, mohutná pěsť mě popadá v týle, jako pírko mě vyzdvihne, a jak se tak třepetám ve vzduchu, metlou na záda a též jižně od zad mi sází nepočítaných. Zvonek mi vypadl z ruky a sám už nevím jak jsem se ocítil na svém místě. Hle, jaké pohromy se mohou na člověka přivaliti, neví-li kolik uhodilo. —

Malá nehoda tato dlouho mě rmoutila. Zvonku nikdy jsem se nedotknul. Ba zdálo mi se od té doby, jakoby už ani nevydával tak jasného hlasu jako dříve.

Prospěchy mé školské měly však pro mne i poněkud mrzutou stránku. Tatíček znamenaje, že té němčině jaksi gruntovně začínám rozuměti, — vytýkalť jsem zajisté leckdy nahlédaje do tatínkových služebných zápisků leckterou chybičku pravopisnou, — ustanovil mne mrňavce za učitele slohu milému Józovi. Tomu již se bylo přechýlilo přes dvacátý rok; v řemesle kovářském byl už sběhlý dokonale, německy také již po soudu otcovu náležitě uměl, ale v péře to ovšem silně vázlo. Plukovník tehdejší, — po knížeti Reussovi už čtvrtý, — zase tatíčkovi velice byl přízní nakloněn, bylo tedy na čase, aby Józa konečně se stal skadronním kovářem a poslán byl do Vídně na kurs zvěrolékařský. Vše náležitě bylo zjednáno. Počátkem měsíce září Józovi nastoupiti bylo i novou důstojnosť i pouť Vídeňskou. Co času zbývalo do té doby mělo býti obráceno k utvrzení v němčině. A tak já klouče sotva devítileté stal jsem se informatorem. Jak jsem věc pořizoval, nevím. Ale Józa po letech mě tolikerými důkazy lásky zahrnoval, že mu nikdy za ně nepřestanu býti vděčným.

Když konec školního roku přišel, vítězoslavně jsem se ode zkoušky vracel domů s praemiem. Dostalo mi se hezounké knížky, jež obsahovala tři německé povídky Krištofa Schmieda, *Štědrý večer* to, *Růženu Jedlohradskou* a *Dřevěný Kříž.*

XI.

Milý Bůh s nebe všecko v světě vidí,
neštěstím, štěstím zkoušívá nás lidi;
sníží-li koho čili výše vsadí,
hledí přec vezdy, jak si člověk radí.
Kaz. Brodziński.

Četba těch povídek Schmiedových převelikou mi způsobovala radosť. Nemohl jsem se od ní nikterak odtrhnouti. Šťastnou pamětí nadán jsa za nedlouho jsem je uměl téměř z paměti a tu rodičům tu sestře je vypravoval. Francouzské přísloví, že l'appétit vient en mangeant (chuti přibývá za jídla), plnou měrou se osvědčilo na mně. Ohlédal jsem se všude po knihách nových. Ale toho koření v Břežanech rostlo velmi po řídku. O knihkupectvích tehdaž jsme jen hádali, že jsou jaká na světě, o půjčovnách pak neb antikvariatech na dobro nic jsme nevěděli. Knihař, jediný řemesla svého ve městě, prodával knihy školní, po jiných pak živá duše se neptala.

Obcházeje vůkol jako hladový vlk na mysli jsem přemítal, kde by se bylo možná dopíditi knihy nové.

„Ha!“ kmitla myšlénka v duši mé, „Curkiewicz také byl praemiantem, také dostal knihu; je zdejší; půjdeš a požádáš ho za vypůjčenou nabídna mu svou.“

Matka na to svolila a já neleně vážil cestu na předměstí Miasteczko dobré půl hodiny vzdálené vyhledat milého Curkiewicze. Ochotně mi knihu svou zapůjčil, ale o mou nestál. Po cestě domů otevru knihu: předtucha mě nesklamala. Obsahovala kniha zase tři povídky Kristofa Schmieda: „Genovefa, Ida von Toggenburg, Heinrich von Eichenfels.“ Několik dní po mně krom oběda a večeře nebylo potuchy. Zalez někam do zahrady nebo vyšed na velkou horu Bernardinskou všecek jsem se hroužel v krásách svého auktora.

I nemysli nikdo, že mluvě o krásách povídek Schmiedových, mluvím ironicky. Svět, jenž se tu otvíral před duševním zrakem mým, tisícerým lahodil kouzlem. Obzvláště pak ti germánští rytíři mocně vládnoucí na skalnatých hradech svých, udatně válčící proti nepřátelům, hrdinně potírající zlobu a nepravost, ideálem mi se býti zdáli dokonalosti lidské. A ta mravnost imponující, jak přese všecku schytralost zločinců pravda a právo vždy do-

chází konečného vítězství, tak mile mi rozehřívala hruď, tak neodolatelně ovládala mysl.

Šťastni věru jsou Němci mohouce mládeži své do rukou dávati spisy podobné Schmiedovým,.spisy upravující útlé duše lidské na setbu svaté lásky ku vlásti a s tou všech ctností, kterými člověk se stává člověkem. My veliké důležitosti spisů pro mládež málo posud jsme si vědomi. Téměř vše, co v tom oboru se u nás do nedávna produkovalo, byly překlady z němčiny. Člověku jest až žalostno patřiti už na titulky těch knížek. A čte-li se kde „dle německého vzdělal" pan Ten nebo pan Onen, málo věru to váží. Neboť v čem všecko to vzdělání, prozkoumáme-li věc zevrubně, vlastně záleží? — Ze spisu poněkud objemnějšího vzdělán suchoparný jakýs výtažek, jména německých měst a osob přehudlařena na jakás takás jména česká — a český spis pro mládež jest hotov. Mimo to čeština těch ubohých překladův a knížek vzdělaných větším dílem až do nebe volá a hubí trochu toho citu jazykového, jejž děti tu i tam z otcovského domu přinášejí, jako pozdní mráz hubí květy stromové.

Za posledních několik let ovšem u nás také se vyskytají knížky pro mládež převedené z jazyka francouzského. Jsou mnohé z nich pěkny, jsou i poučny a pěkné illustrace blahodárně působí na rozvoj krasocitu mládeže: ale co platno všechno poučování o dalekých končinách světa, o tajemných silách přírody, o zápletkách moderních poměrů sociálních a věcech podobných, nevedeno-li dítě od nejútlejšího mládí k tomu, aby se cítilo býti členem svého národu, jemuž povinováno jest po čas života oddaností a láskou. Pravdu má předbřeznovské doby básník Jan Pravoslav Koubek, an dí:

Všecko vědění jest plevou holou,
Nevede-li ono ke ctnosti,
Všemu národu-li není školou
Národní a moudré hrdosti.

Jako kyselina uhličitá požívána jsouc v nápojích tělu svěžesti a síly dodává, vdychována však otravuje krev, tak ty překlady všelikých těch spisů pro mládež, byť mládeži národu, jehož jazykem původně psány jsou, sebe lépe snad jíti mohly k duhu, milé té mládeži české nejen neužitečnými se státi mohou, anobrž naprosto škodlivými.

Mne, — abych se vrátil, odkud jsem odbočil, — Schmiedovy povídky ve směru a smýšlení germánském utvrzovaly co nejpevněji. Všecko všudy ve své fantasii jsem proměňoval na hrady rytířské a starogermánské bohatýry. Žil jsem životem jaksi zvláštním, málo co společného majícím se světem skutečným.

Zatím co já potuluje se po rozkošném okolí Břežanském všecek jsem se oddával svému Schmiedovi, metány losy o mou budoucnost. Měl jsem odbytu a to se slávou odbytu školu normální; německy jsem uměl: svět mi stál otevřen. Jen ten věk můj, - ten věk! Co s kloučkem ne zcela desítiletým? — Na řemeslo kovářské paže mé nestačovaly; z opakování třídy třetí mnoho užitku vykvétati nemohlo; na zahálce mne nechati příčilo se zdravému rozumu; na studie se mnou tatíček si netroufal, odhodlav mě se vší určitostí takořka nad samou kolébkou na řemeslo své.

Brána rada kde s kým. Fourir Blažka, pán, že výhradně byl od péra, v pluku na slovo braný, radil, aby mě otec dal do jeho kanceláře za mundanta; tam že pobuda několik let snadno to dotáhnu na fourirství a že ze mne bude hotový pán. Kmotr Dušek úsilovně domlouval otci, aby se mnou jen nepomýšlel na žádné písaříčkování. „Řemeslo zlaté dno“ bylo jeho heslem a mezi řemesly za nejpřednější ovšem pokládal sedlářství. V zásadě obecné otec dokonale se sice srovnával s panem kmotrem, ale přednost mezi řemesly přikládal ovšem kovářstvu. Ba i plukovní trubač Kubín přispěl na radu pravě: „Vsadil bych se, že klučina se brzy vpraví do muziky. Prsa má jako zvon. Dvě tři léta vám jej pocvičím a pak vstoupí do kapely vojanské za hornistu a bude míti svůj komisárek do smrti.“

Konečně když už prázdniny se schylovaly ke konci, tatíček se odhodlal na radu vzíti ještě starého rytmistra Sajbla. Dobrý vousáč, sotva že vyslechl, oč se jedná, kroutě mohutné kníry své začal vykládati:

„Jaké rozpaky? Co hodláte s devítiletým klukem? Na řemeslo že jej chcete dáti? Na jaké? Leda na krejčovinu — k jinému se pídimužík nehodí. Ale na to po pěti letech také času dost. Klučík se posud dobře učil. No, otráví-li jej trocha té latiny, pošlete-li jej do škol latinských? Nemyslím. Já svého Pepíka, — škoda věčná, že mi ustavičně stůně očima, — až si odbude tu normálku, — musím ho tam ještě roček nechati, — dám na gymnasium, třeba z něho nebude než voják, jako ze mne. Nebuďte sám proti sobě a jen s klukem tam, kde se může ještě něčemu naučiti.“

Rada starého rytmistra rozhodla. Téhož dne tatíček se mnou šel do krámu Arona Diamanta, obchodníka se střížným zbožím, v krámě radničném pod číslem devátým, koupil tmavozeleného sukna tenkého nevím už kolik loket, přizval krejčího Moška (Mojžíše) Lustiga a dal mi naměřiti na kabátec elegantní, jaký nosívali študenti. Opatrně připomenul, aby rukávy byly náležitě dlouhy, poněvadž hoch roste, a matička přísně nařídila, aby žid

odstřížky nezapomněl vrátiti, by bylo z čeho časem svým kabátec záplatovati.

Zatím co Moško Lustig upravoval kabátec, matička pilně vyšívala velikánské dva límce z bílého perkálu, jež nad košilí u krku se spínaly zvláštní sponečkou ozdobnou a zevně pokrývaly límec kabátu, dílem pro parádu, dílem aby límec soukenný od vlasů se nezamastil.

I nový kabátec tmavozelený i pěkně vyšívaný límec právě byl dohotoven, když nastal den zápisu.

Tatíček zase nasoukav na sebe parádní mundur a naraziv ohromný klobouk třírohový se žlutým prýmkem po pravé straně a opásav se šavlí, na jejíž rukojeti zavěšena byla rákosová hůl s velikým bílým knoflíkem nad řeménkem ozdobně spleteným, kráčel se mnou k zápisu.

Starý prefekt Petrowicz přívětivě nás přijal, vzácnou osobičku mou zapsal za žáka *parvy* neboli první třídy gymnasialní a oznámil, že professorem mým bude pan Martin Hora.

Brali jsme se tedy rovnou cestou k tomuto. Obýval jako skoro všichni professorové Břežanští v domě vlastním. Vstoupili jsme do kuchyně. Služka tázavě jaksi na nás pohlížela.

„Možno-li mluviti s panem professorem?“ lámaje polštinu jak uměje tatíček se tázal.

„Zaraz“ (hned), divně jaksi se usklebujíc odvětila služka, ale z kuchyně se nehýbala. Měly jsme tedy požehnaně kdy po ní důkladně se porozhlédnouti. Bylo věru nač se dívati.

V koutě hned proti dveřím pěkný srnec trojparoháček ležel a několik ušáků zajíců; na kolíku nad ním poněkud ostentativně zavěšen byl celý růženec kuroptví, na polici opodál jako řada vojáků postaveno bylo několik homolí cukru a všeliké balíky a balíčky obsahu tajného: slovem byla toho dne kuchyň tolikerými zásobami opatřena, jako by alespoň tři dcery najednou měly svatbu míti. Tatíček vážně jaksi potřásal hlavou a za některou chvíli opět na služku kuchařku, může-li mluviti s panem professorem. Poněkud nevrle opět se ozvala kuchařka svým „zaraz“ a opět si hleděla svého.

Za některou chvíli se otevrou dvéře, do nich vstupuje člověk velikán, bříška dobře vypaseného. Vysoké vyleštěné boty a kolláre hlásaly, že to ruský farář. Jemu v zápětí šel jeho synek a za oběma pacholek, nesoucí v jedné ruce homoli cukru, ve druhé koš, z něhož zvědavě vyzíralo někojik lahví dobře upečetěných. Kynul rukou, služka přiskočila, pacholka zbavila nákladu, přeběhla kuchyň, otevřela dvéře do panských pokojův a pozývala pana faráře, aby vstoupil. Opět tatíček jaksi povážlivě pozatřásl hlavou. Za chvílenku jako maní přišla do kuchyně z pokojů

dáma pěkně ustrojena, badavým okem se porozhlédla po kuchyni a úklony otcovy vojansky škrobené skoro si ani nevšimnuvši vážným krokem v pokojích svých zase zmizela. A opět tatíček, možná-li ještě povážlivěji, potřásal hlavou. Posečkav pak ještě chvíli dobyl z kapsy lesklý dvacetník, vložil přísné kuchařici ve dlaň a opět se tázal, může-li mluviti s panem professorem. „Zaraz" odpověděla tázaná, vešla do pokoje a za některou chvilku vrátivši se ukázala na dvéře, jež nechala pootevřeny, že můžeme vstoupiti.

Ze salonu, do něhož jsme vkročili, pan farář se svým synkem právě odcházel, ale ne kuchyní, nýbrž pokojíkem přímo vedoucím do předsíně.

Tatíček po vojansku vzpřímeně pozdraviv krátce oznámil, že jsem páně professorovým žákem a odporučil mě jeho shovívavosti a přízni.

Professor Hora, mužíček malý, obstárlý, lysohlavý a pečlivě vyholený, vážně nabíraje čelo řečí dobře upravenou jal se toužiti na to, že nyní kde kdo se hrne na studia. Nejlépe prý nepopínati se s dětmi svými nad vlastní stav svůj. Stává prý se sice, že se někdy z některého synka rodu řemeslnického něco vydaří; ale to prý jako terno z loterie, do níž tisíc a tisíc lidí sází darmo, aby si jednou za čas měšec omastil jediný. Ostatně prý abych jen byl přičinliv a pilen . . .

Z pokoje vedlejšího slyšeti bylo kroky, řeč bez náležitého epilogu skončena. Přívětivý úsměv — a brali jsme se touže cestou ven, kterou před náma byl odešel farář.

Po cestě domů tatínek všecek zamyšlen jsa nepromlouval ani slova, ale divně jaksi kroutě hlavou chvíli ob chvíli nesrozumitelného cosi zamumlal. Matka z naší výpravy ranní málo byla potěšena. Ba nastala opět o tom porada při obědě, neměli-li by mě přece jen s těch studií strhnouti. Na konec však zůstalo na tom, že to se mnou nějaký časek zkusí.

Dostal jsem několik dvacetníkův a šel koupit knih. Byla jich malá trocha — všeho honu čtyři: náboženství, latinská mluvnice, početnice jakás a zeměpis. Na tento jsem hned padl jak ostříž na holuba. Před titulním listem byl na celé stránce vytištěn císařský orel, na jehož prsou dlouhým věncem erby jednotlivých zemí Rakouských. Obrázek! jak vzácen nám tehdy byl každý obrázek! Odchovanci školy nynější, která žákům vše způsoby všemožnými znázorňuje, nikdy toho ani nepochopí, jak jsme my tehdaž každého si uměli vážiti obrázečku, jak se nám každý hluboko zarýval do duše. Nabaživ se konečně poněkud orla přemítal jsem list za listem a kde po zdání mém co zajímavého bylo, po různu jsem si čítal. Těšil jsem se na zeměpis

ve škole obzvláště. Ale jen to malování kdybych měl k té knize, pomýšlel jsem si, jako je měl Eberhard v Řešově; to by byla trefa. Ale malování toho — (slovo mapa jsem byl už zapomněl) — nebylo.

Přišed po dvou dnech do školy podivil jsem se nemálo. Jako někdy ve třídě druhé normální, tak nás zase „v parvě" bylo do osmdesáti; síň byla velikánska. Lavic tam stálo jednou řadou naproti kathedře deset, v levo od kathedry dvěma řadama napříč po pěti, v pravo od kathedry tolikéž dvěma řadama po desíti. Tváře spolužáků po velikém díle zcela neznámy. Bývaloť zajisté obyčejem v Haliči, že děti šlechticů polských, ruských farářův a zámožnějších úřadníků dominikálních, ze kterých po devíti desetinách se skládalo studentstvo, do desátého nebo jedenáctého roku doma se cvičily a vykonavše pak soukromě zkoušku ze třetí třídy normální vstupovaly na gymnasium.

Jedním z nejprvnějších úkonů našeho třídního pana professora bylo rozsaditi nás po jednotlivých lavicích. Jakého dělidla při tom užíval, nikterak nemohl jsem se domysliti. Tolik však je jisto, že mně, — premiantovi ve třetí třídě normální, — místo bylo vykázáno předposlední v desáté lavici příční po levé straně kathedry, což i bylo vůbec předposlední místo ve třídě. Neboť lavice příční od kathedry v pravo zůstávaly neobsazeny a byly jen na to, aby při nedělních exhortách se v nich usazovali žáci ostatních pěti tříd.

Za prvních několik dní pobytu svého na gymnasii byl jsem pln horlivosti a pozornosti. Ačkoli jsme kromě dvou hodin do téhodne vyhrazených nauce náboženské ustavičně jenom mleli latinu, přece jsem dosti dlouho v píli své neochaboval. Ale dál a dále, když jsem přese všecko dohlašování se k odpovědem ustavičně zůstával nepovšímán, valně horlivosť má potouchala, až konečně jsem zcela se oddával na hračky všeliké a se sousedy, vesměs to repetenty, raději se bavil, nežli na slova dával páně professorova. Tu čeho mi se dříve nechtělo nijak dostávati, dostávati mi se počalo měrou daleko hojnější, nežli jsem si kdy přál. Ale nastojte! volán byv větším dílem jsem zůstával dlužen odpověď.

Po několika nedělích měli jsme první latinskou komposici. Bylo to ve středu. V pátek ráno, (ve čtvrtek tehdá prázdno bývalo celý den), přicházeje do školy spatřím valný zástup spolužákův, an obstupuje synka professorova Adolfa, (bylť i ten, mimochodem řečeno, mým spolužákem), a jeho se dotazuje co z komposice „má." I slyším tu formule dříve nikdy neslýchané. „Ty máš *sine* (bez chyby), *eminentem,*" pravil jednomu; „ty *primam,*" druhému; „ty *ademinentem,*" zase jinému a tak dále variacemi nej-

podivnějšími. Konečně dodav si odtuchy přistoupím i já k Adolfkovi chtěje se ho zeptati na osud své první komposice. Ale nežli jsem ještě ústa otevřel, Adolfek prstem na mne ukázav za velikého smíchu všech pánů kollegů prohlásil: „A to głupie Szwabisko má *tertiam*.“ A v skutku. Za malou chvilku professor Hora přišed komposice nám vrátil. Má byla červenými křížky posázena jako prsa ruského generála řády.

Neprospěch ten zarazil mě nad míru.

Posměch žáků druhých pálil jak oheň. Předsevzal jsem si, že se o věc vezmu horlivěji. Při společné korrektuře poznával jsem, že jsem času prospal hrozně mnoho. Učil jsem se od té chvíle jako morovatý. Píle vynakládaná před dvěma léty na „Wörter, welche nach dem Schreibegebrauche“ tak a onak se píší, byla pravou hračkou proti lopotnému namáhání s latinou. Ale platno nic — naučil jsem se deklinacím, jen to praštělo, ale užívati forem ve větě jsem neuměl a hned tak se nenaučil. Ba hádal jsem, a zdá mi se, že ne bez důvodu, to že jakés arkanum bylo, jedněm z nás žáků, Bůh milý ví odkud, známé, jiným, jako mně, úplně neznámé. Druhá i třetí komposice byla o poznáníčko lepší nežli první, ale proto přece jen nedostatečna.

Když se schylovalo k vánocům, proslýchalo se, že u nás bude první zkouška měsíčná. I nebyla pověsť bez podstaty. Z čista jasna nám se dostalo rozkazu, bychom denně s sebou brali početnice své a knížky zeměpisné. A tu po několik dní kromě jediné hodiny latinské samy počty a sám zeměpis až jsme toho uměli tolik, co by stačovalo právě na tu měsíčnou zkoušku. Mně obojí šlo jako z vody. Byla zkouška měsíčná za přítomnosti páně praefektovy: volán jsa z počtův i ze zeměpisu, jenž se však pořizoval bez zeměkoule, bez mapy, výborně jsem obstál jakož i neméně z náboženství. Arciť, uměti náboženství na gymnasii Břežanském daleko menším asi bylo uměním nežli neuměti ho. Neboť takových katechetů za dob tehdejších, jako byl náš Matěj Hirschler, potomní biskup Přemyslský, bylo asi velmi málo. Sama ušlechtilá postava jeho a mužná krása nám imponovala. Laskavosť nikdy nevybočující ve slabosť, jakouž na jevo dával každému žáku bez rozdílu, naklonila mu srdce nás všech, a trpělivosť andělská, s níž pomáhal slabším žákům pojímati pravdy náboženské, při čemž nelenoval na pomoc bráti polštinu, kdykoli se toho naskytala potřeba, - a ta se naskýtala téměř napořád, — úctu vzbuzovala k němu neobmezenou i při nás lehkomyslných klučících i při studentstvu dospělejším.

Daleko ne tak hladce jako při náboženství a zeměpisu mi věc šla při latině, přece však ne tak bídně, jak jsem sám se obával. Kdykoli zajisté k zavinutým otázkám páně professorovým

jsem se odmlčel, stařičký praefekt poněkud jinak položiv slova o touž věc mne se tázal tak jaksi zřetelně a pochopitelně, že jsem rozpomenuv se chvilenku dosti dobře mu trefoval odpovědmi. Praefekt potřásaje hlavou krátce mě napomenul, abych byl pilnějším, ale professor Hora se své strany tvrdě, že prý všecka napomínání u mne přicházejí na zmar a daremna jsou, učin dobré rady praefektovy takměř v zárodě zahubil.

„No, jak dopadla zkouška?“ tatíček zahlédnuv mě od kovárny, a já s komilitonem Lukášem Soleckým, se mnou pod jednou střechou bydlícím, domů se beru, zvědavě se otázal. Sklopil jsem oči a soudruh Solecki usmívaje se místo mne odpověděl, že všecko šlo dobře a hladce.

Dále o celé věci nebylo řeči. Před tím málo kdy jsem se Soleckým obcoval, ačkoli příležitosť k tomu se naskýtala napořád; od té doby však velmi jsem si jej oblíbil, že pláštěm křesťanské shovívavosti přikryv nedostatky mé latinské tatínkovi o mně vydal tak pěkné svědectvo. Přebíhal jsem od té doby několikráte denně k němu a on navzájem zase ke mně.

Neboť kterýsi den po Všech Svatých už byla rodina naše opustila přívětivý domek s tou pěknou zahradou a tím prostranným dvorem, o němž ve předešlé kapitole jsem se rozepsal, a přestěhovali jsme se nazpět do domu, v němž bylo první obydlí naše Brzežanské, do domu paní Kateřiny Gołębiowské.

Příčiny stěhování toho byly kolikery, nejhlavnější pak tato: Jednou v září měsíci z čista jasna na dvůr přišli dělníci, přivlekli několik dlouhých břeven a jali se stáji, v níž maminka chovala své kravičky, pažiti příčkou, do stěny dlabati otvory, vzdělávati prahy, vstavovati futra, vsazovati okna a přidělávati okenice. To nebylo dílem až tak nesnadným. Bylať stáj, jako stáje na předměstí našem všecky do jedné a z domů nejvalnější část vzdělána z pouhého dřeva a hlíny. Říkali tam budovám takovým lepianky (lepenky) na rozdíl od domů zděných, které sluly kamienicy (kamenice). Do dvou neděl metamorfosa přetvoření popoloviny stáje v obydlí lidské byla dokonána a hned se do něho přestěhovala s rodinou svou paní Rösslerová, domácí naše paní, jež potud se svým mužem, respicientem při finanční, stráži kdesi v kterémsi poblízkém městečku byla přebývala. Samo to nové sousedstvo snad by bylo rodičům méně vadilo, ale že i naše dvě kravičky měly se státi jaksi podruhyněmi dvou kravic naší domácí paní, zdálo se býti nesnesitelným. Dána tedy, když tu o to tu o ono skoro denně spory byly a svády, výpověď a najat byt u paní Gołębiowské, byt to po truhláři Kutykovi, jenž se byl přestěhoval kamsi na aristokratickou Adamówku.

Já jsem se s bytem pod Bernardinským klášterem nerad loučil. Neboť byt nový, ačkoli prostranný a překrásného rozhledu poskytující po jezeře a stráních lesnatých nad jezerem vyvstávajících, žeť ode dvora byl úplně odloučen, neposkytoval tolik příležitosti ku pěstování plemene kuřího, — libůstky to mé obzvláštní, — jako byt dřevnější, a jen k úpěnlivým prosbám mým matička ze všeho hejna slepičího zachovala onoho statečného kohouta mnohobarevného a čtyři slepice chocholaté darované nám od šlechtice Ineza. I z obou krav jedna pro nedostatek místa ve stáji nedávno na dvoře vystavené prodána, a zůstávali jsme od té doby vždy jen o jedné.

Dům paní Gołębiowské od té doby, co jsme jej byli opustili, valných doznal změn. Celé to prostranství v průjezdě, jež dříve ještě za stáj bylo, přepaženo zdí souběžnou se zdí venkovskou a proměněno v obydlí o slušných dvou pokojích. Veliké dva stohy na zahrádce byly zmizely, ale nevystřídány stohy z úrody posledního léta. Hospodář Gołębiowski zajisté všecka pole svá byl prodal a peníze utržené s části nemalé na uplacení starých dluhů, s části na vzdělání nových plotů, na úpravu domu a stavění chlévů, s části pak ovšem tolikéž nemalé na tu nešťastnou kořalinku vynaložil, jež konečně jej sklátila do hrobu. Dopil se o velikonocích zánětu mozku a ozdravěv poněkud z nemoci na posílenou zuboženého tělesenstva svého vypil, jak hospodyně Gołębiowska vypravovávala, jen asi pět kalíšků wódki s pepřem — aj a byl do dvacíti čtyř hodin na prkně. Hořce paní Kateřina oplakávala svého Adasia, ba i po létech, kdykoli se kde o něm vzpomínka stala, slzami se zarosily oči její.

Nové obydlí naše té mi poskytovalo výhody, že jsem daleko častěji nežli dříve přicházel mezi cizí lidi. Neboť v domě samém už jich bylo hodnou trochu. U domácí paní naší, kam jsem od první zkoušky měsíční novému soudruhovi Soleckému, synu to z bratra paní Gołębiowské k vůli zavítával několikráte denně, obzvláště dobou večerní bývalo dosti veselo. Tam okolo kamen a krbu se scházívaly děvečky, forejšici důstojníků od pěchoty bydlících v domě i v sousedstvu a někdy i drobnější cháska studentská. Bývalo pak veselo. Přetřásaly se všeliké klepy, někdy též vypravovány báchorky a zpívány národní písně maloruské. V obojím posledním nad jiné vynikala švarná služka naše Ksenia, až ji po některém ročku maminka pro virtuositu osvědčovanou i v umění na prvém místě mnou položeném chtěj nechtěj ze služby musila pustiti. Ostatně větším dílem, když jsem ve společnosti té se bavil nejlépe, sestřička přicházívala s přísným od rodičů vzkazem, abych ihned šel domů.

Někdy za čas, obzvláště chtěla-li si buď nějaké nářadí kuchynské nebo jinak něco vypůjčiti, domácí paní naše zavítávala na chvilky do našeho obydlí a vypravovávala pak o nebožtíku svém muži, jakých zakoušel trampot v polské revoluci roku třicátého prvního, jak se bil s Rusy, jak utekl ze zajetí a unikl vyhnanství na Sibíř. Vypravování těch nemohl jsem se ani dosti naposlouchati. Ale že by ti Poláci, kteří se to tam tak udatně bili s Rusy, titíž byli Poláci, kterých jsem na tucty denně vídal okolo sebe, ani ve snách mi nepřipadlo na mysl. Hádal jsem, že to vše, co domácí paní vypravovala, bylo kdesi daleko, daleko, a o Rusích nic jinak jsem nemyslil, nežli že začínají tam, kde přestává svět.

Bytu domácí paní zrovna naproti přes průjezd obydlí bylo důstojníka od pěšího pluku arcivévody Štěpána jménem Beckersa. Bylo o dvou pokojích. V prvním bytoval a hospodařil forejšic Semen (Šimon), dobrá duše rusínská, ke každému přívětivý, hovorný a pln šprýmův a vtipků někdy dosti peprných. Sloužil už na desátý rok a vzdychal jen, aby mu Pánbůh ukrátil těch ostatních čtyř, aby se navrátiti mohl domů k ženě a k dítěti. Se mnou velmi brzy zdůvěrněl a často k sobě mne pozýval ukazuje mi vzácnosti svého pána, jemuž oddán byl s tělem s duší. Rád mi toho dopřával, abych po libosti dlel v pokoji druhém, do něhož nadporučík Beckers zaměstnán jsa vojenskou službou ve dne zřídka kdy přicházel. Zbraní po stěnách rozvěšených a nábytku málo jsem si všímal. Za to pár kanárků poskakujících ve kleci obzvláště ozdobně vzdělané nad míru mne bavilo a nemohl jsem se vynadívati na jejich potočité skoky a rejdy. Ale ještě více nežli sama ta něžná zvířátka a mnohem trvaleji bavil mě krásný Okenův atlas živočišstva, jejž jsem jednou odkryl přebíraje se v knihách páně Beckersových dosti mohutnou řadou stojících na prostinké polici. S počátku mi ten atlas byl pouhou pastvou očí. Třpyt barev a rozmanitost zvířecích podob zaujímaly mysl mou samy sebou. Dál a dále, když jsem obrazů jak tak se nabažil, i k textu jsem obracel zřetel a jím obrazy nového pro mne nabývaly půvabu. „Hej!“ pomýšlel jsem často, „kéž bychom ve škole se učili raději tuhle tomu!“ Myslil jsem přírodopis, ale neuměl jsem, jakož přirozeno, představu ještě tak neurčitou pravým označiti slovem. Bylo to přání mé dosti naivné. Neboť jakož není učebného předmětu, jemuž by učitel pravý, sám věci své znalý a jí vroucně oddaný, svatou láskou ku mládeži nadchnutý a ku potřebám jejím přizpůsobovati sám sebe umějící nedovedl milým učiniti a zajímavým, tak se strany druhé není toho předmětu, který by svěřen byv učiteli ledabylému, jen z musu učitelujícímu, ani mládeže nemilujícímu ani vědy, ze všeho půvabu nemohl vyzut býti a žákovi se nemohl obrátiti v pravou trýzeň.

Tou měrou, jakou jsem si oblíboval zábavy přírodopisné, chuť k latině, bez toho nikdy až tak veliká, ve mně utouchala. Ba kdyby bylo nebývalo Soleckého, jenž nutkal dělati úlohy a učiti se grammatice, ano i vyhrožoval, že nebudu-li ve škole uměti, věrně vše poví na mne tatínkovi, možná, že bych ve předmětě na tehdejším gymnasii nejhlavnějším, ba z předmětů profanních téměř jediném, na dobro se byl zanedbal a to tím spíše, že professor Hora po měsíčné zkoušce opět skoro pranic mne si nevšímal. Ze strachu před tatínkem učil jsem se alespoň tolik, aby se mnou spokojen byl Solecki.

Bylo však i jiných ještě lákadel dosti, která od přísnějšího učení mě odvracela a na všeliká uváděla scestí a bezcestí.

Majitel velikého hostince „de l'Europe“ (sic) jménem Hofmokel, rodem Bavorák z Ansbacha, měl dětí jako smetí. Nejstarší syn jeho Jiřík chodil do druhé latinské, mladší dvě dcerušky Karolinka a Pavlinka, blíženci, chodily do školy s mou sestřičkou; po nich Michálek, klučina rudovlasý, byl žákem druhé třídy normální. Drobnější havědi dětské, jíž bylo jako píšťal u varhan, málo jsem si všímal. Otci k vůli, jenž toliko německy mluvil a trochu franštinu lámal, děti doma napořád mluvily německy. Ale mimo dům ba i doma, bylo-li jim co jednati s četnými hostmi šlechtici, ovšem už hotovými byly Poláky a Polkami, jen že ovšem ne tak tvrdými, aby s námi, nebo lépe řečeno se mnou, deklarovaným Švábíkem, se byly ostýchaly mluviti německy. — K Hofmoklovům tedy alespoň jednou do téhodne a to v neděli jsme docházeli já i sestra a tam všelijak se bavili. Byla-li ženská cháska dětská dobré chuti, hrávala s námi chlapci „Hammer und Glocke“, hru to na názorech založenou přesně germánských, průmyslovo-obchodnických, v níž o prospěchu a neprospěchu rozhodovalo osmero kostek, a výhrou brány lískové ořechy neb i boby. Oblibovala-li si však děvčata hru s loutkami nebo rozkmotřila-li se s hochy, oba Hofmoklové a má maličkost jsme se dali do hry tolikéž kostkové, jež mysl mou ještě daleko více zajímala nežli šosácká po tehdejším zdání mém hříčka „kladivo a zvon“. Zvali jsme ji prostě hrou rytířskou, „Ritterspiel“. — Velikánský arch na okrajích svých rozdělen byl asi v šedesáte nebo více polí dvojřadmo nad sebou položených, číslovaných a dílem prázdných, dílem všelijakými obrázečky pomalovaných, jež všelijaké vypodobovaly předměty. Jedny z nich dobrodruha beroucího se z hradu číslem prvním poznamenaného na další pouti buď fedrovaly, nebo zadržovaly, nebo dokonce všecku pouť už vykonanou na dobro mařily. Tak na příklad, sedly-li komu kostky tak, že napočítav tolik polí, kolik kostky ukazovaly oček, k dobrému se dostal kouzelníkovi, pošinut byl dále dvojnásob. Přišlo-li mu

však dostati se na osla, zmařen byl všeliký dosavádní úspěch a dobrodruh se vrátil na hrad v poli prvním. – Přes řeku nemohl, leč padlo-li na obou kostkách oček stejně. Prostředek obrazu rozdělen byl na tři veliká pole, z nichž jedno turnaj vyobrazovalo vítězný, druhé v turnaji porážku, třetí konečně vítězného rytíře odměnu. Kdo na toto pole přízní kostek se dostal první, byl ve hře vítězem a bral i vklady.

Rozumí se samo sebou, že mne, kterýž jsem ze četby Schmiedových povídek bez toho plnou hlavu měl rytířův a rytířských způsobů, takováto hra zajímala co nejvíce. Ba zdálo mi se, že ze hry té teprve ledačemu z lícní Schmiedových jsem porozuměl, co mi dříve ne dosti bylo pochopitelno a jasno. Domoci se nějak té hry, abych i doma mohl do vůle hráti, nejvroucnějším bylo mým přáním. Ale jak? – Nalezla rozbažená náruživost má i tomu rady.

Sedělof po všechen čas dosavádního pobytu mého v parvě vedle mne souoslátko latinské Mikuláš Kopertyński. I nebylo divu, že právě vedle mne vždy sedal. Neboť ačkoli jsme týden jak týden podle toho, jak nám kterému dopadla komposice latinská, znova byli rozsazováni, přece nemohlo se stávati jinak, nežli že sousedu Mikuláškovi, do slova vždy opisujícímu komposice ode mne, vždy přicházelo seděti vedle mne. Otec jeho i děd ještě žijící byli malíři a Boží muka a obrazy oltářní na míle v dál i v šíř v kostelích latinských vzdělány byly jejich rukama. Mikuláš se potatil. Knihy jeho, kde jen jaký kousek bylo místa nepotištěného, pokresleny byly švarnými figurkami všelijakými a nejednou jsem si ledakterou bral do ruky svou dada sousedovi-malíři, abych na hezounkých obrázcích popásl oči. Že mi ledaco z výkladů professorových tím způsobem ušlo, rozumí se samo sebou.

Souseda Mikuláše tedy jsem požádal, aby mi tu rytířskou hru pěkně barvami vymaloval, což on za půl dvacetníka, jejž jsem mu napřed dáti musil, ochotně slíbil. Originál od Hofmokla vypůjčený na dva dni svěřen byl Mikulášovi. Po dvou dnech mi originál sice vrácen, ale kontrfektu jsem se nedočkal než až po několika nedělích.

Když pak se konečně „Ritterspiel“ tak dlouho túžebně očekávaný ocítil v rukou mých, vzdělal jsem si dost ozdobné dvě kostky sám, poznamenal na každé očka a kde koho pozýval ku hraní. Ale div divoucí! Ani Solecki ani který jiný z hošíků mně známých hrubě si liboval švábskou hru mnou v takovou váženosť vzatou, k Sajblovi, enthusiastovi mně poněkud podobnému bylo daleko, sestra do ní neměla chuti ni nejmenší, a tak se stalo, že jsem sám sebe takořka rozpůlil a sám hrál za dva.

Tak polehounku míjela zima s roku třicátého sedmého na osmý, zima škaredá a mělká tak, že hrubě ani nezamrzlo veliké jezero rozlévající se nám pod okny. Klouzaček, jindy tolik radostí mi způsobujících, také skoro ani nebylo. Při počátku měsíce února deště uhodily tak trvalé, že proudy úžlabinou mezi oběma horama Bernardinskýma na způsob potoka téměř ustavičně se valily do vzedmutého jezera.

Tu jednou v noci hrozný hřmot a pokřik mě vyburcuje ze sna. Promnu si oči a skočím s postele. Ve světnici naší světlo jako ve dne: ne od ubohé té lojovky, jež rozežžata stála na stole, ale od záře pochodní vnikající okny a od velikánské hořící hranice, již vzdálí asi dvou set kroků byli zapálili na hrázi jezera. Matka mě sice pobízela, abych jen spal dále — (otce nebylo doma) – ale mně nebylo do spaní. Přioděv se rychle přistoupil jsem k jednomu z oken hledících na jezero a díval se, co se to děje. Bylo to divadlo děsné. Zástupové lidí, z nichž jedni všeliké nářadí, jiní zase prázdní pobíhali, dlouhým tahem se brali směrem k Bernardinské hoře, vojáci rozestavení ve dlouhý špalír střehli hromady všelijakých zavazadel, jichž tu z čista jasna nakupeno podél silnice, na hráz dělníky jen se hemžící chvíli ob chvíli chvatně přijížděly vozíky jedny hnůj vezoucí, jedny rum a prsť a zrovna tak chvatně zase odjížděly: všude volání, hluk, vřava. Za některou chvíli, co se tak dívám na to bohopusté divadlo, vstoupí do světnice naše domácí paní prostovlasa a lomíc rukama, „Niema ratunku," zvolá, „już się rwie grebla" (Není pomoci, už se trhá hráz). V tom i udeřeno zvonem na klášteře Bernardinském na poplach. Matka má zbledla jako stěna. „Modleme se za tatínka!" sotva slyšitelným hlasem promluvila, křečovitě mě popadla za ruku a za okamžik jsme na kolenou ležíce se modlili plačíce a vzlykajíce před obrazem Ukřižovaného.

Bylo těch otčenášků i zdrávasků hezká řada odříkána — a otce tu nebylo a nebylo. Náhle jsem se odmlčel a tiše jal jsem se modliti onu modlitbičku zázračnou, jež mě byla o posledních prázdninách vysvobodila z nebezpečí pardouska za prodlenější návštěvu u Sajbla. A v tom tu v průjezdě kročeje, ston nemocné ženy a dětský pláč: otevrou se dvéře a jimi s otcem vstoupí sedlář Dušek maje synáčka svého dvouletého v náručí a veda ženu svou na smrť bledou a zuby drkotající, za níž služka nesla děťátko pečlivě zabalené v peřince. Na rychlo naneseno do světnice slámy, narovnány na ní peřiny, tatíček hezky zopatrna s lůžka přenesl na stlaní spící sestřičku mou, má vzácná osobička tolikéž kommandována na slámu a za některou hodinu, když mne už dávno zase Morfeus byl pojal v náruč svou,

i společnosť ostatní, jak kdo mohl, se odebrala na jakýs takýs odpočinek.

Probíraje se ráno ze sna, nevěděl jsem dlouho, zdálo-li mi se to vše jenom, či bylo-li to pravda. Pohled na rozestlanou slámu a spící na ní děti přesvědčil mě, že to nebyl pouhý sen. A přistoupiv k oknu vidím, že tu ještě hráze plna lidu dělnického, plna kar a potahův a ovšem i zvědavých zevlounů. Teď teprve jsem se po kusích dovídal od domácích lidí – (kdy jsem na to měl až dosti, neboť od školy bylo prázdno) – že nad Břežany se protrhla hráze velkého rybníka Urmanovského, jehož vodstvo valíc se neodolatelným proudem do jezera Břežanského toto rozvodnilo tou měrou, že náhle svrchované nastalo nebezpečenstvo, aby neprolomilo i toto sypkou hráz svou a spoustami svých vod nezaplavilo všecko město, ježto více nežli dvacet sáhů se rozkládalo pod hladinou jeho normální,

Tatíček můj znamenaje nebezpečenstvo pospíšil do obydlí sedláře Duška dobré půl hodiny od bytu našeho vzdáleného se všemi tovaryši, aby ubohou rodinu, nežli by se stalo, čeho se bylo obávati, z domku stojícího na místě nejohroženějším přepravil v úkryt bezpečnější. Ale bylo to kus práce nesnadné. Neboť jak mile první poplach nastal, otec Dušek manželku šestinedělku vypravil na nejbližší návrší pod lesem *Zwierzeniec* zvaným do židovské samoty a sám se zase vrátil, aby co by s čeledí mohl, uchránil nábytku. Tím se stalo, že můj tatíček až pozdě po půlnoci se vrátil právě v dobu, když téměř už pouštěna naděje, že by hráze mohla odolati návalu vodstva.

Ačkoli pak obavy té čím dále k ránu každým okamžením ubývalo, až i pominula docela, přec ubohá šestinedělka u nás vybyla kout a já jsem se stal chůvou. Kdykoli mi nějaká vybývala chvilka, nosil jsem malou Kačenku v náručí netuše arci, že to nosím na rukou budoucí svou manželku . . .

Za něco málo dní po té Duškovi sedláři dostalo se příležitosti, by štědrou měrou nám se odměnil za pomoc jemu v nouzi prokázanou.

Sedíme jednou všecka rodina večerní dobou při lojové svíci okolo stolu: já louskám cosi z latinské své grammatiky, sestřička plete jakousi punčošku, matička na vrčivém přede kolovrátku, tatíček pohodlně po namahavé práci denní dýme ze své lulenky a popíjí pěnivého pivečka: tu náhle jako by blesk byl projel světnicí a nežli by byl pět napočítal, takové se rozlilo kolkolem světlo, že by jehlu na podlaze ležící dobře byl člověk uznamenal. A v tom už i pokřik „gwałtu, pali się“ (běda, hoří) nejprve po různu pak houfněji a houfněji se ozýval. Za chvilenku troubení a bubnování na poplach; dusot tisícerých kroků mimo

náš dům pádících lidí; křiky a bědování v domě samém. Tatíček náš, jenž hned za prvního pokřiku neoblek ani kabátu byl vyběhl podívat se, co se děje, bled a přestrašení jevě v obličeji se vrátil s neblahou věstí, že hoří soused náš Abrahámek, v jehož rozsáhlém domě byla ubytována četa husarův a tatínkova kovárna. Hojné zásoby sena i slámy nakupené pod ohromnou šindelovou střechou plamenům zevšad vyšlehujícím hojné skýtaly potravy. Na neštěstí jižní vítr celou spoustu ohnivou hnal zrovna na protější střechu naši tolikéž šindelovou.

U nás bezradí a zmatek obecný. Běhali jsme jeden sem, druhý tam, ten to popadaje onen ono a nespravili jsme všichni nic. V tom tu sedlář Dušek se čtyřmi tovaryši. Jednomu dada nás děti pod opatrování a maminku, by nás oklikou přes klášter Bernardinský dovedl do jeho domku, sám s otcem a tovaryši svými i našimi jal se kde co odnášeti a odvláčeti do sklepa dobře klenutého. Při tom málem by byl přišel ke zlému úrazu od velikánského onoho kufru, od něhož klíč mi v Debrecíně byl způsobil tak vydatný pardousek. Neboť velikán, když jej s tovaryšem jediným vlekl přes schody do sklepa, tovaryšovi jaksi se vymknul z ruky a celou těhou padal na nebohého sedláře zle jej hmoždě na žebrech. A sotva že se z pod zpousty kufrové vydobyl, tatínek můj ve zmatku hliněné hrnce popad s police jal se házeti do sklepa – a tak jeden z nich i zasáhl hlavu Duškovu a na čele mu způsobil bouli zvící holubího vejce.

Ale přes to, že nepříznivý vál vítr, statečnosti hasičů, větším dílem židů, se podařilo požár omeziti na dům jediný. Maminka hned na zejtří se vrátila do našeho obydlí. Já se sestrou po dva dni, nežli doma vše mohlo býti jak tak uklizeno, si hrál na chůvu malé Kačenky.

A tak za všelikých radostí a trampot sblížil se konec prvního semestru mých studií latinských. Čím den zkoušky se více sbližoval, tím mne více opouštěla má hravosť ustupujíc starostlivosti jakés a opravdové pilnosti. Zvěděl jsem za posledních dní, že to o té zkoušce bude skoro jako na dni soudném. Jedni, chlapečkové hodní a pilní a věcí svých dokonale znalí že odmíšeni budou od nedbalcův a zahalečův a oslíkův a s těmi že bude před se brána „zkouška čestná“ dopoledne, v síni pěkně vyozdobené, a to za přítomnosti pana *starosty* (krajského); s oněmi kozlíky pak vybrakovanými že konána bude jakás takás zkouška odpoledne v učebně obvyklé a ta zkouška že slove *oslí.*

Bylo to tuším v poslední den měsíce února roku třicátého-osmého, když jsem přioděn tmavozeleným svým kabátkem, přes jehož límec vyložen se pyšnil bělounký límec perkalový, ozdobně vyšívaný, novou čepici maje vstavenu na hlavě a dlouhý svůj plášť

Slavkovský přehozen přes ramena za tmy ještě se bral s kamarádem Soleckim na tu osudnou zkoušku. Solecki si cestou vesele pohvizdoval, já vedle něho jsem kráčel pln těžkých dum jako moderní metafysicko-talmudistický básník český. Shromáždili jsme se ve třídě své. Hodnou chvíli po hodině osmé dostavil se professor Hora přioděn černým frakem s velikými zlatými, — tak mi se alespoň zdálo, — knoflíky, bílý maje náprsník pěkně nabíraný, na krku modrý hedvábný šátek, jehož cípy hluboko padaly na prsa. Z pod fraku mu vyzíral těžký zlatý řetěz hodinkový s několika velikými karneoly. Řiďounké vlasy, jindy volným věncem okolo mohutné lysiny vlající, tak uměle jaksi měl načechrány, že valnou část pleše zastíraly a čistě vyholenou tvář o dobrých deset let činily mladší. Vystoupil na kathedru a jal se čísti jména vyvolenců, kterým dostati se mělo cti připuštěnu býti ke zkoušce čestné. Četl pomalu, neboť každý vyvolenec měl sobě rozkázáno vystoupiti z lavice a postaviti se řadou po pravici páně professorově. Čím dále četl, tím více ve mně buchalo srdce.

Tu najednou zavzní jméno: Kostrakiewicz Nicolaus. Kostky padly. Mne mezi vyvolenci nebylo. Oči mi se zalily slzami. Jako zdřevěnělý jsem tu seděl ve své lavici čelo tiskna do dlaní. Ani jsem si toho hrubě nevšímal, že vyvolenci s panem professorem opustili školu berouce se do síně parádní. Ale i když odsouzenci — bylo jich alespoň polovice všech primánů — po odchodu professsorově jedni plačíce jiní se smějíce, někteří nadávajíce jiní hulákajíce se brali domů, já vždy ještě jsem ostával na místě.

„No, brachu, platno nic,“ praví tu třepaje mě za rameno soudruh Solecki. „Jděme domů. Svistun,“ (tak se nazýval školník náš), „oběda nám nedá.“

„Ah! ty-lis také oslem?“ prostosrdečně jsem se otázal, a že pravdu měl onen Říman, jenž propověděl veršík: *Magnum est solamen socios habuisse doloris* (Úleva jest velká v strastech bolu soudruhy míti), tehdáž po prvé v životě jsem pocítil co nejhlouběji.

„Také, také,“ nic se neurážeje naivnou poznámkou mou odvětil Solecki.

Šli jsme. Já pomalounku a přes tu chvíli se zastavuje, Solecki hurtovněji, ale když popošel něco dále, útrpně zase ke mně se vraceje. Loudaje se takto po lehounku domů najednou tu na převeliké ustrašení své spatřuji tatíčka svého, an v parádním munduře kamsi se béře. Později teprve jsem zvěděl, že chudák šel podívat se na tu zkoušku parádní, k níž rodičové studentův ovšem měli přístup, poněvadž byla veřejna.

„A což vy hoši,“ na doslech se přiblíživ nás oslovil. „Vy ne na zkoušce?“

„Potkalo nás neštěstí, szanowny panie!“ resolutně i za sebe i za mne odpovídal Solecki. „Pozvali nás na odpoledne.“

Otcova tvář se zachmuřila. Nepromluviv už ani slova obrátil se na cestu domů, ale významným mi pohledem velel, abych zostřil krok. Ve mně byla duše malá. Nemyslil jsem jinak, nežli že bude doma přísný soud a výplata hotovými.

„Aj, už-li po zkoušce?“ podivovala se maminka vidouc mě s otcem vstupovati do dveří.

„Po zkoušce ne, ale po studiích,“ zasmušile odvětil otec hodiv mrzutě velikým třírohým kloboukem na stůl a odpásaje šavli. „Janušek se vyznamenal. Měl jsem já poslechnouti kmotra Duška. No, také dobrá. Nechtěl ses, kluku, učiti latinsky, budeš se učiti kovářem. Však měchy utáhneš. Utáhl jsi je loni, můžeš letos tím spíše.“

Maminka se dala do pláče. „Tos nám neměl udělati, Januškù,“ hořekovala. „Ta hanba, ta hanba! Tohle bude posměchu po celém regmentě. Tos nám neměl dělati.“

Já stál jako přimražen u dveří a jen pláštěm ustavičně utíral slzy potokem mi kanouci z očí.

„No, nestůj tam jako svatý utřinos!“ po chvilce zahromoval na mne tatínek. „Knihy stranou! Nebudeš si jimi déle hlavu lámati. Kabát dolů! Starou sasku na sebe! Dostaneš koženou zástěru. Marš do kovárny!“

Tu teprve jsem se jal lézti do prosa. Ještě před půl letem do kovárny bych byl stoupal s desaterou chutí. Ale nyní? Ah jen to ne! Kdy bych byl mohl čítati Christofa Schmieda? Kdy se přebírati v Okenově atlantě? Kdy pobaviti „Ritterspielem?“ Kdy pohověti tolikerým jiným choutkám, kteréž jsem si byl za posledního pololetí tak oblíbil? — Po mnohých prosbách a omluvách, ve kterých mi maminka statečně pomáhala, konečně jsem alespoň tolik uprosil, abych směl odpoledne ještě jíti na zkoušku oslí.

Zkouška i mně i Soleckému ku podivu se vydařila dobře. Opravili jsme si oba husičku z latiny. Ale úmysl tatínkův strhnouti mě se studií a dáti na kovářstvo byl nezvratný. Hned na zejtří jsem v kovárně statečně zas tahal měchy a tak celý Boží týden. Když byl poslední den pololetních ferií, tatínek se mnou se bral k panu praefektovi Petrowiczovi, oznámit mu, že studiím dávám vale. Ale kancelář byla zavřena. Šli jsme tedy za týmž účelem k professorovi Horovi. Nebylo ho však doma.

„Půjdeme ještě k panu katechetovi,“ prohodil tatínek.

Tento poněkud se podivil slyše úmysl otcův.

„Jdi synáčku,“ obrátil se řečí ke mně, „počkej na tatínka v síni.“

Čekal jsem dlouho. Když se tatínek konečně vrátil, zdálo mi se, jako by daleko lahodněji na mne pohlédal nežli po všecky dni dřívější. Ba ozývala se ve mně nadějička, že snad přece z toho kovaření mého ještě sejde. Ale slabý zákmit naděje té ihned zase potuchl, když jsem viděl, že otec ne domů se mnou se béře, nýbrž zase míří k obydlí professora Hory. Otec do pokoje vstoupil sám nechávaje mne zase čekati v síni. Po dlouhé chvíli přizval i mne Adolfek do pokoje. I jal se míti ke mně professor Hora řeč tak dojímavou, že jsem se z ní až rozplakal. Vyčítal mi nedbalosť, nepozornosť, hravosť. „Věčná škoda by bylo tvé hlavy, aby přijíti měla na zmar," rozhorleně dodal na konec. „Já jsem se věru podivil," obrátil se zase k otci, „jak to o té zkoušce pořizoval. Kdyby tak byl odpovídal po celý semestr, ne primam bych mu byl dal, alespoň ademinentem."

Na zejtří po té s kamarádem Soleckým jsme zase táhli do školy. Žactva valně ubylo. Alespoň čtvrtina nás byla ta tam. Hned první úterý však ucítil jsem jakési újmy dosavádní svobody. Odpoledne totiž ubíral jsem se, čehož jindy nebylo, do školy na tak zvanou korrepetici a tak potom každý úterý a každý čtvrtek. Louskali jsme v ní latinu. Ale jak jsem se podivoval! Větička za větičkou rozbírána, slovíčko za slovíčkem analysováno a na základě analyse teprve převáděno v latinu. „Ah," pomyslil jsem si „kdybych tohle byl věděl, byl bych jinak komposice své pracoval!" – Ale kdo vypíše mé podivení, když ve druhém témdni první středu diktovány samé věty, které jsme my korrepetenti již ve čtvrtek a v úterý před tím byli prolouskali. Psáti jsme ovšem v korrepetici nesměli ni čárečky: ale toť věru aby člověk cucky a koudel byl v hlavě míval, nebyl-li by si těch věcí pamatoval z korrepetice.

Staly se se mnou divy veliké za dobu krátkou. Hned v první komposici druhého semestru postoupil jsem v lokaci o několik honův, a nežli se sblížil konec školního roku, pracovával jsem už z pravidla bez chyby a zasedal od té doby vždy v lavici první nebo druhé. Zasvěcencům v tajnosti Eleusynské přísně bylo zapověděno nezasvěcencům cokoli z nich vyzrazovati: my korrepetenti zápovědi takové jsme neměli. Věrně já tedy se vším, čemu zvláštnímu a tajnému jsem se v korrepetici přiučil, jsem se sdílel se soudruhem Soleckým. I prospíval i tento ve druhém běhu nejsa korrepetentem skoro touže měrou, jako já jsa korrepetentem. Přátelství naše postupem času stávalo se vždy důvěrnějším a tužším a jenom jazyk nás vždy dělil. Já setrvával při své němčince, on při své polštině; já promlouvaje naň nepronesl jsem nikdy ni slova polského, on promlouvaje na mne nikdy ni slova německého.

Od té doby, co jsem na korrepetici choditi počal, jízdy mé pro dříví do lesů Březanských přestaly: přiváželi nám dříví koně professora Hory, kteréž jsem od té doby též často vídal u kovárny otcovy. Kausalní nexus mezi dřívím a korrepeticí dlouho zůstával tajným naivného vtipu mého.

Čím více jsem ovládati počal latinu a čím rozhodnější byl můj prospěch školský, tím bezstarostněji jsem se zase oddával čítání Christofa Schmieda, jehož povídek na ten čas mezi spolužáky svými jsem se dopátrával vždy víc a více. Také přírodopisná studia má zas oživla a na dlouhých a častých vycházkách, které jsem v létě konal s kamarádem Soleckým, tisícerá mi se naskýtala příležitosť zvláště lesní ptáky a brouky pozorovati v nejrozmanitějších úkonech jich života. Obzvláštní lásku tou dobou pojal jsem ke dvěma druhům zvířátek jindy mi dosti protivných. Oblíbil jsem si totiž pavouka křižáka a žábu rosničku. Onen maje velikou síť rozpředenu v koutě jednoho poklopce na naší půdě mnohou kratochvíli mi způsoboval zamotávaje mouchy ve předivo své, tato hbitými skoky lapajíc vyhlídnutý hmyz bavila mě ne méně. Rosničku jsem si polapil sám a přechovával ve skleněném slojíku, jenž mě byl stál dva groše šajnu. Byl do pola napuštěn vodou, vystlán travou a nahoře papírem drobnými otvorky opatřeným dobře obvázán. Také jsem ozdobný vzdělal řebříček, abych podle toho, jak vysoko na něm vylézá rosnička, uměl prorokovati povětrnosť. Tomu všemu mě naučil forejšic Semen. Oblíbence své hojně jsem zásoboval příslušnou potravou.

Velikou mi však působili zlosť vrabci, kteří vypudivše ze hnízdečka na římse domu našeho pilně vzdělaného a čistotného jiřice sami se v něm ubytovali. Vida toto bezpráví ihned jsem se jal rychtařiti. Srazil jsem hnízdo uloupené tyčí, a na velikou radosť mou jiřičky jaly se budovati na témž místě obydlí nové. Ale nastojte! Sotva že hnízdo lopotnou prací jiřiček opět bylo upraveno, lupiči staří zase je ovládli. I pojal jsem myšlénku krutou. Čekal jsem, až vrabcům se vylíhla rodina, a pak teprve jsem jim uloupené hnízdo sbořil zase a dal pět holátek vrabčích na pospasy domácímu kocouru našemu. Neminul mne za krutosť tu zasloužený trest. Přikvačil na mne pozdě, ale tím krutěji. Vyložím ti, čtenáři milý, ač budeš-li toho žádostiv, v kapitole následující.

Nyní jen ještě několik slov o některých příbězích, rozumí se, že veledůležitých, dílem radostných, dílem i kormutlivých.

Za pravé hody mi byly křížové dni roku třicátého osmého. Processí v ty dni konaných účastnila se toliko mládež gymnasiální, – hauptšuláci ještě nic. Jaké to mysli povznesení, ba jaká skoro pýcha z pouhého skutku toho, že jsem já už mohl díl v nich

míti. Ale chovala processí ta, zvláště pak v úterý konané na klášter Bernardinský a ve středu konané k starobylé církvi ruské na konci předměstí Adamówky ještě i jiné kouzlo tím, že na prostranstvích před oběma kostely židovští pernikáři se vykládali se zbožím svým asi tak, jako u nás o poutech nebo posvíceních před kostely se vykládají pernikáři křesťanští. A to tatínek ovšem byl štědrým shledáván dávaje mi až i dva dvougrošáky na útratu sladkou. Processí konané ve středu i tím mi bylo milo, že jsem po dlouhém čase na chalupách okolo církve se kupících spatřovati mohl své oblíbence — čápy.

Ne menší radosť mi způsobovalo, že jsem ponejprve jako študent obcovati mohl processí Božího Těla maje sobě tím zabezpečena výhodná místa, ze kterých bych celý průvod mohl přehlédnouti. Všecky čtyři oltáře postaveny byly na polovici západní prostranného náměstí, to asi proto, že na polovici východní nebylo ni jednoho domu křesťanského. Uprostřed západní polovice náměstí dvěma řadama dlouhýma postaven byl celý bataillon granátníků ve bělounkých fracích, na hlavách ohromné medvědice. Byltě věru krásen pohled na řady těch olbřímých těl lesklé pušky držících v náručích a ne jak obyčejná pěchota překloněny je majících na levém pleci. Průvod z chrámu děkanského byl imposantní a hudba pořizovaná kapelou husarského pluku našeho trochu po světácku sice zakudrlinkována, ale celkem velice pěkna. Když obřady svaté se konaly u oltáře třetího, mládeži našeho gymnasia přišlo státi zrovna jen asi pět kroků za granátnickým bataillonem. Pojednou povel „Schlagt an hoch“ a za několik vteřin „Feuer.“ Ze tří set pušek najednou vyšlehly blesky a zahučela rána, myslil bys, jedna, rána tak mocná, že na gymnasiální budově zařinčelo kde které okno. Mně zalehlo v obou uších. Nepříjemný pocit hluchoty mne neopouštěl dlouhou, dlouhou chvíli. Oběma ukazováčky rukou svých ucpával jsem své uši vida jak vojáci se chystají na vypálení rány nové.

Přece však ne málo jsem byl tomu povděčen, když za několik dní po slavnosti Božího Těla tatínka došlo pozvání, aby s rodinkou svou se súčastnil výročního střílení do terče, jež granátnický bataillon uspořádal na veliké mýtině ohromného lesa Zwierzeniec zvaného. Výstřely jednotlivé proti salvám o Božím Těle byly jako flagioletty houslové proti zvukům hučivé basy. A co tu bylo pečiva, co jahod a malin, co piva a mléka — inu časy rájské. Mne při tom střílení do terče nejvíce zajímaly osoby dvě: jedna, žiďák obrovské postavy, klabonosý, kdykoli z pušky své ránu vypálil uhodil do černého, ale pokaždé mu i čáko sletělo s hlavy. Osoba druhá byl muž tající se za náspem jakýmsi nedaleko terče, jenž po každé, když rána byla padla

z úkrytu svého vyskakoval, a jak kdy vystřelená koule buď do terče uhodila nebo mimo terč letěla pánu Bohu do oken, buď kolík do provrtané terče zatloukal nebo gesty mnohdy až kašpárkovskými rány padlé účinek zmařený oznamoval.

Stejnou dobou, co události tyto více méně radostné se sbíhaly, zlé starosti na mne počaly doléhati. Znamenalať matička má, že jedna ze čtyř chocholatých slepiček mých přestala snášeti. Čekáno na vejce od ní týden, čekáno dvě neděle, — chocholatá slepice jak nesnášela tak nesnášela.

„Půjde pod nůž,“ usoudila maminka. „Strážmistrová Baloghová co neviděti se dostane do kouta. Bude dobrá na polévku s nudlemi.“

Darmo jsem za chocholatou slepičku svou orodoval. Ortel byl pronesen, a když za některý den strážmistrová Baloghová se dostala do kouta, chocholatý miloušek můj jíti měl pod nůž. Ale nastojte! Darmo jí hledali na dvoře, darmo na kurníku, — byla zmizela. Nevěděl jsem, radovati-li se mám z toho čili rmoutiti. Neučinil jsem z obého nikteré, a za několik dní jsem na chocholatou slepičku svou zapomněl. Ale právě když už na dobro z mysli jsem pustil pestrobarevnou favoritku svou, na nemalou radosť mou a nemenší podivenou maminčinu chocholatá slepice z čista jasna se zjevila odkudsi a to ne sama, nýbrž ve průvodu sedmnácti tikajících kuřátek. Uvažuji-li věc nyní skoro půlsedmu decenii nemohu jinak než uznávati, že v té chocholušce mé ne málo bylo ducha spekulativného, a že zcela správně pochopovala poslání své kuroženské. Nepřestalať, jak se maminka do ní domnívala, snášeti, ale cítíc, že jí polehounku nastává čas kvokání, počala, aby hamtivosť lidská jí nezbavovala plodu, zanášeti. Hamtivosti lidské něco vychvátiti ovšem věc je velenesnadná. Chocholouška má uchránila v úkrytu jakémsi vajec svých, ale potomstva, které by ji přečkalo, se nedočkala. Padlyť zajisté do podzimku všecky ty hezounké děti její na sváteční pečeně.

Míjelo polehounku léto, nachyloval se červenec měsíc ve druhou polovici svou a konány přípravy ku celoroční zkoušce veřejné. —

„No jak?“ otázal se mne škádlivě tatíček den před zkouškou. „Mám-li zítra přijíti ráno podívat se na tu čestnou či až odpoledne na tu oslí?“

Neodpověděl jsem na otázku nýbrž pyšně jen ohrnul pysk. Byl jsem věcí svou jist.

A opět za slunečného jitra v elegantním kabátci zeleném, přes nějž vyložen byl pěkně vyšívaný límec perkálový ozdobnou sponečkou u krku sepjatý a novou čepici na hlavě sobě vstavenu maje s kommilitonem Soleckým, ne sice pohvizdujícím si, ale

tolikéž vesele před sebe hledícím, kráčel jsem do klasy své. Opět professor Hora, když jsme se byli z kostela vrátili, v elegantním fraku se zlatými knoflíky vystoupil na kathedru a čítaje katalog odměšoval chlapečky hodné od chlapečků nehodných, nezapomněl však před Mikuláše Kostrakiewicze vřaditi mne a po valné řadě vyvolenců jiných soudruha mého Lukáše Soleckého. Zkušebná síň, do které nás professor Hora zavedl, slavnostně byla ozdobena. Pod oběma okny rozestaveny byly ve květináčích pozlaceným papírem polepených pěkné květiny, skoro uprostřed síně lavicím naproti stál dlouhý stůl zeleným kobercem pokrytý, za stolem dlouhou řadou pěkné židlice pro hosti a mezi nimi uprostřed překrásný fauteuil pro pana ředitele gymnasia, jímž byl v Břežanách krajský pan hejtman neboli, jak Poláci mu říkali, pan starosta Werner. Hodnou chvíli stádo vyvolenců za přítomnosti pana praefekta Petrowicze, pana professora Martina Hory a pana katechety Matěje Hirschlera tichounce čekalo. Konečně pod okny zarachotil kočár, všichni tři dosavádní dozorcové naši pospíšili ke schodům uvítat přibylce a za některou chvilku jej uvedli do síně. Ku pokynu pana krajského vykonána modlitba, pan krajský se usadil v nádherném svém fauteuili a vedle něho pan praefekt po pravici a professor Hora po levici. Jen katecheta v pěkném taláru svém přepásaném širokou stuhou modrou na znamení, že doktorem je sacrosanctae theologiae z ústavu Frintanejského, stanul před prázdnou lavicí první červeným suknem pokrytou, do níž zasedali zkoušenci panem krajským vyvolaní.

Jakmile bylo po zkoušce z náboženství, katecheta zaujal místo professora Hory a zaujal místo před lavicemi professor Hora, aby vykonával zkoušku z latiny.

Čas po čase zaťukáno na dvéře a zjevil se v síni tatínek neb i blízký příbuzný některého toho študentíka. Byl-li osobou trochu distinguovanou, usazován na některé židli. Ale ovšem osob nedistinguovaných bylo málo, maloulinko, všeho honu dvě nebo tři, — a ty postávše nějakou chvilku u dveří zase šli po svých. Já darmo jsem pořád hlavu obracel ke dveřím, přijde-li také tatínek můj. Vykonal jsem skvěle zkoušku z latiny, obzvláště skvěle zkoušku ze zeměpisu — a tatíčka mého tu nebylo. Vykonána i zkouška z mathematiky, jak jsme hrdě nazývali trochu toho praordinárního počtářství, — a tatíček nepřicházel a nepřišel. Byltě za jakousi záležitostí služebnou povolán k panu plukovníkovi a musil se v okamžiku na služební cestu vydati do blízkého městyse Narajova. Vrátil se domů až pozdě večer. Proto však přece nepřišel jsem o náležitou odměnu za skvělou zkoušku. Dostal jsem stříbrný desetník, jenž platil dvacet pět krejcarů šajnu, — kapitálek to ne pohrzení hodný.

Po celoroční zkoušce plných šest dní bylo prázdno a zakončen školní rok až dne sedmého slavnými službami Božími v chrámě proboštském a veřejným čítáním tříd v kostele ruském.

Často jsem o tom přemýšlel, proč to milé čítání tříd se nedálo tolikéž ve chrámu, do něhož jsme všichni žáci, ač dobrá třetina nás byla vyznání řecko-katolického, chodili po celý rok ode Všech Svatých do velikonoc neděli jak neděli, po velikonocích pak den jako den na študentskou mši svatou, ale nikdy mi se nepodařilo tajemství to zbádati. Že zvon, kterým školník Svistun sezváněl študenstvo do školy, byl na ruské církvi, nezdálo mi se býti dostatečným titulem iuris a nezdá posud; ale že církev ruská prostoru jsouc daleko skrovnějšího, nežli chrám proboštský a lavic prázdna, k aktu zjevně profannímu se velice dobře hodila, nemůže jíti na spory.

Ikonostas zastřen byl velikánskou oponou od stropu sahající po samu zem; asi dvacet kroků od opony postaven byl onen stůl zeleným kobercem pokrytý, jejž jsme byli spatřovali o parádní zkoušce, na stole narovnán byl dosti veliký stoh knížek pěkně vázaných, za stolem osm pěkných židlic, na nichž se usadili pan praefekt s pány professory, v levo asi deset krokův od opony malá tribuna pěknými koberci ověšená. Za stolem pánů professorů postavena mládež gymnasiální dvěma proudy za sebou, třída první, třetí, pátá v pravo, druhá, čtvrtá, šestá v levo. Všecku prostoru ostatní naplnilo zvědavé obecenstvo skoro výhradně mužské, poněvadž pro damstvo v kostele nebylo lavic.

Když bylo vše náležitě upraveno, stařičký pan praefekt povznesl hubenou pravici a s kruchty zavzněla mohutná intrada, ne však ďaky a ďačky provozovaná, nýbrž statečnými pány trubači šestého pluku husarského. Po intrádě na tribunu vystoupil jeden z výtečnějších pánů rhetorův a měl dlouhou řeč latinskou, které já jsem arci ani z desáté části ještě nerozuměl. Když byl ukončil řeč pan rhetor, opět stateční trubači naši zahřímali mohutnou intrádou a přistoupeno ku slavnostnímu čítání tříd.

„*Praemio donati sunt* (odměnou dařeni jsou) ve druhé třídě humaniorní,“ ozval se třesavý hlas paně praefektův a vyslovil jakési jméno. Z řad pánů rhetorů vystoupil týž jinoch sličný, který před chvilkou měl tu dlouhou řeč latinskou a v té, co s kruchty opět duněla intráda z ruky pana Běleckého, třídního svého, přijal skvostně vázanou knihu jakousi, uklonil se professorskému sboru, postoupil ku zastřenému ikonostasu, poklekl na jedno koleno, poznamenal se křížem a bral se ke svému stádci. – Zatím už premiant druhý vyvolán a vše dálo se při něm jako při prvním. Dvěma nebo třem žákům, kteří prospěchem premiantům nejvíce se sbližovali – říkali jim akcedenti, – a tolikéž

panem praefektem ohlašováni byli, na kruchtě sice troubeno a bubnováno, ale knížek skvostně vázaných nedostávali. Troubeno však a bubnováno i některým z těch žáků třídním panem professorem dle pořadu abecedního čítaným, kteří nemajíce žádného hřebíka, — to jest třídy prostě první — samými eminencemi se vykazovali, neb alespoň ademinencemi. Žáci, kterým se bylo přihodilo neštěstí, že byť jedinkou z některého předmětu byli ulovili husičku čili dvojku, na tož pak těm, kterým se připletl některý krocánek čili trojka, vůbec čítáni nebyli. Když pak přečteni všichni žáci čtení hodní, společně celé třídě učiněna intráda třikráte vzatá od repetice.

Došlo konečně na třídu mou. Pan praefekt ohlašoval: *Praemio donati sunt:* Ižak Nicolaus, — byl to syn onoho tlustého faráře ruského, jejž jsem v kuchyni pana professora Hory ponejprve byl spatřil, když mě tomuto tatíček ohlašoval za studenta, — a Hora Adolphus....

Kdo byli ti ze spolužáků mých, kteří *„his proxime accesserunt,“* nepamatuji. Z chásky plebejské dvěma nebo třem pro vynikající prospěch zatroubeno a zabubnováno. Byl jsem mezi nimi též já maje *e linguae latinae studio ademinentem, ex ceteris eminentem.* I zdálo mi se, že krajané trubači při té milé intrádě mně dělané daleko více se naparovali nežli při kterékoli jiné. Ačkoli jsem prospěchem dobrým si byl jist, přece to troubení nemalou ve mně vzbudilo pýchu a radost a nejraději bych se ihned byl domů rozběhl hlásat slávu svou mamince a tatínkovi. Ale bylo mi přebýti ještě akt finální. Vystoupil, když bylo po čtení tříd opět kterýsi rhetor na tribunu a přednesl německou báseň jakousi děkovací. A teprve když po té bylo a opětné intrádě, nevím už kolikeronásobné, propuštěni jsme byli domů.

XII.

Dum brány duši mé se otvírají
a v minulost vždy zahloubám se rád.
Jar. Vrchlický.

Krásnějších prázdnin nevím, že bych kdy byl zažil, jako s roku osmnáctistého třicátého osmého na devátý. Skvělým výsledkem poslední semestrální zkoušky dokonale jsem byl rehabilitoval reputaci svou u milého tatíčka. Dáváno mi ve všem zvůle dosť a dosti. Hned po slavnostném přečítání tříd shledáno v radě rodinné, že mundur, jejž jsem nosil na všední den, na studenta přece jen jest poněkud ošumělý. I degradován zelený kabát sváteční na všední a židu Lustigovi o všecko pryč bylo upravovati kabátec nový, z dobrého tenkého sukna, tentokráte modrého, spolu

s nohavicemi tetéž barvy, tak že jsem v neděli nejblíže příští vypadal jako nebeská obloha o krásném dni srpnovém. Že právě barva modrá tou měrou obliby došla, není divu. Sloužilť tatíček u husarů modrých.

Kdykoli tatíčkovi přišlo jíti do města, sám mě vybízíval, abych šel s ním, a nejen proti mysli mu nebylo, otázal-li se ho některý známý a zvláště některé to Češátko od husarů, jak se učím a čím hodlám býti, anobrž povztýčiv hlavy s patrnou hrdostí odpovídal, že budu doktorem. Já pak slyše to alespoň o půl hlavy vždy jsem povyrůstal, třeba fourír Blažka ironicky podotýkal, že mnoho asi uteče vody, nežli doktorský klobouk mi se ocítí na hlavě, třeba kmotr Dušek mne litoval, že se studiemi usoužím, moha sedlářem se stana dodělati se statku a peněz, třeba trubač Kubín toho želel, že na nenabytou škodu umění trubačského na budoucnost se dávám nejistou.

Ministrování u mnichů Bernhardinův opět jako jiná léta bývalo mi milým zaměstnáním od božího rána téměř do poledne. Fráter Eliseus, kdykoli jsem s knězem do sakrystie se vracel, otevřev mohutnou svou tabatěrku počastoval mě šňupcem výborného tabáčku a za krátko jsem v umění šňupáckém v takovou dospěl virtuositu, že jsem už ani po dávce sebe vydatnější nezakýchl. Ale na omyle by byl, kdo by se domníval, šňupce ty že byly jediným honorářem za úsilovné mé služby. Směl jsem do zahrady bratří Bernhardinů, kdy mi se zalíbilo a každý strom mě zásoboval svým ovocem. Hned druhý nebo třetí den měsíce srpna bratři Bernhardini slavili „portiunculam“, čili, jak maminka má prostonárodně to nazývala „porcinkuli“. Vycházeje s bratrem Eliseem ze sakrystie na korridor cítil jsem líbeznou vůni z' kuchyně klášterské. Lahodilať asi bratru Eliseovi ne méně nežli mně. Ujal mne za ruku a za chvilku jsme byli v kuchyni oba. Hoj, to byla podívaná! Co tam masa, co těsta všelikého, másla, vajec, cukru, koření tlučeného v ohromných hmoždířích, co mis a misek s medem, makem, zavařeninami, co láhví s vínem, octem, co puchu a vůně, až i můj nos, šňupavým tabákem už dosti otužený, všelikého pociťoval čmýrání a šemrání. Ale nad jiné věci všecky mne zajímalo dílo konané velikýma dvěma psy Kartušem a Sultanem, jež jsem jindy pobíhati vídal dosti často po klášterském dvoře. Byli toho dne zapřaženi v tuhou práci vězíce v ohromném bubnu jakémsi, otáčejícím se okolo rožně, jenž vybíhaje z jeho centra na příč přes ohnisko plápolavou hranicí ozářované koncem svým utkvíval na železném kozlíku. Psi ustavičně poháněni jsouce pacholkem zvláště k tomu zřízeným, jako by za zvěří nějakou se hnali, chvatně skákali a na jednom přece vždy trvajíce místě jako přikováni tlapami svými točíce

bubnem dlouhytánský rožeň, na němž ohromná tkvěla kýta, v povolném udržovali obratě. Byl bych se snad na psí dílo to díval kdo ví jak dlouho, kdyby bratr Eliseus mne byl nepobádal, abych tu to tu ono z bohatých zásob chystaných na hostinu pojídal a strkal do kapes.

„No což, synku,“ otázal se mne po chvíli úsměvem vyceňuje bezzubé čelisti, „nebudeš-li Bernardinem?“ — Já vida tolikerá vnadidla a lákadla chutě jsem odpověděl, že budu.

„Oh, nebuď, synku, nebuď!“ zasmušiv se náhle radil bratr Eliseus. „Eh, ty nevíš nic, jsi ještě hlup. Nu, však asi nebudeš,“ potěšoval sám sebe. Mně byl jaksi na div bratr Eliseus; tak zasmušilým jsem ho neviděl nikdy. A nikdy mi nevymizel okamžik, v němž jsem jej tak spatřil, z paměti. —

A že jsem se už ocítil v klášteře, vyložím, jak jsem si oblíbil pátera Isidora a páter Isidor mne. — Přišel byl páter Isidor do kláštera Břežanského nedávno. Byl ještě dosti mlád a hubeností svou ne méně nežli zasmušilostí překonával všecky své pány bratry, větším dílem i buclaťounké i hovorné. Přisluhoval jsem mu při mši svaté jako jiným kněžím Bernhardinům, ale nikdy si mne nevšímnul, nikdy ke mně nepromluvil slova. — Jednou procházeje se dopoledne po zahradě Bernhardinské spatřím na div svůj divoucí na mohutné hruši ptáka žluťounkého jako vosk. Toť kanárek! Znaje ze svého — či vlastně nadporučíka Beckersova — Okena povahu žlutého zběha nic se nerozmýšlím, chutě se vysoukám na hruši, což jsem uměl nemaje ni zdání o existenci nějakého umění turnéřského o málo co méně nežli veverka, a šťastně milého zběha polapiv vítězoslavně běžím k bratru Eliseovi pochlubit se, co jsem dokázal.

„To pátera Isidora chocholoušek!“ podivil se Eliseus. „Kdes ho, klučino, sebral?“

„Na hruši v zahradě.“

„Nemeškej mu ho donesti. Byl by chudák všecek nešťasten bez svého chocholouše. Divný pavouk! Jak jen člověk může srdce tak připoutati k nerozumnému tvoru!“

Vstoupiv do cely pátera Isidora spatřil jsem jej zahloubána do velikého jakéhosi foliantu, nejspíše to, jak nyní hádám, spisu nějakého církevního otce. Nepromluvil ani slova a jen vypoulenýma očima na mne se zahleděl.

„Nesu kanárka,“ zvěstoval jsem. „Bratr Eliseus praví, že to księdza dobrodzieja chocholoušek.“ — Kněz Isidor vyskočil se svého sedadla jako kupčík bankrotář, kterému kdo zvěstuje, že vyhrál velikou trefu kreditního losu.

„Ukaž dítě! Věru, můj chocholoušek! A ty šibale, tak ty tedy zneužíváš své svobody? A to ty hned do zahrady? — A co

bys tam dělal? Vrabcům-li na pospasy? — Pojď, pojď!" chlácholil ptáčátko vzav je z mé ruky. „Neboj se; nestane se ti nic." A pospíšiv do cely vedlejší hodnou chvíli ještě k němu promlouval na mne zcela pozapomínaje. Když pak milouška svého dosti se byl ponapomínal, aby budoucně z bezpečného útulku neodlétal, i na mne si zase vzpomněl a přívětivým hlasem pozýval, abych šel za ním. Poslechl jsem velmi ochotně. Cela byla čirým ptačincem. Klec vedle klece. Tu v jedné semo tamo pobíhala křepelice, onde poskakoval v jiné uvězněný skřivan, ve třetí se choulil na bidélku svém zádumčivý slavík, zase v jiné statečný se čepejřil drozd, z páté zvědavě žlutý zobec vystrkoval salonním frakem oděný kos: slovem, kde co zpěvného lesy živí a pole přechovávají, vše tu páter Isidor šatlavil ve své cele. Ale nejpřednější místo zaujímali tu žlutaví kanáři. V ohromné kleci jich pospolu bylo do nespočítána; několik jiných o sobě ve klecích maloulinkých; po párku zase ve klecích prostrannějších s havětí mladou. Zadíval jsem se na tu ptačí chasu nevěda kde stanouti okem.

— „Jak se ti líbí má čeleď?" otázal se po chvíli páter Isidor. — „Dobře, že? Ale podívej se tuhle na mého chocholouška! — Padni na znak!" komandoval — a ptáče padlo. — „Pozvedni hlavičku!" — Ptáče pozvedlo. — „Hup na bidélko! — Do kruhu se zavěs! — Na jedné nožce poskakuj!" — A ptáče na div můj divoucí na každé komando jako dobře vycvičený voják, co mu poručeno bylo, tak hbitě vykonávalo, jako by rozumělo lidské řeči. —

„No, víš co, dítě," po některé chvíli zase se obrátil řečí ke mně páter Isidor, „žes mi milouška mého zpět přinesl, vyber si z těchto ptáčat" — ukázal na klec, ve které čile poskakovalo pět mlaďoučkých, žluťoučkých kanárků, — „kterého sám chceš."

„Jest jeden hezčí než druhý," odvětil jsem, „ale nemám doma klece."

„Hoj, což jsi ty človíček opatrný," pozasmušiv se prohodil páter Isidor. „Kdybych já si ptáčka svého byl vyhlídl pořídiv dříve klec pro něj, neobýval bych já nyní v těchto smutných zdech. — No, dám ti s ptáčkem i klec; mně ji starý dáti nechtěl. Bůh mu odpusť. Je na pravdě Boží. Mohl!" Sňal klícku se stěny, vyňal z ní několik ptáčat a roztřídil do klecí jiných, sáhl obratnou rukou po nejpěknějším z pěti pěkných žluťáčkův a za chvilku nesl jsem si neočekávaný dárek radostně domů. Co mi se přihodilo věrně jsem vypravoval rodičům. Pozatřásl hlavou nad slovy pátera Isidora tatíček, pozavrtěla hlavou maminka, ale hádanky tající se ve slovech zádumčivého kněze řešiti spíše nechtěli nežli nemohli. Rozřešila mi ji doba pozdější. —

Přišed jednou časně ráno do kostela Bernhardinského spozoroval jsem, že na pobočním oltáři svatému Mikuláši zasvěceném socha toho svatého, – i dokládám mimochodem, že socha hrubá, neforemná, škaredými cancáry červenými ověšeňá, – kteráž jindy vždy zastřena bývala obrazem ovšem ne méně neforemným a hrubým jako socha sama, a odhalována bývala jen když se o oltáře toho konala zpívaná, tím způsobem, že se obraz za třeskotu kotlův a hlaholení trub provazem vzhůru vytáhl pod stukaturu jakousi tolikéž hrubou a neforemnou, že tedy socha svatého Mikuláše odhalena byla, jako by se slavil šestý den měsíce prosince.

„Kam se poděl obraz?" táži se za vhodné chvíle od ministrování prázdné bratra Elisea.

– „Eh!" odpovídá tento, „škaredá mazanina. Dává kněz quardian malovati nový. Kopertyński namaluje přece něco kloudného. To zuch (chlapík). Maluje v prázdné cele na patře. Za několik dní se tam podíváme. Teď nic. Teď jen oškrabuje se starého plátna tu starou mazaninu a natírá to sám pán Bůh ví jakými olejíky a vodičkami. Ale za několik dní se tam podíváme."

Malíře Kopertyńského syn byl, jakož jsem už dříve vyložil, můj spolužák, jen že chudák utonul v neblahé té latině a tím přestával býti mým spolužákem. Vyhledal jsem si ho chtěje se podívati, jak otec jeho dělá obrazy. Ale synek nesměl do kláštera. Obávalit se bratři Bernhardinové, aby tatíkovi nepašoval kořalky. Neboť kdykoli ta přístup měla k němu, múza vždy truchlíc od něho se odvracela. Konečně sedmého neb osmého dne bratr Eliseus mě zavedl do dílny mistra Kopertyńského. Otevřel velikým klíčem celu. Což mi bylo s podivenou, že mistr malíř jako šatlavář byl zavřen! Zvědavě od díla při vrznutí dvéří povznesla se kudrnatá hlava, havraními vlasy divoce načechranými hustě obrostlá, zasvitlo bleskem černých očí dvé a rubínovým leskem nos, hlasatel těžkých, ale nevítězných půtek ducha se hmotou. Bratr Eliseus vytáhl malou lahvičku z hluboké kapsy svého hábitu a když ji umělci podával, oko umělcovo se zajiskřilo leskem dvojnásobným.

Pomlasknuv si několikráte zase ku práci se měl. Obraz byl už v hlavních částech dovršen. Malba jemná, ušlechtilá, koloritu skvostného, tak mi se zdála býti povědomou, jako bych ji kdesi už byl viděl. I neklamal jsem se. Navrátiv se zajisté od návštěvy umělcovy domů jal jsem se ihned přebírati v modlitbách sestřičky své hojně prokládaných všelikými svatými obrázky. Aj a tuť pojednou v rozměrech ovšem droboulinkých tatáž vlídná, vážná postava svatého biskupa žehnajícího droboulinkým dětem jej obklo-

pujícím, a dole pod obrázkem vytištěno literkou sotva viditelnou „Prag bei J. Hoffmann.“

Ačkoliv umělec Kopertyński, sám nevím proč, valně u mne pojednou klesl v reputaci své, přece umění malířské jím repraesentované velikou po sobě ve mně vzbudilo žádosť a touhu. Zdálo mi se, že nemůže nic krásnějšího na světě býti než uměti vše, co člověk okem pojímá, napodobovati barvami. Kde jakého prázdného papíru jsem se dopídil, vše jsem bujnými výtvory malířské fantasie své počmalikoval. Konečně touha má tak vzmohutněla, že jsem zcela vážně poprosil tatínka, by mi zjednal učitele kreslení. Kresliti a malovati za tehdejších dob mnohým jiným lidem a ovšem i mně byly pojmy zcela totožné. Konána o tu věc veliká porada rodinná. Přání mému tatínek upřímně hodlal vyhověti. Ale odkud učitele? – Kopertyński, na něhož jsem arci připadl nejdříve, bez obalu tatínkovi pověděl, že by leda bláznil, aby se páral vyučováním cizího kluka. On prý má práce tolik, že je rád, může-li si od ní trochu oddechnouti. Bylo po radosti. Za některý den však náhodou otec zvěděl o švarném kaprálíku v pluku, jménem Augustiny, ten že výborně umí kresliti. Nerozmýšleje se dlouho s milým Augustiným otec se smluvil na honorář dvou zlatých měsíčně a horoucí touha má byla vyplněna.

I přišel Augustiny po prvé, vykreslil hned husara – a já husara po něm. Přišel po druhé, namaloval čikoše napájejícího na pustě koníky, – a já po něm čikoše s koníky. Přišel po třetí a vykreslil cigána hrajícího na housle, – já po něm cigána. Slovem kdykoli přišel vždy jiného a jiného co vymaloval leda bylo beze všeho návodu a beze vší methody, a já vida, že vše, co dělám po něm, ku světu je nepodobno a nemotorno, skromně zase jsem projevil přání, aby mne pan Augustiny nechal na pokoji, já že uměně malířské tolikéž dám pokoj. Vyhověno mi.

Než jakkoli malířská studia má s tak zjevným se potkala nezdarem, přece úplně jsem se jich nezříkal. Kde jakého jsem se obrázku mohl dopíditi, úsilovně jsem se vynasnažoval tužkou jej napodobovati. Vzorův arci bylo pořídku. Nejvíce mě zajímaly jarmarečné obrázky tehdáž velmi rozšířené a oblíbené, vystavující všeliké komické situace z Krähwinkla čili německého Kocourkova. Zakládaly se vždy na doslovném vystihování tropické fráze nějaké. Tak na příklad obrázek, pod nímž psáno bylo „Ein Deserteur von Krähwinkel wird unter starker Bedeckung in die Stadt gebracht,“ vystavoval vojáka položeného na nosítkách a hromadou pytlův obtěžkaného. Jiný, pod nímž čísti bylo „General Rummelpuff wirft Fussvolk in die Festung,“ vystavoval frakatého vojevůdce s důkladným vrkočem a ohromným třírohým kloboukem, an

hází vojáka za vojákem do pevnosti opodál stojící. Opět na jiném obrázku viděti bylo, kterak voják za vojákem skáče přes kord téhož udatného generála Rummelpuffa, což se vysvětlovalo nápisem „General Rummelpuff lässt die Besatzung einer eroberten Festung über die Klinge springen.“ Podobných obrázků, jež o jarmarcích se prodávaly po šajnovém groši, nakupoval jsem, pokud stačoval sáček, a pak věrně hleděl napodobovati tužkou. Kloudného poněkud obrazu, kterým by vkus nějak se byl mohl ušlechťovati, kromě vítězného krále Jana Sobieského u Bernhardinů bohužel v nižádném kostele Břežanském nebylo ani kde jinde. Ó jak často jsem pozalétal v duchu na zámek Slavkovský! Co bych byl za to dal, kdybych jen hodinku zase popásti mohl duši na krásách tamější obrazárny!

Něco šťastněji nežli s malířským dařilo mi se s uměním hudebním. Chodíval jsem, žeť Solecki, Sajbl a jiní druhové, s nimiž jsem za školního roku stále neb alespoň častěji obcoval, se byli porozjížděli na prázdniny, dosti často, zvláště pak v neděli odpoledne, k Hofmoklovům, sedícím, jakož jsem toho již několikráte se dotknul, na hostinci trochu nekorrektně pojmenovaném „hôtel de l'Europe.“ Sestra se bavila s dcerkami, já s Jiříkem, na ten čas absolvovaným infimistou, nebo jak tenkráte by se bylo v Čechách řeklo principistou, nebo jak by nyní se řeklo, absolvovaným sekundánem, a když nás už všeliké kratochvíle jinaké omrzely, scházívali jsme se i chlapecká chasa i děvčata v sále, kde se zimního času odbývaly elitní bály Břežanské, a dávali se do tance. Mladší bratr Jiříkův zlatovlasý, nebo jak mu babička jeho, pozlobil-li ji trochu, říkávala, zrzavý Michal střídavě s některou ze starších sester svých břinkali nám na piano. Hoj to piano! Jakým kouzlem to ke mně promlouvalo! Živě na mysl mi vždy vystupovala podoba nebožtíka dědouška Bohdaneckého a Slavkovského pana rechtora Hrbáčka a všecky ty blažené doby, jež jsem prožil v Bohdanči a Slavkově, obraz za obrazem vynořovaly mi se z paměti. I roztoužil jsem se touhou velikou, abych se zase mohl učiti hráti na piano. Dlouho jsem si netroufal, žeť právě před nedávnem Augustiny mě se jal uvozovati v umění kreslířské a tatínek nerad vídal, dával-li se kdo do kolikera díla najednou, o pianě činiti vzmínku. Konečně však přece touha vrch vzala nad všelikými obavami a na radostný div svůj shledal jsem tatínka měkčím a ochotnějším, nežli jsem se nadál. Ale nastojte! Pojednou se nahromadilo překážek do nekonečna. Ačkoli totiž mezi pány trubači plukovními, kteří tehdáž skoro jedinými byli repraesentanty uměny hudební v Břežanách, sotva který byl, aby neuměl alespoň trochu tlouci na klavesy, přece jediný pan Gregor piano měl své vlastní. A když otec o to se jal jednati, aby mě vyučoval,

milý pan Gregor nežádal nic více a nic méně za tři hodiny týdenní honoráře nežli dvacet zlatých.

„Dvacet zlatých stříbra!“ opakoval si otec vykládaje věc mamince, „a já mám měsíčné gáže osmnáct! — Inu, nemusí člověk míti všeho.“

„A což na housle by se nemohl učiti?“ tázala se matka probravši se z ustrnutí svého. „Kubín umí a má hocha rád.“

„Houslí v domě nechci,“ resolutně odvětil otec. „Nežli by se hoch doskřípal nějaké muziky, dávno bych ohluchl.“

Pouštěl jsem už na dobro naději, že bych se zase mohl učiti hudbě nějaké, když náhoda šťastná mi k tomu přec opatřila příležitosť.

Přistěhovalť se do bytu někdy našeho v domě paní Gołębiowské známý laskavému čtenáři již ze Slavkova záletnický dandýnek plukovní trubač Hromádko. Nepřistěhoval se sám anobrž s malou rodinkou. Bylať mu několik měsíců po odchodu pluku našeho ze Slavkova sličná slečna Róza porodila dcerušku, sama však při porodu zemřela. Šviháčký trubač náš ani z dcerušky, jíž se byli ujali rodiče sličné Rózy neměl velikou radosť, ani ze smrti milenky své veliký zármutek. Myslil si asi, že pro jedno kvítí slunce nesvítí a pilným okem rozhlédati se počal po lásce nějaké nové. Nebylo mu třeba rozhlédati se dlouho. Strážmistr Gasteier měl dospělé dcery dvě Annu a Marii, jednu hezčí nežli druhou. Starší Anna hned o prvním masopustě, který trávil pluk v Břežanech, vdala se za břichatého strážmistra Renga, na druhou hodil oko náš dandýnek. Poměr den po dni se stával intimnějším, ale ku ženitbě milý trubáček se neměl tu to předstíraje tu ono. Ba ani když . . . . nu však netřeba vyklopovati hned vše. — Došlo konečně přece na svatbu. Hnulo-li se v elegantním hříšníku svědomí, či puzen-li byl jinou mocí nějakou vyšší, těžko rozsuzovati: ale jisto jest, že dcerušku po nebožce Róze své, nevím kým ze Slavkova sobě dal přivézti do Břežan. Druhý nebo třetí den po svatbě Hromadko s mladou paní svou se přestěhoval do domu paní Gołębiowské. Přistěhoval se i se třemi koňmi, neboť tou dobou vedle jiných sportů svých, ze kterých ne posledním bylo provozování lichvy u pánův oficírů v regimentě výborně se vyplácející, dandy náš se stal i koňským handléřem, při čemž ovšem služeb tatíčka mého se stával přes tu milou chvíli potřebným. —

Dceruška páně Hromádkova, jménem Karolinka, byla děvčátkem roztomilým. Hezounká jak obrázek, štěbetavá jako vlašťovička. Rád jsem se s ní každý den chvilku pobavil. Mluvila jen moravsky. Jak ústečka otevřela, hned mi se v duši ozývaly ty milé zvuky slýchané z úst paní Háringové, milého Lojzíka, váž-

ného pana rechtora Hrbáčka a dobrého pátera Cyrila. Zatoulal jsem se na chvilky v upomínky na blažené doby Slavkovské ba i dále zpět v upomínky sladkobolné na doby Bohdanecké.

Asi druhého nebo třetího dne po té, co se mladí manželé Hromádkovic přestěhovali do domu paní Gołębiowské, za překrásného dopoledníčka záříjového, když jsem ve průjezdě laškoval s Lotinkou, z čista jasna selská ženština jakási se zjevila nesoucí nemluvně v náručí a dotazovala se Hromádkovic bytu. Dlouho v bytu sobě ukázaném prodlela. Konečně se vracela a jí v patách mladá paní Hromádková nesoucí v náručí děťátko vyzáblé jako sedm drahých časův, ale čiperně se dívající na svět. Blažená matka malého zmetečka ustavičně líbala a sobě proti tváři stavěla. Konečně malé společnice mé se otázala:

„No, Lotynko, jak pak se jí líbí Mukynek. Je to její bratříček.“ —

Děvčátko se na krásnou mladou paní zadívalo a zadívalo se i na tòho bratříčka svého a pojednou odseklo:

„Ale idió s tím. Dyť je to jako opica.“

Ubohá Lotynko! Jakému to slovu osudnému jsi dala přemknouti se přes růžové rtíky své. Lituji tebe i po letech.

Mukynek, — po kom chlapeček dostal jméno svatého Jana Nepomuckého, nezvěděl jsem, — Mukynek tedy byl dítětem hodným a tatínkovi nemenší dělal radosť nežli mamince své. Plakal jen maje hlad, — ale hlad měl skoro ustavičně. Hned téhož dne, kterého se od venkovské kojné své vrátil pod otcovskou střechu, dal důkaz, že velice je přístupen krásám umění hudební. Byl líbezný večer měsíce září. Kde které okno bytu našeho i bytu blaženého souseda bylo zotvíráno. Seděli jsme všecka rodina před domem. Pojednou pronikavým diškantem ozývati se počal malý Mukynek. Arii zpíval velmi dlouhou, ale rázem beze vší kadence umlknul. Za to z okna bytu Hromádkových ozývati se počala hra na kytaru, bouřlivá s počátku, a přerývaná jednotlivými hlasy dosti zvučného tenoru, čím dále však tím líbezněji zaznívající bez doprovodu hlasového.

„Slyšela-lis?“ všecek okouzlen hrou na kytaru tatínek řečí přitlumenou se obrátil k mamince. „Tohle je něco! Na kytaru Januš se bude učiti. Hned zejtra promluvím s Hromádkem. To je přece něco ku zpěvu, ne jako ta břinkanina na hloupý klavír nebo to skřípání na housle. Viď, že se budeš učiti na kytaru?“ mne se otázal tatínek.

A já s desaterou chutí, že ano. Maminka mlčky zámysl tatíkův schválila a vskutku hned příštího dne s Hromádkem učiněna smlouva o to vyučování mé v krásné a šlechetné hře na kytaru. —

Za několik dní faktor Laib Šmelkes mi ze Lvova přivezl kytaru, maminka mi ji ozdobila těžkou pentlí atlasovou zelené barvy, aby pěkně visela na krku, a vyučování se započalo. Hromádko, kdykoliv učit mne přišel, graciósně rozepjal svůj dolman nejtenším suknem červeným podšívaný, — jak graciósně by jej byl teprve rozepínal, kdyby na něm místo šňůr harasových se byly třpytěly zlaté neb alespoň pozlacené! — vytáhl z poprsní kapsičky bělounký šátek batistový napuštěný kolínskou vodou a oháněje se jím, jakoby světnice plna byla much, šířil po ní líbeznou vůni. Němčina jeho jaksi po aristokraticku škrobená přece hodně zaváněla Vídenskou něžností a zvláštní lahody jí dodávalo až skoro v němosť přejemněné vyslovování hlásky *r*. Ale manýrám jeho, jež mě s počátku nutkaly poněkud ku smíchu, záhy jsem zvykl, a že si dosti methodicky vedl, provozoval jsem hraní na kytaru jakož i zpěv se zjevným zdarem. Za několik měsíců tou měrou jsem byl pokročil, že jsem netoliko všeliké nesnadné variace, různé mazurky a valčíky velmi precizně sehrávati nýbrž i nejrozličnější písně na jediné poslechnutí bravurně uměl doprovázeti. A teď v domácnosti naší začalo býti veselo. Tatínek i maminka, co byli v paměti zachovali prostonárodních písniček českých z mládí svého, vzpomínali a prozpěvovali, a čeština skoro na dobro zapomenutá z nenadání jakés takés docházela cti.

Ale nezapomínala ni němčina svých ke mně práv. Neděli jak neděli tatíček, ačkoli jako řádný křesťan nikdy neopomíjel obcovati alespoň jedné mši svaté, přece ještě doma přezpíval buď *Hier liegt vor deiner Majestät* nebo *Wir werfen uns darnieder vor dir Gott Sabaoth* od konce do konce a já na svou kytaru, ten nástroj roztoužené lásky smyslné, přibřinkával posvátným zpěvům, ovšem jen přitlumeným a ne na odiv posluchačům zpívaným, anobrž na ukojenou zbožné mysli.

Ještě po jiné stránce návštěvy mé u Hofmoklů mi se staly užitečnými. Navštíviv jednou mimo obyčej Jiříka sám a ve všední den, zastal jsem jej, an hlavu nachýlenu maje nad velikou jakousi knihou příčného formátu foliového cosi tužkou v ní si ukazuje. Ponahlédnuv do divné té knihy hned jsem poznal, že to tatáž kniha, kterou jsem před některým rokem na marši viděl v Rzeszowě u mladého Eberharda.

„Co to děláte?“ tázal jsem se Jiříka.

„Dívám se, kudy pojedeme,“ mně v odvět Jiřík, „o příštích prázdninách do Anspacha.“

„Co je to Anspach?“ já zase.

„Město v Bavořích,“ vece Jiřík ukazuje na černý kroužek, vedle něhož jméno to bylo čísti. „Vidíte, tuhle je. Pojedeme

přes Lvov, Krakov, Olomouc, Prahu, zahneme pak trochu na severozápad, navštívíme Karlovy Vary a pak tuhle přes Bamberg trochu na jihozápad do Anspacha.“ –

Vykládaje takto cestovní plán hbitě, jak kde které země mapy bylo potřebí, odkryl a pojmenovaná místa ukazoval tužkou. Byl jsem výkladem jeho všecek okouzlen. Dotazoval jsem se ho chutě po všem, co mi bylo v něm neznámého, – (a toho bylo hezkou trochu), – a Jiřík chutě odpovídal. Měltě professorem Prokopa Schutta, Čechoněmce z Kukusa za Jaroměří rodilého, jenž geografii se zálibou daleko větší pěstoval nežli náš Martin Hora. Ten zajisté pokládaje geografii za páté kolo u vozu, vždy jen tolik na kvap nám z ní pověděl, nebo lépe řečeno podiktoval, co stačilo na některou tu chvilku při měsíční zkoušce. Dověděl jsem se též, že divná ta kniha, nad níž Jiřík dřepěl, se jmenuje atlas. Málo tím si hlavu trudě, odkud pojmenování to původ vzalo, zahořel jsem opět touhou nesmírnou, abych takový atlas měl také. Stáltě nový šest zlatých stříbra. Ale s atlantem, – (tenkráte bych arci byl naivně řekl atlasem), – nehrubě mi se dařilo.

„Nač to? Byl jsi celý Boží rok bez toho,“ dovozoval otec, „můžeš i dále býti. Že to má Hofmokl? Ano, až já budu míti ty peníze, které má Hofmokl, přijď si pro atlas. Tvůj tatík je chudý kovář, Jiříkův otec bohatý domař a hostinský.“

Matka se sice přimlouvala jen dosť, aby mi tatínek divné té knihy, ve které je vyobrazen celý svět, popřál, ale šest zlatých zdálo se tatínkovi přece penízem tak velikým, že nedával ani na přímluvu matčinu. Nespouštěje se naděje, že konečně přece nějak atlantu se domohu, šmejdil jsem po studentech na ten čas v Břežanech obývajících pilně se dotazuje, neměl-li by kdo na prodej atlas starý. I trefil jsem za nedlouho na lajdáčka, jemuž asi vítána byla příležitost dodělati se několika dvacetníků za věc, která tehdáž na gymnasiích, nevím sice všech-li, ale na Břežanském jistě skoro ve všech třídách, považována byla za věc luxuriosní. Lewandowski jakýs, poeta – (tenkráte totiž každý žák třídy páté gymnasialní slul poetou) – nabídl mi svůj atlas velmi zachovalý za šest dvacetníkův, otec, ač váhavě, konečně přece je vysázel, a já byl pánem atlantu. A teď jako před rokem Okenův atlas živočišný atlas zeměpisný nejmilejším mi se stal zdrojem zábavy. Nižádnou se nehmoždě knihou učil jsem se mapy čísti. A divná, předivná moci přírody! První mapa, kterou jsem zevrubněji prohlédati se jal minuv planiglobie a patero dílů světových, minuv Rakousy a Štýrsko a co já vím co jiného, byla mapa království Českého. Jako tajnou mocí nějakou puzen od východu na ní jsem se bral k západu. Jaký byl jásot můj, když jsem na mapě našel Bohdaneč,

když Pardubice a horu Kunětickou. O festuňku Josefovském a Hradci Králové tu maminka tu otec se jali vypravovati všeliké příběhy, které dychtivým jsme i já i sestra naslouchali uchem. O Praze pak maminka vykládala — bylať tam dvakráte z mládí o pouti svatojanské — jak skvostný tam chrám, jak nádherný hrob svatého Jana Nepomuckého, jak krásný Vltavský most, jak pyšné paláce, až v nás dětech se tajily dechy. A tak atlas, ta mrtvá hmota papírová, způsobem až zázračným oživoval pomyslův a ušlechtilých citů v duši dřímajících valné zástupy.

Při všem tom tolikerém zaměstnání chuti ke čtení ve mně přece neubývalo. Ale hůře bylo o to, čím hladovou duši ukájeti. Christofa Schmieda, toho miláčka svého, měl jsem už dávno, pokud se ho bylo lze v Břežanách dopíditi, přečtena ven a ven a spisovatele, který by mi se rovnou měrou zamlouval jako tento, nikde jsem nenalézal. U Hofmoklů měli několik svazků spisů pro mládež Chimaniho a Castelliho: četl jsem je z nouze, ale nijak mi se nelíbily. Vyšťáral jsem u kmotra Duška několik ročníků jakéhosi břichatého kalendáře vydávaného v Brně pod názvem „Jurende's vaterländischer Pilger;“ ale ani z toho výtěžek nebyl až tak veliký. Lačněl jsem. A jakož čert v nouzi mouchy lapá, já nemaje nic jiného jal jsem se čítati u Hofmoklů „Augsburger Allgemeine Zeitung.“ — Přečasto, když jsem se letní dobou vracel ze školy, vídal jsem obstárlých několik pánů pod balkonem hôtelu seděti, ani z mohutných dýmek stříbrem kovaných kotouče kouře odfukují a tištěné listy jakési v rukou držíce, tu hlasitě hovoří, tu zase do listů svých se ponořují čas po čase si zavdávajíce žluťounkého vína. „Co to asi čtou?“ myslíval jsem si. „Kéž bych se já těch listů mohl dopíditi!“ Náhoda mi je konečně vkouzlila do rukou. Nalezl jsem celý stoh Augsburkyně v pokojíku Jiříkově a s jeho dovolením celý balík vzácného toho zboží jsem si vypůjčil ke čtení. Nerozuměl jsem, jakož samo sebou se rozumí, brahmanské moudrosti ani za mák. I mrzelo mě nemálo, že jsem tatínkovi, čtveračivě mě vybízejícímu, abych mu vypravoval, co jsem četl, nedovedl odpověděti ani slova. I dal se jednou v neděli tatínek maje kdy sám do té milé Augsburkyně: ale dlouho jí se nepáral. „To jsou hlouposti,“ odsuzoval vzácný státnický orgán, na nějž nebožtík Metternich prý do roka mnoho a mnoho tisíc platil, aby národům rakouským čisto a nezkaleno uchoval smýšlení loyalní, a kategoricky velel, abych mu takových věcí vícekrát do domu nenosil. —

Procházek a potulek po lesích a stráních za těchto prázdnin pro tolikerá zaměstnání má daleko bylo méně nežli za let dřívějších. Za to však mi se jedna vycházka vydařila tak skvěle, že dobře mohla býti za dvacet jiných.

„Spat, spat, děti,“ kázala matka jednou za překrásného večera srpnového, sotva že se soumračilo. „Zítra si přivstati třeba. Půjdeme do Leśnik na pouť. Komu se nebude chtíti s postele, toho nechám doma.“

Stiskaje přes moc oči převaloval jsem se za chvilku na svém loži, ale sen unikal víček mých a fantasie mi žhavými barvami vyličovala všecky slasti dne zítřejšího. Konečně přece jsem usnul. Ale sotva že se šeřilo ráno, byl jsem už na nohou a budil i maminku i sestru. Po zarosených mezích přes pahorky a dolinky, po stezkách křivolakých přes lesy a háje jsme chutě putovali, až za půltřetí hodiny na širém prostranstvu kolkolem obemknutém hustým lesem bukovým maloulinký nám se objevil dřevěný kostelíček a v nedalekém jeho sousedství málo nad zemí se povznášející vetchá dřevěná zvonice. Prostranstvo to lidem skoro výhradně selským jen jen se hemžilo. Polokruhem okolo kostelíka bouda vedle boudy. Tu křesťané pernikáři měli své zboží na prodej, onde židé obchodníci vykládali všeliké trety a ozdůbky, jako korale, prsténky, řetízky, nožíky; tu zase křesťánek obrázky prodával a škapulíře, vedle něho žid nezbytnou kořalku medovou i samožitnou: všude vše plno hovoru, hluku, vřesku. Ale pohled v pravdě velebný naskýtal se oku na prostoře před vchodem do chudičkého kostela. Velikým polokruhem tam bylo poklekalo věřícího lidu na sta a kněz unitář ve skvostném pluviale bera se od jednoho ke druhému z kalicha podával po stříbrné lžičce tělo a krev Páně věřícímu lidu. Z kostelíčka pak zavznívaly na vzdálenost ovšem toliko skrovnou hlaholy ďaků vážnou píseň jakousi prozpěvujících, z níž jsem porozuměl toliko přes tu chvíli se opětujícím slovům „Hospodi pomiluj“ . . . .

Nasytivše se pohledem na krásné to divadlo a pomodlivše se v kostelíčku zbožnými kajicníky naplněném několik otčenášků brali jsme se za jiným lidem do blízkého lesa. Stoupajíce na nevysoké návrší najednou jsme se ocítili před mohutným skaliskem trčícím do samé cesty. Pamětihodné to skalisko!

„Před dávnými a dávnými lety,“ vykládal nám vesnický cicerone pocházející z nedaleké osady Leśnik, „když se rozbřeskovati počínalo světlo křesťanství v těchto končinách, přišli v tuto krajinu svatí dva bratři a jali se na tomto místě roubiti svatou „církev,“ jak ji posud spatřujete tam dole. I viděl ďábel, nepřítel odvěký člověka, jak vůčihledě roste svatyně Páně, a ukládal o její záhubu. A když už kostel hotov stál a sluha Páně do něho pozýval na zejtří věřící lid, v noci vyrval z lesa největší borovici, ponořil ji sedmkráte v sirný var nejhlubšího pekla, zapálil ji na ohni, v němž hříšníci úpějí nejzatvrzelejší, letem vichru se bral na dračích křídlech vzduchem nad kostelík a s vysokosti hořící

strom spustil nad klenbu. Ale před oltářem na kolenou leže se modlil svatý její zakladatel, mračny náhle se zaklopila všecka nebesa a nežli dopadl strom střechy, mocným přívalem uhašen byl pekelný jeho plamen. Zuře marným vztekem ďábel odletěl do pekla a nový osnoval záměr na vyvrácení církve svaté. Vzav na sebe podobu ušlechtilého starce, přioděného nachovým pláštěm a zdobeného zlatou korunou usedl před kostelem a lživým hlasem hlásal, že na místě, kde stojí kostel, před dávnými lety děd jeho zahrabal poklad nesmírné ceny. „Zbořme kostel a rozdělím se s vámi po bratrsku!“ volal a posedlí zlým duchem ten pro sekeru onen pro háky se rozběhli a opět se shluknuvše kostelíček se jali bořiti a rozmetávati. Ale když uslyšel lomoz svatý jeho zakladatel, an na kolenou leže před oltářem se byl modlil, vyjde ven z kostela, – tvář mu září jako slunce, z oka šlehá oheň svatého hněvu, hlas jeho zní jako hřímání Perunovo. – „Co počínáš, lide zaslepený,“ volá; „sbořiti chceš svatyni Hospodinovu? Stojíť pevně jako skála, na níž smrtí kříže skonal svatý zakladatel církve naší, apoštolů kníže Petr, na níž sťat kníže druhý apoštolů Pavel. Jen skalou tou vyrvanou z útrob země roztříštěno může býti toto svaté sídlo Páně. Ty pak odstup, duchu temnoty! K lidu Páně tobě není přístupu.“ – Rozplynul se ďábel ve smrdutý puch a všem, kdo stáli vůkol, zdálo se, že jim zašuměla dračí křídla okolo uší. Usadil se ďábel v nejhlubší tůni pekel a zas osnoval záměr na vyvrácení církve svaté. Seděl dlouho přemítaje v duši, jak by toho dovedl. I zachechtal se pojednou, až se zatřásly veřeje pekelné, a přizvav k sobě jiné tři ďábly ohromným obloukem ohnivým z pekla vyletěl a přímo do Říma. Ohledal si skálu, na níž ukřižován svatý Petr i sťat jest svatý Pavel a opíraje se s bratry ďábly o ni konečně ji vyvrátil a sobě vložil na plece. I letěl ďábel, letěl jako šíp puštěný s tetivy, přeměřil letem valné kraje, hory a doly, jezera a řeky, užuž se blížil blizounko svaté církvi, – ale v tom zapěl kohout ranní píseň svou, přestala náhle moc ďáblova, pustil skalisko, až hluboko se zarylo v tuto zemi, – neboť před oltářem na kolenou ležel a modlil se svaté církve naší zakladatel. Zlomena byla síla ďáblova a vícekrát se nepokusil o záhubu svaté církve Páně.

Hodnou chvíli vykladač dávných věstí byl už dopověděl a vzav od maminky dvougrošák honoráře k jinému zástupu se obrátil, a já tu pořád ještě stál pln svaté hrůzy oči maje upřeny na to místo skaliska, kde prý ďábel odnášeje balvan zaryl své drápy. Po několikeré pobídce konečně jsem se hnul s matkou a sestrou něco dále do lesa a tu jinaké mi se zase naskytlo divadlo. Slepec stařičký sedě na mechu pod stromem o týchž úkladech ďáblových, o nichž nám před chvilkou bylo vypravo-

váno, zpíval starobylou píseň jakousi a houdl na primitivný jakýsi nástroj dvoustrunný před ním ležící nehrubě k sluchu. Stavovali se u něho mimojdoucí, postáli chvilenku, hodili mu do beranice po krejcárku a šli zase po svých nehrubě si všímajíce písně obsahu. A neučinili jsme my nic jinak než ostatní. Často za pozdějších let jsem toho litoval, že jsem si slepého pěvce a písně jeho tak málo všímal, neboť jako pokutou za tuto mou netečnost nikdy více mi se neudálo slyšeti z úst prostonárodního pěvce od řemesla starobylou píseň. Kam, ach kam se děly ty časy, kdy lid obecný toužil po domácí své písni jako jelen po prameni, kdy v písni své spatřoval kus bytosti své vlastní, kdy do písně své vkládal strasti své a slasti? — Jsou ty tam. Přišla od západu hrdá kultura, s kulturou tuhá šlechtická poroba, s porobou kořalka a tabák: jako zvětralý kámen, co dříve jedno tělo bylo, jedna mysl, rozpadalo se v atomy, přestali lidé cítiti v sobě ducha pojícího je v národ a mocněji vždy a mocněji dohlašovati se jalo nových práv svých pouhé břicho. Platno nic; trochu moc tou kulturou a civilisací chvastu a chlouby. Temný ten středověk přece jen smělejšími křídly se nosil za ideály .... Nu, nechme toho! —

Uchýlili jsme se do vesnické krčmy a jak tak poobědvali. Pobloudivše pak ještě některou hodinku po širých lesích vrátili jsme se k vetché dřevěné církvi, abychom odtud nastoupili cestu zpáteční. Ale jak se tam byla scéna od rána změnila! Kramáři prodávající svaté obrázky, škapulíře, svíčičky a sloupky a věci podobné byli ti tam a opanovali místo jediné židé nalévající pálenku. Za to na prostranstvu před kostelem cikánská muzika hlučně se ozývala a mladá chasa o závod tančila a výskala. Mezi lidem pak už valný počet opilých mužů ba i opilých ženštin se motalo a neladným povykováním naplňovalo vzduch. Chvátali jsme pryč. Však nastojte! Tu z chumáče lidu vyřítí se jinoch po městsku sic ale ošuměle přioděný lokty sobě cestu kleště a hroze každému, komu na blízko přišel, že ho skolí, nedá-li mu volného průchodu. Za ním staří mladí křičíce „zloděj, zloděj, chyťte jej!“ Dopadnou ho konečně a teď nelítostně do něho perou. My, co nás nohy nesou, pryč odtud. Ale za malou chvíli poutníci hbitějších nohou, kteří nás dohonili, zvěstovali, že mladého zloděje na místě prý ubili do smrti. Pravda-li či lichá pověst to byla, nevím. Pozdě večer doklopýtali jsme se z památné pouti domů.

Na den svatého Michala archanděla, patrona království Haličského, nebožtík tatíček mě vedl zase k zápisu. Starý praefekt ochotně vykonal, což bylo úřadu jeho, a doručil otci tištěný seznam lonských žáků s celou klassifikací. Ukázal mu, kde já jsem tištěn a doma se i maminka z výkazu, ač latinského snadno pře-

svědčila, že ne nadarmo mi na kruchtě bubnováno a troubeno. Výkaz officielní — (jméno jeho bylo „Klassenzettel“) — chodil z ruky do ruky po všech známých a přátelích od vojska a já měl opět bohatou žeň pochval i upřímných i líčených.

Z osmdesáti a několika soudruhů mých lonských jsem v „infimě,“ neboli, jak by nyní se řeklo v sekundě, shledal část dosti skrovnou. Bylo nás všeho všudy třicet šest a mezi těmi několik přišlých z gymnasií cizích. Z těchto hned na první potkanou nejvíce ke mně přilnul chlapík ramenatý, ba až hranatý a neobyčejně silný, manýr nehrubě uhlazených jménem Czabański. Odkud náhlé to naše přátelství, sám nevím. Ale hádám, odkud asi, že mu bylo jakožto příchozímu z jiného gymnasia (a snad i proto, že Arménem byl), snášeti lecjaké ústrky, jako mně, že jsem byl *Švábem*. Snad i to mi jej valně naklonilo, že jsem si od něho za některý ten krejcárek, jejž jsem vždy míval v kapse, rád kupoval nakládané kozí maso, u Arménů nad míru oblíbené a prostě kozinou zvané, kteréž Czabański, nezapíraje kupecké žilky, bez které Arména sotva najdeš, přinášíval do školy a ostentativně ohromným křivákem krájeje pojídal. K utužení nového kamarádství přispělo i to, že Czabański bydlel v nedalekém našem sousedstvu a téměř denně přicházel pod večer k Soleckému.

U toho zvláště dobou tou bývalo veselo. Scházívalo se nás tam hezký hlouček a mezi námi i Sajbl, jenž vstoupil právě tohoto roku do parvy a u nás bytem byl, poněvadž otec jeho zchátralý vojnou byl odešel na pensi ku staršímu synu svému, poručíkoví husarskému do Rohatyna, kdež i za několik měsíců zemřel. Děvečky z domu i ze sousedstva přicházívaly na šerou hodinku, překlepaly půl města, prozpěvovaly někdy ruské písně nebo vypravovaly pohádky, forejšici vykládali o vojenských trampotách, kterých zkusili na marši z Kołomyje do Břežan a o všelikterých věcech jiných, kterých nám bosým lépe by bylo bývalo neslyšeti. Domácí paní zase o polském povstání z roku třicátého prvého a hrdinských skutcích nebožtíka muže svého vykládala, a tak nám obyčejně večery tak vesele ubíhaly, že dosti nelibě jsme nesli, když o hodině sedmé sestřička přicházela se vzkazem a přísným rozkazem, abychom se ihned odebrali domů k večeři a k učení. Zasednouce pak za stůl mdle ozařovaný jedinou lojovicí seděli jsme každý nad svou knihou majíce uši oběma ukazováčky ucpané, aby druh druha říkajícího své učení nahlas neslyšel, maminka opodál předla na svém kolovrátku, otec pak rovnal své zápisky a účetní knihy. Jakmile však na sloupkových hodinách našich udeřila devátá, zavznělo kommando „spat“ a do pěti minut každý jsme býti musili pomodleni a na svém loži a žádné nepřijímáno výmluvy. Za to ráno každému volno bylo přivstati si

sebe časněji a buď se učiti nebo psáti úlohy neb i cokoli čísti. O hodině šesté ráno však, kde koho tatíček zastal v posteli, burcoval ze spaní, ať měl co dělati ať neměl.

Učení mě nehrubě namáhalo. Přibylo nám ve druhé třídě nových dvou předmětů, dějepisu totiž státův rakouských a římských starožitností, kterým jsme jen prostě a velmi nepuristicky říkali „altertymry.“ Ale ty netoliko mi nezpůsobovaly nesnází, nýbrž zajímavostí svou tou měrou k sobě vábily, že bych byl nedbal, abychom je byli mívali ve škole každý den. Zvláště pak ta Oesterreichische Staatengeschichte!

Nevím, který bezbožník ji sepsal. Byl to každým obyčejem nejčistší krve federalista nějaký, federalista velmi fortelný, že mu se povedlo knihu, z jejíhož pouhého titulu nyní, když pouta absolutismu Metternišského dávno již rezem zapomenutí sežrána jsou a pouta absolutismu Bachovského pěkně jsouce omotána bavlnou dávno přestala tlačiti, couravý psotník napadnouti by mohl osvícené paedagogy a ještě osvícenější politiky naše, vpašovati do škol a to se zjevnou intencí, aby ve mládeži jí rozněcován byl plamen čirého patriotismu patentovaného! A ten člověk, dej mu Bůh radosť věčnou! věru tak uměl psáti, že mladistvou mysl povznášel, rozněcoval, vědomostmi nasycoval a přece nepřesycoval. Jak ubohy, ba žebrácky nuzny jsou nynější naše dějepisné knihy učebné, položené prý na základech vědeckých a nejnovějších výzkumech, a zvláště ty, které jsou určeny pro útlounkou tu mládež naši. Kostrouni to jsou bez života, bez krve, beze šťávy, drsnější a nezáživnější nežli ovesný chléb. Praví se ovšem, od toho že jest učitel, aby knihu-kostru přioděl masem a mrtvé hmotě vdechnul bujarý život. Ale je-li knih vůbec potřebí, a že jest, o to sotva bude spor, kniha k živému slovu učitelovu ne poměrem kostry k živoucímu člověku se měj, nýbrž poměrem idealisovaného obrazu k živoucímu originalu. Ku mládeži historie mluviti dovede jen poesií. Mně nebylo přáno přirovnávati živé slovo učitelovo ke knize všemi kouzly ke mně mluvící. Neboť jako ve třídě první toliko jednou za boží čas vzmínečka se stávala o zeměpisu, tak dálo se i ve třídě druhé s dějepisem. Rozdíl toliko byl v tom, že při tomto stačovalo professorovi říkati „odtud až potud,“ kdežto ze zeměpisu nám pouze na kvap trochu něco bývalo diktováno. Za to však knihu samu tou měrou jsem si oblíbil, že i nyní, po šedesáti létech, mnohé skvělé lícně z ní bych si troufal odříkávati do slova. A zdravým jakýmsi veden instinktem, kde jaké mi se vyskytlo v dějinách jméno zeměpisné, s chutí jsem vyhledal ve svém atlantě, ač ani mne se ve škole ani koho jiného nikdy nikdo po věcech podobných nezeptal.

Daleko méně sice nežli dějepisu přece však velmi pilně

jsem se učil římským starožitnostem. Obsah knížečky rozpočítané na léta tři osvojil jsem si za jediný zimní semestr, čímž i pokladeček latinských vědomostí mých valně se rozhojnil. Ostatním předmětům všem hravě jsem se naučil ve škole a na korrepetici.

Vánoční svátky mimo nadání nové činnosti mi otevřely pole, Kterýsi den po Božím hodě vánočním, když tatínka nebylo doma. zavítali k nám koledníci s jesličkami na způsob malého divadélka sestrojenými a zakoledovavše provozovali s loutečkami svými jakousi divadelní hříčku představující narození Páně. Nic jinak, než jako když jiskra padne do prachárny všecko nitro mé vzplanulo šílenou touhou po divadle. Na neštěstí dobou tou ve Břežanech prodlévala kočující společnost, — rozumí se, že německá, — a já pilně zvídaje, co který den se hraje, ustavičně jsem škemral a žebronil, aby mi otec dovolil jednou na některý ten kus se podívati. Sestra prositi pomáhala, Pepík Sajbl též se přimlouval a tak jsme se konečně spojenými silami toho domohli, že nás všecky tři dvakrát otec do divadla zavedl sám. Po prvé hráli oblíbenou tehdy frašku Nestroyovu „Der böse Geist Lumpacius Vagabundus,“ frašku plnou drastické komiky, po druhé pak plačtivé jakési husarsko-vlastenecké drama „Petr Szapáry“, které mi se však tolikéž nesmírně líbilo. I jal jsem se vší mocí píditi po divadlech. Našel jsem, čeho jsem hledal, dosti brzy. Fourir Blažka měl celou spoustu divadelních kusů Kotzebueových — a teď soukaje svazeček za svazečkem polykal jsem plody frivolné muzy, ať tragédie ať frašky, se stejnou zálibou, jako hladovec, jemuž se udá zasednouti k plné míse, s rovnou hltavostí do sebe souká ať jelito ať buchtu. Divadélko míti s loutkami, ach to bylo nejvroucnějším přáním mým. Ale sám je pokládaje za nesplnitelné pečlivě jsem se jím tajil a jen v listě, jejž jsem jednou — (byla to gratulace ke svatému Josefu) — našemu Józovi do Vídně psal, ledabylou o něm jsem učinil vzmínku.

Zima tentokráte radovánkami chudší nežli jindy, poněvadž ohromný rybník rozlévající se pod našimi okny položen byv na sucho neskýtal jako jindy klouzaček, převalila se k jaru, jaro se ponaklonilo k podletí a nastaly dlouhytánské procházky ranní a odpolední hry v míč. Primánem jsa nesměl jsem se jich účastniti, poněvadž jsem pro neprospěch ve studiích ani nezasloužil radovánek, ani u spolužáků tolik auktority neměl, aby mi byli promíjeli mé *Švabství.* Teď bylo jinak. Mohl jsem říci o sobě, co starý maršálek pruský Moltke řekl na sněmě Berlínském o Němcích po válce francouzské, že jsem vážnosti nabyl všude, byť nikde lásky. Dáváno mi místo při hrách s palestrou, neboť každou chvíli se trefovalo, že mne ten onen potřeboval buď ve škole při vypracování komposic nebo doma nechtěje pensum pracovati

moha je opsati. Vídali mě při hrách komilitoni s počátku i proto rádi, že jsem se osvědčoval v napalování míče hrozným nešikou, že tedy měli komu se smáti. Posměch ten mě na duši pálil velice. Ale připadl jsem na způsob, kterým jsem se ho do budoucna uvaroval co nejbezpečněji. Jako slavné paměti řečník Athenský Démosthenés na jazyk prý si vkládal kaménky, by překonal přirozenou sobě koktavost, a prudkým krokem do vrchu stoupaje deklamoval, aby dlouhého nabyl dechu, tak já nabíraje drobných kaménků do kapsy na osamělém místě cukati je jsem se učil tenkou hůlkou, až jsem jako Démosthenés v nejpřednějšího řečníka já vyspěl v hráče braného na slovo. Cukání kaménkův ostatně až do samého dědkovství milou mi zůstalo zábavou stojíc mě posud do roka alespoň zlatku, poněvadž s hůlkou o prázdninách od kaménkův otlučenou se přece nemohu blýskati po Pražských Příkopech.

K páteru Isidorovi, jakmile se jaro otvírati počalo, docházel jsem zase velmi často. Ptáci jeho nad míru mě interessovali. Zvláště pak kanárkové, tou dobou zapřádající milostné romány, byli předměty nesčíslných otázek, k nimž páter Isidor sotva stačil odpovídati. Dával jsem mu dosti často na srozuměnou, že bych ku mládeneckému kanárkovi od něho darovanému panenské si přál družky, ale páter Isidor se jaksi nevtipoval. Buďto že čipernějším byl, nebo že jsem méně diplomaticky své touhy projevil, zkrátka dobře forejšic Semen z dosti hojného pokolení kanářího párku páně Beckersova mi dohodil pro mého kanárka nevěstu. Mladistvý párek bedlivě mnou ošetřovaný i pozorovaný měl se ke světu. Do šesti neděl na ozdobném hnízdečku na nesmírnou radost mou červenalo se čtvero pisklátek v nepěkný chomáč jako speklých. Ale nastojte! Píši jednou v úterý odpoledne své pensum čas ob čas pohlížeje na klec přede mnou visící na stěně. Mourek náš nepohnutě s očima přimhouřenýma přede mnou na stole sedě přede a jen jako nic mrcá svým ocáskem. V tom tu pojednou hup! a jako blesk milý mourek skočí na klec, srazí ji na zem, uchvátí ptáče vypadlé z hnízda a otevřenými dveřmi ten tam. Hoře mé bylo veliké. Ze tří pisklat ostatních, ač jsem je pečlivě zase vložil do hnízdečka, do rána nezůstalo na živě ni jednoho.

Kocour in contumaciam odsouzen na šibenici. Jak se to věší, měl jsem příležitosť viděti před některým časem, když husar Homoky skonal rukou katovou. Druhého nebo třetího dne odkudsi kocour zase se přisoukal do světnice, jako by nic. Ihned sjímán a za assistence Sajbla a Soleckého vykonávati jsem se jal na něm ortel. Ale špagát shledán na zbůjníka příliš slabým. Vymknul se z kličky, strašlivě mě poškrábav utekl a vícekráte se domů nevrátil. Shledávám ostatně, že to v historii není příklad

jediný, aby kocour zhejčkaný a krmený masem písklat nenáviděných zálusk dostával i na maso písklat zánovně vzatých trochu v milosť.

Jak nebezpečná to věc, aby justici vykonávali kluci, jasně nyní poznávám vzpomínaje si na daremný kousek, jehož jsem se jednou dopustil na ubohém stromu. Za krásného nedělního dne na konci měsíce června vybral jsem se se svými druhy Sajblem, Soleckým a Czabańským procházkou daleko do lesů Břežanských. Pojednou se tu ocítíme před krásným, štíhlým kmenem třešňovým, jehož černolesklé plody neodolatelně nás lákaly k požitku. Hbitě já jsa mezi soudruhy svými těla nejpotočitějšího se vysoukám po lesklém brunatném kmeni nahoru, dychtivou rukou nejbližší třešni vložím do úst, — ale o hrůzo! jaká to trpkosť a hořkosť, až mi to svíralo jícen.

„Nu, jaké jsou?“ hlasy zdola.

— „Sladké jako med,“ já v odvět a nasbírav jich hrsť hodím dolů. Druhové jakoby po celý den byli nejedli, po nich sáhnou, v ústa vloží, kousnou, — ale jakoby peluně požívali, vyplivnou. Prskání, nadávky, klení. Já zatím už dole.

„Strom, který nevydává ovoce dobrého, vyťat bude a na oheň uvržen,“ špatně se dokládaje slov svatých zuřil Czabański.

„A čím jej vytneš,“ posměšně na to Solecki, „zda svým žabikuchem, co jím krájíš kozinu?“ — Czabański nakvašen jsa užuž se hnal žabikuchem po Soleckém, když já s výrokem se vytasím Šalomounsky moudrým: „Nač vyvraceti strom? Dosti bude odřeme-li jej.“ — A s obecným slova má se potkala souhlasem.

Czabański hrozně kouleje očima lesklý křivák svůj zaťal do stromu, shora dolů rozřízl jeho kůru, tak učinil i se strany druhé, přeťal pak kůru na příč od řezu k řezu a zuřivě se chopiv kůry shora dolů ji nebohému stromu stáhl jako kůži z píchnutého berana. Sotva však barbarský skutek byl vykonán, zádumčivosť jakási na nás připadla na všechny škaredě kontrastující s hrdinnou naší dřevnější odvahou. Snad kdybychom už byli znali historii amerických a europských Cortezův a Pizzarův, byli bychom svědomí mívali volnější. Nejsklíčenější snad jsem byl já, z jehož surové rady neblahý skutek původ vzal.

Nikdy nezapomenu, jaký dojem na mne učinila nebohá třešeň, když jsem ten čtvrtek po neblahé neděli sám jeden na místo klukovského skutku přišel a strom nedávno tak bujarý spatřil, an mezi lístky svadlými, v kornoutky stočenými chová ty hořké plody své scvrkly a suchy. I ocítil se tu vedle mne z nenadání hajný a láteřil v tato slova:

„Nu, vidíte, panyciu (mladý pane), není-li to duše bídná, ničemná, hodná, aby ji čert po smrti na rožni obracel při nej-

palčivějším ohni, co takového cosi může stropiti? — Zabij psa, — nu, snad tě kousl; zabij kočku, — snad tě poškrábala; zabij ovci, vola, — dá ti maso, kůži: ale zabíjeti strom takto? Čím mu ten strom ublížil? Co z toho ten padouch má? Fi! hanba býti člověkem!“ — Přisvědčoval jsem hajnému, ale jak mi bylo v mysli, darmo bych se pokoušel líčiti.

A teď jen o jedné ještě se vzmíním události, která kdybych u bratří Bernhardinů byl nebýval osobou zvláště oblíbenou, snad na vždy by byla konec učinila mým studiím.

V noci na svatého Jana Křestitele hrozná bouře se rozzuřila nad městem. Vykládalať ráno matka, podobné že nepamatuje. Prudká vichřice s Bernhardinského kláštera strhla veliký kus šindelové střechy a vmetla ji do blízkého příkopa. Bratři vědouce, že patrimoniální úřad, jemuž se bylo starati o správky, nebývá do do díla až tak spěšen, na rychlo ten kus střechy pokryti dali slamou. Právě pak na prostranstvu před ulátanou střechou z ponuknutí zlého ducha usmyslili jsme si já, Sajbl a Solecký jednou v úterý odpoledne, když už školního roku bylo na mále, prachem stříleti z velkého, dutého klíče, u něhož jsem já na vypalování ran v otcově kovárně propiloval dosti šikovně děrku. Prachu nám došikoval forejšic Semen; koudele, jíž jsme ucpávali náboj, snadno jsem se dodělal ze zásob nechudých milé maminky. Klíč, k jehož primitivné pánvi jsme přikládali doutnající hubku nabodenou na hůlce, na velikou radosť naši vypaloval s třeskotem malé bambitky. Nikdo z nás si toho nepovšimnul, že vítr vana právě směrem k nešťastné střeše kus doutnající koudele zanesl na došky, na veliké štěstí po nedávném dešti ještě hodně provlhlé; nepovšímnul si nikdo, že polehounku a polehounku kotoučky dýmu po střeše v podobě nitek táhnouti se počaly, že jenjen nevyšlehl oheň jasným plamenem. Tu pacholek z Bernhardinského dvora vedoucí právě koně od napajedla vida, co my chasa lehkomyslná tropíme, nechav koní, arci nepříliš bujných, s velikým povykem vrazí na korridoř a na celé hrdlo volá, že hoří klášter. Za chvilku fortnou jindy uzavřenou odstrčiv silou jinošskou mohutnou vampolu vyběhne křepelčím krokem nám zrovna naproti fráter Eliseus, vyběhne hák ohromný v rukou nesa páter Isidor, vyběhnou kněží ostatní, vyběhne všecka čeleď ten měch nesa onen vědro nebo žebřík vše v divném kotouči, a za minutu na prostranstvu před chvilí ještě tak pustém a tichém ocítilo se lidí dobrého půl sta. Zatím co my tři smutní kanonýři strachem jsouce k zemi přimraženi jsme tu stáli plaše semo tamo pohlížejíce, páter Isidor rychle se vymknul na žebřík a ze žebříka na střechu a zaťav ozubí hakové v nejnebezpečnější místo doutnající došek srazil na zem, až jiskry z něho se rozprskly na kolik kroků.

Požár udušen v zárodku. Tu teprve my tři smutní delinquenti jsme poznávali, co by byla mohla lehkomyslnosť naše stropiti. Dadouce se po radě mé pod ochranu frátera Elizea a pátera Isidora brali jsme se k rozhněvanému páteru quardianovi prosit za milosť. Dostalo se nám jí konečně alespoň potud, že upustil od vyplnění hrozby nejhroznější, udání totiž neblahé příhody té úřadům školním. Za to však otec můj, jenž ovšem nemohl nezvěděti hned za tepla o dobrodružné střelbě mé, obmyslil mě výpraskem veledůkladným, důkladnějším, nežli byl kterýkoli z těch, kteří kdy zavítali na má záda.

XIII.

Si numeres anno soles et nubila toto,
Invenies nitidum saepius esse diem.
Ovidius.

Ačkoli páter quardian slovem se byl zaručil, že o neblahé palbě do střechy klášterní slavné praefektuře gymnasiální se nevzmíní, přece, zdá se, fáma všetečná trochu něco někde vyblekotala, že věc nezůstala v pytli. Jinak nevím, jak by se bylo stalo, že mi přisouzena „e morum cultura“ (z mravného chování) pouze *prima,* čímž i zmařeno bylo troubení a bubnování při slavnostném přečítání tříd. Ve všech předmětech učebných zajisté měl jsem — pyšná to řada plovoucích labutí — *eminentem.* Věci ovšem též kde kdo, přítel i nepřítel, si povšimli a zvědavých interpellací, proč mi nebubnováno, se všech stran na velikou zlosť nebožtíka tatínka mého bylo dosti. Uvažoval na mysli, že mi dáváno příliš mnoho zvůle a zapřáhl mě do práce, která mi nehrubě voněla. Byloť mi netoliko psáti účty za kovářskou práci, anobrž i roznášeti po zákaznících a dobývati na nich peněz. Účty, jakož skoro samo sebou se rozumí, psány byly německy a polská jména pravopisem až do nebe volajícím.

Nikdy nezapomenu, jak jsem jednou pochodil poslán byv k důchodnímu pana hraběte Potockého do Raj, blízké to vesnice, spojené s Břežany překrásným lipovým stromořadím. Vydal jsem se na cestu vykonav ministrování v Bernhardinském klášteře po desáté hodině ranní. Čím více jsem se blížil k domu oficyalistów (úředníků panských), tím více jsem uvolňoval kroku. Konečně překonav nechuť a dodav si mysli vstoupím kuchyní — (poznamenalť už starý Rubeš náš ve svém „panu amanuensisovi na venku,“ kterak to divná věc, že k úředníkům téměř výhradně cesta vede kuchyní), — k panskému pokoji, zaťukám nesměle a ještě nesměleji vejdu. V lenošce černou koží potažené a mosaznými knoflíky kolkolem ozdobené seděl u psacího stolu pán už

obstárlý červených lící a ještě červenějšího nosu v pravici drže jakési lejstro, v levici pak ohromný čibuk, jehož jantarovou násadou do sebe ssál kouř z turecké dýmky dosahující až na podlahu.

„Co takiego?“ (co chceš?) nevrle se mne zeptal.

Přistoupím mlčky, ukloním se zdvořile a dodávám účet. Pán hodí lejstrem na stůl, pošoupne si sametovou čapku domácí se zlatým třapcem s čela v týl, otevře papír a vale dýmu kloub za kloubem z úst trhanými slovy spustí:

„Czy to nie psia wiara? – Ot, Szwab! Conto für Cheren,“ (Polákovi dosti nesnadno vyslovovati *h*; klade“ místo něho raději *ch*), – „Kwa – Kwas – Kwasch – Kwaš – A niegodziwa psia wiara .... Kwaš-nitz-ky.“ Toto *y* vyslovil ovšem s námahou nemalou a karikovaně, poněvadž Polák po *k* píše i vyslovuje *i*. „Für Cheren Kwašnitzky! A ja sobie Kwaśniecki, kochanku! Rozumiész? – Pověz tatíkovi svému, ať mu zaplatí, komu sluší účet.“ A sežmoliv účet hodil jím do kouta. Já plana studem ve tváři jako vlčí mák ubíhal jsem domů s nepořízenou.

Otec si vykládal věc v ten rozum, že pan Kwaśniecki asi nemohl nebo nechtěl vyklopiti hotové a ze jména chybně ba netvorně psaného jen leda záminku si vzal. A kdo na mysli uváží, že do této doby, když už století devatenácté se přechýlilo v poslední dekadu, nyní, když chlubná po vší Europě pověsť o národní uvědomělosti naší, ne na kopy nýbrž na tisíce se najde vzdělanců českých, kteří potvorně psaným jménem svým pranic se neurážejí, anobrž sami s kanibalskou chutí poctivá jména česká znetvořují, kdo, pravím, vše to na mysli uváží, tatíčkovi mému, že o panu Kwaśnieckém měl tak prosaické mínění, málo se asi podiví.

„Počkej, ptáčku! Však já tě dostanu,“ pravil, „a uvidíme, jakou pak budeš pískati.“

Uložil mi, abych někde zvěděl, jak se to hrozné jméno zprávně píše, a pak abych účet napsal opět a opět příštího dne jej praesentoval. Byl to rozkaz krutý. Měl jsem se k naplnění jeho dosti liknavě a nerad, ale vida nezbytí, napsal jsem na zprávný účet i zprávné jméno a klusal příštího dne opět k panu Kwaśnieckému. I bylo mi nemálo s podivenou, že mi pan Kwaśniecki nepromluviv ke mně ani slova účet na haléř vyplatil.

Prázdniny mi tentokráte neutíkaly tak rychle jako jindy. Jedinou kratochvíli působila mi oprava hráze na sucho položeného rybníka našeho. Od samého jara zaráželi asi na sáh od hráze ohromné kůly dubové, k nimž pak od samé země až do vrchu mohutné fošny jsou přibíjeny ztloušti asi čtyř palců. Zbývalo, aby mezera mezi kůlovím a hrází byla vyplněna rumem.a štěrkem.

Žeť pak k tomu snad nestačoval robotní lid z panství, najati jsou až z Bukoviny Lipovljané, Velkorusové to, kteří za Josefa druhého tam se byli usadili. Pohled na pracovité ty mužíky byl nad míru zajímavý. Na vozících malých a, že nebyla nekovaná kola jejich mazána, děsně skřípějících, hubeným koníkem vozili odkudsi s Bernhardinské hory hlínu. Kopali od božího rána do poledne na hráz a tam ji do kůloví vysypavše velikými tlouky pěchovali. Hlavy měli pokryty ruskými beranicemi, tělo vězelo v krátkém kabátci širokým řemenem přepásaném, široké šaravary ústily v holeních mohutných bot. Nikdy žádný na hovádce své nezahoukl, ale ustavičně k němu promlouval jako k rozumnému tvoru bičem jen ve vzduchu máchaje a nikdy jím tahounka svého nešvihaje. O polednách koně vypřaženi a rozpuštěni na „błonie," travnaté to kotliny pod rybníkem; sami pojedli suchého chleba a nakládaného masa jakéhosi nebo syrcův a tvarohu a porozkládali se pod lipami na hrázi strmícími a hověli některou hodinku odpočinku. Sotva však zavzněl pískot staršího jejich, jako jeden muž vyskočili, každý vkládaje dva prsty pravé ruky do úst zahvízdnul, až se to rozléhalo široko daleko vzduchem, klusem každý koník se dostavil ke svému vozíku a pak práce počala se poznovu a trvala do samého večera. Jedna s podivenou mi při nich věc byla, že skoro nikdy druh se druhem nemluvil. Mohlť dobře jedenkaždý ujímán býti za filosofa pythagorejského. Nejednou tatíček dívaje se z okna na jejich dílo a vida, jak jim usýpá, spokojeně pokyvoval hlavou a říkal: „No teď snad kdyby desetkráte po sobě se roztrhla hráz Urmanovského rybníka, Březanám nebude nic. To bude teď hráz! To si dám líbiti. Tihle Filoponci" — (tak nazýváno tehdáž v Březanách Lipovljany vůbec; odkud případného jména toho jim se dostalo, nevím), — „tihle Filoponci to umějí." A mně za dob pozdějších tatíček nejednou je vystavoval za vzor neunavné pilnosti. —

„No tak za pár dní přijede Józa," pravil jednou v poledne tatínek list nesa v ruce. „Jsem žádostiv, jak mu se ve Vídni vedlo. Hotov je. Bál jsem se pořád, že si tam pobude ještě rok. Pochytil u nás té němčiny přece jen málo."

A za několik dní vskutku zarachotila kára před domem, zastavila se, a z ní vyskočil Józa. Několik husarův od kovárny tatínkovy přiskočilo, z archy židovské vyvalili veliký kufr a odnesli domů. Na uvítanou hostě, jejž jsme staří mladí obklopili a pravým rojem otázek nejrozmanitějších oslovovali, schytáno na dvoře několik kuřat, já jsem sběhl k Hofmoklovům pro několik lahvic vína, sestra k cukráři pro některý ten pamlsek a hostina, jako by se slavil tatínkův nebo maminčin svátek, pojednou byla hotova. —

Když jsem se vrátil se sestrou z města, Józův kufr měl už odklopeno víko a všeliké věci, zvědavosť nás dětí nemálo napínající, z něho vykukovaly ven. Konečně Józa, jejž otec do rozpravy velmi živé byl zapředl o Vídni a tamějším životě, na chvilku se odtrhnul a jal se nás podělovati. Sestra dostala vzácnou loutku, hedvábný šáteček, perličky na vyšívání s malovanými vzorky a zlaté naušnice; já pak celou haldu oblíbených sobě Krähwinklerův a všelikých obrázků jiných a k tomu latinské modlitby vkusně vázané.

„Ale tam dole, Janušku, ti ještě něco vezu,“ pravil ukázav na kufr, „to tě asi potěší. Ale musíš počkati.“ To pravě přibočil se k hazuce visící na rohatině, vyndal z postranní kapsy dvé úhledných, lesklých bambitek, položil je do otevřeného kufru a zase pak zasedl za stůl dále hovory rozpřádaje s tatínkem.

Při obědě měl jsem příležitosť Józu hezky zevrubně si prohlédnouti. Stal se z něho elegantní panáček. Kníry hodně od té doby, co jsem ho posléze viděl, povyrostlé pěkně byly kultivovány, vlasy, ač po cestě jen leda jak sčesané, svědčily tolikéž o bedlivé péči, na prstech se třpytěly dva zlaté prsténky, kabátec mu seděl po švihácku na těle a na vestě se blýskal tenký sic ale lesklý zlatý řetízek od hodinek. A jak hbitě, čistě a korrektně mluvil německy! Slovem, přijel z Vídně dokonalým vzdělancem. Za veselého hovoru hodina ubíhala za hodinou, když dopito bylo víno, džbánek piva za džbánkem vandroval na stůl, tak že už i Józovi i tatínkovi hezky svítily oči. Promluveno leckteré slovo, kterého nám dětem slyšeti nebylo konečně třeba, a tak jsem se i dověděl, čeho času svého nikterak jsem se nemohl dobádati, jakým způsobem se stalo, že jsem po prvním semestru parvy nemusil ze školy do kovárny. Vypravovalť zajisté nebožtík tatíček dosti neobaleně asi takto:

„Přijdu tedy k páteru Hirschlerovi. Ano, to je člověk! to si nechám líbiti. Vlídný, rozumný, bez falše a pokrytectví a nešilhá člověku pořád po kapse. Přijdu tedy k páteru Hirschlerovi a oznamuji, že Januše chci strhnouti ze studijí. Usmál se a praví ke klukovi: „Počkej na tatínka chvilku venku.“ Když pak jsme byli sami, praví ke mně: „Mně se Váš synek líbí; že by byl tupé mysli, neshledal jsem nikdy. Hravý je, ale to se časem poddá. A – posýláte-li pak jej na korrepetici?“ – najednou přetrhne řeč svou. Já, že ne. Páter Hischler se usměje, a „vidíte,“ praví, „toť je pravá medicina na tu nemoc. Zkuste jí a za půl léta uvidíme.“ Věděl jsem dosti. Nu, a vidíš, milý Józo, od té doby to jde.“ –

Zavdal si mohutným douškem a upřímně se zasmál. Já pak věděl jsem také dosti, ba více, nežli bylo potřebí.

Slunce pomalu schylovati se počalo k večeru a veselé pitky a jarého hovoru ještě nebylo dosti. Já už všechen nedočkavý toho, co se asi tají pro mne na dně kufru, čas po čase jako kocour ku smetaně k němu se přiblížím, jako bych okem doniknouti mohl jeho spodu. Několikráte jsem už tu jednu tu druhou bambitku vzal do rukou, všelikterak ji ohmatávaje, aniž si mne kdo povšímnul. Konečně vzav jednu zase natáhnu kohoutek, namířím přímo na tatínkovo čelo, stisknu jazýček, rána, řinkot oken, dým, — obecné zděšení, Kde kdo vyskočil od stolu, za půl minuty ze sousedních bytů přiběhli lidé, až jich bylo plnou světnici. Pode mnou se třásla kolena; stál jsem jak zpitomělý. Nejdříve z obecného leknutí se vzpamatoval tatínek, jemuž kulka zahvizdla vedle samého ucha, až mu na kolik dní zalehlo. Sháněl se po nějakém vhodném nástrojíčku, kterým by mi za tepla nalupal záda mastným výpraskem. Toho nebylo po ruce. Já pak pln jsa hrůzy a skruchy zahlídnuv za jednou postelí plácačku na mouchy, jejíž dlouhá rukověť ovšem dosti dobře by se obratné ruce hodila na vysázení pardusu, popadnuv ji tatínkovi jsem plačky podával se slovy „bijte, tatínku, bijte.“ Otec vzal plácačku, rozpřáhl se, jako by mě roztíti chtěl v půli, ale najednou rozesmáv se leda mě pleskl a „jdi, kluku šeredný,“ směje se pravil a usedl zase za stolem. Já povyskočiv k němu jsem jej objal a polibky div neudusil.

Zatím se naše jizba zase byla vyprázdnila a za chvilku veselý hovor s Józou měl další svůj průchod.

Konečně bylo po pitce. Noc srpnová se přivalila, rozežžata svíce. Józa dychtě po odpočinku vyklidil, co v kufru bylo věcí, a na samém jeho dně na nevýslovnou radosť mou divadélko dosti veliké, s kulissami, oponou, všelijakými figurkami pitvorně ustrojenými, s obligátním čertem a příslušenstvím jinakým. Dal jsem se hned do skládání jednotlivých částí nemoha se nabažiti překrásných těch figurek. Ale tu na sloupkových hodinách na velikou mrzutosť mou bije devátá, zavzní kommando „spat“ a do pěti minut čiročirá ve světnici tma a hrobové ticho. Já v myšlénkách se svým divadélkem se bavě slyším desátou, slyším jedenáctou, až konečně nevím jak jsem se ocítil v limbu. Co mi už na dávné časy se nebylo přihodilo, přihodilo mi se na zejtří toho dne, že jsem totiž o hodině šesté ranní zaslechl kommando „vzhůru! vstávej, lenochu!“ I byl jsem ovšem ihned vzhůru jako kolouch, když v háji se rozlehne střelná rána, a vykonav nedbaleji nežli kdy ranní modlitbu hned zase jsem byl u svého divadélka. Jak bratr Elizeus toho dne obsloužil všechny bratry Bernhardiny při mši svaté, nevím. Neboť já, ačkoliv maminka mi několikráte připomínala Boží kostelíček, od svého divadélka jsem se nehnul.

A dodělav se způsobem tak neočekávaným divadla, téhož ještě dne jsem se uvázał u výkon dramaturga a pilně po celý den spisoval dráma „Fausta“ věrně dle vzoru, jejž jsem ještě v paměti choval z dob Bohdaneckých, s tím toliko rozdílem, že jsem ovšem už užíval jazyka německého. Když pak po některém čase mě byl omrzel Faust, jal jsem se dramaticky zpracovávati Schmiedovy povídky o Genovefě, Růžence Jedlohradské, Jindřichovi z Doubína atd. atd. Dráma takové mne nestávalo více práce nežli jeden jediný den. Pérem psávána byla všecka klassickým, neboť v celém konceptě nikdy nebývalo přetrženo ni řádku ni slova. Po způsobu všech mladých básníků, kde koho jsem dostal na vějíčku, trápil jsem ne sice předčítáním ale ovšem provozováním svých her a nemálo mě rmoutila netečnosť obecenstva mého, jež k dětem mé Muzy se mělo s ledovou chladností. Jediný Sajbl, když se navrátil z prázdnin, pochopoval mě cele a nelíčeným podivováním splácel básnickou snahu mou.

Po svatém Michale stal jsem se grammatistou neboli žákem třetí třídy gymnasiální. Hned první hodinu přísně nám uloženo, abychom vespolek jinak nerozmlouvali nežli latinsky. Kdo by proti rozkazu jednal, tomu že se dostane *signa*. Vážně a důrazně vysloviv svou hrozbu náš Martin Hora knížečku formátu sedecového v tuhých deskách vázanou odevzdal prvnímu z nás Mikuláši Ižákovi a tomu od té chvíle bystrým uchem naslouchati bylo, kdo by jinak špetnul nežli latinsky, by mu zlopověstné signum odevzdal. Nešťastník při zločinu dopadený musil knížku vzíti, sám vlastní rukou do ní vepsati své jméno jakož i den a hodinu, kdy ji přijal. V sobotu professor signum revidoval a kolikráte kdo v něm byl zapsán, tolikráte mu bylo opisovati ten onen článek z latinské chrestomathie. Ani toho nebylo nikomu přáno, aby jda za příkladem slavného konsula římského Publia Decia Mura za školskou oběť se byl obětoval nedávaje, když slyšel mluviti polsky nebo německy, zločincovi osudného signa. Neboť kdo déle měl signum jednoho dne, tolikráte opisoval uložený odstavec, kolik dní mu nešlo na odbyt. Styku s nešťastníkem, který signum měl, (to pak dosti snadno bylo poznati z toho, že nic se neostýchaje mluvíval polsky nebo pilně vyhledával kde jaký větší shlouček nás), každý se vystříhal jako styku s prašivcem.

S počátku, aby signa se zbavili, mnozí ze spolužáků mých rádi bočili ke mně a rozmlouvati se jali německy. Vyklouzlo-li z úst i mých slovo německé, — a mně uklouzlo často, — za velikého hlaholu celé obce školské svůdník mi vlípl signum a já pak nechtěje mluviti polsky němčinou jsem ani tak hned nikoho nedostal na vějičku. Opisoval jsem jen dosť. Později úpějíce pod tvrdým jařmem signa zakládali jsme mezi sebou družstva zavazujíce

se vespolek čestným slovem, že člen členu signa netoliko nikdy nedá, nýbrž dostana ho odjinud každému členu věrně to hned oznámí. Družstvo, do něhož já jsem byl přijat, bylo arci velmi skrovninké. Skládalof se všeho všudy z mé osoběnky, Soleckého a Czabańského. A i do toho maloučkého hloučku vetřela se zráda. Czabański zajisté, jemuž, chudákovi, latina vůbec šla jako psu pastva, měl signum a měl je už na kolikátý den. Já věda o tom a hřeše na práva družstviná mlel jsem ve škole svou němčinku tak neostýchavě, že nejeden ze spolužáků šťastného majitele signa větřil ve mně. V tom tu Czabański přiskočí ke mně a ďábelsky se šklebě signum mi presentuje. Mne nesmírná pojala zlosť. Jednou rukou přijímaje signum druhou milému Czabańskému, nic se neohlédaje athletické síly jeho, mastný vytnu pohlavek. Czabański neleně se oboří na mne a rvanice byla hotova. I nevím, potknul-li se nějak soupeř můj či jak, zkrátka stalo se, čeho by se nikdo byl nenadál, že jsem Czabańského hlavu dostal mezi svá kolena a na veliké gaudium veškeré třídy udatně pěstma bušil do širokých jeho zad. Byl jsem ještě v plné práci, když tu professor Hora vstoupil do třídy. Ačkoli se nemohl ubrániti lehounkému úsměchu vida, kterak obrovské tělo Czabańského z pod mých nohou se vztyčuje, přece pro první semestr prima e morum culturá již zase byla zpečetěna. Nestalo se jednou ale tisíctisíckráte, že za hříchy způsobené nemravnou institucí pokutován byl žák.

Ostatně časté opisování z latinské chrestomathie alespoň ten pro mne v zápětí mělo blahodárný účinek, že jsem říkaje si nahlas to, co mi bylo opisovati, ucho své navykl latinskému spádu. Sám professor Hora nejednou i na korrepetici i veřejně ve škole mě pochvaloval za výrazné i význačné mé čtení latiny a žákům jiným ve příčině té mě vystavoval za vzor. Chrestomathie sama obsahem svým nad míru mne zajímala. Krásné anekdotky, jimiž se počínala, uměl jsem do jedné z paměti. Justinovy historie o Cyrovi Perském a jeho nástupcích mnohou mi skýtaly látku k mým podnikům dramatickým. A když mi tatíček kdysi o vánocích koupil latinský slovařík, neustával jsem v čítání, pokud jsem chrestomathii, určenou pro třídu třetí a čtvrtou, neměl zlouskánu od konce do konce.

Jsa latinářem tak zazobaným ovšem komposice latinské, po kterých týden jak týden jsme byli rozsazováni, jsem pracoval vždy bez chyby a leckdy ledačím z nouze pomohl spolužáčkovi, který na papírku ze zadnější lavice šťastně až do první propašovaném, čeho mu třebať bylo, vyjevil. My elita, zasedající v první lavici, měli jsme sobě přiděleny žáky lavic zadnějších. Bylo nám uloženo, abychom každého v lavici zkoušeli z uložených lekcí, odbírali od nich pensa, visitovali chrestomathie, není-li v nich meziřádkového

překladu, a vůbec abychom vykonávali všeliká jiná nařízení policejní. Zhoubná to a mravnosť v nejútlejších kořenech dusící praktika, ale, pokudkoli jsem později zvěděl, tehdáž obecná.

Já jsem byl atamanem — (tak tehdáž v Haliči sluli panští dozorci nad robotním lidem; znamenalo tedy slovo to asi tolik jako u nás tehdy dráb; a tím jménem nás dozorce poctívali spolužáci na libovůli naši vydaní), — já tedy atamanem jsem byl velmi horlivým. Přišel mi do rukou nejeden ze spolužáků, který u mne měl vroubek proto, že mi Švábů netoliko nadával, nýbrž i, zač toho je loket Švábem býti, všelikými způsoby pocíťovati dával. Já pak sladkým jedem pomsty proniknut jsa shledáván jsem byl neúprosným u vymáhání úkolův, odříkávání regulí syntaktických a obzvláště při odříkávání řídkých kterých, ale časem přec ukládaných lekcí z dějepisu a zeměpisu. Že tím lásky ke mně mezi spolužáky nepřibývalo, anobrž dlouhým obcováním za dřevnějších dvou let poněkud utuchlá nenávisť ke mně jako Švábovi pojatá znova rozjitřena jest, rozumí se skoro samo sebou.

Konaje jednou atamanskou povinnosť svou zkouším židáčka, — jmenoval se Moritz Bernstein, — teprve do třídy třetí z gymnasia Tarnopolského přišlého, a hrdlím z něho verba žádající dativu. Věděl jich dosti, ale na jedno, kteréhož ovšem spisovatelé klassičtí nikdy ve významu v grammatice naší uvedeném tak zhola neužívali, na verbum *impono* ve smyslu »*ošiditi*« s pouhým dativem spojené živou mocí nemohl připadnouti. Chtěje paměti jeho přispěti na pomoc dám mu překládati v latinu větičku „Židé často šidí křesťany.“ Milý Moritz Bernstein, jinoch nezrůstný sic a tím, že kolenem o koleno bil, trochu paťchavý, ale mající dobrých osmnácte let na zádech, čemuž nasvědčovalo hustě chmýří pučící na lících a na podnosí, velkým hnědým okem svým se zadívá do očí mých, povzdychne trochu po komediantsku a významně cedě slovo za slovem větu sobě uloženou překládá v latinu slovy: Christiani saepe imponunt Judaeis (křesťané často šidí židy).

„Bene!“ já zapýřiv se na to a židáčka, jehož mi se, sám nevím proč, pojednou stalo líto, nejen na pokoji jsem nechal ale od té doby k němu se i vlídně měl ba až ostýchavě. Židáček úspěchu svého při mně dokonale si byl vědom a od té doby mne se nespouštěl. Obzvláštní o mne zásluhu, — (tak alespoň jsem se domníval), — tím si zjednal, že mě hojně zásoboval německou lekturou rytířských románů Spiessových.

Hoj, to byla pochoutka! „Die zwölf schlafenden Jungfrauen! Wallrab von Schreckenhorn oder das Todtenmahl um Mitternacht! Die Löwenritter“ a podobné věci hltal jsem do mladé duše své jako by to nektar byl a ambrosia.

Některou neděli před vánocemi roku třicátého devátého velká byla rada domácí o to, jaký místo Slavkovského pláště, někdy dlouhého, na ten čas už dosti krátkého a poněkud ošumělého mi pořízen býti má zimní oděv. Konečně mínění otcovo, aby mi pořízena byla maďarská attila černými beránky vykládaná zároveň s botama nabíranýma se spodky ústícími v holeně, zůstalo na vrchu. Bylo mi to dosti s podivenou. Neboť při poradách podobných obyčejně, čeho maminka si přála, docházelo platnosti. Ale tentokráte tatínek asi vítězem byl bezděčným. Rozhodlať mocnosť jiná, vyšší.

Už o prázdninách totiž ku pluku se byl dostal nový polní kaplan, muž mladý, postavy prostřední, vzezření hrdého a přísného, tvářnosti ven a ven maďarské, jménem Somogyi*). Za krátko se stal takořka duší officírstva, zvláště mladšího, a maďarština, dříve nevalně u důstojníkův oblíbená, počala se co nejusilovněji a ne bez okázalosti jakési pěstovati zvláště na místech veřejných. O něco později stal se plukovníkem sedmihradský magnát hrabě Haller von Hallerstein, nebo jak raději se psával de Hallerkeö, jenž za pozdějších let jsa bánem Horvátským, pokud se pamatuji, pro maďaronské smýšlení své v Záhřebě malé docházel obliby. Ten snahám pátera Somogyího o zvelebení maďarštiny netoliko nekladl odporu, anobrž sám zvláště příkladem svým je nemálo fedroval. O všech tatících při pluku, — těch arci nebylo mnoho; šetřilo se tenkráte celibátu ve vojště daleko svědomitěji nežli nyní, — páter Somogyi záhy nabyl dokonalé evidence a zvěděv, že konávám úřad ministrantský, dožádal se toho u otce, abych já se Sajblem mu přisluhoval v neděli a svátek při vojanské mši svaté. Stalo se mu ovšem po vůli. Jinak s námi nemluvil nežli maďarsky. Uměli jsme toho pro všední potřebu dosti, ale jen maďarštinu všední, jak jsme ji pochytili od sprostých husarů. Sprosťácké výslovnosti té páter Somogyi při nás nehodlal trpěti. Byltě vzdělancem maďarským a neznal demokratických způsobů moderních vzdělanců českých, kteří ani s kazatelny mluvíce ani na sněmech a soudech řečňujíce, ba mnohdy ani s kathedry universitní vědeckou moudrosť hlásajíce zříci se nedovedou pouličného jargonu Pražského.

Za několik neděl po vánocích dostal jsem i já i Sajbl po exempláři grammatiky německo-maďarské a neděli jak neděli louskal páter Somogyi hodinu i déle s námi maďarštinu salonně vypulérovanou. Učil jsem se jí rád. Zvláště pak mě těšila pěkná ocelorytina před listem titulním. Byl na ní vyobrazen Maďar hrdě vzpřímený, v attile bohatě šňůrami ozdobené, s kalpakem na hlavě,

*) Vyslov: Šomodí.

an sobě levicí bok podpírá a pravicí kníry hladí. Vedle něho pak skromně shrbený Němčík s pěkným copánkem v týle, přioděný fráčkem a nohy mající upiaty v punčochách a plytkých střevících s lesklými přaskami. Dole pak na ozřejmění obrázku vytištěno bylo dvojverší: „Glücklich ist der deutsche Mann, der in Ungarn ungarisch kann."*) Za pozdějších let často jsem se ohlédal po grammatice německo-české, která by podobným obrázkem vyšperkována byla, ale posud jsem se jí nedočkal a do nejdelší smrti tuším nedočkám. Neumíť si Čech v Čechách podpírati boky; nač by tedy Němčík v Čechách se učil hrbiti záda?

Co tak se strany jedné do mne němčina vtloukána, se strany druhé pak maďarština pašována, ku Břežanům věrověst se blížil, kterému souzeno bylo vlasti české zachovati ztracenou ovečku, mne. Mnoho mnou arci ta matička vlasť nepolapila, ale konečně škoda i trojníčku, kde grošů není na kopy.

Kmotr Dušek, plukovní sedlář, měl bratra staršího Ignáce, jenž po rodičích ujal neveliký stateček ve Slatině, chudé to pohorské vesnici nedaleko českého Rychnova. Vyučil se jen leda tak, aby nezahálel ve chvilkách od pasení kraviček a školy prázdných, tkalcovině. V zapomenutém tom koutě vlasti české, kde někdy učení bratrské v nejkrásnější vypučelo květy, hojnosť byla čtenářův i písmákův. Čtenáři takměř z řemesla provozovali četbu kronik českých a mezi nimi obzvláště kroniky Hájkovy, písmáci zase po přednosti bibli čítali, postilly a jinaké spisy náboženské mnohdy prý i obsahu kacířského. Bývali zároveň i strážci kancionálů, mnohdy velmi nákladných, a na chrámovém kůře vykonávajíce zpěvy sluli literáky. Zvláštní druh čtenářstva byly babylékařky, jež Mathiolův herbář uměly téměř z paměti a na základě důkladné znalosti bylin všelikých a kořínků lektvary svářely a po vůkolí provozovaly lékařskou praxi.

Mladý Ignác, když dorůstal v šestnáctý rok věku svého, pochoval tatíčka a od té doby s maminkou na statečku dosti zadluženém hospodařil sám. I hospodařil velmi rozšafně. Od rána do večera šukal a pracoval, předl a tkal, oral a vláčel, po trzích chodil do měst okolních prodávaje trochu toho tvarohu a másla nebo brambor a ovsa a kupuje za skrovnější část utržených grošů nějaký kloubek lnu pilně ukládal krejcary ke krejcarům, až za několik let stateček prost byl dluhů. Neděle a zasvěcené svátky byly však cely jeho. Záhy přijat byv mezi literáky horlivě a zbožně zpíval na kruchtě dosti zvučným tenorem, pak se zabral do čítání starého Hájka, jejž po tatínkovi, čtenáři nad jiné pověstnějším byl zdědil, odpoledne zase spěchal do Božího kostelíčka

*) Šťasten je muž německý, jenž v Uhrách umí uhersky.

a doma zase něco přečetl. Večer, když už byl ve svá léta vyspěl, na chvilku chodil mezi sousedy do hospody. Ale piva nikdy si nepopřál více nežli ten žejdlík.

Mladšího bratra Víta miloval láskou v pravdě bratrskou. Dal jej v Rychnově vyučiti sedlářem, vypravil jej do světa, a když mu jej odvedli na vojnu, nepřestal choditi od Anáše ke Kaifáši, až se toho domohl, že Vít odvedený k infanterii byl přeložen ke kavalerii za řemenáře a sedláře. Uvalil tím na chalupu hodný dloužek, ale byl tomu rád, že bratrovi pomohl k dobrému bydlu. Hospodařil dále s touže neunavenou pilností jako dříve a dluhů rok po roce zase ubývalo.

„Synu! nemůže to choditi takhle dále," pravila mu jednou stařičká matka. „Půjdu za pantátou. Léta má jsou naplněna. Klonim se pod břemenem jejich jako klas zralý k žatvě. Přiveď si do chalupy hospodyni."

Strýček Ignác vida sám, že by s hospodyní na chalupě bylo lépe nežli bez ní, šel na ohledy a za několik měsíců byl nadějným ženichem. Už byly prošly prohlášky, ba už se i vínky vily a blažený ženich u předvečer před svatbou mužným krokem bral se z Rybné, — odtamtud byla jeho nevěsta, — do Slatiny čas po čase s povýšených míst ohlédaje se na vesnici, kde jeho Mařence poslední noc tráviti bylo pannou pod krovem otcovským. Když už skoro u samé Slatiny byl a maní ještě jednou se ohledl v tu stranu, na nebi spatří krvavou záři. Překonav první leknutí, jež mu nohy bylo přimrazilo k zemi, letí bezdech nazpět k Rybné. Čím blíže přichází, tím více teskné tušení na sebe béře podobu hrozné skutečnosti. Hoříť u Vondrův a od Vondrů v pravo dlouhou řadou stodoly a chalupy sousední. Všude zmatek, bědování, všichni jako pitomi pobíhají sem tam nevědouce čeho se chopiti, co dělati.

„Kde je Mařenka?" konečně dopadna náhodou nevěstina bratra zeptá se strýček Ignác.

„Ach, už ji hlava nebolí," hrozným rykem otázaný zařve, pěstí se udeří do hlavy a ten tam v chomáči lidí. Po dlouhé chvíli zase, netroufaje si na Mařenku koho se zeptati, — a nebylo bez toho s nikým rozumné řeči, — strýček zví, že Vondrová jest s drobnými dětmi u Zdobinských na protějším konci vesnice. Zaměří kroky přímo tam. Na prahu Vondrová vlasy s hlavy si rvouc a pěstma do prsou perouc hořekuje, div člověku srdce nepukne, a stále jen „Mařenko, má Mařenko, má přeubohá Mařenko" volá. Bylať Mařenka uhořela. Když už střecha Vondrovic statku v jednom byla plameni, Mařenka Bůh ví co vzácného z výbavy své chtějíc zachrániti po dřevěných schodech vyběhla na půdu a víckráte se nevrátila.

Jak asi bylo našemu strýci Ignácovi, když na zejtří, v ten den to, když s Mařenkou měl přistoupiti k oltáři, z doutnajících rozvalin Vondrovy chalupy dobyty jen skrovné zbytky těla lidského, těla to jeho Mařenky, spíše pomysliti si každý může nežli bych já dovedl vypsati. Srdce stíženo maje nesmírným žalem, strýc Ignác se ubíral o polednách domů. Ale nastojte! Nelítostný osud, jako by mezi miliony lidí si neuměl vyhledati oběti jiné nežli právě jeho, napřáhl na něj ranou možná-li ještě krutější nežli před několika hodinami. Když vesnicí se bral ke svému statečku, výrostkové a děti, jako by za bílého dne strašidlo byli spatřovali, do chalup utíkali a za chvilku ženštiny zvědavě ze zápraží vyhlédaly, jako by strýc Ignác se vracel po padesáti létech. Konečně potká se s valným zástupem mužův a žen beroucích se od požehnání.

„Ubohý," zaslechne hlas známého souseda. „Za jediný den dvě drahé duše. Nevěsta a matička!"

„Co matička má?" přistoupí strýc k sousedu.

„V Pánu!" s neobaleností prostoduchému venkovanu našemu vlastní odpověděl soused.

Strýce div unesla kolena. Vrávoral domů jak opilý. A tu vskutku, co mu zvěstováno na návsí shledává smutnou pravdou. Matička jeho na prkně. Zemřela právě, když lidé šli z ranní. Sousedka jakási časně z rána zvěděla, že o požáru Rybenském uhořela Vondrovic Mařenka a s ní prý i její ženich. Pospíšila k ubohé vdově a věrnou služebnicí jsouc fámy zvěstovala rukama lomíc bez prý, že uhořela Vondrovic Mařenka a s ní její ženich. Stařenka skácela se se své židle a víckráte nevstala.

Strýc Ignác jako dobrý křesťan se odevzdal do vůle Boží. Matku poctivě pochoval vedle nebožtíka tatíčka, na hrob dal dřevěný křížek a neděli jak neděli, v zimě v létě, nežli se odebral na kruchtu, pomodlil se za ně u hrobu několik otčenášků. Na ženidlo nikdy více nepomyslil. Střádal a pracoval dále a v živobytí se uskrovňoval skoro ještě více nežli za nebožky matky. A když mu někdy některý soused dohazuje mu nevěsty domlouval, proč tak skrblí, vždy jen odpovídal: „Mám bratra a bratr má děti. Však bude komu co dáti."

Jediný luxus, kterého si dopřával, byl, že jednou za dvě za tři léta, když zavadil o Hradec Králové, u Jana Hostivíta Pospíšila, knihkupce, biskupského impressora a člena Českého Musea za několik dvacetníků si nakoupil něco českých knížek, které pak zimní dobou sám a sám sedaje za teplými kamny zbožně čítal.

Mnoho let hospodařil čas po čase si dopisuje s bratrem sedlářem, až tomuto konečně, — byltě ducha podnikavého a vypočítavého, — se zdálo, že by s větším prospěchem bylo, aby

Ignác stateček Slatinský prodal a sám se přistěhoval do Břežan. Dlouho sice starý panic váhal, konečně však přece vyhověl přání bratrovu. V máji měsíci roku třicátého devátého vykonal pouť ke hrobu svatého Jana Nepomuckého, v červnu k Panně Marii do Vambeřic, v září na svatou Horu Příbramskou a po svaté Kateřině, uspořádav všecky záležitosti domácí co nejpečlivěji a nejopatrněji, svázal tlumok a vydal se na dalekou cestu do Haliče pěšky pouštěje naději, že by kdy vrátiti se měl do milé své chaloupky. Některý den po novém létě roku čtyřicátého šťastně se dokulhal Břežan. Pravím, že dokulhal; neboť nohy měl oznobeny a sotva se vláčel.

Jakmile se poněkud zotavil, ihned se uvázal v tuhou práci domácí. Štípal dříví, nosil vodu, choval bratrovy děti, – slovem byl za děvečku, ba za dvě. Reformatorské dílo, jehož se podjímal v domácnosti bratrově, aby se vařilo hezky po skrovnu, jako si vaříval sám v Slatině, se zjevným se potkalo nezdarem. Neboť ne proto kmotra Dušková v kuchyni knížete Metternicha se učila kuchařkou, aby vzácné umění své pověsila na řebíček. Zakládala si na kuchařském umění svém nemálo a v tom vyhledávala pravé své povolání, aby mužovi, jenž do roka hezký vydělal groš, vařila hojně a dobře neskrblíc ani dětem ani čeládce. Strýc Ignác vida, že nepochodí se svou diétetikou, nechal sice švagrové na pokoji, sám však téměř výhradně se živil bramborami a řepou a zelím a věcmi podobnými. V zimě chodil v bačkorách, v létě bos a jen v neděli nohy upial v mohutné boty juchtové pečlivě napuštěné fištronem ne nejliběji vonícím.

Za dlouhých zimních večerů jsem já s matkou a sestrou často přicházel k Duškovům. Tam my děti jsme se kupily okolo strýce Ignáce vždy jedno někdy i dvě fakaňata chovajícího a úsilovně se dožadovaly, aby vypravoval. Nedal se nikdy pobízeti dvakráte; ale nastojte! jaké to bylo vypravování. Chudák Ignác lámal němčinu, až z ní krev tekla. Nelíbily mi se ty jeho výklady pro barbarskou formu jazykovou, ač jsem přece vždy, naděje se do něho nějakého pokroku, jich byl žádostiv, pro zajímavost věcnou. Arciť naše děvečky, co jsme jich koli měli, vypravovati uměly jinak!

Jednou při počátku měsíce máje v neděli kde se vzal tu se vzal před polednem strýc Ignác ve svátečním kabátě, jemuž bylo alespoň dvacet let, a ve svých juchtovicích tak dobře napuštěných fištronem, že jím kolik hodin zapáchal všecek pokoj přes to, že bylo čtvero oken otevřeno do kořán, zjeví se u nás maje cosi zabaleno v šátečku. Ostýchavě, jako by se měl znáti v nějakém zločinu, šáteček rozbalil, vyňal z něho sošku svatého Jana Nepomuckého z lípového dřeva ne nevkusně vzdělanou, s ní knížečku

malou v polotuhých deskách vázanou a na papíře tištěnou skoro popelavém, a dobrosrdečně se usmívaje dárkem ji offeroval nebožtíkovi tatínkovi. Že dárek přijat byl s díky nejupřímnějšími, rozumí se samo sebou. Dlouhou chvíli otec se strýcem Ignácem poseděli spolu, sklenice vína za sklenicí vyprázdněna a strýc Ignác, docela zapomenuv na zásady výstřední střídmosti své odcházel se zrakem trochu nepřirozeně se lesknoucím a krokem až letným.

Ale radosť největší z dárku měla matička. Blaženě se usmívajíc, když tatínka nebylo doma, nás děti pojímala k sobě, otevřela knížečku na popelavém papíře tištěnou a učila nás zpívati píseň svatojanskou, českou:

»Uctění Jana svatého,
Naše k němu důvěrnosť,
Bože, k tobě již vzatého
Zvěstuje tvou velebnosť.

Bože, viděls Jana srdce,
K čemu se kloní nejvíce,
V kněžský stav jsi jej povolal,
Aby tobě oběť konal.«

Pochytili jsme ji velmi brzy a zpívali jako drozdi lesní.

„A což, Janušku!“ pravila na dva, na tři dni před svatým Janem matka ke mně, „nedovedl-li bys kytarou doprovázeti píseň?“

„I dovedu, maminko!“ radostně zvolám, a vskutku hned první zkouška se vydařila co nejlépe.

„A máte-li pak, děti, pro tatínka už nějaký vinš?“ matka zase se ptala.

„Tu je,“ já i sestra, a vytasíme se s vinšem na krásném bílém papíře se zlatou ořízkou, velkou to tehdá v Břežanech vzácností, pěkně opsaným z nevím jakého německého gratulanta.

Když zasvitl den svatého Jana, matka, sotva že otec ráno se byl odebral k rapportu, rychle světnici poklidila, mne i sestru vyšňořila jak jen mohla a uměla nejpěkněji, a tak jsme očekávali, čas po čase ještě nahlédajíce do vinše, příchod tatínkův. Když konečně přišel, přistoupili jsme po právu starešinstva nejdříve já, pak sestra a každý svůj vinš odříkali bez chyby, začež se nám oběma na dlani zaleskl bělounký dvacetník s Matkou Boží. Gratulace maminčina byla kratinka: objetí, polibek. Živě mi se scéna tato vybavila na mysli, když jsem před nemnohými ještě léty u přítele v Praze, hlavy to české rodiny na slovo brané byl s gratulací. Přišel jsem právě vhod, any děti jeho jedno za druhým každé svitek růžového papíru v ruce majíc k němu přistupovaly a pěkně odříkávaly vinš německý. Rozdíl jediné ten byl, že dětičky uvědomělé rodiny české mnohem pěkněji, zvučněji, slovem

němečtěji vyslovovalý „die getrübten Selbstlaute“ nežli my, a že otec vzdělanější jsa a tím i trochu měkčí blažeností proléval slzy, čehož u našeho tatíčka nebylo. Inu, postoupili jsme za padesát let v uvědomělosti národní o kus věru hrozný.

Ale vraťme se ke svému.

Shora líčená scéna sběhla se asi o půldevátě hodině dopolední, načež jsme všichni kromě maminky se odebrali na slavnou mši studentskou. Neboť tenkráte v Břežanách patronem studující mládeže ne svatý Alois byl, nýbrž svatý Jan Nepomucký. Vrátivše se pak po desáté domů shledali jsme obydlí naše valně proměněno. Na prádelníku, parádním to kuse nábytku našeho, prostřen byl nejkrásnější náš ubrus, nad sloupkovými hodinami úpravně ozdobena červeným fáborem se vznášela lipová soška svatého Jana, po obou stranách sloupkových hodin v mosazných svícnech jako zlato se třpytících po voskové svíci, vedle nich pak po pravé straně červená, po levé bílá fiala v nejkrásnějším rozkvětu. A sotva že jsme se na rychlo svlekly z nedělního hávu a přioděli šatem domácím, já jsem pojal kytaru a se sestrou zanotil „Uctění Jana svatého.“ Otec ihned vyňal „Dychtivého Pautnjčka ke hrobu svatého Jana,“ (tak se ona svatojanská knížečka strýcem Ignácem nám darem přinesená jmenovala), a zvučným svým tenorem z duetta našeho pěkné způsobil tercetto. Tak mocnými hlaholy českými nikdy ještě se neozývalo to naše obydlí. Bylo mi tak jaksi nevýslovně blaženě, ale nevěděl jsem proč.

Právě když jsme píseň nekrátkou byli přezpívali od konce do konce, oba bratři Duškové vstoupili do dveří a jali se na div můj divoucí přání svá tatínkovi projevovati jazykem českým. Ale ještě větší byla podivená má, že i pak, když přišel trubač Kubín i fourír Blažka i kapelník Doskočil, sami to Němci od Pardubic a okolí, český hovor neustával v bujarém proudu. Jako posud i v království i v markrabství k vůli jednomu Němci devětadevadesát Čechův o všecko pryč mele němčinu, tak tenkráte těch pět šest Takéčechů k vůli jednomu Čechovi neumějícímu německy z měkkosti přirozené plemeni Slovanskému, pokud z něho poslední krůpěj krve slávské vymačkána není, mluvilo česky. Nejobratněji v hovoru českém si vedl strýc Ignác. A když některou sklenicí vína náležitě se byl rozjařil a ze života svého všelico zajímavého začal vypravovati, mimoděk jsem shledával, že ta čeština, o níž mi vždy říkáno, že jí toliko formané mluví a pastuchové, děvečky a skotačky, není až tak nelahodna ke sluchu. Začal jsem i na mysli přemítati, že můj dědoušek Bohdanecký a pan rektor Slavkovský s páterem Cyrilem nebyli formany nebo skotáky, ani teta Bohdanecká a paní Háringová Slavkovská děvečkami nebo skotačkami. Ale to vše jen jako zákmit slunečný proletělo duší mou

aniž dojmu způsobovalo trvalejšího. Mnohem více na ten čas mě zajímalo, že strýc Ignác zná mnoho příběhův a pohádek, naráželtě zajisté za řeči tu na to tu na ono, – jakož i že uměl mluvě česky velmi pěkně vypravovati. I umínil jsem si pevně vyhledávati příležitosti, abych z něho něco těch příběhův a pohádek co možná nejdříve a nejvíce zvěděl. Těch příležitostí však pohříchu bylo pořídku velice velmi. Neboť strýc Ignác, jakož jsem se už jednou o tom zmínil, z domu téměř nevycházeje ustavičně byl obklopen fakáňaty bratrovými a těm, žeť mimo malou Kačenku česky neuměly pranic, vypravovati musil po německu, což mi ovšem bylo nesnesitelno. Tak se stalo, že první seménko uvědomělosti národní vhozené do mé duše patrným přispěním svatého Jana Nepomuckého, nevzešlo, anobrž v duši dřímalo dále lepších očekávajíc dní.

V oktáv svatého Jana po tolikerých příjemnostech pomalu by mi se bylo přitrefilo něco nemilého. Když jsme se totiž za několik dní přiučili kde které písni z „Dychtivého pautnjčka,“ nebožtík tatínek předvídaje snad v duchu blahoslavenou dobu rovnoprávnosti vzpomněl si na svatojanskou píseň německou, kterou kdysi jsa vandrem v Pruské Nise zpívával s mistrem svým někdy Takéčechem. Počínalať se překrásnou slokou:

»Sankt Johann von Nepomuk,
Du Zierd' der Prager Bruck,
Der Du hast müssa
Dein Leba büssa
Im Moldaufluss.«

Nápěv její byl veselý, ba téměř skočný. Zvláště pak verš trojposlední a předposlední s těmi širokými dialektickými koncovkami, jež na neštěstí bráti bylo od repetice, na mne působily jako parodie nějaké písně vážné neodolatelnou silou komickou. Podle toho jsem se i na kytaru svou trochu rozpustile rozbřinkal a hlasem se rozezpíval snad až i poněkud uličnickým. To však nebožtíka tatínka mého, -- i pochopuji nyní, že právem, – tou měrou popudilo, že z čista jasna se sedadla se vzchopiv do kouta spěl pro rákosku, aby té bujné nálady trochu ze mne vyprášil. Já však vida, že začíná býti zle, rychle jsem se poradil s Vaňkem a tak záda svá uchránil spasitelného pardousku. –

Rok osmnáctistý čtyřicátý v letopisech gymnasia Břežanského jest památen. Zavítal k nám na visitaci generální ředitel gymnasií Haličských, kanovník arcidiecése Lvovské Monasterski. Návštěva taková čím tehda byla řidší, tím okázalejší. Neboť generální ředitel gymnasií věru nebyl pán malý. „Jak veliký asi?“ tážeš se milý čtenáři. Odpovím ti po způsobu onoho Mojžíška, jenž před mnohými a mnohými léty byv otázán, co jest rabín, křesťanskému

tazateli seriosně odpověděl, trochu méně prý nežli biskup a trochu více nežli probošt, že generální ředitel gymnasií byl trochu méně nežli ministr vyučování a trochu více nežli zemský školdozorce.

Za pěkného červnového odpolední všecka mládež gymnasiální pod praporem dlouhým tahem jsme vytáhli na Lvovskou silnici vzácnému hosti vstříc. Na samém konci předměstí Siółky jsme stanuli a po některé chvíli čekání se rozptýlili tu a tam postávajíce tu po menších tlupách tu po větších. Dva rhetorové vysláni na nedaleký pahorek, širého rozhledu poskytující po silnici, aby dali návěští, jak by se mile objevil v dáli vzácný host, což po kočáře čtverspřežném a následujícím za ním dvouspřežném snadno bylo poznati. Čekali jsme dosti dlouho, když tu stranou od města nám v zádech zarachotí kočár a na kočáře lokální ředitel gymnasia, krajský Břežanský Werner. Jel řediteli generálnímu naproti do Narajova. Z toho páni professorové soudili, že nám bude čekati ještě dobrých několik hodin. Dovoleno nám tedy, abychom z úpalu slunečního na půldruhé hodiny se uchýlili do blizounkého lesa. Professorové se zatím odebrali do selského statku opodál silnice stojícího, pojídali chleba a popíjeli smetany.

Když jsme my chasa studentská v lese nejveseleji skotačili a páni professorové při smetaně své nejlépe se bavili nemajíce ni zdání o tom, že po silnici zarachotil jeden kočár čtverspřežný a za ním druhý a třetí dvouspřežný, v nichž jim pan generální ředitel i s panem krajským a družinou svou ujížděl takořka před nosem, vedetty naše, na něž jsme berouce se do lesa nikdo nevzpomněli, když nevidouce živé duše na silnici a nevědouce, kam jsme se poděli, po hodné chvíli vyčíhali skrýš professorskou, z rozkazu jejich velikými hlasy hlásali, co se stalo, a na silnici zpět nás komandovali. Teď jen na všechen chvat nazpět do města. Jak armáda jistá vítězstvím jsme vytáhli, jako stádo rozplašených ovcí jsme se vraceli. Přihodilo nám se, co se přihází českým politikům od několika set let, že nevyčkávají své doby.

Když jsme se v neladném chomáči doklopýtali na náměstí a tam zase hodnou chvíli postáli, dán nám rozkaz, abychom o hodině osmé čistě se zase přiodějíce a po třídách seřadíce vynajíti se dali na plácku před proboštstvím. Stalo se. Praefekt se sborem učitelským šli učinit svých poklon, za některou chvíli pan praelát se zjevil na balkoně proboštského domu a my k danému znamení jako jeden muž třikráte nadšeně jsme zvolali „Niech żyje!“ Obecným enthusiasmem se dada uchvátiti, zvolával jsem i já třikráte nadšeně „Niech żyje,“ ale sotva že jsem dovolal po třetí, stojící za mnou plecatý spolužák můj Garbaczewski pitvorně se chechtaje a ukláněje praesentoval mi — signum.

Věci ještě větší se udály dne příštího. Třída první měla zkoušku zcela po způsobu zkoušek semestrálních; ve třídách ostatních dávána latinská komposice, kterouž diktoval páně praelátův sekretář, mladý to kněz způsobův aristokraticky uhlazených a tvářnosti neobyčejně sličné. Jakmile německý text komposice, k níž ani jediného významu latinského pověděno nebylo, byl podiktován, mladý kněz způsobně se ukloniv a ruku podav professorovi Bieleckému, jemuž svěřen byl dozor nad námi, odebral se do třídy jiné, aby tolikéž podiktoval komposici pro třídu tu ustanovenou.

Professor Bielecki přednášel na gymnasii nauku hospodářskou jen jako předmět mimořádný pro žáky nejvyšších dvou tříd. Luxuriosní stolici oekonomie před léty nákladem svým byl založil jeden z hrabat Potockých, držitelů to panství Břežanského. Professor Bielecki byl na ústavě jen jako páté kolo u vozu. Dobráčkem jsa od přirození malé u žactva požíval auktority a professorové naň pohlíželi tolikéž jaksi s půdy. Když jsme několik minut s ním byli sami, tu jeden, tu druhý a třetí a desátý se jali ptáti tu na to tu na ono slovo a za chvilku ve třídě bylo jako v úli. Tu na dvéře nejdříve polehounku, pak něco silněji ťuk, ťuk, ťuk, dvéře se polehounku otevrou, lysá hlavička professora Hory v nich se objeví, pak pravice s povzneseným prstem-ukazováčkem, šup! — a celá drobná postavečka pojednou před lavicemi. Přistoupí ku professoru Bieleckému, přívětivě mu stiskne ruku, významně naň mrkne a znamenaje, že pochodil, duševním hlasem velí primusovi, aby hlasem tolikéž duševním větu za větou text komposice předčítal.

„První a druhá lavice piš takto,“ velí professor Hora diktuje větu latinsky; „třetí, čtvrtá, pátá takto,“ diktuje opět; „šestá“ (— víc jich nebylo —) „takto.“ A tak větu za větou, až komposice byla podiktována.

„A teď, hoši, ticho! Žádný ani špetu! Domů po jednom!“ — A opět stiskl ruku professorovi Bieleckému, opět přívětivě, ba vděčně naň mrknul, poklonil se — a ven ze síně, jako by se tudy byl plížil duch.

Druhého dne došlo na nás se zkouškou ústní, všech parádních zkoušek dřevnějších parádnější. Všecko šlo jakoby namazal. Při zkoušce z dějepisu a zeměpisu professor Hora, jako by na všecky ostatní žáky třídy své byl zapomněl, skoro výhradně se bavil osobičkou mou a z blahosklonného pokyvování hlavou pana praelata jsem pozoroval, že i on se dobře bavil povídáním mým. Slavil jsem toho dne pravý triumf a professor Hora se mnou. Na konec zkoušky pan praelat oslovuje žactvo obzvláště též pochválil náš prospěch v latině dokládaje, tak výborné komposice, že mu se neudálo čísti ve třídě třetí ještě na žádném ústavě. Když jsem se podíval na professora Horu, jak skroušeně a oprav-

dově chválu tu poslouchal, skoro mi bylo do smíchu. Ale přestal jsem moudře na pouhém úsměchu. –

Kapitoly je na mále a laskavý čtenář, dobyl-li jsem si jaké přízně u něho, snad mi už gratuluje, že se toho roku osmnáctistého čtyřicátého obešlo bez historického pardusu. Neukájej se, přízniv če můj, nadějemi lichými. Dostal jsem toho roku dva a oba bolestné velmi tím, že jsem je, jak po tu chvíli se domnívám, dostal alespoň spolou nevinně. Neboť jednoho mi se dostalo za mou lásku ku přírodě a volnosti, zjevné to ctnosti, druhého za rytířskou statečnosť, opět tedy za zjevnou ctnosť.

Když se počátkem měsíce dubna slunce rozehřálo na nebi a Břežanské lesy kolkolem počaly rašiti, jal jsem se, jako jiná léta, opět konati nekonečné své procházky. Jednou ve čtvrtek po korrepetici, když veseleji nežli kdy jindy slunce se skvělo na obloze, vydal jsem se na návštěvu ku starému uhlíři, jehož jsem po celý rok minulý byl neviděl. Nezastal jsem ho doma. „Šel na vlky," pravila mi jeho žena. Jakmile však jsem popošel od chalupy několik set kroků, milého uhlíře se dvěma výrostky jsem potkal. —

„Oj, oj, panyczu," sotva mě shlednuv volal, „kde se tu panycz béře? „Rychle pojď panycz s námi. Nedej Pánbůh, aby vlčice panycza dopadla samého. Bylo by po panyczu veta."

Nerozuměl jsem nijak těm slovům a teprve po kolikeré otázce jsem se dověděl, že v pytli, jejž měl převěšený přes záda, nese čtvero štěnat vlčích a proto že se i opatřil náležitě ozbrojeným průvodem, aby vlčici, šla-li by po stopě za mláďaty svými, se mohl ubrániti. Přes to, že měl sobě po boku dva silné chasníky, dobrými topory ozbrojené, přece nešel s kořistí svou přímo lesem a cestou nejkratší, nýbrž všelijakými oklikami, kde tu a tam opodál viděl roztroušeny příbytky lidské.

„A kam ta vlčata nesete?" táži se ho.

„Na cyrkuł (krajský úřad)," odpověď.

„Co tam s tím?" já zase.

„Co tam?" zasmál se uhlíř. „Tam těm šelmám landsdragon utne čenichálky a já shrábnu čtyři czerwone złoty (dukáty). – Jakož tehdá v skutku (posud-li, nevím), za každého vlka, třeba byl štěnětem, na krajském úřadě vypláceno bylo po dukátu.

„A možná-li na to se podívati?" dychtivě se ptám.

„Proč by nebylo?" uhlíř odtušil.

A tak tedy jsme šli. Když jsme se blížili ku městu, na zvonici Bernhardinského kláštera zvon varovným hlasem hlásal poledne. Krutý hlad mi zuřil v útrobách. Ale zvítězila zvědavosť a já s milým uhlířem na krajský úřad. Páni arci nebyli hned ke službám. Čekám hodinu, čekám dvě – tu konečně v síni se

zjeví landsdragon, uhlíř z pytle vytáhne kňučící štěně, položí je na umouněnou dřevěnou lavici, landsdragon za assistence kommissaře Müllera přitočí se s tesákem, tne, štěně se strany jedné a čenich jeho se strany druhé sletí s lavice. Nevyčkal jsem už, podobně až se stalo se štěňaty ostatními. Bylo mi těch tvorů pojednou náramně líto a vzmocnila se mne ošklivosť. Co mi se přihodilo po návratu domů, snadno jest uhodnouti. –

Soudruh můj z let ještě Slavkovských Josífek Sajbl jsa důstojnickým synkem, jakož přirozeno, byl určen pro stav vojenský a podle toho mu se i dostávalo vychování. Od samých velikonoc pravidelně několik hodin do téhodne učil jej šermu strážmistr Hampl, muž velikých jiskrných očí, baňatých tváří, tlustého, krásně rubínového nosu a bříška boubelatého jako soudek. Ale v tom otylém těle podivuhodná byla mrštnosť a potočitosť. Ne jednou povyskočiv, nežli zase země dopadl, třikráte patou o patu ťuknuv třikráte zabřinkal ostruhama. Když se oháněl dřevěným kordíkem, jehož užíval místo rapíru, milý věru naň byl pohled. Rozumí se samo sebou, že jsem já vida Sajbla šermu se učiti nesmírnou ihned zahořel touhou, abych v umění to byl zasvěcen tolikéž. A strážmistr Hampl, jakož tlusťochové vůbec lidé bývají úslužní a dobří, žádosti mé vyhověl co nejochotněji. Též otec novému tomuto studii mému tou měrou přál, že někdy maje pochvilí s námi chlapci se dával do šermu, v němž s mládí ne špatně si vodíval. Ale to bylo mým neštěstím.

Na svatodušní pondělí zajisté, tatíček maje prázdno od práce, již pod sám večer, žeť venku sychravo bylo a blativo, nevěda čím zaháněti dlouhou chvíli, sám mě vybídl, abych s ním šel na kordy. Nedal jsem si říkati dvakráte. Šermovali jsme hodnou chvíli. Pojednou tatínek vzkřikne, odhodí svou tyč a v témž okamžení ruku přiloží na pravé oko. Ale co by napočítal tři, zase po milé tyči se shýbne, a nežli jsem dobře poznal, co se děje, už mi jich hlava nehlava sázel nepočítaných. Když bylo po exekuci a svíce se rozežžala, s hrůzou jsem pozoroval, že bych bodem nazbyt energickým ubohému tatínkovi málem byl oko vyrazil. Bylo krví zalito a dolejší víčko jedna veliká modřina.

„Vždycky jsem ti říkávala," matička vidouc, co se stalo, domlouvala otci, „že z toho klackování jednou něco pojde. Stalo se. Ale opovaž mi se," hrozila mně, „vytasiti se s tím sochorem a uvidíš, co jich naběřeš ode mne. Pepíček, stojí-li jeho pan bratr o to čisté umění, ať se učí u Hampla; já v domě Hampla nechci ani viděti."

A matčina zápověď zůstala ve své váze. Stala se ve vychování mém veliká chyba. Šermu by se s mládí učiti měl kde který jinoch. Jestiť arci ve státech civilisovaných o to postaráno, aby

platnosti docházelo i nejslabšího právo proti násilí a hrubé moci, ale tisíc a tisíckráte i ve státě nejcivilisovanějším přihoditi se může a vskutku se přihází, že nežli právo si zjedná průchod, bezpráví páchané prchlou vášní nebo vypočítavou náruživostí dokonalo už své orgie. Šerm dodává jednotlivci odvahy a duchapřítomnosti v nebezpečenství, paralysuje hmotnou přesilu, naplňuje mysl mužnou hrdostí a onou ušlechtilostí, jež mohouc sama užiti hrubé síly fysické proti slabšímu užívati jí pokládá za zbabělosť a podlosť. A trochu té odhodlané mysli a hrdosti o česť stojící mládeži naší věru by neškodilo. Pravda sice, že i šerm, jako vše na světě, může vybočiti ve stránku zlou, ve rvavosť a klackovitosť: ale té mladý člověk v životě mnohem snáze se zhostí nežli oné proklaté podlízavosti zbabělé a žebravé plíživosti, jež tím bujněji v člověku roste, čím výše jej posouvá na řebříku důstojenství.

XIV.

Zase mohou jako Němci z Vilců,
Tak by rovna byla odplata,
Slávové se státi z odrodilců.

Jan Kollár.

Opět prázdniny! Soudruhové moji zase po kraji se porozjížděli a mně bylo hleděti, jak bych prázdnin užil co nejpříjemněji i bez nich. Jindy Soleckého a Sajbla mi o prázdninách vynahrazoval Hofmokel; tohoto roku nebylo ani toho Franty z nouze dobrého. Vydaltě se s otcem svým na cestu dávno zamýšlenou do Bavor ku příbuzným a přátelům. Dávná touha má, bych také spatřil kus světa, mocněji než kdy jindy ve mne se vzbouzela, nebylo však naděje, aby tak hned jí se dostalo ukojení.

Jakým takým surrogatem za cestování skutečné pojížďky byly konané s tatíčkem dosti často na statky vůkolních šlechticův. Ale pěkné zámky, do kterých bych se tak rád byl podíval, a ovšem i život v nich zůstaly mi nepřístupnými. Neboť šlechtic polský na profesyonistę (řemeslníka) pohlédal s vysoka. Potřeboval-li služeb jeho, zaplatil, a zaplatil dobře, více však nežli služebníka v něm nespatřoval nikdy. Ba ani ten pan mandataryusz, asi tolik jako u nás kdysi za dob patrimoniálních justiciář, potřeboval-li služeb otcových sám pro sebe, zřídka kdy býval té cti, aby oběd povolanému řemeslníkovi jinde předkládal nežli v čeledníku. Obyčejně tedy stávalo se, že jsme vyšmejdivše kde kterou šlechticovu stáj, kde který kravín a ovčín s obědem za vděk brávali na folwarku (dvorci) u pana ekonoma (pojezdného).

Domácnosť úředníků těchto větším dílem byla dosti chudinka. Hovor při stole málo kdy se obešel bez vypravování

o polské revoluci z roku třicátého a třicátého prvního, o které málo který hostitel náš netvrdil, že jí se sám účastnil jako voják armády polské. Nejzajímavějším, kdykoli o thematě právě podotčeném se událo mluviti, pro mou osobičku byl ekonom v Rajách Szytyliński. Vypravoval s takovým zápalem a s takovou opravdivostí, že nebylo lze pochybovati o tom, že vypravuje o věcech, které očima viděl, ve kterých sám skutečně díl měl. Zvláště pak skutky vykonané pod vůdcovstvím Dębińského, Bema, Skrzyneckého, jež uctíval jako nějaká božstva, bitvy pod Grochowem a u Ostrołęki líčíval s takovou podrobností a s takovým vzletem, že jsem já naslouchaje slova jeho úplně zapomínal na záští k Polákům a Polsce, k němuž jsem byl takměř vychováván. A zase když o kapitulaci polského vojska pod generalem Rybińskim mluvil a o zrádném diktatoru Krukowieckém a o vzdání se Varšavy, slzy jako bohatý hrách mu po lících kanuly a já, kdyby přísné oko tatíčkovo na mne nebylo pozíralo, byl bych se rozplakal s ním.

Způsobem, jak mi se tehdáž zdálo, prazvláštním, jak nyní pochopuji, velmi přirozeným nebožtík otec dojmy takto ve mně vzbuzené zase přitlumoval. Mluvíval, když jsme konali jízdu zpáteční, obyčejně velmi málo, a co mluvil, byla jednotlivá urvaná slova, ale slova nutkající ku přemýšlení.

„Ano, ano, ojczyzna,“ — slovo to tatíček vyslovoval i s přízvukem českým i s jasným *i* po hlásce *cz*, — „ono se to řekne! Ale ten chłop, ten chłop! . . . To ono by se to hospodařilo na zámcích a dvorcích vesele, kdyby jen ten chłop se dal do vůle odírati!“ A po chvíli zase: „Viděl-li jsi, Januši, ten karabáč, co ekonomovi čouhal z holeně? — Co myslíš, nač má ten karabáč?“

„Nač by jiného,“ já, „než aby objížděje pole poháněl koně.“

— „Ano, ano,“ posměšně otec v odvět. „Koně má dobrého a dobře krmeného; na toho karabáče není potřebí. Ale chłop, když se panu ekonomovi nezachová, chłop jím dostává prasky hlava nehlava. A ten, chudák, se nemá tak dobře jak ekonomův kůň.“

Těmi a takovými jako nahodilými slovy výklady zastinovány jsou páně Szytylińského a jiných, ale dojmy z nich na dobro vyhlazeny býti nemohly.

Také na cesty služebné se vydávaje otec někdy mě brával s sebou. Obzvláště rád vzpomínám na jednu takovou cestu do Rohatyna, škaredého to tehdáž, položidovského městyse, asi tři míle jižně od Břežan, kde už na druhý rok dlel milý můj Józa. Uvítal nás v hezounkém pokojíku svém, po panicku zařízeném, co nejsrdečněji. S radostí nemalou jsem pozoroval trvaje v něm, když otec s Józou odešli po službě, že Józa je pilným čtenářem. Mělť

zajisté kromě knih zvěrolékařských, jež mne ovšem ani dosti málo nezajímaly, na stole svém narovnáno několik dosti ozdobně vázaných knih belletristických. Mezi těmi zvláště mi do oka padly a neodolatelným půvabem k sobě táhly dvě nákladem Haasovců v Praze vydané a velmi pěknými ocelorytinami ozdobené. Byla to historie odkrytí Ameriky od jakéhosi Damaschky. Když se otec s Józou po některé hodině vrátili, zastihli mne už pohroužena v pilném čtení.

„I ty čtveráku!" oslovil mě Józa vida, co v rukou mám. „To jsem ti chystal letos vázaného. Ale když jsi to vyšťáral před časem, měj si to, a tuhle to k tomu." Otevřel kufr v koutě stojící a vyndal z něho knihu o něco většího formátu s obrázky ještě četnějšími ale ne tak ozdobnými. Byl to Robinson Crusoe.

S bohatou kořistí tou domů se navrátiv pozdě v noci sotva Božího rána jsem se mohl dočkati, abych jen už do milého Damaschky, v němž jsem po letech jak tak pořízený překlad neboli spíše výtah z klassického Washingtona Irwinga poznal, dáti se mohl. Hoj, to byla četba! Nový svět se tu otvíral před mýma zrakoma. Velebná postava Kolumbova naplňovala mě tou měrou podivem a posvátnou úctou, jako nehodní sokové jeho spravedlivou ošklivostí. Do národu španělského, jehož synové dílo tak veliké vykonali, všecek jsem se zamiloval. Ale když jsem dál a dále se bera v neunavné četbě k dějinám Mexickým a Peruanským se dostal a postavy Fernanda Corteza, Franceska Pizzara a Dominga Almagra před zrakem duševním se vynořovaly, když jsem všech těch hrozných skutků se dočítal, kterých pro lakotu bídnou španělští křesťané na dobrých, prostoduchých Indiánech s krví chladnější se dopouštěli, nežli kdyby berany zabíjeli na hody, všecka úcta k hrdinství španělskému nedovedla zameziti průchod srdečné nenávisti k národu mnou takměř před chvilkou zvelebovanému, ba zbožňovanému. Byl jsem tehdáž onoho věku, kde každý mocný dojem nevyhladitelné v duši zůstavuje stopy, stopy to, jež poznatky pozdějšími jen zneenáhla mělknou, příčí-li se poznatky ty původním dojmům citovým, ale víc a více se prohlubují, osvědčují-li pozdější poznatky dojmů původních oprávněnost. A studium dějepravy, kterému jsem za let pozdějších s celou duší se oddával, utvrzovalo mne ve přesvědčení, že nenávisť pojatá k podmanitelům nešťastných Azteků a Inků plodem byla bohužel ryzího, nepokaženého citu. Nezůstaliť arci Španělové dlouho národem jediným mnou v nenávisť vzatým, ale zůstali dlouho v rejstříku národů kulturních na licho velebených prvními.

Všecek jsa rozjařen četbou, jež mysl mou náhle obrátila na druhý konec světa, jal jsem se skládati na velikou stopu za-

loženou tragédii, jejíž hrdinou byl nešťastný panovník Mexický Montezuma. Vzorem mi bylo drama Kotzebueovo „Kora oder die Sonnenjungfrau.“ Ale zvážněl jsem také novou lekturou svou neobyčejně. Tragédie má neměla provozována býti na loutkovém divadle mém, jež mi se vůbec už jaksi znechucovati počínalo, anobrž měla pouze čtena býti, až by Sajbl a Solecki a kdož by jinak toho žádostivi byli, se navrátili z prázdnin. A ne jako dřevnější divadla má za jediné odpoledníčko ten můj Montezuma byl hotov, anobrž celý týden namáhavé, pilné práce mne stál; druhý týden jsem piloval a brousil a teprve když jsem myslil, že mu nemůže býti hany, jal jsem se přepisovati jej na čisto do knížečky k tomu účelu u knihaře z několika archů zvláště shotovené z čistého papíru dvoukrejcarového. Na titulním listě pěknou frakturou více malováno nežli psáno bylo „Montezuma, Trauerspiel in fünf Aufzügen von Johann Kosyna.“ — Věziž zajisté, komu na tom záleží, že jsem nemaje tušení o patriarchovi Dobrovském, o jeho analogickém pravopisu a o tuhých půtkách ypsilonových, které před některým ročkem zmítaly národem českým, jméno své jako můj tatínek psal po bratrsku málo se o to staraje, tvrdo-li jest *i* ve jméně mém či měkko. — Tragédii svou jsem pečlivě uschovával léhaje pod podušku a ráno, sotva že jsem oči promnul, zase jsem ji čítal tak zbožně, jako jistý poeta český doby májové básně své, když mu se zatřpytěly jednou za Boží čas ve zlatém hávě veršů německých.

Daleko méně nežli historie odkrytí Ameriky Robinson Crusoe mi se líbil. A nedivím se tomu ani dnes ještě. Dostalo mi se ho v rozbředlém zpracování Campeho. Věčné ty přeryvky způsobované otázkami dětí, kterým historii o Robinsonovi tatík vykládá, ustavičné to pachtění, by tu něco specificky poučného se vtrušovalo, onde zase příběhy jednotlivé dlouhou morálkou se přislazovaly, nemálo mě dožíralo. Konečně jsem však na věc vyzrál. Ostavoval jsem sousedsky ukuchtěnou dialogickou omáčku hezky stranou a lovil toliko tučná sousta příběhu samého. Ale jednu přednost zase tento Robinson měl do sebe, že se nehodil na úpravu dramatickou.

Jakmile zase nastala nouze o zajímavou četbu, býval jsem denním hostem ve klášteře u otců Bernhardinů. Nepřisluhoval jsem tolika pánům páterům při mši svaté, jako za let dřevnějších, ale dvěma třem přece. Jednou — bylo to asi po deváté hodině ranní, — když jsem pátera Isidora poslouživ mu doprovodil do sakrystie a položiv misál se měl k odchodu, příznivec můj pokynul mi rukou, abych posečkal. Svlekl mešní roucho, vykonal předepsanou modlitbu a bral se se mnou a s bratrem Eliseem ani neposnídav do klášterní budovy.

„Będzie wizytacja," ťuknul mě, když jsme se dlouhým korridořem brali do západního traktu velké kvadratury, kde byla knihovna, usmívaje se bratr Eliseus. „Przyjedzie ksiądz provincjał; trzeba robić porządek."

Jakož v skutku bylo v čem dělati pořádek. Když totiž bratr Eliseus darmo se byl namáhal, aby zrezavělým klíčem vetchou rukou svou otevřel těžké dubové dvéře, a páter Isidor toho jen ztěží dokázal tím, že fortelně klíč své cely provléknuv uchem klíče uzamykajícího klášterní poklady vědecké mocnou si zjednal páku, vstoupili jsme do sálu dosti prostranného, jehož třemi okny, nemytými snad už třicet let nebo více, světlo krásného dne srpnového mdle vnikalo jako do nějaké jeskyně. Podél stěn rozestaveno bylo několik polic, v nich jednak stály, jednak po různu ležely rozličné knihy, větším dílem folianty ctihodného objemu, vázané v mohutných deskách s mosaznými rohy a sponami. Ale většinou knihy v neladných hromadách pohozeny se válely po koutech nebo na velikánském stole, jenž uprostřed síně stál, některé i pod stolem.

„Niech stróż przyniesie miotłę (ať domovník přinese koště)!" volal páter Isidor, a bratr Eliseus jako křepelka drobnými kroky odběhl, aby vykonal rozkaz. Když pak stróž se jal koštětem smétati starobylé prachy se stolův a se skříní a plísní hnul usazenou na foliantech nenadále vyrušených z posvátného klidu, taková náhle po vší síni se rozšířila atmosféra, že jsme všichni tři nechavše stróže hlasitě klejícího v stánku múz vyběhli na korridoř lapat trochu čerstvého vzduchu.

„Niepodobna co robić teraz," po některé chvíli se ke mně obrátil páter Isidor. „Przyjdź po południu, kochanku; lub (nebo) lepiej jutro zrania."

Byl jsem tomu rád, že mě páter Isidor propustil. Neboť maje v práci svého Montezumu chvátal jsem k němu, jako matka chvátá opozdivši se někde návštěvou ku plačícímu doma nemluvněti svému.

Na zejtří to v bibliothece Bernhardinské už vypadalo jinak. Umytými okny pěkný den se díval přívětivě do sálu, podlaha vydrhnuta a drobounkým bílým pískem posypaná jako by byla nova, na policích zcela vyprázdněných nikde ani prášku, knihy dobře oprášené vyrovnány do stohů. Na dlouhém stole inventář knihovny z papíru hrubého, zažloutlého vzdělaný. A teď jsme se jali knihovnu rovnati. Já bera knihu po knize do ruky ohlašoval jsem titul a signaturu její, páter Isidor poznamenával v inventáři, že je na světě a zároveň udával polici, na kterou ji bylo klásti. Bratr Eliseus ještě jednou ji pak smýčákem oprášil a postavil na ustanovené místo. Ačkoli knihovna Bernhardinů Břežanských

sotva měla více tří set nebo nejvíce půlčtvrta sta svazků, přece rovnajíce ji způsobem tak nepraktickým, jako shora naznačeno, strávili jsme půltřetího dne. Měl jsem času dosti na každou knihu zvláště se podívati, ba i tu i tam v ní si něco přečísti. Ale nezajímala mne ani devadesátá devátá.

Až posledního dne bibliothekářské práce naší v rukou mi se ocítil velikánský foliant „Chronicon Poloniae“ slavné paměti kanovníka Krakovského a Hnězdenského Jana Długosza. Otevřel jsem maní kterousi stránku v prvé asi třetině objemné knihy a jal se čísti. Bylo tam vypravováno o králi Boleslavovi Křivoústém a zvláště o bitvě na „Psím poli.“ Historie! Živěji mi srdce tlouklo a jak obyčejně, když mi se něco nového naskytlo z nenadání, touha mě pojala, abych čítati mohl, co mi dobrý osud naskytal. Když jsem přes tu chvíli odbíhal k milému Długoszovi, jenž ne na určené sobě místo postaven ale stranou na jednu polici zapašován byv otevřen zůstal, a do knihy dychtivé zraky pohroužel, páter Isidor povšímnuv si toho tázal se, co to tam mám. Voda na můj mlýn! Vyznal jsem se páteru Isidorovi neobaleně, po čem jsem se rozbažil a připojil hned za tepla prosbu, aby mi vzácná kniha byla zapůjčena.

„A ty bys si troufal to čísti?“ podivil se páter. „Vždyť to latinské.“

„Rozumím skoro všemu,“ já v odvět, „a čemu neporozumím, najdu v slovníku.“

Páter Isidor se usmál.

„Vlastně by bylo pátera quardiána požádati za dovolení. Nu však já to nějak sjednám. Vezmi si to domů.“

Maminka se hrozného foliantu, když jsem se s ním domů přivalil, až ulekla. Dal jsem se ihned do čtení. Ale nastojte! Oříšek byl tvrdší, nežli jsem se nadál. Bylo přes tu milou chvíli sahati ku slovníku, a když jsem se prodral dvěma, třemi stránkami, nezdál mi se výtěžek práce až tak velikým. Začínáť Długosz kroniku svou jako náš Dalimil od potopy světa, od stavění věže Babelské a změtení jazyků, což mne nehrubě zajímalo. Unaven přehrabával jsem se dál a dále, a užívaje methody vynalezené při čtení Robinsona Crusoe vyriechával jsem vše, co neslibovalo výtěžku hojného. Ale když jsem po několika dnech se dohrabal pověstí o Piastovi a prvních knížatech polských z jeho rodu, vždy víc a více mohutněl interes a já od břichaté knihy se nemohl ani odtrhnouti. Nesnází jak lexikálních tak i syntaktických ubývalo mi každý den a nežli měsíc s měsícem se sešel, překonával jsem denně až i pět nebo šest foliových stránek. Jednu nemilou věc však do sebe měla lektura milého Długosza, že jsem nemoha se vláčeti s knihou tak objemnou po lesích a polích

krásné dni tráviti musil skoro napořád za pecí, leč událo-li se jeti s tatíčkem na některý ten venkovský dvorec.

Nicméně však i o těchto prázdninách mi se událo důvěrněji se spřáteliti se soudruhem, s nímž mi v letech pozdějších nejednu milou a nejednu trpkou chvíli bylo tráviti. Byl to Timofej Mandybur, chovanec professora Kautzkého, jakož jméno hlásá dosti zřejmě přese všecku zpotvořilost pravopisnou, také Čecha.

Professor Kautzky byl člověk zvláštní. Z buclatých tváří pečlivě vyholených zářilo dvé velkých dobrosrdečných očí. Pod mohutným, poněkud narudlým nosem široká ústa stále se usmívala. Nad mocným čelem, jehož bělosť silně kontrastovala se zahnědlou pletí lící sluncem silně osmahlých, kudrnatěly se husté, kaštanové vlasy. Postavy byl hřmotné, těla poněkud obhroublého. V pravici vždy nosil pěknou rákosku, jejíž rukověť bohatě kována byla stříbrem, ani ne tak proto, aby mohutnému tělu byla oporou jako svalovité ruce přístojnou hračkou. V úterý a pátek, když pošta přijížděla ze Lvova, po desáté hodině ranní vykonav úkol svůj školský chvátal do hôtelu Hofmoklova a tam „Allgemeine Augsburger Zeitung“ louskal od konce do konce popíjeje dobrého vína uherského jindy více, jindy méně, jak kdy politické věsti více nebo méně bývaly po jeho chuti. Ne jednou, ale skoro vždy pak s pány pensisty, hejtmany to, rytmistry, komissary a mandatáry – větších dignitářův tehdáž v Brežanech na pensi nebylo – do prudkých se dával sporův o právu Dona Carla ke trůnu Španělskému nebo Dona Miguela ke trůnu Portugalskému, – (jiných bolestí politických tehdá nebylo), – a s takovou živostí o těch věcech rokovával, jako by na nich visela spása duše jeho.

V úterý odpoledne a ve čtvrtek hned po odbyté korrepetici, jakmile se jaro počalo otvírati, a pak až pozdě na podzim vídati bylo neúhlednou kobylku vlekoucí starou, rozdrchanou bryčku a na bryčce jindy sám, jindy s paní Monikou, chotí svou, na sedátku nehrubě pohodlném štorcoval se vzhůru do Bernhardinského kopce professor Kautzky. Měltě půl hodiny za kopcem několik jiter polí, velikou zahradu, včelnici a lesík, při tom úhlednou chalupu se stájí a dvorem. Ačkoli ve městě obýval v domě vlastním, při němž prostranná byla zahrada, přece na vile své si liboval daleko více a trávil tam, pokud mohl, každou prázdnou chvíli. Peněz neukládal a nehromadil ani pokud mu živa byla jediná dceruška Julie. Za mladých let, vykonav studia juridická, kdyby se byl truditi chtěl a hmožditi, mohl se důstojenství dopiati znamenitějších a postavení ovšem výnosného. Ale jemu v srdci seděla od kolika let študentská láska k ušlechtilé Monice, chudému sirotku po venkovském kantoru a tu šťastnu učiniti co nejdříve a jí sám se státi šťastným jedinou bylo jeho touhou. Proto

když roku osmnáctistého osmnáctého v Haliči najednou asi na padesáte míst professorských rozepsán byl konkurs, milý náš Kautzky jda za heslem „Fortes fortuna“ také se přihlásil ke konkursu, ačkoli před tím povolání kantorského v sobě pociťoval pramálo. Ale Monika jeho byla dcerou učitelovou, to tedy dobře mohlo stačiti. Minul však měsíc, minuly dva, a o professorských místech Haličských ani slechu. Improvisovaný kandidát nadal si bláznů, že kdy směl pomýšleti na professuru, sáhl zase po svých pandektech a hleděl, kde by se u kterého advokáta nebo magistrátu nebo konečně snad i justiciáře mohl uchytiti.

Až tu jednou ve druhé polovici října měsíce, když Kautzky za řízením jakýmsi z venkova zavítal do Prahy, známý kterýsi náhodou s ním se potkav, „Což Frantíku,“ vece, „tak tedy ty na jisto se vzdáváš své professury?“

„Jaké professury?“ všecek udiven se táže otázaný.

„Jak? ty snad ani nevíš, že jsi jmenován?“

„Nevím, Bůhtě ví. A kam? kdy?“

„Ale už před dvěma měsíci do Břežan. A nevěříš-li,“ hovořil známý k udivenému dále, „vstupme.“ – Stáliť právě před hostincem u Staré pošty na Malé Straně.

V hostinci jako vymèteno. Bylof odpoledne. Přítel jako ostříž padl na úřední noviny, samojediné to noviny v celém hostinci, jistou rukou ukázal na jeden sloupec a sám se jal čísti. Byl to edikt, kterým Kautzky, ustanovením slavné studijní komisse dvorní ze dne tolikátého a tolikátého professorem při c. k. gymnasii Břežanském jmenovaný, se vyzývá, aby dekretu svého u slavného gubernia českého neprodleně se dohlašoval a nejdéle do šesti neděl na místo své se dostavil, poněvadž by jinak na místo to jako vakantní opět rozepsán byl konkurs. Kautzky popad klobouk jako vítr uháněl ke dveřím.

„Kam se famfrníš, třeštidlo?“ přítel.

„No, na gubernium pro dekret.“

„A ty, blázne, myslíš, že pro tvůj dekret ti tam tou dobou páni budou seděti? -- A v téhle hazuce tam chceš? v těchhle juchtovicích? s touhle muchomůrkou na hlavě? - Pojď, vypijeme spolu džbáneček.“

Kautzkému nebylo třeba říkati dvakrát. Zasedli za stůl, vesele hovořili a pan František vděčně přijímal rady chladnějšího a rozvážnějšího přítele, jak co navlékati třeba, by do Břežan se dostati mohl už s milovanou svou Monikou. Na zejtří si byl Kautzky pro svůj dekret na gubernii. Přijav pokorně dekřet s řádnou domluvou kteréhosi pana dvorního rady chvátal na dostavník, jenž za den a za noc šťastně s ním se dokodrcal do Pardubic. Odtud mladý professor větrem se hnal blátivými

cestami k vesnici, kde jeho Monika nemajíc tušení o štěstí svém tak blízkém po domě šukala a prozpěvovala. Na všechen chvat chystána svatba. Mladý ženich na rychlo pořídiv věci na úřadě a u Hradecké konsistoře, dědictví své po rodičích, chalupu to s některým jitrem polí, prodal dosavadnímu nájemníku za slušný peníz, nejblíže příští neděli dal se prohlásiti jednou za třikráte, v pondělí slavil oddavky a v úterý byl na cestě do Břežan, kam jednak po dostavnících jednak po židovských příležitostech, nikde bez pilné potřeby se nezastavuje, za dvě neděle šťastně se svou Monikou se dostal.

Tamť arci oba se ocítili na jiném světě. Poměry zcela nové, odevšad škaredivé tváře, nikde srdce přítulného. U rodin polských professor Šváb a priori byl osobou proskribovanou, zvláště přišel-li, jako Kautzky, jsa ženat; k rodinám úřednickým pak a vojenským přístupu nebylo, poněvadž paní Monika neuměla německy a prosta jsouc všech pretensí ani nepocifovala touhy, by se německy naučila. Trošce té maloruštiny, které jí bylo potřebí na trhu, a polštiny potřebné v krámech kupeckých naučila se za dobu dosti kratinkou, ale tolik arci nebylo té polštiny, aby si ťroufati mohla konversovati s damami brokatovými šaty přioděnými, které nad to, kdykoli se jednalo o návštěvy etiketní, rády se pochloubaly znalostí franštiny. S počátku docházeli k professorovi Kautzkému často Češátka s ním téhož roku za professory ustanovená, professor Martin Hora a Josef, tuším, Bělecký, osoba to zcela rozdílná od professora Bieleckého Poláka, o němž jsem se zmínil v kapitole předešlé. Ale ti po některém čase i jeden i druhý bohatě se oženivše domácnost si zařídili nádhernou a dobrá paní Monika zůstavši zas osamělou všecka se oddala skrovné domácnosti své. Za peníze utržené za dědictví své professor Kautzky si koupil úhledný domek na Siółce, za několik let si k němu přikoupil selskou chalupu za Bernhardinskou horou a zpívaje si s Horácem *Hoc erat in votis* živ byl spokojeně, ba blaženě. Professorem dál a dále, ač se jím stal sám skoro nevěda jak, byl velmi horlivým a mládež miloval upřímně. Míval vždy ze školy své jednoho nebo dva jinošíky bytem u sebe, ale vesměs pacholíky z rodin chudých, kteréž opatřoval vším. Študentíkové ti, žeť se jim u professora Kautzkého daleko lépe vedlo nežli doma, buď zřídka nebo nikdy neodjížděli na prázdniny a odjeli-li přece, vždy mnoho neděl před započetím nového roku školního se vraceli do teplého hnízda svého.

Jedním z takových chovanců professora Kautzkého byl i Timofej Mandybur. Otec jeho vysloužilý krejčí hulanský, mládí své v rozličných zemích našeho mocnářství stráviv a mnoho ve světě shlídnuv nemálo si oblíbil způsoby západnické, vysoce si

vážil řemesla a pokládaje řemeslo za jediný zdroj zámožnosti a tím i blaženosti, na řemeslo též odhodlal svého synka. Obzvláště krejčoviny nad jiná zaměstnání si vážil a proto jakmile synek odrostl obecné školy, neotáleje pospíšil s ním z rodiště svého Podhajec, městyse to asi tři míle od Břežan na jihovýchod ležícího, do krajského města Břežan, aby jej dal na krejčovinu. Oč tatíkovi více, o tolik právě méně řemeslo se líbilo Timofejkovi. Když otec jej představoval budoucímu mistru, klučina nabíral moldánky. Ty by mu arci málo byly pomohly, kdyby ve hvězdách bylo psáno nebývalo „z tebe krejčí nebude.“ Ale kde se vzal tu se vzal ve dveřích professor Kautzky. Přišel ze své samoty do města jen na chvilku, co by přečetl Allgemeine Augsburger Zeitung a proto nemaje koho pro krejčíka svého si poslati přišel k němu sám, aby mu naměřil na fračisko, nebo co sic od něho potřeboval. Vida chlapce, any mu slzy vandrují po lících, otázal se ho, co pláče. Místo hocha rozpačitého odpověděl tatík:

„Má býti krejčím, a kluk by rád popem. A do licha! kde by mi sáček stačil na popa? Platno nic, budeš krejčím,“ obrátil se zase k hochovi.

Professorovi klučina, jehož složité tělo spíše na kováře ukazovalo nežli na krejčího, jaksi padl do oka.

„Ale hochu!“ lámaje polštinu jak uměje promluvil k němu. „Víš-li pak, že pop se musí učiti, mnoho, mnoho učiti.“

„Vím,“ odtušiv si určitě odpověděl hoch. „A já bych se rád učil.“

„A jak se budeš učiti na popa neuměje německy?“

„Kann ich schon deutsch,“ kurážně odpověděl Timofej a otec jeho vzpřímiv se po vojansku hrdě pravou rukou si sáhl pod nos, aby pohladil kníry. Zároveň jal se němčinou ovšem všelijakou, jak se jí po krajinách německých naučil, vykládati, že synka sám učil němčině, poněvadž němčina i krejčímu prý se hodí ku všeličemu. Professor Kautzky usmívaje se poslouchal chlubné řeči vysloužilcovy, pak krásné stříbrné kování rákosky své přičiniv k mohutnému nosu svému na chvíli se zadumal a konečně pojav vysloužilce za rámě s ním i s hošíkem opustil krejčovnu.

Konec všeho byl, že Timofejka si vzal k sobě, trochu té němčiny mu přes prázdniny ještě vpeřil do hlavy, ovšem velmi chytlavé, a dada jej privátně vyzkoušeti ze předmětů třetí třídy normální počátkem roku vzal milého hocha do své primy neboli parvy. Hošík prospíval na duchu i na těle a k professorovi Kautzkému a šlechetné paní Monice láskou přilnul právě synovskou.

„Nu a pochlubíš-li pak se konečně, jak tys se s ním seznámil?“ otáže se snad čtenář unavený výklady mými. — Takto!

Téhož dne, kterého jsem domaloval na čisto svého Montezumu, – bylo to první neděli měsíce září; slunce na blankytě svítilo jasně, nikde ani mráčku, ale vedro skoro nesnesitelné, – vyšel jsem si odpoledne chovaje rukopisnou knížečku na srdci za Bernhardinskou horu chtěje zase po dlouhém čase užiti rozkošné přírody a lesní stromy, zvyklé toliko šveholům ptačím, oblažiti německými diskursy svého Montezumy. Bera se přímo na západ ocítil jsem se asi za půl hodiny v rozkošném hajíku přiléhajícím k samotě professora Kautzkého. Tam jednak popocházeje jednak ve stínu stromů poléhaje na všechen hlas jsem deklamoval tak stentoricky, že mi až hrdlo vyprahlo a krutá žízeň smáhla jícen. Co tu dělati? – Pramene, – znalť jsem okolí široko daleko, – na blízku nikde, ale na dvoře samoty professora Kautzkého, sotva deset minut vzdálené, byla studně. Chutě tedy tam.

Sotva však jsem otevřenými vraty vstoupil na nádvoří, velký bílý ohař štěkaje až mi uši zaléhaly na mne se obořil chuďasa bezbranného. Nevěda si jiné rady vyňal jsem ze záňadří Montezumu v červených deskách vázaného a drže jej vysoko nad hlavou v pěsti co nejhrozivěji jsem mohl, zamračeně jako Zeus Olympský chtějící metati blesky pohlížel jsem couvaje opatrně ku plotu na dotírající na mne bestii. Psisko nejspíše Montezumu mého pokládajíc za pádný kámen, ač hafalo neustále jako hašteřivá překupnice na zeleném trhu, přece se neodvažovalo až na mne samého. Když jsem ve statečné difensivě trvaje už několik minut Montezumou svým praštiti chtěl ohaře, nenadále se ozval ženský hlas přinášející mi spásu.

„Matějku, Matějku!“ znělo to česky, „chyť Kartuše.“ A v tom tu tryskem běže u Kartuše se ocítil Timofej, popadl psa za obojek a usmívaje se na mne, – (znaliť jsme se, jakož jinak ani býti nemohlo, ze školy a do školy týmže směrem a touže dobou tolikráte do roka se berouce, ale jen tak leda) – tázal se, jaká náhoda mě vede do samoty professorovy. V tom už i paní professorová punčochu pletouc nám přicházela v ústrety a přívětivě se usmívajíc tázala se mne, zdali mi pes neublížil. Bylo mi s podivením nemalým, že mě oslovovala česky. Ač pak já přese všecko úsilí, jakým ze mne čeština vyháněna, snadno bych byl mohl odpověděti tolikéž česky, přece slavně jsem v pokušení obstál a zdvořile po německu odpověděl, že ne.

Zároveň jsem bočil ke studni, abych z vědra rukou nabera vody uhasil své žízně.

„Nepij vody,“ starostlivě rukou sahajíc na upocené čelo mé radila paní professorová. „Jsi příliš uhřát. Pojď, sedni si trochu s Matějkem.“ – Stálať lavice před chalupou. – „Přinesu vám mléka a chleba. A ty, Matějku, zatím bav svého hostě.“

Uposlechl jsem.

„A ty rozumíš česky?“ nevěře sluchu svému tázal jsem se nového soudruha.

„Jak by ne?“ odvětil tento. „Paní jinak nemluví nežli česky a já sám dovedu česky mluviti.“

Zavrtěl jsem nedůvěřivě hlavou.

„A ty se jmenuješ Matějek?“ po chvíli já zase.

„Ne, já Timofej,“ zněla odpověď. „Ale paní jaksi mě překřestila na Matějka. Pan professor málo stokráte jí vykládal, že jméno mé jest vlastně řecké a že znamená tolik asi, jako by řekl po česku Ctiboh; ale milostpaní jak říkala tak říká Matějku.“

„A umí pan professor dobře po řecku?“ tázal jsem se po chvíli.

„Ah, toť se ví,“ na to Timofej. „Mne nyní o prázdninách naučil už všemu, čeho potřebí na první semestr nastávajícího roku.“

Zamyslil jsem se opět.

„Ale mně se zdá,“ prohodil jsem po chvilce ostýchavým hlasem, „že řecky se naučiti není možná.“

„Proč by nebylo?“

„Tvrdil mi tak už před lety študent velký v Řešově jednou. Já neumím nic.“

Toho hovoru našeho o řečtině by snad ještě na dlouze bylo bývalo, kdyby tu ze zahrady v jedné ruce motyku ve druhé košík naplněný čerstvě nakopanými bramborami ku chalupě se byl nesbližoval pan professor. Ošumělý župan na bedrech ledabylo sepiatý řemenem pokrýval mohutné jeho tělo, nohy tkvěly v pohodlných měkkých střevících, na hlavě ve sluneční záři se třpytěl sprostý slaměný klobouk zastiňující téměř polovici obličeje. Vstal jsem uctivě, když se přiblížil a učinil slušnou poklonu. Pan professor zmizel ve své ville ale za chvilenku již zase s paní professorovou se ocítil na práhu, pokynul Timofejovi a za okamžik před lavicí stál prostinký ale čistě udrhnutý stolek bělostným ubrusem pokrytý a dvě rovněž sprostné ale čistotné židle.

„Moničko!“ ujal se professor slova do vnitř volaje, „po staročesku!“

Byl jsem žádostiv zvěděti, co to znamená. Za chvilku jsem se mohl vtípiti. Paní Monika vstavila na stůl mísu dosti objemnou, naplněnou bělostným mlékem a v tom jako kapři v sádce ploval chléb pěkně pokrájený v kostky. Čtyři dřevěné lžíce pojednou se jaly nabírati sladký obsah mísový a ukládati jej v životy nás dvou chlapců sedících na lavici a manželů Kautzkých, kteří nám naproti seděli na židlích.

„Takhle to často bývalo u nás na statku v Čechách, daleko, když o prázdninách zavadil některý ten študent o naši

vesnici. Uvidím-li ještě kdy v živobytí rodnou chalupu svou? Sotva.“ Povzdychnul.

»Noch einmahl moecht' ich, eh' in die Schattenwelt
Elysiums mein seeliger Geist sich senkt,
Die Flur begrüssen, wo der Kindheit
Himmlische Träume mein Haupt umschwebten« —

odvrátiv se na polo od nás hlasem přitlumeným, ba sotva slyšitelným ale vroucím zadeklamoval z básničky starého Matissona, tuším, kterouž jsem o dvě léta později nalezl a s velikou zálibou si čítal v německé chrestomathii předepsané pro tehdejší třídy humaniorní živě vždy si při tom představuje professora Kautzkého.

Bylo po svačině. Pan professor dlouho se mnou rozprávěl o všeličem. I latinsky se mnou se jal mluviti a pochválil mě, že mluvím i hbitě i správně.

„A co to hezkého čteš?“ otázal se po některé chvíli ukazuje na knihu všetečně vykukující z náprsní kapsy mého kabátu. Místo odpovědi sáhl jsem po ní a professorovi doručil ostýchavě mu se dívaje do očí. Srdečko mi v těle zabušilo, když jsem na tváři professora čtoucího pyšný titul uznamenal úsměch. Myslil jsem, že smlsav z titulního listu smetanu ostatku si nevšímne. Ale professor mimo nadání mé zabral se do čtení rukopisu, tu pozatřásl hlavou, tu zase se usmál, tu zase vyšpoulil ústa, tak že jsem nevěděl, čí jsem. Po hodné chvíli vraceje mi knihu prohodil: »*In magnis voluisse sat est.* Aus dir, Bursche, kann schon was werden.“ — Zatím slunce se nachýlilo k západu, uctivě jsem paní professorové políbil ruku, panu professorovi se uklonil a Timofejem provázen do polou cesty letem bral jsem se domů. Pochvala páně professorova mě potěšila nesmírně. Od té doby dosti často jsem býval hostem na samotě pana Kautzkého, ale nepřihodilo mi se tam nic, co by stálo za zmínku.

Dlouho túžebně očekávaní soudruhové moji Sajbl a Solecki, když prázdnin bylo jen už dva tři dni, konečně se dostavili. Rozumí se samo sebou, že jsem neměl nic pilnějšího na práci nežli pochlubiti se jim svým Montezumou. Sajbl, jakož vůbec ve všem všudy ve mně uctíval soudruha nad sebe vynikajícího, dychtivě četl a chvály měl plná ústa. Ale Solecki, jenž i o některý krajíc chleba i usedlostí a úsudkem daleko předčil nade mne, přečet dvě tři stránky pohrdlivě pokrčil rameny a „idź do licha, głupi Szwabie!“ prohodiv knihu mi vrátil. Hněval jsem se na něj alespoň dvě neděle.

Na den svatého Michala jak obyčejně nebožtík tatíček se mnou zase šel na praefekturu k zápisu. Vystupujíce na schody budovy gymnasiální potkáme tu, an jde od zápisu, poetu, nebo jak by nyní se řeklo quintána, Nenycze. Na hlavě mu se pyšnil

kastorový cylindr. Takovýtě byl od přemnohých let na Břežanském gymnasii zvyk, že humaniorních tříd žáci nosili cylindry, což žákům gymnasia nižšího neboli tak zvaných tříd grammatikálních dovoleno nebylo. Sdědily pak ty klobouky nějaký capart po pradědu svém, klobouku to Gesslerovu, a student tříd grammatikálních zavázán byl řádem disciplinárním ctihodné hlavě, na které kastor se zastkvíval, slušně se na potkanou ukláněti. Vida já milého Nenycze pod kastorem slušně čapku svou jsem smekl. Ale zánovní poeta, buď že častým děkováním nechtěl kaziti střechu svého širáku, nebo že do něho zlý duch pýchy vlezl, pozdravu mého si ani nepovšímnuv hrdě se bral po svých. Zaťal jsem zuby a velikým se zavázal slibem, že toho hrdopyšky, byť tři cylindry navěžil na lebce své, nepozdravím už nikdy. Ale zlým jsem toho zažil. Hned asi pátého nebo šestého dne po započetí nového roku školního vznesena na mne u professora Hory žaloba, že nepozdravuji poetův. Já, že pozdravuji všecky kromě Nenycze a toho že nehodlám pozdravovati, poněvadž není té cti, aby za pozdrav poděkoval. Dáno mi na srozuměnou, nepoděkovati za pozdrav že jest sice mamlaství, to že mne však nesprošťuje uložené povinnosti. A nepozdravím-li prý budoucně, že mi hrozí z mravů primka ne-li co horšího. To byla hrozba zlá. Co dělati? Vyhýbal jsem se Nenyczovi, kdykoli jsem jej sama měl potkati, na padesáte krokův a šel-li s některým jiným poetou, smekaje svou čepici tak přívětivě a upřeně jsem se díval na tohoto, že snadno mohl i milý Nenycz porozuměti, komu pozdrav svědčí, komu nic.

Ve škole vše chodilo starým známým způsobem. Učení mne nenamáhalo ani dosti málo. Naopak pln jsa zdravého hladu po vědomostech pídil jsem se po knihách, kde jsem mohl. Zvláště pak knihy zeměpisné a cestopisy tou dobou, bych se jich jen dostatkem byl dodělati mohl, nad jiné mě zajímaly. Touhu po takovéto četbě nemálo ve mně roznítila vypravování Jiříka Hofmokla, jenž dávno obmýšlenou cestu do Bavor s tatíkem o prázdninách šťastně byl vykonal. Měl ústa plna toho, co viděl a zkusil. Nemohl jsem se dosti naposlouchati. Dlužno tu však podotknouti, že tato cesta nezůstala bez velikého působení na všecku starého Hofmokla domácnosť. Stalať se od té doby, nic jinak než jako by starý vinař z vlasti své si byl přivezl několik pytlů vlastenectví německého a německé uvědomělosti, daleko němečtější, nežli byla před tím. I drobnější děti, jimž jakousi obstárlou tetu přivedl za bonu, dány jsou na německý chléb. Přítel Jiřík, jemuž na cestě své i Norimberk se událo spatřiti i Mnichov, Lipsko a Drážďany a jiná města, stal se německým enthusiastou. Rodné Břežany pojednou mu se zdály malými, sprostými, špinavými, směšnými. Přivezl si též nemalou zásobu všelijakých německých knih, po

kterých já jak ostříž po kuřatech jsem pásl. Ale od táty klíče od knihovny nijak nebylo lze se doprositi, zůstával jsem tedy u samého pramene sedě žíznivým. Po letech jsem poznal, že starý Hofmokl ne ledaco synovi kupoval, anobrž zásobuje jej knihami dobrého měl asi rádce. Neboť na hřbetech krásně vázaných spisů v zasklené skříni vkusně rozestavených čísti bylo „Schillers Werke, Göthes Werke, Herders Werke“ a podobně. –

Novým zjevem v naší škole byl syn pensionovaného setníka Hirnschalla, jenž Břežany si byl zvolil za domicil. Byl to jinošík švarný, hezounkých lící, ztepilé postavy, milého vzezření, bystrého vtipu; ale jedináčkem jsa matky rodem baronky poněkud rozmazlený a pyšný. Lokaj vždy jej doprovázel až k samým dveřím školním, a nežli bylo po škole, zas už hodnou chvíli popocházel chodbou, aby mladému pánu nebylo samu jíti těch několik set kroků domů. Za deštivého počasí, aby mladý pán neutonul v blátě Břežanském, ovšem velmi hlubokém, přiváželi jej do školy na kočáře.

Smýšlením jsa Švábem od kosti Hirnschall ovšem u spolužáků sympathií neměl pražádných: ale on jich ani se nezdál býti žádostivým. Laskavého slova leda hodným uznával mou osobičku, židáčka Bernsteina a Horu Adolfka, s nímž i mimo školu často se scházíval, poněvadž s ním bydlel pod jedním krovem. Zvláštní náhodou se však stalo, že pojednou alespoň na čas se stal jaksi centrem elity studentské zvláště tříd humanitních. Jediná někdy sestra jeho měla gouvernantku, obstárlou pannu rodem Švejcarku. Když dcerka panstva jejího zemřela, zůstala v domě za společnici paní baronky. Záhy po celém městě si zjednala pověsť, že mluví výborně francouzsky a výborně francouzky vyučuje. Za nedlouho shromážila okolo sebe valnou hromadu mladistvých děvčátek z tak zvaných lepších domův a něco skrovnější sic ale přece ne nepatrnou hromádku studentů, větším dílem synků šlechtických a rusínských popů. Byl jsem i já vyzván i sestra, jakkoli jsme nebyli z domu lepšího, abychom se účastnili těch francouzských hodin. Ale měsíční honorář, pětka stříbra za každého z nás, viděl se tou měrou přesahovati síly finanční mých rodičů, že i já i sestra jsme zůstali při dobré chuti. Ač mi toho bylo dosti líto, přece po některém čase na věc jsem zapomněl. Za několik měsíců však, když hlouček mých spolužáků, mezi nimi též židáček Bernstein, ostentativně se jali ve škole parlírovati po francouzsku, bolestná rána má se rozjizvila palčivostí novou. Škoda, že Sajbl o roček byl níže! Jaká by to byla pomsta bývala, kdybych s ním byl ve škole mohl rozmlouvati po maďarsku! . . . .

Vzkvétající mezi žactvem studium jazyka francouzského v zápětí mělo komickou událost; ne sice tak komickou, jako se

prý přihodila před nemnohými léty v Českých Budějovicích, ale přece komická dosti. V Budějovlcích totiž z ničeho nic jednou pečlivým otcům města proti mysli býti počal nápis na Pražské bráně „Königliche Stadt Böhmisch-Budweis.“ I dali rozkaz, aby noční dobou osudné „Böhmisch“ bylo zabíleno. Ale co čert nechtěl? Buď že vykonavatel rozkazu byl nějaký „verkappter Tscheche“, nebo že rozkazu náležitě neporozuměl, nebo že té noci svítila nějaká hvězda nešťastná: zkrátka dobře za jednoho krásného jitra na div svůj divoucí občánkové z předměstí pražského do města se beroucí na bráně četli ominosní nápis „Königliche Stadt Böhmisch.“ A jako na místě, kde někdy stála bezbožná města Sodoma a Gomorrha smolné se rozlilo jezero, tak na místě, kde dříve se pyšnil „Budweis,“ leskem mlečné dráhy se pyšnily pruhy běloskvoucího vápna. Ve Břežanech zas, abych se vrátil, odkud jsem odbočil, na hostinci páně Hofmoklově nevím od kolika let na veliké černé tabuli se pyšnil nápis Hôtel de l' Europe“ a živá duše v nápise nespatřovala nic závadného. Až tu Jiřík, syn starého hôteliera, když v koleji Švýcarské panny gouvernantky povyspěl poněkud ve francouzském jazyku, shledal velikou chybu, a jakož byl chlapík energický, ihned usiloval o to, by došla náležité opravy. Sjednán lakýrnický Apelles jakýsi, aby noční dobou přečernil hříšné *l'*. Ale ten po tmě nějak koncepty si zmátl a přečernil dobře oprávněné *de*. Na zítří lidé, kteří tisíckráte mimo šli tabule nic si nevšímajíce, houfně se zastavovali hlasitě z metamorfosované tabule se chechtajíce; ne že by nové chyby francouzské si byli všímali, ale že černý lesklý pruh učiněný přes *de* v pravdě okázale se odnášel od ostatního tla tabule dávno pošedivělé. Starý Bavorák zuřil. Zavolaný Apelles huby dostal do syta. Ale když slíbil, že chybu opraví, dána mu milosť. Za bledého svitu cudné luny milý Apelles v skutku zárovnou čáru z nebohého *de* jak tak oplákl a tím silnějším mázem vyhubil hříšné *l'*. I zaleskla se na příští den tabule divně zestrakatělá nápisem „Hôtel de Europe.“ Ale nastojte! Ještě prý zohyzděná tabule nebyla zprávna. Strašilo neoprávněné *e* v silně vybledlém *de* a chybil při něm apostrof. Dvojím léčením tabule byla tak zmazána a znešvařena, že na léčení třetí už ani nedošlo. Tabule na několik dní zmizela úplně. Za to však se pak zableskl v nové slávě na ní písmeny mnohem vkusnějšími a ovšem i zlatějšími nežli dříve provedený nápis „Hôtel d' Europe.“

Jakož u slečny Švýcarky franština pilně se pěstovala, v hôtele d' Europe úsilovně se provozovala uměna taneční. Prušák jakýs až kdesi z Vratislavě jménem Hollmann, pidimužík s ohromnými kníry, hlavy pačesaté a fantasticky načechrané a těla kaučukově pružného za honorář dosti mírný jal se kdysi na několik neděl

před adventem mládež Břežanskou zasvěcovati v tajnosti uměny Terpsichořiny. Liboval jsem si společnosť v hôtele se scházející nemálo. Z děvčátek tu se tak ochotně učících obzvláště mi se zalíbily obě sestry Jiříka Hofmokla, jež se sestrou mou chodily do školy. Vídal jsem je už před tím dosti často, ale nikdy mi se nezdálo, že by byly pěkný a mily, až při tom tanci. Obzvláště mladší Pavlinka mi jaksi padla do oka. I nevím, nebyl-li bych se už tenkráte sám o tom nevěda zamiloval, kdyby zlá náhoda tomu byla nezabránila. Roznemohla mi se má sestra nemocí zlou, nejspíše jak nyní hádám, tyfem. Matka chudák div si nezoufala. Ve dne v noci trvala u lože sestřina a já, kde jsem měl jakou chvilku od školy volnou, tolikéž jsem vyseděl u sestry. Tu teprve jsem začal se vší vroucností sestru milovati, když svrchované bylo nebezpečí, aby mi osudem zlým nebyla odňata. Vroucněji nežli jindy jsem se zase modlíval. Ba jednu neděli, když nemoc sestřina byla nejprudší, o velké u Bernhardinů jsem ležel „křížem“ po celou mši svatou. Jestiť, neb alespoň býval v tu dobu zvyk v Haliči, ovšem jen u sprostého lidu rozšířený, že, kdo na jisto něčeho se chtěl domodliti na milém Pánubohu, po všecku mši leže na tváři a ruce obě maje roztaženy pravým úhlem od boků se modlil a modlil nic nedbaje ni vstávání při evandělii ni bití v prsa při pozdvihování ni žehnání se křížem při požehnání ni čeho jiného. Nevím už, jak se to sběhlo, ale nejspíš asi že ve škole se událo milovanému katechetovi našemu Hirschlerovi mluviti o sliběch: tolik vím, že jsem i já slib učinil tajný sic ale slavný, uzdraví-li mi se sestřička, že nikdy více nebudu tančiti.

A sestřička mi se uzdravila. Radosť v rodině nesmírná. Snášeli jsme jí, co jsme kdo mohli, aby se potěšila a pobavila. Za několik neděl bylo to na svaté tři krále roku čtyřicátého prvního, zase jsme již v Hofmoklově hôtele při zvucích vyšetalého klavíru nadto pak i důkladně rozladěného se točili v kole o všecko pryč. Já zapomenuv na učiněný slib jsem si popadl Pavlinku a jak křepčím tak křepčím. Náhle však, nastojte! sklouznuv na podlaze čerstvě voskem napuštěné padnu jak dlouhý tak široký a Pavlinka se mnou. Smích až se okna otřásala. Studem polit já ze sálu ven. A v tom okamžiku též už svědomí ve mně se ozvalo hrozným hlasem: porušil jsi svatý slib. Mnoho, mnoho dní chodil jsem jako zdrcen úzkostně každý den očekávaje, že sestřička mi ulehne zase, by víckráte nepovstala, ale nikomu nikdy ni slovem o tom, co se dálo v nitru mém, jsem se nevzmínil. Sestra zůstávala zdráva, bouře v burácejícím nitru mém znenáhla se utišila, ale k tanci od onoho osudného večera tříkrálového nohy jsem nepohnul nikdy. Samému hôtelu d' Europe pečlivě

jsem se vyhýbal, a událo-li mi se kdy, že jsem provázeje od Hofmoklů sestru domů zahlídl Pavlinku, nezdála mi se už tak hezkou jako jindy, když jsem ji vídal v kole.

Mladého srdéčka mého tou dobou dobyla si kráska jiná. Za dlouhých večerů zimních častěji nežli jindy jsem chodíval s matkou ke kmotrovi Duškovi. Kmotrovství každý skoro rok se utužovalo víc a více, poněvadž málo kdy matka země vykonala povinovaný svůj oběh okolo slunce, aby pajmáma Dušková byla potřebna nebývala svatého kmotrovství pro některého toho potomečka svého. Okolo strýce Ignáce se to dětmi jen hemžilo. Mezi všemi těmi dráčaty mi nejmilejší byla malá Kačenka. A bylo to dítě věru podivu hodné. Všude jí bylo plno, všude vše viděla, na vše se doptávala a vše, čeho se dověděla, všude hned zase vyzváněla. Co jednou kdy slyšela, pamatovala si na léta. Že německy a rusky švitořila, nebylo divu: bylať matka její Vídeňanka a dvě služky domácí Rusínky; ale Kačenka i česky netoliko rozuměla, nýbrž i hbitě brebencovala, a to jen že otec její se strýcem Ignácem, byli-li sami, každý den si nějakou chvíli pohovořili česky. A z ústeček toho malého čtyrletého tvora ta čeština tak nekonečně líbezně zaznívala, až milo bylo poslouchati. Za to však Kačenka byla miláčkem strýce Ignáce. Choval ji skoro ustavičně na klíně, ačkoli tu bylo dosti havědi drobnější; kde co „dobrého“ jí kupoval a snášel, přes to že na mlsnotu hrubě huboval a za zdroj všelikých nectností dětských ji prohlašoval; ba i leckterou nezbednost jí rád promíjel a vůbec slabším se prokazoval, nežli otec nejslabší. Zamanula-li si Kačenka, aby strýc Ignác vypravoval pohádky, – a ona si zamanula velmi často, – hned jí vysedl a vypravoval ochotně. Za to ve světnici takové zavládlo vždy ticho, že bys pavouka byl slyšeti mohl uspřádati síti své. A já neméně zbožně jsem poslouchal nežli ta drobná chasa. Neboť strýc Ignác vypravoval, ať si tomu ostatní děti kromě Kačenky rozuměly, ať nerozuměly, jen česky. Ký div? Vypravovati upřímně a nelíčeně, od srdce k srdci, dovede člověk toliko řečí jednou, řečí tou, ve které se zrodil, třeba se jich přiučil v životě půl kopě.

Stalo-li se kdy, že jsem na hodinku se ocítil se strýcem Ignácem sám, uváděl jsem mu na mysl, co buď bratr jeho neb on sám tenkrát a tenkrát napověděl o domovině své, o rytířských hradech, o bývalých honbách na vlky a věci podobné, a strýc Ignác libě se usmívaje pak hezky ze života vypravoval o Koldovi Náchodském, o Pancíři Smojenském, o pánech Hronovcích a Kolovratech, Opatovském pokladě a co sic mu právě se vynořilo na paměť.

„Ach Janoušku!“ často, když se hodně byl napovídal, si povzdechl, „kdybych tu měl svou kroniku,“ – míniltě, jakož

jsem později zvěděl, Hájkovu, — „to bych vám toho mohl napovídati! Ale ta má hlava už je jako řešeto. Nic si nepamatuje.“

Já pak, kdybych byl uměl kouzliti, sotva bych oč jiného byl stál než o tu zázračnou kroniku.

Než přes to přese všecko, že mi se někdy něco v srdci ozývalo, co asi zavznívalo jako: „Človíčku! nezdá se, že bys byl Němec,“ přece ze svěrací kazajky německé, v níž jsem byl upjat, nebylo tak snadno vyváznouti. Spiessovy rytířské romány, Claurenovy sentimentálné povídačky, novelly Tromlitzovy, Vanderveldovy a Zschokkovy, jimiž mě židáček Bernstein zásoboval, utužovaly mě ve smýšlení německém zas a plné procitnutí uvědomělosti české utlumovaly.

Ve škole vše chodilo starým řádem. Práce málo a snadna. Latina vezdejším chlebem byla jako léta předešlá; řečtina odpočívala skoro na dobro, mathematiky a dějepisu dotýkáno se jen leda bylo. Mezi spolužáky však dosti horlivě, pokud tomu nad míru nepříznivé poměry knihkupecké dovolovaly, pěstována četba polská. Chodily z rukou do rukou všelijaké knížky a knížečky. ale já jsem se jich přese všechen nedostatek lektury dlouho ni nedotýkal. Tak hluboce ve mně byla utkvěla vštípená již téměř v kolébce nenávisť ke všemu, co nebylo německého. Konečně však obzvláštní náhodou zlomen i ten železný kruh mé předpojatosti.

Pozoroval jsem někdy, že spolužáci ve škole významně druh na druha mrkají, tajně si do ucha cosi šeptají, pak úkradkem malounkou knížečku si podávají, jakmile však já nebo Hirnschall nebo židáček Bernstein k některému z nich se přiblížili, hned jako by do vrabců střelil, se rozcházejí a knížečku co nejpečlivěji v kapse uschovávají. Vida jednou, že důvěrný druh Solecki takovou knížečku v kapsu svou ukládá, neodolatelnou zvědavostí jsa puzen vyčíhal jsem za některý den dobu, kdy Soleckého nebylo doma, a dobře tuše, že knížečku mezi jeho knihami školními na jisto najdu, chutě jsem se dal do hledání. Knížečku šťastně najdu, a zasednuv za stolek, dám se do čtení. Přečtu stránku, přečtu dvě, ale čtenému jak nerozumím tak nerozumím. Ne že by mi buď jednotlivá slova nebo spojitosť jich byly neznámy bývaly, ale věc, věc, o kterou tu běželo, byla mi cizí na prosto. Byla to horoucí líčeň křivdy, jež se stala národu polskému rozdělením starobylé jich říše, líčeň útisků, jež snášeti bylo uhnětenému národu, a v dalším asi průběhu vyzvání, by Polska stará brannou rukou byla zas obnovena. Slovem, byla to jedna ze přečetných brožur, kterými emigrace polská hojně zásobovala čtenářstvo Polské jak v Kongresovce, tak v Haliči a na Poznaňsku. Když tak zahloubán nad knížečkou sedím, Solecki

tu z čista jasna stane přede mnou. Sotva že znamená, jakého to já zapověděného požívám ovoce, knížečku zlostně mi vytrhne a hrozivě: „To nie dla Szwabów pisano," zvolav knihu zamkl do svého kufříku.

„A co se tolik durdíš?" jal jsem jej chlácholiti, „vždyť já celému tomu povídání nerozumím za mák."

„Těžko rozuměti Švábovi, co hněte Poláka," trpce se usmál soudruh. „Chceš-li rozuměti, přečti si tuhle to."

Pravě to podával mi knihu hrubou na tlustém papíře skoro popelavém tištěnou literou tolikéž hrubou a neúhlednou. Byly to dějiny království polského sepsané při samém počátku nynějšího století polským piaristou Františkem (tuším) Wagou. Solecki asi rozumoval, že mu se za knížečku tu pěkně poděkuji a ji nechám tak. Ale v tom se zmýlil. Vzal jsem milého Wagu a bedlivě se jal v něm čítati. Starý latinský Długosz, jejž jsem téměř od konce do konce byl prolouskal, v porozumívání nové četby mé mi byl ovšem nápomocen velice. Když jsem s Wagou byl hotov, v rajské naivnosti své jsem požádal Soleckého, aby mi půjčoval i těch knížeček na velínovém papíře tištěných v pěkné, žluté obálce. Solecki se potutelně usmál a místo jedné knížečky z kufříka, – (neboť na stolku jeho od té doby, co mne byl přistihl na mlsku, kromě knih školních nenechával ani lístku), – vyňal hned knížečky čtyři. Nebyly to však brožury Pařížské, nýbrž Josefa Ignacia Kraszewského román „Maleparta." Líbil mi se velice. Předsudek byl překonán a já znenáhla jsem začal poznávati též spisy polské. Přece však nemohu nedoložiti, že polských knih jak mezi spolužáky tak i ve velkém obecenstvě bylo dosti po skrovnu proti spoustě všelijakých těch knih německých, kterými vykazovati se mohl skoro každý Szwab a zvláště Szwab od péra.

V tu dobu, když jsme roku čtyřicátého prvního zase konali domácí slavnost svatojanskou prozpěvujíce písně české, zlá se nám udála v domě nehoda. Služka jednou záhy z rána, když jsme si ještě všichni hověli pod peřinami, náhle vrazí do dveří a všecka vyděšena volá: „Niema krowy w chlewie. Zkradziona!" Povyskakovali jsme kde kdo z postelí a do chléva. Kráva „Bačka" vskutku ta tam i s teletem. Rozběhlo se na všechny strany asi pět husarů, tatínkových to tovaryšů; chodili hodinu, chodili dvě i tři, ale po krávě nikde ani stopy. Minul den i druhý a po krávě poptávky všecky marny.

Tu jednou třetího nebo čtvrtého dne před samým polednem tatínek odkudsi z města přijde všecek udýchán a shání se po mně. Byltě mu poradil strážmistr Hampl neomylný prostředek, kterak by zloději naší krávy se přijíti mohlo na stopu.

„Zhurta Janušku!“ kázal mi, „vezmi Evangelia a vyhledej evangelium, co začíná slovy „na počátku bylo slovo.“ Tak! Teď vezmi tuhle ten klíč,“ — byl to klíč od chléva, z něhož byla nám ukradena kráva, — „vlož jej do knihy k té stránce, na které je „na počátku bylo slovo.“ — Dobrá. A ty, maminko, rozežži hromnici. — Ale čím klíč do knihy zavážeme?“ náhle se pozastavil tatínek, „Musí to býti buď povijan z dítěte nebo svěcená pentle,“ starostlivě dodal a tázavě pohlédl na matku.

„Snad,“ vece oslovená pozamyslivši se na chvilku, „abychom vzali pentli ze svíčky, kterou Katinka měla, když po prvé šla ke svatému přijímání.“

„Ano, ano!“ rychle přisvědčil otec. „To bude dobré. Tak! A teď, hochu,“ obrátil se zase ke mně, když klíč do knihy byl vevázán, „tváří se obrať ke slunci východu a klíč vezmi tak za ucho do obou prstů prostředníčků, jen co by ti kniha nevypadla z rukou, a pak evangelium „na počátku bylo slovo“ říkej hezky pobožně. Vždyť je snad umíš z paměti?“

„I umím, tatínku!“

Když pak vše podle předpisu bylo připraveno a upraveno, jal jsem se evangelium říkati, až jsem je přeříkal.

„Nu což?“ otázal se mne otec. „Ve kterou stranu klíč se otáčel?“

„V nižádnou, tatínku!“

„Není možná,“ podivil se otec.

„A ve kterou se měl točiti?“ zvídala matka. Neboť všecek výkon se dál, aniž jsme věděli proč a zač. Místo odpovědi otec mi kázal evangelium říkati ještě jednou a napomenul před tím co nejdůtklivěji, abych klíč v obou prostřednících držel co možná nejvolněji. Stalo se po slovu jeho, ale s výsledkem o nic lepším nežli po prvé.

„Myslím, že my naší Bačky vícekrát neuhlídáme,“ s resignací prohodil otec, když ani po říkání třetím klíč v prstech mých v nikterou se nehýbal stranu. Tu teprve jsme se dovtípili, že zaříkáním šlo o kravici.

Téhož dne k večeru po dlouhém čase k nám přišel strážmistr Hampl, jenž mě před rokem vyučoval šermu.

„Nu jak? Dopaden-li?“ hned od prahu volal.

„Ah, čerta starého,“ mrzutě odvětil otec.

„Toť se tedy stala nějaká chyba,“ mudroval Hampl.

„Jaká chyba?“ ještě mrzutěji můj otec. „Byla pentle svěcená, klíč založen ke slovům „na počátku bylo slovo;“ kluk můj snad také ještě nevinný; tak tedy v čem mohla býti chyba?“ — Hampl se zamyslil.

„A jak říkal Jánoš evangelium?“ po chvíli se tázal.

„Jak říkal?! rozumí se, že německy.“

„Aha,“ vítězoslavně Hampl na to. „Tu je chyba! Kde by svatý Jan rozuměl německy! Nerozumíť ani maďarsky. Psal své evangelium řecky a proto, má-li zaříkání se vydařiti, musí evangelium býti řecké.“

Mne chuďasa, kterýž jsem krátký tento hovor maďarsky vedený slyšel, obcházely mrákoty. Věděl jsem, že otec mi uloží říkati evangelium po řecku, a já, jakkoliv už za tři semestry jsem donášel z jazyka řeckého známku eminentem, na řečtinu přece hrubě jsem ni dívati se neuměl. I nebyla obava má licha. Sotva že Hampl z domu paty vytáhl, ihned otec na mne, abych svatojanské evangelium říkal po řecku. Darmo jsem vykládal, že neumím, že po slovech studenta Eberharda z Řešova nikdo se tomu jazyku naučiti nemůže. Tatíček proti tomu namítal, že kdo chce všemu se může naučiti a sám sebe mi vystavoval za příklad.

„Přišel jsem do Prajska a neuměl jsem slova německy. Ale že jsem si dal záležeti, mluvil jsem za několik neděl jako z vody. A neměl jsem professorův a neměl jsem knih. A když jsem se dostal k husarům, ani slova jsem neuměl uhersky. A teď, kdo by na mně poznal, že nejsem Uher rodilý? A neměl jsem knih a neměl jsem professorů. Ty tady se učíš druhý rok řecky a netrefil bys říkati kratičké evangelium? — Dnes si je přeložíš a zítra je budeš říkati.“

Věda, že od projevené vůle otcovy není žádné appellace, jal jsem se přemýšleti, jak bych z léčky, v níž jsem tak nešťastně uvázl, co nejsnáze vyvázl. V tom mi připadlo na mysl, že jsem vloni rovnaje knihovnu v Bernhardinském klášteře v ruce měl též nový zákon v řeckém jazyku. Sotva tedy zvonek zacinkal na první mši svatou u otců Bernhardinů, chvátal jsem do kláštera, přímo zamířil do cely pátera Isidora a věrně a po pravdě jsem mu vylíčil, jak pilná mi potřeba řeckého textu nového zákona. Páter Isidor vyslechl mě laskavě a ochotně z knihovny žádané knihy mi propůjčil. Ani se nenasnídav chvátal jsem z kláštera přímo do školy. Z božího dopuštění, — byloť asi před měsíčnou zkouškou, — měli jsme toho dne i řečtinu. Já používaje dobré náhody přepisoval jsem si text svatojanského evangelia řeckého na kus papíru. Byl-li jsem přespříliš u věc svou zahloubán, či vzbudil jsem jinak pozornosť professora Martina Hory, nevím. Ale zkrátka dobře pojednou se staroušek ocítil u mne, — seděl jsem v lavici na kraji —, a knihu, z níž přepisuji, mi vezme. Očekával jsem hromobitíčko. A to, kdyby náhodou byla bývala hodina latinská, jistě by mne bylo neminulo. Ale jaké bylo mé podivení, když pan professor zevrubně na knihu se podívav přede všemi žáky mě pochválil, že vynahrazuji, čeho škola pro

skrovnosť času prý předmětu tak důležitému vykázaného, poříditi nemůže, studiem soukromým vynahraditi hledím a knihy řecké si zjednávám.

A skoro ještě lépe nežli ve škole pochodil jsem doma.

„Máš-li řecké evangelium?“ otec na mne.

„Mám,“ určitá odpověď.

„Nu tak tedy,“ krátké kommando. Rozežžata zase hromnice, já zase zasedl a zase říkal, jenom že tentokrát řečtinou, z níž by se asi nebožtík Démosthenés byl ukuckal. A žeť jsem asi jsa pln hrdosti a radosti z toho, jak šikovně jsem věc navlekl, trochu sebou pošíval a vrtěl, i klíč, na němž evangelium zavěšeno bylo, pošinul mi se od pravé ruky k levé, jakoby ukazoval, zloděj naší kravice že bral se s ní na sever, stranou k Narajovu.

„Myslil jsem si to hned,“ tatíček pln jsa dobré předtuchy prohodil zatáčeje kníry, „že tu krávu ukradl některý ten chlap na konci Siółky. Je to tam zloděj vedle zloděje.“

A sotva hrubě dořekl na div nás všech pod samými okny zabučela naše Bačka. Div ten divoucí arci se udál způsobem zcela přirozeným. Kravici, jakož tatíček dobře hádal, ukradl chalupník na konci Siółky, přechovával ji pět šest dní u sebe a pak pěkně hnal na trh do Narajova, městyse ne více dvou mil vzdáleného od Břežan. Na trhu ji však žid Moško, soused náš, jenž otce vozil, hned poznal jako starou známou, zloděje dal zatknouti a kravici přivedl. Přivedl ji ovšem bez telete, jež asi hned bylo podřezáno a dílem pojedeno dílem po kusech prodáno. Že však rod Bačkovský proto nevyhynul, o tom po šedesáti skoro létech dostatkem jsem se přesvědčil.

„Kdo by si byl pomyslil,“ rozumoval tatíček, „že ten řecký jazyk takovou má zázračnou moc a sílu! Slýchával jsem vždy, že není k ničemu. Ale že ty, Januši,“ obrátil se řečí ke mně, „tak málo nebo řekněme nic neumíš řecky, hodně na tebe mě mrzí. Že se mu nikdo nemůže naučiti, jsou hloupé řeči. Ty se mu naučiti musíš. Jak se jen sejdu s Hamplem, požádám ho, aby tě učil. Hanba dosti, že se tomu nenaučíš ve škole.“

Darmo byly všecky mé námitky, darmo prosby, darmo přímluvy matčiny. Otec, jakož si byl předsevzal, sjednal s Hamplem, bývalým studentem Varadínským, jenž chvastavě o sobě hlásal, že umí latinsky a řecky jako maďarsky a německy, že mě několik hodin do téhodne učiti bude řecky.

Loudavým krokem bral jsem se na hodinu první. Strážmistr Hampl bydlel na „generalce,“ prostranném to stavení skoro už za městem, pod jednou střechou s plukovníkem, a byl u něho

štolbou. Zastal jsem jej, an na dlouhém divaně se váleje odpočívá a z dýmky své vypouští pravé oblaky kouře.

„Jó napot, Jánoš! hogy vagy (dobrý den; jak se máš)?“ pozdravoval mě. „A což? Budeme-li se učiti řecky? – Eh! hlouposti! Nač je ta řečtina? Na nic. Natrápil jsem se s obludou jen dost. A co z toho mám? Nic. Kdybych neuměl trochu kobyly proháněti, neměl bych co žvýkati. Pravím ti, hochu, na koni jezditi, to je něco. Když tak člověk na koni jako vítr letí a švarná děvčata dechy v sobě tajice za člověkem pohlížejí, hé, to něco! – Víš co, Jánoši? Nechejme řečtiny řečtinou. Budu tě učiti na koni jezditi. – No co?“

Mně radostí se zaleskly oči. Hampl jako kapr vymrštil obhrublé tělo, přímo se mnou zamířil do stájí, na počestného starého bělouše vložiti a řemenem připevniti dal houni a hajdy v okol. Ačkoli jsem se na klisnu dosti hbitě vyhoupl, dosti zpříma na hřbetě jí zasedal, dosti pevně kolena svíral, dosti šikovně se chápal uzdy, což vše Hampl jako dobrý paedagog ochotně uznával, přece naučení svá dávaje tak řval, jakoby alespoň eskadronu husarů měl před sebou. Všecek spocen a sotva nohama vláčeje dovlekl jsem se z první řecké hodiny domů, hodiny druhé sotva se moha dočekati.

Tak jsem chodil do řecké hodiny po celé dva měsíce, až jednou, když jsem už i v sedle seděl pevně, jako bych s koněm v jedno byl srostlý, Hampl chtěje způsobiti rodičům mým překvapeníčko sám si dada statečného vraníka osedlati mě provedl koňmo celým městem a dlouhytánskou Siółkou tryskem okolo obydlí rodičův až k prvnímu milníku na silnici k Narajovu. Otec bystrého jsa zraku od kovárny nás zahlídl a mne ovšem i poznal. Zvěstoval událosť neslýchanou hned mamince, ta však o všechen svět divné zvěsti nechtěla dáti víry. Když tak o možnosti a nemožnosti toho, co se stalo, vespolek se oba přeli, já s Hamplem ne tryskem ale švarným klusem přirazíme ke kovárně, sesednuvše koníky přiskočivšímu držeti dáme husarovi a sami pod hostinský se béřeme krov otcovský.

„No co?“ hned od prahu hovořil Hampl. „Umí-li Jánoš řecky? Dobrý žák. Bůhtě ví. Na svého Vin-fene (starého čerta),“ tak jmenoval vraníka svého, „arci bych si ho vsaditi netroufal, ale Szép-leány (pěkná panna) nese jej jako panenku.“

Bylo radosti plný dům. Hamplovi vystrojena skvělá večeře.

Ale na zejtří pod večer v obydlí našem jak vzácný host se vyskytl a netušený tak nežádaný ba skoro nemilý. Sestoupil-li zajisté kdy s Olypské výše své professor Martin Hora pod nizounký krov prostého kováře, neznamenalo to nikdy moc po-

těšitelného. A co jej, duši dobrou, přimělo ku procházce z aristokratické Adamówky na plebejskou Siółku?

Dlouho tu toho tu onoho z denních klepů se napodotýkav konečně i o tom se vzmínil, že jízdecká produkce má včerejší s Hamplem v učitelském sboru zlou způsobila krev, tak že se i o to jednati bude, nemá-li mi se dostati pro pohoršení dané dvojky z mravného chování.

„Pane professore,“ zavdav si dobrého domácího piva otec můj s kuráží ne vždy při něm na skladě ležící vážně promluvil, „co z mého syna bude? Nejšťastněji-li vše dopadne, vojanský lékař, a lépe řečeno, lékař u pluku husarského. Suďte sám, bude-li mu třeba, by uměl jezditi čili nic. A kdy se tomu má učiti? Může-li nyní, proč by odkládal na dobu pozdější. Či zameškal-li co v učení?“ dodal a tázavě na professora pohlédal.

„Ne, ne! Lhal bych tvrdě tak,“ zněla odpověď. „No, jen když vím, co a jak. Však se o to zasadím, aby nebylo zle.“

Jakož pak vskutku asi se zasadil. Neboť když za několik dní byl konec roku a v ruském chrámu Páně opět veřejně čítány klassy, o mně prohlásil povýšeným hlasem Martin Hora: ex omnibus eminentem, a krajané šumaři plukovní spustili na kruchtě hlučnou intradu.

Jsem zase na konci jedné kapitoly a ty, milý čtenáři, marně v ní jsi hledal vzmínky o nějakém historickém výprasku.

Dlouho byl o to spor a je snad posud, končí-li se školní rok tím dnem, ve který se zpívá *Te Deum* čili předvečerem toho dne, kdy se zpívá *Veni sancte!* Já, mám-li souditi po výprasku, kterého mi se dostalo o prázdninách po roce tak slavně ukončeném, rozhodně se přidávám k těm, kdož hájí alternativy druhé.

XV.

> Lesnatými svahy, úvaly
> kozáci dva volně klusali.
> Jeden stařík vrásčitý a sivý,
> seděl vzpřímen jako horská jedle,
> druhý skloněn, mladík zádumčivý,
> jako ve snách kolébal se v sedle.
>
> *Sv. Čech.*

Na prázdniny roku čtyřicátého prvního těšil jsem se už kolik měsíců napřed. Ve hlavě mi se rojilo plánův alespoň půl tuctu na všelijaké tragédie. Jednak vypravování Długoszowa, a z těch obzvláště vypravování o třech mohutných Boleslavech polských, jednak rytířské romány Spieszovy a z těch obzvláště divoký *Wallrab von Schreckenhorn* a přeněžňounké *Zwölf schlafende*

Jungfrauen zdály mi se poskytovati výborných k nim látek. Zpravoval jsem se opatrně ve příčině té, jakkoli jsem nevěděl o jeho existenci, pořekadlem českým: „obé dobré, hus i prase.“ Vzorem mi vždy zůstávaly plody musy Kotzebueovy. Jeho *Bayarda, Giselu, Hraběte Beniowského* a jiné a jiné výtvary jeho dramatické, nyní dávno pohlcené vlnami zapomenutí, čítal jsem opět a opět uměje celé scény z nich nazpaměť. Ale ze všech těch mnohoslibných plánů, nevím, šťastnou-li či nešťastnou náhodou, nevyspěl ni jeden v plod. Neboť pluk náš toho roku ne jako léta jiná na „kontrakci,“ t. j. na celoroční cvičení vojanská kommandován byl kamsi v okolí Lvovské, nýbrž do Tyśmienice, městečka, nebo libo-li, města poblíže Stanislavova, a když tatíčkovi se nepodařilo jako jiná léta domoci se dovolené, v radě rodinné sneseno, že všecka rodinka na prázdniny s otcem se odebéřeme tam.

Tyśmienica ode Břežan vzdálena jest sotva více dvanácti mil. Nicméně divisi, kterou sprovázel otec můj, na vykonání toho marše po tehdejším, poněkud loudavém řádu pochodním, vyměřeno úplných pět dní. Proto jest ustanoveno, že já s tatíčkem vykonám první tři stanice sám, a matka se sestrou že za náma přijedou do stanice předposlední, nad Nižíňovem, bychom pak společně slavili vjezd svůj do Tyśmienice. A jakož usneseno, stalo se

Za překrásného dne srpnového divise Břežanská ne sice zorním jitrem ale tak asi o sedmé hodině ranní vyrazila na východ, směrem k Podhajcům. Otec s polní kovárnou však asi o dvě hodiny se odebral později. Z toho viděti, že tenkráte disciplina vojenská nebyla až tak neslýchaně přísna. Tudíž i jeden ze čtyř koníků přípřežných na dopravu polní kovárny vojanskou huní pokryt, po pravidle opásán řemenem, opatřen uzdou, a já na něm jsem vykonal na nevýslovnou radosť svou první delší pochod rejtharský. Všecek spocen a utrmácen a nohou pod sebou sotva cítě o polednách jsem se v Podhajcích smekl se svého koníka. Byl bych si rád někam pod strom ulehl a trochu posílil odpočinkem; ale zlá náhoda mi ho nepopřála. Sotva že bylo po chudobném obídku všelijak upraveném, jak se právě na marši upravuje hostem nezvaným, byl jsem kommandován do kovárny a tahal tam skoro do sedmé hodiny večerní měchy. Neboť z vojanských koní hned na prvním pochodu drahně jich poztrácelo podkovy a do příštího dne ovšem zase stůj co stůj kopyta musela býti opatřena podkovami novými. Kde tedy jaká ruka řemesla umělá k dílu se měla a na tahání měchů zbývaly jediné študentské ruce mé.

Okolo šesté hodiny, když jsem unaveností téměř už nevěděl kudy kam, z čista jasna se tu ocítil u mne nastávající syntaxista Timofej Mandybur. Hledal mne zvěděv o příchodu hu-

sarův už asi půl hodiny, až mě šťastně našel. Přívětivě jsme se pozdravili a přibylec znamenaje, že melu z posledního, neváhal hodnou chvíli měchy tahati za mne. Když tak byl v nejlepší práci, šel tudy cestou otec jeho, muž to, ačkoli krejčí, údů statečných a postavy po vojansku vzpřímené.

„A do licha, Timofeju!" zasmál se vcházeje do kovárny. „Ty-li se dal na kovářství? — Ba však věru nedbal bych. Čerta do těch studií!"

„Mi ember az? (Co je to zač?)" maně se otázal a více jako sám sebe tatíček přicházeje z venku.

„Katona-szabó vóltam, uram (Býval jsem vojanským krejčím)," po vojansku zpříma se ozval otec Timofejkův. „A nyní trochu píchám pro šosáky-měšťáky," hovořil dále po maďarsku, jakoby věděl, že si rázem dobude náležité váženosti u tatíčka mého, spustí-li na něj řečí plukovní. Za nějakou chvíli oba mužové náležitě se seznámili, kratinké hovory mezi sebou vedouce a přerývané, poněvadž přes tu chvíli otci mému vybíhati bylo před kovárnu se žhavou podkovou. Nemohouce na místě ukojiti touhy, by zvěděli navzájem osudy své, umluvili se, že po hodině osmé se sejdou v hospodě na náměstí.

Hodnou chvíli před dobou umluvenou seděl jsem už s tatíčkem za stolem nakládaje jako mlatec a těše se, že Timofej asi přijde s otcem a že i my dva vzájemně si povíme, co by nás těšilo. Ale jak udeřila osmá, Timofejův otec byl tu, jen že bez Timofejka. Nezbývalo mi tedy, než abych tu seděl sám a naslouchal mravným způsobem starořeckým hovory starších. Bylo jich až až! Co tu s obojí strany navypravováno, a jakož u starých vojáků skoro samo sebou se rozumí, nabájeno o všelikých příhodách a nehodách, pochodech a garnisonách, ač mě tehdáž zajímalo velice, dávno jsem vypustil z paměti; ale některé poznámky, jako nahodilé, hluboce mi v ní utkvěly, poněvadž jsem je z archivu duševního za živobytí vytahoval bezpočtukráte.

„A což?" tázal se otec můj otce Timofejova, „jste-li rodem Maďar, že tak pěkně mluvíte maďarsky?"

„Uchovej!" odvětil otázaný. „Narodil jsem se tady, v Podhajcích." —

„Toť tedy jste sloužil u husarů?" zvídal otec dále.

„Ni hodinu," byla odpověď. „Byl jsem u hulánův. Ale což? Tu člověk za své skoro třicítileté služby přijde posádkou do Welsa, tam co člověk to Němec; naučí se tedy německy. Tu zase do Rába a Debrecína, tam co člověk to Maďar; našinec se naučí maďarsky. Tu zase do Verony nebo Cremony, člověk se naučí taliánsky. Proto že tak, jako mnohé to Němčisko u nás, aby tu dřepělo padesáte let a přece neumělo ani hubou klápnouti

po polsku, to člověku by bylo hanba. Platno nic! Jím-li chléb německý, zpívám německy, a jím-li maďarský, maďarsky, a kdybych přišel mezi pouhé cigány a ti mě živili, zpívati budu po cigánsku.“

„To dobře tak,“ pochvaloval otec. „Ale to když umíte německy, doma se ženou a dětmi mluvíte německy?“

„A nač bych já to dělal?“ zněla odpověď. „Pokud byl Timofejek doma, mluvil jsem do něho německy. Chtěl jsem jej dáti do Břežan na krejčovinu. Krejčí musí do světa. Musí tam na západ, proto že u nás přece tak z gruntu krejčovině se nenaučí. Ale když byl Timofejek z domu, – ostatkem mám jen holky, – mluvíme doma zase jen polsky. Nu, ona to po pravdě řečeno ani není tak pravá polština; my tomu říkáme rusky, ale s Poláky se domluvíme. A já, já dovedu i polsky mluviti. Byl jsem pět let ve Wadowicích. Hej! jak se tam mluví polsky! Krásno poslechnouti.“ I zakrucoval si kníry své se zálibou nemalou.

„Ale když člověk umí řeč pěknější, proč by nemluvil pěknější?“ namítal tatíček můj. „Já se ženou a dětmi nemluvím jinak nežli německy,“ přidal ne bez jakési chlouby.

„Inu,“ nabíraje čelo v odvět dal krejčí, „viděti, že jste Němec rodilý. Každá liška svůj ohon chválí.

„No,“ ne bez váhání jakéhos, ale prostoduše odvětil otec. „Já takto že bych Němcem byl rodilým, nejsem. Jsem Čech; od Pardubic.“

„Pardubice! Pardubice!“ prudce volal krejčí. „Tam Němci, pouzí Němci. Také jsem tam ležel tři léta. Jen ten sprostý čeledín tam mluví jakousi hatmatilkou, „popsutou“ (pokaženou) to polštinou. Češi jsou všichni Němci. V Čechách člověk s němčinou se dokonale obejde všude.“

A na tom zůstalo. Hovor se obrátil ve stranu jinou. Já dumaje v koutku o věci jsem přemýšlel. V nitru mi se cosi ozývalo, že ta čeština přece jen jest něco jiného nežli pouhá popsutá polština. Vynořovaly mi se v mysli podoby milé tety Bohdanecké, paní Háringové Slavkovské, strýce Ignáce a malé Kačenky Duškové a konec konců byl, že ta čeština přece jen není tak sprostá hatmatilka, že přece jest více nežli popsutou polštinou.

Dlouho do noci staří dva vojáci všelicos ještě si vypravovali, ale já schouliv se do koutku na lavici usnul jsem snem spravedlivých. Jak jsem na kvartýr se dobrkal, už nevím. Druhého dne však zdráv a čerstev, jakoby lopotu předešlého dne vůbec ani bylo nebývalo, zase na přípřežném koníku jsem s divisí husarskou po rejtharsku se bral ke stanici druhé, k Monasterzyskům.

Den byl událostmi nějak vzácnějšími dosti chud.

Zvláštní kratochvíli mi však způsoboval pobyt na hospodě. Měl ji v držení bývalý strážmistr pluku našeho jmenem Píseker.

Ačkoli vědou etymologickou od té doby se ni dosti málo nezanáším, co jsem před léty asi dvacíti na základě zprávy meteorologické, zvěstující počasí krásné, vydav se na procházku předůkladně zmokl, ba na kůži promokl, přece troufám si tvrditi, že hlasy označující milého Písekera za žida původně českého a ve třetím nebo čtvrtém koleně uherského nebyly asi lichy. Než tomu si buď jakkoli; pravdou pravdoucí zůstane, že jeho hostinec byl zařízen dosti pěkně. Kulečník uprostřed prostranného sálu postavený málo mě zajímal. Jídlo mi šlo ovšem pod vous znamenitě; nefalšovaná voda chutnala mi jen což; ale Píseker měl postaráno i o požitky duševní. „Allgemeine Augsburger Zeitung" ležící na jednom stole nevábila mne hrubě k sobě, za to však dvě pitvorné figurky, z nichž jedna umístěna byla u samých dveří jídelny a druhá u prostředního ze tří oken, způsobovaly mi vyražení neobyčejné. Onano představovala mužíka břichatého v allongeové paruce se třírohým pod paždí kloboukem, ve hnědém fráčku, těsných kalhotách, bílých punčochách a ve střevících ohromnou mašlí ozdobených, a pod ním klassický nápis:

»Was glotzst du mich so starren Auges an?
Am Fenster dorten steht ein andrer Mann.«

Rozumí se samo sebou, že dušinka tak zvědavá jako má nelenovala ihned vyhledati mužíka u okna. Nalezen byl snadno. Podobal se mužíkovi u dveří jako vejce vejci. Ale co hlásalo dvojverší pod obrázkem?

»Der Esel dorten an der Thür
Schickt alle Narren her zu mir.«

Zamrzel jsem se nemálo vida se takto prohlášena za blázna, přece však překonav první nevrlosť několikráte jsem popoběhl od figurky údveřní k figurce náokenní a srdečně drastickému vtipu jsem se zasmál.

Práce toho dne v kovárně bylo tak málo, že služeb mých se v ní nedožadováno. Těkal jsem tedy celé odpolední po pěkném okolí. Bylo právě o žních. Na polích plno ruchu, plno zpěvu. S obzvláštní zálibou díval jsem se kolik hodin na to, jak na ohromném lánu, zjevně to poli panském, snopy skládali v umělé stohy, kteréž pod rukama robotních sedláků jako by ze země vyrůstaly. Když pak slunce se už ponachylovalo k západu, směrem ku městečku tu se berou odkudsi dvě postavy mužské. Jedna břichatá jako bečka, čepici co chvíli smekaje červeným šátkem s plešaté hlavy a zarudlého obličeje si utírala pot, druhá tenká jako tyč a vyschlá jako treska zapiatý kabát zelený vždy

ještě si přidržoval u vyhrnutého límce ke tváři, aby, možná-li, naň nezaválo ni větérku. Břicháč ustavičně mluvil a mluvil tak hlasitě, že ho slyšeti bylo na dobrých padesáte kroků. Soudruh jeho jen čas ob čas přikyvoval hlavou a slyšeti ho ani zřetelně nebylo, když už se oba mužové brali mimo mne. Mluvili na div můj divoucí vespolek česky. Porozhlédnuvše se poněkud ve směsici pracujících na poli lidí a uhlídavše vousatého mužíka přioděného krátkým kabátcem hnědým, jenž přepásán byl širokým řemenem, chutě zamířili k němu, a když se ocítili asi na dvacet kroků od něho, břicháč prapodivnou hatmatilkou zpolou českou zpolou polskou naň hlasem právě tuřím zařval:

„No což, pánie ekonome, dnieskaj czwartek; beňdě bulka?"

„A ja nie piekarz, aby u mnie bulki były," žertuje přibylcům naproti jda odvětil ekonom schválně nechtěje rozuměti české bulce a pomýšleje na bulku polskou, jež znamená naši housku. —

„Tož tedy," směje se hlasitě, poněvadž ekonomův vtip asi ne poprve slyšel, otázal se břicháč dále: „Beňdě dvaděšťa šest?"

„Dać ci, Szwabie przeklęty, dwadzieścia pięć," dále rozpřádal řeč ekonom a nahajkou svou (karabáčem), tím neumírajícím odznakem ekonomovské důstojnosti, rázně několikráte šlehl do větru.

„No, no!" zase břicháč, vzav ekonoma pod paží, žertoval dále. „To bych já nevytřímal (nevydržel). Jsem člověk slabý." Zašli dále do polí a já maje sobě přísně rozkázáno, abych před slunce západem byl doma, volně jsem se ubíral ku městečku zpět.

Zastal jsem tatíčka, an s fourírem Blažkou hraje ve vrchcáby. Hráli leda by si ukracovali chvíle. Nevadilo jim tedy pranic, když jsem se jal vypravovati, co jsem viděl a slyšel na panském poli. Jakmile jsem se vzmínil o bulce chtěje zvěděti, co tou bulkou břicháč mínil, Blažkovi se oči zajiskřily jako kocourovi, když skočí po myši, a hned se jal dotazovati, kdo to byl ten břicháč a kde ta umlouvaná bulka se měla hráti. Na to já ovšem odpovědi jsem nevěděl. Ale Píseker hostinský podle popisu mého hned uhodl, břicháč že asi byl panský sládek a hubený průvodce jeho mlynář nad *Zlatou lipou*, a bulku že hrávají v pivováře.

„Pojďme tam," vybízel fourír otce, nedokončiv ani hry rozehrané ve vrchcáby.

Šli jsme tedy. Kus za městem pivovár byl s prostrannou zahradou. Na verandě několik hostí popíjelo dobrého piva břicháčkova. On sám už s vyzáblým mlynářem, po bradu upiatým v kabátě, seděl svlečen skoro do košile u malého stolku a jakýmis ohromnými kartami mlátili oba o stůl až se to jako rány od plácaček na mouchy rozléhalo široko daleko. Co chvíli tu hřmotný

hlas sládkův, tu sípavě pronikavý mlynářův vtělující se ve slova *denáry! špády! baštony! kopi!* bylo slyšeti a zase chvíli po chvilce *desítička! šestka,* načež buď hlasitý smích sládkův nebo chraplavě kašlavý smích mlynářův se ozýval verandou. Fourír Blažka nedozíravý, že sotva na pět kroků od sebe koho poznával, jda po sluchu hned se přichomýtnul ke hráčům a maloulinkou chvilku se udržev přikýválkem, aneb abych po Pražsku mluvil *kibitzem,* přisládlým hlasem, když právě dohrána jedna *sekaná,* se ozval:

„Meine Herrn! in zweien ist's fad. Ich sei, gewähret mir die Bitte, in eurem Bund der dritte.“

Nabídnutí nenadálého hostě nehrubě jaksi oběma hráčům našim přicházelo vděk. Obhrublý sládek změřiv si příchozího od hlavy do paty, nic nedávaje na klassický citát jeho ze Schillera, svraštiv čelo odvětil zpolou německy zpolou česky:

„Jo, wissens, tos is bulka und to Němec . . . vědí . . . . Němec nicht hat . . . Nu vědí Němec čerta tomu rozumí.“

„I dyť já jsem taky Čech,“ usmívaje se sladce na to Blažka.

„Jó?“ radostně zvolal břicháč. „Když jsou taky Čech a ten ekonom chlap nás nechal dnes na holičkách, to jen přisednou. Však to bez toho jen tak kope. Co platno? Bulku dovede jen Čech hráti dobře a pravě.“

„Ó kleté plémě Takéčechů! Co ty jsi na světě se natropilo neplechy!“ nejednou jsem pomyslil uved si na paměť za let dospělých nevinnou tuto na pohled scénu . . . .

Příštího dne už velmi záhy zrána hnula se divise naše na marš k Nížiňovu. Neboť i mužstvo i koňstvo strádalo náramně den po dni víc a více se rozmáhajícím vedrem. Přes to již o hodině osmé, když ke stanici u Nížiňova nebylo více jedné míle, úpal byl nesnesitelný, koně, ač jen krokem se brali dále, potili se, až z nich teklo, tu a tam husar v sedle zavrávoral a z něho se vysmekl, psi běhající jindy vesele štěkajíce okolo vozů bagažních jazyky vyplazovali a rychle oddychujíce loudavě se plížili mezi kolesy vyhledávajíce chránícího poněkud stínu.

Uondáni do úpadu dorazili jsme konečně někdy po deváté hodině do vesnice naproti Nížiňovu na levém břehu Dněstra ležící, jejíž jméno mi se vykouřilo z paměti. Rozcouraná, rozházená jako téměř všecky vesnice Haličské po náramném prostranstvu rozkládá se na úpatí vysočiny dosti srázně se nížící k mohutné řece Dněstru. Nám kvartýr byl vykázán hned na kraji vesnice. Domek hospodáře našeho byl téměř pust. Obýval v něm s babkou jakousi, jež nám kuchtila oběd, sám jeden. Za řeči jsem zvěděl, že mu před rokem se provdala dcera, přede dvěma že mu zemřel syn, před několika žena. Mrzutý staroušek, vysoký, kostnatý, ustavičně semo tamo beze zvláštního zaměstnání

jakého popocházeje huboval mluvě sám k sobě. Přece však provozoval, jen že ovšem s horlivostí nijak okázalou, řemeslo. Vyráběl křemeny. Za obydlím svým měl vystavěnu kůlnu jakous a v jednom koutě jejím kamení podoby vejčité celou hromadu, co by dobře se vešlo na pět na šest for polských, to jest nepříliš velikých. Dlouhou chvílí nevěda, co bych a kam bych, přehrabovati jsem se jal ve hromadě toho kamení.

„Ej, paňátko!“ mrzutý mě po chvíli přicházeje do dílny své okřikl dědoušek vida mé dílo. „Nechejte toho kamení na pokoji; však Vám nepřekáží.“

„A nač to tady přechováváte?“ osmělil jsem se ho tázati.

„Hm!“ zněla odpověď, „však za roček, za dva, až začnete fajkę palić (kouřiti), zvíte, že pán Bůh nestvořil křemene pro nic za nic.“ —

Byl jsem po té odpovědi tak chytrý jako před ní a dosti hloupě jsem se nepromlouvaje ani slova zadíval na starouška. Konečně jsem se vzmohl na otázku:

„A kde máte kladiva, jimiž rozrážíte kámen tak tvrdý?“

Stařec se usmál. Vzal jeden z těch vejčitých kamenů do ruky, popošel s ním do druhého kouta dílny, kde ve špalíku nevelkém kovadlinka proti kovadlině otcově miniaturní zapuštěna byla, popadl kladívko tolikéž proti perlíkům otcovým nimravé, ťal jednou, dvakráte a z vejčitého kamene odlupovaly se ráz na ráz plátky o málo co hrubší, nežli slupky ze syrových brambor, až celý kámen ve dvacet, třicet plástí rozeštípán tu ležel před ním. Ve mně až dech se tajil podivem. Starucha vítězoslavným na mne pohlížel okem.

„Nu a z těch plátků teď už snadno se udělá křemen buď kuřákovi k užitku nebo do pušky vojenské.“

I vzal kladivečko spíše dětské hračce podobné nežli řemeslnickému nástroji, kotouček to zvící bývalých dvougrošáků, jen že o něco tlustší, do něhož rukověť zapuštěna byla nic delší než obyčejná měchačka kuchynská, položil plásť křemenovou na kovadlinu, ťuknul šest- sedmkrát zlehka na kámen a za několik okamžiků na div můj divoucí křemen, jak ho tehdáž kuřáci užívali na zapalování hubky přede mnou tu ležel hotov. Ne bez hrdosti jakési stařec drže jej proti světlu mi jej ukazoval.

Ledakdy ledakterou z nimravých událostí života svého jsem už přirovnal k událostem světodějinným; aby mi však bylo kdy na mysl připadlo praeparaci křesavých kamenů přirovnati k osudům české deklarace, věru mi nepřipadlo na mysl nikdy.

Staruchovi za náramného vedra člověku až dechu ujímajícího ani v té vzdušné kůlně nebylo do práce. Ukázav, seč je mistrovství jeho, bral se z kůlny ven a já v zápětí za ním. Pod širým

nebem paprsky sluneční jako žhavé šípy nám padaly na hlavy. Ale rozhled od kůlny, na svahu dosti strmém stojící, ke straně polední byl až okouzlující. Dole asi ve vzdálí půl hodinky cesty klikatý Dněstr dlouhým pasem valil modravé vlny své, za ním po pravém břehu jeho širošírá se rozkládala planina do nedozírna daleka a na kraji obzoru jižního jak ohromný násep vypínala se v modravé dáli temena nebetyčných Karpat. Ve vzduchu průzračném onde městečka a vísky bylo znamenati, pěkně jinde od lučin se odnášely háje a lesy, jinde zase široké plochy třpytných rybníků, — slovem byl to pohled rozkošný. Starého křemenáře však málo jaksi vábil utěšený rozhled. Zasloniv si levou dlaní oči hodnou chvíli se díval ve stranu jihovýchodní, na jejíž okraji v dáli ovšem skoro neviditelné tolikéž cosi černé stěně podobného bylo znamenati. Po některé chvilce pozatřás hlavou stoupal k obydlí svému mumlaje pro sebe: „To bude v noci Boží dopuštění.“

Úpal vždy se stával nesnesitelnějším. Celého půldne nekonečnou nudou jsa užírán strávil jsem na skrovninké zahrádce pod košatou hruší a nemaje co čísti semo tamo po sprahlé jsem se povaloval trávě. Ani když zapadla žhavá slunce koule na obzoru krvavě zbarveném a charé stíny se rozhostily po zemi, dusivé vedro nijak neustupovalo; však ono černé mračno, jež o polednách mi se na jihovýchodním nebesklonu podobalo vzdálené černé zdi, bylo již dostoupilo značné výše a čas po čase hluboce v něm zahučelo. Seděl jsem s otcem klidně ze své dýmečky kouřícím před chalupou na lavici. Nikde kolkol nebylo ni hlásku slyšeti. Všude vše jako by olověná tíha každému tvoru na prsou ležela, němo, ticho. Tu pojednou dosti prudký sice vánek ale po nesnesitelném vedru denním osvěžující na okamžik zašelestí listím. Volný oddech. Než sotva že přeběhl kus krajiny, vichr se rozkřídlí tak prudký, že div člověka s lavice nesmete. Vzduch pojednou pln prachu. Jednotlivé listy parnými dny spražené před časem na stromech unášejí se divými kotouči a tma rázem nižádnému oku neproniknutelná zahalí široko daleko všechno kolkolem. A než by deset napočítal, takovou zuřivostí hučí vichřice, že před domkem dělej co dělej déle pobyti nelze. Než ve světničce, do níž jsme se uchýlili, pobyt o nic libější. Plamének čadivé lojovky osvětlující skrovný příbytek nejistě kmital semotamo, komínem v jednom koutě nad krbem se vypínajícím skučela meluzina, každým okamžikem blíže se valící bouře ohlašovala se hromy vždy mocnějšími a mocnějšími, až úzko poslouchati. Za několik minut liják se spustil, ale ne jako by cedil, nýbrž jako by z konve lil. Na malé okénko naší jizby, kdykoli vichřice zavála prudčeji, déšť šlehal, až malé tabulky v něm drnčely. Při

tom plápolající blesk lojovku naši každou chvilku přezařoval fialovým světlem, hrom hučel bez ustání, až uši zaléhaly. Když pak asi hodinu burácení to neochabujíc trvalo a já k rozkazu otcovu se uložil na slaměné lože své huní si ucpávaje uši, bych neslyšel zuření vichru a hromu, a oči přimhuřoval, bych neviděl plápolajících blesků, pojednou udeří rána, po níž chalupa od země do krovu se zachvěla, načež komín přehlušující rachotem svým zuřící hromy, se sesul na otevřený krb rumem zasypávaje půl světnice. Vyskočil jsem z ubohého lože svého rovnýma nohama, nevěda, co si mám počíti. Opět za chvíli hrozně zahučela vichřice, nad hlavama našima děsný praskot jak od kácejících se břeven a než-li jsme se dobře vzpamatovali, co se děje, voda přívalem už se proudila děrou, kde někdy komín stál, do té naší lepenky. Sláma pelíšku mého pojednou plovala prosákla jsouc vodou, jež dosti hlučně odtékala ze světnice do předsíně a odtamtud asi kopcem dolů ke Dněstru.

Kam se to obrátiti v této psotě? Tatíček oblečen, jak byl, schloulil se do jednoho kouta jizby na truhlici, v níž vozil podkovy, já zaobalen do houně, jíž jsme se v noci na slámě své přikrývali, do kouta druhého na kufřík, v němž bylo trochu prádla našeho a něco též oděvu. Kolena maje pod samu bradu vztažena unaveností konečně, když bouře poněkud ochabovala, jsem usnul a přespal ohyzdnou noc do bílého rána. Tatíček chudák nezamhouřil ni oka.

Když pán Bůh den dal, – a to bylo hodně pozdě, neboť nebesa od konce do konce zaklopena byla těžkými deštivými mračny, z nichž posud jen jen se lilo, – ostávali jsme v jednom blátě. Jíl zajisté, kterým podlaha světničky naší vymazána byla, deštěm byl prosákl na píď. Mrazivý vzduch províval sbořeným komínem. V domku vše ještě ticho jako v hrobě.

„No, hochu!“ dí tatíček ke mně, „byla to noc! Vždycky jsem se divívával, proč Němci proklínajíce koho praví: „Dass dich das polische Donnerwetter!“ Teď se už nedivím. Psu bych toho nepřál. — Je-li ti zima, hochu? Nu, věřím. Mně také. Posnídáme. Neboť náš gazda tak hned nebude vzhůru. To je spaníčko! Ten zaspí soudný den.“

To pravě popošel ke kufříku, v němž bylo naše prádlo, otevřel jej a vyndal lahvici dobře slamou opletenou, vyndal i kus komisárka, ukrojil příručním nožíkem svým krajíc sobě, mně krajíc, zavdal si samožitné kořalinky, mně jí pokapal komisárek, a byli jsme posilněni.

Pluk náš vykonav tři pochody za sebou čtvrtého dne v té vesnici nad Nížiňovem měl odpočinek. Byl to však odpočinek škaredý. Venku stále nepohoda. Déšť droboulinký ale hustý

bez ustání se řinul s nebe, vítr skučel všemi skulinami, nebesa, jak daleko oko sahalo, zaklopena hustými mračny střelhbitě se snujícími po nízkém nebesklonu. Nemoha pro ten prožluklý promoklý jíl na podlaze ani světnicí se procházeti uchýlil jsem se do kůlny mistra křemenáře, ale ani tam mi nebylo pobytu dlouhého. Neboť jednak sychravá zima brzy mi začala lomcovati údy, jednak rozhled po krajině, včera tak utěšený, dnes na několik set kroků vůkol byl omezen a i ten skrovný prostor divadlo skýtal děsné. Z okolních chalup málo která měla střechu celu, z domku našeho střecha smetena byla dočista. Komínky na chalupách, ač měly-li je původně, byly buď v trosky položeny nebo zcela zbořeny. Stromů starých tu pokáceno leželo, kam oko zřelo, ze stromů mladých pouráženy byly větve a haluze. I ta stará hrušeň, jež líbezným stínem svým mne byla uchraňovala od úpalu slunečního v den předešlý, i ta povalena tu ležela, až mi se svíralo srdce. Vrátil jsem se zase do světničky nám za kvartýr vykázané a zastal v ní starého křemenáře.

„Nuž a jak? Dobře-li se paňátko vyspalo?“ tázal se mne.

„Nehrubě,“ odpověděl jsem.

„Není divu,“ starucha zase na to. „Radil jsem upřímně panu otci pod večer, co dělati. Ale Švábi vždy s lepším rozumem,“ smál se. „Když člověk pět, šest kvatyrek, — (asi bývalých půlžejdlíků), — wódki vypije, ať si tam hrom burácí, ať lije déšť, ať ohnivé šípy padají, to by byl ďas v tom, aby to vše člověk pořádný neprospal. Ale Švábi vždy s lepším rozumem,“ zachechtal se opět a uchýlil se do světničky své o stupének vyšší, nežli byla naše.

Smutným okem u okénka schoulen vyhlížel jsem tatíčka, až by se vrátil od rapportu. Konečně po dlouhé, dlouhé chvíli podobající se nekonečnosti byl tu.

„Chudák maminka,“ vstupuje do dveří mě oslovil. „Dnes bude míti špatnou cestu. To je věru psí čas. Mám tam trochu kování; pojď měchů tahat. Co tu?“

Nikdy snad tak rád jsem neuposlechl vyzvání, abych šel měchů tahat jako tentokráte. Sálající z výhně teplo mile působilo na skřehlé mé údy.

„Tady přece,“ jal se otec rozumovati, když jsme na oběd se byli vrátili do promoklé jizby své u mistra křemenáře, „tady přece chudák maminka s Katinkou nemohou noclehovati. Půjdeme na hospodu.“

Stalo se tak. Husaři odvlekli zavazadla do židovské krčmy, špinavé a smrduté — ale suché, a já, že déšť neustával tu drobněji tu hustěji padati, celé boží odpolední trávě sám jeden v šenkovně dlouhou chvilí jsem se div neokousal.

O šesté hodině odpolední tak už se sešeřilo, jakoby ne srpen měsíc byl, ale pozdní říjen. Otec navrátiv se z práce kouře z dymečky své nepohnutě stál u okna skýtajícího rozhled na silnici, odkud měla přijeti maminka se sestrou. Ale vyhlédal darmo. Minula hodina i dvě a túžebně očekávaného vozu nijak nebylo spatřovati.

„Cesta jest ovšem špatna,“ mluvil otec jako sám k sobě; „ale za tolik hodin by tu přec už mohly býti. Což, abychom jim vyjeli naproti?“ obrátil se ke mně.

„Jeďme,“ zvolal jsem radostně.

Otec poodešel a za půl hodiny stanuli dva švarní koníci husarští před hospodou a než by deset napočítal, tatíček na civilní svůj oblek přehozený maje vojanský plášť seděl na jednom a já maje přehozený na sobě onen starobylý plášť, jímž mě byli vyzbrojili na marš ze Slavkova do Břežan, na koníku druhém.

Klusem dali jsme se po silnici k Monasterzyskům niktery nešpetaje ni slovka. Čím dále jsme pronikali na pláň, tím volněji nám bylo jeti, neboť déšť crkotem zase padající způsoboval tmu skoro nepronikrutelnou. Vjeli jsme konečně do lesa. Tma možná-li ještě černější. V ohbí silnice pojednou nás zarazilo intensivné světlo pochodící patrně od plamene plápolajícího zpod nějakého stanu. -

„Stůj,“ přitlumeným sic ale dosti určitým a pronikavým hlasem otec na mne, a sám popojel krokem něco dále.

„Za mnou hochu!“ volal po chvilce. A když jsem zase stanul u něho, hlasem skoro trochu pohrdavým pravil: „Jsou to jen cigáni.“

Když pak jsme přirazili na blízko plápolajícího ohně, jako sršně z hnízda vyplašené vyrojilo se na nás hejno dětí ciganských, výrostků, žen a bab úpěnlivě prosících za dárek. Ale tatíček vzav koníka na ostruhy za svitu plápolajícího ze stanu ohně klusem uháněl silnicí dále a já za ním. Když pak nás opět čirá obklopovala tma a prosti jsme byli dotěravé chasy žebravé, otec zase promluvil:

„Dobře, že jsme jim jeli naproti. Kdyby se tak na ně vyřítila ta holota, maminka, jaká je, a Katynka úzkostí by umřely.“

A ještě hodnou chvíli čirou tmou dále se berouce nejprve mdlé, pak vždy zřetelnější hlasy „vió, vió“ zaslechneme.

„Teď stůjme!“ velel otec. „To nejspíš oni. Ale jak se jim dáti poznati, aby ten tchoř Moško nedělal zbytečného povyku?“ přemýšlel otec. Konečně po chvilce, když nebylo pochybnosti, že naši jsou na blízku, vytáhl z kapsy křesadlo, a co mohl, jal se křesati. Než nastojte! Moško sotva že zahlédl příšerně svšící jiskry, trhl opratí a hlasem polotajeným ale našeho sluchu přece se do-

nášejícím na koníky své zvolal „pr!“ Dusot osmi kopýtek okamžitě ustál a němé ticho na několik okamžiků se rozhostilo kolkolem.

Otec popouštěje netrpělivosti své uzdu rychle popojel vpřed a „jsi-li to pak ty, proklatý židáku,“ se rozkřikl.

„Waj geschrien,“ ustrašený Moško zvolav seskočil s vozu chtěje Bůh ví kam se dáti na útěk, ale zaplet se nohou v postranek jak dlouhý tak široký žbluňkl do bláta, až to stříkalo kolem.

„Pro pána Boha, muži!“ polou uděšeně polou radostně zvolala matka, — bylať zajisté poznala otce po hlase, — „kde se tu béřeš?“

„Fi!“ uplíval židovský vozka vzpamatovav se trochu, „möcht' jech nischt hundert ráneš (zlatých) nehmen för den Schreck, was hat mer gemacht puryc (pán).“

„Jen dál, jen dál,“ velel otec, když si Moško jak moha bláto byl otřepal s kaftanu, a já přilnuv k vozu maminku letem jsem políbil.

„Co Kačenka?“ jen jsem se rychle ještě otázal nevida jí a neslyše jejího hlasu.

„Spí, chudák, jako zabita unaveností,“ odvětila matka.

A v té už i kára židova brala se blativou silnicí dále. Minuvše šťastně peleš ciganskou kdysi pozdě po desáté hodině promokli na kosť dorazili jsme na svou štaci. Sestra, jak byla ustrojena, položena na stlaní, já rychle se převlek vedle ní se uložil a nežli by napočítal deset, spal jsem už snem spravedlivých.

Byl už dávno den, den ne sice bílý ale jako předešlý den pošmourný, deštivý, a jistě bych byl houdl spavou písničku svou ještě kolik hodin, kdyby sestřička dávno se upravivši mne byla nechala na pokoji. Matka šukala po židovské kuchyni chystajíc kloudné snídaní, jehož jsem já už na kolikátý den pohřešoval. Konečně bylo hotovo. Líbezná vůně kávová šemrala mi svůdně okolo nosu, mls mě tahal za jazyk, jako bych ne čtrnáctiletým jinošíkem byl nýbrž čtyřletým dítětem. Ale s maminkou zároveň v rodinku zavítala domácí disciplina. Nikdo se ani svůdného rohlíka, — přivezla jich matka několik ze Břežan, — ani své kávy nesměl doteknouti, pokud nepřišel tatínek. Byltě se už přede dvěma hodinami odebral k rapportu a posud nepřicházel. Káva na stole vystydla na led, matka opět do kuchyně se odebravši ohřála ji opět a skoro vařící postavila na stůl, opět káva vystydla skoro na dobro, až tu konečně tatíček se objevil ve dveřích. Po zasmušilé tváři jeho snadno jsme hned uhodli, že mu se přihodilo něco nemilého.

„Je-li už žid Moško pryč odtud?“ tázal se.

„Dobrou hodinu,“ v odvět dala matka.

„To má štěstí,“ prohodil otec. „Zmazal bych mu záda, že by na mne pamatoval kolik neděl. Vyjede si, duše šeredná, v osm hodin a sjednán byl na pátou. Já ho čekám večer v sedm a on chlap se s těží dobrká po jedenácté.“

„No, nezlob se, muži,“ chlácholila matka. „Teď klopot máme za zády a je odbyto.“

„Ale na mne klopot teprve čeká,“ zlobil se otec dále. „Čtrnácte dní u profósa! Přetrpěl bych to také. Ale ta hanba! ta ostuda! A to pro kluka židovského, že neví, kdy je pět hodin!“

„Prosím tě, člověče, mluv pak přece, aby ti bylo rozuměti,“ matka trochu nevrle napomenula otce stále bručícího. „Co pak se přihodilo?“

„Co se přihodilo?“ tatíček na to. „Myslil jsem, že se s vámi potkám někde za humny, zatím jsme jeli déle tří hodin. Plukovník, že prý jsem bez ohlášení a dovolení opustil štaci a nad to na erárního koně posadil tuhle Januše. Za to čtrnácte dní u profósa. Ovšem až po marši, až v Tyśmienici. Ale u profósa! Já, co jsem jak živ leda z doslechu zvěděl, že jsou jaké tresty na světě!“

Bylo mi tatínka z toho srdce líto. Maminka jej těšila, jak mohla. Ale starý voják potřásal jen hlavou a nedával jinak, nežli že jej potkalo neštěstí nejhorší.

„A kdy pak z té židovny tady se dostaneme ven?“ otázala se matka leda by řeč se obrátila ve stranu jinou.

„Převoz divise potrvá alespoň ještě čtyři hodiny,“ odvětil otec. „Před polednem že by na nás došlo ani pohádky!“ Po té odešel. —

„Převoz? převoz?“ přemýšlel jsem. „Jak to? Což tu není přes Dněstr mostu?“ I vytratil jsem se z jizby naší a přehodiv onen plášť svůj, v němž jsem druhdy býval dlouhopláštníkem, chutě po svahu dolů jsem se ubíral k řece. Za malé půlhodinky brodě se blátem po kotníky jsem se k ní dostal.

Řeka přívalem nedávným a neustálými dešti rozvodněna jsouc valila mohutné peřeje své zkalené skoro na hnědo daleko nade břehy oba se vylévajíc v pravo i v levo. Protějšího břehu, žeť obloha vždy ještě mračny byla zaklopena a droboulinký déšť mrholil k zemi, sotva bylo dohlédnouti. Po vodě letem spějící na východ čas po čase kusy doškových střech vichrem do proudu smetaných, břevna vodou sebraná z pil, ba i celé stromy, jež vichřice byla vyvrátila a do řeky sporážela, divými kotouči se unášely.

Čtyřmi řadami husaři byli postaveni držíce každý koně svého za uzdu. Onde a onde důstojník na koni svém nepohnutě sedící. Řeka ode břehu ke břehu přepjata byla ohromným lanem, a jím se ředíc a zpravujíc v intervallech nekonečnosti se podobajících

pramice na pohled dosti veliká, vskutku však ne více nežli deset koní v sebe pojímající, přeplouvala od břehu ku břehu. Stál jsem déle nežli dvě hodiny na břehu dívaje se na převážení vojska, ale toho ze břehu levého hrubě neubývalo. Konečně všecek se třesa zimou, — neboť teploty ubývalo tou měrou hodinu po hodině, že drobný deštík už i s vločky sněhovými mísiti se počínal, — bral jsem se chvatně zase na židovskou hospodu. Otec zasmušile seděl u okna a vypouštěl z dýmky své mohutné oblaky kouře.

„Kudy tě kozel nosí?“ obořil se na mne, když jsem vstupoval. Ve mně duše byla malá. Situace zcela byla podle toho, aby záda má odnesla, co byl zavinil zlý osud.

Ale skroušené a upřímné vylíčení toho, co jsem shlédl a zvěděl na přívoze, uchlácholilo rozdurděného tatíčka.

„A po jediné pramici že převážejí vojsko!“ propuknuv ve smích sarkasticky se podivoval. „Čistá to zpráva! No, však proto se u Stojkova nesejdeme.“

Koho si to myslil společníkem svým otec u Stojkova, nepověděl, ale snadno jest se toho dohádati, jako jsem se ovšem dohádal i já.

„No, to směle si tu zamluvme i nocleh,“ dodal otec po chvíli odlehčuje nevoli své.

Mně čím dále tím nevolněji bylo v úzké jizbě a sotva že jsme poobědvali, což arci se stalo hodnou chvíli před polednem, dovoliv se opatrně a slušně u tatíčka zase jsem se brodil ku přívozu. Tam zatím byly přirazily pramice přívozní z Mariampole, Chodorova a některých dvou jiných míst, tak že přívoz díti se mohl mnohem rychleji. Řady husarské na levém břehu byly již hodně prořídly, když tu pojednou přepravu stihla nehoda nová. Ono lano řeku přepasující, jímž se na nebezpečné plavbě své pramice řídily, právě když pátá na několik sáhův ode břehu byla odrazila a první břehu protějšího ještě byla nedoplula, uprostřed řeky rázem se přetrhlo a do pramice prostřední kláda vodou se nesoucí takovou vrazila silou, že v tom okamžení v trosky šla a všecko mužstvo i koňstvo i veslaře vyklopila do zuřících vln. Z obou břehů hrozný se rázem rozlehl pokřik. Nikdo nevěděl, co si počíti; vše jeden zmatek. Pramice první a druhá, čtvrtá a pátá, pevně se přidržujíce vůdčího lana, ony šťastně zpět se dostaly na levý, tyto na protější břeh pravý, ovšem že daleko pod přívozem.

Pro déšť stále s nebe řinoucí daleko dohlednouti nebylo možná. Přece však onde a onde nad řeku se vynořující koně a usilovně ku břehu plovoucí, jiného s vojákem, jiného bez něho bylo viděti. Mne pojala hrůza. Spěchal jsem zase zpět do naší židovny. Zastal jsem otce, an pomáhá nakládati trochu toho zboží

našeho na selský vozík opatřený dosti chatrnou boudou plátěnou, do něhož neúhlední dva koníci byli zapřaženi. Vykládám na plná ústa, co jsem právě byl spatřil.

„Ať mi se ani slovem o tom nevzmíníš ani před maminkou ani před Katynkou," přísně nařizoval otec. „Z domu se nehneš už ani na krok."

Zvyklý jsa poslouchati na slovo zachoval jsem se po rozkazu, ač mě jazyk svěděl hůře nežli starou klepnu a dlouhá chvíle mě mořila, div jsem se neokousal.

Loudavým krokem hodina míjela po hodině, až konečně, když už bylo nedaleko večera, náš vozík se hnul s místa a polehounku se kodrcal ku přívozu. Přiznávám se upřímně, že mi hlasitě srdce v těle buchalo, když vozík náš se dvěma jinýma vozy bagážními vjel na pramici, a šeptal jsem otčenášek za otčenáškem, až jsme šťastně přirazivše ku břehu pravému dravou řeku měli za zády a kára naše se brala dlouhými ulicemi Nížiňovskými.

XVI.

Srdce v prvním bolu nechce
věřit, že to býti může,
aby zase povykletly
z bolu slasti, z trní růže.
V. B. Nebeský.

Za čiré tmy a jednoho deště dorazili jsme do Tyśmienice. Tatíček, jakmile nás ubytoval ve špinavé krčmě židovské, ihned se odebral ku profósovi Stojkovu, aby mu den tak škaredě strávený maršem na poslední stanici již čítán byl ve čtrnáctidenní ušatlavení, na něž byl odsouzen.

Když jsem druhého dne na slaměném pelíšku svém oči promnul, nemálo jsem se podivil spatřuje kamaráda Sajbla, jenž se byl hned po ukončení školního roku odebral na prázdniny ku bratru svému nadporučíkovi do Rohatyna a s ním už přede třemi dny jinou cestou přes Burštyn a Mariampol do kterési vesnice poblíže Tyśmienice ležící dorazil. Pobytu svého na vesnici Josífek se za dva dni tou měrou nabažil, že dočkati se nemoha dne, kdy přibudu já do Tyśmienice, již zorním jitrem se vydal k nám, aby u nás zůstal na dobro. Vypravoval mamince, když jsem se ze sna probouzel, právě o velikém neštěstí, jež prý se událo včera na přívoze Nižíňovském. Padesát a několik husarů prý i s koňmi a půl tuctu přívozníkův utonulo ve Dněstře. Maminka hrůzou lomila rukama.

„I nevěřte, maminko," zvolal jsem. „Vždyť na pramici, kdo ví, bylo-li všeho všudy husarů deset, a z těch několik jsem viděl na vlastní oči, ani se dostávají na břeh."

„A tys se ani slovem nevzmínil, že jsi byl při tom!" vyčítala mi matka. „Říkám to pořád, od té doby, co ten Hampl začal s tím šermováním a s tím jezděním na koni, nejsi ke mně už tak upřímným."

„No, zeptejte se tatínka," ne bez kyselosti jsem odpověděl, „proč jsem se o tom neštěstí nevzmínil."

„Chudák tatínek," odvětila matka a odvrátivši se utírala slzu z očí. „Kvoká u Stojková. Josífku," obrátila se řečí k Sajblovi, „vy tu jste už na třetí den. Nevíte-li, kde bychom se doptali Józy Došela?"

„Potkal jsem se s ním jda k vám," odvětil Josífek. „Přijde za malou chvíli, jen co si pořídí ranní službu."

Třeba jest věděti, že Józa náš přeložen byv několik neděl po návštěvě, jíž jsem mu byl o lonských prázdninách s tatínkem učinil v Rohatyně, skoro celý rok už přebýval při škadroně Tyśmienické. Nebylo mu to přeložení zvláště milo, ba hněval se i některý čásek na tatínka mého, jenž přeložením tím byl vinen. Tatíček můj zajisté, od jakživa odpovědným jsa nepřítelem vší romantiky, když zvěděl, že švarnému kovaříčkovi byla do oka padla sestra paní Hromádkové, prohlašovaná za nejkrásnější paničku v regimentě, a paní manželka břichatého strážmistra Renga že béře na švarného kovaříka, úsilovně o to se vzal, aby romantický kovařík co možná nejdříve a nejdále pryč se dostal od romantické paní strážmistrové. Nebylo však Józovu hněvu na tatínka na dlouze. Záhy na romantickou lásku svou, když ta se pro něho ani neutopila ani neoběsila, nýbrž mladému poručíkovi jakémusi přízeň svou věnovala, zapomněl a sám tatínkovi se nabídl, že pro nás na tu dobu kontrakce čili koncentrace v Tyśmienici najde a najme pěkný byt.

„Vítám vás do Tyśmienice," vstoupiv za některou chvilku po Jozífkově zprávě do židovny pozdravoval nás Józa. „Chtěl jsem hned včera vás dopraviti do bytu, jejž jsem pro vás najal, ale pro pozdní službu jsem nemohl. Náš pan plukovník s tím svým manévrem Nižiňovským to roztomile vyvedl."

„Utopilo se prý přes padesát husarů ve Dněstře," úzkostlivě se dotazovala matka.

„Padesát jak padesáte," Józa v odvět. „Utopili se dva. Je toho však za panskou libůstku víc nežli dost."

„Jak to za panskou libůstku?" zvědavě já, zatím co matička sepiavši ruce vděčně k nebi oči pozdvihovala, že těch utopenců nebylo padesát a několik.

„Jak?“ v odpověď mluviti se jal Józa. „Spískal si pan plukovník, aby divise Břežanská v neděli Dněstr některým brodem přeplavala. Jen bagážní vozy měly přepraveny býti přívozem na druhý břeh. Naše škadrona měla manevrovati proti Břežanské divisi a ve přepravě řeky jí brániti. Zatím hrozná bouře, jež se rozzuřila v noci s pátku na sobotu, řeku tak rozvodnila, že na přepravu brodem jakým nebylo pomyšlení. Škadrona naše tedy v neděli zůstala hezky za pecí a Břežanská divise nad Nižiňovem. Ale je to pravé štěstí,“ sarkasticky doložil, „že se řeka rozvodnila. Kdyby toho nebylo, bylo by se v řece nerozvodněné snad utopilo vojákův a koní dvakrát dvacet i s panem obrštem.“

„A proto on pan plukovník ráčil býti tak rozmrňkaný,“ prohodila maminka, „že mi muže chudáka poslal na čtrnácte dní do kukaně. Nepodařila mu se panská kratochvíle, nepodařil slavný kousek husarský.“

„Ale dělejme, lidičky,“ pobízel Józa, „ať se z té roztomilé krčmy dostaneme pryč. Kvartýr jsem vám najal pěkný. Myslím, že budete spokojeni. Mám tu několik husarů, ti trochu těch krámů vašich přenesou za okamžik.“

Stalo se po Józovu slovu. Pěkný kvartýr Jozou najatý skládal se ze dvou skrovných pokojíků dosti přívětivých a dosti slušným nábytkem opatřených. Že byl v domě židovském, za to Józa ovšem nemohl. Byl by velikým kouzelníkem býval, aby byl dovedl v Tyśmienici kloudný byt najíti v domě nežidovském. Zámožná rodina židovská, od níž byt v nájem vzat byl, od nás toliko uzounkou oddělena byla chodbou. Nevšímala si hrubě ni ona nás ani my zase jí. Jenom čtyřletý chlapeček, říkaliť mu Słoime, což prý podle jedněch asi tolik znamená jako Šalomoun, nebo dle jiných Samuel, padl mi jaksi do oka. I bylo to věru žiďátko roztomilé. Rád okolo mne a Sajbla, jenž, mimochodem řečeno, i o těchto prázdninách u nás byl bytem, se ochomýtal, na to ono se vyptával, to ono z domácnosti vypravoval a vůbec důvěrně a čiperně si počínal. I přihodilo se asi třetí nebo čtvrtý den pobytu našeho v domě židovském, že jsem kloučka žertuje s ním si posadil na klín, když jsme právě obědvajice požívali hrachu s výbornými oškvarky, rozumí se, že vepřovými. Žiďátko dychtivě se na mne dívalo, jak já lžíci po lžíci vsouvám do úst, a bylo mu z očí viděti, že má na hrách a ještě více snad na oškvarky devatery chuti. Já nabrav obého jednou, po druhé i po desáté na lžíci jako havran Eliáše proroka sytím lačné pachole. Ale nastojte! Za některou chvíli, když malý Słojmeček byl odešel ke svým, v židovně hrozný pojednou povyk a nářek. Dvéře co chvíli bouchaly a tu jimi ven na dvůr ke studni, tu zas ode studně do světnice větší menší židáčkové a židovečky plačíce a kvílíce po-

bíhali nosíce vody ve džbánech a sklenicích. Zvědavostí jsa puzen povyšel jsem do síně, abych zvěděl, co se to tam děje. A když jsem pootevřenými dveřmi uviděl bałbustu (pajmámu), ana rukama lomíc obchází stůl, na němž Słojme nah, jak jej pán Bůh stvořil, ležel, dodav si mysli, překročil jsem práh a nesměle se otázal, co se Słojmečkovi přihodilo. Místo odpovědi bałbusta hrozné vychrlujíc kletby na mne se jako lítá saň rozběhne a zle by mi se bylo dařilo, kdybych zavčas se byl neporadil s Vaňkem.

Za nějakou chvíli hrozný hlomoz v židovně přestal. Po některé hodině však, když jsme neblahou událosť nadobro s mysli byli pustili, pojednou v našem obydlíčku se zjevil náš hospodář. Ztepilá, pěkná postava! Kaftan po kotníky sahající byl čist, jakoby krejčímu jen jen z ruky byl vypadl; na bílých punčochách, jež tkvěly ve trepkách tolikéž čistých a lesklých, ani poskvrny; chlupatice, jíž nesmekal vcházeje do pokojíka, zastírala do polou pěkné, bílé čelo, žádnou nezorané ještě vráskou; vousy kaštanové barvy, dlouhé, husté, pěkně česané v jedno splývaly s mohutnými dvěma prameny pejsů, to jest v pršťence skadeřenými vlasy náskranními. Nikdy ni před tím ni potom neviděl jsem muže-žida krásnějšího.

„Príce (paní)!“ vážně promluvil k mé matce, „myslím, že jste žena rozumná. Vy máte svou víru; jaká je taká je; já se jí nesměji, já ji netupím. Máme i my svou víru, víru starou, dobrou, pravou. Neztrpím toho, aby kdo pod střechou mojí z ní si dělal blázny. Žádám Vás, abyste své syny“ — (pokládaltě Sajbla za rodného bratra mého), — „učila v uctivosti míti cizí mrav a cizí víru. Přihodí-li se opět, co se přihodilo dnes, pohledám práva svého jinde.“

A obrátiv se vážně, jako byl vkročil, vážně zase z pokojíka odešel.

Slova židova na matku dojem učinila nesmírný. Výčitek bylo dost a dosti. Konečně se až rozplakala, že se vůbec kdy na to dala přemluviti, by za tatínkem šla do Tyśmienice, kde nás prý nehoda stíhá za nehodou, kde prý nikoho není, komu by postesknouti si mohla a kde skoro bez práce nudně a loudavě se den vleče za dnem.

Mně ostatně v Tyśmienici také nehrubě se líbilo. Jaká to krajina jednotvárná! Planina v pravo, planina v levo; nikde pahorečka, nikde kus lesa, ba ani říčky nebo hajíka.

Jak mi se stýskalo po tom Bernhardinském klášteře Břežanském! Jediný, jak mi se podobalo, kostel katolický, — (pravím tak po tehdejším rozumu svém, po němž řečtí unitáři katolíky nebyli), — a v tom ve všední den všeho všudy jen tři mše, a všecky tři najednou! Na štěstí služby ministrantské vděčně jsou přijímány. Zarazilo mě sice nemálo, když jsem ministruje po

prvé místo slov *introibo ad altare Dei* zaslechl zvuky zcela jinaké, mně ni dosti málo známé; ale když odpověď ministranská *ad Deum, qui laetificat juventutem meam* a podobně všecky, co jich dále bylo, přijímány za bernou minci, méně jsem si už celou věc připouštěl k srdci. Druhého nebo třetího dne, když mi bylo kněze provoditi k oltáři, byl jsem už smělejší a chtěl jsem po direktáři upraviti pentličky v missále. Než na veliký div můj direktáře v sakrystii nebylo, a když jsem nahlédl zevrubněji do missálu, místo písma latinského jsem uviděl jakési klikyháky nepodobající se ani písmu řeckému, ze školy mě poněkud známému, ani židovskému, jež jsem tu a tam spatřoval v Břežanách i v Tyśmienici nad židovskými krámy. Vypravoval jsem podivnou tu věc příležitostně Józovi, k němuž jsem skoro každý den docházel. Ten teprve mi vysvětlil, že farní chrám Tyśmienický jest chrámem Arménským, Arménové pak při bohoslužbách že užívají jazyka arménského, jemuž arci alespoň haličtí Arménové, jsouce zúplna popolštěni, snad ještě méně rozumějí nežli latinskému.

Celkem mi se to v té zatrolené Tyśmienici nelíbilo ani dosti málo. Ještě kdyby bylo trochu nějaké četby bývalo! Ale nikde nic. Z dlouhé chvíle jsem se jednou u Józy Došela, jehož neobsáhlá bibliothéčka mi známa byla dávno a dávno ze Břežanské četby mé, také dal do veliké knihy podobající se missálu jako vejce vejci. Nedbale jsem ji otevřel a v ní se přehraboval. Byla illustrována. Vyobrazeny v ní byly všelijaké byliny a květiny. Jakož jsem od jakživa k rostlinám a rostlinopisu nepociťoval v sobě ni nejmenší náklonnosti, nabažil jsem se knihy dosti záhy. Ale dlouhá chvíle zlá věc. Dal jsem se druhého nebo třetího dne přece jen zase do čtení; ne sice s počátku, anobrž jak jsem právě kde otevřel. Kniha podobající se missálu byl herbář Mattiolův ve staročeském spracování Adama Hubra z Risenbachu.

„Škoda věčná!“ pomyslil jsem si, „že to není ta kniha, co strýc Ignác o ní vypravuje, že v ní tolik pěkného vypravování.“

„Aj, aj!“ podivoval se Józa, přistihnuv mne při knize staročeské. „Ty čítáš také česky, Janoušku?“

„Ach jen kdybych měl co!“ pozasteskl jsem si upřímně.

„A co by tomu říkal tatínek?“

„I vždyť my o svatém Janě zpíváme česky a říkáme z „dychtivého poutníčka ke hrobu svatého Jana“ modlitby.“

„Inu ano! Ale není každý den svatého Jana,“ směje se významně podotknul Józa.

„A odkud to Vy máte tady tu knihu?“ tázal jsem se já.

„Hochu!“ vážně odpověděl Józa, „tahle kniha není penězy zaplacena. Víš snad, jak jsem vám psal s jara. Podala si mě zlá nemoc. Kašlal jsem krev, až jsem byl z toho sláb jako

moucha. Náš vojanský felčar ustavičně mě posýlal do špitálu. Ale to bych si byl dal. Tu se seznámím s Matějem Slukou. Je to podstarší v našem pivovaře. A vidíš, Janoušku, do šesti neděl jsem byl zdráv jako ryba. Vzal tuhle starého Hubra, svářel mi bylinky a kořínky, čítal mi z něho, a je dobře. Nebyli věru ti staří Čechové praštěni pytlem! Teď nechodím jednou spat, abych některý list z té knihy« — i poklepával spokojeně dlaní na herbář — »zbožně si nepřečetl.«

Viděti z těchto slov, že milý Józa divným řízením Božím nic jinak nežli já sám už byl načichlý vlastencováním.

»Co je do toho Hubra,« povzdychl jsem si já, »když v tom není vypravování ani divadel.«

»Jsou také vypravování,« jistil Józa. »Jako, podívej se, tuhle se vypisuje šalomounek. Jedovatá to květina! Poslechni, jak za starodávna zkoušeli účiny jeho na lidech.« I jal se velmi horlivě předčítati celou kapitolu. To mě však přece nijak nebavilo.

»Víš co, Janoušku?« pravil Józa znamenaje neúspěch. »Pojď se mnou k Matěji. Snad má též nějaká vypravování. Já jsem se ho nikdy po tom neptal.«

Šli jsme kus za město do pivováru. Ve mně poskakovalo srdce, že mi se konečně snad dostane něčeho na zub. Ale naděje byla marna. Zastali jsme sice Matěje doma, když se ho však Józa tázal po českých knihách, smutně pozatřásl hlavou a zašeptal: »Pobral mi to, a byla toho hodná trocha, mladší bratr. Starý herbář mi zbyl samojediný a to jen že tou dobou, když Bárta přišel na lup, byl u souseda.«

»Že na lup?« zvědavě Józa.

»Jak jinak?« odvětil Matěj. »Je to dlouhá historie. Vidíte, pane škadronšmíde, to se stalo tak. Byli jsme bratři dva, já a Bartoloměj. Pantáta měl pěknou chalupu. Byla sice na robotním gruntě, ale dluhů jsme neměli a vedlo se nám tak, že jsme rok jak rok několik zlatých si uložiti mohli stranou, zvláště pokud Bárta nebyl na studiích. I zosnoval si to pantáta tak, já že svým časem ujmu chalupu a mladší Bárta že bude knězem. Dali jsme jej na latinské školy do Jičína. Rok po roce přicházel domů na prázdniny s prémiem. Když pak byl už poslední dvě léta v nejvyšších školách latinských, po každé českých knížeček přivlekl hezkou trochu a cpal mě tím jako martinskou husu. Dlouho mi to nešlo do hlavy, ale konečně tak mi se to čtení zalíbilo, že jsem na nemalou zlosť tatínkovu až i práce zanedbával a za pluhem chodě si obracel listy a říkal z knih.

»Když si Bárta odbyl školy latinské, šel do Prahy; ne ještě na pátera se učit, ale na jakési školy vysoké, nevím jak jim ří-

kají. Potřeboval tam peněz mnohem více. V chalupě to počalo váznouti. Už i nějaký ten dloužek na ni kápl.

– „Nu však dá Pánbůh na rok, až Bárta už bude majstrem a tuhle Matěje oženíme, ubude starostí,“ říkávali si tatínek s pajmámou.

„Mně byli vyhlédli nevěstou dcerku ze statku. Bylo to švarné děvče, Krušinovic Madlenka, jen že trochu příliš do světa. Já sprosťáček jsem si netroufal na ni se dobře podívati, nerci-li abych k ní byl promlouval nebo s ní si začtveračil. Za to Bárta, když domů přijel na prázdniny, k ní se měl o všecko pryč. Ustavičně okouněl okolo statku, ťukal na okénko, každou chvíli s ní mluvíval přes plot, o muzikách šosy rozháněl toče se s Madlenkou v kole a švarně jí zavdával, až si sousedé šeptali dosti hlasitě: „No, to bude veselý pan páter.“ A když bylo ke svatému Václavu a Bárta měl do Hradce, on, že knězem nebude a že se bude v Praze dál učiti na doktora. Hoj to bylo pláče a nářku v chalupě a proseb, že by byly hnuly srdcem kamenným. Ale Bárta jinak nedal a nedal, nežli že půjde zase do Prahy, třebas od otce nedostal ani vindry. A šel.

„Tím úsilovněji teď otec popoháněl ženitbu mou. Brzy však se nám svatba skácela. Madlenka o mně nechtěla ani slyšeti a v tátovi Krušinovi se probudil ďábel pýchy. Viděltˊ už dcerušku paní doktorkou. Já konečně jsem nedbal, že se stalo, jak se stalo, a hospodařil s rodiči dále. Hospodařili jsme s kopy na groš. Co platno? Táta zůstane tátou a matka matkou. Jak vyhrožovali, že Bártovi nedají vindry, přece jen posýlali, kde jaký krejcar měli. Umělť Bárta tak úlisně psáti, že jsem já sám nejednou za něj se u rodičů přimluvil.

„Jednou, — bylo o posledním masopustě, - podvečer posel ze Sobotky se zastaví v naší chalupě a přináší psaní. Ačkoli se už valně soumračilo, přece jsem hned poznal, že to není od Bárty. Maminka plna zlé předtuchy třesouc se jak osyka rozžehla louč, zarazila do stojanu a tatínek přistoupiv ke světlu začal rozpečetěné psaní čísti. Četl po tichu. Na jednou zavrávoral a jak dlouhý tak široký padl na zem. Měli jsme ho co křísiti. Dlouho ze sebe jiného slova vypraviti nemohl nežli: „Bohaprázdné dítě! Bohaprázdné dítě!“ – Byla to noc! Jak živ na ni nezapomenu. Jeden pláč, jedno lomení rukama a vlastně jsme nevěděli ani já ani maminka, co se stalo.

„Až příštího dne, když se tatínek poněkud byl upokojil, dověděli jsme se obsahu onoho neblahého psaní. Nemá prý Bárta ani košile na těle ani kloudného kabátu; peřiny prý prodal do židů; za byt a stravu že dlužen jest od kolika měsícův a krom toho že má známosť s jakousi komediantkou, které, dotře-li se

nějakého krejcaru, kupuje prsténky a náušnice a náramky a podobné trety.

— „Platno nic hospodáři," promluvila maminka k pantátovi vidouc jej už zcela klidným, „musíte se podívati na toho hocha do Prahy."

— „To vím také, milá pajmámo," odvětil otec. „Ale co? S prázdnýma-li rukama? Co tam budu platen? A v chalupě ani haléře. Krušina že by půjčil, nemyslím. Však tam také nejsou na hromadě. Abrahámek-li? — Však prý kdo si půjčuje u Abrahámka, dlouho na statku neosedí. Ale jaká pomoc? — Pánubohu poručeno!"

„Vstavil si vydrovku na hlavu a šel k Abrahámkovi.

— „No, jak jste pořídil?" matka na něj, když asi po dvou hodinách se vrátil.

— „Jak u žida," trpce se usmál otec. „Osmdesát jsem dostal, sto upsal."

„Tolik peněz!" křižovala se matka. „Inu, jen aby Duch svatý osvítil toho nešťastného kluka. Vždyť pak by to na něm přece nebylo zmařeno. Bylo to dítě tak hodné!" I dala se do usedavého pláče.

— „Matěj musí se mnou," velel otec.

— „Sprovázej vás Kristus pán," žehnala nám na cestu matka. „Zdrávi se vraťte a přineste dobré noviny."

„Šli jsme. Nedaleko Boleslavě noc nás zastihla. Druhý den podvečer šťastně jsme se dobrkali do Prahy, ale Bárty jsme už vyhledati nemohli. Tatíček ubohý dlouhou chůzí byl všecek schvácen.

— „Pojď, hochu! zastavme se v Božím kostelíčku na otčenášek," vece ke mně otec, když jsme příštího dne vyhledávali Bártu. Dnes je popelec. Blahoslaveni, kteří zesnuli v Pánu," dodal po tichu.

„Po některé chvíli pilně očima stopujíce numera nad vraty a dveřmi ocítili jsme se u domu, ve kterém Bárta bydlel. Bylo to v jakési špinavé ulici pokoutné. Dnes bych tam, Bůhtě ví, netrefil. Po tmavých schodech jsme se vyškrábali až kamsi blízko měsíčka. Zaťukáme na jedny dvéře, otevrou nám, a „tady-li bytem študent Bartoloměj Sluka?" se tážeme.

— „Tady," odvětí čiperná jakási mladice. „Ale pan študent ještě není doma."

— „Ještě není doma?" podivil se tatínek. „Už snad není doma." —

— „Ještě není doma," uštěpačně zase holka. „Ale jdou dál. Snad už brzy přijde."

„Provedla nás tmavou jakousi předsíní a otevřela skrovnou světničku. Tam postel vedle postele, v každé se válel chrápaje

mladík. Jen jedna byla prázdná a na té kromě trochy holé slámy ani chmýrka. Sedli jsme si tiše u jednoho stolku na lavici, jež proti naší domácí vypadala jako popelka vedle princezny. Čekáme dobrou hodinu, páni študenti jeden po druhém pozvednuli se z loží, ustrojili se na rychlo a ufoukli z bytu jako čert z komedie. Až tu konečně po dlouhé chvíli do světnice vrazí náš Barta. Byl bled jako stěna, zapadlé oko strháno, vlasy rozcuchány, ale na sobě měl pěkné černé fráče, černé pantalony, bílou vestu a v ruce držel krásný kastorový klobouk. Vracel se z bálu. Když nás spatřil, poněkud se zarazil, ale rychle se vzpamatovav objímal tu tatínka, tu mne, dotazoval se po mamince a najednou byl pln hovoru, jako by právě celou noc byl výborně spal. Ale teď došlo na exámeny: „Kde máš peřiny? Ukaž prádlo!“ A sto jiných otázek a rozkazů. Dlouho Bárta sem tam se kroutil a vymykal jak úhoř, ale konečně když mu otec ukázal ono nešťastné psaní, jež nás vyštvalo na cestu do Prahy, všecek zkroušen a zdrcen lézti počal do prosa, přiznal se ke všem lehkomyslným kouskům svým a svatosvatě sliboval, že se polepší. Vykoupili jsme mu peřiny, pořídili kus oděvu, — neboť frak a co vše na těle měl, všecko bylo vypůjčeno, — pár košil, poopláceli dluhy pokud se k nim přiznal, nechali mu pár grošů na útratu, nežli by si sám k něčemu pomohl, a jak tak usmířivše se zase brali jsme se na cestu zpáteční.

„Chtěli jsme zase v Boleslavi zůstati noclehem. Ale sotva že si v hospodě zasedneme za stůl chtíce trochu něco povečeřeti, hospodský na plná ústa nám vypravuje, že v masopustní úterý u nás hořelo a půl vesnice lehlo popelem. V nohy tedy. Tálo. Silnice plna rozbředlého sněhu. My nic a jen dál a dále. Šeřilo se, když jsme přišli do Sobotky. Víte-li, kde je Sobotka? Nevíte. No tak asi půldruhé míle na západ od Jičína a k nám do vesnice hodná míle. Tatínek chudák byl udýchán, že ho sotva už nohy nesly, a mně také už nebylo hrubě do chůze. Ale přece jsme neustávali. Ráno, kdž už slunce bylo vyšlo, dorazili jsme do naší vesničky. Hrůza! Dvacet chalup a statků vyhořelo. Naše chalupa stála, stodola však a chlévy do té země byly vyhořely. Obě krávy v ohni zahynuly i ta koza. Byli jsme pouhými žebráky. A k tomu ke všemu matka, chudák, nemocna na smrť. Za týden jsme ji odnesli ke svaté Marketě. Než i tatíček ubohý z té cesty Pražské měl polízanou. Začal pokašlávati a kašlal pořád hůř a hůře, až jsme i jeho o svatém Václavě uložili do země. Škoda, přeškoda! že jsem tehdáž ještě tak zevrubně neznal toho svého herbáře, jako jej znám teď. Nemusili tak brzy hlínu hryzti. Ale darmo bycha honiti.

„Pojednou byl jsem sám. Čím dále tím jasněji jsem poznával, že se na chalupě neudržím. Přece však nevěda kudy kam držel

jsem se na ní zuby nehty. O bratrovi jsem po smrti otcově dlouho nevěděl, kam se poděl. Až jednou, – bylo to před desíti léty, – z čista jasna večerní dobou v chalupě se zjeví mnich ve hrubém, hnědém hávě, přepásaný bílým provazcem. Žeť byl všecek vousy zarostlý a hlavu měl oholenu, jako malují svatého Antonína Paduánského, nemohl jsem ho poznati. Až když promluvil, poznal jsem v něm Bártu.

– „Kde se tu béřeš, člověče?“ táži se ho.

– „Přicházím, abych se s tebou rozloučil, jako jsem se rozloučil s ostatním světem. Vidíš, jsem mnich.“

„A jak jsi se stal mnichem?“

„Jak? – Inu, takto: V krátce po té, když zemřel tatínek, koncem to listopadu, vypuklo ve Varšavě povstání Poláků proti Rusům. Byl jsem v Praze bez groše a bez naděje, že se čeho domohu. Tu náhoda tomu chtěla, že jsem několik dní před tím se seznámil se sekretářem jakéhosi polského hraběte, jehož malou dcerušku jsem vyučovati počal hře na piano. Jakmile došla věsť do Prahy, že ve Varšavě povstání, i hrabě i sekretář jeho se odebrali do Polska a mne vybídli, abych se tam vydal s nimi. Nemaje, co bych ztratil, vyhověl jsem žádosti jejich. V únoru třicátého prvního bojoval jsem v bitvě u Grochova a tam zle mi od Rusů pošramocena pravá noha. Odvlekli mě do Varšavy do kláštera Bernhardinského. Tam jsem si poležel čtyři měsíce. Ozdravěl jsem zrovna v čas, abych vítězným Rusům ještě bezpečně mohl upláchnouti do Haliče. Klášternický život mi se zalíbil. Vstoupil jsem do řádu Bernhardinského ve Lvově. Noviciát mám odbytý. Za čtyři léta vyučím se na kněze a pak jsem hotovým pánem,“ pravil a divně jaksi se při tom usmál. „Přicházím si pro své knihy. S těmi se rozloučiti nemohu. Více jich sotva kdy budu míti, nežli jsme jich měli dosud.“

„Přespal noc v chalupě, na zejtří sebral knihy, mně dal spánembohem a byl ten tam.“

„A po Madlence se ani nezeptal?“ polohlasitě, snad abych já neslyšel, otázal se Józa.

„Už když seděl na voze,“ odpověděl Matěj, „jen tak mimochodem. Byla už provdána. Vzala si správčíka z panství.“

„A jak vy, pane Matěji,“ zvídal zase Józa, „jste zabloudil do Haliče?“

„Inu jak!“ vykládal Matěj dále. „Vida, že to s hospodářstvím nepůjde, vzíti si mě také holka žádná s penězi nechtěla, prodal jsem za nějaké to sto chalupu, posplácel dluhy a dal se za řemeslo. Po letech bratr mi psal, že by pro mne věděl místo za podstaršího. A tak mě sem vlákal do Polska. Tu tedy teď na pátý rok sládkuji židovi.“

„A co Váš bratr?“

„Je na kolikátý rok už ve Lvově. Ale letos, píše mi, dostane se do Břežan za kvardiána. Možná, že jest už tam.“

„A má-li ještě české knihy?“ vyhrkla ze mne maně otázka.

„Nejspíše,“ zněla odpověď. „Kdo by mu tu za ně něco dal, aby je byl prodal? A pod sýr se také asi nedostaly.“

Na kratinké cestě ku prozatímnému domovu krajina Tyśmienická mi se zdála dvacetkráte nudnější nežli kdy jindy. Byl jsem v myšlenkách už na Bernhardynské hoře Břežanské u pátera Bartoloměje Sluky, už jsem se kochal v pomysle, jak si půjčené od něho knihy nosím domů a v zákoutí někde je louskám a zase vracím a zase půjčuji. Všecek zabrán do růžových snů takových na dvoře, z něhož byl vchod do našeho obydlí, potkám Sajbla.

„Kde dnes vězíš po celé odpolední?“ tázal se mne. „Já tu pojměl dlouhé chvíle, že jsem až do židovského čtení se dal. — To se divíš? — Pravím ti, do čtení židovského.“

I vytáhl z kapsy pergamenový lístek popsaný hebrejskými písmeny. Vězel ve plechovém pouzdérku, jež na jedné straně zasklený otvorek mělo zvící čtverečného coule.

„A kde jsi to sebral?“

„Sloupl jsem to s futra našich dveří. Víš, je to ta krabička, které se naši židákové domácí vstupujíce do domu dotýkají dvěma prsty, jež potom si líbají.“

„To jsi neměl dělati,“ pozatřásl jsem hlavou vzpomínaje si na episodu se Šlojmečkem. „Bude z toho snad mela.“

A byla.

Na příští den jsme se všecka rodinka těšili jako na nějaký svátek. Měl se nám navrátiti po čtrnáctidenním arrestě u profósa milý náš tatíček. Vyhlídal jsem jej se sestrou už od šesté hodiny ráno. Sajbl toho dne se byl odebral do blízké vesnice ku bratru nadporučíkovi. Konečně jsme tatínka spatřili, an kráčí přes ulici provázen jsa naším hospodářem. Běžíme mu oba naproti chtějíce polibek vtisknouti mu na ruku, na ústa: ale nastojte! plamenný hněv sršel s oka jeho jindy tak klidného, tak mírného a drsným povelem „marš!“ obrátil nás na cestu domů hospodáře žida stále maje po boku. Do světnice s ním přišed od maminky, jež s rozepiatou náručí mu vstříc letěla, rukou od sebe ji oddaluje se pryč odvrátil jektaje skoro nesrozumitelně „jdi, matko, jdi, jděte obě.“ Maně poslechly matka i sestra. Sotva že jsme ve světnici se ocítili sami, hlasem přitlumeným, drsným, zlostí a lítostí se chvějícím otec zasípal: „Lavici ven!“ A když jsem já nevěda, co se to se mnou děje, všecek ustrnulý nepohnutě stál, sám zuby skřípaje lavici ke stolu přišoupnutou povytáhl a za okamžik na ubohé

tělo mé padala rána za ranou, až jich bylo vojensky správně dvacet pět.

„Sein's zufrieden?“ otec vykonav exekuci a hodiv holí, kterou nevím už kde na mne byl sebral, do kouta se zeptal žida hospodáře.

„Bin ich zufrieden“ v odvět dal tento. „Aber wenn . . .“ chtěl ještě dále mluviti. Ale otec hrozně jej zakřikl slovy: „'S Maul halten, verfluchter Saujud! Ich brauch' g'rad deine Predigt.“ A otevřev dvéře hospodáře jimi vyklidil ven.

Kratinkého dialogu toho já však jsem už neslyšel, nýbrž až po čase o něm jsem zvěděl. Ležel jsem beze smyslů pod lavicí, a když jsem opět jak tak přišel k sobě, znamenal jsem, že jsem na posteli. Hrozná palčivost mi rozněcovala tváře a čelo, v hlavě mi hučelo jako mlýnské kolo. Na domluvy a prosby, nářky a stesky nebohé maminky a sestry u lože mého sedících jsem nedával, dávati nemohl; neboť po krátkých intervallech, ve kterých jsem nabýval vědomí, hned zase po kolik hodin jsem ležel bez sebe. Jednou, bylo asi pátý nebo šestý den mé nemoci, probrav se z mrákot svých a cítě za ušima jakési šemrání maně tam sáhnu, popadnu cosi kluzkého, chladného a flink tím vážnému mudrci jakémusi, jenž povážlivě nabíraje čelo tiše u mého lože seděl, do samých očí. V témž okamžiku stružkou mu krev tekla po nose dolů. Byliť mi z nařízení plukovního lékaře chtějíce horkosti v hlavě ubrati po tehdejším způsobu medicinském za uši vstavili pijavice. Vzácný mudřec, jejž jsem potřísnil, byl pan „cyrulik,“ osoba to židovská, jež v Haliči brady holí, baňky sází, žilou pouští a vůbec všelijak doktoří. Já znamenaje krev divoce jsem se rozekřikl a některou chvíli rukama ve vzduchu pošermovav opět upadl v bezvědomí.

Konečně devátého nebo desátého dne vědomí se mi vrátilo trvale. Upamatovával jsem se jasně na vše, co před nemocí mou se bylo se mnou dálo. Nevýslovná tesknost a pustota rozhostila mi se po srdci. Vědomí, že jsem trestán byl nevěda proč a nikdo že se mne nezastal, otravovalo všecku mou bytost bolem a hořkostí. Darmo mě těšila matka, darmo sestra mě obskakovala snášejíc, co myslila, že by mě těšiti mohlo, darmo Sajbl šprými všelikými se snažil mě povyrážeti: zůstával jsem zamlklým, smutným, zádumčivým.

„Pantáto, nevydržím to déle,“ pravil jednou Sajbl vida vstupovati do světnice otce mého. „Já vinen, já budiž trestán. Tuhle je hůl. Bijte!“

Rozumí se, že by se ho tatíček byl netknul ani prstem. Ale mne, jakož jsem byl ještě všecek rozechvěn po nemoci, scéna tato spíše komická nežli vážná dojímala tak nelibě, že jsem od-

vrátiv se ode všech tvář zaryl do podušek nechtěje ni viděti ni slyšeti. Ale když tu tatíček přistoupil k loži mému a hlasem až bolestným ke mně promluvil: „Dítě! člověk nádoba křehká; co se stalo, stalo se. Bůh ví, já ne za to,“ proud slzí pojednou mi vyhrknul z očí, slzí palčivých nejdříve a trpkých, vlahých pak a slastně ulevujících, že jsem tu matku objímaje, tu sestru, tu tatíčka, jemuž tolikéž slzy po tvářích vandrovati počaly, k novému jaksi procitnul životu. I Józa v nemoci mé mě navštěvoval skoro denně a přemýšlel ustavičně, čím by mě mohl potěšiti. Zrovna v ten den, když bohaté slzy se mne splákly poslední stopy choré mysli, podvečer všecek uprášen se zjevil na práhu a vida mě na loži ne už ležícího nýbrž sedícího, balíčkem jakýmsi vysoko nad hlavou potřepávaje volal:

„No, Janušku! neuzdraví-li tebe tuhle to, pak věru nevím, co by. Hádej, co ti přináším?“

„Perník!“ hádal jsem. Ozývaltě se zajisté, jakož bývá po prudkých nemocech, pojednou v útrobách mých hlad.

„Chyba lávky,“ Józa na to.

„Švýcarský sýr,“ já zase.

„Ano!“ smál se Józa. „Pro ten bych zrovna byl běžel míli cesty až do Stanislavova. No vidím, že neuhodneš. Tu si to tedy měj bez hádání.“

Dychtivou rukou sňal jsem papírovou obálku a před udivenýma očima mýma tu ležela knížečka maloulinkého formátu v polotuhých deskách ale hezky obhrublá, tak že vypadala jako špalíček. Četl jsem titulní list: „Divadelní almanach na rok 1825 od Václava Klimenta Klicpery.“ Hoj, co to bylo radostí! Chtěl jsem ihned z lůžka vstávati, k oknu přisednouti a dáti se do četby. Když matka mi slíbila, že za chvilku svíci rozežže a sama mi čísti bude, dal jsem se na to namluviti, abych zůstal v posteli. Přehrabával jsem se tedy alespoň v knize! Tři divadelní hry! Mezi osobami první hry a druhé, — (bylyť to činohry Waldek a Loketský zvon) — rytíři a zbrojnošové! To bylo zrovna tak po mé chuti. Jen co by se už setmělo úplně, aby maminka po daném slibu začala čísti! Ale příroda mocná paní. Sotva že jsem po dlouhém čase do sebe vpravil trochu jídla, spasitelná obešla mě dřímota a byl jsem v limbu. Za to jak Pánbůh den dal, už jsem se zase sháněti začal po své knize a z rukou ji nedal, pokud plukovní lékař na mne se podívat nepřišel. Liboval si znamenitě zdravotu mou. Nyní prý už je vyhráno. Zahlédnuv pak knihu na mé posteli vzal ji do ruky a zvědavě se podíval na titulní list.

„Dyvadelny almanach,“ pitvorně se jal čísti. „Also du bist ein böhmischer Copak? Geh', sei kein Talg! Schmeiss' den Quark ins Scheisshaus und lies was G'scheidt'res.“

Cítil jsem, jak mi zlosť žhavým ruměncem polila tvář.

„Na, na! Der Kerl fiebert ja wieder,“ vece lékař, vida to a popadnuv mne za ruku počítal tlukoty tepny. – „Mutterl,“ obrátil se k matce, „'s nutzt nix. Er muss noch lieg'n bleib'n, Abends a bisserl Supp'n und a halbe Semm'l. Ruhig lieg'n, nix les'n: bumm'ln.“

S takovou odešel. Já nebožec proklínaje v duchu lotrovské rady jeho přese všecky prosby své ani tělesné ani duševní potravy jsem neokusil za celý ten den. I umínil jsem si, že příště, ať by si lékař mluvil co mluvil, ani poslouchati nebudu tím méně pak se zlobiti. Odměnou za takovéto sebezapření nazejtří jsem prohlášen byl za ozdravělého a matička odpoledne vyvázala se ze slibu předevčírem daného tím, že mi začala čísti nejkratší ze tří her, totiž *Rohovína Čtverrohého.*[1] Jak mi se vedlo s porozumíváním, vyložím později. Nyní, abych na věc vůbec nezapomněl, krátce se vzmíním o zvláštním osudu řízení, které mi sjednalo tak nehorázný výprask a o zvláštní náhodě, jež mi do rukou vkouzlila Klicperův divadelní almanach.

Žid hospodář vraceje se domů v podvečer toho dne, kterého Sajbl krabičku s písmem hebrejským uloupil s futra dveří našich nemohl smělé svatokrádeže neuznamenati. Kdo se jí dopustil? – Nemohlo jíti na pochyby, že se zločinu dopustil jeden z kluků obršmídových.

Nevzmiňoval se o věci ani slovem. Ale ráno dříve všech ostatních, kterým bylo s plukovníkem jednati, byl už v jeho obydlí a dožadoval se u adjutanta slyšení. Bylo mu dáno. Neboť pan plukovník, o němž se takto šeptalo, že kde kterému židu je dlužen, velikým byl židů přítelem. Když pak náležitě žalobu byl vyslechl, a se židem vstupoval do síně, v níž se vykonával rapport, nešťastnou náhodou ze všech tu přítomných zahlídl tatíčka přicházejícího poslušně hlásit, že vybyv svých čtrnácte dní u profósa zase nastupuje svou službu. Přísný pán přijav oznámení to mlčky pouhým pokynutím hlavy přísně se ozval:

„Doufám co nejurčitěji, že tuhle Šalomounu Fischlovi, a to v jeho přítomnosti, se dostane slušné satisfakce za uličnický kousek, jehož se dopustil Váš „bub'“ tropě si posměchy z náboženství. Zítra čekám zprávy.

Odvrátil se od tatíčka, a co dále se stalo, pověděl jsem shora.

Józa z nehody, jež mě byla potkala, všecek byl nešťasten. Ne zcela snad na licho hádaje, že nemoc má více duševní jest nežli tělesná dnem i nocí přemýšlel, jak by mě zas uzdravil. Starý Adam Huber, v němž pilněji nežli kdykoli jindy čítával, ostavoval jej na holičkách. Konečně mu se rozbřesklo. Jakmile uhlédal své chvilky, rozběhl se do Stanislavova a tam přímo do

knihkupectví. Žádal knih českých. Pan mládenec potutelně se usmál.

„Možná, že žid antikvář něco českého má. Zemřel tu před rokem professor Hula, Čech, starý panic. Bibliotheku jeho koupil ve dražbě Aron Seligmann. Snad tam ještě něco najdete.“

Jakkoli bylo naděje ke kořisti po skrovnu, Józa přece si nelenoval vyhledati Arona Seligmana. Ten pozpřevracel všecek svůj krám, nežli nalezl Klicperův almanach.

„Waj geschrien!“ bědoval. „Proč pán nepřišel před půl rokem. Měl jsem toho celý stoh. Ale nikdo se po tom neptal. Rozprodal jsem to na kornoutky. No, však budu příště chytřejší. Kniha chleba neují.“

Józa knihu zaplatil krvavým penízem. Tři dvacetníky čistého stříbra na ni padly. Ale věda, že mi způsobí radosť nekonečnou, byl by jistě židovi dal i dvacetníků šest. Tak tedy mi se do rukou dostal Klicperův divadelní almanach.

Rohovín Čtverrohý groteskní komikou svou neminul se účinu ni na mne ni na předčítající maminku, ni na sestru tolikéž dychtivě naslouchající, ni na soudruha Sajbla. Chechtali jsme se ustavičně, jakkoli smyslu přemnohých slov i obratů toliko jsme se dohadovali a nikoli jasně mu neporozumívali. Že jsme na přečtení jediném nepřestávali, anobrž věrně se řídíce starou moudrostí, že *repetitio mater studiorum,* veselohru tu si opět a opět čítali, rozumí se skoro samo sebou. Já šťastnou jsou nadán pamětí za něco málo dní jsem ji uměl z paměti. Mnohem těžší nežli s Rohovínem zápas byl s *Valdekem* a *Loketským zvonem.* Tu mnohdy ni po třetím a čtvrtém čtení nijak mi se zřejmým nestával smysl leckterého propovědění a matička, jíž jsem přes tu milou chvíli tu toho tu onoho se dotazoval, nedovedla mi žádoucího poskytovati světla. Vypisoval jsem si na zvláštní arch místa taková a jednou odpoledne sám si zase zašel k Matěji podstaršímu. Avšak ani u toho jsem valně nepochodil. Ano, kdyby Matěj byl uměl německy! Ale neuměje, vysvětlováním svým po větším díle jen bílil komín sazemi. Za slovník českoněmecký v tu chvíli byl bych dal nevím co. I to nejednou mi bylo jaksi s podivenou, že jsem mnohá slova jinak ve knize své shledával psána, nežli jsem je slýchal v Bohdanči u babičky a ve Slavkově u paní Háringové vyslovovati. Byla by mi tedy i nějaká ta grammatika česká vhod bývala. Nebylo však ni toho ni onoho.

Dozrával však z nenáhla ve mladé dušici mé plán, abych si pořídil obého. Poslední kolosální výprask, jehož mi se tak nevinným způsobem bylo dostalo, vzácnou osobičku mou ozářil gloriolou mučennickou a závodili vespolek i tatíček i matička, aby mě zahrnovali důkazy lásky. Neminulo dne, abych tu od

tatínka, tu od maminky, tu odměnou za to tu za ono nedostal několik grošův. A tak se stalo, že když pobytu našeho v Tyśmienici bylo jen už několik málo dní, ve válečné kase mé bylo bílých pět dvacetníků. S takovým kapitálem po tehdejším rozumu mém už se dalo něco začíti.

Bylo asi v polovici měsíce září. Den překrásný. Ohlásil jsem po obědě poslušně tatíčkovi, že se hodlám podívati do Stanislavova.

„Hochu," přívětivě tatíček vece, „považ! Míle cesty tam, míle zpět! Jsi po nemoci sláb. Nerad tě odpouštím. Ale myslíš-li, že to beze škody své vykonáš, jdi si."

Sajbl šel se mnou. Den byl parný. Milerádi jsme zabočili po dlouhé chůzi do městského parku Stanislavovského, jenž na východní straně města toho se rozkládá. Městského parku jsem dříve jakživ neviděl. Ve Břežanech něco podobného nebylo. A nač by? Blízky hory, blízky lesy. Ha! totě něco jiného nežli šosácký parček s těmi jakýmisi cestičkami pískem posypanými, titěrnými stromky a ještě titěrnějšími trávníky uměle zpožínanými jako vlasy městského šviháka. Nicméně odpočinek na jedné z nečetných lavic v parku rozestavených velice nám byl vhod. V parku bylo prázdno. Kromě několika chův s drobnými dětmi sotva bylo viděti človíčka. Po hodné chvíli okolo nás se brali dva výrostkové jacísi švarní. Všecko vzezření jejich dávalo na jevo, že to študenti. Jeden z nich na hlavě vstavený měl pěkný kastorový klobouk, z čehož jsem zavíral, že to ne-li rhetor alespoň už nastávající poeta, v ruce točil hůlkou a věku zdál se býti, ač mne nedorůstal o dobré půl pídě, přece asi stejného se mnou. Jda mimo uvolniv kroku pronikavým okem nás směřil a šel se soudruhem svým dále. Konečně, když asi desetkráte sem a tam se bera desetkráte nás byl směřil, z parku zmizel i se svým soudruhem. I já se Sajblem odpočinuvše si popílili jsme do města.

Na pěkném náměstí, Břežanského daleko výstavnějším, nemohli jsme se dosti vynadiviti nádherným, jak tehdá nám se zdálo, krámům a zvláště jeden „Księgarnia Jana Milikowskiego" neodolatelnou mocí nás vábil k sobě. Ve výkladní skříni vyrovnány byly knihy po jedné straně výhradně polské, po druhé výhradně francouzské. Po knihách německých, na něž bych se snad maje pět dvacetníků v kapse přece byl utrh' ani potuchy. Polské pak, z nichž nejedna dosti mě vábila titulem, pověstnou drahotou svou mě od koupě odrážely. Nechal jsem tedy všeho tak a ohlédal se po antikvariatě Arona Seligmanna. Toho na náměstí ovšem nebylo. Několik osob, které jsem maně se Sajblem potkal, k otázce, kde jest antikvariat Seligmanův, toliko pokrčilo ramenoma. Tu ze kterési ulice na náměstí se vynoří zase ony

dvě studentské figurky z parku. Když se přiblížily k nám, já porozmýšlev některou chvilku, jak bych je oslovil, (neboť polsky jsem posud jakživ k žádnému studujícímu byl nepromluvil, a s němčinou že nepochodím, věděl jsem napřed), dodav si mysli přistoupím k nim a spustím na ně po latinsku takto:

„Salvete commilitones! Nonne nobis, quum indigenae esse videamini, dicere velitis, ubi Aron Seligmann habitet, qui vetustos libros habet venales?“*)

Menší, ale bystřejší z obou študentíků, ten který se pyšnil kastorovým kloboukem a pronikavým modrým okem svým nás si byl v parku tolikráte směřil, zadívav se na mne upřeně, tak že cylindr pokrývající hlavu jeho pod úhlem bez mála pravým se ocítil s jeho šíjí po některé chvílce pomlčení mi odvětil ironicky:

„A mospanek co zacz? Niezawodnie premjant któregoś gimnazja. Bo co człowiek nie duryń o wakacjach, kiedy niema sygna, nie bię̨dze mówił po łacińsku a bię̨dze mówił po polsku.“**)

„At ego non sum Polonus“ v odvěť já.

„Ergo mospanek Szwab?“ hádal oslovený.

„Non equidem Germanus, verum Bohemus,“ já na to.

„Bochemus! Bochemus!“ chechtal se pídimužík. „To Czech. A już to ci niema gorszéj psiéj viary od Czecha. Chodźmy!“***) velel soudruhovi svému, a ostentativně plivnul.

Byl jsem jak ohromen. Z očí mi vyhrkly slzy. Proč, nevěděl jsem v tu chvíli sám. Sajbl vida mé rozčilení skřípal zuby.

„Škoda, že se nám to nestalo v parku,“ durdil se. „Byl bych mu jich několik vlepil na tu nectnou hubu. — Pojďme domů. Slunce se nachyluje k západu.“

Uposlechl jsem přátelské rady a litoval, že mě kdy choutka napadla putovati do Stanislavova. Pojednou však jsem pocítil prudké bolení hlavy a nohy pode mnou jaksi klimkaly. Sajbl si toho povšímnul.

„Tobě je na nic,“ soustrastně se jal mluviti. A když jsem mu kde mě co bolí, vyložil, okamžitě se vytasil i s lékařskou radou.

„Víš-li co? koupíme si šňupavého tabáku. To stahuje horkost od mozku.“

Já jsem si nedal říkati dvakráte. Polovičním šňupákem už professor Borowski mě byl učinil, když mě ve druhé třídě normální častovával za každou výplatu rákoskou šňupečkem, a honorář

---

*) Zdrávi soudruhové! Nechtěli byste, žeť zdejšími býti se zdáte, pověděti nám, kde bydlí Aron Seligmann, jenž má staré knihy na prodej?

**) A panáček co zač? Nejspíše premiant některého gymnasia. Neboť co člověk ne hlupák o prázdninách, když není signa, nebude mluviti po latinsku, nýbrž bude mluviti po polsku.

***) Neníť horší potvory nad Čecha. Jděme!

za ministrování ve klášteře Bernhardinském rovněž z valné části nezáležíval v jiném, nežli že mi bratr Eliseus, kdykoliv jsem kněze od oltáře vyprovodil do sakrystie, ochotně otevřel velikou pikslici svou, abych po chuti do ní si sáhl. Jdouce právě mimo krámek, v němž se prodávaly mimo jiné trety také tabatěrky, koupili jsme si každý po jedné, u nejbližší trafiky za krejcar stříbra naplnili moučkou tabákovou a chutě se ubírali po silnici rovné jako stůl k Tyśmienici. Zdali to večerním chladem či hojným požíváním šňupavého tabáku, či jakou jinou nevyzpytatelnou náhodou se stalo, nevím, ale tolik vím, že mne bolesť hlavy odstoupila zcela. Horlivě jsem se Sajblem rokoval o události, jež nás potkala v Stanislavově a všemožně jsem napínal mysl, abych příčiny nějaké se dohádal onoho krutého záští, jehož mi bylo zakusiti od neznámého studenta. Než čím méně jsem se mohl dopíditi jaké záští toho příčiny, tím pevněji ve mně uzrávalo předsevzetí, že budu Čechem a Čechem zůstanu.

Na polovici cesty mezi Stanislavovem a Tyśmienicí podle silnice stojí vysoký dřevěný kříž. Když jsme ho dostupovali, právě jsem v rozhorlení svém, ovšem že po německu, pronesl tento svůj slib.

„Und ich auch," upřímný Sajbl horlivě se přidával ke mně.

„Přísahejme si to u tohoto svatého kříže vybízel jsem soudruha. Učinil mi po vůli. Bylo mi na posvátném místě tom tak volno, tak lahodno! Duše se rozplývala ve snech o budoucnosti blažené! . . .

Jak dlouho bychom se byli u svatého dřeva zabavili, nevím. Pojednou však ze sladkého blouznění našeho vyrušilo nás hrčení kočáru jedoucího směrem k Tyśmienici. Mžikem kočár mihnul okolo nás. Viděli jsme za pozdního šera, kterak tři osoby smekají klobouky s hlav. Za chvilenku však kočár stanul a hlas z něho se ozval:

„Nejste-li to vy Břežanští ministranti naši?"

„My," odpověď.

„Tak pozdě v noci ještě v polích! Zhurta, přisedněte!"

Milerádi jsme se dali touto prosou vyrušiti z poetického vytržení svého. Sajbl na kozlíku vedle kočího se umístil, já vedle nejmladšího kaplana naproti panu „księdzu proboszczowi," a za chvilku jsme byli doma.

Kdybychom byli jindy tak pozdě domů přišli jako tentokráte, Sajbla jistotně by bylo neminulo důtklivé kázáníčko a mne spasitelný pardousek. Ale od posledního historického výprasku mého poměry valně se proměnily. Několik vytýkavých slov, a věc byla odbyta. Ba i když příštího dne piksla se šňupavým tabákem u mne byla zpozorována, jen ostýchavé mi jsou činěny

výtky, ale ni zápověď určitá, ni hrozby, ni vzmínka o nějakém trestu. Vtípil jsem se brzy, že ledaco si smím dovoliti. Cítě se, abych moderně mluvil, pánem situace býti, jal jsem se ihned po nové víře své reformovati nejbližší okolí své. V domácnosti, kdekoli jsem vystačoval zásobičkou svou českou, mluvil jsem výhradně česky. Maminka mezi proselyty mými byla první a nejhorlivější. Za ní v zápětí, ačkoli češtiny uměla nejméně, kráčela sestra. Tatíček vší povahou svou konservativcem jsa trval při němčině, ale češtině zjevného nečinil odporu.

Škodať arci, že ta má čeština i s reminiscencemi matčinými nikam nestačovala, že přes tu chvíli bylo nezbytno sahati k obvyklé němčině. Než jedné věci přece dosaženo, — bylať sjednána *audacia loquendi*, odhodlali jsme se mluviti česky!

Nežli jsme opustili Tyśmienici, nejen Rohovína Čtverrohého jsem uměl dokonale z paměti, nýbrž i z Loketského zvonu a z Valdeka deklamovali jsme si se Sajblem toulajíce se po lukách okolních nejmarkantnější scény. Čím více však jsem se do svého Klicpery včítal, tím více mi různost mezi mluvou jeho a mluvou, jak jsem ji slýchal druhdy v Bohdanči a ve Slavkově se stávala zřejmou a tím větší mě pojímala touha, bych věděl, jak mluviti se má a psáti vlastně. Slovem, cítil jsem čím dále tím více potřebu nějaké grammatiky.

„Počkej, brachu!“ pozastavil se jednou na procházce Sajbl, když mi se zase vydrala ze srdce touha po české mluvnici. „Nemýlí-li mě hrubě paměť má, vídal jsem u bratra mezi pozůstalými po tatínkovi knihami též českou mluvnici. Ano, ano!“ určitě již se rozpomínaje zvolal. „Stojí tam vedle grammatiky uherské, podle níž jsme se přede dvěma léty začali učiti maďarsky. Ale jak ji dostati? Bratr ji má v Rohatyně a já bych rád s vámi přímo do Břežan.“

„To nežli se dostaneš do Rohatyna,“ těžce nesa, že by naděje má zase v nic měla obrácena býti, zasteskl jsem, „minou dobře tři měsíce. Škoda tolika času.“

„Máš pravdu,“ rozhodl se Sajbl. „Pojedu tedy raději s bratrem do Rohatyna a grammatiku přivezu do Břežan.“

A jakož umluveno mezi náma, stalo se.

Za něco málo dní rozloučili jsme se s Tyśmienicí. Já s matkou a sestrou za den jsme vykonali cestu, tatíček na marši strávil zase své bité dni čtyři.

Konec dílu prvního.

DATE DUE

